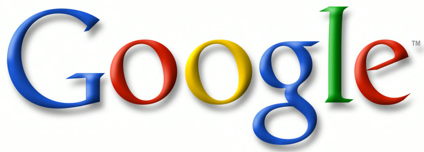

Het Belfort

Het Belfort

Maandschrift

gewijd aan

Letteren, Kunst

en

Wetenschap

(6 frank 's jaars).

Gent

Drukkerij A. Siffer

9

Negende jaargang, 1894. Januari N° 1

Verschenen bij den uitgever dezes.

Duikalmanak van Dr Guido Gezelle van 1894	1,00
Monodramen, gedichten van Emanuel Hiel	3,00
Gebruik der naamvallen, tijden en wijzen in den Hêliand, door J. Van de Ven, S. J.	3,00
Geschiedenis van de Orde der Minderbroeders, door Pater Bernardinus Mets	3,00
Twaalf Esthetische zangen, door J. de Coninck	1,75
Rederijkersgedichten der XVIe eeuw, door J. Broeckaert	1,50
Cantiques Spirituels	1,50
Bijzonderste daadzaken der geschiedenis van België, door Mathieu	0,75
De les van den Pelikaan, blijspel, door den eerw. heer D. L. Schurmans	0,75
Naar Matadi, blijspel door Silvester	0,75
Oefeningen in de Fransche taal, door J. S. en K. D., 1e deel, 5e uitgave	0,30
Le second congrès de la ligue démocratique belge, par Firmin Vanden Bosch	0,50
Un vœu du congrès de la ligue démocratique, par l'abbé Maurice de Baets	0,50
Siffer's bibliotheek, 5e en 6e afl., elk fr. 0,50. (De 6e afl. geven geheel de vertaling van Cornelius Nepos)	3,00
Trois millions de messes pour les âmes du purgatoire.	1,50
Neuvaine de la grâce, par le Père Coreman S. J. d'après Hattler	0,75
L'Aînée, roman par Charles Buet.	3,00
La Revanche de l'Idéal, par Firmin Vanden Bosch	1,00

Tijdkrans, bundel onuitgegeven gedichten van Guido Gezelle	3,50
De Christene volkspartij, door Leonce Du Catillon (deze maand te verschijnen)	1,25
De Gids der jonge huishoudster door Ch. Van Gehuchte, opzienster der scholen van huishoudkunde van Antwerpen en Limburg	0,75

Ter pers.

L'hypnotisme en justice, par l'abbé Maurice de Baets.
Jaarboek der Konink. Vl. Academie van 1894.
Droomland voor kinders door Juffrouwen Belpaire en M. Ramboux.
De Belgische Taalwetten toegelicht door Mr. A. Prayon-van Zuylen (2e afl.).
Middelnederlandsche Gedichten en Fragmenten, door Jhr. Mr. Nap. de Pauw (2 afl.).
De Keure van Hazebroek, door Ed. Gailliard.
Vlaamsche Bibliographie (1830-1898), door Fr. de Potter (vervolg).
Liederboek van Pastor Cooreman, 2e bundel.
Middelnederlandsche geneeskundige Recepten en Tractaten, Toover- en Bezweringsformulen, uitgegeven door Dr Willem De Vreese.
Etude historique, philosophique et économique sur la Réserve héréditaire des enfants par Clément Deneus.
Lijst der Bastaardwoorden, met de evenveel beduidende Nederlandsche woorden, door J. Broeckaert.

ENZ. ENZ. ENZ.

… EMANUEL HIEL verschijnt thans ter drukkerij der
…ijke Vlaamsche Academie, « MONODRAMEN EN ANDERE
…EN ». — *Prijs fr.* 3,00. — Het is, ten minste, de vijf-
…undel van den vruchtbaarsten en origineelsten Neder-
…n Dichter.

…n mag Hiel aanschouwen als een der grootste heden-
…e lyriekers. Dit bewezen de geleerdste critiekers van
…and, Engeland en Frankrijk, en nog beter de talrijke
…ters, die op Hiel's scheppingen werkten, waaronder de
…s F. A. Gevaert, Peter Benoit, Gustaaf Huberti, K. Miry,
…Adolf Samuel, Franz Servais, Richard Hol, Antheunis,
…an Duyse, Franz Andelhoff, Van Gheluwe, Van den
…dward Gortebeeck, Willem en Joost de Mol, Deswert,
…ilman, Dumon, enz. Verscheidene zijner gedichten werden
… in het Fransch, het Hoogduitsch, het Engelsch, het
…sch, het Spaansch, enz. Met recht roemde hem Dichter
…Vattez één der populairste onzer dichters.

… zijn meesterlijk lyrism is in de « *Monodramen* » eene
…kracht ontwikkeld : de dramatische handeling, 't is te
…eene dramatische leidgedachte, die elk monodrama gansch
…cht en bezielt en harmonisch verband daarstelt tusschen
…nste onderdeelen dezer sap- en gloedvolle scheppingen.
…ullen de lezers het diepaangrijpende, het gezond levendige,
…et kunst-idealistische dezer Monodramen genieten.

…rdt de Dichter geliefd en gevierd, hij moet ook in zijne
… ondersteund worden. Wij durven dan ook hopen dat
…tgave een ruim debiet vinden zal.

De Uitgever,
A. SIFFER,
Drukker der Koninklijke Vlaamsche Academie.

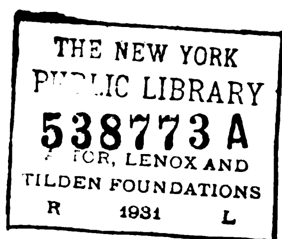
Het Belfort

Tijdschrift gewijd aan Letteren, Kunst en Wetenschap

9

Negende jaargang, 1894. -- Eerste halfjaar.

GUIDO GEZELLE [1].

« Niet genoeg bekend, en voorzeker te weinig geschat, is (*Guido Gezelle*), een dichter van eersten rang, — men weze dan ook al of niet aanhanger van zijn taalkundig stelsel, dat hierin bestaat : weder in gebruik brengen van alle philologisch als gangbare munt erkende, doch in de *gezijkte* of zoo gezegd *deftige* taal niet gebruikte woorden en wendingen; aanvullen der waarlijk voor onderwijs en beschaving betreurenswaardige kloof tusschen spreek- of volks- en boeken- of schrijftaal in Nederland bestaande. De talrijke leerlingen, die den achtbaren man « heer ende meester » gelieven te noemen, kunnen, ook hij zelf misschien, in die *terugwerking* tegen eene opgedrongen woordenboekentaal te verre zijn gegaan; dat kan toch nooit een reden worden om de verdiensten des dichters en zijner school te loochenen. » POL DE MONT.

(*Vijftig jaren Vlaamsche Poëzie*; in « Noord en Zuid », 1881, bl. 82 en 83.)

HET moet hem eenèn zonderlingen indruk maken, de eerste maal dat een vreemdeling in West-Vlaanderen komt.

Hij herinnert zich hoe veel heldenbloed hier gevloeid heeft, in den aanvang der geschiedenis van het Nederlandsche volk. Het komt hem te binnen hoe dit gewest eens aan de spits van Europa's beschaving stond. Hier woonde een stam, die aan de andere volkeren leerde vrij te worden en vrij te blijven. Hier bloeiden koophandel en nijverheid, kunsten en letteren. Met het gevoel alsof hij een museum doorwandelde, stapt hij heen door de bochtige straten der oude steden. Zijne mijmerende verbeelding droomt zich, in de bonte kleederdracht der voorgeslachten, die mannen en vrouwen wier zoetzingende taal zoo weinig den wijzigenden invloed van de tijden

---

(1) *Verzamelde dichtwerken*. — 5 Deelen, 1893. Prijs fr. 8,50.

ondergaan heeft. En dan, de streek zelve : hooge en breede duinen beschermen ze tegen het geweld van wind en wateren; kalm en veilig strekt ze zich uit, eene

onafzienbare vlakte, nauwelijks ten Zuiden en ten Oosten eene lichte golving vertoonend. Uren ver draagt de blik over de wijde velden, met hunne nederige torenspitsen welke naar den grijzen hemel wijzen, met hunne slingerende wegen waarop logge wagens naderen of zich verwijderen, met hunne akkers afgebakend door waaiboomen, waarvan de lange reien in alle richtingen door elkander kruisen, en waarvan de hooge top vol zwarte kraainesten zit; en ginder in de verte draait een molen. En hoe

stil : van tijd tot tijd een koewachtersariauw, een koekoeksgeroep, een klokgeklep.... Overal vlakte, kalmte, rust.

Vlakte, kalmte, rust. Zoo is ook bij de bevolking, met hare ernstige en door-godsdienstige levensopvatting en met haren ingeboren afkeer van alle heftige beweging. Nergens wordt weinig gereisd als hier; en men staat verbaasd hoe dikwijls zeer ontwikkelde menschen zoo diep onverschillig kunnen zijn voor alles wat West-Vlaanderen niet rechtstreeks aangaat. Geene uitgelatene fantazie hier, welke met forsche wiekslagen den geest naar omhoog tilt : maar de lachende lichte poëzie van het vlindervleugelig tooversprookje der lange winteravonden. Geene onstuimige bewegingen hier van het hartstochtelijk gemoed : maar de kalme ontroering van den arbeidenden landman, wanneer op eenige stappen van hem de leeuwerik kwetterend ten hemel stijgt, en hij eene wijl de hand laat rusten op den greep zijner spade, om met de oogen den vogel te volgen, en naar dat lied te luisteren dat hij verstaat...

Het is deze mystieke poëzie der Westvlaamsche veldnatuur, welke in Gezelle haren zanger heeft gevonden.

Toen de 28-jarige priester-dichter in 1858 zijne *Dichtoefeningen* in het licht zond, « met het gevoelen als van iemand die een speeltuig uit de middeleeuwen zou trachten weer in te voeren », legde hij daar zelf allen nadruk op : « Het zijn vlaamsche dichtoefeningen, vlaamsche uit Vlaanderen zoo gij wilt; ten minsten wenschte ik dat ze voor zoodanige, niet alleen van stoffe als van stijl, maar ook van woorden en van wendingen mochten gelden. »

En de slotstrophe van een der stukjes welke in dezen bundel voorkomen, — het dagteekent reeds van 1852, — schetst volkomen den geest die veertig jaar later de poëzie van den Meester nog zal kenmerken :

Blomme, beke, nachtegaal,
windenstemme, dondertaal,
blanke, bleeke manestraal,
looft God in mijn zangen!

Het heerlijke van den godsdienst, het schoone van West-Vlaanderens veldnatuur : ziedaar, inderdaad, bijna uitsluitelijk, de bronnen van zijn lyrisme. Bijna uitsluitelijk : eenige malen toch gaat er als eene trilling door de verzen waarin de dichter zich uitlaat over zijn werktuig, zijne rijke, smijdige taal. In de verzen welke hij de studenten van 't klein Seminarie toezingt, galmt als het ware een weerklank van de strijdleus : in Vlaanderen Vlaamsch!

Mijn Vlaanderen spreekt een eigen taal;
God gaf elk land de zijne,
en, laat ze rijk zijn, laat ze kaal :
ze is vlaamsch en ze is de mijne!

Ze is vlaamsch, en die zijn vlaamsch veracht,
de taal van dien verdwijne,
verdwijn' hem, met de sprekenskracht :
ze is vlaamsch en ze is de mijne!

Staat op dan! 't Vrije vlaamsche lied!
geen valsche dichtpatroonen,
geen vreemde, oneigen klanken : niet
als Christen-Vlaamsche toonen!

Korter en krachtiger nog, klinkt het in de *Kleengedichtjes* welke twee jaar later verschenen :

Gij zegt dat 't vlaamsch te niet zal gaan :
't en zal!
dat 't waalsch gezwets zal boven slaan :
't en zal!
Dat hopen, dat begeren wij :
dat zeggen en dat zweren wij :
zoo-lange als wij ons weren, wij :
't en zal, 't en zal,
't en zal!

Ofwel, in diezelfde *Kleengedichtjes*, als gestreel van liefdeverzen :

De vlaamsche tale is wonder zoet,
voor die heur geen geweld en doet,
maar rusten laat in 't herte, alwaar,
ze onmondig leefde en sliep te gaar,
tot dat ze, eens wakker, vrij en vrank,
te monde uitgaat heur vrijen gang!
Wat verruwprachtig hoortooneel,
wat zielverrukkend zingestreel,
o vlaamsche tale, uw' kunste ontplooit;
wanneer zij 't al vol leven strooit
en vol onzegbaar schoonzijn, dat,
lijk wolken wierooks, welt
uit uw zoet wierookvat!

De weinig talrijke stukjes van dezen aard mag men echter gerust onder de uitzonderingen rangschikken. Zij beletten niet dat het steeds in hooge mate treffend blijft hoe Gezelle er geene enkele maal in mocht slagen met ware bezieling een vaderlandsch onderwerp te behandelen. De geringe invloed welke die andere groote bezielster, de zee, op hem uitgeoefend heeft, verrast niet minder : te nauwernood een paar malen wijdde hij haar eenige verzen. En zelden of nooit, te midden van den overvloed zijner beelden, ontmoet men er een dat aan haar ontleend is.

Doch van zijne eerste pogingen af is hij een meester, waar hij er zich op toelegt te schilderen wat veld en pachthof hem alom te zien geven. Men leze, in de *Dichtoefeningen*, de luimige en fijne beschrijving der opgezette vogels in 't Museum van het klein Seminarie. Men leze er zijne « Pachthofschildering », die wij in haar geheel zouden willen mededeelen. Roerend is het tafereel der moederlijke bezorgdheid van de klokhen. Doch, ziehier de eenden, die daar

op hun bloote voeten,
recht lijk die ter beêvaart moeten,
plakkende op hun trage vaart,
met hun teenen innewaard,
met hun steert, die altijd wikkelt,
komen achtereen gewrikkeld.....

Eenige regelen verder maalt hij ons de vlucht der duiven, welke in troppels naar beneden komen gevlogen :

gekletterd
komen ze op hun vlerken : 't kettert
heinde en verre, en 't hemelsblauw
vliegt van vlugge vlerken grauw.
Driemaal weg, zoo vliegen ze, ende
driemaal wêer, zoo ruischt de bende
rap voorbij, tot waar ze kan
vinden om te beeten : dan,
hoort hun zachte schachten piepen,
en, als of hun vlerken sliepen
op de lijze lijze vaart,
slieren ze al omleegewaard,
en... eer dat hun roode pootjes
grond genaken, vliegen strootjes,
kafjes, stofjes, wolle en werk
weg, van onder hunne vlerk,
en... ze naken grond. —

En wanneer de dichter, op eene andere plaats, ons in vier regelen de koeien beschrijft

die stallewaards aan,
een kneeuwlende langzame reke,
daar kwamen en neunden, hun steerten al slaan,
en zopen nen zeup uit de beke,

wie die plotseling het gevoel niet bekomt van dien lauwen zomeravond, toen hij, in het roode licht der ondergaande zon, jaren geleden misschien, datzelfde schouwspel gadesloeg?

Hoe weet Gezelle met klanken te schilderen!

Terecht geldt het als een pereltje, het zesstrophige stukje waarin de weemoedige klacht van het ruischende riet wordt bezongen :

O! 't ruischen van het ranke riet!
o wist ik toch uw droevig lied!
wanneer de wind voorbij u voert
en buigend uwe halmen roert,
gij buigt, ootmoedig nijgend, neêr,
staat op en buigt ootmoedig weêr,
en zingt al buigen 't droevig lied,
dat ik beminne, o ranke riet!...

« Kan de weemoed wel fijner worden geschilderd; het eentonige lied van droefheid en onvertolkbare smart wel slepender gezongen? » (1)

Even schilderachtig werkt het spel der woorden en de weelde van stafrijmen en rythmen in de beschrijving van den aanrukkenden stoomwagen :

> De aarde davert en van onder
> de aarde wederdreunt een wonder
> doof geronk...

Uit te drukken wat te onbestemd is om met woorden beteekend te worden; het vluchtige beeld van kleuren en klanken den geest voor te tooveren; te tooveren met de taal : ja, dáárin is het dat zijne groote meesterschap ligt en zijne ongeëvenaarde bekoorlijkheid.

Ook in de talrijke gedichten welke hunne stof aan den godsdienst ontleenen, en er beurtelings het heerlijke en grootsche, of het aandoenlijke en troostelijke van bezingen, is het vooral de wondere schilderachtigheid der voorstelling, welke den lezer treft. « Excelsior » de verheerlijking van den geloofszendeling, en het aandoenlijk tafereel der « Berechting » zijn twee meesterstukjes. Uitsluitend godsdienstige poëzie bevatten de *Kerkhofblommen,* in 1858-60 verschenen, en zooals de titel het aanduidt, godsdienstige poëzie waarvan het onderwerp is de dood, en de ernst van het leven, en de nietigheid van den mensch. Men zou er geen passender motto kunnen voor bedenken dan Longfellow's verzen in de *Golden Legend :*

> The grave itself is but a covered bridge,
> Leading from light to light, through a brief darkness.

(1) FR. VAN DEN WEGHE, *De plaats van A. Rodenbach in de West-Vlaamsche Taal- en Letterbeweging.* Gent, 1890, bl. 22.

« Grijs, droefgeestig, teringachtig », overal « het nare denkbeeld des doods », zegt nochtans de heer Fr. van den Weghe. De zes uitgaven welke het boek beleefde zouden reeds bewijzen dat dit niet waar kán zijn. En het is ook niet waar. Ernstig ja, is het denkbeeld van den dood des kristen; immers, ook de levensopvatting van den kristen is eene ernstige; doch het « nare » van den dood verdwijnt, voor wie op herleving vertrouwt. Men leze, men herleze dat verhaal half in verzen, half in proza, waar de begraving wordt beschreven van eenen student, op eenen blakenden zomervoormiddag, te lande, in het bijzijn van zijne vroegere makkers... Akelig, het beeld der dood? Niet toch bij Gezelle, waar ze troostvol als meelijdende moeder lacht op haar kind en het teeder in de armen sluit, zooals in dat wondervolle geheimzinnige stukje dat voor titel draagt : « Het kindeke van de Dood. » En waar is het nare, waar zelfs het neerslachtige in het volgende grafgedichtje, op het afsterven van den Eerw. H. Emile De Monie (1890), het 138e onder de 162 grafgedichtjes welke voorkomen in de laatste uitgave :

Wij bouwden op uw leven een getemmer
    van eere en deugd, voor God en 't Vaderland;
maar schielijk grijpt de fiere menschentemmer
    en keert u, onzen grondsteen, overkant!

Wat nu gedaan! Geklaagd, geweend, gedropen
    in diepe droefheid, zonder ende of maat;
de ellendigen gelijk, die niet en hopen
    dat ooit een weerzien hun te wachten staat?

Neen! Hooger zult gij nu en beter wezen
    een leidend licht ons en een bake in zee,
tot dat wij allen zijn voor goed genezen
    van Adams schuld en onvermijdbaar wee.

Tot daar zij 't : Hoog den moed en 't hert gedragen!
    Geen veege droefheid! Immer moed voortaan,
en, spijts de dood, spijts al heur nederlagen,
    op God betrouwd en neerstig voortgedaan!

Uit de eigenaardige, twee jaar later verschenen *Kleengedichtjes*, — driemaal drie-en-dertig rijmpjes en deuntjes met een aanhangsel « Rijmreken, nageldeuntjes, spakerlingen, » halfvoltooide verzen soms, waarin de vluchtige aandoening van het oogenblik vertolkt wordt, — hebben wij vroeger reeds eenen ander aangehaald. Hier komt vooral, wat den vorm betreft, de groote invloed van de kinderlijke, schilderachtige volkstaal aan den dag. En nergens, wat den inhoud aangaat, is meer en verrassender afwisseling, 't zij aan de gansche natuur eene stem wordt geschonken welke tot de luisterende ziele spreekt, 't zij de grootheid van den Schepper den dichter eene lofstameling ontweldigt, 't zij de komende lente hem opwekt tot zingen, of dat hij zich laat bekoren tot het neuriën van een guitig volksdeuntje, van een kinderliedje, van een wiegeliedje, zelfs van een raadsel...

Nauwelijks geschetste beelden, onuitgewerkte vergelijkingen, eenige klanken zonder bepaalden zin : dit brengen de Rijmreken, en ze doen droomen :

Door ongebaan-
de sneeuw te gaan,
hoe lustig is 't
hoe leutig!

—

... lijk letteren op
nen zerk gekapt
en langzaam uitgetreden ...

En zooals dit andere nog, zoo innig en zoo waar :

Zacht is uw hand, o windeke,
streelende langs mijn haar,
of het de hand van een kindeke
een spelend kindeke waar'.

Met de *Gedichten*, *Gezangen en Gebeden*, welke in 1863 verschenen, wordt in de werkzaamheid van den dichter een tijdperk besloten.

Zij zijn uit dezelfde gemoedsstemming gesproten als de *Dichtoefeningen*, de *Kerkhofblommen* en de *Kleengedichtjes*. Benevens de talrijke gelegenheidsverzen, — welke wij in dezen bundel evenals in de vroegere bundels onbesproken laten, niet wijl meer dan één niet waarlijk schoon is, maar omdat, door hunnen aard toch, zij in mindere mate de uiting van 's Dichters persoonlijkheid zijn, — benevens die talrijke gelegenheidsverzen vindt men ook hier weer meesterlijke stukken, waar meer nog dan vroeger misschien de ongeëvenaarde kunstvaardigheid van den dichter in uitstraalt. Als natuurtafereeltjes noemen wij alleen de beschrijving van het meezennestje, die van het slapende water in den winter, en die welke het angstig geloei schildert van den jagenden wind. Wij haalden echter nog niets aan uit de gedichten van zuiver godsdienstige bezieling; in dezen bundel zijn het de talrijkste en de schoonste. Prachtig en krachtig is het verhevene « O 'k sta mij zoo geren »; krachtig en fier klinkt het « Pro Christo fungimur »; en hoe weet de taal te tooveren in dit bezingen van het « Regina coeli » :

Staat op, 't is 't koninginnenlied,
dat uit den orgel springt
en over de rillende ruiten schiet
en bin' de steenen dringt;
staat op, zijt gij geen kind van haar,
is zij geen koningin
van u?...

of aangrijpender nog, wanneer de dichter losbarst in een juichlied op den zegen met het Alderheiligste : God is daar :

Klinkt en rinkelt de heldere belle,
Klinkt de klinkerende autaarschelle
bonst het ronkende klokgeklop,

reekt het riekende reukvat op,
rukt het rookende reukvat neder,
rukt en rinkel'et weg end weder,
slaat het wentelend orgelspel,
drukt de dreunende terden fel,
doet de bronzene monden spreken,
dat de daverende ruiten breken,
dat de kerke vol klanken komt,
en van zwellende zangen dromt,
buigt uw biddende hoofden neder,
klopt en klopt op uw' herten weder,
buigt en bidt en klopt en ziet
naar den grond, in den hemel niet :
buigt, onkundigen, buigt, geleerden,
buigt, vernederden, buigt, vereerden :
God is daar! Hij rijst... Hij daalt,
en zijn goudene kroone straalt
weg end weder voor die schouwen
en zijn oogen op durft hou'en,
kruiswijs, ende... **God is daar,**
JESUS, God en mensch voorwaar,
God, met lichaam, ziel en leven,
God, voor Wien al de engelen beven,
liggende rondom 't altaar :
buigt u, buigt u... **God is daar!**

Na het verschijnen van de *Gedichten, Gezangen en Gebeden* vangt voor Gezelle een nieuw tijdperk van rustelooze werkzaamheid aan, doch werkzaamheid van eenen anderen aard : schaarsch zijn de oogenblikken die voortaan nog aan de poëzie zullen gewijd worden; allerhande bezigheden, en niet het minst uitgebreide studiën over volkstaal en volkswetenschap, nemen zijn tijd in beslag : in 1865 sticht hij, met James Weale, het weekblad *Rond den Heerd*, en is er zelf gedurende vijf jaren de hoofdopsteller, de bijna eenige opsteller van; onder de talrijke medewerkers van De Bo, bij het samenstellen van het *Westvlaamsch Idioticon*, is hij de ijverigste; in 1881 onstaat, dank aan hem, het maandschrift *Loquela*, « voor eigen vlaamsche taalliefhebberij en eigen vlaamsche taalgeleerdheid »; boven-

dien worden uit het Engelsch vertaald *Van den kleenen Hertog*, *de Doolaards in Egypten*, en verschijnt in 1886 voor de eerste maal de *Duik- of Plukalmanak*; wij vermelden niet alles. Gedurende al dezen tijd zien slechts twee dichtwerken het licht : in 1880 de *Liederen, eerdichten en reliqua* waaronder eenige geestig berijmde verhaaltjes, welke echter als poëzie met de gedichten der vroegere bundels niet kunnen vergeleken worden; en in 1886 de meesterlijke omwerking der vertaling welke een zijner leerlingen, de heer E. Lauwers, van Longfellow's *Song of Hiawatha* gemaakt had.

Het is alsof de bewerking van deze heerlijke poëzie den ouden zanglust kwam heropwekken. Geene maand gaat er voortaan nog voorbij, of de tijdschriften brengen ons telkens een of ander nieuw gedicht te genieten en te bewonderen. Met vele onuitgegeven verzen verzameld, vormen zij den lijvigen, 398 bladzijden langen, laatsten bundel van de volledige dichtwerken, den *Tijdkrans*.

Door hunne indeeling in Dagkrans, Jaarkrans en Eeuwkrans zijn de verschillende stukjes in een los verband gebracht. En in den Jaarkrans zijn zij daarenboven nog gerangschikt onder de maand waarop elk zinspeelt. Alleen blijft het jammer dat, was het maar in de tafel, de dagteekeningen niet vermeld werden, alsook, waar het pas gaf, de gelegenheid waaraan sommige onder die gedichtjes hun ontstaan te danken hebben.

De titel duidt het aan : wat voornamelijk de grijze dichter ons biedt is een cyclus gedichten hem door de wisseling der jaargetijden ingegeven. De grijze dichter? Hart en gemoed zijn jong gebleven, werden met elke nieuwe lente verjongd. Aan zijne oude liefde, aan zijn ouden hartstocht, mag men zeggen, voor West-Vlaanderens veldnatuur, bleef hij trouw : en het gevoel is inniger nog, de aandoening dieper, de vlucht hooger. De verzen, welke wij in den zin hadden toen wij de *Kleengedichtjes* bespraken :

Als de ziele luistert
spreekt het al een taal dat leeft,
't lijzigste gefluister
ook een taal en teeken heeft :
blâren van de boomen
kouten met malkaar gezwind,
baren in de stroomen
klappen luide en welgezind,
wind en wee en wolken,
wegelen van Gods heiligen voet,
talen en vertolken
't diep gedoken Woord zoo zoet...
als de ziele luistert!

zien wij hier verwezenlijkt. Alles, alles leeft en spreekt zijn taal : de gansche natuur is bezield en krijgt eene stem : en, kwam er in Gezelle's leven eene periode van twintig jaren, onvruchtbaar wat de poëzie betreft, dit toch danken wij aan dat lange tijdperk van studie, dat hij voortaan zóó zijne taal beheerscht om niet eene dier lijzige of geweldige stemmen onvertolkt te moeten laten...

Eene uitvoerige bespreking van dezen bundel zou meestal uitloopen op herhaling van wat reeds gezegd werd aangaande de gedichten uit het eerste tijdperk; met dit onderscheid echter dat zoowel voor den vorm als voor den inhoud de *Tijdkrans* het wint aan kleur en klank der taal, aan frischheid der opmerking, diepheid der gedachten en macht der bezieling.

Dat is veel gezegd, mocht menige lezer denken.

In elk geval is het niet te veel gezegd. En de aanhaling van een paar stukken kan volstaan om het te bewijzen. Hier ligt echter het moeielijke. Wat gekozen? Zullen wij de verzen mededeelen waarin de dichter nachtegaal en leeuwerik doet spreken, waarin hij de schichtige vlucht der zwaluw maalt, waarin hij het heerlijke van den zonneglans, het weemoedige van het manelicht, het hoopvolle smachten naar de lente, de weelde van den zomer, het weemoedige van den herfst, het nare van den winter beschrijft?

Aan Nieuwjaarmaand zouden we willen het sneeuwtafereel ontleenen : vol naalden vliegt de lucht; aan Lentemaand het beeld van den zaaier :

Met kloeken arme, en hand vol zaad,
aanschouwt hoe hij zijn stappen gaat
en zaait, vol zorgen,
de man, wiens hope en troost en al,
met 't stervend zaad, nu zitten zal
in 't land geborgen...

Aan Oostermaand, de opwekking tot de doorenhagen om bloemen te dragen ter eere der lente; of wel dit andere beeld, van den spittenden landbouwer :

Hoe schitttert mij die spa toch, als
gij, landman, uwen taaien hals
gebogen, langzaam eerselt, end'
nu hier nu daar Gods akker wendt.

De zonne komt u volgzaam na
en velt op uw geglimde spa,
terwijl gij zucht en arrebeidt,
den blik van heur' hoogmogendheid.

En spittende in dat hel gestraal,
zoo keert uw werkzaam akkerstaal
medeen den grond, en zendt den schicht
terug naar mij, van 't zonnelicht.

Daar speiten, uit den zwarten grond
der aarde, zoo veel stralen rond
uw' delfspa, dat 't een beeltenis
van Gods gevreesden bliksem is...

Ziehier echter een gedicht, waarmede wij deze beschouwingen willen besluiten, en dat in zijn geheel moet overgeschreven. Het is wellicht het meesterstuk van den ganschen bundel. Ook de heer J. Claerhout haalde het aan in zijne levensbeschrijving van den dichter (*Vlaamsch en Vrij*, nr van 19 Nov. '93).

Met zwart — en zwaren zwaai aan 't werken door de grauwe,
de zonnelooze locht, ik de oude rave aanschouwe;
die, roeiende op en dóór den schaars gewekten wind,
gelijk een dwalend spook, eilaas geen rust en vindt.

Ze is zwart gebekt, gepoot, gekopt in 't zwarte; als kolen,
zoo staan heure oogen zwart, in hun' twee zwarte holen
te blinken; rouwgewaad en duister doek ontvangt
het duister wangedrocht, dat in de nevelen hangt.

Ze is stom! Ze'n uit geen woord en 't waaien van heur' slagers
en hoort gij niet. Alzoo de zwarte doodendragers
stilzwijgend gaan, zoo gaat zij zwijgend op de lucht,
en wendt alhier aldaar heur' zwarte ravenvlucht.

Wat wilt gij, duister spook! Waar gaat gij! Van wat steden
zijt gij, met damp en doom en 's winters duisterheden,
alhierwaards aangewaaid? Wat boodschap brengt gij? Van
wat rampe of tegenspoed zijt gij de bedeman?

Is ziek- of zuchtigheid, uit 's noordens grauwe landen;
is sterfte wederom, is hongersnood op handen?
Is moordaanslag, verraad de zin van uw vermaan;
of gaat de muil misschien des afgronds opengaan?

Geen woord! Dan weg van hier, onzalige : gaat varen
alwaar nooit zonne en rijst; alwaar de grimme baren
staan ijsvaste overende, als rotsen; en waar nooit
noch blom noch blad den buik van moeder aarde en tooit!

Gaat aan! Of spreekt een woord, zoo de andre vogeldieren
te zomertijde doen, die in de bosschen zwieren :
ja 's winters, als de snee' heur laken heeft gespreid,
nog vinkt en klinkt het hier, vol vogelvlijtigheid.

En gij! De rave trekt, met trage vederslagen,
voorbij mij, zwaar en zwart gelijk nen kerkhofwagen,
en roept mij, onverwachts, terwijl zij henenvaart,
al in één enkel woord, heur' winterboodschap : « Spaart! »

Is het ons gelukt de beteekenis en het karakter van den *dichter* Gezelle naar waarheid in het licht te stellen? Zullen wij zelfs al onze lezers er van overtuigd

hebben, dat Gezelle waarlijk een onzer groote dichters is?

Wij vreezen neen.

Hoe uitgebreid dit opstel onder het schrijven geworden is, toch hebben we ons nog te veel moeten besnoeien, om te mogen verwachten eenigszins geslaagd te zijn. Een voorname trek van Gezelle's karakter, juist die trek in zijn karakter die hem onmiddelijk de sympathie van den lezer verovert, de talrijke gedichtjes namelijk waar zijne gemoedelijke, kinderlijke en vaak guitige bonhommie zich uitspreekt, werd nauwelijks aangeroerd. Vooral hadden wij niet zoo sparig mogen zijn met uittreksels. En we hadden er voorzeker meer moeten op steunen dat onze dichter, een impressionist, zich dikwijls veel minder bekommert om de nauwkeurige beteekenis zijner woorden dan wel om hun klank, veel minder om de juistheid van zijne beelden dan wel om den indruk dien zij teweegbrengen. Alles, daarenboven wat vertaling of gelegenheidspoëzie was, bleef stelselmatig buiten beschouwing. Op die manier, wij weten het, stelden wij ons bloot aan het verwijt geen oog te hebben voor de zwakke zijde van den Westvlaamschen dichter. Wij erkennen het gaarne, Gezelle's verzen zijn ongelijk van waarde, en onder de gelegenheidsstukken komen er, benevens schoone, ook menige voor die zoowel wat den vorm als wat den inhoud betreft, banaal zijn en onbeduidend. Dat alles neemt niet weg dat onder de dichters van Nederland de Westvlaamsche meester op eene eereplaats mag aanspraak maken. En indien het te bejammeren is dat men in West-Vlaanderen schier alleen hem en zijne school kent en waardeert, niet minder jammer is het voorwaar, dat buiten West-Vlaanderen het schoone dat hij schiep, niet of zoo weinig gekend en naar waarde geschat wordt...

L. SCHARPÉ.

KERK EN STAAT.

(Zie vroegere artikelen.)

Natuurlijke grenzen der twee machten.

UIT de natuur en het wezen van de Kerk en van den Staat hebben wij beider rechten afgeleid en de grenzen van hun gezag bepaald. De vraag op deze theoretische wijze gesteld levert geene moeielijkheid op, maar gaat men op het praktisch gebied over, om aan elke macht haren nauwkeurig omschreven werkkring aan te wijzen, dan is de grootste voorzichtigheid noodig. De werkelijke en feitelijke toestand waarin de Kerk thans verkeert laat veel te wenschen over. Immers in geen land bestaat meer de boven geschetste verhouding van vriendschap en samenwerking. Overal beschouwt de Staat de Kerk als eene onbekende, eene vreemdelinge met welke hij niets te maken heeft. Krachtens het beginsel der volkomen vrijheid van denken en spreken, weigert hij den voorrang aan de leer en de wetten des christendoms, en stelt alle gezindheden voor de wet gelijk. Nergens vindt de Kerk eene vriendschappelijke ondersteuning; integendeel zij wordt bijna overal bemoeielijkt, tegengewerkt en vervolgd.

Om dezen treurigen toestand te rechtvaardigen neemt het liberalisme zijne toevlucht tot de theorie welke aan de Kerk het beheer toekent van inwendige, persoonlijke, geestelijke zaken, terwijl zij den Staat over de tijdelijke, zichtbare en uitwendige zaken eigenmachtig laat beslissen. Men verwijt

bijgevolg aan de Kerk dat zij inbreuk maakt op het recht van den Staat, wanneer de Bisschoppen een provinciaal Concilie beleggen, wanneer zij de Bullen van den Paus aan de geloovigen mededeelen, wanneer zij het kloosterleven in hunne diocesen bevorderen, godsdienstige scholen stichten, bedevaarten houden en de overtreders der kerkelijke wetten straffen. Hangen de Bisschoppen in al deze bedieningen van hun geestelijk ambt af van den Staat, dan ware het eerlijker rondborstig te verklaren, dat de Kerk alle rechten van den Staat ontvangt.

De dwaling welke wij bestrijden berust op het valsch beginsel, dat den godsdienst als iets zuiver persoonlijks, geestelijks inwendigs beschouwt. en bijgevolg alles wat uitwendig, openbaar en gemeenschappelijk is aan den Staat onderwerpt. De godsdienst heeft voorzeker een persoonlijk, inwendig, geestelijk karakter, maar tevens vormt hij eene zichtbare maatschappij. Deze echter vordert eene reeks van uitwendige handelingen, welke hoewel zij uiterlijk verschijnen, niettemin door de kerkelijke macht bestuurd worden.

Zelfs op het gebied der natuurlijke orde, zal de godsdienst eene maatschappij in het leven roepen, onderscheiden van den Staat door haar doel, hare wetten en hare algemeenheid. De rede gebiedt ons God te vereeren, voor de belangen onzer ziel te zorgen en ons een gelukkig leven na het afsterven te verzekeren. Zij wacht verlangend naar een goddelijk en onfeilbaar licht op den weg der zedelijke volmaking, en droomt van eene algemeene godsdienstmaatschappij onder Gods hoogste leiding. Maar de stem en de krachten der natuur zijn onmachtig om eene dergelijke maatschappij, van de familie en den Staat onafhankelijk, te stichten. Er wordt een onfeilbaar leergezag gevorderd, dat door verbindende wetten alle menschen, in ééne Kerk vergadert. De geschiedenis trouwens leert dat alle gods-

dienststichters, om hunne leer ingang te doen vinden, zich op goddelijke openbaringen en orakelspreuken beroepen. Wat de heidenen verwachtten en wenschten, werd ons door de christelijke Openbaring ten deel. Zij heeft ten volle aan alle geestelijke en zedelijke behoeften van den mensch voldaan, met het stichten eener maatschappij welke zorg draagt voor zijn geestelijk welzijn en zijn bovennatuurlijk doel. Er bestaat dus eene maatschappelijke instelling, belast met de godsdienstige aangelegenheden en derhalve onafhankelijk van den Staat.

Laten wij deze instelling in hare geschiedkundige ontwikkeling beschouwen, om haren werkkring, en hare rechten nader te bepalen. De Katholieke eeredienst vindt zijn middelpunt in het onbloedige offer van het Nieuwe Testament. Deze heilige handeling hoewel in het openbaar voltrokken heeft in zich zelve en in haar doel een geestelijk karakter. Want zij put hare beteekenis en haar kracht uit het geloof. Nogtans roept zij eene zichtbare maatschappij in het leven. Immers het offer, of de uitwendige erkenning van Gods oppermacht over leven en dood, is niet alleen eene uiting van den innerlijken en persoonlijken eeredienst, in zijn wezen is het eene hulde gebracht door de maatschappij welke getuigenis aflegt van hare bovennatuurlijke bestemming. Het slachtoffer, de plaats, de priester, de geheele toerusting, alles komt overeen met de gewone hulpmiddelen bij andere openbare plechtigheden gebruikt. Desniettemin draagt het offer den duidelijken stempel van zijn geestelijk karakter, omdat het geloof alleen zijne strekking begrijpt, zijn doel en zijne werking.

Als hoofddeel van de bovennatuurlijke orde, wordt het offer de oorsprong van een openbaar genootschap. Om zijne natuur op te sporen behoeft men slechts te overwegen dat de geloovigen, willen zij de vruchten van den eeredienst genieten, moeten

onderwezen en voorbereid worden. Een leerend gezag is noodig om de geesten te verlichten en de zeden te beschaven, een gezag dat beslissend oordeelt over de voorwaarden van toelating in de maatschappij, de onwaardigen buiten sluit en over de belangen der leden waakt.

In dezer voege hangt met het offer samen eene instelling voorzien van een priesterlijk, leer- en rechterlijk gezag om op aarde het hoogpriesterlijk, prophetisch en koninklijk gezag van Christus voort te zetten. Zoo onstaat op natuurlijken weg naast de huiselijke en burgerlijke vereeniging de godsdienstige met haar eigen wezen en doel, haren werkkring en haar gezag.

Ziedaar eene eerste reeks van kerkelijke zaken, bepaald door den oorsprong van de godsdienstige maatschappij.

De uitoefening van het geestelijke gezag verklaart de bestaande rangorde in de kerkelijke waardigheid. Door de wijding erlangt de priester de macht over het werkelijk en mystiek lichaam des Heeren; met deze vereenigt zich in de Bisschoppen de macht om door de wijding het priesterschap voort te planten. Het Diaconaat dient tot onmiddelijke voorbereiding van den priester. Deze rangorde is van goddelijken oorsprong.

De uitoefening van het priesterlijk ambt vordert behalve de in de wijding ontvangen macht, de rechtsmacht door de Overheid verleend, om een aangewezen deel van de haar toevertrouwde kudde door leering, en de H. Sacramenten te leiden. Onder dit opzicht is de Kerk eene geestelijke monarchie, in welke de Bisschoppen onder den Paus onvervreemdbare rechten hebben en bij zekere bedieningen door priesters en diakenen bijgestaan worden.

Wij kunnen de hierarchische samenstelling van de Kerk vergelijken met de politieke Staatsorganisatie. Deze bestaat uit eene grondwet die het

gezag, zijne dragers en zijne verdeeling bepaalt, uit de wetgeving en de benoeming der ambtenaren belast met het dagelijksch bestuur. Door deze inrichting verkrijgt de burgerlijke maatschappij de noodige middelen om de onderdanen tot het gewenschte doel te voeren.

Op dezelfde wijze ontstaat de godsdienstmaatschappij door de hierarchie welke ten doel heeft werktuigen voort te brengen geschikt om het geestelijk leven te kweeken, te versterken, terug te geven, te volmaken. Is dit doel verhevener en voortreffelijker dan alle tijdelijk belang, dan gaan ook de middelen en bedieningen waardoor hetzelve wordt verkregen het bereik van den Staat te boven.

De opleiding en wijding der priesters, de benoemingen tot kerkelijke ambten, de keus der Overheden, het toezicht op de geestelijken, de gebouwen van den eeredienst, de strafpleging der geloovigen, ziedaar eene tweede reeks van zuiver kerkelijke zaken.

De *causæ piæ* en het kloosterleven vormen eene derde reeks van geestelijke aangelegenheden.

In de natuurlijke orde brengt de maatschappelijke natuur van den mensch twee gescheidene instellingen voort: de familie en den Staat. De Kerk put uit bovennatuurlijke bronnen de kracht om in eene hoogere eenheid te paren, wat de natuur scheidt. Bij haar gaan het gezag met de vrijheid, de kracht met de liefde samen; als staatkundig lichaam verzoent zij de monarchie met de aristocratie en democratie. De Paus is Koning, maar met en door hem regeeren de Bisschoppen, door God gesteld om de Kerk te besturen; daarbij wordt niemand, ook de geringste des volks niet, verhinderd tot de hoogste waardigheid op te klimmen. Met het gezag vereenigt de Kerk de zorg en de teederheid eener moeder; de banden van haar bestuur zijn tevens familiebanden. Hare kinderen

bemint zij als de schoonste sieraden van hare kroon, zij helpt en troost in den nood, zegent alle daden van hun leven, verlaat hen niet in de ure des doods, en begeleidt hun stoffelijk overblijfsel met hare gebeden en plechtigheden.

De christelijke weldadigheid gevoed en gesteund door de Kerk ontwikkelt eene kracht, eene offervaardigheid en toewijding van welke het heidendom geen denkbeeld heeft. De Kerk voedt de armen, bezoekt de zieken, verpleegt de gewonden troost de ongelukkigen, leert de onwetenden, brengt de slechten tot inkeer, herbergt de verlatenen en weezen. Voor de bevoorrechte zielen welke naar de volmaaktheid streven opent zij hare kloosters, abdijen en bedeplaatsen; naast de diocesen en pasorijen sticht zij rustoorden, gewijd aan de uitoefening der evangelische raden.

Wie is nu beter in staat dan de Kerk toezicht te houden over de werken van weldadigheid en de geestelijke orden? Wie kan beter hunne belangen behartigen, hunne uitbreiding bevorderen en voorkomende misbruiken uitroeien? Trouwens sedert het begin der Kerk behoorden de dienst der armen en de inzegening der maagden tot de bedieningen van den priester. Een oppervlakkige blik op de bovengenoemde drievoudige reeks van geestelijke zaken is genoeg om te begrijpen dat de Kerk hun beheer aan den Staat moest onttrekken. Daardoor echter heeft zij geen enkel recht verbeurd; integendeel wanneer de mensch door het H. Doopsel de Kerk binnentreedt verkrijgt hij nieuwe, van den Staat onafhankelijke rechten. De geloovige, lid van de Kerk geworden, houdt niet op lid der burgerlijke maatschappij te blijven. Het kan dus niet anders of de twee machten komen in aanraking omtrent gemengde zaken, welke onder verschillende opzichten aan het geestelijk en burgerlijk gezag onderworpen zijn. De mensch is onderdaan van den

Staat en van de Kerk volgens het tijdelijk of eeuwig doel dat hij wil bereiken, bijgevolg zal over eene en dezelfde zaak nu eens de Staat, dan wederom de Kerk in hoogste beroep beslissen. Wie heden vergiffenis eener zonde erlangt in het boetsacrament, kan morgen voor deze zonde door den wereldlijken arm gestraft worden. Zoolang mijne daden andermans rechten niet krenken blijven zij buiten het toezicht van den Staat; het staat mij vrij lid eener geoorloofde vereeniging te worden, pleeg ik echter handelingen strafbaar voor de wet, kan de Staat straffend optreden omdat de zaak tot het rechtsgebied der beide machten behoort. In het belang van de Kerk en van den Staat is het wenschelijk dat zij omtrent gemengde zaken eene overeenkomst sluiten.

Wij hebben reeds getoond hoe gevaarlijk en verkeerd de vergelijkingen zijn van het liberalisme welke de menschelijke natuur verdeelend, het zichtbare deel aan den Staat, het onzichtbare aan de Kerk toewijzen. Op de keper beschouwd vernietigt deze vergelijking de Kerk als openbare maatschappij en ontzegt haar alle levensvoorwaarden. De geheele mensch, met ziel en lichaam, vereenigt zich met zijne medemenschen om het tijdelijk welzijn, vervolgens op het godsdienstig gebied om een bovennatuurlijk doel. De eerste vereeniging, hoewel zij het bovennatuurlijke niet rechtstreeks beoogt, mag dit ook niet uitsluiten; de godsdienstige vereeniging onderstelt de natuur en gebruikt hare middelen en vermogens. De natuurlijke en bovennatuurlijke orde, hoezeer onderscheiden, verbinden zich volgens den wil des Scheppers in eene volmaakte maatschappij, wier bestanddeelen harmonisch samenwerken en zich onderling versterkend doordringen.

De ontwikkelde beginselen wederleggen de ongerechte aanmatigingen van den Staat in den Syllabus veroordeeld.

Betrachten wij de XLIV^ste stelling : De burgerlijke overheid kan zich bemoeien met zaken welke in verband staan met den godsdienst, de zeden en het geestelijk bestuur. Bijgevolg kan zij oordeelen over de voorschriften door de geestelijke herders openlijk gericht aan de geloovigen tot leiding van hun geweten, zij kan zelfs beslissen over het toedienen der Sacramenten, en de voorbereiding noodzakelijk om ze te ontvangen.

Ziedaar hoever de Staat zijne bevoegdheid uitbreidt wanneer hij de grenzen van het kerkelijk gezag bepaalt; hij kent zich het recht toe reglementen te maken over het uitdeelen en ontvangen der Sacramenten.

Moeten wij nu nogmaals bewijzen dat hij de rechten der Kerk met voeten trapt, en haar als een menschelijk, onvolmaakt en ondergeschikt genootschap bejegent? Erkent hij haar als eene zelfstandige maatschappij, dan is het onzinnig zich eene rechtsmacht toe te eigenen over iets dat den godsdienst, de zeden of het geestelijk gezag betreft. In deze zuivere godsdienstige zaken staan de priesters onder het gezag van hunne eigene overheden. Indien zij in het vervullen hunner ambtsplichten zich schuldig maken aan misdrijven strafbaar voor de wet, kunnen zij (in het geval van scheiding tusschen Kerk en Staat) voor den wereldlijken rechter gedaagd worden.

Maar de veroordeelde stelling spreekt niet van gemengde aangelegenheden, zij noemt zuiver kerkelijke bedieningen, die de priesters uit plichtbesef en getrouwheid aan hunnen eed moeten vervullen.

Wanneer de Kerk hare kinderen straft en hun het gebruik der Sacramenten ontzegt, beschouwt zij de schuldigen niet als burgers, maar als geloovigen aan haar gezag onderworpen. Waarom zal de Staat zich tegen deze straffen verzetten? De banvloek welke den hardnekkigen ketter buiten de gemeenschap der geloovigen sluit is eene geestelijke straf, die de

Kerk wettig en rechtens toepast. Zij heeft misschien onaangename gevolgen ook voor het burgerlijk leven, maar dit is geen reden om de strafmacht der Kerk aan den Staat te onderwerpen.

De opleiding en wetenschappelijke vorming der geestelijken behoort zonder twijfel tot de rechten der Kerk, alsmede het onderwijs en de godsdienstige opvoeding der jeugd.

Onze moderne wijzen en hervormers zien in het neutraal en verplicht onderwijs het geneesmiddel van alle maatschappelijke kwalen. De leerplicht algemeen ingevoerd zal het welzijn van alle standen verhoogen, hij zal armoede en maatschappelijke ongelijkheid verbannen, deugden kweeken en ondeugden uitroeien, licht en beschaving verspreiden, verbeterings- en tuchthuizen onnoodig maken, het volk van alle vooroordeelen bevrijden, de wereld in een aardsch paradijs herscheppen. Immers de onwetendheid is de vruchtbare moeder van alle kwaad.

De Kerk heeft de onwetendheid steeds en overal krachtig bestreden; de geschiedenis der beschaving valt samen met de geschiedenis der instellingen door haar gesticht, om kennis en wetenschap algemeen te maken. Op het gebied van het lager en hooger onderwijs bewijst zij voortdurend diensten aan den Staat, welke alleen blinde haat en ingewortelde vooroordeelen kunnen ontkennen. Maar het onderwijs door de Kerk bevorderd, is godsdienstig, daarom moet haar invloed uit de school geweerd worden en plaats maken voor het verplicht staatsonderwijs. De Staat treedt op als onderwijzer en dwingt zijne onderdanen op straf van boete en kerker hunne kinderen in zijne scholen te zenden.

Deze aanmatiging van den Staat laat zich moeilijk in overeenstemming brengen met de eischen van het natuur- en christelijk recht.

Het zoogenoemde neutraal onderwijs, het eenige dat de Staat kan geven, blijkt theoretisch onvoldoende

en praktisch vijandig aan de godsdienstige overtuiging, die de Staat gehouden is te eerbiedigen en te ondersteunen.

Welk is het edele doel van alle onderwijs? Geen ander dan het ontwikkelen van den geest door de noodige kennis, en het beschaven van het gemoed door uitoefening der passende deugden. Hoe zal dit verheven doel bereikt worden, wanneer men opzettelijk het kind in de onwetendheid laat omtrent de belangrijkste waarheden van den godsdienst en de zedeleer; wanneer de onderwijzer nooit spreekt van God, van de ziel, van zijn toekomstig lot, van Jesus-Christus en zijne Kerk; wanneer men de kerkelijke geschiedenis over het hoofd ziet, zonder welke de wereldgeschiedenis eene reeks van onsamenhangende feiten en raadsels is?

Onzinnig is het in de harten der kinderen de liefde tot het goede en den afschuw van het kwaad te willen ontwikkelen zonder hun eerbied voor God en zijne heilige wet in te prenten; zonder hun de hoop op eene eeuwige belooning en de vrees voor eene eeuwige straf in te boezemen; zonder hen op het voorbeeld van Christus en zijner heiligen te wijzen. Het kind van godsdienstig onderwijs verstoken treedt ongewapend in den levensstrijd, en moet onder de macht der hartstochten en der verlokkingen tot de zonde bezwijken, De dagelijksche ervaring bevestigt met treurige feiten de noodlottige gevolgen van het aan den invloed der Kerk onttrokken onderwijs.

Men heeft wel is waar de verbannen christelijke moraal vervangen door de zoo gezegde algemeene, van ieder leersteltel onafhankelijke zedeleer. Wie zich niet met woorden laat paaien ziet aanstonds in, dat deze moraal, welke zonder beginsel, steun of sanctie letterlijk in de lucht hangt, onbekwaam is een afdoenden invloed op het leven uit te oefenen en onmogelijk 's menschen wil tegen de verleiding kan beschermen. Zij gaat trouwens op in het recht van te doen en te

laten hetgeen men goedvindt, zonder te letten op God of op zijne geboden.

Het neutraal onderwijs is niet alleen onvolkomen, maar ook vijandig aan den godsdienst. Een overtuigend bewijs leveren de handboeken ten dienste der Staatsscholen geschreven. Hunne leer, die op het naturalisme uitloopt, miskent en loochent de bovennatuurlijke orde, waarop alle positieve godsdienst berust.

Het gezond verstand moet dus dit onderwijs als gebrekkig en gevaarlijk veroordeelen, en tweedens als inbreuk makend op het recht der Kerk.

De Staat is niet door God geroepen om zorg te dragen voor de opvoeding van het menschdom noch voor dit noch voor het andere leven. Zijne taak bepaalt zich tot de handhaving der maatschappelijke orde door aller rechten te beschermen, en het tijdelijk welzijn der burgers te bevorderen. Bemachtigt hij zich van het onderwijs der jeugd, dan gaat hij buiten zijne bevoegdheid, en tast de rechten der Kerk en der ouders aan.

God heeft aan de Kerk de opvoeding van den mensch toevertrouwd met het onmiddelijke doel hem tot zijn bovennatuurlijk einde te brengen, en bijgevolg met het middelijk doel zijn geluk in dit leven te verzekeren, daar dit leven slechts waarde heeft als voorbereiding tot het toekomende. Het gebod des Heeren : gaat en onderwijst alle volkeren, kunnen de Apostelen en hunne opvolgers niet vervullen, wanneer hun het recht wordt ontzegd het menschelijk weten dienstbaar te maken aan de uitbreiding van Gods rijk. Het onderwijsmonopolie van den Staat strijdt met deze bestemming der Kerk. Dit onrecht verdwijnt niet als men uit welwillendheid den priester den toegang tot de school opent, want deze gunst plaatst het uitsluitend recht van den Staat in het volle licht.

De schoolplicht schendt de rechten der ouders. De natuurwet stelt zich bij de voortplanting van het mensch-

dom een tweevoudig doel : het welzijn der ouders en het welzijn der kinderen. Het eerste doel verleent aan de ouders het recht al het nut uit hun kroost te trekken bestaanbaar met de persoonlijke waardigheid van het kind. Aan dit recht beantwoordt de plicht der kinderen voor het welzijn van hunne ouders te zorgen. Het tweede doel — het wel der kinderen — baart het recht of veel meer de verplichting der ouders om volgens hunne middelen te voorzien in de lichamelijke, geestelijke en zedelijke behoeften van het kind. Dit recht ziet de Staat over het hoofd als hij de kinderen aan de ouders ontrukt om ze in zijne scholen, naar zijne beginselen op te voeden. Hij slaat de hand aan het heiligdom der familie onder voorwendsel van aan te vullen wat de nalatigheid der ouders te wenschen overlaat.

De belangen van den huiselijken haard, zooals het onderwijs, verdienen zonder twijfel de aandacht der regeering. Men zij echter voorzichtig met het beginsel dat alle Staatsbelang onder toezicht van den Staat stelt. Krachtens dezen machtspreuk wordt de Staat niet alleen meester van het onderwijs, maar ook van het geweten, het huwelijk, het eigendom, het leven, den handel en de keuken der burgers, want al deze aangelegenheden zijn van overwegend belang voor den Staat. Niemand zal hem alle toezicht op het huisgezin ontzeggen, maar dit toezicht heeft bepaalde grenzen en moet enkel dienen om, waar dit hoogst noodig is, de rechten van ieder familielid te ondersteunen en te waarborgen.

De Staat wachte zich meer te doen dan vereischt wordt om aan iedereen in den boezem der familie zijne rechtmatige en natuurlijke vrijheid te verzekeren. Gaat hij verder dan overtreedt hij zijnen plicht en handelt tegen zijn belang, want met de familie vernietigt hij den eersten en hechtsten grondslag van zijn eigen bestaan.

De Staat die de kinderen dwingt uitsluitend de

openbare school te bezoeken verliest het persoonlijk recht der kinderen uit het oog. Niet alleen voor den Staat wordt de mensch geschapen; hem werd eene hoogere, persoonlijke bestemming ten deel, bij gevolg heeft hij een onvervreembaar recht op eene opvoeding welke met deze overeenkomt. De Staat miskent dit recht als hij het kind dwingt in zijne scholen voedsel voor geest en hart te zoeken. Ook hier staan wij voor eene stuitende contradictie : de Staat die allen volkomen vrijheid belooft maakt zich meester van het kind in de wieg, beschouwt het als zijn eigendom als eene zaak waarover hij oppermachtig beschikt. Het kind naar Gods gelijkenis geschapen, door het bloed des Verlossers vrijgekocht en door den H. Geest geheiligd is eerst lid van de Kerk en daarna burger; het heeft recht op eene christelijke opvoeding alvorens onder de plak van den Staatsonderwijzer te komen. Een eerlijk gemoed protesteert tegen het huichelend misbruik der woorden, wanneer men ons den leerplicht als de bron van talrijke weldaden voorstelt.

Gelukkig heeft de Kerk de plannen der moderne schoolmannen begrepen en hun het masker afgerukt. Zij veroordeelt de volgende stellingen :

« Het geheele bestuur der openbare scholen in welke de jeugd van een katholiek land wordt opgevoed... kan en moet toegewezen worden aan het burgelijk gezag, en wel in dier voege dat geen enkel ander gezag het recht hebbe zich te bemoeien met de tucht in de scholen, met de studiën, met het verleenen der graden, met de keus en goedkeuring der leeraren. » (Syll. XLV^ste stell.)

« De goede inrichting van de burgerlijke maatschappij vordert dat de volksscholen, geopend voor alle kinderen van iedere klasse van het volk en in het algemeen alle openbare inrichtingen bestemd voor het onderwijs in de letteren en eene hoogere opvoeding der jeugd, onttrokken worden aan alle gezag van de Kerk, aan haar toezicht en leidenden invloed,

en onderworpen worden teenemaal aan de willekeur van het burgerlijk en staatkundig gezag, volgens het verlangen der regeeringen en den eisch der algemeene opinie van den tijd. » (XLVII^ste^ stell.)

« De Katholieken kunnen een opvoedingstelsel goedkeuren buiten het katholiek geloof en het gezag van de Kerk, dat slechts tot doel of ten minste tot hoofddoel heeft de kennis der zuiver natuurlijke zaken en het maatschappelijk leven op deze aarde. » (XLVIII^ste^ stell.)

De valschheid der drie volgende stellingen (XLIX, L, LI) springt in het oog. Iedereen begrijpt dat de gemeenschap der bisschoppen met den Paus, het aanstellen der bisschoppen, het oprichten van nieuwe bisdommen uitsluitend aan de kerkelijke macht behooren.

De Paus alleen heeft de macht de ondergeschikte herders der verschillende diocesen te benoemen, want niemand kan zonder de kerkelijke aanstelling en de apostolische brieven rechtmatig de zielzorg waarnemen. Wanneer de Staat aan de uitoefening van dit recht hinderpalen in den weg legt, berooft hij de Kerk van een harer wezenlijke rechten.

Ontegenzeggelijk heeft de Staat groot belang bij het regelen dezer aangelegenheden. Ook is de Kerk steeds bereid rekening te houden met de omstandigheden en eischen van den tijd. Hare toegevendheid gaat zelfs zoover dat zij den Staat de volmacht verleent de personen aan te wijzen welke de Paus met de bisschoppelijke macht bekleedt. Nooit echter kan aan het burgerlijk gezag uit zich zelf het recht behooren de bisschoppen te benoemen.

Eene laatste aanmatiging van den Staat wraken de LII^ste^ en LIII^ste^ stelling van den Syllabus.

« De regeering kan uit eigen recht den ouderdom veranderen gevorderd voor het afleggen der kloostergeloften zoowel der vrouwen als van de mannen, en aan de geestelijke orden gebieden niemand zonder zijne volmacht tot de plechtige geloften toe te laten. »

« Men moet de wetten afschaffen die de kloosterorden, hunne rechten en bedieningen beschermen; zelfs kan de wereldlijke macht hare steun verleenen aan hen die den kloosterstaat willen verlaten en hunne plechtige beloften overtreden; ook kan zij de geestelijke gemeenten alsmede de collegiale kerken teenemaal opheffen en hunne goederen en inkomsten toewijzen en onderwerpen aan het bestuur en het goedvinden van het burgelijk gezag. »

De Staat die aan geen God gelooft of ten minste alle godsdiensten op gelijken voet plaatst, de moderne Staat eigent zich het recht toe de kloosterorden te besturen, op te heffen en hunne grondregels te wijzigen. De zaak zou ongeloofelijk schijnen, indien de geschiedenis hare werkelijkheid niet bewees. Het machtige Duitsche Rijk dat Frankrijks legerscharen verpletterde, beeft voor den witten borstsluier van eene liefdezuster en de bruine pij van den Minderbroeder. De Rijkskanselier verklaart de Orden gevaarlijk voor de openbare rust en verbant hunne leden buiten het vaderland. Is het niet opmerkelijk dat de fransche revolutie dezelfde schijnreden tegen de kloosters gebruikte? Onder de voorwendsels door Barnave aangevoerd om de wet van 1790 te rechtvaardigen lezen wij het volgende : de kloosterorden zijn gevaarlijk voor den Staat.

Overbodig mag het heeten met vele woorden te wijzen op het ongerijmde en onzinnige van deze aanmatiging. De geeselende pen van den hekeldichter komt hier beter te pas, dan de koude redeneering van den wijsgeer. De scheiding vernietigt niet de rechten der Kerk en der Katholieken. Wil de Staat wetten maken omtrent het kloosterleven, hij moet zich wenden tot de Kerk en met haar onderhandelen. Hij kan niet op eigen hand beslissen, zonder te kort te doen aan de rechten die hij gehouden is te beschermen. Hij laat, volgens zijn zeggen, de katholieke onderdanen volslagen vrij om de klooster-

geloften af te leggen. Maar indien de geloften niet strijden met de openbare rust, waarom zal eene vereeniging op deze geloften gegrond gevaarlijk zijn voor den Staat? Het recht van vereeniging, door den Staat gewaarborgd, wordt hier toegepast met een zedelijk doel dat geene enkele vrijheid in gevaar brengt. Bijgevolg handelt de Staat die de geestelijke orden opheft tegen de gewetens- en vereenigingsvrijheid, welke hij voorgeeft in alle omstandigheden te handhaven.

Daarenboven is het geestelijk karakter dezer vereenigingen duidelijk. De kloosterling streeft door het naleven der Evangelische raden naar de christelijke volmaaktheid, hij belooft armoede, kuischheid en gehoorzaamheid in de handen van een' Overste, die Gods plaats bekleedt. Zijn de geloften altijddurend en plechtig, dat wil zeggen, worden zij door de Kerk aangenomen en bekrachtigd, dan ontstaat eene vaste vereeniging in den boezem der Kerk, onafhankelijk van den Staat. Haar doel is bovennatuurlijk, hare middelen zijn geestelijk, de band ontleent zijne kracht aan het geloof, de wetten zijn van geestelijken aard, redenen te over, om te besluiten dat de Staat de palen en perken van zijn gezag overschrijdt wanneer hij eigenmachtig kloosters opheft en hunne goederen inpalmt.

Werpen wij een terugblik op het voorgaande, dan komen wij tot de conclusie dat de Staat, wil hij zijne bevoegdheid niet te buiten gaan en zijn eigen belang bevorderen, de vrijheid der Kerk moet eerbiedigen in de leering en verkondiging van Gods woord, in de voorschriften en uitspraken betreffende de zedeleer, in de bediening der Sacramenten, de missiën en de uitoefening van het kerkelijk gezag; in de tijdelijke (niet burgerlijke) zaken noodzakelijk om haar doeleinde te bereiken; in de overeenkomsten omtrent gemengde zaken.

De Staat echter zal dezen plicht niet vervullen

zoolang hij luistert naar de leermeesters der nieuwere philosophie welke voor den Staat geen hooger welzijn kennen dan het wroeten in 't stof der aarde, geen verhevener bestemming dan uitbreiding van macht naar buiten, vermeerdering van rijkdom en zingenot, en volkomen overheersching der onderdanen in het eigen land. Komt men eenmaal tot de overtuiging dat de Staat verplichtingen heeft jegens anderen, en eene zware verantwoordelijkheid tegenover hooger gezag dan zullen de betrekkingen tusschen Kerk en Staat veranderen, en beiden hand aan hand aan het geluk van het menschdom samenwerken.

Leuven. Dr A. DUPONT.

GERMAANSCHE PLAATSNAMEN IN FRANKRIJK.

« Es geht eben den Eigennamen wie
« den Büchern : *habent sua fata.* »

AARDRIJKSKUNDE, VOLKENKUNDE, TAALKUNDE — ziedaar drie wetenschappen, die bij de Germaansche volkeren onzer dagen, bij de Duitschers met de Duitsche Zwitsers en Oostenrijkers, bij de Nederlanders, de Engelschen en Skandinaviers, met groote voorliefde beoefend worden. Maar ziedaar ook drie wetenschappen, die van de hedendaagsche Romaansche volken, van de Franschen en de Belgische Walen, van de Italianen, de Spanjaarden en de Portugeezen in het algemeen, juist in veel mindere mate belangstelling, beoefening, toewijding mogen ondervinden. De neiging, de smaak, de voorliefde der Germanen richt zich bij voorkeur op deze wetenschappen; bij de volken van Romaanschen stam is juist het tegenovergestelde het geval. Vooral bij de Franschen staan, betrekkelijker wijze gesproken, Aardrijkskunde, Volken- en Taalkunde op eenen lageren trap, dan dit met andere wetenschappen onder hen het geval is (1). Terwijl de behoorlijk

(1) Het en kan niet ontkend worden, dat ook bij de Vlamingen, bij de Dietsche Belgen in het algemeen, de genoemde wetenschappen wel wat verwaarloosd worden, meer als men van hen, goede Germanen als zij toch van oorsprongs wegen zijn, met recht zonden mogen verwachten. De betreurenswaardige neiging die velen Vlamingen eigen

ontwikkelde Nederlander, nevens zijne moedertaal, nog drie talen, Hoogduitsch, Engelsch en Fransch spreekt, leest en schrijft, vergenoegt de Franschman zich met zijne eigene taal alleen, en meent, in zijnen eigenwaan en hoogmoed, dat iedere vreemdeling tot hem moet komen, en zijn Fransch moet verstaan, en beeldt zich in dat hij met zijne eigene taal de geheele wereld door kan te recht komen. En, wat Aardrijkskunde betreft, is het niet herhaaldelijk gebleken, in den Fransch-Duitschen oorlog van den jare 1870, dat de vreemdeling in Frankrijk beter den weg wist te vinden, beter op de hoogte was van de gesteldheid des lands in de streken waar de krijg woedde, dan de Franschman zelve? Deze onkunde heeft ten gevolge dat de Franschen in menig vooroordeel bevangen zijn, op aardrijkskundig, volken- en taalkundig gebied; en dat zij zich dikwijls deerlijk vergissen, waar deze wetenschappen heure toepassing

is, om steeds naar Frankrijk de oogen te richten, om de Franschen zich ten voorbeelde te stellen, is hiervan de reden. Intusschen, de laatste jaren brachten reeds menigvuldige verbetering in deze zaak, ten gevolge van het hernieuwde volksbewustzijn der Dietsche Belgen, der herleving van hunnen Germaanschen eigenaard. Zoo hebben geleerden als de Eerw. Heeren Guido Gezelle, Jul. Claerhout, A. Dassonville, ook de Heeren J. J. Hellemans, Hendrik Peeters, R. Schrijvers en andere Vlaamsch schrijvende Vlamingen vooral ook op de beoefening der Vlaamsche Namenkunde bijzonderlijk zich toegelegd — op eenen schoonen en belangrijken tak der wetenschap dus, die zoo wel in Taalkunde geworteld staat als in Aardrijks- en Volkenkunde; en in Geschiedenis, niet te vergeten. Maar de vreemdeling, die de beoefering der Belgische Namenkunde zich ten doel stelt, mist, met verdriet, nog zoo menig hulpmiddel daartoe. Zoo blijft een aardrijkskundig Woordenboek van Belgie nog steeds ontbreken. Men begrijpt niet hoe de Belg, op zijn kantoor of in zijn studeervertrek, in afgetrokken wetenschap of in handel en wandel des dagelijkschen levens, zich het gemis getroosten kan van zulk een woordenboek, het zij dan uitgebreid als het Aardrijkskundig Woordenboek van Nederland, van VAN DER AA, of beknopt als dat van WITKAMP. Zoo mist ook de geleerde met smart een werk, waarin hij al de oude vormen der Belgische plaatsnamen zonde kunnen vinden, zoo als zij in hunne oorspronkelijke, volledige, onversletene en onverbasterde vormen voorkomen in de oorkonden der middeleeuwen — of een werk in den geest als dat is, 't welk in Noord-Nederland onder de hoofding *Nomina Geographica Neerlandica* verschenen is en voortgezet wordt. De aanvulling dezer leemten zij den Dietschen geleerden van Belgenland met nadruk aanbevolen.

vinden. Hiervan kunnen getuigen de menigvuldige vooroordeelen en averechtsche inzichten die de Franschen koesteren in zake de oorspronkelijk Germaansche, en weder tot het groote Duitsche vaderland gelukkiglijk terug gekomen landen Elsate en Lotharingen, en in alles wat met deze zake te zamen hangt. Getuigen ook de meening, vrij algemeen onder het gros der Franschen verspreid, alsof hun land en volk een zuiver afgerond en samenhangend geheel zoude uitmaken, in alle opzichten ook oorbeeldig Fransch zoude zijn (in den zelfden zin als Parijs oorbeeldig Fransch is), van de noorder- tot de zuidergrenzen, van de oostelijke marken tot de westelijke zeeoevers. Ja, dat nog menig land en nog menige gouw daarbuiten, eigenlijk van oorsprongs- en rechtswegen Fransch zouden zijn, of zouden moeten zijn; bij voorbeeld Waalsch-België, ja misschien wel geheel Vlaamsch-België met Brussel natuurlijk daarbij, als toegift. Verder de Elsate en Lotharingen, ja misschien al het Duitsche land links van den Rijn; het Franschsprekende deel van Zwitserland; om niet te gewagen van Savoie en Nizza en Corsica, reeds wederrechtelijk (uit een volkenkundig, aardrijks- en geschiedkundig oogpunt) bij Frankrijk ingelijfd.

Het eischt maar weinig wetenschap, om deze dwaze meening, die de roemzucht der Franschen zoo streelt, te wederleggen. Reeds eene oppervlakkige, maar rechtzinnige kennis van de beginselen der drie bovengenoemde wetenschappen, waarbij dan ook de Geschiedkunde niet en mag vergeten zijn, is voldoende om aan te toonen dat die zaak juist andersom is, dat juist het Fransche volk uit zeer verschillende bestanddeelen samengesteld is, uit allerlei volken van verschillenden, onverwanten oorsprong is voortgesproten. Germanen van Neder- en Hoog-Duitschen bloede (Franken en Burgunden), Skandinaviers (Noormannen), Galliers, Kelten (Brittaniers of Bertoenen — *Brétons*), Basken, deze allen en nog anderen, hebben het hedendaagsche volk van Frankrijk voortgebracht. De taalgeleerde weet aan te toonen, zoo

wel uit de geijkte Fransche boeketaal, als vooral uit de onderscheidene, onderling zeer ongelijke volksspreektalen in de verschillende gewesten en gouwen van Frankrijk inheemsch, dat deze zaak inderdaad alzoo bestaat. Den volkenkundige blijkt dit zelfde uit de menigvuldige eigenaardigheden des volks hier en daar, ginds en elders in Frankrijk. Daar is inderdaad geen gedachte en geen sprake, bij den geleerde niet, en evenmin bij den eenvoudigen, maar bedachtzamen opmerker, van eene eenvormige in zich zelve afgeronde taal, noch van een eenvormig, onverdeeld volksbestaan bij de Franschen.

Eene der bijzonderste aanwijzingen van den vreemden, onfranschen, of liever gezegd, niet romaanschen oorsprong des volks in menig Fransch gewest (immers Fransch = Frankisch is oorspronkelijk Germaansch, en wel Neder-Duitsch, Vlaamsch als men wil), is te vinden in de namen der steden en dorpen, der gehuchten en landhoeven, der velden en heuvels, der rivieren en beken, kortom, der plaatsnamen in het algemeen, in die gouwen. Daar zijn plaatsnamen, zeer veelvuldig en zeer menigvuldig, uit allerlei talen, door allerlei volkeren eerst gegeven, en sedert, ofschoon veelal op allerlei wijzen verbasterd, tot heden in gebruik gebleven, al verstaat de hedendaagsche Franschman ze geenszins. Plaatsnamen van allerlei oorsprong : van Vlaamschen, of Dietschen in het algemeen, in het Noordwesten; van Noordschen oorsprong in Normandië; van Britschen (Keltischen) oorsprong in de Bretagne en elders; van Hoog-Duitschen (Burgundischen) oorsprong in de gewesten van het Oosten — om van de Hoogduitsche (Rijn-Frankische en Allemannische) namen in de Elsate en Lotharingen niet te gewagen. Ook nog elders weer van Gotischen oorsprong; van Baskischen oorsprong in het Zuid-Westen, ja zelfs van Arabische of Moorsche afkomste.

Het is eene zeer belangrijke en, naar mijne meening ook zeer aangename studie, die Fransche plaatsnamen van vreemden, onfranschen, onromaanschen oorsprong na te sporen en in hunne oorspronkelijke beteekenis en vorm te leeren kennen. Maar het zoude ons veel te verre afleiden en wegvoeren, wilden wij deze stoffe in het algemeen hier nader ontvouwen, al ware 't dan ook maar zeer beknoptelijk en oppervlakkig. In bescheidenheid willen wij ons bepalen tot de Germaansche namen die in het Noord-Westen van Frankrijk voorkomen. Maar ook dan nog kunnen wij niet anders als in zeer algemeenen zin deze zake behandelen, en slechts weinige namen uit de honderdtallen die daar zijn, slechts eenigen van de bijzondersten en opmerkelijksten hier den Lezer voorstellen. Moge dit sommigen tot eenen spoorslag strekken om aan dezen tak der aardrijks-, taal- en volkenkundige wetenschap in het bijzonder hunne aandacht te wijden. Vooral voor de Vlamingen, Brabanders en Limburgers, voor alle Dietsche Belgen, goede en echte Germanen als zij van oorsprongs wegen zijn, en in hunne neigingen en gevoelens moeten wezen, vooral voor dezen is het zeer nuttig te zien hoe diep het Germanendom in de Noordwestelijke gouwen van Frankrijk is doorgedrongen.

Van dat gewest in Frankrijk, waar nog heden de Vlaamsche, de Dietsche taal in meer of mindere mate de eigenlijke, de levende volksspreektaal uitmaakt, van Fransch Vlaanderen dus, en heb ik hier niet te gewagen. Immers, dat Duinkerke, Hazebroek, Grevelingen, St-Winox-Bergen, dat Gyvelde, Merkeghem, Boeseghem, Bollezeele, Steenvoorde, Wemaarskapel, Godewaarsvelde, enz. enz. zuiver Germaansche, oorbeeldig Vlaamsche plaatsnamen zijn, is geheel natuurlijk in een land, waar het volk Vlaamsch spreekt. En hier, waar de woorden *duin* en *kerke*, *haas* en *broek* (moeras), *berg* en *veld*, *steen* en *kapelle* nog in de volksspreektaal leven, verstaat men die namen ook grootendeels in hunne beteekenis; terwijl de woorden *hem* (heim, woon-

plaats), *zele,* zaal of halle, *voorde,* doorgangsplaats in een water, met de mansnamen *Wemaar* en *Godewaar,* allen deel uitmakende van de boven vermelde plaatsnamen, slechts weinig naderen uitleg behoeven om eveneens verstaanbaar te zijn.

Eenigszins anders is het gesteld in Artesie *(Artois),* het gewest dat, dieper in Frankrijk gelegen, aan Fransch-Vlaanderen grenst, en de steden Kales *(Calais),* Boonen *(Boulogne-sur-Mer)* en Sint-Omaars *(St.-Omer)* bevat, met het land daar tusschen en omhenen gelegen. Even als nog heden in Fransch-Vlaanderen, zoo is ook oudtijds in dit gewest de Vlaamsche taal volksspreektaal geweest. En zij is dit zelfs nog heden aldaar in een paar dorpen, onmiddellijk aan de stad Sint-Omaars grenzende, en daarvan als het ware eene voorstad vormende. Buitendien nog, maar in zeer beperkte mate, te Ruminghem en in enkele andere dorpen, in het Oosten van Artesie, aan de grens van Fransch-Vlaanderen gelegen. Maar dit alles is van weinig beteekenis, en verliest dagelijks aanmerkelijk. In de steden Boonen en Kales heeft het Vlaamsch eigenlijk nooit rechtstreeks geheerscht, al hebben daar dan ook steeds velen gewoond, uit de omliggende plaatsen afkomstig, die Vlaamsch spraken, ja, al telt Kales, voornamelijk in heure voorstad St.-Pieters *(St.-Pierre-lez-Calais)* nog heden duizenden Vlaamsch-sprekende Vlamingen, van elders hier heen getogen. Maar in de kleine steden en in de vlekken en dorpen van Artesie was het Vlaamsch van ouds de eenigste, de eigenlijke volksspreektaal. Langzamerhand heeft het aanmatigende Fransch de oorspronkelijke volkstaal daar verdrongen, eerst als schrijftaal, dan als spreektaal, in de middeleeuwen beginnende uit Picardie, aan de westelijke en zuidelijke grenzen des lands, en in zijnen verderfelijken loop steeds voortschrijdende naar het Noorden en Oosten, tot het in deze eeuw eindelijk de oostelijkste gouwen, het Land van den Hoeke, en het Land van Breedenaarde, tusschen Kales en Sint-Omaars bemachtigde; ofschoon dan nog niet volkomen.

Deze zaak in heuren oorsprong en voortgang, en in de nagenoeg volkomene overwinning die zij behaald heeft, is als eene voorspiegeling van het noodlot dat het nog stand houdende, maar zoo sterk bedreigde Vlaamsch in Fransch-Vlaanderen boven het hoofd zweeft. Moge dit treurig verloop ook ten spiegel strekken aan den Vlaming in Belgenland, en hem opwekken tot de uiterste trouw aan zijne edele moedertale, en tot scherpe waakzaamheid tegen heuren vijand. De Friesen, oudtijds zoo hevig door den woesten Noorman besprongen, bekampt, uitgeplunderd, vermoord, en hun land verwoest, wekten elkanderen op tot waakzaamheid tegen die wreede vijanden, door dit rijmke :

Haldet goede wacht tsjin da Noardera oard,
Hwent ut dy grima herna komth us alle kwea foarth.

De Vlamingen mogen dit wel omkeeren, en in dezer voegen in gedachtenis houden :

Houdt goede wacht tegen het Zuider oord,
Want uit dien zoelen hoek komt ons alle kwaad voort.

Natuurlijk zijn daar in het Fransch, gelijk het heden ten dage in Artesie gesproken wordt, nog talrijke sporen van het Vlaamsch overgebleven. Maar vooral de plaatsnamen in dat gewest zijn nog heden ten dage de levende getuigen van het Vlaamsche, het Dietsche, Germaansche wezen des volks, dat deze namen eens gegeven heeft, van den Germaanschen taaltak, waaruit zij voortgekomen zijn. Zie hier eenigen van die namen, die echter in hunne hedendaagsche geijkte schrijfwijze min of meer de teekenen vertoonen van den Franschen invloed, waar aan zij onderworpen zijn.

1. ***Ricmaninghen***, ***Audinghen***, ***Hardinghen***, ***Maninghen***, ***Bazinghen***, ***Hervelinghen***, ***Tardinghen***, ***Wacquinghen***, ***Leubringhen***.

2. ***Bonningues***, ***Peuplingue***, ***Bessingue***.

3. *Lottinghem*, *Trelinghem*, *Herbinghem*, *Hocquinghem*, *Bertinghem*, *Tatinghem*, *Ruminghem*, *Elinghem*, *Spanghem*

De namen, onder nr 1 gerangschikt, zijn zuivere en eenvoudige patronymica in den locativusvorm. En die, onder nr 2 vermeld, en zijn niets anders. Bij de eersten is de letter *h*, als kenmerk van de Oud-Dietsche schrijfwijze, behouden gebleven. Ook in de West-Vlaamsche patronymicale plaatsnamen is die *h* nog heden menigmaal op heure oude plaatse te vinden: *Poperinghe*, *Vlamertinghe*, *Elverdinghe*; terwijl men oudtijds in de noordelijke Nederlandsche gewesten ook alzoo boekstaafde: *Vlissinghe*, *Vlaerdinghen*, *Groeninghen*. Volgens de hedendaags in de Nederlanden geldende wetten onzer taal, maar die natuurlijk in Frankrijk onbekend en van geener weerde zijn, moet men schrijven *Groningen*, *Vlaardingen*, *Vlissingen*, *Elverdinge* of *Elverdingen*, *Poperingen*, enz. En dies ook *Ricmaningen* of zelfs *Rijkmaningen*, *Audingen*, *Bonningen*, enz. De vormen *Bonningues*, *Peuplingue*, *Bessingue* zijn maar verfranschte vormen. Zoo ook schrijven de Franschen de Noord-Nederlandsche patronymicale plaatsnamen op deze wijze: *Groningue*, *Harlingue*, *Flessingue*.

De plaatsnamen *Lottinghem*, *Trelinghem*, enz. onder nr 3 gerangschikt, zijn eveneens patronymicale namen; maar achter dezen is het woord *hem* gevoegd. Dit woord *hem* is anders niet als het bekende algemeen Germaansche woord, dat nog leeft als *heim* bij de Hoog-Duitschers, als *home* bij de Engelschen, als *hiem* bij de Friesen, ook als *heem* in Noord-Nederlandsche plaatsnamen, en dat eenvoudig woonstede beteekent. Dat de oude Artesiers, langen tijd nadat zij die *hem*plaatsen hadden gesticht en die *hem*namen daaraan gegeven, nog zeer wel de oorspronkelijke beteekenis van dit woord kenden, en ook nog zeer wel deze plaatsnamen wisten te ontleden in hunne samenstellende deelen, en de oude patronymica nog verstonden, blijkt hieruit, dat de plaatsnaam *Tatinghem* in eene oorkonde, die in de zevende eeuw en in de

Latijnsche taal is opgesteld, zeer terecht voorkomt als *Tatinga villa*, de hoeve, de woonplaats, de sate van de maagschap der *Tatinga's*, van de *Tatingen*, van de nakomelingen van eenen stamvader, die den naam van *Tate* had gedragen, een mansnaam, nog heden in de Friesche gewesten voorkomende.

Opzettelijk zijn deze twee soorten van plaatsnamen met *en* of *hen*, en met *hem*, hier bij elkanderen gevoegd, en wensch ik ze, als onder één hoofd, hier nader te ontleden. Immers wisselen deze twee vormen veelvuldig onderling af. Men vindt deze namen zoowel met als zonder *hem* geschreven; zoowel *Lottinghen* en *Tardinghen*, eenvoudige patronymica in den locativus, als *Lottinghem* en *Tardinghem*, de zelfde patronymica met *hem* daarachter gevoegd. Reeds van oudsher heerscht deze onbestendigheid in deze en dergelijke namen, reeds van oudsher vindt men ze nu eens zus, dan eens zoo geschreven. En in de laatste eeuwen, sedert Artesie tot Frankrijk behoort, en de Fransche taal daar als de eenige schrijftaal heerscht, is deze verwarring nog vermeerderd, omdat de Franschen, geene andere taal verstaande dan hunne eigene, geen acht slaan op de nauwkeurige spelling van namen die geworteld staan in eene andere taal; namen toch, die zij niet verstaan, niet begrijpen. Deze zelfde naam *Lottinghem* bij voorbeeld, heb ik in Fransche boeken, reiswijzers, zelfs op Fransche landkaarten en in aardrijkskundige werken, nu eens als *Lottinghen*, dan weer als *Lottinghem* gevonden, ja zelfs als *Lottighem*. Op den muur der spoorhalle van die plaatse staat echter met groote letters *Lottinghem*, zooals ik zelf, daar langs reizende, gezien heb; en aan deze goede en volledige spelwijze wil ik mij hier dus houden. Trouwens, het onderscheid tusschen *Lottinghen* en *Lottinghem* is gering en onwezenlijk, uit een taalkundig oogpunt.

Den lezer zij hier in herinnering gebracht dat een Oud-Germaansch patronymicon bestaat uit eenen mansnaam met het achtervoegsel *ing* (*ink* in Sassischen, *inga*

in Frieschen vorm); b. v. *Manting* uit den mansnaam *Mante* en *ing*; *Wilmink* uit *Wilm* of *Willem* of voluit *Wilhelm* en *ink*; *Hayinga* uit *Hayo* en *inga*. Zulk een patronymicon geeft de afstamming te kennen van den man, wiens naam daarvan het hoofdbestanddeel uitmaakt. *Manting* beteekent dus zoon, of afstammeling, van *Mante*; *Wilmink* is zoon van *Willem*, enz. *Mantgum*, de naam van een dorp in Friesland, oorspronkelijk voluit *Mantingaheim*, beteekent : woonstede der *Mantingen*, der afstammelingen van *Mante*. De Friesche vorm zulker plaatsnamen wijkt in geringe mate, en onwezenlijk, af van de Vlaamsche gedaante. Hadden de kinderen van eenen man die *Mante* heette, in Vlaanderen eene woonstede, dus een *Mantinga-heim* gevestigd, en ware deze sate tot een dorp aangegroeid, dat dorp zoude thans *Manteghem* heeten.

Deze wijze van naamsvorming voor de maagschappen en hunne woonplaatsen is overoud en oorbeeldig Germaansch; wij vinden haar in alle Germaansche landen terug, met *hem* in Vlaanderen, *ham* in Engelland, *heim* in Duitschland, *um* in Friesland. En Artesie toont, ook door de talrijke patronymicale plaatsnamen, die in dat gewest gevonden worden, ten duidelijksten dat het Artesisch volk oorspronkelijk een echt Germaansch, een zuiver Dietsch of Vlaamsch volk is.

Het zoude zekerlijk te veel gevergd zijn van het geduld des vriendelijken lezers van dit opstel, en ongetwijfeld te veel ruimte innemen van de plaatse die het bestier van dit tijdschrift mij wel heeft willen afstaan, indien ik alle bovengenoemde artesische patronymicale plaatsnamen hier nader wilde ontleden. Slechts van enkelen zij mij dit vergund.

Ricmaninghen. — Het is eene zeldzaamheid, als de mansnaam, die het hoofdbestanddeel uitmaakt van eenen patronymicalen geslachts- of plaatsnaam, in zijnen oor-

spronkelijken en volledigen vorm daarin voorkomt. Schier altijd is die mansnaam veranderd, verbasterd, versleten. verkort, somtijds zoodanig, dat hij ter nauwer nood of in 't geheel niet meer te herkennen is. Veelal bestond hij reeds in zulk eene veranderde gedaante, als een zoogenoemde vleinaam, toen het patronymicon van dien naam eerst gevormd werd. Maar bij den artesischen plaatsnaam *Ricmaninghen* en is dit niet het geval. *Ricman* toch, de mansnaam waarvan dat patronymicon is afgeleid, heeft nog tot op heden zijnen oorspronkelijken, volledigen vorm behouden. *Ricman*, *Rijkman* is een mansnaam die heden ten dage zeer zeldzaam onder ons geworden is. In Vlaanderen en Holland en is mij deze naam nooit vorengekomen, oud nochte nieuw. Maar onder de Friesen, die veel trouwer dan eenig ander Germaansch volk hunne oude namen bewaard hebben, is hij nog heden, zij het dan ook uiterst zeldzaam, in gebruik. FÖRSTEMANN weet in zijn *Altdeutsches Namenbuch* het bestaan van dezen mansnaam uit eenige oude oorkonden aan te toonen. Ook leeft hij nog heden in Holland, in den geslachtsnaam *Rikmenspoel*, en in Duitschland, als maagschapsnaam, in zijne Duitsche gedaanten als *Reichmann* en *Riechmann*.

Overigens is *Ricman* een oorbeeldig gevormde naam, bestaande uit de naamstammen *ric* en *man*, die beiden nog menigvuldig deel uitmaken van andere namen; b. v. van *Richard* of *Rijkhard*, *Rijkaert*, *Rikert*; van *Ricolf* of *Rijklof*, van *Ricwin*, van *Ricbert*, van *Ricwold* of *Ricout*; ook van *Wilrik*, *Henrik*, *Frederik*. En van *Herman*, *Hartman*, *Mangold*, *Manfred*, enz. En de plaatsnaam *Ricmaninghen* is een voorbeeld van de zeldzaam voorkomende *volledige hedendaagsche* naamvormen, en nog zoo veel opmerkelijker, omdat hij, de oorbeeldige en oorspronkelijke Germaansche naam, in Frankrijk voorkomt, onder eene thans Fransch sprekende bevolking.

Onder al de patronymicale plaatsnamen op bladzijden 44 en 45 vermeld, is daar verder geen een, die den

mansnaam, welke aan het patronymicon ten grondslag ligt, nog in volledigen of in onverbasterden vorm vertoont. De mansnaam, in *Hardinghen* en in *Bertinghem* verscholen, is nog het gemakkelijkste aan te toonen, omdat *Hard* of *Hart* en *Bert* mansnamen zijn, bij alle Germaansche volken bekend en in gebruik. Het zijn wel geen volledige namen; het zijn slechts halve namen, ingekorte namen, zoogenoemde naamstammen, of anders gezegd, vleivormen van volkomene namen. *Hard* en *Bert* (*Bercht*, *Brecht*) maken deel uit van vele volledige namen; bij voorbeeld van *Hartman*, *Hartger* (nog heden bij de Friesen in gebruik), van *Hardewyn* (*Hardouin*), *Hartwig*, *Gerhard* (*Gerard*, *Geraert*, *Geert*), *Folkhart* (*Volkert*, *Fulkaert*), enz. En van *Bertwyn* (*Berchtwin*, *Bertin*), *Bertolf* (*Brechtwulf*), *Berthold* (*Bertout*), *Albert* (*Adelbrecht*), *Herbert*, en vele dergelijken. Bij honderden zijn de schoone *Hard*- en *Bert*-namen bij onze voorvaderen te vinden.

Haarlem.

JOHAN WINKLER.

(*Wordt voortgezet.*)

DE WERKSTAKING.

(*Uit het Gentsche volksleven.*)

I.

LANG reeds is de avond gevallen; de maan zit achter zware wolken en pikdonker is het, waar de gaslantaarns hun roodachtig licht niet verspreiden.

Negen ure slaat het op het Belfort, en Gent, gewoonlijk op dit uur min of meer doodsch, als in slaap verzonken, is nu in volle beweging en drukte : eene vreugdedolle menigte stroomt over markten en pleinen; woeste kreten en gezang versmelten tot een zonderling geraas, een gebruis dat boven de huizen in de lucht blijft voortbrommen.

't Is vastenavond.

Slaan wij even eenen vluchtigen blik ginds in die danszaal, waar het alles heensnelt : oud en jong, getrouwd en ongetrouwd. Men dringt en stoot, men schreeuwt en zingt; 't is een woelen en krioelen dat hooren en zien vergaan. Nu zwijgt de muziek, maar straks zal het orkest losdonderen en dan zal die opeengepakte menigte met oogverbijsterende snelheid dooreen slingeren, totdat het zweet van de voorhoofden lekt, tot de adem uit de keel is.

Op meestal die aangezichten staat de onbeschoftheid geprent en in die wilde oogen gloeit de drift.... toch komen er, helaas, zooveel onschuldige, onbevlekte harten

in die helle binnen, om eens eene enkele teug mee te drinken aan den beker van 't genot, — kiem van latere onheilen.

Bij den ingang staan twee meisjes van rond de twintig jaar; hare nederige kleeding laat zien dat zij tot de werkersklasse behooren, maar op haar open en welgevormd gelaat, ligt de stempel van deugd en eenvoud; twee jeugdige bloemen, die pas ontloken, reeds de verpeste lucht van het bederf inademen.

Beiden zijn schoon Zij hebben gitzwart haar en schitterende oogen, waarin levenslust en reine vreugde fonkelen, bijna dezelfde wezenstrekken, denzelfden glimlach om de kersroode en fijne lippen en men zou haast denken dat het gezusters zijn, indien de grondvormen van haar aangezicht den familietrek niet ontkenden.

Het is hier uwe plaats niet, Anna en Maria, terwijl uwe ouders gewis vol onrust en kommer op u wachten.

De innerlijke stem « geweten » genoemd, zegt haar dat ook, maar machtiger dan het plichtgevoel is de aantrekkingskracht tot het vermaak; het is de eerste maal dat zij den voet in eene danszaal zetten en hun hart popelt van verlangen, om mee te warrelen in den juichenden kring.

De dans is ten einde en schielijk herinnert Maria aan hare vriendin dat het tijd is om huiswaarts te keeren.

« Nog niet » is het achtelooze antwoord en Anna dringt eenige stappen verder in de zaal, tot bij een paar buurjongens, die haar onmiddelijk meesleepen ten dans.

Willen of niet, nu moeten zij meedraaien, en och, alles schemert en draait ook zoo zonderling vóór haar gezicht; genieten, de eerste maal genieten is zoo zoet en de blijdschap en het geluk stralen uit hunne blikken.

Anna, Maria, vergeet het niet, het genot is een schimmebeeld dat altijd aan onze uitgestrekte hand ontsnapt, en vaak niets nalaat dan bittere smart en berouw. Vlucht, meisjes, ontvlucht dien dampkring.

II.

In het eenig benedenkamerke eener kleine werkmanswoning, die in het « Nieuwpoortje » (1) stond, zat op eenen zondag avond eene bejaarde vrouw met ongeduld op hare dochter te wachten.

De blikken lamp, waarvan de half bruin gebrande papieren kap langs eenen kant opgeheven stond, om den wijzer van het ouderwetsch uurwerk aan den muur te kunnen gadeslaan, wierp haren geelrossen schijn op het gelaat der bekommerde moeder, die dan weer beweegloos op de verwijderde geruchten bleef luisteren, en dan weer bittere woorden bij haar eigen mompelde of eenen diepen zucht slaakte.

Katrien was vijf en vijftig jaar en nog eene flinke vrouw, al hadden tegenspoed en ramp hun diep en merkbaar spoor op haar wezen nagelaten en hare haren vroegtijdig vergrijsd. Sedert lang was zij weduwe en hare Maria was nog een klein kind dat pas loopen kon, toen haar man, die metser was, bij een bouwwerk verongelukte. Die slag was hard, maar zij mocht den moed niet laten zinken, want zij was niet alleen in de wereld en moest arbeiden voor de kleine weeze.

Vroeger had zij bij rijke lieden gediend en daar wat leeren naaien, hetgeen haar nu zeer goed te pas kwam, en zij plaatste dus voor het venster van haar winkeltje, tusschen de tentoongestelde peren, appels, noten, kraakamandels en suikerstokken, een vierkant kartonnen kaartje, waarop men las : « Hier maakt en verstelt men allerlei kleeren. »

Zoo was de weduwe er toe gekomen om hare Maria groot te brengen en zelf aan den kost te geraken en hoewel zij nog geene weelde had gekend en altijd had moeten worstelen om de twee einden van het jaar aaneen te knoopen, toch was zij tevreden in den stand, waarin God haar had gesteld.

(1) Officiëele naam : Oliestraatje.

Neen, rijk was ze niet, dat zag men aan al wat haar omringde : de purperige gelapte bedgordijnen, de geblutste en doorgebogen stoofbuis, de zuivere, maar dood gewasschen en verkleurde kleeren die zij droeg, de versleten kast en stoelen en het geschonden of gescheurd keukengerief dat op een breed bord nevens de schouwpijp in goede orde gerangschikt stond; alles getuigde van zorgvuldige spaarzaamheid, maar tevens van eenige bekrompenheid en bijna van gebrek.

Toen Maria veertien jaar oud was, had zij haar naar de fabriek gezonden en hoewel het in die groote werkhuizen, — waar allerlei karakters, goede en slechte, maar meer slechte dan goede, als het ware opeengepakt zijn — dikwijls voor de deugd der kinderen gevaarlijk is, toch was het meisje braaf en eerlijk gebleven. Zes jaren waren zoo voorbij gegaan en Katrien was rijk en gelukkig geweest in hare armoede : toen echter was er een droevig oogenblik gekomen, want sedert hare dochter in de danszaal, op vastenavond, met Gust Zorgelooze, een fabriekwerker uit de buurt had kennis gemaakt, was zij van den goeden weg afgedwaald en dat pijnde diep de arme vrouw.

Daaraan dacht zij nu met droefheid en onwillens welde in hare doffe oogen een traan en met meer onrust nog volgde zij den wijzer van het uurwerk, die geen oogenblik stil stond.

Langzaam sloeg de oude klok elf ure, dan half twaalf en eindelijk werd het middernacht.

Verontwaardiging en angst folterden beurtelings het hart der wachtende moeder, en zoo verliep nogmaals ruim een kwart uurs; toen hoorde zij eenige jonge lieden onder vroolijk lachen en praten de stege inkomen en vóór de deur van haar huisje stilhouden.

Zij erkende ze aan hunne stemmen; het waren Anna het buurmeisje met haren vrijer Jef, en Gust en Maria, die waarschijnlijk al te zamen van het bal terugkeerden.

« Er brandt alweder licht; moeder zal nog eens opgebleven zijn om mij te beknorren » sprak de laatste, met ontevredenheid, terwijl zij afscheid namen.

« Bah! » sprak Gust met eenen spotlach, « daaraan stoort gij u al weinig, want het is toch de eerste maal niet dat gij op dit uur zijt slapen gegaan. »

« Neen, er mij aan storen doe ik niet, het is waar, ik laat haar praten, dat vliegt mijn een oor in en mijn ander uit, maar ik heb toch liever dat zij ligt te ronken in haar bed, dan dat ik de eeuwig lange sermoenen naar het hoofd krijg, waarvan zij niet vermoeid schijnt. » Dat was zoo ijskoud en spotachtig gezegd dat het Katrien als een mes door het hart ging; zie dat was nu het kind dat ze met zorgen en werken, met het brood uit haren eigen mond te sparen, had grootgebracht, dat was nu het loon voor al die moederlijke teederheid.

Het afscheidspraatje duurde niet lang daarbuiten en na een oogenblik geheimzinnig fluisteren werd een sleutel in het sleutelgat gestoken en rondgedraaid en de jonge fabriekwerkster trad het kamertje in.

Toen zij hare moeder bij de tafel zag zitten, kwam het misnoegen haar voorhoofd samenrimpelen en met verbittering in de stem sprak zij :

« Waarom zoolang opblijven, terwijl gij wist dat ik toch komen zou? »

« Zoo! » antwoordde Katrien met gramschap, « gij vraagt mij dan nog waarom ik opblijf. Van waar komt gij nu? weerom uit het danskot, dat ongeluk van de huishoudens, die helle, waar al wat slecht is samenkomt... Welnu, ik zeg het en gij zult het zien; den eersten keer dat gij zoo laat nog weg blijft, moet gij binst den nacht niet meer terugkeeren, want ik kruip in mijn bed en sluit de deur vast. »

« Kom, kom, waarom al dat beslag maken? ge weet wel moeder dat men zich moet vermaken als men jong is; eens dat ik met Gust zal getrouwd zijn zal dat niet meer gaan, dan zullen wij ook moeten werken en schrafelen voor ons brood gelijk anderen, maar zoolang men jong is kan het niet zoo nauw gepast zijn. »

« Ongelukkige, gij spreekt van trouwen; als gij dat lichtzinnig durft aangaan, voorzeg ik u dat wel-

haast twist en tweedracht in uw huis zullen heerschen. Gust heeft van jongsaf niet gedeugd en als gij, zijne toekomstige vrouw, hem door uw goed voorbeeld niet op den rechten weg kunt brengen, hoe zal het dan gaan?... Misschien goed het eerste jaar, maar daarna, als er kinderen komen, zal uw man het zich berouwen dat hij dien stap heeft gedaan, hij zal beginnen drinken en dan hebt gij het einde uwer rampen nog niet gezien. »

Het meisje bleef nadenkend op de woorden harer moeder luisteren, die blijkbaar diepen indruk op haar gemoed maakten en dan sprak zij na eene lange poos stilzwijgens :

« Ik ontken niet dat gij gedeeltelijk misschien gelijk hebt; maar kan ik aan Gust gaan zeggen : Kom, jongen, wij zullen van nu af aan beginnen sparen en zorgen, geene vermaken meer bijwonen, juist gelijk menschen die het leven moe zijn? Hij zou mij vierkant uitlachen. »

« 't Is daar het groote ongeluk; vóór het huwelijk is alles vreugde en pleizier en nadien niets meer van dat alles, niets dan teleurstelling en moedeloosheid, en zoo zal het in uw huishouden wezen, als gij zonder overleg en met lichtzinnig hart aan trouwen denken wilt. »

« O, neen, moeder, zoo erg toch zal het niet gaan. Gust is zoo slecht niet als gij meent en ik zie genoeg dat hij zich dood zou werken om mij gelukkig te maken. »

« Dat zult gij later beter ondervinden dan nu en ik wensch dat het zoo zij, maar daar is niets goeds van te verwachten. »

De gramschap was over, het moederhart kwam met al zijne heilige gevoelens van zorg en liefde voor het kind weer boven en Katrien voelde bij dat treurig vooruitzicht der toekomst hare oogen vochtig worden. Zij overmeesterde evenwel die aandoening en rechtstaande om zich ter rust te begeven, sprak ze met doffe stem :

« Maria bid, bid opdat God u dien grooten stap op eene goede wijze zou laten doen. »

Maria antwoordde niet, maar toch bleef ze niet onverschillig aan hetgeen hare moeder haar had gezegd.

De twee vrouwen maakten zich gereed om slapen te gaan; twee paar vingers werden beurtelings in het wit steenen wijwatervatje gestoken, het licht werd uitgedraaid en het kraken van het bed, in 't donker, dat spookachtig werd afgewisseld door de nog opwalmende vlam der lamp, duidde aan dat beiden weldra onder de katoenen dekens zouden neergevleid liggen.

Katrien bad nog een paar weesgegroeten, maar weldra sloot zij door vermoeidheid overmand de oogleden dicht.

Het meisje evenwel kon niet slapen; de sombere toekomst die hare moeder haar had voorspeld rees als een akelig tooneel uit de duisternis voor haar gezicht op; zij keerde en draaide op haar leger, loosde soms eenen zucht of luisterde naar een onduidelijk straatrumoer, of naar het eentoonig tikken der huishorloge.

Zij wilde bidden, maar waarschijnlijk wijdde zij daaraan geene genoegzame aandacht, want het ging niet en telkens ze eenen « Onze Vader » begon, scheen het als tuitte in hare ooren de vroolijke muziek der danszaal en zwierende en trippelende menschengedaanten bewogen zich vóór hare ontroerde verbeelding.

III.

't Was op eenen woensdag der maand Juni, 1855, dat Gust en Maria man en vrouw zouden worden.

Dien dag was het schoon en helder weer; 's morgens vroeg had een dikke nevel in de lucht gehangen, maar nu glansde de zon aan den blauwen hemel en scheen met genoegen de nijverige bedrijvigheid na te gaan van de honderd duizend mieren, in het groote nest dat « Gent » heet.

Maar zagen onze jonge lieden iets van al wat hen

omringde, terwijl zij met kloppend hart en met eenen glimlach van zalige ontroering op het gelaat zonder spreken nevens elkander gingen en gevolgd van ouders en getuigen hunne schreden naar St. Jacobskerk richtten? Neen, ze zagen niets dan de in zalige ontroering opgetimmerde luchtkasteelen, die hen in de toekomst verbeidden, zij zagen niets, en toch scheen het hun toe dat de stad in feestgewaad was, dat al wie hen voorbijging hen vriendelijk toelachte en welkom op de nieuwe levensbaan tegenriep : het scheen hun dat de vogels op den boord der dakgoten hun tjilpend lied als een jubelkoor aanhieven, dat de klokken van het Belfort over *hun* geluk alleen klingelden en zongen en juichten.

O, die oogenblikken wanneer de kerk twee wezens met hare heilige, onverbreekbare banden als tot één enkel wezen samensnoert, zijn zoo zoet, maar te spoedig, veel te spoedig zijn zij dikwijls vervlogen om de plaats in te ruimen aan ramp en smart.

En toch, schoon later het hart door tegenspoed of ellende tot bloedens toe gezweept wordt, schoon de geluksdroomen als mistwolken worden weggevaagd, toch blijft de herinnering aan die stonden het geheugen streelen; de jaren vervormen, vernietigen soms het karakter, maar het aandenken van den trouwdag blijft steeds versch, zoowel bij den ten grave gebukten grijsaard als bij den krachtvollen man.

Bruid en bruidegom zijn volgens hunnen stand in eenvoudige zwarte kleeren tamelijk netjes opgeschikt, maar hun schoonste sieraad is de vreugde, de diepgevoelde blijdschap die op hun gelaat te lezen is, die in hunne oogen blinkt.

Gust is een opgeschoten jongeling van rond de zes en twintig jaar, met regelmatige bleeke wezenstrekken, waar de stempel dier vroegtijdige afgematheid op gedrukt staat, waarvan te jeugdige arbeid in de fabriek en te weinig lichaamsbeweging in vrije lucht de oorzaak zijn — iets dat langzamerhand het eenmaal kloeke weversgeslacht zal verzwakken, en al de takken der samenleving krenken en doen verkwijnen.

De losheid in gang en manieren en de schikking der blondrosse haren en van den zwaren knevel duiden in hem den man aan die onbekommerd en met zelfvertrouwen het leven ingaat, die krachtig aan de tegenslagen het hoofd zal weten te bieden.

Overigens is zijn karakter niet grondig slecht; soms is hij lichtzinnig en brutaal, maar zulks ligt aan zijne opvoeding, meer dan aan zijne natuurlijke inborst; nooit heeft hij eene andere leerschool gehad dan het trekken aan den mosselwagen zijner oude tante, bij welke hij inwoont, en later het draadjes knoopen en het weven op de fabriek.

Vroeger liet hij soms zijn werk des maandags staan, om zich eens stapelzat te drinken, maar sedert hij met Maria kennis heeft, gebeurt zulks nooit meer; lichtzinnig is hij voorzeker nog, maar de genegenheid tot haar heeft evenwel van hem een gansch ander mensch gemaakt.

Nu nadert het gewichtig uur op hetwelk beiden voor Gods oog het heilig verbond zullen sluiten dat de dood alleen slechts machtig is te verbreken.

Zij knielen nevens elkander, onder de spitsbogige gewelven, waaronder reeds ontelbare geslachten hebben neergeknield, om even als zij, den zegen des priesters over hunne vereeniging te komen afsmeeken.

Maria wil bidden, doch schielijk herinnert zij zich de droeve en akelige voorspelling harer moeder; zou het waar zijn, dat uit hun huisgezin vrede en geluk verbannen zullen wezen?

Steeds tracht ze die gedachte te verjagen, maar telkens keert ze weer, want nu reeds gevoelt zij hoe onbezonnen en zonder overleg zij het huwelijksbootje gaan instappen. Nu is de oppervlakte van den stroom, waarop zij zich wagen, effen en glad; maar wie weet of straks aan het kalme uitspansel geene stormwolken zullen opdagen, om het stille water tot schuimende, dolle golven op te zweepen en het brooze vaartuig tegen de rotsige klippen des levens tot een misvormd wrak te gaan verbrijzelen.

Gust integendeel denkt aan dat alles niet; hij trouwt zonder eene enkele maal te overwegen wat trouwen is; hij ziet zijne Maria gaarn en voor hem hoeft een fabriekwerker geene verdere bekommernis te hebben.

Armoede is van jongs af zijn deel geweest en het is hem bijna teenemaal onverschillig, wat de toekomst hem aanbrengen zal; hij wil zijne kinderen opvoeden zooals hij zelf is opgevoed en evenals hij zullen zij werkslaven wezen.

Waarom, o volksklasse, geeft gij u zoo blindelings over aan het lot, terwijl de meer begoede wikt en weegt vooraleer eenen stap te doen, en de rijke zelfs tegen wil en dank zich offert aan den vloekbaren afgod « het geld » die de meest verschillende karakters samenkoppelt?

Twee bronnen van ongeluk voor de samenleving : te weinig en te veel berekening bij die hoofdgebeurtenis in 's menschen bestaan.

Lang hebben bruid en bruidegom in spanning gewacht, de minuten hebben hun uren geschenen, maar straks zal de priester een einde stellen aan hun ongeduld.

Gust, Maria, thans is een nieuw leven met andere plichten en andere vooruitzichten voor u aangebroken; wat zal het wezen in uw huis, een hemel van vrede en geluk, of eene hel van oneenigheid en ellende?

(*Wordt voortgezet.*) EMIEL DE BEUL.

« ALLE LICHT KOMT VAN OMHOOG! »

Aan den jongen kunstschilder,
ERNST WANTE.

ACH! de lentelust van 't leven
drijft zoo menig naar de dreven,
daar men dertel deunt en danst,
hand in hand, met hupsche groeten,
licht van zin en licht van voeten,
't hoofd met blij gebloemte omkranst.

Door de dichte looverdaken,
komt er, neen, geen zonne ooit blaken,
die hun blankheid bruine brand';
ach! en nooit uit 's hemels bogen
boort een lichtstraal door de logen,
die hun blik en brein omspant.

Schande schijnt hun werk en lijden;
dwaasheid, drift en lust bestrijden;
leugen, wet en wil van God;
en ze roepen : « Brengt ons rozen!
Hupt en stoeit in eindloos koozen!
Een en al is zingenot! »

Vuil en valsch is 't wat de zinnen,
zonder zucht naar hooger, minnen
en genieten, zij alleen :
dieren zijn we niet geboren,
wij zijn menschen uitverkoren,
zin en ziel, te zamen één.

Dienen moet de zin, en buigen;
door den zin, de ziel getuigen
dat ze een' Meester kent en mint;
dat ze werken wil en zwoegen,
dat ze, alleen in Gods genoegen,
heur genot en zegen vindt;

dat ze, dankbaar om Gods gaven,
geene en gaat in 't slijk begraven,
maar doet woekren al voor 't goed;
dat ze goud of kunst of kunde,
die de Heer te leen heur gunde,
wederbrengt aan 's Heeren voet.

Heil u, jongling, die gewerkt hebt,
die in God uw kracht gesterkt hebt,
en om God in 't werk verblijdt!
Heil u, kunstnaar, koen te moede,
die, om de eer van 't Ware en 't Goede,
in den dienst van 't Schoone strijdt!

Heil u, jong bekroonde schilder :
bruinde 't voorhoofd, des te milder
glanst het lauwergroen er rond!
Heil u : Gods gezochten zegen
vindt ge voorts op al de wegen,
waar uw kunst Zijn Naam verkondt.

Laat het hert van vreugde zwellen,
't jonge bloed zijn' loop versnellen,
't leven tintlen uit uwe oog.
Op! en volg uws Heeren wenken!
Op! en blijf uw spreuk gedenken :
« *Alle licht komt van omhoog!* »

Ja, en opwaarts wil het trekken
alles wat zijn warmte wekken,
wat zijn kleur omkleeden mag;
opwaarts, weder naar de zonne,
weer naar God, der schoonheid Bronne,
't Licht in onbewolkten dag!

Valle en wentle, muil half open,
de echel, dik en dwaas gezopen
aan den blond gezwollen aâr;
dal en diepten vlug ontvarend,
stijgt, en zit, ter zonne starend,
op den bergtop de adelaar.

Kunstnaar, stijg, en op uw vlerken
voer ons mede naar de perken,
waar de Christen Kunst in bloeit :
voer ons mede, troost ons ooge
met een lichtstraal uit den hooge,
die voor God ons liefde ontgloeit!

EUG. DE LEPELEER.

Te Sint-Niklaas, op S. Lucia's dag, 1893.

MUZIEKANTEN IN DE NATUUR.

In eene der laatste afleveringen van « het Belfort » hebben wij eenige woorden gezegd, over de taal der nachtegalen, en over de pogingen, door geleerde werkers en denkers aangewend, om die taal in woorden over te brengen.

Een punt was er nog dat wij niet hadden aangeraakt, namelijk : Bestaat er mogelijkheid om de nachtegalen te leeren praten?

Plinius verhaalt dat de kinderen van keizer Claudius zich vermaakten met *sprekende* nachtegalen, doch, wij kunnen, tot staving van die woorden, ons alleen op de eerlijkheid van den schrijver beroepen.

Wat er van zij, de vele proeven die aangewend werden om de nachtegalen iets van onze menschentaal te leeren napraten, zijn telkenmale mislukt.

Misschien zijn de nachtegalen ook zoo slim niet meer, als ten tijde van Plinius.

Wij zullen thans eenige sporten lager dalen op de ladder der geschapene wezens en eens luisteren wat er verteld wordt.... door de kerfdiertjes.

Glimlach niet te vroeg, vriend lezer... Langen tijd bestond er in Ryn-Pruisen, eene vereeniging van geleerde mannen, die haren zetel had te Bohn, en waar Dr Langlois, een man van naam, aan het hoofd stond.

De congressen van die vereeniging werden telkenmale met belangstelling gevolgd in de geleerde wereld, en een Belgische schrijver, André Van Hasselt, heeft daar zelfs de stof gevonden voor meer dan eene kruimige bijdrage.

Van de hand van Dr Langlois, verscheen er destijds eene geheele studie, over de muziek der kerfdieren.

Volgens dien geleerde, onderscheidt men bij de kerfdiertjes, drie soorten van klanken : namelijk het eenvoudig *gegons*, *den toon*, en *de stem*.

Dr Langlois noemt *Stem* het gerucht voortgebracht door het

ademhalingsorgaan en een ander lichaamsdeel ermee in betrekking staande, juist gelijk bij den mensch de stem wordt gevormd door de longen en de strotspleet.

De *toon* wordt voortgebracht door het tegenelkander wrijven van verschillende uitwendige lichaamsdeelen, en wanneer er door die wrijving een gerucht ontstaat dat hoegenaamd niet kan 't huisgebracht worden in de muziekale wereld, heet dat « *Gegons* ».

Op den eersten rang, onder de kleine muziekanten, komt de honigbij. Een geoefend oor kan gemakkelijk, in den korf, de tenors van de basstemmen onderscheiden, en Karl Butler, die zich vóór Dr Langlois, met het vraagstuk bezighield, verzekert dat hij eens, luisterende aan eenen biekorf, duidelijk hoorde hoe een gedeelte van den zwerm de toelating vroeg om naar een ander oord te vertrekken, waarin de koningin, knorrend en als met tegenzin, toestemde. Gij lacht al! Goed, dat staat u natuurlijk vrij; maar vergeet niet intusschen, dat de aanhaler van die bijentaal, eenen grooten naam droeg in de geleerde wereld.

De bijen hebben dus wel degelijk eene stem, evenals de meikevers, en trouwens, al de tweevleugelige insekten. In de luchtpijp, zich bevindende in hunne borstkas, is een klein vlies gespannen, dat zij doen trillen, wanneer hunne ademhalingspoozen snel op elkander volgen. Dit is ook het geval met de vliegen; echter, daar bij deze laatste de borstorganen en dus het stemvlies ook, zoo klein zijn, moeten zij, om een gerucht te kunnen voortbrengen, zoo snel ademhalen dat men hun geluid haast niet meer als *stem* kan aannemen.

Doch, bij het gemis aan eene goede *stem*, beschikken zij over eenen muziekalen *toon*, voortgebracht door het wrijven van hunne vleugels.

Ook de vlinders brengen door die beweging een gerucht voort, maar zoo stil, zoo nauw hoorbaar, dat men het nergens kan rangschikken, noch als *toon*, noch als *stem*, zelfs niet als *gegons*.

Overigens, dit is het geval met bijna al de snelvleugeligen.

De sprinkhaan, de eigentlijke veldsprinkhaan brengt eenen *toon* voort. Dat lieve diertje heeft de binnenzijde van zijne pooten bezet met ongeveer 90 tot 100 kleine en scherpe tanden, en het gebruikt ze, als de strijkstok eener viool, om er heen en weer mee te wrijven op de puntige deelen zijner bovenvleugels. Hierdoor ontstaat eenen korten, scherpen toon, dien men ook kan hooren bij de kelderkrekel, waar hij, door eene bijna gelijke beweging, wordt voortgebracht. Alleen de woudkrekel maakt hierop uitzondering: deze draagt, onder aan den rechterbovenvleugel een kleinen trommel, onder aan den linkerbovenvleugel, een getand vliesje, en wanneer de nederige muziekant lust heeft om aan den eenen of anderen goeden vriend, eene *serenade* te brengen, slaat hij eenvoudig de trommel.

Deze eigenschap is bij sprinkhanen enz. echter uitsluitelijk het aandeel van het mannelijk geslacht... de wijfjes zwijgen altijd, omdat bij hun het speeltuig niet aanwezig is.

De lijkkevers — ook wel doodgravers — dragen op den rechterpoot een scherpgetand vlies, en brengen eenen toon voort door er mee te wrijven tegen hunne ondervleugels.

Onder de kleine kerfdiertjes, zijn de schildvleugeligen als muziekanten het best bedeeld : zij beschikken over eene welluidende stem, en brengen meteenen eenen toon voort, door de buitenzijden van hunne borstkas, gedurig heen en weer te schrobben op de onderste boorden van het harnas of schild, waarin de Almachtige hunne fijne lidmaten heeft geborgen.

Ziehier nu hoe Dr Langlois, de uitslagen van zijne opmerkingen meedeelde :

« In de stem van de groote vlieg — ook wel *bomme* of *bom*, in sommige streken van Vlaanderen — onderscheidt men opvolgentlijk de volgende noten : *mi*, *ré*, *rédièze*, *utdièze*, *si* en *sibémol*; het gegons harer vleugelen is *mi* of *fa*. De gewone vlieg geeft de noten *si*, *mi*, en hare vleugelen geven de noot *sol;* de klankladder der honingbij, geeft de noten *la*, *si* en *ut*, en hare vleugelen, *soldièze* en *la*; de mosbij, de noot *si*, enz. enz. »

Wij geven deze laatste muziekale opmerkingen van den geleerden man, ook aangehaald door Van Hasselt, voor wat ze waard zijn, aan degenen die er lust en tijd voor hebben, de zorg overlatende te onderzoeken en na te gaan, wat er waar of onwaar is in die beweringen van den geleerden opmerker.

't Is tijd dat wij deze studie eindigen. Menigeen toch, zal misschien al gedacht hebben : « Maar, hoe is het toch mogelijk dat iemand zoo dom kunne zijn te onderzoeken wat krekels en sprinkhanen weten te vertellen? »

Die onderbreking ware voorbarig en misplaatst.

Alles in de natuur, alles wat tot het geschapene behoort, van af den adelaar die hoog in de wolken zweeft tot het kleine gevleugelde kerfdiertje, dat als een zonnestip van bloem tot bloeme danst, is onze aandacht en het onderzoek der wetenschap waardig.

Niemand maakte zich zelf; alles, in den tempel der natuur, komt en ontvangt leven uit de hand van God; de redelooze wezens die onder, om en boven den mensch leven, zijn dus, elk in zijn eigen aard, een deel van het meesterstuk der schepping, en het oog van den Vader in den hemel rust misschien met zoovel liefde niet op het edele dier dat wij liefkozen en bewonderen, als wel op de kleine rups die wij, minachtend, vertrappen onder onze voeten; omdat deze sterk is en beschermd, gene zwak en verlaten.

Overigens, geheel de natuur zingt onophoudend de hymne van liefde en erkentenis aan den Schepper; onophoudend, want de geheim-

zinnige geruchten die wij 's nachts meenen te hooren, zijn anders niets dan de stemmen en tonen van duizenderlei verdoken zangers; en verhaalt Von Humboldt niet, dat hij 's nachts in de bosschen der Nieuwe Wereld bijna nooit een oog kon toeluiken, omdat er uit den schoot van het woud, gedurig een concerto opsteeg van huilende en dreigende, of zacht streelende stemmen?

Welnu, in dien lofzang, den Schepper ter eere, heeft elk muziekant, elk zanger, hoe nederig en vergeten ook, zijn aandeel en dus zijne waarde. Dat erkennen, onderzoeken en bewonderen, is God loven en danken in het grootsche gewrocht zijner handen, en geene hulde kan gevoeliger zijn voor den Maker, dan zich bewonderd en gezegend te zien in zijn maaksel.

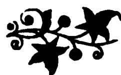
Zoo brengt alles in de natuur er het zijne toe bij, om den denkenden mensch te doen opklimmen tot zijne bestemming, tot God.

Ja, geloofd en gedankt zij den Schepper in de heerlijke melodiën, vloeiend uit den gorgel van den nachtegaal!

Geloofd en gedankt zij den Schepper, in het gegons der nederige kerfdiertjes, in den vleugelslag der vlinders, in den scherpen kreet der krekels!

Geloofd en gedankt zij den Schepper in alles wat Hij voor den mensch uit het niet riep; in alles wat, in de natuur en in den hemel, de goddelijke goedheid van Zijn hart en de heerlijkheid van zijnen heiligen naam verkondigt.

Lokeren. ALLEENE.

DRIEMAANDELIJKSCH OVERZICHT.

KUNST EN LETTEREN.

Guido Gezelle. — L. SCHARPÉ, onze medewerker schreef in *Biekorf* van October een verslag over het Congres van Arnhem. Daarin lazen wij : « Terwijl de heer BRANS uit Brussel daar op hevige wijze stond uit te vallen tegen de jonge richting in de letteren, tegen de zuidernisten, en terwijl daarna POL DE MONT de modernisten met kracht en overtuiging verdedigde, zat ik te luisteren met verstrooiden geest, en weet ge waaraan ik dacht? Aan de stomme verbazing van de jonge modernisten uit Holland, moesten ze eens eenige dier heerlijke, en soms zoo vreemde verzen te lezen krijgen, van onzen ouden modernist, van GUIDO GEZELLE. »

Pol de Mont. — Lees vier keurige stukjes in welluidende verzen, van heel eigenaardige ingeving, in de *Vlaamsche School* bl. 156. 't Zijn *Liederen zonder gedachten* van POL DE MONT.

Tennyson. — De *Nederl. Spectator* van 28 Oct. wijdt eene belangwekkende studie aan TENNYSON : « Bij hem niet de onstuimige drang van SWINBURNE, wiens regels voortsteigeren met driftige vaart, maar evenmin het vaak banaal-zoetelijke van een LOWIS MORRIS. TENNYSON is de schepper van het plechtige, kalm voortschrijdende vers, de dichter vol ingehouden passie en klassieke sereniteit, sprekend zoowel tot de menigte als tot de kunstenaars, *the people's poet and the poets'poet.* En toch bij al die kalmte en rustige harmonie, weet hij te roeren door de diepe, wonderlijke kracht van zijn gevoel. »

Goethe. — De GOETHE-*Gesellschaft* te Weimar zond haren leden hare jaarlijksche gave. Ditmaal de *Xenien*, door GOETHE en SCHILLER uitgezonden. als « Fuchse mit brennenden Schwänzen die reife papierene Saat der Philister zu verderben. »

C. Meunier. — Te lezen in het *Magasin Littéraire* eene belangwekkende studie over CONSTANTIN MEUNIER : « Hij is onze MILLET, ook wel een weinig onze ISRAËLS. »

Nicolaas Beets. — De dichter NICOLAAS BEETS, die op 13 September zijn 79ste verjaardag mocht vieren, ontving bij die gelegenheid het handschrift der volledige hoogduitsche vertaling van HILDEBRAND'S *Camera Obscura*, van de hand van mevrouw LINA SCHNEIDER, aan wier begaafde pen de Nederlandsche letterkunde reeds zoo veel verplicht is (*N. Museum.*)

Oude Schoonheidsleer. — De schoonheidsleer is een vraagstuk dat tot het einde der wereld alle denkers zal kwellen. Wij lazen met veel voldoening in de *Verslagen der Kon. Vlaamsche Academie* de belangwekkende studie van H. SERMON over R. VERSTEGEN. — een Engelschman der zestiende eeuw die vlaamsch schreef — en in 't overzicht van zijn leven en zijne talrijke werken het volgend uittreksel over de schilderkunst :

« De schilder is de secretaris van de imaginatie en een eeuwig wonder van blind geworden menschen.

Hij is meer als de simme van onzen lieven Heer, want hij zoekt hem alle zijne zienlijke werken na te maken.

Hij is een schepper van hemel en aarde en alle stilstaande creaturen, en doet ook groote mirakelen, al en wordt hij voor geen sant gehouden, want hij maakt rook zonder vier, en vier zonder hitte, en hij schildert de dood naar het leven.

Al zijn scientie is maar behagelijke bedriegerij, en zijn bedrog is zoo wonderlijk, dat hij degene bedriegt die wel konnen zien, beter dan degene die steek blind zijn.

In zijne bedriegerij is hij nochtans zoo gelukkig, dat hoe meer hij de menschen bedriegen kan, hoe meer dat zij hem loven en prijzen en zoeken van hem bedrogen te worden. Ja, al is 't dat zij wel weten dat alles dat hij hun toonen kan, is maar een deel koleuren met penseelen nevens en onder malkander gestreken, nochtans doet hij hun gelooven zonder dat hij hun oogen betoovert, dat ze alle de dingen van de wereld perfectelijk aanschouwen. »

Koster. — Bij den uitgever Misset te Doetinchem zal een groot episch gedicht, *Niobe*, verschijnen, door dr EDW. B. KOSTER, van wien vroeger een bundel gedichten en verscheidene opstellen, in tijdschriften verschenen, de aandacht trokken. (*N. Museum.*)

H. Haghebaert. — Lees het *Winterlied* van H. HAGHEBAERT in de *Dietsche Warande* '93 nº 6. Oorspronkelijke waarneming in vloeiende verzen weergegeven.

Hamlet. — Het laatste woord is verschenen over *Hamlet*. Dr LÖNING heeft een paalsteen gesteld in de talrijke navorschingen over *Hamlet*'s ondoordringbaar karakter en het eindelijk uitgelegd in zijn lijvig werk : *Die Hamlet-Tragödie* SHAKESPEARE's (Cotta'schen Buchhandlung Nachfolger Stuttgart.)

Reinhold Fuchs. — In de 6e aflev. der *Dietsche Warande* '93 leert ons POL DE MONT den Duitschen dichter REINHOLD FUCHS kennen : « Minder oorspronkelijk misschien dan BARSCH, minder vruchtbaar stellig dan ARENT schijnt de dichter van *Strandgut*, de mede tot de jongeren behoorende REINHOLD FUCHS, tevens veelzijdiger van inspiratie, dan de eerste, bezadigder van gevoel dan de tweede, en rijper van vorm dan beiden.

Veropenbaart ARENT zich als uitsluitend, BAUCH als bijna uitsluitend lyrisch dichter, REINHOLD FUCHS weet tevens onze aandacht te boeien door een zoo treffend opgezette als eenvoudig vertelde Idylle, zooals b. v. die roerende *Herinnering aan de Noordzee*, waarin wij iets van die innige gemoedelijkheid en dien kalmen verhaaltrant waarderen, welke TENNYSON's *Dora* of *Henoch Arden* tot zulke uitgelezen meesterstukjes stempelen.

Evenals ARENT schildert FUCHS gaarne landschapjes en stadsgezichten... »

Oude Talen. — Wij tellen vele leeraars onder onze lezers. Het zal hun aangenaam zijn te vernemen wat onze Noorderbroeders schrijven over 't onderwijs der oude talen. « Overigens zou ik de behandeling der grammatica zoo weinig mogelijk met 't maken van thema's willen laten gepaard gaan, maar gemakkelijke leesoefeningen in 't Grieksch en Latijn behandelen en na de studie der vervoegingsleer Grieksche werkwoordsvormen laten verklaren, eerst van de conjugatiën afzonderlijk, dan van eenige te zamen en eindelijk vormen opgeven van allerlei stammen. Dan leert de leerling behoorlijk een vorm analyseeren en gevoelen, terwijl bij 't maken van thema's de vormen gewoonlijk in de grammatica worden opgezocht en het repeteeren heel vaak in een bot van buiten leeren ontaardt. Langzamerhand kan men bij de behandeling der Grieksche werkwoordsvormen de leerlingen zelven door verandering van een of meer letters nieuwe bestaanbare vormen laten samenstellen, doch de analytische methode blijve de voornaamste, want daar de jongelui geen stylisten behoeven te worden in 't Grieksch en 't Latijn, doch alleen de schrijvers moeten leeren verklaren, is 't onnoodig hen te kwellen met de omgekeerde hersengymnastiek van overbrenging der Nederlandsche vormen in een der oude talen. Daarmeê kan voor de literatoren op de Universiteit begonnen worden. Door besparing van tijd, die anders aan thema maken besteedt wordt, kan meer gedaan worden aan 't vertalen, waarbij dan ter loops op syntactische bijzonderheden kan gewezen worden, en zoo, gelijk ook de heer MULLER wil, de grammaticale kennis tot een minimum worden herleid. M. i. is ook het overzetten van Nederlandsch in behoorlijk Latijn veel te moeilijk voor een gymnasiast, en bijgevolg onnoodig, nu hij niet voor Latijnsch stylist behoeft te worden opgeleid. Door het besteden van te veel tijd aan thema's wordt ook zeer dikwijls de zorg voor eene ordentelijke copia verborum, te verkrijgen door de groepeering van woorden volgens den stam, vergelijking met andere talen en de synonimiek verwaarloosd. » (*Nederl. Spectator*).

Vlaamsche Toondichters. — De *Rubenscantate* van PETER BENOIT wordt te Berlijn en zijne kindercantate *De wereld In* te Parijs aangekondigd, terwijl ons uit Duitschland voortdurend geestdriftige maren toekomen over uitvoeringen van TINEL's *Franciscus*. Na Berlijn en Leipzig komt dit werk ook dezen winter nog in twee en twintig andere plaatsen ten gehoore. (*Vl. School.*) — Lees over TINEL eene schoone bijdrage in het *Mag. littéraire* van 15 December : « De Duitsche oordeelkunde aanschouwt in TINEL het vernuft door LISZT voorzegd, hetwelk het oratorio van zijne ouderwetsche gedaanten zou ontmaken, het menschelijker en schilderachtiger doen worden, er het drama inbrengen en het tot een modernen kunstvorm scheppen ».

Nederlandsche boekenkunde. — Even als de andere tijdschriften gaf het *Nederlandsch Museum* een geestdriftig verslag van 't Nederlandsch Congres te Arnhem. Daarin vonden wij de volgende lezenswaardige bijzonderheden over Nederlandsche boeken in Noord en Zuid : « Betere kennismaking van de wederzijdsche letterkundige en wetenschappelijke werken is niet alleen hoogst nuttig, maar streng noodzakelijk. MAURITS SABBE wees er op hoe sommige literaire en wetenschappelijke boeken uit het Noorden, jaren reeds na hunne verschijning, soms nog in 't Zuiden eene wezenlijke revelatie zijn. Omgekeerd zijn en blijven ook de Nederlanders met de werken van verscheidene Vlamingen onbekend. Toch wordt die toestand langzamerhand gunstiger. Belgische schrijvers vinden in Nederland een uitgever; Noord-Nederlandsche tijdschriften dringen in 't Zuiden door: enkele Zuidnederlandsche bladen tellen in 't Noorden eenige inschrijvers...

Maar meer dan eens bleek en blijkt de moeilijkheid die de meeste leeraars hebben om een degelijk Noordnederlandsch handboek te... ontdekken, daar hun het middel ontbreekt zich op de hoogte te houden van wat aan gene zijde van den Moerdijk over hun vak verschijnt. En, waar onwil of vermomde haat tegen onze taal zich verschuilt achter het : Er bestaan geen Nederlandsche werken — eene aartsdomme bewering, die toch ingang vindt! — ziet hij die 't beter meent geen kans om die bekrompen uitspraak glansrijk te weerleggen niet alleen, maar ook om een degelijk handboek in de schoolzaal te brengen.

Er is dus wezenlijk behoefte aan eene *algemeene* Nederlandsche bibliographie. »

Vlaamsche Opera. — Het Nederlandsch lyrisch tooneel van Antwerpen heeft de reeks zijner voorstellingen geopend met de romantische opera *De Vrijschutter* van C. M. VON WEBER en *Willem Tell* van SCHILLER, waaraan CARL REINECKE muziek toegevoegd heeft. Oorspronkelijke werken komen ook aan de beurt. (*Vl. School.*)

Ibsen. — Bij Kapteijn en C° te Hoorn verscheen het tooneelspel van HENRIK IBSEN : De Steunpilaren der Maatschappij, vertaald door

F. KAPTEIJN. Konsul Bernick wordt aanzien als een steunpilaar van de maatschappij. In 't geheim nochtans leidt hij een leven van ontucht en onrechtvaardigheid. Op 't einde, als zijne misdaden moeten veropenbaard worden, bekent hij zijn schandig leven, wil hij afstand doen van zijn onrechtvaardig goed en een nieuw leven beginnen.

Callimachus. — Men heeft fragmenten ontdekt van CALLIMACHUS' Hecale. Bij eene lijkpop werd eene tafel gevonden waarop aan de eene zijde in vier kolommen de genoemde fragmenten voorkomen; aan de andere zijde staan verzen uit de *Phœnissæ* van EURIPIDES. De Oostenrijksche geleerden ZINGERLE, WEINBERGER, BORMANN, KRALL, WESSELEY en GOMPERZ hebben zich veel moeite gegeven om den tekst van CALLIMACHUS te ontcijferen en hun arbeid is door laatstgenoemde uitgegeven. De tafel moet uit de vierde eeuw onzer jaartelling afkomstig zijn. Het verloren gegane gedicht wordt voor het meesterstuk van den dichter gehouden.

Jacob Cats. — RUDOLF ANSCHÜTZ heeft een boekwerk geschreven over BOCCACIO'S vertelling van de Valk, een onderwerp dat ook behandeld werd door LOPE DE VEGA, in zijn blijspel : *El Halcon de Federico*. De schrijver heeft onderzocht tot hoever dit onderwerp in de wereldletterkunde bekend staat. A. L. STIEFEL, van Nürenberg doet opmerken dat vader CATS ook dit onderwerp behandeld heeft en klaagt dat CATS in de boekenzaal van Nürenberg niet voorhanden is. In hoeveel Belgische steden zou men zijne werken aantreffen?

Letterkundige berichten. — Verschenen :

POTGIETER. Een Bundel Liederen en Gedichten. Prachtuitgaaf; 50 illustratiën van ROCHUSSEN. Haarlem, Tjeenk Willink; *f* 6,50.

VIRGINIE LOVELING. Een vonkje van Genie en andere Novellen. Utrecht; H. Honig; *f* 3,25.

ANATOLE FRANCE. Les Opinions de M. Jérôme Coignard. Parijs; Calman Levy.

G. M. DREVES. Analecta hymnica medii œvi. Leipzig; Reisland; M. 8.

KIESEWETTER. Faust in der Geschichte und Tradition. Leipzig; Spohr; M. 10.

LEENDERTZ. Het middelnederlansche leerdicht Rinclus. Leipzig; Fock.

J. MINOR. Neuhochdeutsche Metrik. Ein Handbuch. Strassburg, Trübner; M: 10.

S. MÜLLER. Kortfattet Dansk Litteraturhistorie, Kopenhagen, Schubothe; 80 ö.

SUARÈS. Les Pèlerins d'Emmaüs; tooneespel. Parijs; Vanier.

VOSMAER. Amazone, geïllustreeerd door ROCHUSSEN. 's Gravenhage; Martinus Nijhoff. *f* 9.

HÉLÈNE SWARTH. Kleine Schetsen. Amsterdam, Loman en Funke, *f* 2,50.

POL DE MONT. Claribella. Utrecht; J. L. Beije. *f* 4.

BARBEY D'AUREVILLY. Les Œuvres et les Hommes; Mémoires historiques et Littéraires. Parijs, Lemerre.

BERGER. Die Entwicklung van Schillers Aesthetik. Weimar, Böhlau; M. 4.

WETENSCHAPPEN.

Spaansche Voorgeschiedkunde. — L. SIRET beschrijft in de *Revue des Quest. Scientif.* al de oudheidkundige ontdekkingen, die de gebroeders SIRET in Spanje gedaan hebben. Hij deelt nauwkeurig de vondsten mede, die hij aan ieder tijdvak heeft aangewezen. Wat ons echter verwondert, 't is dat de geleerde schrijver nog meent dat SCHLIEMANN te Hissarlik Troja heeft teruggevonden.

Memlinc. — M. ALFRED RONSE schreef in de jaarboeken der *Société d'Emulation* van Brugge eene studie over de geboorteplaats van MEMLINC. Uit zijn geleerd onderzoek blijkt het dat de kronijkschrijver ROMBOUDT DE DOPPERE niet zegt dat MEMLINC te Mainz geboren is : zijne ouders kunnen van deze stad gekomen zijn; — dat JAMES WEALE geen enkel ernstig bewijs kan bijbrengen om te betoogen dat MEMLINC in Gelderland geboren is; — dat VAN MANDER uitdrukkelijk zegt dat MEMLINC van Brugge is.

China. — MGR DE HARLEZ zet met onverpoosden ijver zijne navorschingen voort over Chineesche wetenswaardigheden. In de laatste aflevering van het *Muséon* leert hij ons den droom kennen bij de Chinezen, als ook de twee geesten die den mensch bezielen en bericht hij ons dat China niet uitsluitend door Chineesche stammen bewoond is. Men kondigt nog een werk aan van den geleerden Chinakundige over den godsdienst in China.

Wetenschap der Geschiedenis. — In de laatste jaren wierd er wat getwist over de vraag of de geschiedenis wel eene wetenschap is en verder wat eigenlijk hare taak is. Volgens Prof. KRAMER heeft de geschiedenis tot taak om, uitgaande van de geschreven bronnen, eenvoudig na te gaan en zooveel in haar vermogen is, tot klaarheid te brengen, welke de lotgevallen van staten en volken zijn geweest. In de allereerste plaats is de geschiedenis staatkundige geschiedenis. Daartegen komt de *Ned. Spectator* op en hij schrijft met recht : « Laten de historici voortgaan om — ieder naar zijn vermogen — een brokske van het verleden te ontsluieren, en laten wij al die met noesten vlijt bijeengebrachte bouwstoffen beschouwen als de steenen, waaruit eenmaal het grootsche gebouw : de geschiedenis der beschaving zal en moet worden opgericht ». (30 Sept. '93).

Wilde Talen. — Men kan geene zaken van verschilligen aard samentellen; zoo ook zou men in de talen niet mogen zeggen : *ik + du = gij; ik + hij = wij; du + hij = gij.* De wilde talen zijn

teêrgevoeliger, volmaakter en redematiger dan de beschaafde; zij hebben het verschillend meervoud bewaard en door verschillende voornaamwoorden verbeeld. Het blijkt uit eene vergelijkende studie van R. DE LA GRASSERIE over de wilde talen van Amerika en Oceanië. (*Muséon*, Nov. '93).

Eene Muntconferentie in 1469. — Lees in de *Dietsche Warande*, '93, nr 6, eenige werkwaardige bijzonderheden over eene Nederlandsche muntconferencie, in 1469 gehouden te Brugge, alwaar de Engelsche en Vlaamsche afgevaardigden tot zending hadden de juiste waardeverhouding tusschen de Engelsche en Vlaamsche muntstelsels te regelen en vast te stellen.

De Kabbale. — Het *Muséon* heeft eene belangwekkende studie begonnen over de geheimvolle boeken der Joodsche *Kabbale*.

Amerikaansche Voorgeschiedkunde. — Veel wordt er gestreden over de voorgeschiedkundige vondsten in Noord-Amerika. De eenen beweren dat de gevonden voorwerpen niets anders zijn dan schilfers van steenen die aan stukken sprongen. Anderen meenen dat ze door menschenhanden gekapt wierden zoodat Noord-Amerika in het oud steentijdperk reeds bewoond was. De geleerde markgraaf DE NADAILLAC geeft een uitgebreid en duidelijk verslag van al die oudheidkundige navorschingen en begint te denken dat de menschen wel vroeger in Amerika zijn aangeland dan hij eerst meende. (*Revue des Quest. Scientif.* Oct. '93).

Reisbeschrijving. — « Int jaer MCCCCLXIX, des maendaghes den XIXen dach van sporkele, trocken te samen huuter goede stede van Brugghe mijn heere *Ancelmus Adournes*, ruddre, heere van *Corthuy* in *Scotlant*, *Lambrecht van den Walle*, *Pieter Reyphin* ende *Jan de Ghaysy*, mijns voorseits heeren Camerlijnc, tote der stede van *Pavyen*, toot meester *Jan Adournes*, mijns heeren oudste zuene, om te samen te trecken ten helighen lande, te wetene te *Jherusalem* ende te *Sinay*. » Dat is 't begin van eene zeer belangrijke reisbeschrijving uit de vijftiende eeuw. Ze is in 't middelnederlandsch opgesteld en ze wierd onlangs door de maatschappij l'*Emulation* in hare jaarboeken uitgegeven. Het eigen kleur van 't Oosten in die tijden is er in verneembaar. J. CL.

WENKEN EN VRAGEN.

Ik lees in *Robrecht van Eine* drama : « Ridder of meersman » zijn, Te Gent heet het : « ridder of mis ». Wie bewijst de gegrondheid van eene der twee gezegdens?

❧

Eenige germanismen. — *Rechtzinnig*, heeft in het Nederlandsch spraakgebruik den zin van : streng in het geloof; een *rechtzinnige* is synoniem van een orthodoxe. Het Fr. sincère wordt weergegeven door *oprecht*. — Het Vlaamsche spraakgebruik integendeel maakt geen onderscheid van beteekenis tusschen *rechtzinnig* en *oprecht*, beide in den zin van sincère.

Onder de meest voorkomende germanismen staan *begeesterd*, *begeesteren* en *begeestering* met het onhebbelijke *daarstellen* op den eersten rang. Het gaat zoover dat men op den duur zich inbeeldt dat begeestering en ons Nederlandsch woord bezieling, dat begeesteren en ons bezielen, in geestdrift doen ontbranden, dat eindelijk begeesterd en bezield of geestdriftig. niet gansch volkomen hetzelfde uitdrukken. Geene genade voor de indringers!

In *Noord en Zuid* (1888, bl. 132) waarschuwt M. C. Bake tegen *Voorwoord* (in de plaats van ons *vóórbericht* en *voorrede*), en hij herinnert de verzen van Beets, die den Duitschers toevoegt :

> Gij hebt mij, lieve Buren!
> Uw *toonstuk* niet te sturen;
> Ik zing niet gaarne *op Duitsch;*
> Houdt, daar gij mij door 't oor boort
> Met uw afgrijslijk *voorwoord*,
> Uw *liedertafels* thuis, enz.

« *Eigendommelijk* », laat hij er op volgen, « is niet fraaier dan *voorwoord*. Het is een germanisme, en dient te worden gemeden. In STELLWAGEN's *Levende taal* (4^{den} druk, blz. 144) wordt daaromtrent gezegd : « Van de woorden op *dom* maakt de taal geene nieuwe door achtervoeging van « lijk », evenzoomin als van die op *ij*. « Maatschappij » maakt geen maatschappij*lijk*, en priesterdom geen priester*dommelijk*, Christendom geen Christen*dommelijk;* 't wordt : Maatschappe*lijk*, priester*lijk*, Christe*lijk*. — Eigendommelijk moet dan worden *eigen*, *eigenaardig*. Daarenboven met « eigendom », alleen letterlijk in gebruik, heeft de beteekenis, die men aan eigendommelijk geeft, niets gemeen; deze betreft alleen, 't geen iemand zedelijk of natuurlijk eigen is naar zijn aard en karakter. »

❧

« Dat men met oordeel en ernst zoeke naar het rechte Nederlandsche woord op de rechte plaats; dat men niet uit sleur het vreemde woord blijve gebruiken, als er een goed Nederlandsch voor het begrip bestaat, of het vreemde boven het met oordeel gemaakte nieuwe blijve verkiezen, b. v. het onzinnige *vélocipède* boven het uitstekende *rijwiel;* het dwaze *chemin-de-fer* boven het voortreffelijke *handkoffer;* het onverstaanbare en onhollandsche *boemeltrein* boven het, naar *sukkeldrafje* gevormde, glasheldere *sukkeltrein.* Laat men trachten voor te voren onbekende of nog niet in het Nederlandsch genoemde begrippen goede Nederlandsche woorden te vormen, zooals *spoorwagen, briefkaart, draadbericht, betooging,* enz. En laten dan allen, die te voren, als zij die woorden voor het eerst hoorden, glimlachten en de schouders ophaalden, van nu af liever medewerken, om waar zij kunnen, het invoeren van zulke woorden te bevorderen. »

(J. Verdam : De Geschiedenis der Nederlandsche Taal in hoofdtrekken geschetst. Leeuwarden, 1890; bl. 105.)

Een dagblad stoefde in den tijd bijna dagelijks dat het in geheel het land *straalde* (voor rayonnait, willende zeggen dat het geheel het land door verspreid was). Het gaf zich zoo onwetens den naam van eene wesp te zijn!

Jurij. — Dit basterdwoord in de gesproken taal als zijnde van het mann., in de geijkte boekentaal als zijnde van 't vrouw. geslacht gebezigd. Men geve de voorkeur aan 't Vlaamsch keurraad, rechtbank van gezworenen, boeteneed, eed, enz.

Moeten. — « Hoeveel moet ik u? » voor hoeveel ben ik u schuldig? is Vlaamsch in een Fransch kazakje.

(Bijdragen tot Taal- en Stijlzuivering, door J. Muyldermans.)

Ter gelegenheid der ontploffing in de Fransche Kamer spreken vele bladen, naar aanleiding van het Fransche *l'abbé Lemire,* van den *abt* Lemire. Het diende te zijn de *eerwaarde heer* Lemire : *abt* wordt alleen gebruikt voor iemand die aan het hoofd eener abdij staat.

Op de vraag, in de laatste Belfortaflevering, waar *blaffeture* mag vandaan komen, deelt ons de heer P. Schelstraete, van Wondelgem, de volgende gissing mede :

« *Blaffeture,* of beter *plaf(f)eture,* is eene verbasterde samentrekking van *plat de devanture. Plat*plaat, vlak, vierkant-blad, blinde luik. Dus *blinde* of *luik* aan eenen voorgevel. Onwaarschijnlijker zou 't van *plaque* afgeleid worden... Ik houd mij aan *plafeture* = *plat de devanture* = *voorgeblinde* = *vensterluik.* »

OP DE EERSTE-MIS VAN MIJNEN NEEF
EMIEL BOLS,
toen ik hem eenen gothieken inktpot schonk.

« IN een hoekske met een boekske »
Is een allerkostlijkst woord :
't Kwam eens in een kloosterhoekske
Uit een heilge penne voort.
En die pen schreef 't schoonste boekske
(De *Imitatie*), dat nog ooit
Kwam uit menschengeest gevloeid :
't Beste boeksken... in een hoekske!

« Met een boeksken in een hoekske »,
Zegt mij die het hebt beproefd,
Hoe 't verlicht en troost, het boekske,
Als men ziek is of bedroefd.
's Winters, achter 't kachelhoekske,
O, wat doet het dan toch deugd,
Deugd aan 't hert van grijs en jeugd
In dat hoekske met een boekske!

Maar... die 't boeksken in zijn hoekske
Enkel voor zichzelven leest,
Is voor andren door zijn boekske
Dikwijls van geen nut geweest.
'k Zeg daarom dat zulk een boekske
Op die wijs te weinig baat :
'k Weet iet beters! Vrienden, raadt!...
't Is een... inktpot in een hoekske!

O, een inktpot in een hoekske!
Lieve Emiel, ter studiebaan
Hebt gij nu in menig boekske
Veel geleerdheid opgedaan...

Graaft gij, lezend in een boekske,
Uw talenten in den grond?
Neen, verspreid uw licht in 't rond,
Door den inktpot in een hoekske!

Leer' deze inktpot — zinrijk boekske —
Wat de plicht vereischt van ons:
Vlaamsche kunst dreef ieder hoekske,
Ieder toreken in 't brons;
Ook de beeldjes — heilig boekske —
Spreken ons van *God en Kerk*:...
... *Vlaming*, *Priester*, nu aan 't werk
Met den inktpot in een hoekske!

Alsemberg. JAN BOLS, pr.

WEDER OP DEN KARMEL

Zoo mocht ik, Moeder! andermaal
Den U gewijden berg beklimmen,
Van waar uw heldre vuurbaakstraal
Den zeeman ver blijft tegenglimmen (1), —
Waar hoog den bergrug opgetorst,
En naast de grot des Aartsprofeten,
Het dierbre Kindjen aan de borst,
Uw lieflijk beeld is neergezeten,
Als om in heilige eenzaamheid,
— Slechts van Elias' kroost omreid, —
Hun plechtig koorgezang te hooren :
Het lied van liefde en dankbaarheid,
Waarbij, in stil gepeins verloren,
De pelgrim stille tranen schreit,
Door 't manlijk lied dier mannenkoren
Naar hooger, naar uw troon geleid.

Een vluchtig jaar is heengevaren,
Sinds ik voor 't eerst uw berg betrad,
Een jaar — als al mijn vroegre jaren —
Verrijkt uit uwer gaven schat
Met rozen op mijn wandelpad. —
Zal ik uw Karmel weer aanschouwen?
Zal nog een volgend levensjaar
Mij uit der toekomst nevel blauwen,
Dien ik nog hoopvol tegenstaar?
Wie kent des lots geheimen? Maar
Op U, Op Moeder! blijf ik bouwen,
In alle lijfs- en zielsgevaar,
Met vast en onverwrikt betrouwen,
Of ik der toekomst meester waar'!

(Uit het « Pelgrimsalbum », Nov. 1888).

Maastricht. J. P. v. K. S. J.

---

(1) Vlak naast het Karmelklooster staat een vuurtoren.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Bibliotheek van Nederlandsche Letteren, onder het bestuur van Pol de Mont. Gent, Ad. Hoste. Prijs per deel, 25 centiemen.

Wij onderdrukken moeilijk eene opwelling van geestdrift bij het aankondigen van deze « Bibliotheek. » De vijf eerste deeltjes liggen daar voor ons, en alhoewel wij van alle niet evenveel goeds kunnen zeggen, toch moet het ons van het hart dat wij de onderneming toejuichen en geene wenschen genoeg over hebben voor haar welgelukken.

« Lectuur voor iedereen, bijzonder geschikt tot voorbereiding van de studie der Nederlandsche letterkunde », lezen wij op het achterste schutblad.

Elk deeltje brengt ons een keus uit het blijvende in de werken van een onzer Hollandsche of Vlaamsche schrijvers; dichters, prozaschrijvers; schrijvers van onzen tijd, schrijvers uit vroegere eeuwen; telkens met een woord inleiding, om den lezer de volle genieting mogelijk te maken.

Prudens van Duyse opende de reeks.

Eerlijk moeten wij bekennen dat dit deeltje ons het minst voldaan heeft. De keus der medegedeelde gedichten wettigt geenszins het oordeel dat in de inleiding over den schrijver wordt uitgesproken : dat hij in elk genre « minstens een half dozijn stukken heeft nagelaten, die de vergelijking kunnen doorstaan met het fraaiste, dat andere, lang niet zoo vruchtbare poëten, daarin hebben voortgebracht ». Het echte karakter van onzen « Vlaamschen bard » vindt men in dien keus niet terug. Men zou gaan denken dat zijne voornaamste bedrijvigheid wel bestaan heeft in het berijmen van oude sprookjes of in het herdichten van oude liedekens. Gaarne hadden wij Smeken-Smee gemist; het schijnt ons bovendien dat er eene strophe is overgeslagen geworden, wat den samenhang verbreekt : een der drie wenschen toch van Smeken wordt niet medegedeeld. Nog liever hadden wij het boertige stukje der *Drie wenschen* en het kleurlooze verhaaltje over den *oorsprong der verschillende standen* ontbeerd; men vergelijke dit laatste maar eens met de behandeling ervan door den ouden Hans Sachs! Wat het liedeken van heer Alewijn hier komt doen vragen wij ons vruchteloos af...

Het tweede deeltje bevat de eigenaardige novelle « Een zieltje » van Louis Couperus, benevens eenige korte schetjes : « Raadselen ».

Het derde, « Liederen en Gedichten, » van Frans de Cort. Het vierde « Sonetten en Liederen » van Hooft. Het vijfde « Liederen en Gedichten » van Jan van Droogenbroeck. Telkemale mag de keus voortreffelijk heeten. De deeltjes toegewijd aan Hooft, aan de Cort en aan van Droogenbroeck zullen voor velen eene openbaring zijn.

Wij hebben ook de lange lijst namen doorloopen, op den achtersten omslag : *Verder sullen het licht zien dicht- en prozawerken van : J. Adriaensen, Antheunis, C. Buysse, enz. enz.* Niet een dier namen zouden wij er *uit* willen; maar wel, verscheidene namen, Gezelle, Schaepman, Alberdingk Thym, de Gheldere, Daems enz. enz. heeft het ons zeer verwonderd er niet *in* te vinden. Eilaas, telkenmale namen van katholieke schrijvers. De politiek zal toch wel hier, hopen wij, mogen buiten gelaten worden?...

Zoozeer is het overigens onze wensch dat deze onderneming moge slagen, dat wij voornemens zijn iedere maand de nieuwverschenen deeltjes aan te kondigen en waar het pas geeft te bespreken.

Alle Vlamingen weze zij warm aanbevolen!

La langue flamande en France depuis les temps les plus reculés jusqu'à nos jours, par LOUIS DE BACKER. — Gand, A. Siffer, 1893. 2 fr.

Alhoewel de schrijver, bl. 26, ons mededeelt dat hij zijn boek geschreven heeft « pour montrer que cette langue peut aider à l'étude de l'Anglais et de l'Allemand..., enfin à déchiffrer les archives flamandes de la France, et à posséder le Suédois, le Danois et les autres langues d'origine germanique »; toch bevat zijn werk daarnevens een historisch overzicht, « la littérature flamande en France » en « la langue flamande depuis la révolution française », twee hoofdstukken die niet zonder belang zijn voor de algemeene geschiedenis onzer letterkunde.

Onze Fransche pers heeft dit werk met grooten lof onthaald; de *Bien Public* sprak er lang over, en Felix de Breux (Baron de Haulleville) wijdde er een uitgebreid en waardeerend artikel aan in het *Journal de Bruxelles.*

In het eerste hoofdstuk wordt ons de Rederijkersliteratuur, sedert de 16de eeuw tot in de vorige eeuw, in Fransch-Vlaanderen zoo bloeiend, uitvoerig geschetst.

Reeds in 1501 werd te Watten eene Rederijkerskamer gesticht. Weldra kon elke stad en elke gemeente op de hare bogen. De Kamer van Bergen behaalde den tweeden prijs op het Landjuweel van Gent in 1539. Vooral de Karsouwieren van Duinkerke stegen tot hoogen bloei; zij immers telden onder hunne leden den beroemden vertaler van Corneille's *Cid* : Michiel de Swaen, wiens tooneelspel : de Verheerlijckte Schoenlappers, in 1891 te Rijsel door den heer C. Looten uitgegeven werd. Het leven van De Swaen wordt door den schrijver, met voorliefde behandeld en terecht.

Na de Fransche omwenteling richtten zich de Rederijkersgilden

opnieuw in, om een kwijnend bestaan te leiden tot op onzen dag bijna : Van Rechem, een huisschilder; Le Comte, de abt de Lesnes, Boone, waren de laatste rederijkers van Fransch-Vlaanderen; de bijzonderheden, die, eilaas, al te schaarsch over hen worden medegedeeld, zijn wel van aard om dat treurig wegsterven onzer taal in Fransch-Vlaanderen aanschouwelijk te maken.

Hier en daar staat er in het werk iets, dat wij er liever niet hadden aangetroffen; hier en daar ontbreekt er integendeel iets, dat wij er hadden gewenscht in te vinden.

Er *in* zouden wij eerst en vooral gewenscht hebben, meer bijzonderheden op het gebied der letterkundige geschiedenis; en daarbij, aanduiding van de werken waaruit wordt aangehaald.

Er *uit*, verouderde stellingen betrekkelijk de taalkunde, gelijk op bladz. 191 b. v. : « Le flamand est issu de l'ancien Saxon, et l'ancien Saxon est né du maeso-gothique... » De schuld zullen wij aan den schrijver niet wijten, maar veeleer aan de toestanden. Het geestelijk verkeer tusschen Fransch-Vlaanderen en Nederland is niet zeer druk. Maar vooral staan de Vlamingen uit Fransch-Vlaanderen op een teenemaal verkeerd standpunt, schijnt het ons, indien het juist is wat de heer de Backer, bl. 101, nederschrijft : « Quant à la langue flamande et à la littérature flamande, on les étudie comme on étudie aujourd'hui une langue et une littérature mortes. »

Overigens schijnen vele dezer studiën reeds sedert lang geschreven, ten tijde dat de schrijver onder het keizerrijk aan de Sorbonne te Parijs de Nederlandsche letteren doceerde.

De heer de Backer heeft in zijne lange loopbaan (hij werd geboren in 1814, te St.-Omaars in Fransch-Vlaanderen) vele diensten aan onze taal bewezen. Meest al zijne werken, en zij zijn een 50-tal, hebben er betrekking op. Daarom kunnen wij niet nalaten bij het verschijnen van dit werk een warm woord van hulde en dank te sturen aan den tachtigjarigen vlaamschgezinden schrijver uit Fransch-Vlaanderen.

Gent. S.

Handleiding bij het Onderwijs in de Engelsche taal, door W. Koch, leeraar aan het Koninklijk Athenæum van Gent. Eerste stukje : Uitspraak en vorming der woorden. Gent, Fr. Waem-Lienders, 1893.

Dit werkje mag aanbevolen worden. Niet dat het uitmunt door nieuwigheden of er naar streeft grondige hervormingen in 't onderwijs van het Engelsch in te voeren. Dat ware vooreerst gevaarlijk, en het is wellicht niet noodig. Maar, hoezeer ook de schikking der stof en hare behandeling aan de uitstekende handboekjes van Stoffel herinneren, daarvan toch zullen we den heer Koch geen verwijt maken; hij kan zich bezwaarlijk aansluiten bij een beter voorbeeld.

Het boekje vangt aan met eene beknopte, stelselmatige en zeer duidelijke uiteenzetting van de Engelsche uitspraakleer. De leeraars die het werkje in de klas willen gebruiken zullen echter verstandig handelen

wanneer zij beginnen met het tweede gedeelte, dat de praktische regels der Engelsche spraakleer behelst en de noodige oefeningen en toepassingen. De verdeeling der stof, eene voorname zaak in dezen, schijnt ons voortreffelijk.

Indien wij bij dit alles nu de verklaring mogen voegen dat de groote duidelijke drukletter rekening houdt met de stoffelijke vereischten waaraan een schoolboek dient te beantwoorden, spijt het ons zooveel te meer dat in een ander voornaam opzicht de handleiding van den heer Koch te wenschen overlaat.

Wij bedoelen de hoedanigheid van het Nederlandsch der oefeningen. Slaan wij het boekje open op bl. 102, b. v., zoo vragen wij ons af waar de schrijver naartoe wil met zinnen als de volgende : ontmoetten wij te *Mons* een heer...; in den tijd van eene week (?) had hij de reis van *Nieuw-York* naar Napels gedaan;... kocht hij *eene* reisgids; te Dinant *logeerden* wij bij Moreau... Op bl. 105 : eens bemerkte hij dat men een beschadigden ketel naar *de* koperslager gebracht had die hem herstelde, en daar er in *de zijne* ook een gat was, bracht hij ook zijn ketel er heen. De koperslager herstelde *die* ook... enz.

Dit sijn Sniderien, dat is Loef- ende Beeltwerc *die hevet gheteikend ende ghesneden* dr. AUGUST SNIEDERS. — Uitgave van het Davidsfonds.

Dit uitmuntend en aantrekkelijk werk van onzen grooten romanschrijver, zoo wel onthaald en gesmaakt door de leden van het Davidsfonds en zoo goed gewaardeerd bij de letterkundigen van Noord en van Zuid, werd volgenderwijze besproken door den heer August Bultynck, den hoofdopsteller van het « Fondsenblad »:

Bovenstaande titel beduidt dat het achtbaar lid der Koninklijke Vlaamsche Akademie, de Nestor der Vlaamsche dagbladschrijvers hier, evenals in zijn *Fata Morgana*, de breede schildering heeft verlaten om miniatuur-schilderijtjes te vervaardigen.

Of liever, gelijk hij het zelve zegt, dat hij, in plaats van een geheel opgetimmerd gebouw, fijn gesneden loof- en beeldwerk heeft willen leveren om de zalen te versieren.

De vraag is nu : beantwoordt de inhoud aan den titel? En het antwoord is : ja. Lezing als deze welke dr. Snieders ons thans aanbiedt, rust den geest uit van de gemoedschokkende tooneelen der romanlitteratuur en schenkt hem kalmere, minder driftige aandoeningen.

O cara memoria en *Naar moeder* zijn enkele schetsen, die eene gevoelige snaar van het hart weten te treffen; *Mijn dorpke en mijn huis* is eene mengeling van geschiedenis, natuurbeschrijving en gemoedelijkheid, *Klein Vrouwke* en *'t Is beter zoo* zijn twee diepgevoelde tafereelen van kristene heldendeugd.

Met *Een oogslag* verandert het tooneel; de duurzaamheid van den letterroem, van het rijk der gedachte staat er tastbaar tegenover de vergankelijkheid van schoonheid en rijkdom gesteld.

Vijftig jaren geleden, nieuwe verandering. Hier ontmoeten wij

eene oude kennis, door den schrijver in de Koninklijke Vlaamsche Akademie voorgedragen. 't Zijn karakters en silhouëtten, van vroegere lettervrienden. Conscience, Jan De Laet, Theodoor en Jan Van Rijswijck, Vleeschhouwer, Hendrickx worden ons levend voor het oog getooverd; wij zien ze, niet in hunne lettergewrochten, maar in hunnen dagelijkschen omgang handelen, gaan, staan en spreken.

In de plaats van den geachten schrijver zouden wij er het slot : *mijn silhouet*, niet bijgevoegd hebben. Hier komt de polemist er door en het werk riekt naar zelfverdediging, iets wat dr. Snieders, onzes inziens, noch op het gebied der letterkunde, noch op dat der journalistiek noodig heeft.

Het hoofdstuk *Hoe mijn vriend de archivarius in de Vlaamsche beweging kwam* is eene herinnering, nauw verbonden aan de hooger gemelde *karakters en silhouetten*, doch minder belangwekkend, daar wij hier minder met eigenlijke karakters te doen hebben dan wel met jeugdige en eenigszins naïeve loshoofderij.

De beide verhalen *Freule Faasheim* en *Judas* beantwoorden minder aan den titel. Het zijn verdienstelijke novellen, in den trant van zooveel andere, waarmede de gevierde schrijver onze letterkunde verrijkte, doch welke niet meer dan die andere aanspraak mogen maken op den titel van loof- en beeldwerk.

De knoop van het laatste dezer verhalen is, overigens, gemaakt van eene dwaling, in zake van rechtsbegrip. Alwie in die zaken eenigzins te huis is begrijpt dat, indien de ontknooping eene testamentverbreking zijn moest, deze niet het eerste testament moest treffen dat onaantastbaar was, maar wel het tweede en zij bijgevolg ten nadeele van Heemrik en Rika uitvallen moest.

Met *Den Prince van den Snaphanen* komen wij weer tot het historisch-fantatische terug en wordt opnieuw de titel *Sniederien, dat is loef- ende beeltwerc* verrechtvaardigd.

Over 't algemeen is, in dit nieuwe werk van den vruchtbaren schrijver, de letterkundige vorm met ware kunst verzorgd. De stijl is vloeiend, de beeldspraak niet opgeschroefd, maar eenvoudig, treffend en natuurlijk. Het boek bewijst dat het talent van dr. Snieders nog immer jong blijft en steeds nieuwe vormen weet aan te nemen.

Met één woord : leerde Conscience zijn volk lezen, Dr Snieders maakt het vertrouwd met de schoonheden zijner taal, met de zoetvloeiendheid harer vormen en de zuivere omtrekken der beelden welke de kundige beoefenaar erin weet te belichamen.

Onder dat opzicht zijn de *Snideriën* een perel te meer aan de letter- en kunstkroon, die den schedel van den Nestor onzer Vlaamsche dagblad- en romanschijvers versiert.

Leven der Gravin Mathilde de Nédonchel, dienares Gods, volgens LAPLACE, door den E. H. BAAS. Schoon boek groot in-8° van 268 bladz. Prijs fr. 1,25 vrachtvrij fr. 1,45. — Gent, H. vander Schelden.

Weinige levens van dienaars des Heeren lazen wij met meer voldoening dan dit van Gravin Mathilde de Nédonchel. Zij is een voorbeeld dat men volgen kan; zij heeft hare gebreken, wij hebben de onze; zij bestreed ze, waarom zouden wij het niet kunnen? Zij wist wat lijden en strijden is op aarde, en trok er steeds haar voordeel uit; waarom zouden wij haar ook daarin niet navolgen?

Zij wordt door God wegens hare roeping lang in twijfel gelaten, en sterft te Rome zonder haar voornemen ten uitvoer gebracht te hebben; waarom zouden angst en twijfel ons ook soms niet neêrdrukken? Weten wij ook niet, dat de Goddelijke Voorzienigheid op ons waakt en ons geleidt?

Pius IX sprak van haar eene groote getuigenis toen hij haren vader in het Vatikaan ontmoette en zegde : « Gelukkige vader, uwe dochter is in den hemel! »

« Neen, — zegt de schrijver — de Cecilia's, de Marcella's, de Paulina's en de Eustochium's zijn niet uitgedoofd. Te midden eener samenleving, begeerig naar zingenot, en die schijnt te vergaan gelijk de oude Romeinsche maatschappij, schijnt hier en daar een helder licht; een der schitterendste is voorwaar geweest de jeugdige Gravin Mathilde de Nédonchel. »

Het verhaal is vloeiend en boeiend; de vertaling is zuiver en nauwkeurig; ten andere den lof der werken van den E. H. Baas is niet meer te maken; hij kent zijne taal in al de plooien en wendingen, en wat meer is, hij gebruikt er den tijd voor, om het geleerd publiek in alle opzichten te voldoen.

Wat de stoffelijke uitvoering betreft zij is zuiver en sierlijk en deze uitgave neemt met eer haren rang in de lange lijst werken door het Huis St. Jozef uitgegeven. Daarenboven is het werk in het bereik van alle beurzen, fr. 1,25 voor 268 bladz. in-8°, 't is voor niets.

Euripide et Anaxogore, par LÉON PARMENTIER, professeur à Université de Gand. Paris, Émile Bouillon, libraire-éditeur, 1893.

In de *Mémoires couronnés et autres mémoires publiés par l'Académie royale de Belgique*, 1893, verscheen voor het eerst deze merkwaardige studie.

De betrekkingen tusschen Euripides en den Griekschen wijsgeer, beurtelings door de geleerden aanvaard en ontkend, worden er aan een nauwkeurig onderzoek onderworpen. De uitkomsten van dit onderzoek leveren het grootste belang op, zoowel voor de kennis van het Grieksche tooneel als voor de kennis der Grieksche wijsbegeerte.

De schrijver echter heeft meer en beter gedaan dan het leveren van een dor, geleerd, wetenschappelijk betoog. Niettegenstaande de talrijke bladzijden aan tekstkritiek besteed, heeft hij het talent gehad zijn onderwerp belangwekkend te maken zelfs voor de lezers, die de speciaal klassieke Philologie niet tot hun vak hebben gekozen. De levendige stijl heeft daartoe voor een goed deel bijgedragen; de voortdurende vergelijkingen met de toestanden waarin wij leven deden

het overige. De punten van overeenkomst en de punten van verschil tusschen onze samenleving en beschaving, en de Grieksche samenleving en beschaving worden helder in het licht gesteld, en zijn eene kostelijke bijdrage tot het juist begrijpen en het juist beoordeelen van de Grieksche tooneelliteratuur in het bijzonder, en van gansch de antieke literatuur in het algemeen. De Wetenschap heeft immer recht op onze hulde, zelfs waar ze een stroef en afschrikkend voorkomen aanneemt; in de studie van den jongen (thans Luikschen) hoogleeraar heeft zij zich echter van alle stroefheid ontdaan.

Het feit dat een wetenschappelijk werk van onzen tijd er in slaagt te zelfdertijd aantrekkelijk en degelijk te zijn is voorwaar zeldzaam genoeg om er al den mogelijken nadruk te mogen opleggen.

Rederijkers gedichten der XVI^de^ eeuw, uitgegeven door JAN BROECKAERT. Gent, A. Siffer; uitgave der Koninkl. Vl. Academie. Prijs fr. 1,25.

Deze bundel te Dendermonde door den uitgever ontdekt in de archieven van de oude kamer van rhetorika *De Distelieren*, bevat een *spel van sinne* en eenige refreinen en liederen. Het drama speelt rond het volgende thema : de mensch in zonde gevallen staat weder op door de genade Gods.

De heer Broeckaert heeft zijne uitgave verrijkt met vele uitleggende notas en met eene geleerde inleiding over de *Distelieren* en hunne letterkundige gewrochten.

Het getal gedrukte stukken van rhetorijkers uit de 16de eeuw niet bijzonder groot zijnde, heeft de schrijver een waren dienst bewezen aan onze letteren met deze werken aan de vergetelheid te onttrekken. Overigens zijn zij door hunne innerlijke verdienste volkomen den druk waardig.

Twaalf Esthetische marschen *met musiek*, bewerkt voor lagere scholen door J. B. DE CONINCK, hoofdonderwijzer te Kemseke. Prijs fr. 1,75.

Onlangs verscheen bij den heer Alf. Siffer, drukker der Koninklijke Vlaamsche Akademie, te Gent, dit werkje dat de onderwijzers uiterst welkom zullen heeten.

De heer J. B. De Coninck is voor de onderwijzers geen onbekende meer. Zijne reeds uitgegeven werkjes over gymnastisch onderricht (*Handleiding* fr. 0,80 en *Zangboek* fr. 1,50) hebben overal den meesten bijval verworven.

Dit zegt dus genoeg dat het nieuwe werkje, uit zijne werkzame pen gevloeid, door elkeen zal begeerd worden.

Voor prijsuitdeelingen of welkdanige andere schoolfeestjes is het allernuttigst.

Drie novellen. CORNEEL LANCKRIET. Gent, L. Van Melle, Prijs fr. 0,75.

Dit boekje, in klein in-32 formaat en slechts 96 bladz. groot

weegt zwaarder in opzicht van verdienste dan vele zware octavos; het bevat slechts drie verhalen : *De droom van Koster Jan*, *Het Yftenblad*, *De Duinroos*, doch het vergoedt ruimschoots in kunstwaarde wat hem ontbreekt in omvang. Het tweede stukje inzonderheid is een meesterstukje.

Mocht de eerwaarde heer Lanckriet (waarom zich schuil houden achter een deknaam?) het bij deze proef niet laten en onze letterkunde met nog vele dergelijke juweeltjes verrijken.

De heer Lanckriet schreef eerst *Petits poèmes en prose* (0,50 bij den uitgever dezes, een lief en wel gestijld boekje), wij wenschen er ons, Vlamingen, geluk mede, dat hij thans zijne krachten wijdt aan ons volk en onze taal.

Bulletijn van den Geschied- en Oudheidkundigen Kring van Gent. — Bulletin du Cercle historique et archéologique de Gand. 1e Jan., nr 1, 32 bl.

Van bl. 13 tot 32, verslagen over de zittingen van den Kring, nhoudende belangrijke besprekingen over de herstelling van onze oude monumenten.

Het papier dezer uitgave is gemeen : 't Kan nauwelijks dienen voor proeven... Nu dat het papier uiterst goedkoop is, mocht men wel voor beter zorgen.

De lijst der leden (bl. 10 en 11) vermeldt twee *abten*, te Gent verblijvende. Er is hier geene abdij, bijgevolg zijn er ook geen abten. Stel, in Gods naam! *priester*. — *Bulletijn* is noch Vlaamsch noch Fransch. Waarom geen ander woord? Er is wel keuze.

Biekorf geeft eene lange lijst oude Westvlaamsche gemeentenamen, getrokken uit oude sarters, kronieken, en zoo voorts. Zeer belangrijk, maar — mag men de aangegeven bronnen inroepen tot staving van eene of andere spelling? De meeste dier bronnen zijn Latijnsche oorkonden, van welke zeer vele geschreven zijn door personen, vreemd aan de plaats, waar de stukken over handelen. Daar heeft men b. v. de *Opera diplomatica* van MIRŒUS; nu, er is zeker in geheel dit werk van 4 zware folianten geene enkele acte zonder talrijke fouten, het werk der afschrijvers, of van de zetters. Voorts neme men in aanmerking, dat vroeger, doorgaans, in eene en dezelfde acte de naam eener plaats, ja familienamen, op verschillige wijzen gespeld werden, zoodat het niet mogelijk is te weten, welke vorm door den steller als de beste werd gehouden.

Wat in het Latijn gebeurde, werd ook in Vlaamsche oorkonden waargenomen : 't stak niet nauw, bij de middeleeuwsche sarters- en kroniekschrijvers : als de zin maar goed, verstaanbaar, overeenkomstig was met de waarheid van 't geen men te beduiden had, dan was alles in regel, al stond er in eene en dezelfde acte *ghegheven*, *ghegheven*, *ghegeven;* of *Coolscamp* en *Colscamp*, of *Soetenaye* en *Zoutenaeye;* of *Sevencote*, *Cevecote* of *Zevecotte*.

Om deze reden ware 't nuttig, den wenk te volgen door den verzamelaar der gemeentenamen in *Biekorf*, Ant. Verwaetermeulen, gegeven : « eene vermeerderde en gansch volledige lijst » te bezorgen. Daarna kan vergelijking volgen.

Dát echter, is een werk van langen adem, van veel geduld, van groote belangstelling, van vele jaren zoekens. Wie heeft er den moed toe?

Koninklijke Vlaamsche Academie. — In de zitting van 20 December is dr. pastoor Claeys bestuurder benoemd, in vervanging van den heer Stallaert, die overleden is, vooraleer als bestuurder in dienst getreden te zijn. De heer Dr Hansen werd ondervoorzitter gekozen.

De heer Genard, het bestuur overgevende, heeft de Academie bedankt voor het gunstig onthaal dat zij hem steeds heeft verleend.

De heer de Potter is lid benoemd der Commissie van Middelnederlandsche letterkunde, in vervanging van den heer Van der haegen. Verder besprak men zaken van huiselijhen aard.

Davids-Fonds. — Den 11 December had te Gent, voor eene zaal met een 800 personén opgepropt, de plechtige prijsuitdeeling plaats aan de leerlingen, bekroond in de Vlaamsche prijskampen door deze afdeeling, zooals in voorgaande jaren, uitgeschreven. De feestelijkheid werd opgeluisterd door de knappe zangafdeeling der school van Jufvrouw Todt en door de opvoering van drie prachtige kerstzangen van den ver dienstvollen toondichter Van Reysschoot, die zelf de begeleiding speélde. Doch het lijfstuk van de plechtigheid was de meesterlijke voordracht van den eerw. heer Flamen, pastoor van Meetkerke, en getiteld : *Vaderlandsche opvoeding*. Wij zullen de verhandeling van den redenaar niet ontzenuwen met er hier eene flauwe schets van te geven, men zal ze in haar geheel kunnen genieten, daar zij in een der volgende afleveringen van ons tijdschrift volledig zal gedrukt worden.

Verleden maand hield Vilvoorde een tooneelkundig feest.

Vlaamsche belangen. Ziehier den tekst van het wetsontwerp door den heer Begerem in de Kamer neergelegd :

I. Alle eed wordt gedaan, naar de keus van dezen aan wien hij wordt opgelegd, in eene der in het land gebruikte talen.

II. Binnen de twee maanden na de afkondiging der huidige wet, zal een koninklijk besluit den Vlaamschen tekst afkondigen der verscheidene eedformulen in gebruik.

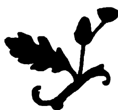
In vooruitzicht dat er in de nieuwe Kamers Vlaamsch zal gesproken worden heeft de heer Coremans gevraagd dat er maatregelen genomen zouden worden in den dienst der stenografie of snelschrijverij.

† **G. Bergman,** vader van Tony Bergman, den schrijver van *Ernest Staes*, is te Lier overleden, 88 jaren oud. Hij zelf was een werkzame liberale Vlaamsche strijder, gewezen burgemeester zijner

stad en gaf onlangs een deel zijner gedenkschriften uit in het *Nederlandsch Museum*.

† **Fraikin,** beeldhouwer te Schaarbeek, geboren te Herenthals in 1817. Onder zijne beste gewrochten : standbeelden van Egmont en Hoorn op den kleinen Zavel te Brussel en dat van Leopold I te Laken.

† **Prosper Van Luppen,** zoon van wijlen den schilder Joz. Van Luppen, overleed dezer dagen te Antwerpen. De jonge kunstenaar slechts 25 jaar oud volgde waardig zijns vaders stappen.

Het Belfort

Maandschrift

gewijd aan

Letteren, Kunst

en

Wetenschap

(6 frank 's jaars).

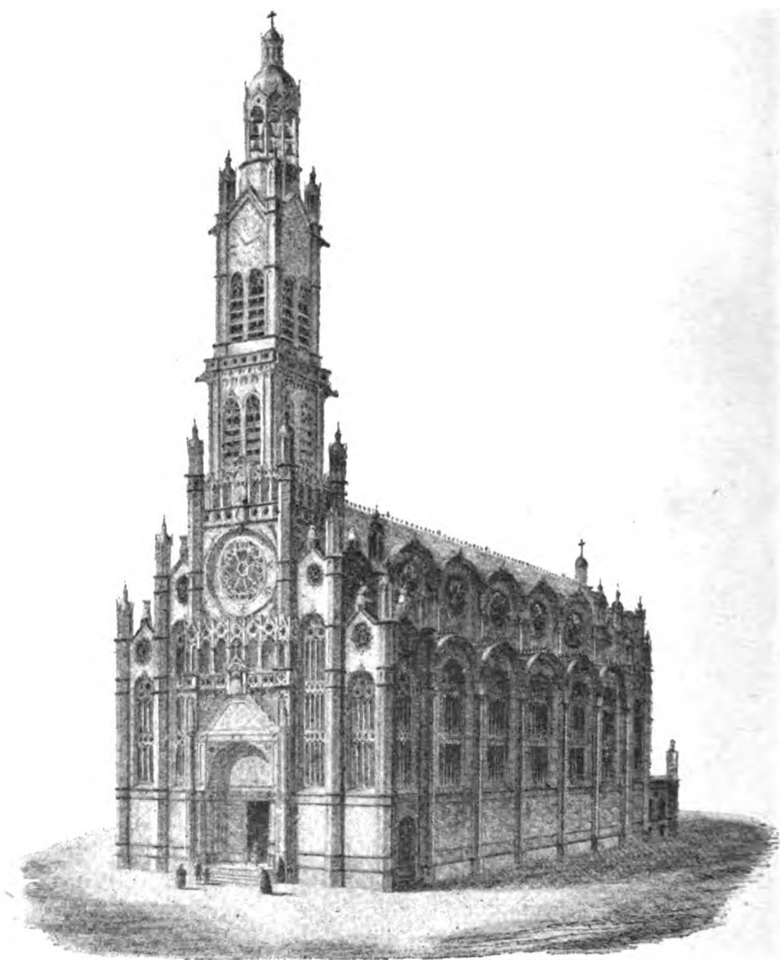
Gent

Drukkerij A. Siffer

Negende jaargang 189[illegible] Februari N[illegible]

TAAL- EN LETTERKUNDE.

Biographisch woordenboek der Noord- en Zuidnederlandsche letterkunde, door J. Frederiks en J. Van den Branden,	30,00
De Bo's West-Vlaamsch Idioticon, heruitgegeven door J. Samyn	22,00
Dichtwerken van Bilderdyk, 2 bd. gebonden	15,00
Studiën en kritieken, 2 bd., door P. F. Th. Van Hoogstraten	13,00
Gedichten van Ten Kate, 12 bd. Werken van Th. Van Ryswyck elk	12,00
Waasch Idioticon, bewerkt door A. Joos (ter pers)	10,00
Makamen en Ghazelen, door J. Van Droogenbroeck	7,50
Verzamelde dichtwerken van Guido Gezelle, 5 bd.	7,50
Compleete dichtwerken van Da Costa, gebonden	6,00
Stijl- en letterkunde, practisch handboek, 2 bd. door Fr. Willems	6,00
J. Bal's Verklarend woordenboek (met platen)	5,00
De Bo's Kruidwoordenboek, uitgegeven door J. Samyn	5,00
Handelingen van het XXIste Nederlandsch Congres te Gent (1891)	5,00
Geschiedenis der Nederlandsche letteren, door Mgr Everts	4,25
Nieuwe gedichten — Menschen en boeken, door Dr Schaepman, elk	4,25
Beknopt etymologisch woordenboek, door J. Vercouillie	4,00
Dichtwerken — Camera obscura, van N. Beets, elk	4,00
Dr S. Webers Dreizehnlinden, door Eug. De Lepeleer, nieuwe druk	4,00
Historische gezangen. — Monodramas, door E. Hiel, elk	4,00
Woordenlijst der Nederlandsche taal, door M. De Vries	3,75
Gedichten van Hilda Ram, 1885-1890, (bekroond)	3,50
Luit en fluit, Kanunnik S. Daems — Isaïas, Pater Jonckbloet, elk	3,50
Hoogduitsche spraakleer voor Nederlanders, door K. Ternest	3,50
Studiën over Vondel, door A. Verstraeten, S. J.	3,00
Gedichten van Frans de Potter — id. van Alfons Janssens, elk	3,00
Jan Boendaele, zijn leven, zijne werken, door H. Haerynck	3,00
Vonken en Stralen, gedichten door Eugeen Van Oye	3,00
Al de gedichten van A. Rodenbach — id. van Jan De Laet, elk	3,00
Lijst der Fransche woorden uit De Bo's Idioticon	3,00
Cornelus Nepos vertaald door A. Verdoodt	3,00
Schatten uit de Volkstaal, door A. Joos	2,50
Ghetidenboec naar een hs. der XVe eeuw, door Dr K. de Gheldere	2,50
Vier tooneelstukken door Lambert Van Rijswijck, elk	2,00
Vondel's werken, geillustreerd, 30 bd. ieder, ingen. 1,30, gebond.	2,00
Taal- en letterkundige nalatenschap van K. Ternest, J. Broeckaert	2,00
Karel van Mandere, leven en werken, door L. Plettinck	2,00
Dood van Karel de Goede, door P. Plancquaert (bekroond)	2,00
Gedichten van Dr H. Claeys — Id. van Juff. Belpaire, elk	2,00
Brouwersnijd.— Furie van Lier, tooneelspelen, door H. Roëll, elk	2,00
Robrecht van Eine, drama door K. Van Voordenhove	2,00
Gedichten van Herman Ronse (*ter pers*)	0,00
Woordenboek der Nederlandsche taal, door M. de Vries, elke afl.	1,85
Verdietsching onzer doopnamen, door R. Schryvers	1,80
De Kempische harp, gedichten van L. Mercelis	1,75
Vondel's Lucifer, verklaard door A. Verstraeten, S. J.	1,50
Id. Altaargeheimenissen, met voorrede naar Mgr Stillemans' werk	1,50
Gemengde taal- en letterkundige aanmerkingen, door D. Claes	1,50
Stemmen des gevoels, A. Bultynck	1,50
Liederboek van Pastoor Cooreman (noten- en cijfermuziek) 2 bd. elk	1,50
Rozeliederen, door Dr K. de Gheldere	1,50
Verhuizen, landgedicht, door Hilda Ram	1,25
Gedichten van Ledeganck — Landliederen van Dr K. Gheldere, elk	1,25
Vondels' Jozef in Dothan, verklaard door A. Verstraeten, S. J.	1,00
Pater Servatius Dirks — Multatuli, door A. Siffer, elk	1,00
Feestrede aan Fr. De Potter en Dr Claeys, pr., door A. Siffer	1,00
Keerzijde van Van Beers' Rijzende bladen, door Dr A. De Vos	1,00
Spraakkunst, door A. Joos — Savîtrî, door K. Lecoutere, elk	1,00
Eerste klanken — Nieuwe bloempjes, gedichten van J. de Ras, elk	1,00
Dr Schaepman, door Bertinus Mets O. S. F.	1,00
Stemmen mijner lente, gedichten door D. W. Brouns	1,00
Verschil in uitspraak E en O, door J. Bols — Raadsels, A. Joos, elk	0,80
Terugkeer tot Vondel — Mgr Lambrecht, door Dr H. Claeys, elk	0,75
De K. Vl. Academie, door Dr Nolet, antwoord aan J. ten Brinck	0,75
Opgaande taal- en letterkundige lessen, door A. Joos, 2 d. elk	0,75
Het huwelijk bij de Grieken, door A. Roegiers	0,75
Het Lied der Linden, gedicht door Kanunnik Servaas Daems	0,75
't Werkwoord in den Indo-Germaanschen taalvorm, A. De Paepe	0,75
Oorsprong en invloed der Vlaamsche taal, P. Gisseleire	0,75
Vlaanderland, gedicht (met portretten van Coremans en de Laat)	0,75
Lamblin en prof. David, onuitgegeven brieven, door J. Samyn	[illegible]

Gent, drukk. A. Siffer.

DE SINT-ANNAKERK TE GENT.

TE dikwijls zijn wij te velde getrokken tegen de ridders van den krabber, opdat de lezer met recht niet vermoede dat wij met genoegen de studie ondernemen van eene gepolycromeerde kerk.

In zitting van 29 December 1887 zegde wijlen Voituron in den gemeenteraad betrekkelijk de muurschilderingen van Sint-Anna : « Wanneer zij afgewerkt zullen zijn, zullen wij eene eenige kerk in België bezitten; wel bestaan er beschilderde tempels, doch geene gelijk deze, waar de tafereelen volgens een vooraf gemaakt plan uitgevoerd, de hoofdgedachte ontwikkelen in hunne gansche reeks. Deze kerk zal stellig den kunstroem van Gent nog meer luister bijzetten. »

Welke schat van beloften in die woorden! Doch vooraleer de kunstwaarde dezer muurschilderingen te bespreken eerst een oogslag op de geschiedenis der kerk.

Het oprichten der oorspronkelijke Sint-Annakerk in deze stad is niet gekend, alleen weet men dat zij tot succursaal diende aan Sint-Jans later herdoopt in Sint-Baafs. De eerste oorkonde welke er melding van maakt, ter gelegenheid van eenen aflaat, is van 1203; de tweede van 1460 en zij spreekt van eene Sint-Catharinagilde in die bidplaats opgericht. Te dien tijde was het Sint-Anna niet maar wel Sint-Catharina, benaming nog gebruikt ten jare 1812 in eenen plakbrief, waarin de

aanbesteding aangekondigd wordt van eenen toren voor de « *kerk van Sint-Catharina op 't zand, gezegd Sint-Anna* ».

In 1579 werd die kerk aangewezen onder de vijf welke voor den Roomsch Katholieken eeredienst moesten dienen; de vier andere waren Sint-Pharailde, Sint-Michiels, Sint-Nicolaas en Sint-Jacobs. Ten jare 1644 werd zij herbouwd en aan de H. Anna toegewijd; de stijl ervan was een soort van *Renaissance*, gewoonlijk genaamd *Jezuiëtentrant.* In 1812 richtte de stad haar een nieuwen toren op, volgens het plan van den bouwkundige De Hoon.

Ziehier terloops de kunststukken welke zij op het einde der voorgaande eeuw bezat (1) : Drie doeken van Bernard : de *H. Familie* in het hooge koor, en in de zijkooren de *Martelie van Sinte Catharina* en het *Kindeken Jezus* met de werktuigen der Passie. Tusschen de vensters hingen tien tafereelen, waarvan de landschappen door Verspeet geschilderd waren en de figuren door De Cleef. Verder eene *H. Familie* in halfverheven beeldwerk, gebeiteld door den vermaarden Portois.

De Franschen sloten de kerk in 1797 en in 1804 gaf Napoléon ze terug aan hare bestemming. Door de vermeerdering der bevolking werd zij te klein voor de parochie, en in 1865 viel zij onder den hamer, daar in hare nabijheid een nieuwe tempel ondertusschen opgericht was (2).

Onder het pastoorschap van wijlen den eerw. heer Hulin, den donderdag 1sten September om 11 uren, wijdde Mgr. Delebecque de grondvesten der nieuwe kerk en Koning Leopold I legde den eersten steen : een blok marmer met vergulde boorden. De plechtig-

(1) Liste des tableaux appartenant à des mains-mortes qui se trouvent dans la ville de Gand, par D. L. Spruyt, 1777.

(2) De oude kerk stond in de Lange Violettenstraat nevens den grooten ingang der Nonnenbosschen abdij.

heid werd bijgewoond door de Koninklijke Familie, de ministers, de geestelijkheid en al de militaire en burgerlijke overheden; zij werd opgeluisterd door de koormaatschappij *De Melomanen*, die een gewijd zangstuk uitvoerden getoonzet door Karel Miry en gedicht door haren voorzitter Baron Philippe Kervyn de Volkaersbeke.

De Van Arteveldeplaats was prachtig versierd geweest door de kerkfabriek, naar een plan opgemaakt door wijlen Napoléon dè Pauw, destijds schepene der stad. Die versiering kostte fr. 3102,07.

Te dezer gelegenheid had Prudens van Duyse zijne lier gespannen en liet hij het volgend gedicht tot opschrift op het portaal plaatsen :

Te ferrum et saxa loquuntur.

Het ijzer en het stael verheffen u, o Heer;
De mijngroef en het starrenhof,
De gansche schepping juicht in uw verheven eere,
En smelt te samen in dien eindeloozen lof.

Reeds klommen zangen en gebeden,
Waer 't heiligdom eens staet van stouten bouwkunst-trant,
Die maer een enkel booggewelfsel ziet verbreeden,
En geenen steunpilaer in 't middenvak geplant.

En reeds is de eerste steen plechtstatelik gerezen,
Waer rond zich Vorst en volk vereende in majesteit,
En spelt aen Gent, dat zulk een tempel waerd zal wezen
Der vlaemsche stad, bekroond met grijze heerlikheid.

Een procesverbaal der plechtigheid werd op perkament geschreven en geteekend door den Koning, den Hertog en de Hertogin van Brabant, den Graaf en de Gravin van Vlaanderen en al de bijzijnde overheden. Dit stuk met de gouden pen, waarmede de handteekens geschreven zijn, wordt nog bewaard in de pastorij.

Eene koperen plaat waarop « ad perpetuam memoriam », het bouwen der kerk herinnerd is, soldeerde

men in eene looden kist, die men dan met staatsie in den grond liet delven (1).

De nieuwe kerk staat onder het patroonschap van de H. Anna en van Sint-Antonius van Padua; de stadsbouwmeester Roelandt, die het Paleis van Justicie en den schouwburg opgericht heeft, vervaardigde het plan. Zij meet 79 meters lang, 30 breed en 30 hoog in den

(1) De tekst opgeschriftsgewijze in het metaal geëtst luidt als volgt :

Daer de parochiale kerk van S. Anna binnen Gent door 't steeds aengroeiend getal der parochianen te klein was geworden, zyn er door de kerkfabriek poogingen aengewend om eene ruimer kerk op de Arteveldeplaets dier stad te doen oprichten. Waertoe milddadig de hand geleend hebben het Staetsbestuer, de provincie van Oostvlaenderen, het Gentsche magistraet, benevens verscheidene byzonderen. Ter tyde als koning der Belgen was Leopold I; minister van Justicie : Karel Faider; Gouverneur der provincie : Eduard de Jaegher; Voorzitter des provincialen raeds : Jan-Baptist Groverman; Provinicale greffier : Lod. J. E. Montigny. En binnen der stad Gent burgemeester : graef Const. de Kerchove de Denterghem; schepenen : Eduard van Pottelsberghe de la Potterie, Napoleon de Pauw, belast met de werken, August Van Lokeren, Jacob Du Bois; stadssecretaris : Karel Waelbroeck. Op den 1 September des jares MDCCCLIII heeft Z. H. graef Lodewyk-Joseph Delebecque, bisschop van Gent, in bywezen des kapittels der hoofdkerk van S. Baefs, der pastors en der overige stadsgeestelykheid, den eersten steen en de grondvesten der nieuwe Sinte-Annakerk ingewyd. En daer Z. M. de Koning, met der gansche koninklyke familie zich te Gent bevond, uit hoofde der feesten door de stad gegeven ter gelegenheid des huwelyks van den erfprins Z. K. H. den hertog van Brabant met H. Keiz. en Kon. H. Maria-Hendrika-Anna van Oostenryk, heeft Z. M. de Koning, den eersten steen derzelfde kerk geleid, in tegenwoordigheid van Z. K. H. den gemelden erfprins en zyner doorluchtige gemalinne, Z. K. H. Philips, graef van Vlaenderen, en H. K. H. de prinses Carolina, alsmede de burger- en krygsoverheden. Te dier tyde was pastor der Sinte-Annakerk de eerw. heer Hulin. By de kerkfabriek was voorzitter des raeds : Jan Blommaert; secretaris : Victor Gaillard; voorzitter des bureels : Jan Kervyn de Volkaersbeke, secretaris : Jan Lantheere, schatbewaerder : Jan Van Beerlere, leden : Pieter Vanderstraeten, Jan-Bapt. Brieven, Lodewyk Van Wyck, Frans Hebbelinck. Tot het samenstellen en bouwen der kerk was benoemd en aengesteld stadsbouwmeester Lodewyk Roelandt. En opdat al het hier gebeurde tot den nageslachte moge overgaen, heeft de kerkfabriek dit in dezer koperen plaet doen snyden. God loone allen die voor zyne kerk zorgen!

beuk; de breedte van den beuk is 18 m., de lengte van het koor 16 m. 15 centim. en zijne breedte 10; de zijkapellen zijn 8 m. 90 centim. lang en 4 breed; de toren zou 69 m. moeten bereikt hebben.

De eerste werken, begonnen den 16 Juli 1853, bestonden in eene piloteering toevertrouwd aan den heer Hoste; den 13 October 1854 had de aanbesteding plaats der grondvesten voor eene som van fr. 89,491,24. De eigenlijke bouw werd den 15 Maart 1859 toegewezen aan den heer Carels voor fr. 163.900,00.

De beraming der gezamentlijke kosten beliep fr. 656.880,81, waarvan de stad fr. 200.000,00 op zich nam. Onder de groote weldoeners moeten vermeld worden : Kanunnik Bracq, gewezen pastoor dier parochie, Ferdinand Lousbergs die fr. 30.000,00 stortte en Hippoliet Lammens, van wien men fr. 50.000,00 ontving, op voorwaarde de helft dier som te besteden tot het inrichten en optooien van eene zijkapel.

Ingevolge oneenigheden tusschen den kerkraad en den bouwmeester, is er afgeweken geworden van het oorspronkelijk plan. De fondaties beraamd op fr. 53.883,53 hadden ongeveer het dubbel gekost (fr. 102.383,72), en nauwelijks gelegd, werd hunne stevigheid nog in twijfel getrokken. Eene commissie samengesteld uit den hoofdingenieur der provincie Wolters, kolonel Eyckolt en hoogleeraar Lamarle onderzocht de zaak en kwam tot het besluit dat het metselwerk in den grond een meter moest verdiept worden.

Dit gaf aanleiding, van den eenen kant tot eene nieuwe uitgave van fr. 23.470,42, en van den anderen kant tot protestatiën van wege den bouwmeester. Deze beweerde dat het verdiepen nutteloos was en zelfs meer gevaar kon opleveren dan dat welk men wilde vermijden, kortom men geraakte het niet eens en de heer Roelandt trok zich terug met zijne plans, zijn bestekken en al zijne berekeningen en teekeningen.

Bouwmeester Van Hoecke verving Roelandt, doch de kerkfabriek nam de gelegenheid te baat om bezuinigingshalve de eerste plans eenigszins te wijzigen. Staat, Stad noch Provincie werden hier omtrent niet geraadpleegd en deze verzuimenis was eene nieuwe bron van moeilijkheden, welke echter nog al spoedig uit den weg konden geruimd worden.

De inhuldiging en inzegening der kerk had plaats den zondag 27 October 1862, om 2 uren, door wijlen den eerw. heer Vicaris-generaal De Decker.

Nu, welke was de trant door den bouwmeester gekozen? Luidens een verslag der financiecommissie, den 29 December 1887 in den Gemeenteraad voorgedragen door den heer Auger-Vincent, was het iets nieuws en stouts van eigen vinding van wege Roelandt, een soort van pseudo-Romaansch.

Eene etsplaat van Heins en welke wij hier overdrukken, vinden wij vergezeld van eene nota die zegt ; « de kerk zal in Byzantijnschen stijl gebouwd worden ».Het verslag van de Commissie der Monumenten, dato 15 Juni 1861 luidt : « de bouwmeester Roelandt biedt zijn ontwerp aan als eene nieuwe schepping, waarin groote partij zal getrokken worden uit de voortbrengselen der metaalnijverheid. »

Volgens hetzelfde verslag bleef er van het oorspronkelijk plan, na de aangebrachte wijzigingen, niets meer over dan iets zonder karakter noch stijl, « *une banalité sans style* » !! Verder : « De voorgevel en de ornementatie er boven schijnen min breed uitgevoerd, de vier versierde spitsgeveltjes, die zooveel bijbrachten tot de opluistering van het geheel, zijn weggelaten en vervangen door platte belegsels, die de lijn en het uitzicht van het gebouw een gansch ander voorkomen geven.

« De zijgevels zijn nog meer verminkt : het tweede verdiep met min uitsprong als het eerste, moest voorzien zijn van koepelvormige pignons op de scheiding der gewelfvakken; dit was eene decoratieve omlijsting voor de rondbogige vensters en der rosacen, en deze rosacen zelf, verkleind en vereenvoudigd, hebben insgelijks veel in uitzicht verloren.

« De steekmuurkens in kleine kolonnen uitgewerkt, ook in pseudo-Romaansch, bleven eveneens achter, om vervangen te worden door platte vlakken, die nu geen anderen opsmuk hebben dan de roosvormige vensters en de onaanzienlijke banden in witten steen ontdaan van allen smaak en alle karakter.

Moesten wij thans eene keus doen tusschen het origineel plan en het gewijzigde, wij zouden stellig aarzelen. In der waarheid, gevoelen wij geenen bovenmatigen geestdrift voor de opvatting van den heer Roelandt, en in de beide manieren bestaat het verschil slechts in meer of min. Hier meer weelde en rijkdom, daar meer soberheid.

Het gebouw is ongetwijfeld van geen karakter en eene zekere grootschheid ontbloot; onloochenbaar steekt er verdienste en kunstwaarde in, inzonderheid als men zich op het standpunt van dien tijd stelt. Onbetwistbaar is het ook, dat men heden, nu de bouwkundige wetenschap verder gevorderd is, meer partij zou kunnen trekken uit den Romaanschen stijl.

De toren ontbreekt nog en gewis is het om der wille der dichterlijkheid niet, waarover wij in onze vorige wandelingen gesproken hebben, de reden is meer pozaïsch : Geen geld, geen toren, *point d'argent, point de .... tour.*

Zooals men weet is het Theodoor Canneel, die de muurschilderingen uitgevoerd heeft in de Sint-Annakerk;

hij besteedde 30 jaar aan dien reusachtigen arbeid, van 1862 tot 1892, wanneer de dood hem in den ouderdom van 75 jaren de penseelen uit de hand kwam rukken. De twee onafgemaakte kapellen zijn thans gelukkiglijk toevertrouwd aan eenen kunstenaar van groot talent en uitstekende verdienste, den heer Theofiel Lybaert. Van Canneel bezitten wij ook nog muurschilderingen vroeger vervaardigd in de H. Sacramentskapel in de kerk van H. Kerst alhier, en die, in de kerk van Burst, eenige schetsen uit het leven van den H. Martinus weergevende.

Canneel na in zijne jeugd letterzetter geweest te zijn en met een zeker succes zich op het gebied der letterkunde gewaagd te hebben, (zelf op het werkhuis zijne proza zettende), legde zich op de schilderkunst toe. Hij toonde veel aanleg en vorderde snel; hij verbleef drie jaar in Italië en werd opvolgenlijk leeraar, en na het vertrek van den heer Portaals, bestuurder der Academie van Schoone kunsten te Gent, zijne geboortestad.

Bij het binnentreden in den tempel, waarvan het schip om zoo te zeggen geheel den bouw inneemt, wordt het oog, midden eener halve duisternis, in de verte getroffen door de schittering der betrekkelijk reusachtige schildering in het koor. Immers daar prijken de meer dan levensgroote beeldtenissen der *patronnes der kerk* omringd door die van de *H. Maagd*, van den *H. Joachim* en van den *H. Jozef* ter eener, en ter andere zijde, die van de *H. Elisabeth*, van den *H. Zacharias* en van den *H. Joannes Baptista*. Boven den grooten boog, aan den ingang van het koor, troonen de *Drie Goddelijke Personen*.

De keus dezer personnagen, die allen deel genomen hebben aan het groot mysterie der geboorte van den Godmensch, toonen duidelijk het grootsch gedacht aan, welk de schilder willen weergeven heeft : *De Menschwording*.

Dit gedacht wordt nog voortgezet door de tafereelen, links : *de val van Adam met de belofte van verlossing*, *Isaïas*, *Daniël*, *Jeremias* en *Ezechiël* als de profeten en de getuigen dier heilige belofte; rechts : door de voorstelling van den *Golgotha*, die de verwezenlijking is dier belofte. Verder verschijnen de vier *Evangelisten*, zij zijn het immers die het goede nieuws aan de volkeren verkondigd hebben.

« De ontwikkeling van het onderwerp, schrijft Canneel, (1) wordt gesloten door het vers : *Laudate Dominum in Sanctis : laudate eum in firmamento virtutis ejus*, boven het reposarium van het Allerheiligste aan den ingang des koors geplaatst, terwijl aan de overzijde, boven het altaar onder de aanroeping van den H. Antonius, insgelijks patroon der kerk, de christen tot navolging wordt geroepen in het vers : *Justus ut palma florebit, sicut cedrus Libani multiplicabitur.* »

Ziedaar het verheven onderwerp door den Meester opgevat; onnuttig te doen uitschijnen hoe wel ingegeven hij was met op de gewijde boeken te steunen om zijne grootsche schepping te voeden en tot rijpheid te brengen.

Als tegenhanger met het hoofdeinde verbeeldt de schildering aan het voeteinde, boven den ingang, het gebeurde onmiddelijk vóór de plechtige intrede van Jezus in Jeruzalem. De twee reuzen- engelen met palmen en kronen symboliseeren het gedacht, en het Vlaamsch opschrift geeft er den sleutel van. « Zij waren op weg en klommen op naar Jerusalem, Jezus ging voor hen en zij volgden hem verbaasd en met vrees bevangen. Maar bij het afdalen des Olijfbergs begon de menigte discipelen zich te verblijden en God te loven met luider stemme. »

(1) Verklaring der onderwerpen ... in de parochiale kerk van St-Anna, 1873.

De tafereelen in het koor alsmede die der twee eerste zijkapellen werden den 22 December 1873, plechtig ingehuldigd met een « Te Deum » gezongen door Mgr Bracq, en een gelegenheidssermoen door Mgr de Battice, destijds bestuurder van het Gentsche Seminarie.

De zijkapellen zijn acht in getal. De eerste links, aan de H. Maagd toegewijd, verhaalt ons in vier tafereelen het « Wees gegroet », zooals overigens de teksten het genoegzaam aanduiden. De Engel Gabriël groet haar « vol genade », Elisabeth verwelkomt haar « gij zijt gebenedijd boven alle vrouwen », « Moeder Gods » is vertolkt door Maria met het goddelijk kind en « bid voor ons nu en in de uur onzer dood » door de Hemelvaart, trouwens zal zij bidden opdat wij ze na onze dood zouden mogen vervoegen in den hemel.

Boven de paneelen ziet men *Debora, Jahel, Judith* en *Esther*, vrouwen die in het Oud Testament de figuren geweest zijn van de H. Maagd.

De drie volgende kapellen staan wederzijdsch onder het patroonschap van den H. Jozef, de H. Barbara en de H. Philomena. In ieder dezer kapellen komen ook vier paneelen voor met voorstellingen uit het leven dier heiligen en met de beeldtenis van sancten of sanctinnen, die in eenig opzicht met hen eene gelijkenis aanbieden.

In de Sint Jozefkapel vinden wij : *De Heilige Familie, De Engel zet Jozef aan te vluchten naar Egypte, De rust in Egypte, Dood van den H. Jozef, Abraham, Sara, Jacob* en *Jozef*; in die van de H. Barbara : *H. Barbara in het geloof onderwezen, Verschijning van Christus aan de H. Barbara, H. Barbara haar geloof verdedigende, H. Barbara martelares, H. Agnes, H. Cecilia, H. Ursula,* en *H. Godelieve*; in die van de H. Philomena onvoltooid gelaten door Canneel doch voltrokken door Th. Lybaert : *H. Philomena, De heilige voor hare rechters, Verschijning van O. L. Vrouw aan de belijdster in haar gevang, Martelie, H. Pharaïldis, H. Coleta, H. Amalberga, H. Walburgis.*

Van de rechter zijkapellen komt die van het H. Kruis eerst voor. Het onderwerp der schildering is hier het offer per uitmuntendheid, het offer van het Kruis. *De H. Maagd houdt haar dooden zoon op den schoot,* de drie andere paneelen verbeelden de drie offeranden, welke in het Oud Verbond het zinnebeeld geweest zijn van de offerande uit de Nieuwe Wet : *Abel, Abraham* en *Melchisedech.* Ziehier hoe Canneel de beelden uitlegt boven elk tafereel. « In de tweede reeks of bovenrei, drukken de beelden van de HH. Helena en Constantinus de gedachte uit van het zegepralende teeken des kruises in de stoffelijk orde; die van den H. Augustinus en de H. Martelares Margareta in de geestelijke orde. De H. Augustinus zegepraalt over zich zelve, terwijl de H. Margareta de kroon der overwinning bekomt door de marteldood. »

Kapel der H. Anna : *Joachim, Anna en Maria nog kind, Verschijning van den Engel aan Joachim, Tegemoetkoming van Joachim en Anna, Anna, Ephraïm, Elcana, Rachel, Benjamin.*

Kapel van den H. Macarius : *Sint Macarius in de St. Baafsabdij, Hij bezoekt de pestelingen, Sint Bavo verschijnt hem, Zijne dood.* De vier groote apostels van Vlaanderen : *H. Bavo, H. Livinus, H. Amandus, H. Macarius.*

Kapel van de H. Catharina : *H. Catharina de gave der wijsheid ontvangende, Catharina de wijsgeeren beschamende, De heilige voor Maxence, Hare marteldood, H. Catharina van Siennen,* van *Zweden,* van *Bologna.*

De kolommen in den beuk bootsen het porfier na en de kapiteelen ervan zijn met goud belegd; het gewelf in azuur en met de boorden en de ribben in lichtgeel, verbeeldt een sterrenhemel; de vakken boven de bogen dragen verschillende figuren uit het Oud Testament en onder de roosvenster staat een Serafijn. Alles is daarenboven opgeluisterd met loofwerk en andere versierselen.

In de beschrijving dezer muurschilderingen hebben wij dikwijls den schilder zelf laten spreken om aan te toonen welk karakter hij aan zijn werk willen geven heeft. Wat al gulden lessen in die paneelen, welke welsprekende bladzijden uit den Bijbel en uit het leven der heiligen staan daar niet te lezen voor het oog der geloovigen? De godsvrucht is er door opgewekt en die wanden, welke spreken, zeggen ons duizendmaal meer dan onze naakte, afgekrabte en gepluimde hoofdkerken.

Dit schilderwerk met al zijne pracht schaadt ten minste niet aan den bouwtrant, het doet er eerder de verschillende onderdeelen scherper van uitkomen. Zelfs is het te betreuren dat Canneel zijn talent niet mogen beproeven heeft in een gunstiger midden, in eenen tempel van grooter en meer verheven gehalte. Ja, ik vraag het mij af, wat ware Sint-Anna zonder hare polycromie? Verbeeld u die halle, die onafmetelijke schuur in rooden baksteen, en zeg mij, wat zij tot den geest zou vermogen te zeggen! Die onafgebroken rei van tafereelen, dat paradijs van heiligen, die gewijde teksten, alles onderhoudt ons van God en herinnert aan den hemel. Het oog rust met welbehagen, om het even waar het rondziet, nooit vermoeit het zich bij die heerlijke en suggestieve zichten, en de geest luistert in opgetogenheid naar de goddelijke spraak, waarvan de weergalm overal weerkaatsing vindt.

Ik geheug mij in verrukking gestaan te hebben in het Sint-Marcusklooster te Florentië, voor de bewonderenswaardige freskos van Fra Angelico. Het is hier de plaats niet om over die meesterstukken uitteweiden, doch de indruk was zoo treffend dat ik mij bij het beschouwen van den gekruisten God toefluisterde : nooit heb ik welsprekender en met meer zalving en kracht de dood van den Zaligmaker *zien* prediken.

Dezelfde gewaarwording gevoelt men in onze beschilderde kerken; eer zelfs dat onze kunstzin ontwaakt is en ons gemoed voor esthetisch genot ontvankelijk geworden is, gevoelen wij ons getroffen door de godvruch-

tige voorstellingen op de muren verbeeld. En in Sint-Anna, het grootsch gedacht van de Menschwording, zoo meesterlijk opgevat, zoo getrouw aan het Evangelie ontleend, en zoo wel in zijne algemeene trekken en lijnen weergegeven, dat boeit en treft er en dat weerhoudt bijna op onze lippen de critiek, welke eenige onvolmaaktheden uitlokken.

Dat men zegge en uitbazuine dat het koude en sombere uitzicht onzer eenkleurige bidplaatsen een godsdienstigen indruk medebrenge en de zielen in zekere bevangenheid tot het goddelijke aantrekke, mij is het onmogelijk dit in te stemmen. Ik vind integendeel dat de tafereelen in het huis Gods leeren en stichten, en duizendmaal meer bij machte zijn om onze zielen aan te grijpen en langs de bebloemde wegen van de aanschouwelijkheid — en voor velen van het weldoende kunstgenot — tot onzen Schepper op te voeren.

Doch hier in Sint-Anna, bezielt het christelijk gevoel genoegzaam den schilder, weet de meester de snaren te doen trillen van de godsvrucht?

Den 29 December 1887 liet de heer schepene Voituron zich volgenderwijze uit in den gemeenteraad : « De muurschilderingen in Sint-Anna dragen den stempel niet van het Gotisch maar wel dien van de Renaissance; zij schetsen de geschiedenis van het menschdom, volgens de christene legende, doch de kunstenaar wijzigt die historie in zijne vertolking, want hij offert aan het mysticisme niet ». Luister hoe de heer schepene dat verdrongen mysticisme beschrijft : « Gij kent dat ideaal : (dat valsch mystieke oorbeeld van het Roomsch geloof) de rede op de knieën voor het geloof, verzaken aan alle menschelijke gevoelens met de wereld in elkander hatende kinderen Gods en kinderen van Satan te splitsen, verkrachting van den wil door het gebod van blinde gehoorzaamheid aan het Opperwezen in den persoon zijner priesters, en ten slotte onthechting van alle aardsche goederen. Het is een ideaal van vernietiging en van dood ».

In de verste verte zullen wij Canneel de schande niet aandoen van een oogenblik te gelooven dat de heer Voituron de ware tolk was van zijne gevoelens; overigens stelde de redenaar zich meer op partij- dan wel op godsdienstig en esthetisch standpunt. Immers was het hem te doen, alhoewel zelf geus, aan een geuzencollegie eene toelage te ontfutselen, en daarom ongetwijfeld pleitte hij dat het werk van den meester eerder liberaal was dan katholiek in zijne strekking!

Genoegzaam hebben wij het bewezen, dat het gewrocht van Canneel door en door christelijk is, en mag men onderzoeken indien het met niet meer overtuiging kon uitgevoerd zijn geworden, toch vast en zeker is het dat de schilder christen willen zijn heeft en het inderdaad geweest is.

In zijn nummer van 24 Juli 1868 hemelde « *Le Nouvelliste de Gand* » hemelhoog de muurschildering op in Sint-Anna, doch laakte in de volgende bewoordingen het gebrek aan perspectief : « Ongetwijfeld om als achtergrond het platte der muren te kunnen behouden, heeft de schilder het doorzicht opgeofferd. Die opoffering van het ideaal aan het realisme betreuren wij ten sterkste, want wij meenen dat die manier van doen geenszins gewettigd is. Mangel aan doorzicht in eene schilderij doet wel is waar aan de waarheid geen afbreuk, maar zoo laat men ongebruikt een der beste hulpmiddelen, een der geschikste factoren om de ziel te roeren, inzonderheid wanneer het gewijde voorstellingen geldt, wij bedoelen : het oneindige... »

Inderdaad, Canneel heeft zich om geen perspectief bekreund, doch, ons dunkens, ligt daar juist eene zijner grootste hoedanigheden in en het bewijs zijner grondige kennis van het vak. Hij heeft in dit opzicht de groote beginselen gevolgd ons door de vroegere kunstenaars nagelaten; overigens ging Flandrin, de uitstekende meester onzer eeuw, niet anders te werk, en zijne paneelen in *St Vincent* en *St Germain l'Auxerrois* te Parijs, blijven prachtige modellen ter navolging aan iedereen voorgesteld.

Van een ander zakelijk beginsel der gewijde muurschildering heeft Canneel zich ook doordrongen, namelijk de soberheid. Alhoewel colorist, gruwt hij van schreeuwende kleuren en vermijdt hij zorgvuldig alle theaterachtig effect. Zijn rijk kleursel is geen uitstalling van een verfwinkel en zijn bonte schildering geen *mirlitonisme*. Alles bij hem is kalm en gezet, gemeten en gepast, en zijne schetsen van de naarste droefheid op den Kalvarieberg en van de juichendste vreugde bij de blijde intrede in de heilige stad, zijn alle beide, hoe verschillend ook, in dezelfden gerusten en bedaarden toon, dien stillen toon zoo passend voor het gebed en voor het overwegen der heilige waarheden.

Soberheid en gezond realisme, ziedaar, ons inziens, de twee hoofdhoedanigheden van het gewrocht van Canneel, hoedanigheden die bewijzen dat hij vertrouwd was met de techniek der gulden eeuwen der muurschildering, en dat hij, ondanks de tegenovergestelde richting der moderne kunst, zijnen arbeid willen gronden heeft op de oude, en volgens ons, onwrikbare stelregels der monumentale schilderkunst.

Waarin de schilder ons te kort gekomen schijnt, is vooreerst in de opsmukking van het gewelf, waarvan de algemeene toon van twijfelachtig allooi tegen den goeden smaak zondigt; ten tweede, in de decoratieve omlijsting van eenige zijner paneelen, die in plaats van de harmonie te bevorderen, er soms ergerlijk tegen indruisen; ten derde en bovenal, in de uitdrukking. Zijne overtuiging is met geene forsche slagen genoeg in zijn gewrocht gehamerd, zij heeft hem niet medegesleept noch in geestdrift ontvlamd; zijn geloof brandt te koud en trilt in zijne werken niet; de beredeneerde berekening, welke er in doorstraalt, tempert en ontzenuwt den indruk; de figuren zijn soms te academisch en gaan weleens mank aan oorspronkelijkheid.

Met het laatste zij geen blaam bedoeld omdat de beelden, anatomisch verzorgd en nauwkeurig afgewerkt,

afbreken met het neo-gothisch, dat het stoffelijke uiterlijke slachtoffert op het zoogezegde altaar der innige en bezielde uitdrukking, neen, die kunstketterij, waarover wij later mogelijks breedvoerig zullen handelen, kleven wij niet aan.

Gebrek aan kracht in de vertolking veropenbaart zich inzonderheid in het koor, waar het verheven mysterie der Menschwording voorgesteld wordt. De aanschouwer ondergaat het overmeesterend gevoel van de begeestering niet en ontwaart bij het eerste zich zoo levendig niet, als het zou behooren, den samenhang van de grootsche en edele opvatting. Overigens ontbreekt aan den cyclus dier figuren de vereischte indrukwekkendheid; zij zijn wel statig in zeker opzicht, misschien te statig en zóó te stijf en te theatraal, doch noch beweging noch leven doortintelen hunne doode aderen.

Tot verschooning zij gezegd, dat het aan deze groepeering was dat de schilder zijne eerste krachten beproefde, en dat naarmate het tijdstip der aanvankelijke aarzelingen en rondtastingen voorbijging, de greep des meesters vaster werd en dieper zijne persoonlijkheid inprentte. De karige schemering in de kerk, het halve duister en het valsch geteemsde licht van kakelbonte gekleurde vensterkens, alles zweert daarbij samen om de schilderijen daar in een slecht daglicht te plaatsen en zoo aan hunnen indruk deerlijk te hinderen.

Wat nu den algemeenen indruk betreft bij een synthetischen oogslag op het geheel, dat mangelt eenigszins aan evenredigheid en aan indrukwekkendheid, doch verhaasten wij ons het te zeggen, hierover mag de schilder niet verantwoordelijk noch aansprakelijk gemaakt worden. De evenredigheid vroeg dat het koor al het overige beheerschte en in eene zekere schaduwe stelde, en ongelukkiglijk kwam de architectonische schikking van dit gedeelte van het gebouw die vereischte dwarsboomen en zelfs onmogelijk maken. De schilder heeft al het profijt mogelijk getrokken uit de vlakken, welke te zijner beschikking bleven, maar de reeks vensterkens op halve

hoogte gestoken, kwamen die vlakken splitsen en zoo alle ruimte ontnemen voor meer dominante figuren.

Daarbij, zooals wij het ook reeds lieten verstaan, wordt het oog te veel gehinderd door de halve duisternis waarin de kerk gehuld is. De gekleurde ruiten, te zwaar getint en te weinig doorschijnend, laten niet toe gansch het werk van den kunstenaar samen te vatten; de algemeene aanblik lijdt er door en men kan Canneel's gewrocht slechts schatten door het onderzoeken van elk onderdeel in 't bijzonder.

Principieël moet het ook aangestipt worden, dat Canneel misschien tot overdrijving toe te veel naar het ruime in proportie hakte, zoo zijn b. v. zijne engelen boven den ingang te kolossaal in verhouding van de meer zakelijke voorstelling er boven, en mag men met gegronde waarschijnlijkheid veronderstellen, dat het gewrocht van den meester nog meer kunstwaarde en effect zou bekomen hebben, had hij zijne groote paneelen van kleinere afmetingen gemaakt en er twee vervaardigd waar hij er nu één geschilderd heeft. Voor deze manier van zien pleiten krachtig de verrukkelijke muurschilderingen in de kerk van S. Germain l'Auxerrois.

Wellicht verwacht men ook hier een critisch parallel tusschen het gewrocht van den voorganger en dat van den opvolger. De heer Lybaert is pas aan den arbeid en heeft enkel eene onderbroken kapel voltooid, eene vergelijking ware dus, zooniet onmogelijk, toch zeer bezwaarlijk. Daarom verdagen wij liever ons oordeel tot dat het werk, dat toch niet lang zal uitblijven, voleind zal wezen. Dat die voltooiing van Canneel's meesterstuk niet alleenlijk het model zal evenaren, maar zelfs overtreffen, daarvoor spreekt de naam van den uitstekenden schilder ons volkomen borg.

Wij hadden het genoegen het plan te zien der voorlaatste kapel, de kapel van het Lijden; Lybaert zal er penseelen : *Christus' doodstrijd*, het *Verraad van Judas*, de *Geeseling*, de *Doornkroning*, de *H.*

Magdalena, *Salomea* en den *H. Petrus*. De laatste kapel, waar de doopvont moet komen, zal beschilderd worden met voorstellingen in betrek met hare bestemming.

Nu ten slotte, niettegenstaande eenige voorbehoudingen en eenige gebreken, welke wij onpartijdigheidshalve moeten aanstippen hebben, begroeten wij het gewrocht van Canneel met het woord van Jules Breton : « bewonderenswaardig ».

Die onderneming is mild door den Staat ondersteund geworden en zij verdient het ten volle. Mocht men dezelfde goedjonstigheid aan den dag leggen om eens eene oude gothieke cathedraal te beschilderen, eenen tempel van hoogere kunstwaarde voor wat stijl en trant betreft, en voor denwelken de polycromeering eene noodzakelijke bekroning is.

Herinneren wij hieromtrent den wensch van het oudheidkundig congres te Charleroi gehouden, en luidende :

« Niet enkel is het wenschelijk dat de Staat zorge voor het bewaren der overblijfselen van de muurschilderingen hier en daar van tijd tot tijd ontdekt, maar ook dat hij het op zich neme onze monumentale kerken te herstellen en ze zelfs te voltooien door muurschilderingen uitgevoerd in den zin dier ontdekte fragmenten. »

G. VAN DEN GHEYN.

WAT IS HET SOCIALISMUS?

In 1848, na de Juni-dagen, werd Proudhon als betichte gedagvaard vóór den Boetstraffelijken rechtbank van Parijs.

« Wat gingt gij doen op de plaats waar men « U heeft aangehouden? » vroeg de Voorzitter.

— « Ik ging de grootsche gruwelijkheid der « Canonade bewonderen. »

— « Maar ik meende dat gij socialist waart? »

— « Inderdaad » heer Voorzitter.

— « Laat eens zien : wat is het socialism? »

— « Het is alle stelsel dat de verbetering der « samenleving onderneemt. »

— « Maar dan zijn wij allen socialisten! »

— « Zeker, heer Voorzitter. »

Proudhon's bepaling : « *Het socialism is alle* « *stelsel dat de verbetering der maatschappij of samen-* « *leving onderneemt* » is eene kluitspelerij. Evenwel de socialisten maken er misbruik van, om verwarring te brengen in de gedachten, ten minste onder ontkennenden vorm : « Alwie voor het socialism niet « is, is tegen de verbetering der samenleving. »

Neen : het socialism is een bijzonder stelsel, een stelsel op zijn eigen, eene leering en eene gedragslijn voor eene partij, die onderscheiden is van alle andere partijen.

Waarin bestaat nu deze eigenaardige leering, dit eigenaardig stelsel?

Graaf de Mun geeft er eene bepaling van in

eene redevoering uitgesproken te Parijs, op 10 Juni laatstleden :

« Het socialism, zegt de Fransche redenaar, is « alle staathuishoudkundig stelsel dat al de arbeidstui- « gen in gemeenen nationalen eigendom wil brengen, « en de voortbrengst op gemeenschappelijken voet « inrichten, alsook de huishoudkundige rijkdommen « door den Staat verdeelen. »

« Voilà *tout* le socialisme. » « Daar is *geheel* het « socialism! »

Is deze bepaling juist?

De vraag is wel een onderzoek weerd, nu dat iedereen spreekt van socialism, en voor of tegen, ermede bezig is als met het gewichtigste vraagstuk van den tijd welken wij beleven.

I.

De Mun's bepaling is onjuist.

Vraagt het socialism niets anders als de onteigening aller arbeidstuigen om de voortbrengst op gemeenschappelijken voet in te richten onder het geleide van den Staat? vraagt het niets anders als de verdeeling aller huishoudkundige rijkdommen door den Staat?

Schäffle in zijn boeksken « Die Aussichtslosig- « keit der Socialdemocratie » zegt :

« In der waarheid is (het socialism) eene geheele « wereldaanschouwing, zooals heer Bebel zegt: Atheis- « mus in godsdienst, Democratisch Republicanismus in « zake van Staatsleering, Collectivismus (Staatsvoort- « brengst) in Huishoudkunde, en men mag daarbij- « voegen maatlooze optimismus in zedekunde, natu- « ralistisch materialismus in metaphysiek, ontbinding « van huisgezins- en huwelijksband en van al dat « daaraan vast is in het huis, Staatsopvoeding in « de pedagogiek, algemeene verlichtingsblaai in het « onderwijs. Het geheele heet vrijheid en gelijkheid « met klem op het laatste. »

En het is inderdaad alzoo : er en is in al dat menschelijk is, in geheel de wereldaanschouwing, geen vak dat het socialism niet verpest.

« De christene beschaving, welke sommigen « zouden willen doen overeenkomen met de heden- « daagsche verlangens, zegt Benoit Malon (*Précis « historique, théorique et pratique de socialisme*), de « christene beschaving zoude niet meer kunnen leven « in den hedendaagschen wetenschappelijken en maat- « schappelijken dampkring. Zij is dood, al gebaart « zij te leven : zij moet, in den gemeenen grafkuil « der geschiedenis geworpen worden met de Grieksch- « Romeinsche beschaving, welke zij vernietigd en « vervangen had.

« ..... Men moet zich ook eene nieuwe opvat- « ting der wereld getroosten, en zich schikken naar « eene nieuwe algemeene maatschappelijke gedrags- « lijn, beide bekwaam voldoening te geven aan de « verstandvermogens der scherpzinnigsten, aan de « gevoeligheid der besten, aan het geweten der « rechtveerdigsten, bekwaam in een woord het mensch- « dom naar eene hoogere beschaving te stieren. Nu, « deze volledige opvatting der wereld kan de heden- « daagsche wetenschap ten minste in hare begin- « selen geven : deze gemeene gedragslijn brengt « ons het socialism. »

Zoo is het inderdaad met het socialism gelegen. De drift naar nieuwigheid is de wind die het in alle vakken aanjaagt. Van het eerste ontstaan van het socialism, van éér dat men eenig gedacht had op touw gezet, wat de samenleving der toekomst wezen zou, was de oorlogskreet : nieuwigheid! en Zijne Heiligheid Leo XIII begint zijnen wereldbrief met dit kenteeken van alle socialistisch stelsel : « Rerum novarum semel excitata cupidine, quæ diu « quidem commovet civitates.... »

De wereld moet vernieuwd worden : dit is de leus van het socialism.

Om rechtveerdig te zijn moet ik erkennen dat deze overwegingen niet ontsnapt zijn aan de scherpzinnigheid van Graaf Albrecht de Mun. In de zelfde redevoering van 10 Juni 1893, wat verder, voegt hij erbij : « Tusschen het socialism en ons ligt niet « alleen de afgrond der maatschappelijke opvatting, « maar daarenboven de afgrond der godsdienstige « loochening.

« Als natuurlijk gevolg zijner gronddwaling « nopens den oorsprong en de bestemming van den « mensch, is het socialism goddeloos geworden : niet « meer dan onder maatschappelijk opzicht, kan er « iets gemeens bestaan tusschen ons en hem onder « wijsgeerig opzicht. Wij zijn wij katholieken, aan « de kerk onderworpen, het licht zoekende in hare « leering, en wij willen er geen ander om onzen « optocht te verlichten. »

Graaf de Mun erkent dat er in het socialism niet alleen eene huishoudkundige dwaling schuilt, maar ook eene grondige dwaling op het gebied van godsdienst en wijsbegeerte. En toch volgens zijne manier van spreken zoude men zeggen dat, naar zijn gedacht, de ongodsdienstigheid aan het socialism enkel *toevallig* kleeft : « het socialism is goddeloos « **geworden...** »

Neen, het socialism is niet goddeloos **geworden,** het is goddeloos **geboren**, en zijne goddeloosheid volgt even noodzakelijk uit zijn grondprinciep als de leering van de gemeenzamelijke voortbrengst en de verdeeling der huishoudkundige rijkdommen door den Staat.

Moesten wij eene volledige bepaling van het socialism geven, volgens de schriften en handelingen der socialisten, wij zouden zeggen : *Het socialism is een stelsel dat, namens de gelijkheid en de weerdigheid der menschelijke natuur, leert dat alle persoonlijk voortbrengend kapitaal en alle toevallige ongelijkheid onrecht zijn, en beweert dat de hedendaagsche samen-*

leving volgens dit princiep moet onder te boven gekeerd en herschapen worden.

Dit is, naar onze meening, het kort begrip van het socialism, als leering beschouwd.

Deze bepaling bevat :

1°) het **eerste uitgangspunt** van het socialism : « de gelijkheid en de weerdigheid der menschelijke » natuur; »

2°) de **eerste besluitselen** daaruit getrokken, te weten « de ongerechtigheid van gelijk welk per- « soonlijk voortbrengend kapitaal en van gelijk welke « toevallige ongelijkheid; »

3°) het **eerste praktisch gevolg** dezer grondleeringen, alsdat « de hedendaagsche samenleving volgens « dit princiep moet onder te boven gekeerd worden » (dat is de critiek der bestaande orde);

4°) en **het laatste praktisch gevolg** « de her- « vorming of beter de herschepping der samenleving « door gemeenzamelijke voortbrengst en, van samen- « levingswege, verdeeling der huishoudkundige rijk- « dommen onder allen. »

Het zoude te lang zijn deze bepaling uit de schriften der socialisten te bevestigen. Ik zoude nochtans eenige kortbondige wenken willen aanteekenen nopens de vier bovengemelde punten om de gegevene bepaling begrijpelijker te maken.

I. — Wat is de mensch voor het socialism?

De mensch bekleedt den hoogsten graad der zoogdieren. Hij heeft vermogens welke zeer verschillen van de vermogens der andere zoogdieren; maar toch heeft hij geene onstoffelijke ziel. Hij is dus ook niet bestemd voor een ander leven. Niettemin heeft de mensch in zijne vermogens al dat noodig is om de aarde in eenen hemel te herscheppen : daartoe is er niets anders van noode als dat die vermogens gekweekt en opgevoed worden en in verband gebracht, gelijk het zijn moet, met de vermogens en de werkingen van al de andere menschen. Het menschdom

is gelijk een bewerktuigd lichaam in hetwelk elk deel zoowel einde is als middel voor het geheele, en dat, door den bloei en de gezondheid van elkeen zijner lidmaten, levensmachtig en bekwaam is zijne volledige en zwierige ontwikkeling te bereiken. Daarin bestaat de **menschelijke weerdigheid** welke in het groeien onbeperkt is en welke de wet van gedurigen en noodzakelijken vooruitgang gedurig voortdrijft. Niemand kan dien optocht tegenhouden, maar het behoort de samenleving met welgepaste spoorslagen en goede richting dien optocht der menschheid naar onbeperkte verbetering te helpen en te verhaasten. Deze is de bestemming van den mensch en van de samenleving.

Nu de **gelijkheid**. Alle menschen zijn gelijk. Wel te verstaan, er zijn ongelijkheden die met de natuur onoverwinnelijk verbonden zijn, zooals verschil van geslacht, van lichaamsbouw, van aangeborene bekwaamheid. Alle andere ongelijkheid is toevallig en niet in den eisch der natuur.

Het is toevallig dat de eene mensch tijdelijk goed bezit en de andere niet; het groot verschil van bekwaamheid liegt aan afkomst, opvoeding, en andere toevallige omstandigheden. Alle zulke ongelijkheden zijn met de natuur van den mensch geenszins verbonden.

Uit die natuurlijke gelijkheid van den mensch volgt regelrecht dat de eene mensch wel mag en moet *nevens* den anderen staan, maar nooit *boven* den anderen. De natuur is immers de zelfde, te weten de natuur van het hoogste wezen der wereld, gelijk wij het hooger bepaald hebben. De eene mensch is onafhankelijk van den anderen : beiden zijn alleenelijk afhankelijk van het geheele, te weten het menschdom, dat zij als deelen van het geheele samenstellen. « Als de liberale burgerij de Fransche « Omwenteling voor leuze genomen heeft, *Vrijheid,* « *Broederlijkheid, Gelijkheid,* zeggen de socialisten,

« zoo heeft zij met der daad de vrijheid ingericht;
« maar zij heeft de broederlijkheid en de gelijkheid
« vergeten. Aan ons, socialisten, komt het toe die
« broederlijkheid en gelijkheid in te richten en
« daarmede de vrijheid zelf werkstellig te maken
« voor allen! »

II. — Alle toevallige ongelijkheid maakt dat de eene mensch *boven* den anderen staat. Dus zij is strijdig met de menschelijke natuur en onrechtveerdig. Het is de zwakheid der vrouw die maakt dat zij onder het gebied van den man moet staan in het huisgezin : maar dit overgroot verschil van krachten, zoo lichamelijke als verstandelijke, tusschen man en vrouw is verschuldigd niet aan de natuur, maar aan de opvoeding, aan de behandeling van beide geslachten sedert eeuwen. Die ongelijkheid kan en moet uit den weg!

Het is gebrek aan opvoeding en menschelijke behandeling sedert eeuwen, alsook gebrek aan tijdelijke goederen, die maken dat de eene mensch zich moet geneeren met een enkel ambacht of een deel van een ambacht, daar waar de andere keus heeft tusschen vele bezigheden. De oorzaak dezer ongelijkheid toont dat zij toevallig is. Zij kan dus en moet uit den weg!

Het is de lukslag der geboorte, de schikking der samenleving, het welgelukken ten uitsluitelijke profijte van den eenen mensch en tegen den anderen, die maken dat de eene mensch bezit en de andere niet. Nog eens de oorzaak dezer ongelijkheid is toevallig : dit moet altemaal uit den weg!

Al die ongelijkheden krenken de weerdigheid van den mensch en verminken de gelijkheid : zij zijn diensvolgens alle onrechtveerdig!

III. — Daaruit volgt nu het onderzoek der bestaande orde. Wat zien wij overal, roepen de socialisten uit, tenzij overal verdrukking van den eenen mensch door den anderen? De werktuigen

dezer verdrukking zijn 1° de godsdienstige leeringen en instellingen, waarmede men bij de menschen het besef hunner weerdigheid belet; 2° Het voortbrengend kapitaal waardoor de eene mensch den anderen beheerscht en met hem in betrekking komt van werkgever tot werkman en ja tot dagllooner. Het voortbrengend kapitaal is het kapitaal dat gebruikt wordt om waren voort te brengen, of te helpen voortbrengen, zooals machienen, werkhuizen, stoombooten, ijzerenwegen, mijnen, akkers enz. Het kapitaal daarentegen dat bestaat in de vruchten van den arbeid dienende om den mensch te spijzen, te kleeden, enz. heet genietkapitaal. Deze tweede soort van kapitaal mag ter beschikking van den burger op zijn eigen gelaten worden. Maar de eerste soort van kapitaal, te weten het voortbrengend kapitaal, als het ter beschikking gelaten wordt van éénen mensch, uitsluitelijk te zijner bate, dient noodwendig om den anderen mensch uit te buiten en mag diensvolgens niet geduld worden. De tegenwoordige wereld is dus eene aaneenschakeling van verdrukking en uitbuiting : van verdrukking omdat de aangehaalde middels noodzakelijk den eenen mensch meester maken over den anderen; van uitbuiting, omdat de eene mensch leeft op den arbeid van den anderen. Daarom moet het aanschijn der aarde vernieuwd worden. De Godsdiensten moeten afgeschaft worden : de samenstelling van het huisgezin, gelijk het nu is, moet weggevaagd : de privaat eigendom moet uitgeroeid worden voor al hetgeen voortbrengend kapitaal aangaat. Zoo schrijft Vander Velde in het dagblad « *Le Peuple* » van 3 Mei 1893 : « Hoe
« belangrijk deze ook mogen wezen, 't en is geen
« zeker getal hervormingen, onmiddelijk uitvoerbaar,
« die de gemoederen in beweging brengen gelijk
« het socialism op den dag van heden of het
« Christendom, eertijds. De werklieden-partij zoude
« geene reden van bestaan bebben, als bijzondere

« partij, indien zij niets anders behertigde als den « afslag op het brood, de regeling der werkuren of « de inrichting der werklieden-verzekering.

« Over deze eerste en noodzakelijke schreden, « ligt er iets geheel anders; het *collectivism,* op « huishoudkundig gebied, en het *volledig socialism* « op wijsgeerig gebied.

« Daarom, krachtens de werkelijkheid der toestan- « den zelf, moet de werkliedenpartij tegenstreefster « zijn van alwie het kapitalisch regiem wil behouden « en alleenelijk zoeken het te verbeteren; van alwie « aan de Kerk het zedelijk bestier der wereld laten « wil en alleenelijk zoekt eenige toegevingen te « bekomen aan den modernen geest.

« Om logiek te blijven moet zij dus stand nemen « te zelfder tijde op het gebied van den *klassenstrijd* « en van den *strijd tegen de Kerk.* »

IV. — Hoe zal nu die herschepping der wereld geschieden?

Voor hetgeen den *godsdienst* aangaat, ziehier hoe De Brouckere dit uiteendoet in het dagblad « *Le Peuple* » van 19 Mei 1893. « De Katholieken « die zich zouden inbeelden dat de dood van het « doctrinarism in ons land het einde van den oorlog « tegen de Kerk zal medebrengen. geven zich aan « wondere begoochelingen over; 't en is maar nu « dat de ware strijd gaat beginnen. De Kerk was « den zegepraal zeker, zoolang als men zich te « vreden hield met hare leeringen uit te greten « en hare regeltucht belachelijk te maken. Maar « ziet, tegen haar ideaal rijst een ander ideaal op, « beter gepast op de tegenwoordige noodwendig- « heden, gevloeid uit de hedendaagsche wetenschap « en het hedendaagsch geweten; tegen hare zedeleer « stelt men eene andere zedeleer, levendiger en « zuiverder, bedegen in het socialism. Tegen de « tien geboden Gods stelt men de geboden der « Menschheid, tegen de liefde Gods de broederlijk-

« heid der menschen, tegen het hemelsch paradijs « de zaligheid verwezentlijkt op de wereld door de « vereenigde pogingen van alle volkeren en alle « geslachten.

« De nieuwe godsdienst heeft, gelijk de katho- « lieke godsdienst, zijne apostelen en zijne marte- « laren : hij heeft eene wonderbare waarborg van « welgelukken, te weten de bliksemsnelle spoedig- « heid zijner voortplanting. Aan deze teekenen moet « de Kerk erkennen dat haar stervensuur welhaast « slaan zal. De nieuwe godsdienst zal haar vervangen « met de zelfde noodlottige noodwendigheid, als dat « de nieuwe vrije en gelijkheidsvolle samenleving « der toekomst, de overheidszuchtige en uitbuitende « samenleving van heden vervangen zal. »

Aangaande het *huisgezin*, zal het socialism zorgen dat de vrouw even als de man haar brood kan winnen, dat de kinderen niet meer op de kosten der ouders maar op de kosten der samenleving opgekweekt en gelijk opgevoed worden, met de noodige bepaling van hun getal volgens het belang der moeders en der samenleving : dan zal het huwelijk niets anders meer zijn als eene wederzijdsche schenking van ware vrije liefde, die natuurlijk moet aanvang nemen en staken met den wil der belanghebbenden.

Eindelijk wordt alle *voortbrengende privaat eigendom* afgeschaft, en gelijk de manier van arbeiden gemeenschappelijk geworden is, zoo moeten de arbeidstuigen gemeenschappelijk worden, alsook de voortbrengst en de verdeeling der vruchten van den arbeid. Die gemeenschappelijke voortbrengst en verdeeling moet geleid worden niet door den Staat (dit ware immers eene overheid) maar door de samenleving volgens een stelsel van vrijen arbeid.

Deze zijn in breede lijnen de grondgedachten van het socialism. Niet alle socialisten aanveerden geheel dezen samenhang van gedachten : maar ik

durf betrouwen dat de bepaling van het volledig socialism, hooger gegeven, de dwaalleer afschetst gelijk zij is. Het is zelfs noodzakelijk de bepaling van het volledig socialism vóór oogen te hebben als men de bewijsvoeringen van socialisten wil wederleggen. Men heeft schoon toonen en hertoonen dat de privaat eigendom kan rechtveerdig zijn; in het gedacht van den waren socialist blijft er altijd eene opwerping : « privaat eigendom baart ongelijkheid. » Daaruit blijkt ook dat het volledig socialism wel eene questie is die den Godsdienst op het nauwste aangaat; aangezien op het einde van het spel geheel de leering afgeleid wordt van de materialistische opvatting van den mensch.

Er zijn in den mensch twee strekkingen, zeggen de socialisten, ikzucht of egoism, en naastenzucht of altruism. Het liberalism is de toepassing en de opbeuring geweest der *Ikzucht.* Nu zal de ikzucht door de *naastenzucht* overwonnen worden : de ontwikkeling is nu aan het werken. Als de naastenzucht de volle overhand zal behaald hebben, dan zal het socialism bloeien, en de aarde in eenen hemel herscheppen! Wij antwoorden : neen : de materialistische ikzucht van het liberalism is gevallen : de materialistische naastenzucht van het socialism zal ook in het stof tuimelen, en boven beider lijken zal de onstoffelijke en onsterfelijke ziel, onder het Vaandel des christendoms, in de toekomst hare rechten eischen en zegepralend bekomen!

Dit zoo zijnde, welke is, tegenover het socialism, de toekomst van den katholieken Godsdienst, en van ons burgerlijk leven? Wij zullen deze vragen in eene andere aflevering onderzoeken.

E. DE GRIJSE, pastoor-deken.

Kortrijk, den 1 December 1893.

« EEN ONBEKENDE LAMARTINE. »

EEN boek « Lamartine inconnu » werd onlangs door baron de Chamborant de Périssat in 't licht gegeven. De auteur doet eerder den mensch dan den dichter kennen. Met reden heeft hij geoordeeld dat de schrijver der « Harmonies poétiques » en « Méditations poétiques » geen « onbekende » mag heeten, en dat de herhaling van den lof, hem door de strengste kritieken gegeven, zijne gloriekroon niet schitterender zou maken. Het lezend publiek heeft nog in 't geheugen wat Sainte Beuve zegde : « Lamartine éblouit par l'opulence des couleurs, par ces courbures de cygne, décrivant ses cercles sacrés au plus haut des airs », en wat de Mazade schreef : « On dirait que Lamartine n'a qu'à ouvrir son âme et son imagination pour que la poésie coule de source et s'épanche en inépuisables torrents d'harmonie... Le chant naît sur ses lèvres et s'élance sans efforts. Hymnes de la nuit et du matin, prière de l'enfant à son réveil, ivresse de la beauté et de l'amour, cantique de bonheur ou désespoir s'exhalant dans le *Crucifix*, dans le *Novissima verba*, tout se mêle et se succède, s'idéalisant. » L. Veuillot las geern Lamartine's gedichten, echter spaarde hij de waarheid niet en ongenadig maar rechtveerdig verweet hij hem de verkwisting zijner krachten en begaafdheden. « De twijfel en de ijdelheid hebben die machtige wondergaven verstrooid in nietige gewrochten, al te dikwerf misprijselijk. Van zijn reuzenwerk zal niets overleven dan brokken, menigvuldige, enkele grootsch ». Deze strenge beoordeeling, Lamartine heeft ze aanvaard, op voorhand. Den 11 Juli 1832, ging hij te scheep naar het Oosten.

Een oneindige droefheid valt op zijne ziel. Hij zucht, hij klaagt over zijne onmacht om een eeuwigdurend gedenkteeken op te richten. « J'ai souvent senti en moi un autre homme : des horizons immenses, infinis, lumineux, de poésie philosophique, épique, religieuse, neuve, se déchiraient devant moi; mais, punition d'une jeunesse insensée et perdue! ces horizons se refermaient bien vite... Adieu donc à ces rêves de génie, de volupté intellectuelle! Il est trop tard! J'esquisserai peut-être quelques scènes, je murmurerai quelques chants, et tout sera dit. »

Is de gang bij Lamartine onberispelijk of, gelijk M. de Mazade vraagt, bestaat er soms geene eentonigheid in deze immer vloeiende uitboezemingen, in die steeds murmelende wateren, in die onophoudende zachte symphonie die u wiegt en soms ten hoogste wat zoetjes schokt? De dichter neemt hij niet te groot behagen in d'aanschouwing van zijn persoon?

Een onverdiend verwijt werd aan Lamartine, in onheusche termen, toegebracht. De Goncourt's noemen « den grooten dichter » *piano à vendre ou à louer*. In die spotternij ligt er evenwel een grond van waarheid. Gelijk het gezegde speeltuig nooit zijne klanken weigert als er op zijne toetsen wordt gedrukt, zoo ook kon men, op alle oogenblikken, uit de steeds gespannen lier van onzen « vates » eene zoete melodij hooren opstijgen.

« Toutes les fois qu'une forte impression remue mon âme, je suis poussé à écrire ce que j'éprouve, à chanter quelque part une joie de ma joie, un retentissement de ce qui m'a frappé. » 't Is waar, Lamartine heeft op zijn hert de drukking gevoeld van het geldgebrek en het is geweten dat hij menigmaal zijne lier met koortsachtige haast heeft bespeeld, tot groote schade voor zijnen letterkundigen roem. Maar aan wat loffelijk en vereerend gevoelen gehoorzaamde hij, bij dit overdreven zwoegen? Dit voor later.

Lamartine had Europa doorreisd en, meende hij, uitgeput. Zijn drift naar verre tochten en zijn hongerige inbeelding deden hem eene reis ondernemen in het Oosten. Ginder als hier, was zijn geest steeds aan 't werken, zijne pen onophoudend aan 't loopen. Hoe die buitengewone bedrijvigheid uitgelegd? Zijne ingeboren liefde voor het werk werd geholpen door de uitstekendste gaven, gevoed met afwisselende tafereelen in de prachtigste wereldstreken door natuur en kunst geleverd, geprikkeld door de bewondering van eene aangebeden vrouw en van een uitgelezen vriendental, altijd bereid om zijne geniale uitboezemingen en meditatiën met warme toejuichingen te begroeten.

Uiterlijk was Lamartine een flink en schoon mensch met aristocratische manieren; hij beminde de pracht en de verfijnste « confortable » te huis, op zijne reizen, op de ontvangsten en gastmalen; de geldquæstie schoof hij, voor die hoofdzaken, op den achtergrond. Gewoonlijk ernstig, kwam hij geern tot redetwisten, zich altijd houdende binnen de palen der hoogste kieschheid. Elke schoone inval werd op staanden voet in verzen gebeiteld, onder 't snuiven van dikke grepen tabak en 't aanvuren, niet het oprooken van een twintigtal sigaren. Zijn eigen gedichten kon hij niet onthouden, vreemde verzen, hoe grof, plat en koddig ook kon hij niet vergeten; hij bezat een fraaie stem, maar kende geen noot muziek, toch zong hij, na ze enkel eens gehoord te hebben, geheele arias en fragmenten uit de operas. Zijne vrouw las zijne handschriften, verzachtte d'een of d'andere al te gewaagde uitdrukking, schreef alles in 't schoon en verbeterde de drukproeven.

't Heeft waarlijk spot en schertsen geregend op den « staatsman » Lamartine. « Hij draaide zelfs zonder wind. » « Il changeait d'idée fixe. » Om dit verwijt van onbestendigheid zal hij geglimlacht hebben.

Hij schreef immers : « Il n'y a pas d'homme complet que celui qui a beaucoup voyagé, qui a changé vingt fois la forme de sa pensée et de sa vie. » Twintig maal is overdreven. Zijne politieke ommekeeren bereikten nooit dit getal. Wat er ook van zij, niemand zal betwisten dat Lamartine zich steeds hield op de hoogten der gedachtenwereld, en dat, onder betrek van inbeelding en edelmoedigheid, zijne puikste redevoeringen mogen staan nevens zijne heerlijkste gedichten. Hij viel, slachtoffer van zijn ideaal, dat was : een gemeenebest beheerscht door de rechtveerdigheid en de gelijkheid voor God en Vaderland! De leus zijner Republiek luidde : Eerbied aan de overwonnen! en niet : « Wee den overwonnen! »

In 1848 was Lamartine mededinger met Napoléon voor het voorzitterschap der Republiek. Hij bekwam 18000 stemmen. Frankrijk schonk hem eene vergoeding, te weten 80,000 inschrijvingen op den « Conseiller du peuple » drie maand later door den mislukten candidaat uitgegeven, waaruit blijkt dat men den beruchten schrijver verre boven den onpractischen staatsman stelde en dat hij zelf geen wrok had tegen zijne medeburgers.

De schrijver van « Lamartine inconnu » poogt de draaingen van zijnen vriend, op staatkundig gebied te rechtveerdigen. Rechtuit gesproken, hij slaagt tamelijk wel. Neen, Lamartine was geen meerdere kameleon en valsche profeet dan deze en gene zoogenaamde uitstekende staatkundige. 't Is waar, hij had eens dienst genomen bij de Bourbons en hij dichtte ter eere van het « kind van mirakel ». « Néanmoins » bekent hij met eene lofbare vrijmoedigheid « si j'étais attaché de préférence et de cœur à la mémoire des princes de mon berceau, les idées avaient grandi en moi, et je n'étais nullement un croyant au dogme des légitimités; je trouvais que de tous les préjugés de gouvernement, la légitimité était le plus honnête, le plus sentimental...

Je compris que la république était le seul gouvernement assez fort par calmer et régulariser la révolution et pour séparer les partis dynastiques ou anarchiques qui allaient s'entre-déchirer, si on donnait le trône à celui-ci ou à celui-là. » Zagen wij niet, meer dan dertig jaar nadien, de ware katholieken, gehoor gevende aan het heiligste gezag, die verklaring schrijven op hun vaandel van « *hereenigden* » met de republiek?

Lamartine was geen meerdere dweper en droomer dan een ander. De noodlottige gevolgen van eenen oorlog, begonnen zonder welingerichte legers, zonder volksdrukking, werden zij door hem niet voorspeld? Klaar had hij in de toekomst gezien. Een gebrekkig beleid liet de fransche troepen verdelgen; de ijselijkste regeringloosheid en de verbrokkeling van 't vaderland sloten het bloedig drama van 1870. Wie is verantwoordelijk voor die rampen? Napoléon III, de maker van de eenheid van Italië. « Comment l'empereur ne prend-il pas enfin un généreux repentir et ne secoue-t-il pas sa crinière de lion, par laquelle les Anglais et les Piémontais le conduisent à sa perte? La bombe d'Orsini est-elle devenue la boussole du monde? »

Zijn beginsel, in de sociale quæstie, steunt niet op de tegenstrijdige rechten van kapitaal en werk, maar op hunne wederzijdsche verplichtingen. Overal stelt hij « *de rechten van God* » tegen de *rechten van den mensch*, naar J. J. Rousseau. Het huisgezin, geschonden door de burgerwet en bedreigd met volkomene verwoesting, door 't Socialism, wat forschen verdediger zoude het op onze dagen niet hebben in Lamartine, den liefdevollen echtgenoot en vader? « L'esprit de famille est la seconde âme de l'humanité; les législateurs modernes l'ont trop oublié; ils ne songent qu'aux nations et aux individualités; ils omettent la famille,

source unique des populations fortes et pures, sanctuaire des traditions et des mœurs où se retrempent toutes les vertus sociales. »

Is het echt dat in « Histoire des Girondins » de guillotien verheerlijkt wordt en de nieuwe machtspreuk « que le sang ne souille pas », schitterend gehuldigd? Emiel Ollivier loochent en beweert dat de historieschrijver-dichter het schavot niet verguld maar ontcerd heeft. De rechtveerdige eischen der Omwenteling worden verdedigd, ja, maar de misdaden geschandvlekt, de slachtoffers opgehemeld, hunne lijfstraffen beschreven met een medelijdend penseel. Hij bekeert niet tot 1793, verre daarvan, hij maakt het schrikbewind hatelijk. De dwalingen en drogredenen die het werk ontsieren, geen kritiek heeft ze gelaakt gelijk de auteur zelf. Hoort hem : « Tout est juste dans mon jugement sur le crime de la république à l'égard de Louis XVI. Une seule phrase m'y blesse : *il y eut une puissance sinistre dans cet échafaud*, concession menteuse à cette école historique de la Révolution qui a attribué un bon effet à une détestable cause, et qui prétend que la Terreur a sauvé la patrie. Honte sur moi pour cette complaisance? J'ai été indigné contre moi-même en relisant ce matin la dernière page lyrique des Girondins (sur l'ensemble de la Révolution), et je conjure les lecteurs de la déchirer eux-mêmes, comme je la déchire devant Dieu et devant la postérité. »

Lamartine « beter gekend » verdient hij niet, dat, wij, in zekere maat, zijne eereherstelling beproeven? De goedgunstige lezer zal hem voortaan min streng oordeelen; hij zal niet meer volkomenlijk zijne staatkunde en vooruitzicht betwisten; hij zal zijne grootmoedige afkeuring niet vergeten van de « guillotine dorée ». Zeker blijven er opwerpingen en mogelijk een onoverkomelijke tegenzin om Lamartine te vergeven. Lichten wij dus nog een anderen hoek op van den sluier

die « Lamartine inconnu » voor onze oogen verbergt. Die halsstarrig bleven tot hiertoe, zullen misschien eindelijk beklagen en vereeren dezen van wien Veuillot schreef : « que son tombeau renfermera plus d'or et plus de magnificence que les tombeaux de Musset et de Hugo. »

Tot 1830, smaakte Lamartine een ongestoord geluk.

Het mislukken zijner candidatuur voor de Kamer was het eerste wolksken aan zijn blauwen hemel. Uit spijt misschien, zeker uit lust voor 't reizen, ondernam hij eene bedevaart van dichter naar het Oosten, « cette scène évangélique où se passa le grand drame d'une sagesse divine aux prises avec l'erreur et la perversité humaines ». Lamartine huurt een schip, de Alceste, van 250 ton, met 19 matrozen; hij neemt met zich zes knechten, kamenieren, zijne vrouw, zijne dochter, drie vrienden; in de ruimste zaal des vaartuigs stelt men eene bibliotheek met 500 boekdeelen, wapenbundels, een arsenaal van geweren, pistolen en sabels; op het dek vier kanons, want de passagiers zijn besloten hun leven duur te doen betalen door de grieksche zeeschuimers; daarbij allerhande voorraad, voor eenen tocht van twee jaar, in schrale landen. Gelukkige poëet! Hij zwemt in den Pactool! Het schimpend verwijt van te hebben gezeteld « au plafond », op de zoldering, past beter aan L. huis- en geldbestuurder, dan aan L. staatkundige. In het Oosten verkwistte hij goud, met volle grepen. Een meubelstuk, een toom, een tuig, eene vaas, een weefsel, een tapijt, een sabellemmer vallen zij in zijnen smaak, hij koopt en betaalt koninklijk. In de eindelooze, verblindende oostersche bazars triomfeert de bekoring over hem, bij elken stap. Een jong wit veulen « la perle des chevaux du désert » betaalt hij zes duizend piasters. Hij ontdoet er zich van met verlies, schaft zich andere peerden aan, die hij weêrom, als een makelaar, aan den man brengt, altijd met schade.

Hij richt eene karavaan in, voor vier duizend frank. Aan de vriendinnen zijner dochter schenkt hij gouden halssnoeren.

Zijn eenig kind sterft. De « Alceste » zal het lijk naar Europa voeren. Het schip komt niet op tijd. Aanstonds huurt de mistroostige vader een ander vaartuig dat hem en zijne vrouw zal dragen, het betaamt immers niet dat zijne gade zich bevinde bij het lijk der arme Julia. Onze Crésus schrijft aan eenen vriend die aan 't bouwen is eener villa : « Maak schoon en houd niet op met bouwen! » Hoe hij de herbergzaamheid verstond kan men gissen uit talrijke brieven. « Mme Craigy, de Londres, et ses filles, sont ici. Dargaud et sa femme aussi. Mes nièces aussi. Roland aussi. Nous avons plein le château d'Anglaises et de Smyrniotes. Couturier et sa femme partent ce matin ». Zoude men niet denken aan het

Donec eris felix, multos numerabis amicos?

en nochtans L. op dit tijdstip gevoelde al het nijpende van het : « *res angusta domi* ».

Baron Chamborat en Lamartine's vrouw beschuldigen hunnen vriend en echtgenoot van niets anders dan van « une prodigalité de générosité ».

Wanneer ontwaarde onze poëet eerst den afgrond waar hij ging instorten? Wij denken eenigen tijd na de geldleening gedaan voor den afkoop der deelen zijner vijf zusters, in het erfgoed van Milly. « Le poids de cette terre dont je payai jusqu'au dernier cep avec de l'argent d'emprunt, m'écrasa longtemps... Si le temps a des ailes, les intérêts d'un capital ont la rapidité et le poids du waggon ».

Als de blinddoek is afgerukt, stijgen onophoudend alarmkreten uit al zijne brieven. De voormalige Nabab bukt onder het noodlot. Twintig duizend hectaren grond en wijngaarden geschonken, voor 25 jaar, door den Sultan

Abl-ul-Medjid, aan den genialen zanger van het Oosten, waren ontoereikend om het te kort te dekken. En welke teleurstellingen met het vruchtbare land Burgaz-Owa en zijne negen turksche dorpen! Lamartine, werd wel geboren onder der dichtren ster, maar hij was hoegenaamd geen wijngaardenier, noch kudden- en echelsfokker. Op dit veld ook zou hij zijn « ideaal » niet bereiken. Zijn nieuwe eigendom, verre van winst te geven, verzwolg, van den beginne af, 80.000 fr. geleend geld. Ten einde raad, knoopt hij onderhandelingen aan met een engelsch vennootschap voor het bebouwen en bewerken van zijn turksche landouwen. Lamartine eischt 30.000 fr. om eene reis te doen naar ginder : « paraître là-bas et ne pas agir un peu sur ma terre, c'est me perdre de considération et de crédit à Constantinople ». De Engelschen, wantrouwig, weigeren. De Sultan die niet geern de zonen van Albion hunne tenten laat opslaan, in zijn land, neemt Burgaz-Owa terug en betaalt, vijf en twintig jaar lang, aan Lamartine, eene lijfrent van 80.000 piasters.

L. verlost van kommer en druk, in het Oosten, zucht onder den last van zijne eigendommen, in Frankrijk, te Saint Point, Monceau en Milly. « Ma situation est affreuse, et mon humiliation dépasse celle de Job « Je pars à l'instant pour Monceau où mes vignerons sont venus hier, me sommer de vendanger vert et pourri, sous peine de ne pas vendanger du tout. J'avais 300.000 fr. dans mes vignes il y a trois mois, je crains de ne pas avoir de quoi payer seulement les tonneaux. Il faudra suspendre de nouveau ses payements! — Mes récoltes, mon dernier refuge, viennent de s'évanouir en huit jours, sous la maladie des vignes. Je ne ferais pas de quoi payer l'impôt sur quinze cent mille francs de terre. — J'éprouve les plus grands égards de la part de mes quatre cents créanciers du pays. » Ja, lezer, vier honderd schuldeischers van de streek,

meest wijngaardeniers, zijne geburen, die, vol betrouwen, hem, op zijn eerlijk woord, hunnen wijnoogst verkochten, welken hij, naar gewoonte, met verlies uitzette. « Mijn man lijdt schrikkelijk, meldt Me L.; hij heeft aanvallen van wanhoop die mij benauwd maken. » Gelukkig is de ziel van eenen dichter vatbaar voor plotselinge ommekeeren.

De minste zonnestraal verdrijft de wolken van het gelaat; een gunstig voorval is als een tooverroede die het hart doet jubelen en juichen om het opklarend verschiet.

« J'ai fait une belle récolte de 3000 pièces de vin. Cela va m'aider. — Mes vendanges vont commencer demain, et seront superbes. Environ 120.000 francs, je pense!.... — Voilà la table déblayée de 500 comptes, arriérés depuis deux mois d'angoisses. Mes affaires sont en bonne perspective. » — De wijnstokken brengen druiventrossen voort en Lamartine's pen talrijke boeken.

De koorts en de zinkingpijn nemen niets af van zijne zielskracht en werkzaamheid.

Hij beroemde zich op zijne vruchtbaarheid. « Je passe mes nuits à l'ouvrage. J'ai écrit un volume de quatre cents pages, en 24 jours. » Zijne nicht zegt : « Mijn oom werkt buitengewoon. Op dertig dagen maakte hij 500 bladen van het Leven van Alexander den Groote. Daarbij spreekt hij dagelijks met 60 boeren, hij maakt de wijnrekening, bezoekt de wijngaards enz. » De man, kon, wel is waar, zijnen geest losrukken van de geldbeslommeringen, en zijn pijnigenden toestand vergeten van het oogenblik dat hij de pen in de hand vatte, maar 't blijft immer waar dat « *haast en spoed, is zelden goed* ». Dat ondervinden de lezers van « Histoire de la Restauration; Histoire de Turquie; Histoire de Russie; le Tailleur de pierres de Saint Point; Geneviève, etc. » Onze dichter heeft soms luimige en prettige invallen. « Tout ce qui a une retraite rurale, inviolable aux huissiers, et où il peut dormir dans le lit de son père et manger des pommes de terre de son jardin, est heureux. »

Hoe velen, geplaatst in den toestand van Lamartine, geven den moed op, ofwel spotten met hunne schuldeischers, of stellen een einde aan hun rampzalig leven, door de zelfmoord?

Lamartine gaat troost zoeken in den godsdienst. Hij zal strijden tegen de Fortuin die hem met hare vier wielen te gelijk vermorzelt; uit eergevoel, verslaaft hij zich aan een afbeulend werk, ten einde, in zekere mate, zijne schuldeischers te voldoen. « Quant à moi, je serais mort déjà mille fois de la mort de Caton, si j'étais de la religion de Caton, mais je n'en suis pas; j'adore Dieu dans ses desseins; je crois que la mort patiente du dernier des mendiants sur sa paille est plus sublime que la mort impatiente de Caton, sur le tronçon de son épée. » Mgr Perraud, in eene merkweerdige lijkrede, uitgesproken in de hoofdkerk van Macon (1890), herinnerde eenige der verhevene gedachten, die in de werken van onzen dichter schitteren als sterren aan zijn christenen hemel. « Toute civilisation qui ne vient pas de l'idée de Dieu, est fausse. Toute civilisation qui n'aboutit pas à l'idée de Dieu, est courte. Toute civilisation qui n'est pas pénétrée de l'idée de Dieu, est froide et vide. La dernière expression d'une civilisation parfaite, c'est Dieu mieux connu, mieux adoré, mieux servi par les hommes. La prière est le dernier mot et le dernier acte de toute civilisation vraie. »

Lamartine stierf in 1869, na de heilige rechten te hebben ontvangen uit de handen van den Eerw. Deguerry, pastoor der H. Magdalena en toekomenden martelaar. Zij was verhoord geworden, zijne bede :

O Dieu de mon berceau,
Sois le Dieu de ma tombe!

Lovendegem. E. PAUWELS, pbr.

GERMAANSCHE PLAATSNAMEN IN FRANKRIJK.

(*Vervolg van blz.* 49.)

TER verklaring van de mansnamen die aan *Audinghen*, *Maninghen*, *Bonningues*, *Bessinguc*, *Tatinghem*, *Elinghem*, *Spanghem* ten grondslag liggen, moet de bijzonder Friesche namenkunde helpen. Immers slechts onder de Friesen zijn die namen nog in wezen, of anderszins bekend gebleven, terwijl ze bij de andere Germaansche volksstammen verloren gegaan zijn. Zoo vinden wij in den plaatsnaam *Elinghem* het patronymicon *Eling,* den mansnaam *Ele*. Deze mansnaam, ook in zijne verkleinvormen *Eelke*, *Eelco*, *Eeltje*, *Eeltse*, *Eelse*, en in zijnen vrouwelijken vorm *Eelkje*, en tevens, oneigenlijk, in zijnen patronymicalen vorm *Eling*, is nog heden bij de Friesen in volle gebruik. En zeer menigvuldig zijn ook bij de Friesen de geslachts- en plaatsnamen, van *Ele* afgeleid; bij voorbeeld : *Elinga*, *Elema*, *Eelkema*, *Eelcoma*, *Eeltsma*, *Eelsma*, *Eeltjes*, *Elingsma*, *Elinxma*, enz. En *Elahusen*, dorp in Friesland; *Elens* (voluit *Elinga*), gehucht bij Ulrum in Groningerland; *Eelswert,* gehucht bij Opwierde in Groningerland, *Elinga-sate* te Ferwerd in Friesland, *Eelsma-state* te Siksbierum in Friesland, *Elema-heerd* bij Godlinse in Groningerland. Ook *Ehlingen*, zooals een dorp heet bij Ahrweiler tusschen Bonn en Coblentz gelegen, en *Elinghen*, een dorp bij Halle in Brabant, behooren tot de plaatsnamen, van den mansnaam *Ele* afgeleid. Misschien ook *Elixem* (*Elinks heim?*) in het land van Luik; *Elene*

in Oost-Vlaanderen; *Elewijt* in Brabant. De oude, oorspronkelijke vormen dezer drie Belgische plaatsnamen zijn mij onbekend; dus en kan ik ze niet met zekerheid verklaren.

Wat nu den mansnaam Ele op zich zelven aangaat, deze en is anders niet als een vleivorm in vervloeide gedaante van *Edel* of *Adel* (*Athal*), deel van zoo menige volledige Oud-Germaansche mansnaam; bij voorbeeld van *Athalbercht, Adelbrecht*, *Aelbert*, *Albert*; (ook *Elbert* komt voor in de Sassische gewesten van Nederland); of *Athalwin*, *Alewijn*, in Engelland *Elwin*, enz.

De Artesische plaatsnaam *Spanghem* is voluit *Spanninghem*, *Spanninga-heim,* en afgeleid van eenen mansnaam *Spannr*, *Span*, in FÖRSTEMANN's *Altdeutsches Namenbuch* vermeld, en die bij de Friesen nog langen tijd na hunne Kerstening in gebruik gebleven is. Hij leeft ook nog heden bij de Friesen in hunne geslachtsnamen *Spanninga* en *Span*, en in hunnen plaatsnaam *Spannum* (dat is : *Spanna-heim*, woonstede van *Span*), zooals een dorp heet in den driehoek tusschen de steden Leeuwarden, Franeker en Bolsward. Van dezen plaatsnaam is dan weer de maagschapsnaam *Spanhemius*, in verlatijnschten vorm, afgeleid. Eindelijk nog *Spanga* (*gea*, verhollandscht tot *ga*, is het Friesche woord voor dorp), een dorp in de Friesche gouw Stellingwerf gelegen. Een ander *Spanheim*, abdij, ligt er nog bij Kreuznach in de Pruissische Rijn-Provincie.

Het zoude ons veel te verre afleiden, zoo wij al de overige patronymicale plaatsnamen van bladzijden 44 en 45 hier nader wilden uitleggen. Voor een deel althans vindt men de mansnamen die daar aan ten grondslag liggen, zoo mede hunnen samenhang met Friesche geslachts- en plaatsnamen aangegeven in mijne *Friesche Naamlijst*, die, in vereeniging met het *Friesche Woordenboek*, thans wordt uitgegeven bij MEYER en SCHAAFSMA te Leeuwarden.

De overige patronymicale plaatsnamen van Artesie zijn, in de mansnamen die daarin verdoken zitten,

zoodanig verbasterd, ingekort, veranderd, dat zij schier onkenbaar zijn geworden, en het bij velen de grootste ervarenheid in de Germaansche namenkunde vereischt, om ze te ontleden en te verklaren. Ja, zoo de oorspronkelijke, de volledige vormen ons, in vele gevallen, niet uit oude oorkonden bekend waren, het zoude nu onmogelijk zijn om klaarheid in deze duisternis te brengen. Immers, om een enkel voorbeeld te noemen, wie en zoude met den plaatsnaam *Heuringhem* niet verlegen staan ter verklaringe? Maar de middeleeuwsche oorkonden komen ons te hulpe, en leeren ons dat dit dorp in die tijden *Henrickinghem* heette. Nu wij dit weten, is de duiding van *Heuringhem* zeer gemakkelijk; het is het *hem* of *heim*, de woonstede der *Henrickingen*, der afstammelingen of zonen van eenen man, die den volledigen Oud-Germaanschen naam *Henrik* of *Heinric* gedragen heeft.

Daar bestaat nog eene vierde groep van Germaansche patronymicale plaatsnamen in Artesie. Evenals de namen van de derde afdeeling (zie bladzijde 45) patronymica zijn met het woordeken *hem* daar achter gevoegd, zoo zijn de namen van deze vierde groep patronymica met het woordje *tun* of *thun* als achtervoegsel. Deze plaatsnamen zijn dan : *Warincthun*, *Todincthun*, *Alincthun*, *Olincthun*, *Baincthun*, *Verlincthun*, *Tourlincthun*, *Colincthun*, *Pelincthun*, enz.

Dit achtervoegsel *tun* of *thun* is een zeer bijzonder en merkweerdig Oud-Germaansch woordeken. Het beteekent oorspronkelijk eene *omheining*, eene omvrediging van naast elkanderen geplaatste en onderling verbondene, samengevlochtene en samengehechte teenen, tinen of twijgen, die een stuk grond, eenen akker, een huis, eene landhoeve om- en insluit. Zulk eene omheining omsluit nog, op oude afbeeldingen, den leeuw van het Hollandsche wapenschild, of ook, in zinnebeeldige voorstelling, de Hollandsche Maagd, en draagt dan nog den oorspronkelijken naam van « *de Hollandsche tuin* ». Ook in het Hoogduitsch heeft dit woord, in den

Hoogduitschen vorm *zaun* (1), nog zijne oorspronkelijke beteekenis van omheining behouden, ook als deze omheining uit palen of planken bestaat. In de Protestantsche kerken van Nederland is de ruimte rondom den predikstoel gemeenlijk met eene omheining, in de gedaante van een vierkant houten hekwerk omgeven, waar binnen de bediening van den H. Doop plaats heeft. Dien ten gevolge draagt deze omheining den naam van het doophek. Maar in Zeeland is deze benaming niet in gebruik; daar noemt men het doophek *tuun* — aldus de oude en oorspronkelijke beteekenis van dit woord in stand houdende.

Overigens is in Noord-Nederland de beteekenis van dit oude woord *tun* verloopen, en van omheining overgegaan op het omheinde. Eenen hof of eene gaarde, waar men bloemen en sierboomen, of ook vruchten en groenten kweekt, noemt men hedendaags in Holland eenen *tuin*, in Friesland *tuun* (*tún*), aldus *pars pro toto* nemende. Indien de Vlamingen dit woord in deze oneigenlijke, onredelijke beteekenis niet van de Hollanders willen overnemen, al wordt het hun ook als geijkt Nederlandsch opgedrongen, handelen zij redelijk en rechtzinnig. Het eigene Vlaamsche woord *hof* of *gaarde*, vroeger ook in Noord-Nederland in volle gebruik, is beter, ouder, oorspronkelijker. Dat men zich daaraan dan houde!

Als een bewijs hoe zeer de oude beteekenis van het woordeken *tun* in Noord-Nederland verloren gegaan is, moge 't volgende dienen. Daar is een overoud volksliedje, dat in de middeleeuwen in alle Nederlandsche gewesten, in alle Nederduitsche landen en gouwen van Duinkerke en nog verder westelijk, tot Hamburg en nog verder oostelijk bekend en in veelvuldig gebruik was; dat begint alzoo :

(1) *Tun*, *tuun*, *tuin* = *zaun*; *t* = *z* of *tz*; *u*, *ui* = *au*; *tiid*, *tijd* = *zeit*; *huus*, *huis* = *haus*.

De koekuyt op de tune sat,
Het regende seer en hi werd nat.

Heden ten dage is dat liedeken bijna volkomen vergeten en uit der lieden herte en mond verdwenen. Slechts in weinige plaatsen van het bovengenoemde groote taalgebied kent het volk het nog. Eene van die plaatsen is de stad Bolsward in Friesland. Maar, het woord *tuun*, waar een vogel *op* zoude kunnen zitten, niet meer verstaande, zoo heeft men dit woord veranderd, en men zingt daar nu :

De koekuut oppe toren sat — enz.

Ook in Engelland is het oude woordeken *tun* bewaard gebleven, zij het dan ook, door verloop van tijd, in eene eenigszins veranderde gedaante, en tevens in eene gewijzigde beteekenis. Ook in Engelland, als in Holland, heeft men *pars pro toto* genomen, en heeft het oude *tun* thans als *town* de beteekenis van stad gekregen. Namelijk stad, als eene omheinde, omtuinde, door eenen tuin (bolwerk (1), wal of muur) omringde woonstede. Eerst was de enkele sate, het enkele huis van den Germaan, 't zij dan in Engelland of aan den vasten wal in Artesie, Vlaanderen of waar elders, omtuind; daarna twee of meer landhoeven van verwante of bevriende lieden gezamentlijk. Dit gehucht (gehöfte, ge-hof-te) groeide aan tot een dorp, later tot eene stad, en de *tun*, uit teenen gevlochten, was eveneens vermeerderd, versterkt, veranderd in eene omheining van zware balken, later in eenen sterken steenen muur met torens en poorten — de oude naam *tun, ton, town*

(1) *Bolwerk*, ook in het Engelsch *bullwark*, een werk of samenstel van *bollen*, *bolen*, Hoogduitsch *Bohle*, dat zijn zware balken, behouwen boomstammen. Dit zuiver Oud-Germaansche woord vinden wij terug in het hedendaags Fransche woord *boulevard*, breede straat, lei of laan, aangelegd ter plaatse der voormalige bolwerken of vestingsmuren, die de oude steden omsloten hielden.

was evenwel gebleven, gold eerlang voor de geheele stad, en bleef ook in den naam van stad of dorp bewaard, in Engelland zoowel als in Artesie. Voorbeelden : *Allington* in Engelland, overeenkomende met *Alincthun* in Artesie. Andere plaatsnamen, in hunne patronymica verwant aan *Allington* en *Alincthun*, zijn nog *Allincourt* (Allink-hove) in de Champagne, en *Alligny* (Allingen) in Burgundie, Frankrijk. Verder *Allingawier*, dorp in Friesland; *Allinga-sate*, boerenhofstede bij het dorp Tietjerk in Friesland; *Allingahuizen*, gehucht bij het dorp Winsum in Groningerland; *Alingewolde*, de oorspronkelijke en volledige naam, zooals hij in middeneeuwsche oorkonden voorkomt, van het hedendaagsche *Ayenwolde*, een dorp in Oost-Friesland; *Allinghausen*, geh. bij Wald-Broel in Rijn-Pruissen; *Alkofen*, oudtijds voluit *Allinchova*, het hof der Allingen, een dorp in Beieren, enz. Zoo als men ziet, kinderen of afstammelingen van mannen, die *Ale* of *Alle* (zie bladzijde 129 hiervoren) geheeten hebben, zijn er in alle Germaansche landen, Engelland en de Germaansche gewesten van Frankrijk niet buiten gesloten, overal geweest, en zijn daar blijkens de levende geslachtsnamen, in menigvuldig aantal, nog in wezen; even zoo de plaatsnamen, naar hem genoemd.

Maar keeren wij tot de *tun*namen terug. Andere zulke namen, als plaatsnamen zoo veelvuldig in Engelland voorkomende, zijn nog *Eckington, Edington, Alkington, Kensington, Bennington, Sherrington,* en honderden anderen, schier allen patronymicale namen.

Hoogst opmerkelijk is het, dat plaatsnamen met het woord *tun* samengesteld, overigens in de Germaansche landen schier geheel ontbreken, althans zoo hoogst zeldzaam zijn, dat de onvermoeide en geleerde navorscher FÖRSTEMANN in zijn *Altdeutsches Namenbuch* er slechts een zevental weet aan te wijzen — terwijl zulke namen juist in Engelland zoo ruimschoots en overtalrijk voorkomen, en ook in Artesie, het kleine grondgebied in aanmerking genomen, betrekkelijk even talrijk zijn. Bij de Angel-Sassen maakten deze plaats-

namen wel een achtste gedeelte uit van alle namen over het geheele land van dezen volksstam verspreid. Uit dit samentreffen der *tun*namen in het Angelsassische Engelland en in Artesie, terwijl wij die namen te vergeefs zoeken in het landschap Angelen (in Sleeswijk), in al de Sassische landen en gouwen van Noordwestelijk Duitschland en Oostelijk Nederland, in geheel Friesland en Vlaanderen, allen landen wier ingezetenen ten nauwsten met de Angel-Sassen en de Artesiers verwant waren of zijn, mogen wij wel besluiten, dat er eene nauwe bloedverwantschap, eene oorspronkelijke eenheid van afkomste bestaan heeft tusschen het Sassische volk dat in Engelland, en dat hetwelk in Noordwestelijk Frankrijk, aan het later zoogenoemde *Litus saxonicum*, dus in het hedendaagsche Artesie zich heeft neergezet.

En even opmerkelijk is het dat de patronymica, voorkomende in de artesische *tun*namen, met *inc (ink)* zijn samengesteld *(Alincthun, Todincthun)*, terwijl de enkele patronymica *(Ricmaninghen, Wacquinghen)* en die, welke *hem* tot achtervoegsel hebben *(Lottinghem, Ruminghem)*, juist door den vorm *ing* zijn gekenmerkt. Hiervan is mij geene uitzondering bekend. Nu weten wij (op bladzijde 46 hiervoren is het ook reeds vermeld), dat juist de Sassische patronymicaal-vorm *ink* is, terwijl de Frankische *ing* en de Friesche *inga* is. De patronymica op *ink* zijn bijzonder eigen, zoo in geslachts- als in plaatsnamen, aan de Sassische gouwen van Nederland, terwijl ze in de Frankische en Friesche gewesten ontbreken, en door *ing* en *inga* vervangen zijn. Het ligt dus voor de hand om aan te nemen, dat het Germaansche, het Dietsche volk dat Artesie bewoont, en de bijzonderheden zijner oorspronkelijke taal ons in de Artesische plaatsnamen heeft nagelaten, van tweederlei stam was, van Sassischen en van Frankischen of van Frieschen bloede. En dat de Sassen de *tun*namen, de Franken of de Friesen daarentegen de *hem*namen, met de enkelvoudige patronymicale plaatsnamen, hebben in 't leven geroepen. Daar is niets, voor zoo verre mij bekend is, dat zich

tegen deze stelling verzet; integendeel, daar is buitendien nog veel, dat haar aannemelijk maakt. En zoo straalt hier de namenkunde, versterkt door de kennis van de eigenheden der volkstaal bij de verschillende stammen waaruit ons Dietsche volk bestaat, een verrassend licht uit op de geschiedenis van die volken in die overoude tijden, waarvan de geschiedboeken zwijgen of slechts schaars eene spaarzame getuigenis afleggen — overoude tijden, waaruit geene schriftelijke oorkonden, ter nauwernood enkele vage overleveringen bestaan. Een licht, dat ons de wegen doet kennen, die de wandelende volksstammen in dien grauwen voortijd gegaan zijn, en de landstreken die zij doorgetrokken hebben — een licht, dat de plaatsen ons doet kennen, waar zij zich eindelijk in vaste woonsteden blijvend hebben gevestigd, de Sas in zijnen *tun*, de Frank of de Fries in zijn *hem*.

Het en moet ons niet verwonderen, dat wij in Artesië, even als ook in Engelland, de Sassische *tun*-en de Frankische of Friesche *hem*namen thans naast en nevens elkanderen, als 't ware onder elkanderen vermengd vinden. Wij weten immers, dat de benden volks, de volkplanters of landverhuizers, de uitwijkelingen die Brittannie veroverden en bevolkten, uit maagschappen, gezinnen en enkelingen van verschillenden volksaard, uit Sassen, Angelen, Jutten (of Noord-Friesen) en Friesen waren samengesteld.

Ik stel mij deze zaak aldus voor. In de vijfde eeuw voornamelijk, maar ook reeds vroeger in de derde en vierde eeuw na Christi geboorte, trokken lieden uit de verschillende volken die in Noordwestelijk Germanië waren gezeten, om lotsverbetering te erlangen, over de Noordzee naar het rijke en vruchtbare, door de Kelten slechts dun bevolkte Brittannië. Juist zoo, en om de zelfde redenen, als in deze negentiende eeuw lieden uit allerlei volken van Europa naar Noord-Amerika

trekken. Westwaarts was de leuze, toen zoowel als nu. Geheele benden volks trokken uit hunne oorspronkelijke woonsteden aan den zuidelijken oever der Noordzee en van de meer binnenlands gelegene heidevelden, te scheep gaande in de monden van Flie, Lauwers en Eems, van Weser, Elve en Eider, dwars over de Noordzee naar Brittannië, in die tijden het Land van Beloften. Die reize ging met groote moeielijkheden gepaard, in aanmerking genomen de kleine en gebrekkige schepen (de kielen, *ceola's* of *tsjalken*), waarmede men zich behelpen moest. Om dit bezwaar, die moeielijke tocht over de veelal omstuimige Noordzee zooveel mogelijk te ontgaan, koos men den kortsten overgang, het nauwste gedeelte der zee, de plek waar de vaste wal het dichtste tot de oevers van het eiland Brittannië naderde, met andere woorden, dat gedeelte van het Engelsche Kanaal, 't welk de Friesche en Hollandsche zeelieden van onze dagen *de Haden* of *de Hoofden* noemen, en dat in de boeken als *het Nauw van Calais* bekend is. Om daar te komen, moesten die uitwijkelingen uit hunne oostelijke woonsteden langs den zuidelijken oever der Noordzee west- en zuid-westwaarts voorttrekken. En zoo deden zij.

Zoo als boven reeds gezegd is, bestonden die benden landverhuizers uit allerlei volk, uit leden van verschillende, maar verwante volksstammen, die elkanderen onderling, met meer of minder moeite, verstaan konden. Sassen vormden zekerlijk wel het hoofdbestanddeel van deze benden, die slechts los onderling samenhingen, die slechts door den gemeenschappelijk ondernomen tocht, slechts door het gemeenschappelijke doel verbonden waren.

Op hunnen tocht door de gewesten, die heden ten dage Holland, Zeeland, Vlaanderen heeten, kwamen zij hier en daar door weinig bevolkte of geheel eenzame oorden, die hun genoegzaam levensonderhoud aanboden, en die, door verlatenheid zoowel als door vruchtbaarheid, den armen landverhuizers noopten daar voor goed te blijven. Zoo deed dan ook deze of gene maagschap,

dit of dat gezin, versterkt met den een of anderen, of met meerdere bevriende enkelingen. Dit is waarschijnlijk de oorsprong, bij voorbeeld, van het dorp Sassenheim (woonstede der Sassen, eene Sassische volkplanting?) in Holland tusschen Haarlem en Leiden, en van de talrijke sporen van Sassen en Friesen en Sweven, die de opmerkzame navorscher nog heden in Zeeland en West-Vlaanderen en Zee-Vlaanderen ontmoet. Zoo kwamen de landverhuizers, wier scharen onder weegs reeds aanmerkelijk gedund waren, wier aantal reeds verminderd was door de achterblijvers in Holland, Zeeland en Vlaanderen, eindelijk in het gewest, later Artesië genoemd, waar zij, in hoofdmassa, uit de overoude havens van Kales en Boonen, eenen korten en gemakkelijken overtocht naar Brittannië vonden. Maar geenszins allen trokken over. Het schijnt wel, dat dit gewest van Gallië, zoo nabij Brittannië gelegen, en in der daad, in menig opzicht, wat bodem- en luchtsgesteldheid, ligging, enz. aangaat, veel overeenkomst met het begeerde Brittenland aanbiedende — den volke bijzonderlijk behaagde, en hen tot blijven, tot duurzame vestiging noopte. In der daad, het onderscheid tusschen dit liefelijke, vruchtbare, heuvelachtige land, langs den zeeoever zich uitstrekkende, en met eene zachte luchtsgesteldheid gezegend, was groot tegenover het duistere, voor een goed deel onvruchtbare, met groote moerassen, sombere venen en met onafzienbare dorre heiden bedekte, door onophoudelijke overstroomingen van zee en van riviermonden, en door eene ruwe luchtsgesteltenis geteisterde land in Noordwestelijk Germanië en op het Kimbrische schiereiland, het ert van Friesen en Sassen en Angelen. Hier in Artesië draalden velen eer zij tot den overtocht naar Brittannië besloten, en velen bleven daar voor goed achter en vestigden zich in verspreide woonsteden, in *tun*nen en *hem*men over het geheele land. Dit gezonde, krachtige en eenvoudiglijk levende volk vermeerderde zich weldra aanmerkelijk in hunne nieuwe woonsteden, op deze vruchtbare velden, die hun rijkelijk levenson-

derhoud verschaften. Het werd het stamvolk van de Dietsche Artesiërs, die van de jaren 1000 en eerder tot 1500 en later dat geheele land overdekten, en hunne Dietsche, Vlaamsche taal alomme deden hooren, wier plaatsnamen nog heden getuigenis afleggen van den volksaard der stichters.

Sommige benden uitwijkelingen — waarschijnlijk zij die in wat lateren tijd kwamen, en Artesië reeds door hunne voorgangers ingenomen en bezet vonden, trokken nog verder westwaarts voort, aangelokt door het schoone en vruchtbare land van Gallië. Al verder en verder westwaarts, tot zij eindelijk in het hedendaagsche Normandië goede gelegenheid tot duurzame vestiging vonden. Daar, in de hedendaagsche *Départements Calvados* en *La Manche* vinden wij bij eenen schrijver van het jaar 843 eene gouw genoemd *Otlinga Saxonica*, en Gregorius van Tours meldt dat aldaar de *Saxones bajocassini* wonen. *Bajocassini* noemt hij deze Sassen, naar de stad *Bajoccas*, thans *Bayeux* geheeten, in die Sassische gouw gelegen, even als de stad die hedendaags den zeer verbasterden naam van *Caen* draagt, maar oudtijds in het oorspronkelijke Germaansch *Catheim* of *Cathem* heette. Hoe langen tijd deze Sassische volkplanting in het hedendaagsche Normandië nog de oorspronkelijke Sassische volksspraak in stand heeft gehouden, is ons niet bekend; maar de plaatsnamen in deze streek leggen nog heden ten dage eene onwederlegbare getuigenis af van den volksaard der lieden, die deze plaatsen gesticht en genoemd hebben. Als enkele voorbeelden noemen wij, behalven het bovengenoemde *Catheim* of *Caen* nog : *Sassetot*, *Hermanville*, *Etreham* voormaals *Ouistreham* genoemd, *Le Ham*, *Cottun*, *Etainhus*, *Heuland*, *Douvres*, enz. Verder vele patronymicale namen, als : *Berengeville*, *Hardinvast*, *Thorigny*, *Potigny*, *Isigny*, *Cartigny*, en vele anderen. *Sassetot* beteekent : woonplaats der Sassen; *tot*, een aanhangsel bij plaats-

namen, dat in geheel Normandië veelvuldig voorkomt, is voluit *toft*, en behoort bijzonderlijk tot het Skandinavische taaleigen. Het achtervoegsel *ville* in *Herman ville, Berengeville, Bellengreville, Bazenville* en meer andere namen in deze Oud-Sassische gouw en is geenszins het Latijnsche woord *villa*, het hedendaagsche Fransche *ville*. Het is eene verbastering van het Oud-Germaansche woord *wiler*, hedendaagsch Hoogduitsch *weiler*, 't welk een gehucht beteekent. In andere Oud-Germaansche gouwen van Frankrijk leeft dit woord eveneens nog in plaatsnamen, onder den vorm *villiers*; bij voorbeeld *Hardivilliers*. In Duitschland zijn de namen die op *weiler* uitgaan, nog zeer talrijk; die van de Elsate worden op verschillende wijzen verfranscht : *Rappoltsweiler* tot *Ribeauvillé*, *Gebweiler* tot *Guebwiller*. Dit zelfde algemeen Germaansche aardrijkskundige woord leeft nog in Belgie als de naam van het dorp *Wilderen* in Limburg; en als *Wylre* in Nederlandsch-Limburg, tusschen Maastricht en Aken. Verder nog *Wyler*, een dorp tusschen Nymegen en Kleef, enz. — *Ouistreham* is oorspronkelijk *Westerham; Cottun* of *Cotun* is *Koetuin*, omheinde plaats waar binnen men koeien houdt. Ons woord *huis* leeft in *Etainhus* (Steenhuis?); *Heuland* is Hoogland; *Douvres* is *De Oevers*, enz.

Overigens is geheel Normandië overdekt met Germaansche plaatsnamen; echter zijn dezen niet van Sassischen of anderen Dietschen oorsprong, maar van de Noormannen afkomstig. De Noormannen, die dit deel van Gallië veroverden en bevolkten, hebben de Sassen, welke reeds sedert de derde eeuw daar zaten, ongemoeid gelaten, als zijnde een verwant Germaansch volk. Zoo vinden wij heden ten dage Noordsche namen over geheel Normandië, met uitzondering van de Sassische gouw rondom Bayeux en Caen.

Langs de geheele Fransche kust tusschen Boonen en Bayeux, en min of meer diep landwaarts in, vinden wij Germaansche plaatsnamen, waarvan het twijfelachtig

is of zij van Noordschen (Skandinavischen), dan wel van Dietschen oorsprong zijn. Een enkel aardig voorbeeld hier van, moge den lezer voldoende zijn.

Etretat is de naam van eene badplaats op de kust van Normandië, die jaarlijks door duizenden weelderige en vermaakzoekende Parijsenaars bezocht wordt, waarvan wel niemand er aan denkt dat de namen der plaatsen, die hem daar omringen, niet Fransch, maar oorspronkelijk Germaansch, Noorsch zijn. Even als in Holland en Vlaanderen het binnenland door eene duinreeks is afgescheiden van het zeestrand, zoo neemt in Normandië eene reeks rotsen de plaats onzer duinen in. Die rotsen heeten daar, en ook in Artesië, *les Falaises*, een verfranscht, maar oorspronkelijk Germaansch woord, dat nog leeft in het Hoogduitsche *Fels*, rots, steenklip. Door de zee, de hevige golfslag, die eeuw uit eeuw in tegen die rotsen of *falaises* beukt en dondert, die ze uitspoelt en beknaagt, zijn hier en daar groote holen en gaten, als poorten, in die steenklippen gemaakt. De mannen, de visscherliên maken wel van deze zeer groote en ruime gaten gebruik, om langs daar op het strand en in zee te komen. Twee van die holen, de bijzondersten en grootsten, dragen te Etretat den zelfden naam, maar in twee talen, in Oud-Germaansch, en in Nieuw-Romaansch. De eene heet *le Manneporte*, en de ingezetenen van Etretat gebruiken dien naam nog dagelijks, al en verstaan zij hem niet. En de andere heet *le Trou à l'Homme*.

Hoe aantrekkelijk de studie der Germaansche plaatsnamen in Normandië ook moge zijn, wij en kunnen haar hier niet verder vervolgen, en keeren weêr naar Artesië, en naar de *tun*namen, van waar wij zijn uitgegaan op onzen uitstap westwaarts.

Het laatste gedeelte dier namen, *tun*, genoegzaam verklaard zijnde, blijft ons het eerste gedeelte, het

patronymicon, nog overig. Die patronymica, *Warinc*, *Todinc*, *Olinc*, enz. vertoonen allen oorbeeldige Sassische vormen; maar de mansnamen, *Ware*, *Tode*. *Ole*, waarvan zij afgeleid zijn, liggen niet zoo voor de hand. Dat zijn allen ingekorte, versletene, verbasterde namen, en die en zijn geenszins allen gereedelijk in hunne volledige, oorspronkelijke gedaanten aan te toonen. *Ale*, den mansnaam, waarvan eerst het patronymicon *Alinc*, daarna de plaatsnaam *Alincthun* is ontleend, hebben wij hier voren, op bladz. 129 reeds in zijnen oorsprong en verband nagespeurd. Wij willen dit ook met *Cole* doen, met den mansnaam die aan het patronymicon *Colinc*, aan den plaatsnaam *Colincthun* ten grondslag ligt.

Een mansnaam *Cole*, *Colen*, *Koolen* was oudtijds in sommige Nederlandsche gewesten zeer wel bekend en in gebruik, als ingekorte vorm van den volledigen Kerkelijken naam *Nicolaus*. Maar daar heeft van oudsher buiten dien nog een andere, een oorspronkelijk Germaansche mansnaam *Colo* bestaan, die nog leeft in sommige geslachts- en plaatsnamen, hier en daar in Germaansche landen verspreid. Wat deze naam eigentlijk beteekent, en met welke andere Germaansche namen hij in verband staat, is mij niet duidelijk. En van gissingen wensch ik mij hier te onthouden. Genoeg, dat hij ook nog deel uitmaakt van de volledige mansnamen *Colobert* en *Coloman*. Veelvuldig in gebruik, en menigvuldig in samenstellingen is de naam *Colo* niet. In Friesland leefde hij nog in de jaren 1500. Thans komt hij nog slechts in afgeleide geslachts- en plaatsnamen voor; te weten als *Coolsma* en *Koolsma* in Friesland; elders in de Nederlanden als *Cools*, *Colen*, *Colens*, *Coolen*, en, in verkleinvorm *Kooltjes*; ook *Colinck* als patronymicon. In Engelland als *Coles*. Dit zijn allen geslachtsnamen. Verder in de plaatsnamen : *Coleshill*, eene stad in Warwickshire, Engelland; *Kohlstedt* in Lippe-Detmold, Duitschland, in eene oorkonde van de 11de eeuw voorkomende als *Colstidi*; *Kölliken*, in het kanton Aarau (Zwitserland), samengetrokken uit

den volledigen vorm *Kolinkhoven*, die onder anderen in eene oorkonde van den jare 864 als *Cholinchova* voorkomt, enz. Eindelijk *Coolskamp*, een dorp in West-Vlaanderen; in eene oude oorkonde wordt deze naam als *Coloscamp* vermeld. Maar in den naam van een ander Westvlaamsch dorp, van *Coolkerke*, schuilt niet deze Oud-Germaansche mansnaam. De kerk van dit dorp is aan den H. Nicolaas gewijd, en 't is duidelijk dat de dorpsnaam ontleend is aan den ingekorten naam van den Patroon der Parochie.

Niet alle *tun*namen in het Germaansche Frankrijk zijn met patronymica samengesteld. Daar zijn nog anderen, als de opgenoemden. *Cottun* of de Koetuin is reeds op bladz. 60 genoemd. En verder liggen daar in Artesië nog plaatsen, die *Fréthun*, *Offrethun*, *Hardenthun*, *Landrethun*, *Withertun*, *Rocthun*, *Wadenthun* heeten. Deze namen zijn ook in hun eerste lid van ontwijfelbaar Germaanschen oorsprong. Bij het grootste deel dezer namen zal ook wel een mansnaam, op zich zelven en niet als patronymicon, ten grondslag liggen. Oude namen vinden wij hier terug, die ons evenzeer uit Friesche namen, patronymicale geslachtsnamen en anderszins, bekend zijn; *Offringa* en *Vitringa* (voluit *Witheringa*, van den mansnaam *Witheri*, *Witert*) bij voorbeeld.

Haarlem. JOHAN WINKLER.

(*Wordt voortgezet.*)

DE WERKSTAKING (1).

(Schetsen uit het Gentsche volksleven.)

IV.

Op eenen zaterdagavond der maand April, 1861, zaten in *Het Zwijgerke*, eene gemeene kroeg in den omtrek der Muidepoort, verscheidene werklieden onder het drinken van eenen druppel genever, over de werkerskwestie en den opslag van 't loon te praten.

Voor zooveel de smokige petrollamp, die midden in de herbergkamer hing, toeliet te zien, waren het meest allen ruwe kerels, met onbeschoft uiterlijk en onedele taal; in een woord, menschen wier geest nooit door het minste onderwijs werd ontwikkeld, maar integendeel van jongsaf door werktuiglijken arbeid in de dompige fabrieklucht werd verstompt en vernietigd.

Te oordeelen naar hunne grove uitdrukkingen had men kunnen gelooven, dat een erg geschil tusschen hen was opgerezen, maar de schaterlach uit aller mond zegde genoeg dat hier enkel makkers en vrienden vereenigd waren.

De baas, een klein, « houterig » manneke, met korten stoppelbaard en een geel-grauw gezicht, dat even

(1) Zie *Het Belfort* blz. 59.

als zijne brokkelige tanden van het sap zijner tabakspruim doortrokken scheen, kwam zich bij den hoop neerzetten en sprak met listigen grimlach :

« Sa mannen, eindelijk is de tijd gekomen dat de werkman zijn deel zal hebben in de winsten welke Mijnheer vroeger altijd alleen in *zijne* kas wist op te stapelen. Hoeveel winnen de beste wevers nu? zestien, zeventien, hoogstens achttien frank per week; is dat nu toch een loon voor iemand die zijn werk verstaat en zijne plicht weet te kwijten? Daarmede is het volkomen onmogelijk een huisgezin eerlijk te onderhouden. »

« Neen, dat is geen loon, » bevestigden allen, « maar dat wij meer zullen krijgen is zoo zeker als tweemaal twee vier is. »

« Gij zult toch niet beweren dat de fabrikanten geheel uit vrijen wil u eene loonsverhooging zullen toestaan, » wedervoer de herbergier.

« Dat is ons gelijk; als ze niet willen, zullen wij hen dwingen; 't is nu drie weken dat wij het werk hebben gestaakt, meent gij dat de firma Parmentier-Van Hoegaerden en C^nie daar niets van gevoelt? Maar nu komt de kat op de koord, nu we geen brood meer hebben; met vier frank per week die wij van den Weversbond ontvangen, kunnen wij onze kinderen geen eten geven en zelf niet leven. Nu komt de kat op de koord zeg ik; wij zijn moe ons te laten uitbuiten, wij willen ons rechtmatig deel hebben van het geld, dat wij met ons zweet voor de heeren bazen verzamelen. Morgen, mannen, morgen zullen wij daar verder over spreken in ons lokaal op de Kleine Botermarkt en maandag zal het er stuiven, dat mag ik u verzekeren; ik voor mijn paart zal voorzeker niet ten achteren blijven. »

Hij die deze woorden met hevige verbittering had uitgesproken, was de echtgenoot van Maria. Gust was een der medehelpers tot het ontwerpen eener werkstaking in de katoenweverij van voornoemde firma; hij was een der eersten die de ontevredenheid onder de

werklieden hadden aangevuurd en bij elke gelegenheid stond hij op de voorste rangen om gewelddaden te plegen.

Terwijl hij daar met het jeneverglas aan den mond, eenen grijns op het gelaat en eenen vonk van woede in de oogen neerzat, was hij inderdaad afschuwelijk : elk christen, elk edel gevoel moest vreemd zijn aan dit hart, waar niets huisde dan gal en haat, waar vrede en geloof en plichtbesef uit verbannen waren.

Een bonkige kerel, die nevens hem schrijlings op eenen stoel zat, met de gebaarde kin op de gekruiste armen, die zwaar op de leuning rustten, had zooeven begonnen met het verhaal der volksoploopen binst de laatste dagen. Toen Gust gedaan had met spreken, en een geducht « bravo! » was aangeheven, hervatte de verteller het woord, nadat allen nog eens hunne glazen tegen elkander hadden aangestooten :

« Welnu, vrienden, zij die geen getuige van al 't gebeurde geweest zijn, zullen mij met belangstelling aanhooren. Wij hadden, gelijk gij weet, besloten het werk te staken, omdat de gevraagde loonsverhooging ons niet werd toegestaan; den donderdag zijn wij er uitgescheiden en 's zaterdags gingen wij om ons geld van de halve week, die wij gearbeid hadden. Wij moesten één voor één langs een smal gangske dat door de politie werd bewaakt, om aan het bureel te komen en langs eenen anderen kant uitgaan, om zoodoende van onze makkers die op het voorhof stonden, gescheiden te blijven; maar verd...., wat gebeurde daar bij 't kantoor! men trok al wie 't werk niet hervatten wilde twee frank af op het verdiende loon. Wij die nog aan den ingang stonden wisten daar niets van, maar men riep ons het nieuws toe van op de straat en ik stelde oogenblikkelijk voor dat niemand zijn geld meer zou gaan ontvangen; mijn voorstel werd aangenomen, men verwenschte de afpersers van het volk en schreeuwde en vloekte om de fabriek te doen invallen, maar de politie wilde ons dwingen ons loon naar het bureel te gaan afhalen, doch op

eenen oogpink lag een der agenten half dood op eenen hoop kolen neergeworpen en het was slechts met geweld dat men de woedende menigte kon uiteen drijven.

« Dat was nu het begin der staking, en zooals Gust zegde, wij hebben het eenigen tijd volgehouden met den kleinen onderstand van den weversbond, maar de firma heeft werklieden van Lokeren gevraagd en er zijn er misschien vijf en twintig gekomen. Wat al moeilijkheden heeft dat echter teweeggebracht! Ik versta niet hoe die vreemde wevers levend uit onze handen zijn geraakt. Wanneer zij van de fabriek kwamen werden zij door honderden razende mannen afgewacht. Door de politie beschermd begaven zij zich naar hun logement in de Slijpstraat, maar overal krielde het van volk; wij waren als dol van woede en vervolgden hen onder een oorverdoovend geschreeuw, zonder den blanken sabel der agenten te ontzien; een regen van steenen werd hun naar het hoofd geslingerd, maar eindelijk toch geraakten ze ongedeerd in hun kosthuis binnen. Zulk een tooneel van woeling heb ik nog nooit in mijn leven bijgewoond; evenwel, de volgende dagen hebben de gendarmen al waar slechts eenige hoofden werden saamgestoken, al waar eene vuist dreigend werd gebald, de straten schoongevaagd, en zoo was elkeen gedwongen zijne gramschap te verkroppen. Nochtans ik ben nieuwsgierig voor toekomenden maandag; het jeukt ons allen om er eens duchtig op los te gaan. Die vreemdelingen zullen er slecht van afkomen en de fabriek niet beter; ja, Gust heeft waarheid gesproken, het zal er stuiven, want wij hebben te lang ons ongeduld moeten bedwingen om wraak te nemen. »

Toen het verhaal van den wever ten einde was, heerschte gedurende eene lange wijl het diepste stilzwijgen; de steenen pijpen werden tegen de stoelsporten de assche uitgeklopt en dan opnieuw met tabak gevuld en ontstoken. Elk scheen in overdenking verslonden, wanneer een bejaard fabriekwerker traagzaam en met overtuiging sprak :

« Vrienden, ik ben werkstaker zooals gij, maar waar-

lijk, van geweldenarijen moet ik niet hebben; evenwel zou ik mijn gedacht eens willen zeggen, over de werkstaking en hare oorzaken.

« Het is voorzeker waar dat ons loon te klein is en dat dit de eerste oorzaak is, welke ons den arbeid heeft doen opschorsen. De algemeene ontevredenheid heeft echter nog andere bronnen en de voornaamste is wel de breede klove, het gebrek aan verstandhouding tusschen werkman en baas. De laatste ziet koel en trotsch op den eerste neer en acht het beneden zijnen stand hem een woord van aanmoediging toe te sturen; zoo leert de arbeider allengs zijne eigene gedachten vormen en wil door de vereeniging met zijne werkgezellen eene macht tegenover den patroon uitmaken en zoo wordt de afgrond die beiden van elkander scheidt dieper en dieper gegraven. De meesters blijven onzichtbaar voor ons, want van jongs af wordt hun eenen afkeer, eèn zeker misprijzen voor de volksklas ingeboezemd. Zij weten niet wat een werkmanshuishouden is, zij kennen onzen toestand niet, en vandaar komt grootendeels hunne onverschilligheid over ons lot. »

« Neen, zij willen met het slavenras geene gemeenschap, » bulderde een breedschouderige kerel, met half verpletterden neus en kloeke vuisten, « maar let op, mannen, eer vijftig jaar, eer eene halve eeuw vervlogen is, zullen de rollen keeren. Gij ziet aan onzen bond, die nu elf honderd leden telt, dat het tijdstip van de macht der werklieden aangebroken is; wij zullen onze rangen nauwer en nauwer aaneensluiten en een dag zal komen dat de trotsche fabrikant voor 's werkers wil zal plooien. Waar zijn de echt Vlaamsche en Gentsche mannen te vinden? onder de rijke en verwijfde klas of tusschen de rangen der werkers, waar de oude zeden ongeschonden bewaard zijn? Neèn, het is niet onder het fijn en glansend hemd van den nietsdoener dat het bloed van Artevelde krachtig rondbruischt, maar onder den groven werkmanskiel. Onder ons hebben wij ijzervaste karakters, karakters verstaald door vroegtijdig lijden

en ontbering en onverschrokken zullen dezen de aanvallen van den reus onzer eeuw, « het kapitaal » weten te wederstaan. Ik voorzeg het u vrienden, eens zal een glorierijke dag aanbreken voor den armen loonslaaf en wee dan den rijken fabrikant, die onverzettelijk onze rechtmatige eischen heeft verworpen ».

« Bravo! bravo! dat is gesproken, » juichten allen luidruchtig, terwijl nogmaals de glazen tegeneen rinkelden en met eenen slok werden leeg gedronken.

« Dus morgen, naar de vergadering in de zaal *St Jacob* op de Kleine Botermarkt; elk op zijnen post, en zooveel makkers meegebracht als mogelijk, » herinnerde Gust, rechtstaande om heen te gaan.

« Ja, zeker, zeker, » juichte men eenparig, « morgen, en maandag de groote slag! »

De werkstakers drukten daarop elkander de hand en na eenige koperstukken op de tafel te hebben geworpen, verlieten zij al pratend de herberg.

Toen de deur achter den laatste toeviel, sloeg de huishorloge rammelend twaalf kloppen : de zondag was aangebroken.

De baas trok de gewichtsteenen van het uurwerk omhoog, klom op eenen stoel om de lamp uit te draaien en in het donker hoorde men hem spotlachen en tusschen zijne tanden mompelen :

« Arme sukkelaars! binnen eenige dagen zullen zij ellendiger dan te voren, gedwongen zijn 't werk te hernemen. »

V.

Sedert 1855, wanneer het huwelijk van Gust en Maria plaats greep, zijn dus zes jaren voorbij.

Maria is diep ongelukkig geworden. Het is, zooals hare moeder haar had voorzegd, geen hemel van vrede, maar veeleer eene hel van oneenigheid in hunne woning, waar de welvaart vreemd is, waar niets getuigt van dat stille geluk of die zoete overeenkomst, die in de armste hut haar innig kenmerk op elk wezen, op elk voorwerp drukt.

Eerst hebben zij op de Achtermuide gewoond, maar sinds lang zijn zij naar het Godshuisbammeke verhuisd, waar zij deur aan deur wonen met hunne oude kennissen, Jef en Anna, die kort na hen in den echt getreden zijn.

't Is langs een smal, overwelfd gangske dat wij op eenen kleinen achterkoer komen, waar drie of vier lage en ouderwetsche woningen staan, die alle het spoor van diep verval dragen : de gevels zijn zwart en vuil en de vensterruiten, waarachter ordeloos aan een half neergezakt eindje koord, eenige stukken geelachtige gordijn hangen, zijn met eene dikke stoflaag bedekt, gescheurd en hier en daar met reepen papier beplakt. De grond van het koerke zelf is, daar 't geregend heeft, als eenen slijkpoel; de lucht is smachtend, met ongezonde geuren bezwangerd en tusschen de hooge gebouwen in het ronde dwarrelt en wringt de rook, uit de half verbrokkelde en vernielde schoorsteenpijpen naar omhoog.

En in zulk verblijf is het, dat het arme werkmanskind moet opgroeien, dat het kracht en sterkte en gezondheid moet vinden, om eenmaal voor het dagelijksch brood te kunnen zwoegen; daar in dien verpesten levensvernietigenden dampkring ademen de jeugdige longen de tering, de dood in. Hoe bleek en mager die arme kleinen welke daar bewegen, de vinnige schranderheid, de levenslust schitteren niet en die doffe oogen, waarrond blauwachtige kringen liggen; uit de zwakheid hunner handelingen en de lijdende uitdrukking van hun gelaat spreekt als eene stille beschuldiging tegen die wet van het lot, de armoede, welke hen hier als in eene kooi houdt opgesloten. Ongelukkige schepsels! nu smacht gij naar lucht en leven, maar toch zult gij wis opgroeien en groot worden als tengere planten, in wier schoot de kiem der kwijnziekte ligt; gij zult groot worden en de wet der natuur volgen; gij zult beminnen en trouwen en nogmaals zullen door uw huwelijk zwakke wezens als gij het

levenslicht zien, om later ook met krachteloosheid en ziekte te moeten kampen, terwijl gij, lang reeds door de tering weggemaaid, hen daarboven gaat opwachten.

Het is zondagmorgen en toch zijn vóór de deuren der hutten een paar vrouwen bezig eenen emmer met kindergoed uit te spoelen. Bittere armoede staat op hun bleek en ingevallen aangezicht te lezen; zij zijn vuil en ongekamd, beider katoenen jak is met stukken van andere kleur gelapt en de naden gebarsten; hun wollen rok is in lompen, terwijl de verwarde haarvlechten door den arbeid losgewoeld soms tot in het zeepsop slingeren.

Twee volksvrouwen; beklagenswaardige wezens!

En wie zou in die ongelukkigen de schoone meisjes nog herkennen die zes jaar geleden vol levenslust voor de eerste maal kwamen meetrippelen in den kring der dansers, die bevend van blijdschap de frissche lippen aan den beker der zoete levensvreugde brachten!.....

Helaas! alles is verdwenen, wat ze toen hadden gedroomd, die luchtkasteelen zijn als door eenen tooverwind neergeworpen en thans blijft niets meer over dan zorgen en lijden, dan slaven en werken....

In het huishouden van Maria ging het zoo als de goede Katrien voorzien had : de eerste maanden was er liefde, vrede en geluk; man en vrouw werkten op de fabriek en zoo wonnen zij tamelijk veel geld; maar er kwam een tijd dat de jonge echtgenoote naar de fabriek niet meer kon gaan en dan werden de eerste twistwoorden gewisseld.

Het zoontje dat de Heer hun schonk kon de verbittering van Gust niet tot bedaren brengen, hij gromde tegen dien nieuwen « eter »; van dat oogenblik was de rust uit den kleinen huiskring en bijna elken avond trok de wever met zijnen buurman Jef, die zijn onafscheidbare gezel was geworden, naar Het Zwijgerke.

O, Maria, wat hebt gij sedert afgezien! hoe dikwijls heeft sedert de honger u scheurend de ingewanden doorwoeld! hoe dikmaals hebt gij met bange zuchten de traantjes van de wangskens uwer drie kleinen gekust!

hoe menigmaal heeft de smart, de diepste wanhoop u het hart doorploegd, terwijl gij lijdend en hulpbehoevend op het weekgeld van Gust vruchteloos zat te wachten!

Al wat schoon en edel is, werd uitgedoofd in hare ziel; geen vonkje hoop glimpt uit den donkeren nacht der toekomst haar tegen, en... was zij geene moeder... wie weet waartoe de radeloosheid haar drijven zou, want het geloof is met de vervlogen droomen weggevaagd, het is zoo ledig en koud en onverschillig geworden in haar hart; in jaren heeft ze niet gebeden en al stamelde haar bevende mond soms een gebed, dan was het niets dan eene weeklacht, die evenras door de schim van zorg en kommer werd afgewisseld.

Hare moeder heeft eenige maanden bij haar ingewoond, doch gelijk het dikwijls gaat zoo was het hier ook; de oude en de jonge vrouw wilden beiden meester zijn in het huishouden en zoo kwam men niet overeen en Katrien verhuisde terug naar het Nieuwpoortje, waar zij zooveel jaren van haar leven had gesleten en waar zij beter dan op de Muide of het Godhuishammeke bij *haar volk* was.

Terwijl Maria met koortsige haast het kleine waschgoed tusschen hare saamgeknelde vuisten wrijft, denkt ze nog terug aan dat huisje met zijn appel- en perenkraam, waar ze als kind zoo vroolijk rond huppelde, en waar de brave moeder thans alleen over het rampzalig lot harer dochter gewis zit te zuchten of te weenen en zie, die zoete heugenis aan het verleden, die droeve gedachte aan het tegenwoordige ontroert haar zoozeer, dat ze schielijk zich omwendt en met de vochtige hand twee tranen uit hare oogen wrijft.

Anna heeft zulks bemerkt en een pijnlijke grimlach omspeelt haren mond; waarom dat innig zieleleed verbergen, terwijl er het harte proppens vol van is? Waarom die tranen terugdrijven die den last misschien verlichten zullen, waaronder het gemoed gepletterd is?

« Gij wilt mij uwe smart verduiken, Maria? » klinkt het na eene lange poos stilzwijgendheid.

« Och, Anna, » is het weemoedige antwoord « mijn gemoed komt waarlijk vol als ik zoo aan mijne kinderjaren, aan al die vervlogen oogenblikken van geluk en vrede terugdenk... en toch, waarom daar nog aan denken? 't is nu te laat; wij hebben ons zelf het strop aangedaan... »

Anna zuchtte diep, maar sprak geen woord; wat had ze ook kunnen zeggen? Die bange zucht vertelde immers klaar genoeg welk berouw ze gevoelde, zoo gretig haar hoofd te hebben aangeboden, om het zoogezegde huwelijksstrop errond te slaan, dat haar toen eene keten van geurige rozen toescheen — rozen die thans verwelkt zijn en ontbladerd en waarvan niets meer overblijft dan de scherpe doornen.

« En dan de toekomst, » sprak ze eindelijk, « God! ik schrik en beef als ik daar begin op te peinzen; de werkstaking kan nog weken duren en moet ons onvermijdelijk tot den bedelzak brengen. Al wat wij hebben is naar den berg van bermhertigheid; wij kunnen niets meer verpanden en toch kan ik geen brood meer aan mijne twee kinderen geven. Wat moeten wij doen?... O, God, ik weet geen raad en Jef blijft aan ons lijden onverschillig en draagt de laatste centen naar « *Het Zwijgerke* »; het is nutteloos kijven of vechten, hij luistert naar niets en als ik hem met geweld wil beletten ons van honger te laten sterven, dan valt zijne zware vuist mij op het aangezicht,... o, Maria wat is het wreed zoo te worden geslagen van hem, die mij liefde zwoer tot aan het graf... »

Bij die ontboezeming begon de rampzalige jonge vrouw pijnlijk achter haren voorschoot te snikken en het was haar onmogelijk nog voort te werken.

Maria vatte diep geroerd hare hand en trachtte haar moed en vertrouwen in te spreken — moed en vertrouwen die ze zelf niet bezat — doch alles bleef vruchteloos; het vooruitzicht der toekomst, die waarschijnlijk nog meer lijden en ellende zou aanbrengen, kon hare hoop nog minder opwekken, dan het aandenken van 't verleden.

Eindelijk verliet zij zwijgend haar werk en trad met tragen stap hare woning in, terwijl hare gezellin haar met treurigen blik nazag en dan met betraande oogen mompelde :

« Arme vriendin! gij zijt nog meer te beklagen dan ik. Een paar malen heeft Gust mij mishandeld toen hij dronken was en norsch en brutaal is hij bijna altijd, maar zoo dagelijks geslagen worden, welk verschrikkelijk lot! en Jef die zoo gaarne haar zag, toen zij nog jong en schoon, nog niet door smart en ontbering was ontsierd... »

Nog eenigen tijd ging de jonge echtgenoote voort de kinderhemdekens uit te spoelen en dan op de koord, die dwars over de plaats was gespannen, te droogen te hangen. Toen dat gedaan was ging zij ook op hare beurt de half geopende deur van haar huisje in.

Daar was het slordig als buiten; de rood plaveien vloer was niet geschrobd, het huisraad onrein en met allerlei voorwerpen en kleeren wanordelijk overdekt.

In de kamer speelden zacht twee kinderen, een jongske van vijf en een meisje van drie jaren, bij een rood-bruin geverwde houten wieg, waarin een derde kind, hun zusje Karolientje stil was ingesluimerd. De kleinen maakten geen gerucht en fluisterden bijna onhoorbaar, om, zooals moeder hun verboden had, vader niet te wekken, die nog vast was ingeslapen.

Gust lag daar op het bed te ronken, bijna gansch aangekleed, gelijk hij 's nachts was 't huis gekomen. Alleen zijne klak en zijnen jas had hij op eenen stoel gesmeten, want het licht was uit toen hij binnenkwam en daar zijn hoofd eenigszins verdraaid stond, was hij zóó maar in het bed gekropen.

Terwijl Maria de stoof deed branden en in den ijzeren pot het water ging pompen om de soep te koken, werd haar echtgenoot wakker; hij zette zich overeind, wreef knorrig zijne oogen en trad dan van het bed; geeuwend en zonder een woord te zeggen ging hij bij de tafel zitten, waarop nog brood en boter voor het ontbijt stonden te wachten.

Hij sloeg eenen vakerigen blik op zijne vrouw en kinders en vroeg dan naar warme koffie.

« De koffiekan staat bij u op het vensterbord, » zegde Maria kortaf en zonder opzien.

« Het drinken is koud, » gromde Gust met een scheldwoord.

« Slaap zoolang niet, dan zult gij het warm vinden, » wedervoer zijne vrouw verstoord; maar bij dat verwijt keek hij haar zoo woedend aan, dat zij beefde van ontsteltenis, en werkelijk er volgde een storm van bedreigingen en grove woorden op.

Maria gevoelde spijt over de haar ontsnapte uitdrukking, doch zij wilde zulks niet laten blijken, want ofschoon niet slecht van karakter bezat ze de gaaf van toegevendheid niet en bleef koppig zich tegenweren.

Dat was evenwel het middel niet om den vrede te doen heerschen en haar man werd hoe langer hoe boozer; er ontstond toen een zoo hevig tooneel, dat de kinderen die bevreesd in eenen hoek gekropen waren, luidop begonnen te schreien.

Gust trok eindelijk zijnen jas aan, borstelde het droge slijk van zijne schoenen, duwde de kreuken uit zijnen hoed en ging al grommend de deur uit.

Toen hij onder 't overwelfde poortje en bijna op de straat was, keerde hij zich nog eens om en riep met barsche stem :

« Zeg aan Jef dat ik naar *het Lindeke* ben en dat ik daar op hem zal wachten. Van noen moet gij voor mij niet koken, ik kom niet naar huis, want in den namiddag hebben wij vergadering op de Kleine Botermarkt. »

Als hij vertrokken was barstte Maria in tranen los; waarom had ze zoo bitsig geantwoord; waarom niet toegegeven? Ja, het was hare schuld dat die geweldige twist tusschen hen had plaats gehad : maar waarom ook kwam hij midden in den nacht uit de kroeg, terwijl zij gebrek moesten lijden en wellicht in 't kort door den huisbaas zouden uitgezet worden?

In die gemoedstemming werkte zij aan het bereiden van het noenmaal voort en kleedde zich op haar zondagsch.

't Was kwart na elf ure en nog had ze geene mis gehoord. Met haast schepte ze wat assche op de stoof, om het te hard branden te beletten, zette den soepketel op de buis en sloeg haren kapmantel om.

Dan trad zij bij Anna binnen, verzocht haar wat op de kinderen te willen letten en spoedde dan al loopend naar de kerk van H. Kerst.

VI.

's Zondags waren op de Kleine Botermarkt, in de groote zaal van het koffiehuis *St. Jacob*, eenige honderden werkstakers samengekomen, om er over hunne belangen te beraadslagen.

Er werd beslist tegen den maandag noen naar de verschillende fabrieken afgevaardigden te zenden, om de werklieden aan te zetten allen in eens het werk op te schorsen.

Op eene enkele uitzondering na, werd overal die oproep gretig beantwoord en voor de eerste maal sinds eeuwen, krielden in de straten van Gent de arbeidslieden, vereenigd door dit machtig tooverwoord, « lotsverbetering ». De strijd om een beter bestaan, voerde vrienden en vijanden saam. Nu vergat men de persoonlijke veete voor het algemeen belang.

Achter het schild, waarop met groote letters de kenspreuk « eendracht maakt macht » geschilderd stond hadden ruim twee duizend wevers en zelfs eenige vrouwen en meisjes, zich in dichte rangen geschaard en trokken stoetsgewijze naar de fabriek der firma Parmentier, Van Hoegaerden en Cie, met inzicht de vreemde werklieden te dwingen hun werk te verlaten, de fabriek te overweldigen, en er zonder twijfel eene vreeselijke vernieling aan te richten.

Toen zij midden in de Slijpstraat gekomen waren, voerde een voorzien of onvoorzien toeval, den heer Parmentier op hunnen weg en onmiddellijk werd hij omringd en aangevallen.

Nauwelijks had de drager van het opschrift hem herkend, of hij slingerde met vaste hand als een verschrikkelijk wapen, den kartel door de lucht. De ongelukkige fabrikant, evenals de bediende die hem vergezelde, werd vreeselijk getroffen; het bloed gudste beiden uit den schedel en evenwel zouden zij gewis nog niet ontsnapt zijn aan de razernij der opgewonden menigte, hadden zij de vlucht niet kunnen nemen in een naburig huis.

De stoet trok eindelijk verder; weldra bereikte hij de fabriek, doch niet zonder moeilijkheden, want de politie wilde hun den weg versperren bij de brug waar zij over moesten. Daar zag men nog eens wat de ontketende volkswoede vermag. Een meisje van nauw achttien jaar, dat op de voorste rangen zich bevondt, rukte verbitterd over dien tegenstand den sabel uit de hand van een der agenten, brak het wapen op hare knieën in twee en wierp de stukken naar het hoofd van den veiligheidsbediende. Zulk voorbeeld kon niet zonder uitwerksel blijven en al wat in den weg stond, werd met geweld achteruit gesmeten.

Men kwam aan de katoenweverij; dreigende kreten stegen op onder het volk en steenen en stokken werden krampachtig door de grove en vereelte handen omkneld, een somber gebrom van verwarde stemmen bruischte boven de hoofden, als een naderend orkaan; de menigte bewoog besluiteloos heen en weer, doch dra vormde zij als een vasten klomp, die onverzettelijk beraden naar het ijzeren hek drong, dat toegang tot de voorplaats gaf. Het was gesloten, maar in eenen oogwenk sleepten honderd armen tegelijk eenen zwaren balk, eenen echten woudreus tot aan de afsluiting, die onder dezen verschrikkelijken beukram geweldig kraakte en met luid gerammel en geknars openvloog.

Een ontzachlijke hoerakreet steeg op uit duizenden monden en als eene golvende stroom stortten allen vooruit, gewis om met de vernieling aan te vangen, toen uit het gebouw een groot aantal politiebeambten te voor-

schijn sprongen om met den blanken sabel in de vuist de oproerlingen uit een te drijven. Zij werden op honend gelach en steenworpen onthaald, maar de kommissaris, die zag dat het er ernstig op toeging en dat hij gevaar liep met zijne mannen overrompeld te worden, gaf een bevel en schielijk stormden de agenten op de werkstakers los.

Welk akelig tooneel! sabels en stokken zwaaiden bliksemsnel door de lucht en daalden ook bliksemsnel neder, terwijl hier een rauwe pijnlijke kreet en daar een schreeuw van razernij werd geslaakt; er ontstond een onzeglijk gewoel, overal werd gevochten, met het bloote wapen of de zware vuist; slagen en steken regenden langs alle zijden, de omtrek der fabriek was in een wezenlijk slagveld veranderd.

Bloed stroomde, werkmansbloed dat niet ongewroken kon blijven; men drong opnieuw onder ontzettend gehuil vooruit om de weverij in te nemen; nogmaals werd er geworsteld, nogmaals herhaalde zich het jammervolle tafereel, doch de mannen der wet weken niet achterwaarts, maar dreven met geweld de aanvallers terug, waarvan een groot getal aangehouden en in de fabriek voorloopig opgesloten werden.

De houding der teruggeslagen werklieden bleef echter dreigend; gansch den namiddag en tot laat in den avond heerschte er woeling, maar er werden geene gewelddaden meer gepleegd, want hoewel de gemoederen nog beroerd en verbitterd waren, toch was de overmoed wat bekoeld, elkeen had min of meer bij het zien van 't neerdruppelend bloed van gezellen of bekenden, den schrik om het hart voelen slaan.

Hoeveel tranen werden dien avond in menig huishouden gestort! hoeveel bange zuchten geslaakt over gekwetste of gevangene zonen, echtgenooten of broeders!

En toch zou de werkstaking niets aanbrengen dat goed was; geene lotverbetering, geene loonverhooging.

Het zou inderdaad gaan zooals de baas uit « *Het*

Zwijgerke » den zaterdag avond bij zijn eigen had voorzegd : degenen welke nog op de fabriek werden toegelaten, waren tevreden hun werk zonder morren te mogen hervatten, terwijl hunne ongelukkige werkbroeders de straf hunner onbezonnenheid in de gevangenis gingen uitboeten.

Gust was ook een dier rampzaligen; steeds was hij vooraan geweest in den oploop en in de worsteling en met vele anderen werd hij tot drie maanden gevangenisstraf verwezen.

Wat bitter verdriet martelde Maria toen de vader harer kinderen als een schandig misdadiger van hare zijde werd gerukt; zij voelde hare kracht bezwijken, en nochtans mocht zij zich aan hare droefheid niet overgeven, want van waar zouden zij brood krijgen, als zij het met arbeiden niet winnen kon. Uit medelijden voor hare kinderen werd zij op eene andere fabriek aanvaard en zoo zouden zij met sparen die droeve en lange drie maanden doorleven; maar de toekomst was zoo stikdonker, want als Gust terugkeerde zou hij in verscheidene maanden te Gent geen werk meer krijgen — zóó waren de fabrikanten allen ten opzichte der veroordeelden overeengekomen.

(*Slot volgt.*) EMIEL DE BEULE.

WENKEN EN VRAGEN.

Wat de Franschen uitdrukken door *fait accompli*, drukken de Duitschers uit door een slecht en gebrekkig gebouwd woord : *Thatsache*. De Vlamingen nu hebben te kiezen tusschen twee woorden, het eene van Franschen oorsprong : *feit*, 't andere het Duitsch nagebauwd : *daadzaak*.

Daadzaak moet verworpen. Reeds in het Duitsch is het eene onzinnige woordkoppeling in de vorige eeuw ontstaan. *Feit* integendeel werd reeds zoo lang in onze taal gebruikt dat het burgerrecht verkregen heeft. (Zie bl. 79 van *Noord en Zuid*, I (1878) het artikel van Verwijs over *Daadzaak*.)

Bestatigen, of zooals sommigen schrijven *bestadigen* moet uit de taal verbannen worden, juist gelijk het onhebbelijke *daarstellen*. Zuidnederlandsch, zegt Van Dale in zijn Woordenboek, en omschrijft het door : *constateeren*, terwijl hij er bijvoegt dat het een germanisme is, dat geene aanbeveling verdient. Men zegge noch *bestatigen*, noch *constateeren*, maar eenvoudig *vaststellen*.

Betrek, in sommige onzer gouwspraken zeer in gebruik, en dat met het Duitsche *Bezug* letterlijk overeenkomt, bestaat niet in het Nederlandsch. Men spreke dus van *betrekking* hebben tot iets, met *betrekking* tot, enz.

Dr. J. W. Muller (naar aanleiding van de *Vragen en Wenken* in het *Belfort* van December) vestigt onze aandacht op de uitvoerige bespreking, tusschen hem en Dr. W. De Vreese, bl. 303 en vlgg. van het *Tijdschr. voor Nederl. Taal- en Letterk.*, *XII*, over de beteekenis van *seck* in de uitdrukking *hou seck*.. Uit die bespreking blijkt vooral dat *seck* nu eens moet opgevat worden als imperatief (= zeg!), dan weder als samentrekking van *zeg-ik*, en eindelijk dat de twee

beteekenissen heel dikwijls door elkaar loopen. Dat *seck* wel degelijk nog in het midden der zestiende eeuw gevoeld werd ook als imperatief wordt buiten twijfel gesteld door de aanhaling uit Castelein.

Betrekkelijk *Blaffeture* komt ons nog het volgende uit Hasselt :

Plaffeture (de a is kort) schijnt eene samentrekking te zijn van *platte fermeture*. Immers, door *fermeture* verstaat men, volgens de oude vakwoordenboeken, o. a. de bladen of platte luiken waarmede men de winkelramen sluit. In het dietsche land heeft men *plat* bijgevoegd, om de platte blinden te onderscheiden van de *persiennes* of zonneblinden. Heden is het fransche *fermeture* onverbasterd in voege om de nieuwerwetsche *volblinden* aan te duiden; men zegt ook *stoorfermeture*.

Voor het woord *devanture*, vind ik in de oude vakwoordenboeken geene beteekenis die betrekking heeft met *voorgevel*.

Wij gebruiken nog andere fransche woorden die zoo zeer verbasterd zijn, dat ze bijna onkennelijk geworden zijn, b. v. :

Serjant (lijmtang), van het fr. serre-joint;

Baskél of *baskil* (spanjolet), van het fr. bascule (espagnolette à bascule);

Vits (hengsel), van het fr. fiche;

Zel (drempel), van het fr. seuil;

Kaveleure (omslag van een boek), van het fr. couverture.

Waar mag het woord *schallei* (plaats, achterplaats) wel vandaan komen?

N. B. De uitspraak in Hasselt is *schaljé*.

J. M. SWENNEN.

Vraag. Januariaflevering 1894. Ik lees in Robbrecht van Eine : « Ridder of meersman » zijn. Te Gent heet het : « ridder of mis ». Wie bewijst de gegrondheid van eene der twee gezegdens?

Antwoorde. Die de gegrondheid van een der twee gezegden bewijst, toogt, ons dunkens, de deugdelijkheid der beide uitdrukkingen, want zij zijn heelendal dezelfde.

Er kan enkel twijfel bestaan voor meersman en mis. Doch wij houden voor zeker dat mis uit meersman ontstaan is. Ook zouden wij ons wel wachten mis te spellen, zoo de geëerde vraagsteller het niet voordeed.

Er dient, zoo wij de Bellemsche uitsprake nabootsen willen, mees (zware e) en niet mis geschreven te worden.

Hoe mees tot *meersman* kan weergebrocht worden :

't Is gekend dat *r* in 't spreken veel onderdrukt wordt, als ze vóor *s* of *z* komen moet. Zoo hoort men *ges* voor *gers*, *kees* in plaats van *keers*.

Dit laat ons toe vóor *s* van *mees* *r* in te schuiven; **mee(r)s, meers.**

Meers zal allichte alleen van *meersman* overgebleven zijn, in de plaatsen waar het volk de rondleurders en de marskramers zoo niet meer en heette, en het de bediedenesse van *meersman* verloren had.

Zulke weglatingen zijn in onze tale nog te vinden.

Wat nu de gegrondheid der gezegden aangaat, hier valt op te merken dat zij veelal gebruikt worden, daar waar het een waagspel geldt.

Twee partijen die aan 't spelen zijn en van dewelke de eene nu eens wint en dan weer verliest, zullen op 't einde van 't spel *ridder of meersman* spelen. 't Is te zeggen : spelen om te weten welke van de twee partijen het gansche gelag betalen moet.

Die wint is ridder, is rijk, is edelman; die verliest, wordt arm en is daardoor gedwongen als een *meersman*, een marskramer, een rondleurder zijn brood te verdienen.

Een geneesheer die 'nen laatsten middel aanwendt om 'nen zieke te genezen, meestert *ridder* of *meersman*. Zoo die middel lukt, de zieke geneest, hij is ridder, gelukkig; zoo de middel mislukt, de zieke sterft, hij is meersman, ongelukkig.

Dendermonde. JUL. VAN LANTSCHOOT.

« *Ridder of meersman* zijn » (Belfort 1894, I, bl. 74) en hebbe ik nooit gehoord, maar wel *Rudder of meers*, dat men bij ons en te Gent, en elders nog misschien, « Rudder, Ridder of *mis* » uitspreekt.

Insteê van *Rudder of meers*... zegt men hier, met een stafrijm : *Male of mantel spelen*, en dat is *om al of niet*. Na mijnen zin beduidt *male* de *male* (De Bo) den bedelzak, en de *mantel* het overkleed, b. v. van eenen *Ridder*. In de spreuke *Rudder of meers* schijnt de *male* vervangen door de *meerse*, de schooier door den omgaanden *meerse*drager of *meerse*man ; en de *ridder* door den *mantel*.

In Holland zegt men « of ridder of marskramer », z. *P. J. Harrebommée's spreekwoordenboek, Utrecht, Kemink en zoon*, II, bl. 219a.

Marskramer, *meerskramer*, *meersman*, *mercier*, *mercenier* en *meers*, zullen wel wisselnamen zijn, en allemaal 't zelfste bedieden.

Wat *Blaffeture* betreft, diende er ingezien te worden dat Kiliaen, d'Arsy, Mellema en anderen zeggen dat *Blaf ample*, wijd, uitgestrekt beteekent; dat *Blaffaert* wijd, uitgestrekt papier is, *papier ample;* en *Blaffeture fenestre de papier.*

« Ik houd mij aan *plaffeture* = *plat de devanture*, » zegt uw briefwisselaar : waarom, dat zou ik geerne vernemen.

GUIDO GEZELLE.

TWEE STEMMEN.

(Fragment)

Uit het jubellied van X.

I.

Stemme der Armoede.

Zij kwamen op een morgend,
Zij hadden stem noch hert,
Vier sombere lijkbegravers,
Vier mannen in het zwart.
Een kist van witte planken
Die stond op 't bed in huis;
Een brandende keers er nevens
Er op een houten kruis.
En moeder weende bitter,
En wij, we weenden niet;
We waren nog zoo klein toch,
We kenden nog geen verdriet.
« Zeg, moêke, doe ze eens open
« Die witte kiste dáár,
« Zoo zagen wij er nooit een;
« Doch, wáár is vader, wáár? »
En moeder trok ons dichter
En borg ons in haar schoot,
En kroppend in haar tranen :
« Uw vader, zei ze, is dood! »
En toen, toen weenden we allen,
Vergeten was lach en spel :
Wat lag er in die kiste?...

Nu wisten wij het wel.
En de sombere lijkbegravers,
Die kerels in het zwart,
Ze droegen vader mede,
Die mannen zonder hart!
En moeder werd bleek en bleeker;
Ze werkte nacht en dag,
Voor zusje en mij, zoo zei ze;
Maar hoe ze ook werkte, ik zag
Dat, als we aan tafel zaten,
Zij soms niet meê en at,
Al was 't dat daags te voren
Zij ook niet geëten had.
En als wij soms eens klaagden,
Dan keerde zij zich om,
Al snikkend in haar voorschoot;
En we wisten niet waarom.
Maar droevig was het, droevig!
En moeder kon niet meer....
Toen, op een zondag morgend,
De priester van ons Heer
Ons hut kwam ingetreden;
Het was een man in 't zwart,
Maar toch geen lijkbegraver,
Want stem had hij en hert.
Hij gaf ons uit zijn kerkboek
Een beeldeken, zoo schoon,
En zei « mijn kindren, ge hebt nog
« Een Vader in 's hemels woon;
« Een Vader, goed en machtig;
« Ik koom, in zijnen naam,
« U brood en kleedsel brengen
« En werk voor moeder sáám. »
— En moeder sprak toen weenend :
« Gij die mijn redder zijt,
« O, Priester, vriend der Armen,
« Wees steeds gebenedijd! »
En sedert elken avond,
Dan knielen wij samen neer,
En vragen voor dien priester
Den zegen van den Heer.

. . . .
. . . .

O! kont gij, priester, hooren
Het biddend, dankend lied,
Dat klinkt in honderd hutten
Uit duizend borsten schiet;
Dat armen zingen en weezen
In dankend jubelkoor,
Wat grootsch concert zou heden
U klinken in het oor :
O! priester, gij die de engel,
De vriend der armen zijt,
Wees steeds, in dood en leven,
Van God gebenedijd!

II.

Stemme des Kerkers.

In de diepe, bange koten,
Somber als ons razernij,
Ver van de aarde weggestooten
Lagen wij en weenden wij.

Weenden wij in de ijzeren keten,
— O! haar nijpers prangden zoo! —
Als een slachtos neergesmeten
Op een vunzen bundel stroo.

Uit des levens schoot versmeten,
Knagend hert en banden af,
Levende lijken, doodvergeten
In den kerker, als in een graf!

O! de traaggerekte dagen,
O! de nachten lang en zwart!
Niets dan 't droeve tiktakslagen
Van de klok en van ons hart!

Niets dan klank van sleutelbossen
En het knarsend grendelgeschrei :
't Was als 't grijnzen van den duivel
Lachend met ons razernij!

Op de sombere, grijze wanden
Scharden wij ons nagels bot,
Machtloos in ons knarsetanden,
Menschen vloekend, vloekend God!

En daar kwam de goede priester
Die ons hand in de zijne nam;
Wie van al die schurken wist er
Wat die man verrichten kwam?....

« Vrienden! » zei hij, en die woorden
Maakten wakker 't weinig goed
Dat de driften nog niet smoorden
In ons steenenhard gemoed.

Wist hij dat we de handen dopten
In onnoozel broederbloed,
Eer en godsdienst laf verschopten
Met een heiligschendenden voet?

Ja!... maar als 't Gerecht der menschen
Hartloos tuchtigt, ruw kastijdt,
Komt de priester een boetkrans trensen,
Lenigt hij en benedijdt!

Priester Christi! kon het wezen
Dat uw hart hier openviel;
Mocht ik in de plooien lezen
Van uw sterke priesterziel!

O! hoevelen staan er geschreven
Die ge, uit schande en zondenleed,
Aan hun God hebt weergegeven
En voor de Eer herleven deedt.

Van hoeveel verstokte zielen
Raaktet gij 't verhard gemoed,
Hoeveel deed ge er weenend knielen,
Nedervallen voor uw voet!

Maar de wondren die gij stichtet
In het somber kerkerkot,
't Zielenheil dat ge er verrichtet
Dit alléén, dit zag uw God.

't Ruwe banksken zal niet spreken
Waarop gij, in smert vereend,
Met verteederd tranenleken,
Met die woestaards hebt geweend!

Maar in 't Boek van 't Eeuwig Leven
Staat, voor 's werelds laatsten dag,
Elke grootsche daad geschreven
Die uw Deugd niet zeggen mag.

Priester! troost- en vredestichter,
Hert gemaakt van medelij,
Priester! ziel- en geestverlichter,
Dat uw naam gezegend zij!

Brussel. LOD. MERCELIS.

HET VISCHJE.

HELDER glanst de volle mane,
Lacht en lonkt op plasch en beke;
Doch de visscher zit langs d'oevers
Met zijn moordend net aan 't loeren.
Vischje, vischje, kom niet boven
Anders zijt ge slim bedrogen!

Blijdzaam pinken witte sterren,
Lonken glanzend op de wateren;
Doch een grimmig ooge aan 't gloeien,
Zit u boozig aan te grijnzen.
Vischje, vischje, blijf van onder,
Anders leeft g' uw laatste stonden!

Geurig aêmen waterrozen
Boven 't vlak hun volle reuken;
Doch er domp'len looze strikken
Die bereid zijn u te vangen.
Vischje, vischje rijs niet opwaarts,
Anders komt gij nooit meer neêrwaarts!

Lacij! 't vischje 'n wou niet luisteren :
't Kwam naar boven, 't speelde en 't stoeide;
Doch het werd in 't net gevangen
En 't verloos zijn zalig leven!
Varen geene lijk het vischje
Op dees booze en droeve wereld?...

Poperinghe, 8 Dec. 1893. NINO.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Am Römischen Grenzwall. Altgermanische Erzählungen von HERMANN HARTMANN. Minden i. W., Bruns' Verlag. — Bij den grooten toevloed van boeken van allerlei aard, waarmede de Duitsche boekhandel, jaar op jaar, tegen Kerstmis, ook onze boekemarkt pleegt te voorzien, was er ditmaal een werk, dat wellicht minder dan anderen van gelijksoortigen aard in ons land bekend is geworden, maar dat juist bijzondere opmerking verdient. Een werk dat zekerlijk velen onzer lieden van kennis en smaak, in den goeden, ouden zin, zal behagen. De schrijver is Dr Hermann Hartmann te Lintorf in Hanover, een man die land en lieden, oud en nieuw, van zijne vaderlijke gouw, het Hanoversche deel van noordelijk Westfalen, rondom Osnabrück, en niet verre van de Noord-Nederlandsche grenzen, kent als niemand anders — een man die reeds herhaalde malen, in verschillende belangrijke werken (Bilder aus Westfalen, Wanderungen durch das Wittekindsgebirge, Das Buch vom Sachsenherzog Wittekind, enz.) het leven van zijne Westfaalsche landslieden, zoo uit de tijden van het begin onzer jaartelling als uit de jaren van den strijd tusschen Franken en Sassen tijdens Karel den Grooten, zoo uit de middeleeuwen als uit den hedendaagschen tijd, op het gebied van de geschiedenis, en bijzonderlijk van de geschiedenis der beschaving heeft beschreven, ten deele in romantische versiering, maar steeds genomen uit een zuiver wetenschappelijk oogpunt.

Thans heeft D[r] Hartmann bijzonderlijk zijnen Westfaalschen landslieden, maar ook in zekeren zin het Nederlandsche volk onzer oostelijke gewesten benoorden den Rijn, dat zoo na aan het Westfaalsche verwant en eveneens van Nedersassischen oorsprong is, in zijn jongste, pas verschenen werk, boven genoemd, eenen bundel belangrijke en schoone verdichte verhalen aangeboden. Zes novellen, streng naar de eischen der geschiedkundige wetenschap, maar in liefelijk-romantischen vorm, stellen ons het leven en streven van het volk in Neder-Germaniën voor oogen, ten tijde van de eerste verschijning en de vestiging der Romeinen in hunne gouwen, en vergunnen ons eenen blik op den belangrijken invloed dien de Romeinen op de Germanen hebben uitgeoefend in

vrede en krijg, in lijden en strijden, in handel en wandel, in huis en hof, op bergen en in bosschen, op velden en op wegen. Eene zeer aanzienlijke reeks van belangrijke, ten deele uitgebreide aanteekeningen van zuiver wetenschappelijken aard besluit dezen bundel verhalen, en strekt tot aangename verduidelijking van een en ander, dat in die novellen bijzonderlijk de opmerkzaamheid des lezers wekt.

Het werkje, niet van grooten omvang (168 bladz.), eene degelijke, ook eenvoudig-fraaie uitgave, strekt den schrijver tot eere, en is alle aanbeveling weerdig. Het vinde, in den ruimsten zin, ook onder ons zijnen weg.

Haarlem. JOHAN WINKLER.

Historisch en Kritisch overzicht van het Vlaamsch Tooneel in de XVIIIe eeuw, door O. VAN HAUWAERT, leeraar bij het koninklijk atheneum van Chimay. Gent, A. Siffer, fr. 1,50.

Dit werk door de Koninklijke Vlaamsche Akademie bekroond in een harer laatste prijskampen, levert een volledig overzicht onzer dramatische kunst in de 17e eeuw en mag een wetenswaardig boek genoemd worden. Wil dat zeggen dat wij alles in het boek goedkeuren? Neen, eenige deelen zijn te lang en andere te kort behandeld en de taal, goed in het algemeen, was toch vatbaar voor verbetering.

De schrijver schetst hoe tijdens de Spaansche heerschappij, wanneer de oorlog in ons land woedde, de dramatische kunst om zoo te zeggen eenen zekeren dood te gemoet ging en hoe ze tijdens het twaalfjarig vredeverdrag, den 9 April 1609 te Antwerpen gesloten, wederom werd opgebeurd.

De dichters en rederijkers gaven hunne verwachting van den vrede op het tooneel lucht, en de kloostergestichten luisterden de prijsdeelingen hunner leerlingen met tooneelvertooningen op, die telkens door eene groote menigte volks werden bijgewoond.

Ook de Landjuweelen, die wederom in voege kwamen, brachten er oneindig bij toe om de dramatische kunst te bevorderen.

Na den twaalfjarigen vrede had men een nieuw verval aan te stippen, tot wanneer een nieuw gesloten vrede in 1659, wederom de gemoederen opwekte en eenen regelmatigen gang verzekerde aan de dramatische kunst.

De dichters bezongen den vrede en trachtten door zinnebeeldige handelingen de waarheid te bewijzen van het oude spreekwoord : *Pax optima rerum.*

In al de bijzonderste steden van het Vlaamsche land beijverden zich de rederijkers om de tooneelspeelkunst in aanzien te doen klimmen.

Betreurlijk is het dat de tooneelschrijvers die, in de 17e eeuw, de klucht wilden op het tooneel brengen, onmachtig om door fijnen en scherpen geest, door luimige en pittige opvatting de gebreken der maatschappij het volk voor oogen te brengen, hunne toevlucht namen tot de bloote voorstelling van de bedorven zeden des volks.

Later nochtans stonden er kloeke tegenstanders op, die tegen de onzedelijke strekking des tooneels te velde trokken.

Zekere Joan De Grieck, onder ander, van Brussel, schonk zijne landgenooten eene reeks werkjes, waarin hij trachtte het zedelijke peil des tooneels te verhoogen.

Dr Amand De Vos heeft eene *derde aanklacht bij de Kamers van vertegenwoordigers* gezonden. Lokeren, drukkerij van Wᵉ De Smet.

Men kent het gebeurde met den bataljonsdoctor De Vos, zijn werk *Een officier geworgd* zet geheel de toedracht der zaak omstandig uiteen. Tegen wil en dank is hij om ongeneesbaarheid, zoo luidt het, op pensioen gesteld, terwijl hij beweert niet alleen met geene ongeneesbare ziekte aangedaan te zijn maar zelfs springlevend in volkomen staat van genezing te verkeeren. Hij beschuldigt de onderzoekscommissie enkel een onderzoek voor den vorm ingesteld te hebben, en voor wat zijne radicale genezing betreft, steunt hij op het certificaat hem verleend door de heeren Boddaert, Bouqué, De Cock, Deneffe en Van Bambeke, hoogleeraars bij de Universiteit van Gent en door Dr Cruyl cliniekoverste bij het burgerlijk gasthuis ook alhier.

Dr De Vos afgescheept in de militaire wereld, vraagt recht aan de vertegenwoordigers der natie.

Groot woordenboek der Nederlandsche taal. — Onlangs verscheen de afl. Onzin — Ooilaan, door Dr A. Kluyver en Dr W. L. De Vreese; nu kwam van de pers Bom — Boos, door D, J. W. Muller.

Hans Sachs. — Nuremberg gaat dit jaar met luister den vierhonderdsten verjaardag vieren van de geboorte van haren beroemden inboorling den schoenmaker-dichter, den deken der Duitsche meesterzangers.

Hans Sachs werd geboren in 1494 en stierf in 1576; men zegt dat hij ongeveer 6000 gedichten vervaardigde waaronder 53 gewijde stukken, 64 farcespelen en 59 fabelen. In vele zijner gewrochten komen heftige en grove hekelingen voor op de misbruiken van zijnen tijd.

Het vierde nagenoeg zijner werken is uitgegeven; er komt eene keus zijner schriften voor in de *Deutsche Dichter der 16 Jahrhundert* van Goedeke en Tittmann (nieuwe druk 1874, 3 bd.).

J. te Winkel schrijft in de « Vragen van den dag » eene zeer lezenswaardige studie over de *Vlaamsche Beweging en haar belang voor de Noord-Nederlanders*, over het algemeen met veel onpartijdigheid.

Wij vinden er nochtans eene « liberale » fabel in, die reeds tienmaal weerleid is, namelijk als voor het Davids-Fonds, eene « lagere contributie, dan bij het Willems-Fonds, het lidmaatschap er van, ook voor den eenvoudigen volksman, mogelijk » zou maken.

Dit is valsch. *Geen enkel lid* van het Davids-Fonds betaalt min dan 5 fr. 's jaars, hetwelk, overigens, bewezen is door de rekening, welke in ieder *Jaarboek* is aan te treffen.

Dr August Snieders. — Reeds verschillende bladen hebben od het initiatief van *Ons Vlaanderen* het uitmuntend gedacht opgeworpen eene nationale betooging inrichten ter eere van onzen grooten Antwerpschen romanschrijver. Met geluk en geestdrift sluit *Het Belfort* er zich bij aan. Dr Snieders wordt niet alleen in Zuid- en Noord-Nederland gewaardeerd, de Franschlezenden hebben ook reeds menige zijner werken door de vertaling mogen genieten, en onlangs nog gaf *La Revue Générale* de overzetting van stukken uit zijn laatste boek *Sniederiën.*

Congres. Wij vestigen de aandacht op het Nederlandsch Wetenschappelijk Congres der katholieken, dat dit jaar te Brussel den 4, 5 en 6 September zal gehouden worden.

Een Fransch comiteit, onder voorzitterschap van Mgr d'Hulst; een Hollandsch, onder voorzitterschap van Dr Schaepman; verscheidene Duitsche, Oostenrijksche, Italiaansche en Zwitsersche komiteiten eindelijk, zijn tot stand gekomen om, in hunne afzonderlijke landen, talrijke bijtredingen uit te lokken. Met Spanje, Engeland en Amerika zijn onderhandelingen aangeknoopt. Deze bijzonderheden welke een uiterst belangrijk en welgeslaagd Congres schijnen te voorspellen, ontleenen wij aan het bericht der inrichtingskommissie.

Voorts lezen wij er dat tot op dezen dag 550 bijtredingen ingekomèn zijn, en dat men niet wanhoopt door eene ijverige propaganda het getal van 2500 te bereiken, zooals op het Congres te Parijs, verleden jaar.

Voorloopig heeft men de volgende afdeelingen aangenomen : 1) Godsdienst, 2) Wijsbegeerte, 3) Recht en staathuishoudkunde, 4) Geschiedenis, 5) Wiskunde en physica, 6) Natuurkunde en levensleer, 7) Menschenkunde, 8) Taalkunde. Misschien komt er nog eene afdeeling bij van christelijke kunst, en eene van aardrijkskunde.

Terwijl het vorige Congres nagenoeg twee honderd bijdragen heeft uitgegeven, zijn tot hiertoe slechts een vijftigtal beloften van bijdragen ingekomen.

Aan den anderen kant treft ons het geringe aandeel der katholieke geleerden uit Vlaamsch-België, in de werkzaamheden van het toekomende Congres. Wij schrijven het hieraan toe, dat er in Vlaamsch-België eigenlijk nog geene propaganda werd voor gemaakt. Uit al onze krachten sporen wij ze aan, het hunne bij te dragen tot het welslagen eener onderneming, welke — zooals blijkt uit een hoogst waardeerenden brief van kardinaal Rampolla — ten zeerste de hooge goedkeuring van Z. H. den Paus bezit.

Men zende zijne bijtreding tot den heer André Dumont, leeraar ter katholieke Hoogeschool van Leuven, secretaris van de inrichtingscommissie.

Dr Weber. — Aan den grijzen centrumsman Dr Weber, den dichter van *Dreizehnlinden*, *Goliath*, enz., is ter gelegenheid van zijnen

80^{n} verjaardag, op 26 December, door den H. Vader de Gregoriusorde verleend. Het *Westf, Volksbl.* bevat uit Nieheim eene openlijke dankzegging van Dr. Weber zelven voor de hem op gemelden datum gebrachte hulde door eene deputatie der Centrumspartij van zijn kiesdistrikt Höxter-Warburg, nadat hij juist van eene zware ziekte hersteld was.

Maurits Jokaï. — De Hongaren hebben den 5^{n}, 6^{n} en 7^{n} Januari plechtig het jubelfeest gevierd van hunnen nationalen dichter, die niet tevreden de onafhankelijkheid van zijn vaderland in zangen met geestdrift te verbeiden, ook een werkdadig deel nam in den strijd.

Ter gelegenheid van deze plechtigheid hebben verschillende Hongaarsche gemeenten hem burger hunner stad gemaakt; hebben menige geleerde genootschappen hem tot eerelid uitgeroepen en heeft de hoogeschool te Pesth hem vereerd met den titel van Docter *honoris causa.* De Minister van openbaar onderwijs is hem komen begroeten en een letterkundig gedenkteeken gaat hem opgericht worden in vorm van eene prachtuitgave zijner volledige werken, die niet min dan 100 boekdeelen beslaan.

Boeken. — In 1893 werden er in Frankrijk ongeveer 20,000 boeken uitgegeven en daarin komt Parijs alleen voor nagenoeg 6,200. In 1892 was het nagenoeg hetzelfde getal, doch de hoofdstad telde er dan een 200 min.

Als zulke hoeveelheid drukwerken verschijnen in één land alleen — en elders komen er in evenredigheid niet min uit de persen — is het dan te verwonderen dat er een « crise du livre » bestaat? Nauwelijks is een werk aangekondigd of een ander komt het den loef afsteken, en de voorraadkamers der uitgevers proppen op met hetgeen men noemt « winkeldochters ».

Van den eenen kant deze vermenigvuldiging van het boek en van de andere zijde het verminderen van studie en leeslust, en het feit dat zoovele menschen geen ander verstandelijk voedsel meer zoeken dan in bladen en hoogstens in tijdschriften, baart het dan verbazing dat zoovele uitgevers vallen en vergaan gelijk sneeuw onder de zon, en dat de schrijversgilde de spiegelingen ofte fata morgana van het beloofde land met zijne rijke druiventrossen, verder en verder zien wegdansen?

En in zulke hoeveelheid gedruksels, natuurlijk hoeveel kaf!

Het Recht. — Dit kloek vlaamschgezind Antwerpsch weekblad, waar zoovele onzer leiders in schreven, dat 20 jaar dapper en onversaagd op de bres heeft gestaan, heeft ongelukkiglijk met nieuwjaar opgehouden te verschijnen. Nochtans is de strijd niet uitgestreden en doet zijn verdwijnen eene leemte openvallen.

Alhoewel in alles niet eens met het Meetingistisch strijdblad, moeten wij het toch bedanken voor de goede diensten aan deze zaak bewezen en brengen wij het onze hulde tot afscheidsgroet. De optrekkende wacht slaat aan en biedt de wapens voor de aftrekkende wacht-

Nestor De Tière. — Dezer dagen werd te Brussel eene huldebetooging gevierd ter eere van dezen talentvollen en vruchtbaren tooneeldichter, den schrijver van *Hermina*, *Zieleketens*, *Vorstenplicht*, *De Grolpot*, *Liefdedrift*, *Belsama*, *Roze Kate*, *De Spiegel* enz. Met dit laatste werk behaalde hij in 1892, in de Kon. Vl. Academie, den driejaarlijkschen staatsprijs van tooneelletterkunde. De feestelijkheid bestond in een feestmaal, de vertooning in den Vlaamschen schouwburg van een zijner laatste werken, het aanbieden van zijn portret door den kunstschilder Broerman en van zijn bronzen borstbeeld door den beeldhouwer Broecke.

De Tière, geboren te Eine, telts lechts in de dertig jaren.

Koninklijke Vl. Academie. — In zitting van 17 Januari werd, om zoo te zeggen met eenparigheid van stemmen, tot werkend lid gekozen de weledele heer de Maere Limnander, de verlichte en bevoegde beschermer der Vlaamsche Kunst en Letteren en de schepper van Brugge-Zeehaven. Men herinnert zich met welken tact en welk beleid hij het Nederlandsch Congres te Gent in 1891 voorgezeten heeft; hij was ook voorzitter van het Congres alhier in 1867 en van dat te Brugge in 1884.

Het overige der zitting werd aan huishoudelijke zaken besteed.

Davidsfonds. Yper vierde feest in de Iweynszaal; Zele voerde op *Geschenk van Graaf Chaberdan* van Silvester; Aarschot vergaste zijne leden op eene voordracht door den heer Vermeyle; Borgerhout gaf een dramatisch zangspel ten beste en richtte eene spreekbeurt in vervuld door den heer J. Crels; Antwerpen ontbood den eerw. heer Dr Claeys van Gent. Ziehier hoe het *Handelsblad* zich uitlaat over deze redevoering :

Hij sprak ons over de moedertaal, over het verleden der Vlamingen en over hunne toekomst, over den rijkdom der Vlaamsche taal.

In welke beelden heeft hij ons het roemrijk verleden terug voor de oogen getooverd!

Voorwaar, Dr Claeys is een kunstenaar van het woord en zijn redenaarstalent is zoo veelzijdig als onderscheiden.

† **Hoogleeraar Van Beneden.** — België heeft eenen zijner roemrijkste zonen en de Hoogeschool van Leuven eenen zijner bekwaamste leeraars verloren.

Dr Van Beneden werd te Mechelen geboren in 1809. In 1831 reeds, werd hij bewaarder benoemd van het kabinet van natuurlijke historie te Leuven en in 1835, werd hij er met het geven van eenen leergang gelast. In 1853, werd hem door het *Institut de France* den grooten prijs toegekend; in 1843 stichtte hij te Oostende een laboratorium voor dierkunde.

Hij mag terecht een der stichters van de hedendaagsche dierkunde genoemd worden en zijne beroemdheid, zegt hoogleeraar Renard, overschreed alle grenzen. In alle werelddeelen was Van Beneden door

de mannen der wetenschap niet enkel gekend, maar geacht, gewaardeerd, geraadpleegd en gevolgd.

† **Hendrik Beyaert** staatsbouwmeester; het afsterven van dien kunstenaar van hooge en gewaardeerde waarde is een echt verlies voor het land. Hij werd te Kortrijk geboren den 29 Juli 1823. Zijne bijzonderste gewrochten zijn : het hotel der Nationale Bank, (met medewerking van den heer Wijnant-Janssens), de fontein de Brouckere, de werken van het kasteel der Hallepoort, het huis « De Kat » (in 1876 bekroond), de square van den kleinen Zavel (1878), de heropbouw van het verbrande paleis der Natie (1884-86), het hotel van het Ministerie van IJzeren wegen (1887), dat van de Spaarkas (1889-93), alle te Brussel; verder het stationsgebouw te Doornik, het kasteel te Wespelaar, de Nationale Bank te Antwerpen, enz. enz.

† **Jan ter Gouw**, de geschiedschrijver van Amsterdam, is te Hilversum overleden 80 jaar oud. Hij schreef ook nog werken over de Gilden (1866), de opschriften en uithangteekens (1867), en eene geschiedenis van Nederland (1868). Zijne geschiedenis der hoofdstad begint met 1275 en eindigt slot 16ᵉ eeuw (8 bd.) De schrijver trok in 1830 te velde tegen de Belgen, later werd hij onderwijzer te Amsterdam.

† **Jacques Demogeot** oud-leeraar van de Faculteit der Letteren te Parijs; gedurende 4 jaar verving hij Désiré Nisard in zijn leeraarstoel ter Sorbonne. Hij schreef : *Histoire de la littérature française*, werk dat 24 uitgaven beleefde, *Histoire des littératures étrangères*, *Notes de métaphysique* en eene berijmde vertaling van Lucain's *Pharsale*.

† **Pastoor Johaan-Martin Schleyer** de uitvinder der Volapük of wereldtaal. Hij werd geboren te Oberlanda in Baden en stierf te Constanz 61 jaar oud. De man was een echte polyglotte, hij kende 37 talen.

† **Dʳ Jacob Gijsbert de Hoop Scheffer**, rustend hoogleeraar te Amsterdam. Beoefenaar der Nederlandsche kerkgeschiedenis, laat hij onder ander achter : *Geschiedenis van de Hervorming in Noord-nederland tot op 1551* (2 deelen, 1873), en eene onvoltooide geschiedenis der Nederlandsche doopsgezinden.

† **Baron Karl von Hasenauer**, de beroemste bouwmeester van Oostenrijk sedert Ferstl, Hansen en Schmidt. Zijne bijzonderste scheppingen zijn de koninklijke musea van Weenen, het paleis van graaf Lützow, het paleis der nijverheid in de wereldtentoonstelling van 1875, de burgschouwburg, het keizerlijk kasteel te Lainz, de veranderingen (nog onvoltooid) aan het keizerlijk paleis in de hoofdstad en de architectonische deelen der monumenten aan Maria-Theresia, Tegetthoff en Grillparzer.

† De eerw. heer **Adolf Goemaere** te Meenen in den ouderdom van 73 jaar. Hij is schrijver van verschillende Vlaamsche en Fransche werken; hij was de broeder van wijlen H. Goemaere, den pauselijken uitgever te Brussel en stichter van *Le Courrier de Bruxelles.*

† **Dr Justus Karl Hasskarl** te Kleef, 82 jaar oud. Hij laat vele schriften achter over het plantenrijk in Java; hij was het die in de Nederlandsche bezittingen de kinaplant invoerde.

† **Waddington**, senator, gewezen ministerhoofd van Frankrijk en gezant in Engeland. Hij laat werken achter over oudheidkunde.

† **Pater de Reynon,** S. J. — Hij was leeraar in physica te Parijs, en schreef gewaardeerde werken over wijsbegeerte en godgeleerdheid.

† **Talouarn** Bretoensche dichter, 77 jaar.

Het Belfort

Maandschrift

gewijd aan

Letteren, Kunst

en

Wetenschap

(6 frank 's jaars).

Gent

Drukkerij A. Siffer

Negende jaargang, 1891 Maart, N° 3

AAN DE KATHOLIEKE KRINGEN VAN VLAAMSCH BELGIË.

De maatschappelijke vraagstukken, die dagelijks meer en meer op den voorgrond treden, de nieuwe toestand, waarin wij ons door de uitbreiding van het stemrecht bevinden, de noodzakelijkheid der toenadering van de leidende standen tot het volk, dit alles geeft aan de volkstaal eene eereplaats.

Immers, hoe kan die toenadering gebeuren? hoe kunnen de honderd duizenden nieuwe kiezers van 't Vlaamsche land bij de katholieke partij ingelijfd worden? hoe kan het maatschappelijk vraagstuk in vrede en rechtveerdigheid opgelost worden, wanneer de hoogere standen de Vlaamsche taal onmachtig zijn, of niet gebruiken willen?

Zonder de volkstaal kunnen de katholieken in Vlaanderen, al verdubbelden zij ook hunne werkzaamheid en hunne opoffering, niets verrichten.

Een onzer uitstekendste dagbladschrijvers, Mr W. Verspeyen, bestatigde het in zijn boekje, *Le parti catholique Belge*. Sprekende van de moedertal, die te weinig gekend en onrechtveerdig misprezen wordt door de hoogere standen, vraagt hij : « Zijn we in die orde van gedachten niet blind en onvoorzienig geweest? Hebben wij ons niet te verwijten op die wijze de misverstanden verzwaard en de kloof der ongelukkige scheidingen gedolven te hebben? Hebben wij zelfs niet vergeten, uit het eenig oogpunt der godsdienstige belangen, dat de nationale taal een heilig vat is, welk het geloof, de overleveringen, de zeden, het vernuft van een volk bevat, als de gouden kelk, dien 's priesters handen opheffen, het bloed van Jesus-Christus?

« Zonder hier een geschiedkundig en terugblikkend rekwisitorium op te maken, zonder het deel der verantwoordelijkheid te willen bepalen, bestatig ik dat wij tegenover eenen slechten toestand staan en dat het onze eerste plicht is hem te verhelpen, indien wij tot het einde toe, er de ongemakken en de gevaren niet willen van dragen.

« Uit dit oogpunt beschouwd, raakt de Vlaamsche zaak, die te lang als eene zuiver grillige taal- en letterkundige beweging beschouwd is geweest, langs alle zijden aan de godsdienstige, vaderlandsche en maatschappelijke belangen van het hoogste gewicht. Er zou een nieuwe en onherstelbare misslag begaan worden, indien er niet zonder uitstel gedacht werd aan de noodige herstellingen, aan den in te winnen verloren tijd, aan de mannelijke voornemens, die moeten gemaakt worden, wil men niet onmachtig, ontwapend en verzeild staan voor de golven die klimmen, en de gevaren die voorspeld worden. Ik wil wel toegeven dat wij den sleutel van den toestand bezitten, maar de Vlaamsche taal is er het slot van, ten minste in Vlaanderen. »

Mgr Lambrecht zaliger heeft honderd maal die woorden gezegd, welke alle helderziende mannen zich moeten eigen maken.

Men wete immers dat de socialisten in het katholieke Vlaanderen reeds diep ingeworteld zijn, omdat zij het volk in zijne taal aanspreken, en de verfransching of de onverschilligheid der begoede menschen behendig uitbuiten om het volk op te hitsen.

In sommige katholieke kringen van het Vlaamsche land heeft men de gegrondheid van dit gezegde erkend. Aan de nationale taal van Vlaanderen wordt eene min of meer belangrijke plaats verleend in hunne vergaderingen, in hunne feesten. Een deel der redevoeringen, der tooneel- of zangstukken zijn reeds Vlaamsch. We kunnen die kringen niet genoeg gelukwenschen, omdat zij aldus hulde brengen aan de taal, die gansch het volk is.

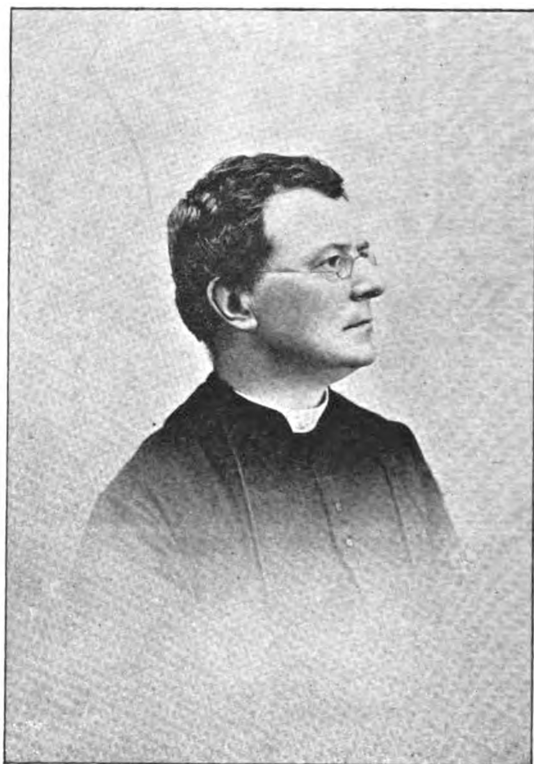
Die eerste stap zal ongetwijfeld den tweeden en den derden meebrengen. Van uitzondering zal het gebruik der volksspraak, de algemeene regel worden. Dit hopen en wenschen wij, in 't belang van den godsdienst in Vlaanderen. Aldus zal het volk volledig vertrouwen hebben in de katholieke kringen, waar zijne taal gesproken en in eere gehouden wordt.

Wat er ook van zij, de noodzakelijkheid van 't gebruik der Vlaamsche taal dringt zich op. De staatkundige twisten zullen meer en meer in 't openbaar geslecht worden. Hoe zal het den katholieken mogelijk zijn, het gesproken en geschreven woord te verkondigen, om het volk voor hunne zaak te winnen, indien zij het niet geleerd hebben? En eene taal kent men slechts wanneer men ze dagelijks beoefent.

Welnu, de leden der katholieke kringen kunnen de volkstaal beoefenen, zooveel als ze willen. Dat zij de nationale taal gebruiken in hunne kringen, in hunne samenspraken, in hunne redevoeringen, in hunne tooneel- en zangfeesten en vooral in hunne letterkundige gilden. Die gilden kan men immers hervormen in sprekersbonden, waar de leden tot het moeilijk, maar eervol ambt van spreker kunnen opgeleid en geoefend worden om met de pen en het woord, het geloof en de samenleving te verdedigen.

Nu dat de werkzaamheden van de katholieke kringen met nieuwe kracht hervat worden, durven wij de hoop koesteren, dat ons billijk verlangen zal ingewilligd worden.

Gehoor gevende aan de naastenliefde en aan de dringende smeeking van hare beroemdste strijders, zal de katholieke partij in België den hinderpaal doen verdwijnen,

Gent, drukk. A. Siffer

HUGO VERRIEST.

HUGO VERRIEST! Die naam wordt door velen in Vlaanderen met liefde en bewondering uitgesproken!

Voor dien man is de Vlaamsche jeugd in geestdrift opgetogen.

Hij heeft ze bekoord door zijne aantrekkelijke lessen die zijne gewezene leerlingen nooit zullen vergeten.

Hij heeft ze bekoord door zijn verrukkelijk woord, door zijne medeslepende bijdragen in de *Vlaamsche Vlagge*, — echte parels van de fijnste letterkunde, verborgene schatten, maar daarom niet te min kostbaar.

Hij heeft de Vlaamsche knapen bekoord, zoodanig dat zij van niets anders meer konden spreken, tenzij van den kamp voor Vlaanderens herworden, voor eigen taal en eigen zeden, voor eigen kunst en eigen beschaving.

Hij heeft ze bekoord omdat hij de duisternissen van onwetendheid en onverschilligheid heeft verdreven, waarin de Vlaamsche knapen wandelden en in hunne harten 't heilig vuur heeft ontstoken voor belangwekkende zaken, voor kunst en letterkunde.

Hij heeft ze bekoord omdat hij de leermeester is geweest van Rodenbach.

Zonder Hugo Verriest, misten wij misschien dien Vlaamschen O'Connell, die in korte jaren zulk eene volle loopbaan heeft doorwandeld, die door zijn machtig woord de Vlaamsche jeugd der vijf gouwen ten heiligen strijd heeft geroepen en door de stormende

Blauwvoeterie de Vlaamsche Beweging van een wissen ondergang heeft gered.

Is het te verwonderen dat Verriest bemind wordt?

Kent gij iemand even beminnelijk als Hugo Verriest? Kent gij zulk een edelen, deftigen, ontwikkelden geest, zulk een blijdzaam en rondborstig karakter, zulk een fatsoenlijken en beschaafden man, zoo voorkomend voor klein en groot, zoo hartelijk voor al de Vlaamsche vrienden?

De schrijftrant is de uiting van den mensch, pleegt men te zeggen.

Is het dan te verwonderen dat de trant van Verriest zoo bekoorlijk is?

Hij heeft geschreven over kunst en letteren.

Wilt gij daarover iets lezen dat de moeite waard is, dat meer dan alledaagsch is, dat gij in geene boeken zult tegenkomen, lees zijne artikelen geteekend *Etiamsi*, in verschillige jaargangen van de *Vlaamsche Vlagge*.

Zulke geleerde, zulke verhevene opstellen zoudt ge in tijdschriften niet aantreffen.

Zulke lekkere spijs, krijgt ge zelden te genieten.

Aardig, niet waar?

In Vlaanderen moet ge dat in een nederig studententijdschrift gaan zoeken.

En zeggen, als die bijdragen daar verschenen, dat er velen waren die meenden dat zulke taal uit studentenpennen kwam gevloeid.

O sancta simplicitas!

Wij lazen ze vroeger met onuitsprekelijk genot : natuurlijk dat wij ze, als student, maar half konden verstaan.

De Vlaamsche lezer zal het ons niet ten kwade duiden, dat wij hier eenige uittreksels aanstippen.

Zij zijn bij geen enkelen uitgever te vinden : mochten zij hier voor een breeden kring van lezers toegankelijk

worden gemaakt en Verriest door zijn eigen woord — beter dan door 't onze als *kunstkenner* laten optreden.

Waarin bestaat de dichtkunst? Het vraagstuk der schoonheidsleer heeft ook den Vlaamschen meester gekwollen, die zijn eigen edel kunstgenot aan de Vlaamsche knapen heeft medegedeeld.

Waarin bestaat de dichtkunst? Dat legt hij open voor de leerende jeugd van Vlaanderen.

Er bestaat een gezang in de maat, in den rythmus; dat noemt de schrijver de *Poësis der maat :*

« In het Vlaamsch vers is er mate, 't is te zeggen dat men lange lettergrepen kent, korte lettergrepen, en dat men de lange en korte lettergrepen op verschillige wijzen achter malkaar plaatsen mag.

Weten ;hoe men ze plaatsen moet en mag, en is niet genoeg.

Men moet den rythmus, den stap of gang, den dans der lettergrepen in de ooren en in het lijf hebben....

Op den zang van hun muziek springen de Hongaren op. Met vieren zouden zij op de breedte van eene speeltafel staan. Zij plooien en buigen hoofd en lijf, armen en beenen, en spelen met handen, vingeren en oogen, met schouder en knie. zoo beleefd, zoo fatsoenlijk, zoo vrij, zoo juist, zoo edel, zoo passend op alle mate en gang, dat geheel hun lichaam of het ware de uitdrukking is van het muziek in gerythmeerde mate en beweging.

Als Beethoven doof geworden zijnde, zijn prachtig muziek schreef, hij trommelde er de beweging en mate van, met zijne vingeren op de ruiten.

Wij doen hetzelfde en trommelen eene marche op onzen lessenaar.

De schoonheid van den trommelslag en ligt in den klank niet en wij schrijven om hem te verbeelden : rrrrom rrrom rrom rom rom. In het vers, in het Vlaamsch vers, ligt er wonderlijke beweging en mate.

Hij, aan wien God de Poësis der mate gegeven heeft, hoort en voelt dien gang, dien stap, dien dans, die zwaar- of lichtroerende beweging : hij schept dien rythmus in zijn woord, en doet hem levend bestaan in zijn vers, juist, passend, fatsoenlijk en vrij, licht en edel, zwaar en sterk.

Die *die* poësis niet en hebben (misschien andere wel) onderzoeken en gevoelen of er, in het opeen volgen der lange en korte lettergrepen, fouten zijn ofte niet, maar den *zang* en hooren zij niet, noch weten zij of hij bestaat. »

Er bestaat een zang en harmonij in de klanken; de schrijver heet ze de *Poësis der klanken* :

« De Poësis der klanken is nog duidelijker.
Iedere taal heeft hare klankenharmonij.

Eertijds was het Vlaamsch vers gebouwd op de stafrijmen en 't was het wederkeeren der zelfste medeklinkers die den zang miek van het vers :

een ketel.... die vol van wallende wateren was.

Nu ook klinkt de stafrijme ons altijd zoet in de ooren :

En duw mij, zucht en klagens moe
de diepe en duistere wonden toe.

En reuzlend op en neder douwt
en wiegewagend waait.

Die medeklinker die met het begin der lettergreep weêrkomt is eigen aan ons lied.

De klank ook, de *a*, de *e*, de *i*, de *o*, de *u*, passen op of achter malkaar, zoodanig dat zij wonderlijk meêstemmen in het muziek van het vers.

Wij kennen al den

Harba lorifa, harba, harba lorifa, harba, harba lorifa.

Ook :

Des winters als het regent,
dan zijn de padjes diep, ja diep;
dan komt het looze visschertje
visschen al in dat riet.
Met zijnen rijfstok,
met zijnen strijkstok,
met zijnen lapzak,
met zijnen knapzak,
met zijne leeren,
van dideridomdeere,
met zijne leeren leerzen aan.

Wij hebben al de liedjes onthouden van hoepsa falidera.

Al onze oude verzen en liedjes die overgebleven zijn in den mond en den zang der spelende kinderen zijn mate en klank, dikwijls zonder zin :

Haken baken,
bollekens kraken,
huttert
en buttert
den bisschop
of.

Van waar komt gij getreden,
Bruinelle gezelle?
van waar komt gij getreden,
Bruinelleke?

Onder de eerde
en boven de eerde
Staat er een steene voutje.

Daarom ook dicht Gezelle in zijn kinderkamer :

Timpe tompe teerlinck
ga van hier naar Deerlijk
ga van hier naar rompelscheê
kopere kop en stalen tee.

Daarom ook vindt gij in zijne verzen :

Hoort hoe die twee waterleikes
vluchtig vlietende onder 't gers,
over zand en over keikes
nooit van loopen 'n zijn te wers :
hobbel- dobbel- drets- en drevelend.
krinkele winkele wel, al krevelen.
. . . .
Nauwlijks eerst een duimke diepe
nieuw geboren onder 't zand,
worden ze haast een zelver striepken
half zoo breed als heel mijn hand :
rimpel- dimpel- donkel- dansend.

Daarom :

Ramentati onthoud het wel
de wereld is een zee, oh,
van baren, rotsen, winden fel
en nog al ander wee oh!

Ook dat laatste vers van den beltrom :

Ringe ringe ringe ringe ringrom.

Van dit klankenspel kunnen wij soms uitleg geven; zeggen en toogen hoe het bestaat; somtijds, tot nu, zoeken wij vruchteloos waarin de harmonij ligt die wij zoo lief hooren zingen...

Ja, ieder klinker en medeklinker, volgens dat hij geplaatst is, zingt min of meer in het vers.

De poëet zingt den zang der maat en der klanken.

Die nu die poësis der maat en die poësis der klanken niet en verstaat, leest die verzen zonder zang en 'n weet er de schoonheid niet van, of liever doet die schoonheid dood, juist, gelijk een die niet zingen kan, de schoonheid van het liedeken vermoordt met zijn valsche stemme.

Wij herhalen het; die muziek wilt dichten en mag niet peizen : ik wete dat er korte en lange noten zijn, witte, zwarte, crochen en dobbelcrochen, dat eene note hooger staat als de andere, en dat de *re* boven den *do* staat en zingt, en dat is genoeg; neen, dat en mag hij niet peizen en dat is niet genoeg.

Hij moet den zang in het hoofd dragen en de scheppingskracht ervan hebben.

Met het vers moet het hetzelfde zijn : De dichter moet met andere poësis ook de poësis of schepping van maat en klank hebben; heeft hij ze niet, hij en zal geen ware verzen dichten, hij en zal niet zingen.

Onze Vlaamsche knapen zingen nu en luisterend naar het hooge lied des meesters beginnen maat en klank te vatten. »

Er bestaat ook poësis van gedachten en gevoelens :

« Bemerkt wat er in de stoffelijke wereld zelve gebeurt : Gaat in eene kamer, in eene oudewetsche keuken bij voorbeeld, die vol hangt van zuiverglanzend koperwerk, en staat voor de taartepannen die met eene ooge aan eenen haak hangen van het kanneberd. Als gij daar, al met eenen keer, eenen kortklinkenden *Ha* roept, gij hoort de taartepannen en het ander koper zinderen en zingen, op dezelfde note en in denzelfden toon. — Gaat en staat weerom voor eene opene piano, en zingt klaar en kort uwen *ha*! Gij zult de snare die juist uwen toon voert, hooren antwoorden en zingen, en niet alleenlijk zij, maar al de snaren die octavo staan, en zelfs al de snaren die vol akkoord maken met uwen *ha* en zijne octaven.

Zoo zinderen, zingen en antwoorden metalen getuigen op uwe stem en zang, maar zij doen het volgens hunne natuur — en dracht of breedte en uitgestrektheid van zingenskracht of zinderingen.

Dit laatste wordt beter verstaan met toepassing op de stemme van den mensch.

Eenige stemmen zingen, met zuiveren waren zang, twee of drij noten, of ook zeven of acht; andere stemmen hebben er meer en bedragen, als volmaakte zangtuigen, twee octaven min eene

note; nog zijn er, maar raar om vinden, die boven en onder twee drie noten daarbij hebben en gaan tot aan twee octaven en half. Dat is volgens het *bestrek* der stemme.

De *klank* ook is hoedanigheid. Daar zijn er die maar een schoone note en hebben, die zelfs maar de *a*, *e* of *o* betamelijk kunnen uitbrengen. Andere zingen alle noten en letters, binnen het bestrek hunner stem, even schoon. Ja, anders zingt het krijstaal en anders het koper. Bombardon, viole en flute staan uren van malkaar.

Welnu, dat al past op de poëten en kunstenaars en kan vergeleken worden met hun werk en ontroering als zij aan 't scheppen gaan.

Als het schoone der natuur, der onstoffelijke en der ingebeelde wezens op hunne ziel slaat, zij zinderen en zingen. — Zij zinderen en zingen en dat juist is het lied der poësis; dat zijn de snaren *die de musa tokkelt; dat is de god der ouden die het herte branden doet* : est deus in nobis, agitante calescimus illo; dat is de ενθυσιασμος...

Jamaar, indien het schoone buiten het bestrek is der poëten, in hoogte en diepte, in lichtheid of zwaarte, onder of boven of buiten den dracht hunner poësis of meêzindering of meêzang, de poëten antwoorden niet, ontroeren niet, maar blijven kalm en stom. Zoo zijn er eenige die maar twee, drie noten in hunnen zang en hebben, en alzoo maar zinderen op de schoonheid die op die noten past. Zij zingen altijd hetzelfde eentoonig liedje. Andere hebben er zeven of acht, andere nog hebben al de zangnoten van het volmaakte menschenleven; eenige, maar raar om vinden, dragen hun lied tot die buitengewone hoogten en diepten waarvoor de menschen sidderen. Volgens het bestrek hunner poësis zijn zij poëten, mindere, groote, reuzen.

De *klank* ook van hunne stem verschilt. Eenige blazen eeuwig en ervig den bombardon, andere hebben fluit en schalmei, andere dragen een snarenspel, eenige eene geheele symfonie, en iedereen der instrumenten of het instrument, de prachtige orgel zou ik zeggen, heeft helderen zuiveren klinkenden *klank*.

Wilden wij dat nu toepassen, wij zouden iederen poeët lezen en hem vragen : Hoeveel noten hebt gij? hoeveel octaven? hoeveel klanken? Hoe diepe graaft gij? Hoe hooge draagt gij zonder vallen? Hoe licht waait en wentelt uw zoet snarenspel? Hoe ontzettend dondert de jagende symfonie?

Van onzen meester Guido Gezelle zeggen wij : Wie zal er neffens hem ter mate komen?......

Die zindering, die zang, dit antwoord en wederspel der ziel, herschept de dichter in zijne alleenheid, in zijn stil herdenken en gevoelen. — Die geen poëten zijn, hoe verstandig zij ook wezen mogen, weten dat niet, gevoelen dat niet, noch in hunne ontledingen spreken zij daarvan. Voor gemaakte en onware poësis, staan

zij vol bewondering, juist gelijk voor die ware, gezongen, geschapen poësis Gods. Zij zelven zinderen niet mede, en daarom is voor hen een deel, een groot deel der poësis gemaakt spel en gebaring.... »

De leerlingen van Verriest deelden mede van 't genot van hunnen meester en waren zoodanig van zijne lessen doordrongen, dat zij in hunne ledige uren van niets anders spraken, een edel geestesleven leerden leven en zoo ijverig werkten in zijne afwezigheid als in zijne tegenwoordigheid.

Als Vlaamsche *redenaar* weet hij nog meest de gemoederen tot zich te trekken.

De Fransche bladen van Gent roemden verleden jaar om ter meest den begaafden Vlaamschen spreker.

Zij deden uitkomen hoe springlevend en hoe oorspronkelijk zijne gedachten zijn, hoe hij de toehoorders weet te winnen en te overhalen zonder dat zij het zelf gewaar worden, hoe zijne gebaren, zijne oogen, de gang en klank zijner stem, gansch zijn wezen medewerken om zijne gedachten in de zielen te doen dringen en den indruk van zijn keurig woord onuitwischbaar te maken!

Die hem aanhoort, leert Vlaanderen beminnen.

Die hem aanhoort, heeft het genot een puik stuk letterkunde en welsprekendheid te bewonderen.

Die hem aanhoort, voelt zijn hart verwarmd voor het grootsch oorbeeld van den Vlaming dat Verriest met glinsterende blikken aanschouwd heeft en dat hij met wonderschoone trekken, krachtig en liefelijk tevens voor de oogen van ons verbasterd volk doet opdagen!

« Als Vlaming moet uw gedacht en uw gevoelen Vlaamsch zijn. Maar 't en is niet genoeg. Uw handel en wandel ook, uw spreken en schrijven en werken moeten Vlaamsch zijn. »

Dat heeft hij ontwikkeld in diep doordachte en welsprekende voordrachten, die niet weinig tot den voortgang der Vlaamsche Beweging hebben bijgebracht.

Dat weet hij nu zoo teeder en fijngevoelig, zoo kunstvol en eigenaardig op te disschen dat het haast onmogelijk wordt, dien vloed van gedachten door den druk boekvast te maken!

Denkelijk missen wij in Hugo Verriest een grooten *dichter*.

Vele verdienstelijke dichters zouden niet bekwaam zijn een stuk poësis op te stellen, dat kan vergeleken worden met hetgeen wij bij voorbeeld in *De Zee* te lezen kregen.

Menigeen onzer lezers is wellicht geen liefhebber van vrije en blanke verzen.

Toch men moet dichter zijn om een dichterlijk tafereel te maken, 't zij in onrijm, 't zij in welluidende en welgebouwde verzen, 't zij ook in vrije verzen, die door hunne eigenaardigheid en vloeiendheid moeten winnen, hetgeen zij langs eenen anderen kant schijnbaar verliezen.

Lees en oordeel :

Eens heb ik in het zand gestaan, alleene
op eene duine, die de zee sinds eeuwen
verlaten had. 't Was avond, en het duister
hing meetloos over de ongemeten vlakte :
Noord, Zuid, ten Oosten en ten Westen
was alles dood. Geen boom en stond daar ievers
noch teekend' heimlijk zijne donkre schoonheid,
noch ritselde in den stillen wind zijn blâren.
Geen zee meer; zand! Geen effen zand van zeegrond,
maar duinzand, ongelijk en onbetreden.
Geen ziel en roerde daar, en onbeweeglijk
blonk ook 't doorschijnend duister, waardoor de sterren
stom, blaakten,
Geen leven meer.
En eens toch was het anders, als de waatren,
de groote wateren der zee daar spoelden,
de rustelooze zee...

. . . .

Want ja, daar heeft in anderen tijd door Vlaanderen
een zee gestroomd! Zij zong haar blijde liedren

in eigen taal, haar machtig woord had weêrklank
van in het leem des sterken vrijen poorters
tot in 't paleis der graven. Op de markten,
in 't pand, en in het huis van de gemeente,
op straat, en rond den heerd, bij laat en prinse,
beleefd en ruw somtijds, zoo 't paste en waar was,
die stemme klonk, die stem der zee, der groote;
die Vlaandrens hert deurstroomde. Lang vergeten
is 't hooge lied. De zee is weg en 't duinzand
zwijgt.
Geen schoonheid meer.
En eens toch was het anders, als de waatren,
de groote wateren der zee daar spoelden...

Ja die verzen leven... Is het niet gemoedelijk van opvatting het diep verval van 't vaderland met de eenzame en verlatene duinen te vergelijken en worden die beide tafereelen met forsche greep, niet fier en teekenachtig weêrgegeven?

Waarin hij uitmunt, Verriest, 't is in de kunst van 't schetsen.

Een karakter, een man zal hij teekenen naar 't leven.

't Zou ons spijten, mochten wij dezen kant van zijn vernuft niet doen uitkomen, mochten wij 't portret van Emiel Demonie in deze, onze kleine bloemlezing niet lasschen :

« Emiel Demonie was : een gouden hert,
onder eene ruwe schorse.

— Wij schrijven : — onder eene ruwe schorse.

Dat en wil niet zeggen dat Emiel Demonie onbeschoft of onhebbelijk was, in welker manieren ook; neen hij; — hij was een welopgevoede heer, beleefd, fatsoenlijk, van edelen handel en lijve; hij was het kind zijner eerzame familie, een kind van begoede hooge burgerij;

maar toch had hij ruwe schorse.

Ja, studenten, het zou u spijten, beeldde ik u hier een onwaren Demonie; gij hebt hem te wel gekend; en gij hebt hem bemind gelijk hij was.

Hij was ook geen gemeene man, noch had hij een alledaagsch wezen en zijn.

Weet gij nog hoe, waar gij te stil en onroerend en, gelijk het somtijds gebeurt, wat lam en levenloos en onbegrijpelijk voor hem op die banken zat, hoe hij al met eens in gramschap uitschoot; hoe zijn harde vuist op den lessenaar sloeg; hoe hij roepen en ja schelden kon : des bûches! vous êtes des bûches! en hoe gij die zijne genegenheid, zijne goedheid, zijn gouden hert kendet ontwakend hem blijoogend bezaagt?

hoe, op andere keeren, waar gij te roerend en te levend, de stilte stoordet, hoe hij het weder moede wierd, en u wit en blauw zei, over zijne kranke borst en uwe onverstandige rusteloosheid! en weet gij nog, als hij zelf de vlage stillen voelde en afdrijven hoe hij stillekens aan, monkelde onder zijn stuur kijken en verzoetend hard woord?

Maar 't gene gij beter nog kendet : het waren zijne prachtige lessen!

het was zijne wetenschap,

zijne geleerdheid;

zijne taalkunde;

hetgene gij genoten hebt, het was dat tintelend licht, waarmede hij, in zijne lessen, uwen geest doorstraalde, en dat hij, als heldere klaarheid, door talen, letterkunde, kunst, geschiedenis en alle wetenschap, zenden kon; hetgene gij nog herdenkend bewondert, het was die macht en drift waarmede hij u tot de hoogten voerde en te dichten en denken leerde.

Een meester was hij, — Demonie!

Gij, professors, weet gij het nog, gij, zijne vrienden, hoe onmeedeleefbaar hij somtijds was en hoe afgescheiden.

Op wandel- en speeldagen, raar genoeg, kwam hij somtijds bij, en daar tenden den engelschen hof, onhandig in alle spel, wierp hij zijne bolle in de tra met die luide reke... vriendelijke!!! woorden. Maar meer nog bleef hij weg, en dan trokt gij, met onnoozel gezicht, binnen op zijne kamer : Moulaert, Boone, Verriest, Carne, Vanhee, en gij zettet u, alsof Demonie daar niet geweest en ware en onder malkaar zeidet gij dat gij ontsteken gingt, en eenen rooker branden; en aan hem, die weêr uitschoot, gaaft gij voor antwoorde dat... gij wel eenen romer Sauterne, drinken zoudet.

Hij was eerst kwaad!

was dan te bezig!

en als die blijde, lieve, vriendelijke monkel hem op de lippen spelen kwam, ziet gij hem nog, met het stralen van zijn blijde hert, gaan achter fijnen wijn en fijnen romer?

De blijde Carne zat daar, en haalde uit zijne zotte spreuken met schetterenden lach en zijne.... onhebbelijke vertelsels, en uit Vanhee's zwijgenden mond, borsten die korte, aardige gedaanten van woorden en zegsels;...

en na langeren tijd, rees het stilgeworden spreken tot hooger wijder landen in de geestenwereld, dakende en rakende aan al wat menschen geest bezig hield, aan al wat wetenschap vond en zei en peisde en droomde, aan al wat de kunst verbeeldde en betrachtte, aan al de edelheid en de fijnheid van menschelijk gedacht en gevoelen.

En gij zijne vrienden en kameraden, weet gij hem nog wonen bachten S. Gillis te Brugge!

weet gij nog van die blijde dagen dat gij bellen gingt ten zijnent, en dat Melanie, al loekoogen zei, dat mijnheer niet te huis en was,

maar, voegde zij erbij, komt gij algelijk maar binnen, hij is altijd te huis voor u.

En wij trokken den hof in, en onder den hoogen peerelaar vonden wij Demonie met Karel Blancke.

En als zij ons zagen, zij staken omhoog de hoornen vol peerlenden bruischaart en groetten ons :

Vlaanderen die Leeuw!

en de antwoorde : Vlaanderen die Leeuw!

O blijde vriendschap! en hoe dweepten wij, uren lang, met ons dierbare Vlaanderen zijne kinderen, zijne kunst en vrome deugden,

zijn verleden, — zijne toekomst!

Demonie was een gouden hert!

maar in dat gouden hert droeg hij een taaien wil!

Johan Winkler vertelt in het Belfort, hoe een Fries, afgezant naar koning Flips II, voor hem niet knielen wilde, daar de Friesen alleen knielen voor God, en daarom van zijne dankbare en preudsche landgenooten den naam ontving van Standfries.

Met reden zei Doctor Karel de Gheldere, die ter begravinge kwam van zijnen ouden vriend : Demonie was een Standfries!

Ja Demonie hield aan zijn Vlaamsch zijn, aan zijn Vlaamsch werk, aan de waarheid, daarin ook, zonder drift, zonder gejaagdheid, vast en gerust en

zeker!

Niemand had hem ooit in de oogen vlak bezien en hem tegengesproken,

niemand zou hem ooit tegenspreken,

eerlijk en openhertig, met ware tong, met ware overtuiging.

Daarom ook bleef Demonie zijn volk, zijne taal, zijne plicht en zijn eerlijk woord getrouw.

Uit den weg! die hem tegenkwamen.

Daarom blijft Demonie, geveld en gevallen, in aller studenten en vrienden hert,

eeuwig staande;
en Standfries, daar ook!

Is dat niet mooi geschreven? Is die geaardheid van den diep betreurden en in West-Vlaanderen onvergetelijken Demonie niet nauwkeurig afgebeeld en moet men geen schilderoog, geene kunstenaarshand bezitten om zoo keur- en smaakvol eene beeltenis af te malen?

Wellicht mocht het den lezer believen eenige levensbijzonderheden nopens Hugo Verriest te vernemen.

Hij is te Deerlijk geboren in 1840 en is de broeder van Gustaaf Verriest, hoogleeraar te Leuven en wijlen Adolf Verriest, ook een bekwamen Vlaming en Schepen der stad Kortrijk.

Hugo Verriest was achtervolgens leeraar van St Lodewijks te Brugge en van 't klein Seminarie te Roeselare.

't Was daar dat hij, begaafde leermeester van Rhetorika, in 1876, dichter Rodenbach tot leerling had.

Vlaamschgezinde leeraars behagen min en Hugo Verriest wierd in 1877 bestuurder van een meisjespensionnaat te Heule.

In 1878 wierd hij principaal te Ieperen en in 1888 wierd hij pastoor te Wakken benoemd.

Hoort gij de verre zee niet wederkeeren?

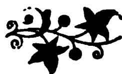
Dat is 't slotvers van 't stuk *De Zee* hooger vermeld.

Ja, meester! wij hooren ze in de verte ruisschen. Wij hooren hare machtige baren opkomen,

dank aan uw edelmoedig streven,

dank aan uwe begaafdheid, waar wij nog blijken van in de toekomst aan onze lezers hopen mede te deelen.

J. CLAERHOUT.

DE WERKSTAKING (1).

(Schetsen uit het Gentsche volksleven.)

VII.

De winter na de werkstaking was aangebroken, de droeve winter met zijne scherpe vorst en stoeiende sneeuwjacht.

Het achterkoerke en de daken in het ronde waren met het witte en mollige natuurtapijt bedekt en aan de onderste dakpannen hingen lange ijskegels, die tooverachtig, als kristal in den flauwen schijn der Decemberzon fonkelden.

De ruiten der woningen waren grillig met bloemen bevrozen en alles was doodsch en stil, alsof er geen levend wezen zich binnen de huizen bevond.

De winter kan voor den rijke vele genoegens en feesten aanbrengen, wanneer de rijtuigen naar bal en schouwburg snellen; maar voor den arme is het de tijd van lijden en ellende, waarvan hij, die bij eene goede maaltijd en een warm vuur zit, zich geen denkbeeld kan vormen.

Openen wij de deur van Maria's woning; het is er somber en koud, de verroeste stoof is uit en zichtbaar heerschen er ontbering en gebrek.

Gust zit met de handen aan het hoofd geslagen

(1) Zie *Het Belfort* blz. 159.

op den kant van het bed en schouwt met doffen blik op zijne bibberende en in lompen gehulde kinderen en dan naar zijne echtgenoote, die hun de laatste broodkorsten overreikt.

Zijn gelaat is zeer vermagerd, evenals dat zijner vrouw, zijne wangen zijn ingevallen en de oogen diep in de kassen gezonken : bij den eersten blik kan men bespeuren dat hier in die kleine familie veel, ontzaglijk veel werd geleden.

Sedert Gust uit de gevangenis is teruggekeerd, heeft hij geen werk gevonden en hoe onbeschaafd en brutaal ook, toch grieft het hem diep vrouw en kinders van honger te zien vergaan en met kloeke armen aan het lijf ledig te moeten blijven.

Misschien zou het niet zoo bij anderen gegaan zijn, maar hoe meer de armoede hen kwam folteren, des te nauwer sloten zich de banden van overeenkomst tusschen man en vrouw : de twisten van vroeger werden vergeten en onverbroken heerschte er vrede, want het ongeluk had hen opnieuw vereenigd.

Hun buurman Jef had aanstonds het werk mogen hervatten, daar hij niet aangehouden, noch beschuldigd werd een groot deel aan den opstand te hebben genomen. Zoo ging het ook beter in dat huisgezin, waar de gevolgen der werkstaking ook eenigzins de gemoederen hadden bedaard en tot plichtbesef teruggeroepen en er was dus meer welstand gekomen.

Meermaals reeds had Anna hare vriendin in het geheim eenige stuivers in de hand kunnen stoppen en daarvoor was deze haar innig dankbaar.

Dat kon evenwel niet lang duren; Maria had het laatste huisraad te gelde gemaakt en ook dat was verdwenen en waar thans hulp gaan afbedelen? hare moeder had al gegeven wat ze geven kon.

Maar toch wou Maria nog eens daarheen om raad of troost te zoeken en daarom maakte zij zich gereed om uit te gaan.

Na eenig talmen en na een woord van aanbeve-

ling voor de kinderen aan Gust te hebben gezegd, trad ze het koerke over en was weldra naar het « Nieuwpoortje » opweg.

De schaamte kleurde haar bleek gelaat, toen zij tusschen de huizen van het straatje doorging, waar ze geboren was en waar zoovele bekende gezichten nieuwsgierig en met onbescheiden blikken haar aankeken. Eindelijk was ze aan de woning harer moeder en ging het winkeltje in.

De goede Katrien zat bij het venster een hemd te naaien en toen zij hare dochter herkende, schrikte zij, als 't ware lichtelijk op en stond recht van haren stoel.

Het verdriet over het lot van haar eenig kind had haar in zeven jaar wel het dubbel verouderd; hare haarlokken waren zilverwit, hare wezenstrekken met talrijke rimpels doorsneden en de blos, die er vroeger oplag, was gansch weggevaagd, om plaats te maken voor eene geelachtige wastint.

Neen, het scheen die kloeke, vlugge vrouw niet meer; het was eene kranke ouderlinge geworden, wier vroegere kracht was geknakt en gebroken.

« Ha, Maria, » sprak ze met ontroering, « zet u neder kind, ik zal de stoof wat opkoteren, want het is koud daarbuiten. Hoe is het nu met Gust? »

« Och, moeder, nog geen werk gevonden, » zuchtte de ongelukkige, met tranen in de oogen, « nog geen werk, en wij hebben geen stukje brood meer; nu ben ik ook te zwak geworden om nog te arbeiden, want eergisteren ben ik van mijn zelven gevallen, toen ik aan de spinmachien stond en dan heeft de meestergast mij mijn boekje gegeven. (1) »

De oude vrouw loosde eenen zucht, maar bleef zwijgen en omvatte bewogen de verkleumde handen harer Maria.

(1) Het boekje geven : wegzenden.

« Hemel! waar toch hulp gezocht? » stamelde zij ontsteld en bijna ontsnapte aan haren mond een woord, een woord dat haar onzeglijken afschrik inboezemde « bedelen ».

O, die gedachte folterde hare ziel en toch, bedelen was gewis het eenige redmiddel.

Maar na eenen stond te hebben nagedacht, schoot als eene lichtvonk door haren geest en langzaam en met overweging sprak zij :

« Maria, ik wil eenen stap doen bij den bestuurder der fabriek van Mijnheer Parmentier; indien het zijn moet zal ik hem te voet vallen, opdat hij Gust opnieuw zou aanvaarden, en vast en zeker zal hij de smeeking eener oude moeder niet verstooten. Hoop dus en bid, misschien zal God medelijden hebben met u en uwe schaapkens van kinderen. Steek uwe handen wat bij het vuur, terwijl zal ik mij gereed maken om met u mede te gaan. »

« Dank, moeder, dank! » zegde de rampzalige, bevend van aandoening, « hoe zal ik u ooit kunnen weergeven hetgeen gij voor ons doet en reeds gedaan hebt! »

In hare oogen kwam weer hoop en leven opflikkeren en ongeduldig wachtte zij tot dat hare moeder gereed was, hetwelk tamelijk lang duurde, daar zij hare zondagsche kleeren aandeed om vóór den bestuurder der weverij te verschijnen.

Eindelijk kwam ze beneden van het zolderkamerke, waar de kleerkast stond, en toen verlieten beiden het huisje, nadat de weduwe hare deur in slot had getrokken.

VIII.

Gust werkte wederom in de weverij der vroeger vermelde firma.

De droeve dagen der werkeloosheid en armoede waren voorbij en opnieuw was het geluk onder hun dak komen inwonen, het zoete en stille geluk, dat er gedurende jaren vreemd was geweest.

Nog is de winter niet voorbij, maar thans bromt lustig 't steenkolenvuur in de glimmende stoof; de blos is op Maria's wangen teruggekeerd en alles in de kleine woning getuigt van meer orde en welstand.

Daarbuiten sneeuwt het alweder en hoewel het nauwelijks vier ure is geslagen, begint de duisternis reeds in te vallen en Maria is gedwongen hare lamp aan te steken, om de laatste hand te kunnen leggen aan een gebreide vest, waarmee zij Gust, daar het zijn verjaardag is, zal verrassen, wanneer hij t'huis komt van de fabriek.

Wanneer het licht zijnen eerst weifelachtigen, maar dra vasten schijn door de kamer verspreidt, hervat ze haastig de breipriemen en met vlugge beweging werkt ze voort en werpt intusschen eenen zaligen oogslag op haar Karolientje en hare twee andere kinderen, die zich met knikkers op den vloer vermaken.

Een glimlach omzweeft haren mond en dankend slaat zij bij wijlen hare blikken hemelwaarts.

Zonderling, onbegrijpelijk is het hoeveel goeds, tegenspoed en ramp hier hebben gesticht : nu gevoelen beide echtelingen dat zij lang, zeer lang het geluk en den zoeten vrede hebben miskend en verstooten, nu de harde slagen van het lot hun die weldaden des levens beter leerden waardeeren.

Nochtans het geluk is een speelziek kind, dat grillig zijne gunsten uitdeelt, om ze een oogenblik nadien terug te eischen : te spoedig helaas! moest de arme Maria zulks ondervinden.

Langen tijd nog breidt ze voort; daarna maakt ze met spoed het avondmaal gereed en gaat naar de dichtbijgelegene herberg eene flesch bier halen, die zij op het verjaarfeest van haren man zullen ledigen.

Nu is het uur daar, waarop hij gewoonlijk 't huis komt, maar hoe zij ook luistert, zij hoort zijnen zwaren stap niet kraken op de harde sneeuw; er verloopen tien, twintig minuten en dringende onrust maakt zich van haar meester. Eindelijk komt iemand dwars over den koer aangetreden en de deur wordt opengedaan.

Het is inderdaad Gust, maar hij ziet er zoo ongewoon, zoo lijdend uit, dat zijne vrouw hem met schrik aanstaart, zonder een woord te kunnen spreken.

« Och, God! Gust, wat is er toch? » stamelt ze na eene poos.

De wever wil glimlachen om haar gerust te stellen, maar schielijk slaat hij met een gebaar van smart de hand aan zijne zijde en laat zich op eenen stoel neergaan.

« Ik heb eene koude opgedaan, maar het zal niet erg zijn, » antwoordt hij dan langzaam. « Maria, maak wat lijnmeelpap om op mijne zijde te leggen; als ik ze dezen avond goed warm houd, zal ik zonder twijfel morgen vroeg naar mijn werk kunnen gaan. »

« Maar hoe toch hebt gij dat gekregen? » vroeg Maria diep ontsteld, daar zij duidelijk zag dat hij de laatste woorden niet meende, die hij sprak, en dat het veel slechter ging met hem dan hij wel zegde.

« Ik heb met eenige anderen een ongewoon werk moeten doen, en daar ik zeer bezweet was en bij een gebroken venster moest blijven staan, heeft de koude wind mij aangepakt; ik gevoelde dat gansch mijn lichaam rilde, en geruimen tijd nadien kreeg ik pijn : eerst was dat de moeite niet, maar stillekens aan is ze vermeerderd. De meestergast die mij bij het venster had doen plaats nemen, zegde evenwel dat hij verleden jaar ook zulke pijn had gehad en dat ze op twee dagen geheel was verdwenen. Zoo zal het met mij zonder twijfel ook zijn. »

Neen, Gust zei dat met geene overtuiging, en eensklaps rees de gedachte aan sterven bij hem op; sterven, wanneer men nog zoo jong is en eene brave vrouw met drie kleine kinders moet achter laten, zie, dat denkbeeld martelde hem, en hoe hij het ook verbergen wilde, Maria las het in zijne oogen en angst en vrees deden haar sidderen.

Zonder eenen minuut te verliezen, ging ze dan ook het lijnmeel halen en een kwart uurs later lag haar man in zijn bed, met de warme pap op de zijde.

Evenwel, hij beterde niet; zijn zacht gekreun zegde

genoeg dat hij verschrikkelijk leed; — en Maria leed gewis niet minder, terwijl zij bij het ledekant zat te waken en de snikken trachtte te smoren, die uit haren boezem opwelden.

Ja, nu gevoelde zij meer dan ooit, dat zij hem waarlijk lief had, nu zij vreesde dat de onverbiddelijke dood hen van elkander misschien ging losrukken.

Te middernacht begon Gust luidop te klagen en toen kon ze niet langer werkeloos zijn lijden aanzien en ging de buurvrouw opkloppen, om haar te verzoeken wat bij den zieke te willen blijven, terwijl zij een geneesheer ging halen. Haastig liep zij bij den armdokter aanbellen, maar eerst na een kwart uurs kwam een hoofd met witte slaapmuts uit een der bovenvensters kijken en eene barsche stem riep van omhoog :

« Wie komt daar in het holle van den nacht zoo onbeschoft mij wakker bellen? »

« Och, Mijnheer, heb medelijden met ons, » smeekte Maria bibberend, « mijn man ligt met een erg pleuris en als gij tot morgen wacht hem te helpen zou het waarschijnlijk te laat zijn. Wees dus goedhertig, Mijnheer, ik zal er u altijd dankbaar voor blijven. »

« Loop naar den duivel, schooiersvolk dat gij zijt! door zulk hondenweer loop ik voor geenen baron, uw man kan wachten tot morgen, » bulderde eene brutale stem en daarop werd het venster met geweld gesloten.

De rampzalige vrouw voelde al haren moed bezwijken en moest tegen den muur aanleunen, want hare knieën plooiden onder haar lichaam. Radeloosheid en wanhoop zweepten haar gemoed.

Zoo stond zij daar eene wijl, hijgend en ademloos; de wind blies bijtend koud en joeg killige sneeuwvlokken haar in het aangezicht en deed al hare ledematen rillen.

Het scheen haar op dien stond toe dat ze van gansch de wereld verlaten was en hulpeloos en klagend sloeg zij hare oogen naar den pikzwarten hemel en bad tot den Vader der ongelukkigen :

« O, God, help ons, help ons toch uit dien schrikkelijken nood! »

Als schonk die korte bede haar nieuwe kracht, wederom beurde zij het hoofd op en richtte hare schreden naar eene andere straat, waar zij nogmaals bij eenen geneesheer ging aanklinken, doch hier werd zij even onvriendelijk afgewezen en gansch terneergeslagen en hopeloos keerde zij terug naar hare woning.

Het was een weinig beter met Gust en nadat Maria haar hartelijk had bedankt, ging Anna hare nachtrust hernemen en de ongelukkige echtgenoote nam opnieuw hare plaats in bij het bed.

De uren kropen traagzaam heen; hare oogen werden zwaar, maar haar zieke man lag daar en aan slapen mocht ze niet denken, al eischte de natuur ook dringend haar recht.

Welke nare en bittere denkbeelden stormden in die oogenblikken haar door den geest!

Zij overwoog de barsche ontvangst bij de dokters — priesters der menschlievendheid, wier eenig levensdoel is hulpbehoevenden te helpen, en dan rees bij haar de overtuiging op dat in de wereld « menschlievendheid » zeer dikwijls niets is dan een spotwoord, dat tot dekmantel dient aan verfoeilijke geldzucht. Dan dacht ze ook aan de verschrikkelijke grillen van het geluk, dat gisteren nog heerschte en thans schielijk was heengevlogen en treurig wendde zij haar gezicht van het breiwerk, dat voor het verjaarfeest had moeten dienen en waarnevens de bierflesch onontstopt was blijven staan.

Eindelijk begon de eerste dagklaarte aan te breken en deed het licht der lamp verbleeken.

Later in den voormiddag kwam de dokter der armen, nadat Anna tweemaal naar zijn huis was geweest.

« Een pleuriske, ja, een pleuriske, » grommelde hij, na een geneesmiddel te hebben voorgeschreven, toen Maria hem met ongerustheid vroeg wat ze mocht hopen of vreezen moest, « morgen zullen wij zien, als 't morgen niet beter is kan hij naar 't hospitaal verhuizen. »

Met die onverschillige woorden stapte hij de deur uit en de rampzalige vrouw door angst gepijnigd en voortgezweept, ging opnieuw bij den lijder neerzitten.

IX.

Maria voelde haar hart benijpen, toen zij die groene ziekenwieg, door het volk « de bak » genoemd, langs het poortje regelrecht naar haar huis, door twee kloeke mannen zag aanbrengen. Haar echtgenoot ging dan aan hare zorgen worden ontrukt, omdat zij de middelen niet bezat hem langer alles te verschaffen wat hij noodig had.

O, hoe zeer werd hare ziel door smart aangegrepen in dat oogenblik! het kwam haar voor dat men hem ging heenvoeren naar een kerkhof, vanwaar hij nooit zou wederkeeren. Die gedachte beheerschte haar zoo onverzettelijk vast, dat ze schielijk naar den duurbaren zieke ijlde, allebei zijne handen aangreep en zich over hem heenboog, als om hem onafscheidbaar aan hare borst te prangen en tegen de vreemde indringers te beschermen.

Er rolden geene tranen over hare wangen, maar uit haren verwilderden blik en enkele woorden, die zij stamelde, sprak zooveel inwendig lijden dat Gust er door getroffen werd.

« Maria, » zegde hij met zwakke stem, « troost u, het is zoo Gods wil; er is niets aan te doen? misschien kan ik nog genezen... »

« Gust! Gust! » snikte de hopelooze echtgenoote en meer kon zij niet zeggen, maar hoeveel liefde lag er opgesloten in den toon, waarop die naam werd uitgesproken.

Eindelijk toch zou de smartelijke scheuring plaats hebben, zij moesten zich onderwerpen aan de wreede noodzakelijkheid en toen ging Maria hare kinderen halen.

Om de lippen van den kranke kwam een flauwe glimlach, als eene vluchtige schemering van geluk en tevens van onrust voor de toekomst zweven. Hij zoende nog eens de kleinen, zei hun dat ze altijd braaf moesten zijn, en... toen werd het wreede offer volbracht, dat de rampzalige vrouw als ter neer knakte; Gust werd in de ziekenwieg gelegd, en hoe Maria zich geweld

aandeed om sterk te blijven, toch barstten de tranen uit hare oogen bij dat droevig afscheid, dat haar een vaarwel toescheen.

Eene wijl schouwden beide echtelingen met treurigen blik elkander aan, nog eenige woorden werden gewisseld, dan ging de stoet somber en traagzaam de deur uit.

Toen dacht het Maria dat ze Gust voor altijd had verloren, de wereld was haar eene verlatene woestenij geworden en zij snakte naar niets meer, dan naar de dood. Maar plotseling schoot het in haar geheugen, dat drie hulpbehoevende wezens aan hare zorgen waren toevertrouwd; zij sloot ze met aandoening in hare armen en weende toen lang, zeer lang. Dat verlichtte haar gemoed en na eene innige bede ten Hemel te hebben gestuurd begon zij met iever en spoed hare lastige taak.

Ja, indien de Heer inderdaad haar echtgenoot daarboven riep, wilde zij voor die drie onschuldige schepsels slaven en zwoegen; voor hen wou ze alles, geheel haar wezen opofferen, zonder aan de toekomst eene enkele maal te vragen, welke hare belooning wezen zou.

X.

Gust was berecht en lag op sterven.

Met jagenden boezem snelde zijne vrouw naar het gasthuis heen, met haar kleinste dochtertje op den arm en vergezeld van Anna, die de twee oudste kinderen bij de hand leidde.

Met snelle schreden stapte de rampzalige Maria voort, zonder op huizen of menschen te letten; alles draaide verward vóór hare oogen en ééne gedachte slechts beheerschte haar en joeg haar voorwaarts : « zou hij reeds dood zijn? »

Die vrees verkrampte haar hart en deed het onstuimiger kloppen; evenwel hij leefde nog, toen zij in het huis der wezenlijke menschlievendheid aankwamen.

Ginds in het laatste bed, tegen het venster, lag hij met krankheid en dood te worstelen, zonder nog blijk-

baar acht te slaan op de troostwoorden der liefdezuster, die hem verzorgde

Toen hij zijne echtgenoote ontwaarde, kwam nog eens als een flauwe vonk van leven in zijne reeds gebrokene oogen blikkeren en langs zijne geelachtige en uitgeholde wangen, dreef een ziltige smartdroppel, welke de aandoening van het laatste vaarwel hem afdwong.

Hij stak de ontvleeschde handen naar zijne kinderen uit en glimlachte nog eens hen tegen, — lieve kleinen, prent dien laatsten vaderglimlach diep in uw geheugen, want in latere jaren zal hij u eene heilige herinnering zijn, als het laatste pand dat de teergeliefde u overliet.

« Maria, o God! ik voel dat mijn uur nadert... » sprak de stervende na eene poos. « Maria lief, vergiffenis, schenk mij vergiffenis, voor al wat ik u lijden deed. »

« O, Gust, dat is lang vergeten, » snikte Maria en bedekte met beide handen haar aangezicht. « Gust, o, blijf toch leven; Heer, heb medelijden!... »

« Neen, Maria, dat is beslist, » zuchtte de zieke, « vandaag nog zal ik Hierboven op u en de kinderen gaan wachten; daar zullen wij allen malkander wederzien. Sterven boezemt mij geenen afschrik in; thans heb ik geleerd dat de wereld niets is dan eene plaats van jammer en ware het niet dat de toekomst onzer kinderen mij verschrikt, dat het mij pijn doet u hier alleen te moeten laten, ik zou God voor die weldaad bedanken. »

Toen de wever die woorden sprak, kwam eene zalige uitdrukking zijne ontkleurde gelaatstrekken verhelderen.

Men kon het gemakkelijk bemerken dat die stille, christene omgeving eene gansche omkeering in zijn gemoed had teweeg gebracht; die altijd kalme en zoete wezens der liefdezusters, van die engelachtige kinderen des Heeren, schenen hem in verrukking tot het onbekende vaderland over te voeren, dat op hem thans wachtte.

« Maria, zult gij voor de kleinen zorgen? » vroeg hij na eene wijl stilzwijgendheid.

Zij kon echter niet antwoorden; de smart verstikte hare stem.

« O, Gust, spreek daar niet over, gij zult niet heengaan, » snikte zij na eene poos, maar haar man overtuigde haar, dat hare hoop zou ijdel wezen en eindelijk zegde zij nokkend :

« Wees gerust nopens de kinderen; ik zal werken en arbeiden voor hen, ik zal niet rusten zoolang mij eenige kracht overblijft. »

De toon waarop ze die woorden uitsprak, scheen hem gansch gerust te stellen, want hij vatte hare hand en schouwde haar bewogen aan; dan murmelde hij nog, met steeds verzwakkende stem :

« Maria, lief,... ik dank u daarvoor,... maar ik smeek u, breng hen... christelijk op; ons huishouden is genoeg... een voorbeeld geweest, om overtuigd te zijn... dat zonder godsdienst... de mensch niet gelukkig kan wezen. »

Maria beloofde zijn verzoek te zullen voldoen en dan lei hij zacht het hoofd op de blanke peluw; zoete kalmte lag op zijn beenderig gelaat en, gerust gesteld, wachtte hij de dood, die met snelle schreden naderde, thans onverschrokken af. De laatste woorden die hij had uitgesproken, waren dikwijls onderbroken geweest door pijnlijke hijgingen en men zag het dat zijne krachten elk oogenblik afnamen.

Nog gaf hij een kruiske aan zijne drie kinderen, stamelde een woord van troost tot zijne weenende vrouw, wierp op de geliefde wezens en op het kruisbeeldje, dat de zuster hem in de hand had gelegd, eenen langen blik en dan sloten zijne oogen en zonder dat men het merken kon, blies hij den laatsten adem uit.

Maria was weduwe, weduwe met drie kleinen, die aan hare zwakke zorgen toevertrouwd bleven.

Die slag trof haar diep, doch bij dat sterfbed had ze geleerd op hoogere macht te vertrouwen; al was ze thans wanhopig, al scheen hare smart onstilbaar, toch had ze hier kracht leeren putten, om hare zware taak zonder klagen te volbrengen.

XI.

Sedert zijn ruim dertig jaar voorbij.

Maria is nu eene oude vrouw van rond de zestig, maar zij is nog sterk en gezond en zal waarschijnlijk nog lang zich verheugen mogen in het geluk harer drie kinderen, die zij allen op eene goede, echt christene wijze heeft grootgebracht, zooals zij plechtig bij het doodsbed van haren echtgenoot beloofde, en die thans ook sedert verscheidene jaren gehuwd zijn.

Haar zoon is evenals zijn vader katoenwever en reeds heeft hij aan de samenleving nieuwe telgen geschonken, die den naam der nederige, maar eerlijke familie Zorgelooze zullen voortzetten.

Hij is een deftig werkman, die, zonder de oproerige denkbeelden van het socialismus aan te kleven, onverschrokken de belangen zijner werkbroeders durft verdedigen, een man van eer en plicht.

De oudste dochter is met eenen bediende van den ijzeren weg getrouwd en woont te Antwerpen, terwijl de jongste met eenen schranderen timmerman in 't huwelijksbootje is getreden, die eenen eigen werkwinkel met een paar gasten heeft.

Allen winnen tamelijk goed hun brood en Maria mag gelukkig eenen oogslag werpen, op de vruchten van haar werken en sparen, van hare jarenlange zorgen, ontberingen en nachtelijk zwoegen.

Kort na de dood van Gust is ook hare moeder gestorven en dat smartte haar zeer, maar de tijd is immers de beste heelmeester, die de diepste wonden geneest.

Nu woont de eenmaal zoo ongelukkige vrouw, bij hare jongste dochter Karolina in, en bij een talrijk kroost van klein-kinderen mag zij nu stil en tevreden hare laatse levensdagen slijten, na eene woelige jeugd en een stormig huwelijksleven.

E. DE BEULE.

KRUIMELS VAN DE TAFEL (1).

NOG zoolang niet geleden, heeft de Fransche wereld met ophef de honderdste verjaring gevierd der *Groote Omwenteling* van verledene eeuw.

Die Omwenteling heeft men te recht vergeleken bij eenen orkaan in het leven der volkeren, bij eenen onstuimigen vloed, die de dijken der toenmalige samenleving doorbrak, het menschdom gedeeltelijk uit zijne bedding stiet, en het eene nieuwe baan injoeg door de toekomst. Honderd jaren wegs zijn er sedert dien tijd afgelegd... Honderd jaren *vooruitgang!* hoor ik somtijds roepen... Maar wat is die vooruitgang? Is het eene inkorting van den afstand, welke den stoffelijken mensch van zijn stoffelijk doel verwijdert? Dan heeft men eenigszins gelijk. Eenigszins, ja; maar niet teenemaal.

Inkorting van afstand of vooruitgang had er plaats op stoffelijk gebied, dat valt niet te loochenen, en als men onzen huidigen toestand met een vijftig, een zeventig, een honderd jaar vroeger vergelijkt, zoude men zelfs genegen zijn te zeggen, dat er geen afstand meer bestaat. De aarde met hare afgronden en het uitspanrel met zijne geheimen worden ontsluierd voor den onrustigen, vor-

---

(1) Deze verhandeling diende tot onderwerp eener voordracht in den Antwerpschen werkmanskring *Vrede*.

schenden geest des menschen; water en vuur staan gedwee tot zijnen dienst; wind en lucht voeren zijne stem, zijn gedacht, voeren den mensch zelven door de onmetelijke ruimte heen. De afstand tusschen de menschen verdwijnt dan; — doch één afstand blijft er over, welke sedert de Groote Omwenteling niet werd ingekort; wel integendeel! — de afstand namelijk die den mensch van God scheidt!

Die afstand tusschen de maatschappij en God is veeleer verbreed en verlengd. In plaats van het groot wetboek der X Geboden Gods, hetwelk het wetboek van al de volkeren tot in 1789 uitmaakte, heeft de Fransche Revolutie een ander wetboek voorgebracht, dat zij, vol laatdunkenheid, de *Rechten van den mensch* heeft geheeten, en in dat nieuwerwetsch wetboek komt er één grondstelsel voor, het eerste en het grootste der nieuwe geboden, dat de maatschappij in haar geestelijk, in haar hooger, in haar bovennatuurlijk leven met lamheid heeft geslagen : dat grondstelsel noemt men huichelend *de verwereldlijking der maatschappij*, 't en is echter niets anders dan hare losscheuring van alle godsdienstige verbintenis.

Zooals gij weet, is de godsdienst gelegen in de betrekkingen die tusschen God en de menschen, tusschen den Schepper en de schepsels bestaan. Welnu de Kerk, welke wettiglijk de plaats van God op aarde bekleedt, heeft voor zending die betrekkingen nauwer toe te halen, den afstand tusschen God en de menschen in te korten.

Wat heeft de Fransche Omwenteling gedaan, en wat doet zij nog gedurig door hare volgelingen? Zij heeft God uit hare wetten gebannen, uit de wetenschappen, uit de kunsten en zeden; zij heeft hem uit den schoot der maatschappij gejaagd en uit het hart der volkeren gerukt. In plaats van het gebed heeft zij de blasphemie op tong en lippen gelegd, en in de huishoudens onwetend of kwaad-

willig den christenen vrede en het christen geduld uitgedoofd, om het vuur der driften te ontsteken met al hunne wanorden en kwalen.

Doch vergeten wij nooit hetgeen de Heiland tot den Satan eens zegde : « Er staat geschreven : de mensch leeft van brood alleen niet, maar van alle woord dat uit den mond Gods voortkomt »; — en eveneens mogen wij vandaag herhalen : De maatschappij leeft niet alleen van gaz, en stoom, en electrisch licht, maar ook van den Geest die uit God spreekt, van het vuur zijner liefde en het licht zijner waarheid.

God is de ware weg der maatschappij, God is haar eenig leven, en waar dus de Fransche Revolutie de maatschappij uit den weg van hare eeuwige bestemminge stoot en heur het voedsel van haar onvergankelijk leven ontrooft, moeten wij, elk in het bijzonder, de maatschappij, met andere woorden, onze evenmenschen ter hulp snellen. Geene maatschappij zonder God! geen volksbestaan zonder godsdienst! Nu, zooals Jesus, de eeuwige Waarheid, getuigde, leeft de mensch, en dus ook de maatschappij, « van *alle* woord, dat uit den mond Gods voortkomt ». Let wel op dat woord *alle*.

Bijgevolg moeten wij alles wat ons in de samenleving van God spreekt, moeten wij dat, tot heil van die samenleving, trachten te bewaren; zelfs het kleinste, het nietigste in schijn mag niet verwaarloosd worden, want het is levensvoedsel, en zijn het wel is waar maar kruimels, gedenkt dat de hongerige nog heden ook naar de kruimels snakt, en de kruimels van 's Heeren tafel het leven eens waren der dochter van de arme Kananeesche vrouw.

Ik heet ook kruimels al wat ons in het dagelijksch leven, in den handel en wandel overschiet van die hertelijke, van die godsdienstige gewoonten en gebruiken uit vroegere tijden... kruimels, zeg ik,

van eene weleer rijk versierde en voorziene tafel.

En inderdaad, als wij het volksleven onzer voorouders bij het licht der geschiedenis onderzoeken, leeren wij aanstonds, welke ruime plaats de oude Vlamingen voor hunnen God bestemden in het openbare en afzonderlijke leven. Die geest van godsdienstigheid spreekt ons nu nog toe uit onze middeleeuwsche gebouwen, uit onze charters en Blijde Inkomsten, uit onze somtijds min of meer verminkte volksgebruiken en overleveringen, uit onze taal zelve.

Maar ongelukkiglijk heeft de Fransche Revolutie ook op onzen bodem gewoed; zij heeft er al stuk geslagen wat haren zegepralenden rooftocht wederstond, en in het bloed versmoord al wie den zucht naar vrijheid en eigen leven niet kon of wou verkroppen. God dank nochtans is zij er niet in gelukt alles boven het onteerde graf onzer voorvaderen te vernielen, en onzen vaderlandschen bodem geheel en gansch kaal te vagen. En daarom is hetgene ons overblijft, dubbel duurbaar... Verre van ons dan die laatste kruimels voor den Franschen draak ter prooi te werpen, o neen! dat mogen wij niet doen! en ik acht het de edelste taak onzer Vlaamsche Beweging die laatste overblijfsels van ons eigenaardig volksleven te bewaren en te beschutten.

Andere tijden, andere zeden en behoeften; dat loochenen wij niet; maar dat overgeschoten levensvoedsel uit vroegere eeuwen moet de deesem zijn, om het levensvoedsel onzer huidige Vlaamsche bevolking meê te doorwerken, meê te doorkneden; het moet er den eigenaardigen smaak aan geven en eene onvergankelijke duurzaamheid; — en daartoe is het bekwaam, want veelal kwam het uit God en uit den godsdienst voort, en is dus ook eenigermate deelachtig in de beloften van 't eeuwig leven.

Na die algemeene beschouwingen zij het mij toegelaten uwe welwillende aandacht te vestigen op een punt in het bijzonder.

Ik wou u wel een woord zeggen over den *ouderlijken zegen*, — welken gij, vaders en moeders, dagelijks, peis ik, geeft aan uwe kinderen; een woord uitleg meêdeelen over dat zoo veel beteekenend kruisje, dat gij op hun voorhoofd prent, en onder wiens hoede zij hunne eerste schreden op de hobbelige baan des levens wagen te zetten... En wie weet het? misschien zijn er ook onder u, die op de verheven beteekenis van dat eenvoudig kruisken niet meer denken. Als kinderen stoeiende in het ouderlijk huis, hebben zij het nog onschuldig voorhoofd tot vaders en moeders zegenende hand uitgesteken, terwijl hunne oogen vol eerbied nederblikten. Als jongelingen, eilaas! « wijzer » geworden, dachten zij daarvan zich ontslagen... En wat doen zij thans als huisvaders en moeders?... Zoo zijn er misschien onder u, — duidt het mij niet kwalijk, — die als zoon of als ouder dat zalig gebruik lieten varen; die den Franschen spot- en modegeest in de oogen niet dorsten kijken, en bloosden te doen hetgeen vader en moeder van zaliger gedachtenis, hetgeen uwe godvruchtige voorouders, hetgene vorsten en koningen vóór u deden! Hebt gij die zwakheid gehad, dan hebt gij een stuk van uw Vlaamsch volksleven goedsmoeds versmeten, een stuk diamant voor de zwijnen geworpen... En gij zult dan gedoogen, niet waar? dat ik u toeroepe : Spoedt u, raapt het weder op, ontrukt die prooi aan den Franschen revolutiegeest, die niet lijden kan, dat Gods zegen op u en op uwe kinderen zou rusten... Gij zijt Vlaamsche burgers en werklieden, en geen stuk Vlaming moogt gij zijn, maar Vlamingen uit één stuk gelijk de voorouders, met eigenaardige zeden en gebruiken, die aan God de eereplaats gunnen in hun volksleven, eene eereplaats rond den heerd afstaan, en hem de deur niet uitwijzen zooals een verfranscht en ontaard apengeslacht van den zuiderling heeft afgeleerd.

Wat is de ouderlijke zegen?

Het is dat kruis des Christenen, hetwelk vader en moeder 's morgens en 's avonds op het voorhoofd hunner kinderen teekenen, hen zegenende in den naam des Vaders, des Zoons en des H. Geestes. 't Is een kort maar krachtig gebed, hetwelk gij tot den Hemel stuurt voor die dierbare wezens, die het bloed zijn van uw bloed en het leven van uw leven. -- Om er echter al de kracht en schoonheid van te begrijpen, zullen wij onzen godsdienst ondervragen.

Die godsdienst, brave huisvaders, heeft uw vaderschap tot eene soort van priesterschap in den kring uwer familie veredeld. Gij zijt de opvolgers van die eerbiedweerde aartsvaders der Oude Wet, Noë, Isaäc en Jacob, Tobias, Raguël en Mathathias, die de H. Schrift ons voorstelt als middelaars tusschen God en hunne kinderen, en wier ouderzegen de Heer op zienlijke wijze met heil en voorspoed begunstigde. Als vader zijt gij verplicht voor het eeuwig en tijdelijk welzijn uwer kinderen te zorgen : door God zelven immers werd u die plicht opgelegd, en hij drukte die zoo diep in uwe herten, hij versmolt die zoo innig met uw eigen leven, dat zeker geen enkel andere plicht u zoo natuurlijk, zoo redelijk voorkomt. Ook is er een geweld zonder weerga noodig, eer een vader de liefde tot zijne kinderen uit zijn hert verbant, en gebeurt het soms, dat hij, door driften verleid en verblind, zich zelven onteert en verlaagt in de schande, welnu, spreekt hem maar aan in den naam der liefde zijner kinderen, en niet zelden zal die stem, en die stem alleen, zijne sluimerende ziel wakker schudden, zijn ontzind en verdoold geweten tot inkeer en op het rechte pad terugbrengen. God heeft het zoo gewild. De huisvader dus, die het welzijn zijner kinderen behertigt, gehoorzaamt aan Gods voorschriften, en meer dan iemand heeft hij dan ook het recht

van verhoord te worden. Te allen tijde heeft God getoond, dat hij dat recht inwilligt, en zoo zien wij reeds in de vroegste eeuwen, dat de vaderlijke zegen eene milde bron van heil en voorspoed is voor de kinderen. Nu, huisvaders, vergeet nooit, dat de God uit die lang vervlogene tijden uw God van heden nog is en blijven zal, dezelfde God die den Wijzen Man de onfaalbare waarheid ingaf : « *Benedictio patris confirmat domos filiorum* (1), de gebenedijding des vaders vestigt de huizen der kinderen, en de vermaledijding der moeder roeit er de grondvesten van uit. » Een onzer grootste godgeleerden, Cornelius a Lapide, voegt daar in denzelfden zin, na den H. Ambrosius, bij : « De zegen des vaders is de zegen der kinderen, en niet zelden zien wij het op onze dagen nog bewaarheid. »

Huisvaders, begrijpt gij nu eenigszins over welke macht gij bij God beschikt en met welke eer gij bekleed zijt?... En gij, jongelingen, zonen van christelijke ouders, beseft gij thans de weerde en grootheid van uw vaders zegen?

Van uw vaders zegen, zeg ik. Inderdaad, in de Oude Wet geeft alleen de vader maar zijnen zegen; nochtans mogen en moeten wij er heden bijvoegen : beseft niet min de weerde en grootheid van uw moeders zegen.

De Heiland is immers de Oude Wet niet komen afbreken, maar voltrekken en volmaken... En wat heeft hij hier bijgevoegd? Hij heeft het moederschap meer luister gegeven sedert den oogenblik dat hij zelf geboren wierd uit eene vrouw vol van gratie, sedert den dag waarop zijne Bermhertigheid heeft beslist, dat eene vrouwe, gebenedijd boven alle vrouwen, als moeder Gods zou begroet worden door Hemel en aarde (2)... Sedert dien tijd ook mogen de moeders

(1) Eccli. III, 11.
(2) Mgr. BAUNARD. *La bénédiction paternelle.*

met evenveel recht zegenen, zooals ten andere blijkt uit de geschiedenis van al de eeuwen der Kerk.

Liet de tijd ons wat meer ruimte, dan ondervroegen wij samen de historie, om een woord in te lasschen over de verheerlijking van het moederschap door het christendom. Behalve bij het Joodsche volk, was de moeder in de heidensche samenleving de slavin van het huishouden. Zij kende al de smerten van het moederschap, maar mocht er de zaligheid, de liefde niet van smaken, mocht haar leed niet verzachten in den hemelschen kinderlach der onschuld, o neen! want haar kind hoorde teenemaal toe aan den Staat; — ofwel was het gevoel der moederlijke weerdigheid zoo laag gedaald, zoodanig in de vrouw ontaard, dat zij de eer en het geluk van het aanstaande moederschap in de schande versmoorde. Dat gebeurde te Rome; dat gebeurde, eilaas! te midden van den verbijsterenden glans eener heidensche beschaving.

Met de sterre die uit het Oosten kwam, en boven het stalleken der H. Familie stil hield, ging er ook een nieuw licht op voor het huisgezin: moederliefde in al haren glans, in al hare warmte. Dank zij God! dank zij den goddelijken Gekruiste van Golgotha, die door zijne leering het moederschap heeft verheerlijkt, en aan de moeder zijn kruisteeken heeft geschonken, het zinnebeeld zijner hoogste liefde, om daarmede haren zegen, dat is, de uitstorting van 'gansch haar moederhert, te verbeelden.

Even gelijk gij, christene ouders, uwe kinderen zegent in den naam der H. Drijvuldigheid, zegenden de eerste Christenen hunne zonen en dochters in de boeien der kerkvervolgers, op den met bloed doorweekten bodem van het Romeinsche strijdperk, op den vlammenden houtstapel... Wij zouden te verre uitweiden, moesten wij ons bij voorbeelden ophouden; nochtans zult ge er mij een of twee veroorloven, omdat

zij u toonen, dat de grootste vernuften het voor geene nietigheid hielden den zegen te vragen aan hunne ouders en dien te geven aan hunne kinderen (1).

In de 14e-15e eeuw (1363-1429) leefde de beroemde Jan Gerson, kanselier der hoogeschool van Parijs. In een zijner schriften vertelt hij met zalige voldoening, hoe hij alle dagen, aan het hoofd zijner tien broeders en zusters, in het ouderhuis bij Rethel, bij vader en moeder moest naderen, eer het uur van slapen te gaan gekomen was, om alvorens hunnen zegen te ontvangen. — In het leven der heilige Baronnesse Joanna de Chantal (1572-1641) lezen wij een even aandoenlijk voorbeeld. Pas 28 jaar oud, was haar echgenoot op de jacht verongelukt. Hoe bracht de christene weduwe hare vier kinderen op? « Na het avondmaal nam zij hare kleinen meê in hare kamer, deed hen het avondgebed opzeggen, waar altijd een *de profundis* bij was voor den vader zaliger; daarop volgde een onderzoek van geweten; dan stortten zij samen een gebed tot den H. Bewaarengel, en baden het *in manus*. Eindelijk nam de godvruchtige moeder wijwater, gaf aan elk der kinderen hare benedictie, en deed hen daarna te bed. » Hoe menige huismoeder, niet waar? die dat voorbeeld zou kunnen navolgen! — Luistert nog naar een ander voorbeeld : het wordt ons verhaald van den heiligen en roemrijken kanselier van Engeland, Thomus Morus († 1535). Zijn levensbeschrijver spreekt daar als volgt over : Bij ons, in Engeland, hebben de kinderen 's morgens en 's avonds de gewoonte, op hunne knieën den zegen te vragen van vader en moeder. Dat gebruik is algemeen. Nochtans moet ik er bijvoegen, dat het zeldzamer voorkomt, zoodra de zonen zijn groot geworden, getrouwd zijn of tot eenige weerdigheid in Kerk of Staat verheven. Doch Morus trok zich dat niet aan,

(1) Mgr Baunard. *Loc. cit.*

en zoolang hij zijnen ouden vader in 't leven had, zelfs wanneer hij reeds kanselier van het koninkrijk genoemd was, kwam hij elken avond den zegen des ouderlings ootmoedig vragen... Ziet gij hem daar op de steenen geknield zitten voor een zwakken grijsaard?... Doch die grijsaard is zijn vader, en hij, al is hij naast den koning verheven op de hoogste sport van eer en macht, hij voelt zich niet vernederd, hij bloost niet den zegen van den weerloozen ouderling af te smeeken. Daarna staat hij op, en zegent op zijne beurt zijne dochter Margaretha, weerdige dochter van een zoo weerdigen man, aan wie naderhand de moedige geloofsbelijder, den dag vóór zijne onthoofding, het haren boetkleed, dat hij tot dan toe gedragen had, en zijne vaderlijke benedictie, als laatste geschenk, uit zijnen kerker deed geworden. Ah! de groote man had zijnen strijd gestreden (1), hij liet zijn kind zijne zegewapens achter... en aan u, ouders, Christenen, liet de H. Thomus Morus zijn edel voorbeeld tot navolging!...

Of hebt gij liever, dat ik u zegge : Gij hebt het voorbeeld uwer eigene voorouders, gaat en doet gelijk zij?

Want waarlijk, in ons vaderland was ook het gebruik van den ouderlijken zegen vroegertijds algemeen; gij hebt dat, ik ben er zeker van, gij hebt dat gekend in uw eigen huisgezin, en thans, op uwen gevorderden ouderdom, herinnert gij u wellicht die dagen als de schoonste, als de aangenaamste van uw leven, toen vaders duim het heilig kruisteeken op uw voorhoofd drukte, toen gij vóór moeder stondt of knieldet, en de brave vrouw, misschien menigmaal tot tranen toe bewogen, het kruis over u miek en sprak : God zegene u, kind, in den naam des Vaders, des Zoons en des H. Geestes! Dat heilig gebruik

(1) Mgr Baunard. *Loc. cit.*

hebt gij gekend, zeg ik; doch zoude ik niet beter zeggen : dat kent gij nog?... En vroeg ik u : Wie onder u, leden van *Vrede,* wie onderhoudt het nog alle dagen? — met tientallen, met honderden liever, niet waar? zoudt gij antwoorden : Wij! wij zijn daaraan getrouw!... Laat er mij dan enkel een woord bijvoegen voor u, jongelingen : Schaamt u nooit over den zegen uwer ouders! Die er zich over schaamt, schaamt zich over God zelven, en die zich over God schaamt, zegt de Heiland, zal ook eens in der eeuwigheid beschaamd staan voor God!

Buiten die dagelijksche gebenedijding, wordt in onze vroegere volkszeden nog gewag gemaakt van den plechtigen ouderzegen, op bijzondere groote tijdstippen van der kinderen leven meêgedeeld.

Ik weet niet of het volgende hier nog bestaat,... doch hoe schoon is het, 's morgens op den Eerste-Communiedag, uwe kinderen met hun engelenhert voor u te zien nederknielen en bidden om uwen zegen! O zegent dan uwe duurbaren, zegent hen met de volheid van uwen zegen, brave ouders, want die zegen zal eenige stonden naderhand, mild en weldoende, over u terugdauwen. Toen het vrome dochtertje van Koning Lodewijk XVI voor de eerste maal ter H. Tafel naderde (8 April 1790), leidde hare moeder, Koningin Marie-Antoinette, haar tot den koning : « Kniel, » sprak zij tot het kind, « kniel voor uwen vader neer, en bid hem om zijnen vaderlijken zegen. » En de kleine vorstin knielde neer, en de koning hief zijne hand zegenend over haar hoofdje en sprak bewogen : « Uit de diepte des herten zegen ik u, kind lief, en ik bidde God, dat hij u de gratie verleene dit heilig werk zoo weerdig mogelijk te verrichten. Uw hert is nog rein en onschuldig, en daarom zal uw gebed hem bevallen. Bid den Heere dan onder de H. Misse voor uwe moeder en voor mij. Vergeet nooit, mijn kind, dat het heilig Geloof de

bron van alle waar geluk is en onze eenige troost in de talrijke wederweerdigheden van dit leven. Ga met innig betrouwen tot het altaar des Heeren Jesus verwacht u daar; bid hem om bermhertigheid, en late hij u nooit de vermaningen vergeten van eenen vader die u zoo lief heeft (1)! »

Treffende woorden! Kinderen, knielt, gij ook, voor vader en moeder neder alvorens uwen God den eersten keer in te leiden, en vraagt hun met zedigheid : « Vader, moeder, ik ga ter heilige Communie; geeft mij uwen zegen! » O wat zoude het ouderlijk gezag er bij klimmen, en het huiselijk geluk er door verhemeld worden!

.... Doch andere plechtige stonden komen in 's menschen leven nog voor. Hoe schoon ware 't ook, kwamen bruid en bruidegom, op den onvergetelijken dag hunner vereeniging, hoe roerend, kwamen zij dan ook eerst hun hoofd buigen voor een grijzen vader, voor eene teedere moeder, om onder den dubbelen zegen van ouders en Kerk, de lastige taak op te nemen een nieuw gezin te grondvesten voor God en voor het vaderland!...

Pas eenige maanden geleden was ik getuige van het laatste vaarwel, aan ouders en magen gezegd door een' dier christene helden, die have en goed, liefde en rust, leven en dood opofferen voor arme wilden die zij niet kennen, ronddwalende door bosschen en woestijnen in de duisternissen van het onbeschaafde heidendom; ik zag hem, zes en twintigjarigen missionnaris, op den dorpel van het ouderhuis knielende voor moeders voeten en smeekende om haren zegen... Zulk tooneel ziet men, gevoelt men, maar beschrijft men met geen penne, en al wat het overstelpt gemoed kan uiten, bepaalt zich bij 't diep getroffen : hoe schoon! hoe ingrijpend!... Kinderen, jongelingen, voegt er echter niet bij :

(1) *Edelsteine.* Dritter Jahrgang. 1890.

Onnavolgbaar! O neen, want elkeen uwer kan het navolgen in den staat, waar God hem toe beschikt! Voor velen van u zal ook eens het uur slaan, dat gij de ouderlijke woning moet verlaten, gelijk jonge vogelen hun nest, om, verre uit het oog van liefderijke ouders, op eigen vleugelen voedsel en bestaan in de wijde wereld te zoeken. Verlaat dan het vaderhuis niet zonder vaders en moeders zegen meê te dragen! Hij weze uw troost en uwe sterkte!

Doch laat mij niet enkel van dit laatste vaarwel, van dit laatste heengaan spreken, laat mij u een tijdelijk afscheid herinneren, hetwelk voor velen zoo bitter, en met reden zoo bitter valt. Gehoorzaamt een geloofszendeling aan het bevel van een goddelijken Vorst, die hem zijnen standaard, het Kruis, ter hand stelt, om dien te planten op de uithoeken der wereld, jongelingen, u ook roept somtijds een vorst onder zijne vaandels, onder zijn leger... Hoe schoon ware 't, Vlaamsche werkjongens, uw twintigjarig hoofd onder vaders en moeders zegen te buigen, en, onder de hoede van dien zegen Gods, het ouderhuis voor de kaserne te verlaten! Galme dan de stem van vader en moeder in uwe ooren, als u in het gewoel van het leger de ondeugd wil verlokken, uwe plicht wil doen verzuimen, en eer en schaamte uit uw herte bannen! Want, vergeet het niet, ontmoet de zendeling in Afrika onbeschaafde wilden, in Europa ontmoet men niet zelden eene verwilderde beschaving, en in beide gevallen behoort er moed en wilskracht!

Ik sprake u nog geerne van den plechtigsten oogenblik in het huiselijk leven, den plechtigsten en den droevigsten mede, als vader of moeder hunne kinderen doen knielen rond het ziekbed, dat weldra een sterfbed zal wezen, en zij met hunnen laatsten zegen hunne laatste vermaningen uitdeelen. Mochte de Heer dien droevigen stond voor u allen in eene

nog verre toekomst verschuiven!... Doch, Vlaamsche jeugd, als dat uur der Voorzienigheid daar is, als de meedoogenlooze dood bij vader en moeder komt aankloppen, dan wensch ik u, uit den grond des herten, dat zij u den laatsten ouderzegen niet zou ontrooven, welke wel is waar als een zweerd door uwe ziel zal boren, maar, o wonder! in het latere leven een troost, eene opbeuring in droefheid en moedeloosheid zijn zal... Plechtig, zieltreffend is immers alles wat in het aanschijn der dood gebeurt. Zekeren dag stond ik bij het sterfbed eens vaders, — zoo verhaalt een Duitsch schrijver; — ik had hem de heilige sacramenten toegediend, en toen daarmeê gedaan was, wenschte hij nog eenige woorden zijnen kinderen op het hert te drukken. Daar stonden zij allen rond den stervenden grijsaard. O ik zie het, ik hoor het nog, al was 't maar van gisteren geleden, en nochtans zijn er al 35 jaar voorbij : « Kinderen, » sprak de vrome man, « werkt in uw leven uwen eigen kop niet altijd uit, maar luistert naar moeder en naar uwe priesters; dat is immers het verlangen des Heeren. Wij zijn hier onze eigene meesters niet, alsof wij maar hadden te doen en te laten wat ons bevalt of tegensteekt. Daar staat nog iemand hooger boven ons : God, de Heer van hemel en aarde : dien hooren wij toe, en naar zijnen wil moeten wij ons schikken, zoo wij ons zelven niet willen ongelukkig maken voor den tijd en de eeuwigheid. Och, kinderen, ik wensch toch zoo vurig, dat gij moget gelukkig zijn, en daarom, daarom spreek ik zóo; volgt die laatste vermaning, en belooft gij mij dit, dan schenkt gij uwen vader bij zijn afscheiden nog den innigsten troost welken gij schenken kunt. » (1)

O herinneren die woorden u niet, kinderen, wat

(1) RAPHAEL. *Zeitschrift für die reifere Jugend*, 1890.

gij zelven uit vaders of moeders mond eens mogen hooren hebt? Herhalen zij u niet, wat gij hun onder hunne zegenende hand hebt beloofd? Denkt er op! Heilig boven alles is de laatste zegen met de laatste vermaning onzer ouders!

Uit hetgene wij nu over den zegen van vader en moeder gezegd hebben, zult gij gereedelijk besluiten, wat zaligen invloed dat christen gebruik in den huiselijken kring noodzakelijker wijze uitoefent. Liet de tijd het verder toe, ik zou u nog meer bepaald over die heilzame gevolgen spreken. Enkel nog een' oogenblik verzoek ik uwe goedwillige aandacht.

Verbeeldt u een huishouden, waar geen dag voorbijgaat, of de kinderen komen beurtelings met eerbied het hoofd buigen onder den ouderlijken zegen. Verbeeldt u daarnevens een huishouden, waar op vaders of moeders zegen niet wordt gedacht. Begrijpt gij seffens, wat breed verschil er tusschen beide moet liggen?

De ouderlijke zegen, zoo durven wij bevestigen, is een zekere waarborg van der kinderen liefde en eerbied voor hunne ouders. Onmogelijk dat een kind, over wiens hoofd vader of moeder dagelijks den zegen des Heeren uitspreekt, oneerbiedig zoude zijn, zou worden, zou blijven. Onmogelijk! Een ouder, zijne kinderen zegenende, klimt hooger dan hetgeen de natuur hem maakte, hij wordt meer dan de oorsprong van het leven zijner kinderen. Die daad, die zegening, hoe eenvoudig ook in haar eigen, veredelt eenen ouder, en deelt aan het ouderschap als iets bovennatuurlijks mede : vader en moeder worden waarlijk de vertegenwoordigers van den God des hemels, de uitdeelers zijner gaven. O peinst gij, dat uwe kinderen dat niet gevoelen? Eene kinderziel, achtbare ouders, is al zoo week als was; raakt ze maar eventjes aan, en de indruk blijft er in.

Ik ga nu verder : Wat is een huisgezin, waar in het hert der kinderen eerbied huist voor vader en moeder? Zalige, drijmaal zalige familie! Daar geldt vaders woord als een heilig voorschrift, en moeders vermaning als een onschendbare gedragsregel. Wel kan daar nog somtijds een wolkje aan het uitspansel oprijzen, maar het zal dra verdwijnen : de zonne van ouder- en kinderliefde straalt er te warm. Ouders leven maar voor het welzijn voor hun kroost; God schiep immers geen grooter wonder van liefde en zelfverloochening dan een vader- en moederhert. En is er iets natuurlijker dan die innige, die onuitsprekelijke vrede, zelfvoldoening en hemelzaligheid, — ja, zoo durf ik haar heeten, — die ouders smaken, als zij hunne liefde met de wederliefde hunner kinderen beloond zien? Die wederkeerige liefde wordt dagelijks bekrachtigd en bezegeld met het kruis... En wat is er sterker boven het kruis? En daarom ook aarzelen wij niet te zeggen, dat de ouderlijke zegen de bron is van eene onvergankelijke liefde, van een duurzamen eerbied, van een bestendigen vrede in het huishouden.

Ik voeg er bij, dat hij den kinderen ook tot welvaart verstrekt, niet enkel uit kracht van het ouderlijk gebed, hetwelk er bij uitgesproken wordt, maar ook om reden des indruks, welke hij in het geheugen der kinderen prent.

In onze ziel is er iets, dat al zoo lang duurt en bijblijft als de opschriften, die met den beitel in het marmer zijn gekapt of in het brons gegoten, en dit zijn de eerste gevoelens, de eerste indrukken der jeugd. De vloed der jaren moge er over stroomen, en nog zullen die eerste herinneringen niet uitgewischt worden. En hoe komt dat? Ah, hetgeen men aan het geheugen der kindsheid toevertrouwt, wordt beter bewaard dan hetgeen men ziet en hoort in den mannelijken ouderdom, als schene God gewild te hebben, dat de gedachtenis aan vader en moeder

nooit mag verloren gaan (1). De herinnering, las ik ergens, is de verlengenis van 's menschen leven. Welnu, die ouderlijke zegen, over uwe kinderen neergeroepen, moet in hunne ziel eenen onuitwischbaren indruk achterlaten; als een malsche regendrop valt hij dag op dag er op neder, en gij weet zoowel als ik, dat, na verloop van tijd, de nietige regendruppel de sterkste steenen uitholt. Die zegen herinnert hun de wegen, welke vader en moeder voor den Heer bewandelden, de vermaningen, waarmede zij hun het pad der deugd deden kennen, en, 't en kan niet anders of het besef van eigene waarde en kinderlijke liefde moet hen aansporen, den naam eens vromen vaders met eere te dragen, en om de deugden eener liefderijke moeder nooit te blozen.

Menige andere beschouwing kon hier nog plaats vinden, MM., doch gij zult mij verontschuldigen, zoo ik niet verder aan en dring.

Ik heb uwe aandacht willen vestigen op de verheven bediedenis van den ouderlijken zegen; ik wou u doen herdenken, welk onwaardeerbaar belang er aan verbonden is, welken zaligen invloed hij in den familiekring kan uitoefenen. Ik zoude u nog kunnen wijzen op al wat er zoets en bovenaardsch in die zegening begrepen ligt, op het voordeel, welk die plechtige stond oplevert, om de heilzaamste grondstelsels in de ziel der kinderen te prenten. O ja, de ouderlijke zegen biedt u buitengewone hulp in de opvoeding. Op dien oogenblik staat het hert der kinderen meer dan ooit open voor vaders en moeders lessen; alsdan zal uwe stem tot hun geweten gemakkelijker doordringen, uw berispend oog de geheimen hunner ziel lichter ontdekken, en om die reden alleen zoude het eene strenge plicht voor elken ouder wezen,

(1) Vicomte Walsh.

dat geheimzinnig middel tot zedelijk welzijn des kinds te gebruiken.

Achtbare ouders, ik smeek u dan, in geval gij tot nu toe trouw bleeft aan die uitmuntende gewoonte, och, laat ze niet uitsterven, maar brengt ze nog meer dan ooit in eere. Liet gij ze echter verloren gaan, voert dat gebruik van her in. 'S avonds, als het avondgebed is opgezegd, of als het uur van te rusten geslagen is, dat elk uwer kinderen dan tot u nadere; legt een oogenblik uwe hand op hun hoofd. en teekent met uwent duim op hun voorhoofd het zaligmakende teeken van onzen Verlosser, biddende : dat God u zegene, kind, in den naam des Vaders, en des Zoons en des H. Geestes. Zoo deden onze voorouders, en waarom zouden wij het niet doen?.... Eer aan het Kruis van Jesus-Christus! Vroeger prijkte het op onze volksgebouwen en openbare plaatsen; het hing op de eereplaats in de scholen en in de huishoudens, het sierde de kroon der vorsten, en tevens, in goud of zilver, de borst onzer Vlaamsche dochters en moeders... Eilaas! zegt mij eens, waar staat het kruis nog ergens openbaar in eer? Heeft men het zelfs uit onze volksscholen niet willen bannen, en ja gebannen! Laat echter door de Fransche mode, of liever door den revolutiegeest, dat kruis van rond uwen heerd, uit uw huisgezin niet jagen. Laat, als ik zoo spreken mag, uw huiselijk leven niet *verwereldlijken* in den zin onzer 19e eeuw. Maar geeft er Gode wat Gode toekomt; gunt hem zijn deel in gewoonten en gebruiken, die wel is waar de wereld kleinacht, omdat de wereld ze maar amper kent, gebruiken, zeg ik, welke tot God voeren en van hem wederkeeren met eenen rijken zegen voor ouders en kinderen, voor huisgezin en vaderland. Ik zei in den beginne, dat een woord welk uit God voortkomt, levensvoedsel voor de maatschappij is. Geen kruimel mag er verloren gaan! En tot da

levensvoedsel behoort vooral de ouderlijke zegen : gering in den schijn is dat kruisje, maar rijk is het in krachten. Blijft er uw volksleven mêe voeden; blijft uwe kinderen in den name Gods zegenen. Zoo bewaart gij in 't leven die treffende overleveringen van geloof, van deugd, van christene deftigheid, van huiselijke trouw en liefde, welke van het Vlaamsche volk een gezond, een gezegend volk tot nu toe maakten.

J. MUYLDERMANS.

Mechelen.

GERMAANSCHE PLAATSNAMEN IN FRANKRIJK.

(*Vervolg van blz.* 143)

HET getal van Germaansche plaatsnamen in Artesië is zeer groot en zeer menigvuldig. Wij moeten nog vermelden :

Audreselles, Aringzele, Tramczele. De eerste dezer namen is verfranscht in zijnen hedendaagschen vorm. Is hij oorspronkelijk *Ouderzele* (Ter ouder Zele, woonstede bij de oude zale of halle) geweest? Dus de zelfde naam die nog eigen is aan het dorp *Oudezele* in Fransch-Vlaanderen, en aan het stadje *Oldenzaal* (ook *Oldenzeel* genoemd) in Twente, gewest Overijssel, Nederland? Waarschijnlijk wel. — *Aringzele* is weer een oorbeeldig Germaansche naam, bestaande uit een patronymicon, met het bekende woord *zele* daar achter, dat zoo menigvuldig aan Vlaamsche plaatsnamen eigen is. De mansnaam, die aan dit patronymicon ten grondslag ligt, komt als *Ara* en *Aro*, en in samengestelde vormen als de mansnamen *Arafrid* en *Aragis*, en de vrouwennamen *Arohildis* en *Arolinda* in oude geschriften voor. Ook leefde hij nog, als *Are*, bij de Friesen in de jaren 1500. *Arema*, oudtijds *Aerma* geschreven, is nog heden een Friesche maagschapsnaam, even als het patronymicon in den Sassischen vorm *Arink* nog elders in de Nederlanden als geslachtsnaam bestaat.

Zoo het al twijfelachtig is, of de bovengenoemde verfranschte naam *Audreselles*, bij gemis aan bescheiden, wel werkelijk *Ouderzele* zij, bij eenen anderen verfranschten naam, die eveneens als eerste lid dit *Audre*

heeft, is het wel zeker, dat oorspronkelijk het Dietsche *oud*, verbogen tot *ouder*, oudtijds, en nog heden in sommige onzer oostelijke gouwspraken *ald*, *alder*, aan den hedendaagschen verfranschten vorm ten grondslag ligt. Namelijk bij den naam van *Audruicq*, het voornaamste dorp van het Land van den Hoeke of *le Pays de l'Angle*, eene bijzondere gouw van Artesië. Deze naam en is anders niet als ***Ouderwijk***, in goed Nederlandsch : *ter ouder Wijk*. In eene oorkonde van de 12de eeuw komt deze naam voor als *Alder Wick*, en in latere eeuwen vindt men hem geschreven als *Auderwick* en *Ouderwick*. De vorm ***aud*** voor oud, ook in België niet onbekend, komt nog voor in de Artesische plaatsnamen *Audeland*, een gehucht bij Licques; *Audrehem*, enz.

Het woord *hof*, in verbogen vorm *hove*, komt niet zeldzaam in Artesische plaatsnamen voor. *Polincove* is de verbasterde naam van een dorp. In goed Nederlandsch zoude men *Polinkhove* moeten schrijven; dat is, het hof (in den locativus *ten hove*) der *Polinks* of *Polingen*, der afstammelingen van den man die *Pole* heette. Deze was waarschijnlijk een Sas, te oordeelen naar den vorm van het patronymicon, als *ink*. Dit zelfde patronymicon leeft nog, in den Frieschen vorm, als *Pohlenga*, de naam van eene Oostfriesche maagschap. -- Verder vinden wij het woord *hof* nog in de namen van eenige land*hoeven* of *hof*steden en gehuchin Artesië. Bij voorbeeld : *Westhove* bij Blendecques (Blendekens of Blindekens, als in West-Vlaanderen?); *Westerhove* bij Eperlecques; *Zuthove* (Zuidhove), bij Boisdinghem; *Monckhove* (de hoeve der monniken), *Ophove*, enz. Alle deze zuiver Dietsche namen bestaan in gouwen, waar thans geen woord Dietsch meer gesproken en wordt, en men dus ook deze namen niet meer en *verstaat*. Geen wonder dan ook, dat men ze niet goed meer en kan schrijven, en dat men ze langzamerhand verfranscht, verbasterd. Zoo is de naam der hoeve *Ophove* in deze eeuw reeds verbasterd tot : « *Au Pauvre* », en zal er in de volgende eeuw misschien een Franschman zijn,

die naspoort, hoe deze hofstede aan zulken vreemden naam, « Aan den Arme » gekomen zij. Waarlijk, van de namen, zoo wel als van de boeken, mag het oude gezegde gelden : *habent sua fata.*

Eene andere verbastering van het woord *hove* kan men aantoonen bij den naam van het Artesische dorp *Offekerque*, eene verbastering die lichtelijk op een dwaalspoor, ter naamsverklaring, leiden kan. Immers het ligt voor de hand om dezen naam te duiden als *Offekerke*, de kerk (*ter kerke* in den locativus) van *Offe*, van den man die *Offe* heette. *Offe* toch (*Offo*, *Offa*, *Uffo*) is een Oud-Germaansche mansnaam, die nog heden bij de Friesen als zoodanig in volle gebruik is, en al mede oorsprong gegeven heeft aan de Friesche geslachtsnamen *Offinga*, *Offema*, *Offes*, *Offen*, *Ofkes*, enz. en aan de plaatsnamen *Offingawier*, een dorp in Friesland; *Offenwarden*, een dorp bij Bremen (Duitschland); *Offignies* (dat is oorspronkelijk het patronymicon *Offingen*), dorp in Picardië (Frankrijk): *Offa's Dyke*, een oude grenswal in Engelland, in de 8ste eeuw opgericht door den Angel-Sassischen koning *Offa* van Mercia; enz. Intusschen, het Artesische *Offekerque* en heeft met dezen ouden mansnaam niets te maken. Deze plaatsnaam is oorspronkelijk *Hovekerke* (ter kerke bij den hove), zoo als hij nog in oude geschriften voorkomt. In eene oorkonde van den jare 1100 heet deze plaats eenvoudig *Hove;* misschien en was daar toenmaals nog geene kerke aanwezig.

Ook nog andere plaatsnamen met *kerke* samengesteld, komen in Artesië voor : *Ostkerke*, *Nordkerke*, *Zutkerke*, *St-Marie-kerke*, die ook wel, als *Dunkerque* en *Offekerque*, geschreven worden : *Ostkerque*, enz. Twee andere dorpen aldaar hebben hunne namen heden ten dage volkomen verfranscht, als *Vieille-Eglise* en *Nouvelle-Eglise.* Maar op oude landkaarten, zelfs nog uit de vorige eeuw, heeten ze *Ouderkercke* en *Nieuwerkercke.* Laatstgenoemde plaats vinden wij in oorkonden van de 12de eeuw, als : *Niukerka* en *Niwkerka.*

Artesië is, vooral in hare zuidelijke helft, eene schoone landstreek, met zacht glooiende heuvels en liefelijke dalen, met schoone bosschen en heldere bronnen en beken. Deze eigenheden van den bodem worden ook in de namen der plaatsen aangeduid. De heuvels heeten bergen — naardien het woord berg bij alle volken van het bergelooze Neder-Germanië (onze Nederlandsche gewesten, Noord en Zuid, en die in Frankrijk daarbij inbegrepen) in gebruik is voor de heuvels en de kleine, soms haast onmerkbare verheffingen des bodems. Zulke *berg*namen, als plaatsnamen, zijn *Boulemberg, Colemberg, Brunemberg, Reberg, Fauquembergue,* (dit is *Valkenberge*), enz. Verder heet een heuvel bij het dorp Tilques : *Blackenberg*. Die bij Journy gelegen is, komt in oude oorkonden voor als *Calenberg,* die bij Tournehem als *Vierberg,* en die bij Moulle, ofschoon thans tot *Hautmont* verfranscht, komt in een stuk van de 15[de] eeuw voor als de *Hoberch* (hooge berg). Aan den naam van het dorp *Brunemberg* bovengenoemd, ligt ongetwijfeld de oud- en algemeen-Germaansche, zeer bekende mansnaam *Bruno* ten grondslag, naar dien LAMBERT VAN ARDRES, een Artesische schrijver uit de 12[de] eeuw, dezen naam als *Brunesbergh* (de berg van *Brune, Bruno* of *Bruin*) vermeldt.

De dorpsnaam *Colenberg* of *Colemberg* wordt heden ten dage door de Franschen ook wel als *Colembert* misschreven. In oude oorkonden vindt men wel *Coleberg,* en LAMBERT VAN ARDRES bovengenoemd verlatijnscht dezen naam tot *Colsbergium*. Of de mansnaam *Cole,* op bladzijde 142 hiervoren vermeld, de oorsprong aan dezen plaatsnaam gegeven hebbe, of Sint-Nicolaas, of iets anders (steenkool?), moet ik in het midden laten.

Aan den voet der heuvels of bergen strekken de dalen zich uit; en zoo zoekt men ook, nevens de *berg*namen, onder de Artesische plaatsnamen de *dal*namen niet te vergeefs. Deze namen zijn zoo wel eigen aan de werkelijke dalen zelven, als aan de dorpen, gehuchten, landhoeven, in die dalen gelegen. Op zich

zelven, zonder bijvoegsel, is het woord *dal*, als naam, eigen aan *Dalle*, een gehucht bij Lacre. Met bijvoegsels vinden wij de plaatsnamen *Waterdal*, gehucht bij Seninghem; *Bramendal*, bij Boisdinghem; *Langhendale*; *Diependal*, geh. bij Boucquehault. Verder *Bruckdal*, gehucht bij Hesdin-l'Abbé; *Grisendal*, eene landhoeve bij Wimille; *Merlingdal*, hoeve bij Verlincthun; *Pittendal*, *Totendal*, *Wysquedal*, *Kinendale*, enz. De vier eerstgenoemden van deze *dal*namen zijn nog geheel oorbeeldig Dietsch, en in hunne beteekenis volkomen duidelijk voor iederen Nederlander. In *Bruckdal* herkennen wij het woord *bruck*, *broek*, moeras, dat ook in den naam Brussel (oorspronkelijk *Broekzele*) voorkomt; in *Pittendal* het woord *put*, dat ook in West-Vlaanderen en elders in dezen bijzonderen vorm wordt uitgesproken. Aan den naam *Merlingdal* ligt een patronymicon ten grondslag.

Aan de hellingen der heuvels en bergen ontspringen bronnen, en het water van die bronnen vloeit als beken door de dalen. Verschillende plaatsen in Artesië zijn naar die bronnen en beken genoemd. Het algemeen Dietsche woord *bron* komt even menigvuldig voor als *born*; Hoogduitsch *Brunnen* en *Born*; Engelsch *burn*, *born* (in de plaatsnamen *Blackburn*, *Tyburn*, *Osborne*, *Hachborn*) en *bourne* (*Bournemouth*, *Ashbourne*, *Isbourne*, *Eastbourne*). Zoo wisselt ook dit woord in beide vormen af, in de Artesische plaatsnamen. Een gehucht bij Licques heet heden ten dage *Courtebourne*, maar wordt in middeleeuwsche oorkonden als *Curtebrona* en *Curtebrune* vermeld. De naam van een ander gehucht, bij Audrehem, wordt hedendaags als *Cousebourne* geschreven, maar oudtijds *Cusebrona*, dat is : Kuischebron, of born van rein, helder water. Half verfranscht is tegenwoordig de naam *Bellebrune*, alsof het de schoone bron beteekende. Maar in de 12de eeuw werd deze naam door den geschiedschrijver LAMBERT VAN ARDRES vermeld als *Berebrona* (de bron van den *ber* of *beer*, den edelman of baron?).

Nog vroeger, in de 9de eeuw, droeg deze zelfde bron den naam van *Helichbruna*, de heilige bron. Een openbare bornput te Wimille heet *Losenbrune*, en een andere bij Tingry *Lienbrune*, de Liên- of Liedenbron, de bron voor alle liên, voor iedereen. Dit zelfde woord komt ook voor in den naam *Lienstrate*, openbare straat of weg, zooals in de 17de eeuw nog eene buurt heette in het stedeke Ouderwijk of Audruicq. Bij Vieux-Moutier, eene plaats die in eene middeleeuwsche oorkonde *Oudemonstre* heet, is eene *Rousquebrune* bekend, oudtijds ook als *Ruschebrune* geschreven; dat is : de ruischende bron, waarvan het water, bij het afvloeien, een ruischend, klaterend gerucht maakt.

Estienbecq (overeenkomende met Steenbeke in Fransch-Vlaanderen en met Steenbeek bij Zetten in Gelderland) en *Morbecque* (oorspronkelijk de zelfde naam als Moerbeke in Fransch-Vlaanderen, dat ook wel tot *Morbecque* wordt verwaalscht, met Moerbeke in 't Land van Waas, Oost-Vlaanderen, en met Moerbeek, gehucht bij Niedorp in Noord-Holland) zijn twee Artesische plaatsnamen, waar het woord *beek* in voorkomt. Eene straat in de stad Sint-Omaars, hedendaags *Rue de l'Arbalête* geheeten, werd in de middeleeuwen *Becquestraet* genoemd.

Nevens al de bovengenoemde plaatsnamen, die allen samenhangen met algemeene aardrijkskundige woorden, zijn daar in Artesië nog vele plaatsnamen, die elk voor zich meer op zich zelven staan. Uit het groote aantal dezer namen, allen ook zuiver Dietsch van oorsprong en beteekenis, allen ook zeer bijzonder en zeer merkweerdig, en tevens in hunne hedendaagsche geijkte spellinge min of meer verfranscht, kunnen wij hier ook slechts eenige weinigen den Lezer van dit opstel nader voorstellen. Als voor de hand opgenomen vermeld ik dan, vooreerst : *Sangatte* en *Wissant*. Dat deze namen werkelijk in goed Nederlandsch, in algemeen Dietsch, Zandgat en

Witzand zijn, namen geheel eigenaardig aan plaatsen die aan zee en in het witte duinzand gelegen zijn, bewijst ons LAMBERT VAN ARDRES. Deze middeneeuwsche Artesische geschiedschrijver, reeds meermalen in deze verhandeling genoemd, schrijft (in Latijn) dat de hooge, onstuimige zee oudtijds een gat zich had gebaand dwars door de zandduinen, ter plaatse waar later het dorp *Sangatte* verrees, en dat de bevolking dieshalve aan die plaatse den naam van « *Arenae foramen* », gegeven had. En van het dorp *Wissant*, dat heden ten dage, nog meer verbasterd, ook wel als *Wissan* geschreven wordt, schrijft hij : « *Ab albedine arenae vulgari nomine appellatur Witsant.* »

Verder *Marcq* (mark of grens), *Oye*, hedendaags door de Franschen uitgesproken als hun woord *oie*, gans (ode of eenzame, onbewoonde plaatse), *Wiere* (Friesch *wier* of vluchtheuvel?), *le Wat* (wad of doorwaadbare plaats in waterstroom of beek), *Wimille* (windmolen), en vele anderen zijn eveneens zulke bijzondere namen.

(*Slot volgt.*)

Haarlem. JOHAN WINKLER.

VLAAMSCHE BELANGEN.

HET was zomer en zondag. De almanak teekende aan : 23 Juli 1893.

Ik had eventjes ontbeten, en een paar gazetten ingekeken, die ik, met eenen langen zucht van voldoening, had laten uit de handen glijden.

Denk eens, beste Lezer!

In *Burgerwelzijn* had ik het verslag aangetroffen der 17e-Juli-zitting des Provincieraads van West-Vlaanderen, en daarin het woord van Ridder Ruzette :

« Nu, dat de gedachten van billijkheid en rechtvaardigheid « alle geesten bekommeren, past het niet, het grondbeginsel, waar « de Vlaamsche beweging op steunt, te veroordeelen. Het Vlaamsche « volk had eene gansche reeks grieven te doen gelden. Vele dezer « grieven zijn reeds geweerd, doch niet allen... Wat in de eerste « plaats moet veranderen is het onderwijs. *De hoogere standen* « *mogen zich niet meer vergenoegen met de kennis van het* « *Fransch alléén.* »

En in den *Bien public*, zelfden datum, had ik, een stond te voren, onder de hoofding : *Question flamande,* gelezen :

« S'il est vrai que plusieurs questions ont vieilli très vite en ces dernières années, il en est d'autres qui, par contre, loin d'avoir rien perdu de leur actualité, acquièrent dans la situation nouvelle une portée capitale.

« Telle la question flamande.

« Elle s'imposera plus que jamais à l'attention générale, sous le régime démocratique...

« Elle a été surtout politique; elle deviendra bientôt une question avant tout sociale.

« Elle a été surtout politique, disons-nous, parce que le parti flamand s'est proposé comme but, jusqu'à présent, de faire disparaître les inégalités dont les provinces flamandes se plaignaient en matière judiciaire, administrative et militaire.

« Ces inégalités ne sont pas encore toutes supprimées, mais elles le seront prochainement, et alors, il ne restera plus à s'occuper que du côté social de la question.

« Ce côté social, nous pouvons le définir en ces mots : diffusion de la langue flamande dans les classes aisées.

« ... Le régime censitaire n'est pas encore définitivement enterré, et déjà l'on constate que, faute de savoir manier leur langue, l'immense majorité des gens instruits de la bourgeoisie sont dans l'impossibilité de prendre une part active aux œuvres de la propagande chrétienne et populaire...

« A ce mal, il n'y a qu'un remède, lent, mais sûr et indispensable : *une réforme sérieuse dans l'enseignement moyen.* »

Het deed ons harte goed, deze woorden, honderdmaal geschreven door Vlaamsche pennen, honderdmaal uitgesproken door Vlaamsche monden, herhaald te zien door den achtbaren Commissaris des Konings in West-Vlaanderen, door het ernstigste staatkundig dagblad der Vlaamsche gewesten.

Wel had men, jaren lang, in hooge kringen de waarheid gehoord — maar men bleef er onverschillig voor, ofwel men duldde ze, om de Vlaamsche kampers te doen gelooven dat men « la moedertaal » niet ongenegen was. — Nu, dachten wij, dat de hoogste burgerlijke ambtenaar eener Provincie, en het eerste staatkundig blad van een belangrijk gedeelte onzes lands de Vlaamsche banier hoog opsteken, nu is de verbetering nakend.

Kort nadien werd door den nieuwen Gentschen kampioen voor het Vlaamsch recht andermaal eene goede lans gebroken, dezen keer in een politiek vlugschrift (1). De achtbare heer Hoofdredacteur van den *Bien public*, na betreurd te hebben dat de « leidende stand » niet tot het volk kan gaan, uithoofde van zijne onwetendheid in de taal des volks, drukte zich volgender wijze uit :

« Om tot het volk te gaan moet men het kennen en met hem leven ; om er mede te spreken moet men zijne taal machtig zijn.

« Welnu, menige sprekers, onder degenen die zich op de studie der maatschappelijke vraagstukken toeleggen, schijnen zich te wagen in een onbekend, onbezocht midden, waarvan zij noch den geest, noch de gewoonten, noch de spraak kennen.

« En ik spreek niet alleen van die levendige, eenvoudige, schilderachtige, beeldrijke manier van zeggen, welke aan de volksklassen eigen is ; ik spreek, in Vlaanderen, van de moedertaal, waar de hoogere klassen al te onwetend in zijn en welke zij, al te onrechtvaardig, minachten.

« Zijn wij, in dat opzicht, niet blind en zonder vooruitzicht geweest ? Hebben wij ons niet te verwijten alzoo het misverstand verergerd en de klove van noodlottige scheiding gegraven te hebben ?

---

(1) *Le parti catholique Belge, son avenir et ses moyens d'action*, par Guillaume Verspeyen. Gent, A. Siffer.

« Hebben wij, zelfs onder het enkel oogpunt der godsdienstige belangen, niet vergeten dat de landstaal een gewijd vat is, inhoudende het geloof, de overleveringen, de zeden, het genie van een volk, gelijk de gouden kelk, door de hand des priesters opgeheven, het bloed van Jezus-Christus bevat? .

« Geven wij toe dat wij, op dit punt, de slachtoffers zijn geweest eener overdrevene terugwerking tegen de plagerijen van het Nederlandsch beheer; dat wij de straf dragen der leemten, met voorbedachtheid in onze opvoeding gelaten; dat wij medegesleept zijn geworden door eenen stroom, tegen welken het niet van ons afhing, te worstelen!

« Zonder hier een historisch en terugziend requisitorium te willen maken, zonder elks aandeel in de verantwoordelijkheid te willen bepalen, stel ik vast dat wij tegenover eenen slechten toestand staan en dat onze eerste plicht is, er verbetering aan toe te brengen, willen wij niet, tot het einde toe, er de ongemakken en gevaren van ondervinden.

« De Vlaamsche zaak, al te lang behandeld als eene beweging van zuiver taal- en letterkundige liefhebberij, ráákt, onder dat oogpunt beschouwd, langs alle kanten aan de verhevenste godsdienstige, vaderlandsche en maatschappelijke belangen. *'t Ware eene nieuwe, onherstelbare fout begaan, indien wij niet, zonder uitstel, dachten aan de noodige herstellingen; aan den verloren tijd, dien wij moeten inwinnen; aan de mannelijke besluiten, die moeten genomen worden, willen wij niet machteloos, ontwapend en verdoold staan vóór den opkomenden stroom en de naderende gevaren. Ik neem wel aan, dat wij den sleutel van den toestand hebben, maar, in Vlaanderen ten minste, is de Vlaamsche taal er het slot van...* »

Geen Vlaming, of hij zou deze regelen bereids onderteekenen, zonder het minste voorbehoud — althans wat de aanbeveling voor een beter taalonderwijs betreft... Het was een woord van gezond verstand, van helderziendheid in eenen nieuwen toestand, van ridderlijken moed om de dwaling af te zweren en de nog onbekeerden op de goede baan te brengen. Deze regelen uit het bedoelde vlugschrift vergelijkende met het dagbladartikel, door dezelfde pen geschreven, dachten wij dat er in zekere kringen waarlijk een heilzame terugkeer beraamd, een kloekmoedig besluit genomen was. Wij konden, bij zulke onbewimpelde, edele taal van een wijs en ervaren man onmogelijk gelooven, dat zij zou geklonken hebben om den Vlamingen tot een nieuw slaapmiddeltje te zijn, na de honderden, welke in onzen zestigjarigen taaloorlog uit koninklijke, en andere doorluchtige monden, onze ongelukkige landgenooten eenen dag en een stuk gepaaid hadden.

Onze begoocheling duurde niet lang.

Enkele weken nadat Ridder Ruzette en de *Bien Public* gesproken hadden, vierde men in de vrije onderwijsgestichten van Vlaanderen het jaarlijksch schoolfeest. Noch bij de Paters Jezuïeten, noch in de middelbare scholen, door wereldlijke Priesters bestuurd, bijna nergens was één enkel woord in de volkstaal te hooren. De oude minachting, voor deze, was geen zierke verminderd. Tooneelstukjes en liederen, voorgedragen vóór een groot getal uitgenoodigde, onder welke vele enkel Vlaamsch kennende vaders en moeders, de uitroeping der belooningen — alles was tot Meerder Eer en Glorie van het lieve Fransch!

Sedert hadden wij goed geduld te nemen, uit te zien naar rechts en links, van waar verbetering moet komen — het eenigste, wat ons nog van de lippen kon, was : *Anne, ma sœur Anne, ne vois-tu rien venir?*

Er kwam niets.

De monden, die het recht en den *plicht* hebben te spreken, blijven gesloten. Spreekt men de Overheden aan, vertoont men hun de onredelijkheid, ja, de *onrechtvaardigheid* hunner handelwijze, zij antwoorden met eene reeks drogredenen, die sedert jaren door het gezond verstand weerlegd zijn. Op den duur beginnen de Vlamingen te gelooven dat men hen een groot beetje voor den aap houdt, en, 't is waarlijk spijtig, de eerbied voor het gezag wint daar niet bij! De « leidende » stand gewaardigt zich niet, nu evenmin als vroeger, het Vlaamsch aan te leeren; ja, verre van dien vaderlandschen plicht te kwijten, verre van hunne zonen bekwaam te maken om met het volk om te gaan, het door een goed woord en met goede daden te steunen, blijven vele rijken hunne kinderen naar onderwijsgestichten zenden te Namen, te Doornik of te Maredsous, ten einde toch zeker te zijn dat geen enkel flandricisme de taal dier jonge heeren zal ontsieren. Ik ken er geen één, die er voor zorgt, dat zijne kinderen eene beschaafde Nederlandsche uitspraak eigen worden; ik durf het betwijfelen dat één leerling onzer vrije scholen, al ware 't maar twee minuten, een gesprek in het Nederlandsch zou durven aanhouden met eenen leerling van de Koninklijke Athenea...

Dat, na een vijf- of tiental jaren, geen leerling onzer katholieke onderwijsgestichten zal durven in concours treden met eenen leerling der Staats- of gemeentescholen, dat alzoo de meeste openbare bedieningen in handen zullen komen van anti-katholieken en dat de katholieke jeugd, die talent en moed zou hebben om den goeden kamp voort te strijden, zonder eenigen invloed blijven zal op het volk — dit alles schijnt noch de geestelijke Overheid, noch de leiders der behoudende gezindheid in 't minst te bekommeren. De jeugd moet worden opgeleid in de taal van VOLTAIRE en ZOLA, in de taal van *Le Petit Parisien* en van *Figaro*, in de taal der afschuwelijke schouwspelen van Fontenelle, te Gent,

waar een deel van den Gentschen adel een abonnement heeft. Spreek die heeren en die jufvrouwen toch nooit van de Vlaamsche voorstellingen bij Van den Kieboom, waar de wetten der eer en der zedelijkheid streng in acht genomen worden. Foei, dat gemeene Vlaamsch!

Den 13 Februari 1894, zeven maanden nadat Ridder Ruzette en de *Bien public* zoo'n goed woord hadden gezeid, ervaarden wij nog eens de gegrondheid van onze volksspreuk : *Klappen zijn geen oorden*. Onze wakkere Coremans — zullen wij, met het uitgebreide stemrecht, welhaast een dozijn van zijn soort in de Kamer hebben? — onze wakkere Coremans had eene wijziging aan de in behandeling zijnde kieswet voorgesteld, waarbij vereischt werd dat het bewijsschrift van geëindigde middelbare studiën, gevorderd voor het bekomen der twee bijzondere stemmen (bekwaamheid), in de kiezing, de bijwoning zou vermelden van minstens twee Vlaamsche leergangen.

Was deze vraag onbillijk?

Geen ernstig man zal « ja » antwoorden. Immers wanneer de wetgeving voordeelen toekent aan wie ook, heeft zij het recht de voorwaarden te bepalen, aan welke het bekomen dier voorwaarden ondergeschikt zijn; zij heeft volkomen recht te zeggen : « het diploom moet vermelden dat deze of gene tak van kundigheden in deze of gene taal moet onderwezen, of dat anders geen bekwaamheidsdiploom zal gegeven worden. »

De heer Minister van Binnenlandsche zaken en Openbaar Onderwijs verzette zich tegen het « buitengewone », « overdrevene », « onaanneembare » voorstel. Zijne redenen? Het was « onwettig » en « ongrondwettelijk » en bovendien... de heer Coremans vroeg « eene wet te maken voor de toekomende eeuw »...

Schertste de heer Minister?

Hoe verre is de XXe eeuw nog van ons? Was het, vanwege den heer Coremans, niet een blijk van gematigdheid en wijsheid, te vragen, dat men de vrije scholen tijd zou gunnen om hun programma te wijzigen in den zin van het wetsvoorstel en alzoo langzamerhand, zonder stoot, hunne leerlingen volgens het nieuw programma op te leiden?

Wij laten het schimpwoord des heeren Scoumanne : « flamendiant », in de jaren '60 door den *Journal de Gand*, meenen wij, eerst gedrukt, en nu den heer Coremans naar het hoofd geslingerd, onverlet; wij houden ook niet stil bij de opmerking des vertegenwoordigers van Gent, den heer de Smet de Naeyer : « wat de heer Coremans zou doen met de Waalsche ouders, wonende in het Vlaamsche land », waarop deze laatste zeer gevat antwoordde : « wat de heer de Smet de Naeyer doet met de in het Walenland gevestigde Vlaamsche familiën »; wij wijzen enkel op de

stemming over het voorstel des heeren Coremans, welke nogmaals het bewijs leverde dat de Vlaamsche gewesten door te weinig rechtzinnige Vlamingen vertegenwoordigd zijn.

Stemden o. a. tegen : de heeren Buls (« Vlaamschgezinde » burgemeester van Brussel), de Bruyn (Dendermonde), de Hemptinne en Herry (Gent), Huysmans (Brussel), Schollaert (Davids-Fonds, Loven), Struye (Ieper), van den Peereboom (Kortrijk), de Lantsheere (Diksmuide).

Onthielden zich : de heeren de Kerchove de Denterghem (Willems-Fonds), de Smet de Naeyer, Eeman en Ligy (Gent).

Stemden voor : de heeren Collaert, Coremans, de Broqueville, de Corswarem, de Kepper, Delbeke, de Malander, de Ramaix, de Saddeleer, de Trooz, de Winter, Helleputte, Heuvelmans, Hollevoet, Janssens, Koch, Lefebvre, Le Poutre, Liebaert, Meeus, Meyers, Raemdonck, Raepsaet, Reynaert, Richald, Ronse, Rosseeuw, Schaetzen, Tack, Ullens, Van Cleemputte, van den Bemden, van den Steen, van Naemen, van Wambeke, Verwilghen, A. Visart de Bocarmé, D. Warnant, Woeste, Beeckman, Begerem en Biart.

Vertegenwoordigers, door Vlamingen naar de Kamer gezonden, stemden *tegen* — andere, Waalsche gewesten vertegenwoordigende, stemden ter gunste van het recht der Vlamingen.

Het is niet zonder belang, de redenen te doen kennen, welke den heer de Smet de Naeyer genoopt hebben zich bij de stemming te onthouden. Ziehier de door het achtbare lid voorgebrachte verschooning :

« Le projet de loi que nous discutons ne concerne que le régime électoral; il est absolument étranger à l'organisation de l'enseignement. Le porteur de certificat est-il présume posséder la culture intellectuelle, le degré de savoir requis par l'article 47 pour l'attribution des deux votes supplémentaires? C'est la seule question que nous ayons à résoudre, et elle ne se rattache en rien à l'emploi du français ou du flamand comme langue véhiculaire ».

Ootmoedig beken ik, deze redeneering niet te begrijpen. Wanneer zou, volgens den heer de Smet de Naeyer, de heer Coremans zijn voorstel hebben moeten doen? Bij de bespreking over het onderwijs? Maar zou de heer de Smet de Naeyer dan niet het recht gehad te hebben te zeggen : « Wij behandelen nu de quaestie van het onderwijs, en niet het kiesstelsel? » — Het voorstel des heeren Coremans, in rechtstreeksch verband zijnde met het in behandeling zijnde kiesvraagstuk, kon onmogelijk bij een ander worden voorgebracht. De onthouding der heeren de Smet de Naeyer, Ligy en Eeman is dus op geenerwijze te verschoonen.

En wat de heeren de Hemptinne en Herry betreft, die tegen stemden — ik voel mij geneigd deze kleine vraag te stellen : zou hunne eer als katholiek en als Vlaming — in welke dubbele hoedanigheid zij naar Brussel werden gezonden — het minst

gekrenkt geweest zijn door eene stemming, gelijk deze hunner collegas, de heeren Begerem en van Cleemputte?

Niet zonder belang is het, te weten hoe de *Bien public* den uitslag dezer betreurlijke stemming beoordeelde. Ziehier :

« Une discussion assez vive s'est élevée sur un sous-amendement de M. Coremans qui voulait forcer les colléges et établissements libres, situés en pays flamand, à attester sur leurs certificats l'observation de la loi sur l'enseignement de la langue flamande, obligatoire pour les établissements officiels.

« *Tout en attachant une légitime importance à l'enseignement du flamand dans les colléges libres*, il nous est impossible d'admettre cette ingérence détournée de la loi dans leur régime intérieur. *Principiis obsta :* nous devons nous opposer au moindre empiètement sur le domaine de la liberté d'enseignement. La Chambre a rejeté l'amendement de M. Coremans, peut-être pour d'autres motifs, *mais le résultat est bon. Il n'implique aucun amoindrissement des droits de la langue flamande* et il laisse intacts les droits de la liberté. »

Toen ik deze regelen in den *Bien public* herlas — ik stel : herlas, daar ik na de eerste lezing meende gedroomd te hebben — kwam mij het schrijven van hetzelfde blad, gedagteeken 1 23 Juli 1893, en dat mij eenige stonden gelukkig had gemaakt, voor den geest. Eilaas! wat is de mensch een veranderlijk schepsel, en hoe vaak worden de beste inzichten en denkbeelden door nietsdeugende verdrongen!

Den 23 Juli 1893 vraagt de *Bien public* « *une réforme sérieuse dans l'enseignement moyen* », ter gunste van het Vlaamsch; korts nadien herneemt hij dit thema, op krachtdadige wijze, in bovengemeld vlugschrift — en in Februari 1894 bestrijdt hij een voorstel, dat strekken moet om de gewenschte, de zoo noodige « réforme sérieuse » tot stand te brengen ..

Politiek kan zulke houding mogelijk zijn : daar weet ik niets van; maar dat zij onvaderlandsch, onrechtvaardig, onverstandig en onbegrijpelijk is — dat weet ik wèl!

De *Bien public* « attache une légitime importance à l'enseignement du flamand dans les colléges libres » — schrijft hij. Maar is dat oprecht? Als wij u, *Bien public*, in de gelegenheid stellen ons een bewijs te leveren van uwe liefde voor taal en volk — neemt gij toevlucht tot twintigmaal weerlegden onzin om ons te helpen vernederen en recht te weigeren. Voeg toch eens de daad bij het woord? Herinner u toch eens dat de Vlamingen meer dan eene halve eeuw hebben moeten leven met betuigingen van « haute sollicitude pour la belle langue flamande », terwijl alle bedenkelijke middelen bleven aangewend om den voortgang der taal te beletten.

Wilt gij waarlijk, in alle oprechtheid, dat het Vlaamsch op behoorlijke manier in de katholieke onderwijsgestichten onderwezen worde — welnu, dring met de Vlamingen aan bij de hooge Geestelijkheid, bij de Rév. Pères Jésuites en bij de Chers Frères om een einde te doen stellen aan eenen toestand, dien het Vlaamsche volk vermaledijdt. Geen « woorden » meer wij hebben er genoeg gehoord. Geen onvruchtbare toejuichingen meer als een redenaar, op plechtige vergaderingen, spreekt van « vaderland en moedertaal » : — wij ondervonden, sedert het Congres van Mechelen, wat er van komt... Het uitbundigst applaus, gelijk b. v. dat, waar de welsprekende pleitrede van Dr H. Claeys, op gezegd Congres, mede bejegend werd, helpt de Vlaamsche natie geen duimlengte vooruit. Daden, daden! Wie het doel wil, moet de middelen willen.

« *Le résultat est bon* » — schreef de *Bien public :* 't is goed, dat het voorstel van Coremans verworpen wierd... Breng dit eens overeen met het schrijven van 23 Juli 1893...

« *Il n'implique aucun amoindrissement des droits de la langue flamande* ». Natuurlijk! het recht des volks blijft geheel... onerkend, en kan 't zoo blijven tot in der eeuwigheid?

Ziedaar wat men ons, na 60 jaren strijd, na zoo vele plechtig afgelegde verklaringen van volkomene Vlaamschgezindheid, en na zoo vele beloften van medehulp, durft toe te roepen... Komt nu de evenredige vertegenwoordiging, dat oppermachtig water op den molen onzer vijanden, en de taalstrijd in de Kamer is ten einde. Het Vlaamsche volk is verloren, totaal verloren, of 't moet opstaan als één man, en zijne vertegenwoordigers, door een gebiedend mandaat, dwingen, den dommen, wraakroependen, Godtergenden strijd te staken ter gunste van onrecht en verdrukking.

Zal het eenmaal zóó verre komen?

Ja, ongetwijfeld ja!

Hoe machtig en behendig ook de vijanden en de valsche vrienden zijn, tegen welke wij in 't wapen staan, de Vlaamsche zaak is te rechtvaardig, dan dat zij zou kunnen ten gronde geraken. Al wat rechtvaardig is, komt op den duur boven; wij hebben hiervan het onwederroepelijk bewijs in de geschiedenis van ons volk, dat, hoewel met tranen en bloed, en met den nasleep van onnoemlijke ellende, in eeuwenlangen kamp, tegen ongelijk sterker krachten dan degene welke wij heden bestrijden, zijne zelfstandigheid en vrijheid, het volle gebruik zijner taal toch eens heeft veroverd.

De algemeene kiezingen zijn nakend : de Vlamingen zullen zich niet meer laten paaien met woorden : zij staan nu tegenover de fransquillons, van alle kleur en van allen stand, als een overmachtig leger tegen een troepje zonder de minste beduidenis!

Overigens, wij staan niet alléén : wij steunen op eene macht

waartegen geene andere bestand is, voor welke iedere andere, vroeg of laat, gedwee de vlag moet strijken. De taal is een geschenk van God, en wee degenen, die het niet eerbiedigen! FREDERIK OETKER herinnerde in 1857 met waarheid : « Gerechtigheid verheft een volk, doch de zonde is des menschen ondergang. » En hij voegde gepast erbij : « Het is eene zonde tegen God en de natuur, bij een volk de stamtaal te beperken en hem die te ontnemen. »

Er zullen er mogelijk nog komen — gelijk men er vroeger aan 't werk zag — die in 't persoonlijk belang van enkelen, door min of meer fijngesponnen listen, zullen pogen een valsch spoor aan te wijzen, om de weinig ervarene, weinig klaarziende menigte te misleiden, en alzoo den vooruitgang ietwat te belemmeren, voor een oogenblik tegen te houden — maar deze zullen niet de overwinnaars zijn. De taal — de geest, het genie van een volk — kan men niet wettelijk afschaffen, niet verachtelijk doodzwijgen, niet boosaardig uit zijn hart rukken — van jaar tot jaar zal men er meer mede te rekenen hebben!

Intusschen — wat gewordt er van des heeren Coremans' voorstel? Zal een Vlaming het hervoorbrengen in den Senaat — of beschouwt men het, voor een tijdje, als eene dier *exagérations flamingantes*, eene uitdrukking welke vroeger zoo vaak in den mond en in de pen lag van onze tegenstrevers wanneer wij recht vorderden, maar welke opeens, als bij den wenk eener Toovergodin, in *wezenlijke grieven* en *billijke klachten* veranderde, wanneer meetings, vlugschriften en plakkaten de rust eeniger staatsmannen, de zekerheid van dezer herkiezing, in gevaar stelden? ..

Met koortsig ongeduld staan de Vlamingen op wacht.

FR. DE POTTER.

WENKEN EN VRAGEN.

Geen grijs Haar meer! — Alle vijf voet komt ge het tegen : « Geen grijs haar meer! » — Overal, alle nieuws- en aankondigingsbladen zeggen het in dikke, vette letters aan alle lezers,... en terwijl ze dit de wijde wereld insturen, helpen zij om iedereen grijs haar doen te krijgen.

Ha, ge lacht er mee? — Ik niet; het is heel ernstig... Pak een gazet... lees... : Er is iets gebeurd... » Op een gegeven oogenblik viel hij van het dak »... ... « Op een gegeven oogenblik brak het ijs en... » ... « Op een gegeven oogenblik gingen de peerden op hol... »

Hewel, zoudt ge er geene grijze haren, ja zelfs, geene horens van krijgen? — ziet ge daar het allerheidenst « Fatum », of « noodlot », niet weer? Of veronderstelt ge dat er iemand, of eene onbekende en ongeziene knecht met het uurwerk in de hand, het teeken geeft op juist dat oogenblik om dat ongeluk doen te gebeuren? Belachelijk, en kretelijk is het... en de bladen die zoo schrijven, welken naam zij ook hebben, zijn fel tegen ons taaleigen, tegen het gezond oordeel en tegen onze kristelijke gevoelens...

Ge zult me misschien opwerpen : vele bladen schrijven « op zeker oogenblik ». — Hewel is dat eene wettiging? — Op zeker oogenblik ben ik geboren; op zeker oogenblik kwam het gedacht in mij op tegen dit misbruik te schrijven; op zeker oogenblik nam ik de pen er voor in hand, en op zeker oogenblik zult ge dit lezen... Waarom niet : « Op eens, plots, plotselings, onvoorziens, al met eens, eensklaps »? — Al wat er gebeurt, al wat er gedaan wordt, heeft zijn oogenblik van begin... maar nergens of nooit heb ik een ongeluk op een gegeven oogenblik weten voorvallen... want dan is het geen ongeluk, maar een misdrijf of slechte daad... en dikwijls nog om een gegeven oogenblik te zijn, is er een wel voorziene en uitgerekende aanslag noodig... zou het niet?

Drogenbosch. JOZEF TRUYTS.

« **Zel** (drempel), van het fr. *seuil* », schrijft J. M. SWENNEN, op bladz. 161. Is dit wel waar? Ik meen dat het andersom is, dat het Fransche woord *seuil* komt van het Limburgsche *zel*, Vlaamsch *zulle* of *zille*, Friesch *sille*, Engelsch *sill*, Angelsassisch *sylle*, Nedersassisch of Platduitsch *sül*, Hoogduitsch *schwelle*. Zoo is dan *seuil* een van die duizend woorden die uit het oorspronkelijke Germaansch (Frankisch), in de hedendaagsche Boeren-Latijnsche mengelsprake van Frankrijk zijn overgebleven.

Haarlem. J. W.

Ridder of meersman is te Aalst in gebruik in de opvattingen door den heer J. VAN LANDSCHOOT in de Febr.-afl. aangeduid; dus met toepassing op het spel en ook van eene geneeskundige operatie.

Ridder of meers wordt daar niet gezegd, evenmin als *ridder of m*...

De oorspronkelijke uitdrukking is door genoemden heer en door P. GUIDO GEZELLE (*Belfort*, '94, 2, 162) volkomen toegelicht.

Te Aalst zegt men in dezen zin ook nog ***boschman zijn*** van

personen of van maatschappijen, die meedongen in een prijskamp met den boog en natuurlijk niets schoten; de uitdrukking wordt niet bij andere spelen gebruikt. Zou er nu verband bestaan tusschen *Ridder of meersman* en het Aalstersche *boschman* op zichzelf, bijv. zóó, dat in de eerste uitdrukking *meersman* toen het niet meer verstaan werd (hetgeen te Aalst het geval is) opgevat werd als *meerschman, man van den meersch*, hetgeen de spelling van de eigennamen *De Meerschman, De Meirschman* laat vermoeden, waarna *Ridder of meerschman* kon vervangen worden door *ridder of boschman*, om ten slotte oorsprong te geven aan *boschman* op zichzelf? Wat er van zij, *ridder of boschman* wordt te Aalst *niet* gebruikt. Wordt het ergens gebruikt? Waar wordt *boschman* in dezen zin nog gebruikt? Welken oorsprong heeft het woord als mijne gissing geen grond heeft?

Luik. H. MEERT.

« **Met geluk** en geestdrift sluit ik mij er bij aan, » voor *avec bonheur*. Dit riekt naar Fransche overdrijving : ware het niet beter, eenvoudiger en Vlaamscher te zeggen *met genoegen*?

Antwerpen. V.

Estaminet, volgens Vercouillie in zijn Etymologisch Woordenboek, onstond wellicht onder het Spaansch beheer, door invloed van Spaansch *estamiento* = vergadering, van een Vlaamsche afleiding van *stam* in dezelfde beteekenis als in Hoogduitsch *stammgast, stammtisch;* vergel. Italiaansch *stamberga* = hut.

Nu eenige voorbeelden van liefhebbers-etymologie. In menige onzer dagbladen las men dezer dagen, dat *staminet* van het Vlaamsche *sta Mijnheer* komt of van *stam* of van *stameren* omdat maar al te dikwijls de tong ijzer slaat van die welke te veel in die plaatsen verkeeren.

De heer G. J. Boekenoogen, litt. docts. te Leiden, wenschende *Rijmen en Sprookjes* te verzamelen, verzoekt alle belangstellenden hem mededeeling te zenden van wiegeliedjes en kinderdeuntjes, van kinderspelen met de daarbij behoorende versjes, van rijmpjes bij het schommelen (touteren) en wippen, van de verschillende manieren van knikkeren, tollen, krijgertje spelen, enz. met de plaatselijke benamingen daarvan, van scheldrijmen op plaatsen en personen, raadsels en leugenrijmen, versjes op dieren en spelletjes met planten. Hoe verklaart men dierengeluiden? Welke Sinter-Maarten- en Driekoningenliedjes kent men? Welke gebruiken heeft men omtrent Pinksteren? Wie kent bezweringsformulieren? Wat zingt men bij het heien, het weven, het karnen, het spinnen? En wie deelt een en ander mede over gebruiken bij het inhalen van den oogst, bij het maaien en dorschen van het koren, bij het binnenbrengen van het laatste voer hooi, enz.? Eindelijk houdt de verzamelaar zich ook aanbevolen voor sprookjes en sprookhistories.

MOEDERWEELDE.

Het zonlicht schijnt door 't open venster.
Een hemelkijn is 't kleine huis;
De wand verlicht door gouden glansen,
De vloer bebloemd met zilvergruis!

En waar de gulp der milde stralen
Zoo warm en hel te zamen stroomt,
Staat juist een klein, klein houten wiegje
Waarin een kindje slaapt en droomt...

Wat aanblik! Wangjes warm aan 't blozen;
Gesloten oogjes, rustig schoon,
Ontplooiend zacht hun wimperweelde;
Om 't hoofdje rijke harenkroon!

Hoe lost dat eêl en geestig hoofdje
Zich uit op 't sneeuw der donzen vacht!
Lief, engelke, 't azuur ontvlogen,
Zeg, hoort gij tot des Heeren wacht?

Zeg, weet gij, wen gij daar gelegen,
Het schoonste zijt wat de aarde kent?...
Rein hartekijn, dat door het wezen
Der onschuld milde stralen zendt!

Dat alles ziet de jonge moeder
Bij 't wiegje, waar zij naaiend zit,
En 't doet haar oog van vreugde stralen,
En wekt haar op in ieder lid.

Dat alles ziet zij elken morgen;
Dat is haar weelde en zoetst genot;
Haar kindje bij het werk aanschouwen
Dat schenkt haar moed in 't harde lot.

Zij vraagt geen goud of diamanten,
Geen vaak besmeurden vreugdeglans;
Haar kind, haar bloed. haar ziel, haar leven
Verkiest zij voor haar schoonsten krans!

Daar schiet het wichtje uit zijne droomen;
't Is bang en ziet verdwaasd in 't rond...
Geen nood! de moeder juicht en schatert;
De kleine lacht, zij zoent zijn' mond!

Aalst. P. SCHUILENBER.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

De Rol van het Booze Beginsel op het Middeleeuwsch Tooneel, door ERNEST SOENS. Bekroond door de Koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal- en Letterkunde. Gent, A. Siffer, 1893. Prijs fr. 1,50.

De verhandeling van den heer Soens is een verdienstelijk werk. Haar schrijver heeft volkomen recht op al onzen lof, om de ernstige wijze waarop hij zijne taak heeft opgevat. Benevens eene gansch bijzondere studie van ons eigen Middeleeuwsch Tooneel verschaft hij ons bijna op elke bladzijde welkome inlichtingen over het Middeleeuwsch Tooneel in Frankrijk, in Duitschland, in Engeland. tot zelfs in Spanje en in Italië. En de betrekkelijke schaarschheid aan Nederlandsche werken over het Tooneel der Middeleeuwen is eene reden te meer om met blijdschap het zijne te onthalen.

De taak was niet gemakkelijk op haar eigen; zij was bovendien veelomvattend, al te veelomvattend. Zelfs na al de moeite welke de schrijver zich getroost heeft behoorde het tot de onmogelijke dingen een opstel te leveren dat het vraagstuk langs al zijne zijden en op even voldoende wijze zou oplossen. A l'impossible nul n'est tenu.

De schrijver is er vooral op uit het didaktisch karakter van de rol der duivelen op het Tooneel der Middeleeuwen, — zoowel in de ernstige als in de kluchtige stukken —, goed in het licht te stellen. Hij toont aan, steeds door voorbeelden en aanhalingen, welke de algemeene kenmerken van die rol zijn, en welke de bijzondere. De ernstige bijbelsche spelen hebben voor doel den duivel te doen haten; de kluchtige tooneelen of spelen, hem te doen verachten. Stichting der menigte houdt de tooneeldichter immer in het oog : « Het algemeene kenmerk van (des duivels) bovenmenschelijk streven is zijn onverzadelijke dorst naar het verderf der zielen; hij sticht het rijk van het kwade naast het rijk van het goede en wil zijnen troon verheffen nevens dien van den Heiland. Hij heerscht als een dwingeland over zijn grondgebied, doch neemt alle vormen aan, deinst voor geene ondernemingen achteruit om zijne heerschappij te versterken : beurtelings wreedaardig, hoogmoedig en nijdig, vleiend, laag en lafhertig, treedt hij altijd voor de toeschouwers op als een hatelijk wezen. Daar hij uit natuur het kwaad verpersoonlijkt, geeft zijne rol een spoorslag tot het goede.

Als bijzondere kenmerken van Satan's rol hebben wij laten gelden de gemeenzame onderhandelingen en het verbond tusschen hem en sommige ongelukkigen gesloten om deze, ten prijze van een handvol

goud of bij middel eener lage kuiperij, met lijf en ziel aan zijnen persoon vast te knellen. Het is als eene menschwording des duivels, eene uiterste poging tegen het rijk van Christus, waarvan het Booze Beginsel de onverzoenlijke vijand geweest is in de gansche geschiedenis der menschheid.

In beide soorten van spelen, algemeen en bijzonder gekenmerkte, hebben wij, als tusschenpoozen of blijspelen, tooneelen aangetroffen waar de duivel niet zoozeer met haat, als wel met spot beladen werd. Hier was de rol meer kunstmatig opgevat en diende zij alleen tot middel om een verder doel te bereiken. »

Aldus, in het slot, op bl. 142 en 143.

In het algemeen bereikt de schrijver het doel dat hij zich voorstelde. Hij bewijst wat hij bewijzen wilde. En na het lezen van zijne verhandeling gevoelt men weinig lust om in haar geheel de uitkomsten van zijn onderzoek niet bij te treden.

Hij zelf echter, op verscheidene plaatsen, vestigt er onrechtstreeks onze aandacht op dat zijn boek al de zijden van het vraagstuk niet beschouwt, dat misschien de belangrijkste zijde slechts terloops nu en dan er wordt aangeraakt : wij bedoelen de uiteenzetting van de historische ontwikkeling, eeuw voor eeuw, van de rol des duivels op het tooneel. Wij willen trachten duidelijker te zijn : ons schijnt het dat de verhandeling welke voor ons ligt enkel eene inleiding is, eene voorbereiding (hoe verdienstelijk overigens ook) tot de behandeling van het vraagstuk hoe men uit de rol, welke de duivel op het Middeleeuwsch tooneel vervulde, al of niet van eeuw tot eeuw kan nagaan welke de voorstelling van den duivel bij het volk was, welk beeld het zich van den duivel vormde. De stelling, bl. 12 : « Men zal de hoofdrol van den duivel op het Middeleeuwsch tooneel kunnen opmaken uit de plaats, die hij in geschiedenis van het Christendom bekleedt » moet toch, dunkt ons, in dezen zin begrepen worden : « de rol van den duivel weerkaatst het beeld dat zich het volk van den duivel vormde. » Vooral waar de duivel eene boertige rol vervult, is het van belang dit onderscheid in acht te nemen.

Op taal en stijl zouden wij hier en daar wel iets af te dingen hebben. Wij willen echter, om te sluiten, hierop vooral den nadruk leggen dat het werk ernstige hoedanigheden bezit, dat het een eersteling is die belooft voor de toekomst, een eersteling waaruit men den schrijver leert achten als iemand met werklust en aanleg. Wij wenschen dat hij, zoo degelijk daartoe voorbereid, zijne studiën over het onderwerp waarvan hij eene zoo grondige kennis heeft opgedaan met ijver voortzette, zoodat wij weldra opnieuw het genoegen hebben hem andermaal onze hartelijkste gelukwenschen aan te bieden.

Gent. S.

Een West-Vlaamsch Apostel. De Eerwaarde Pater Lievens. Missionaris in den Chota-Nagpore (West-Bengalen), † 7 Nov. 1893.

Op deze brochure, verschenen bij den heer H. Van der Schelden,

te Gent, en overgedrukt uit het maandschrift « De Bode van het H. Hart van Jezus », willen wij de aandacht roepen van alle katholieke Vlamingen die de grootmoedigheid van den Apostel en de hooge daden van een landgenoot weten te schatten. Het boekje dat ongeveer 16 bladzijden bevat is eene zeer aangename lezing en de gedachtenis van den onlangs ontslapen zendeling alleszins waardig. Het edelmoedig karakter van den Vlaamschen priester, zijne standvastigheid te midden van de meest verscheidene moeilijkheden, de ontberingen die hij in het verre Indië had te doorstaan door den onbekenden schrijver van het werkje in hun volle licht gesteld bewijzen dat het geslacht der Apostelen, waarop de katholieke Kerk met recht fier mag gaan, in onze Vlaamsche gewesten nog niet is uitgestorven. Den West-Vlamingen bijzonder zal het een waar genot zijn kennis te maken met een man die met eigen hand meer dan 25,000 heidenen doopte en geheel den uitgestrekten Chota-Nagpore viermaal zoo groot als ons België, had de dood niet zoo vroeg een einde gesteld aan zijne werkzaamheid, voor Christus en ons heilig geloof zou veroverd hebben. Ons dunkens is dit werkje geroepen om een grooten bijval te genieten in het Vlaamsche land; den kinderen onzer scholen en patronagiën zal deze korte en boeiende levensschets van een Vlaamschen held zeer aangenaam zijn. Hij die het werkje onder ons Vlaamsch volk zou verspreiden zou mijns achtens een goed werk verrichten. De geringe prijs van de brochure, fr., 0.10 maakt dit overigens zeer gemakkelijk.

Leuven. J. F.

Prins Boudewijn. In Memoriam (23 Januari 1891), door J. P. VAN KASTEREN S. J.

De « Bode van het H. Hart » gaf ons in zijne laatste afleveringen een heel belangrijk versje te lezen. Belangrijk voor al wie gedenkt hoe groot een verlies België leed bij het afsterven van zijn welbeminden kroonprins, Boudewijn. Belangrijk ook voor al wie den jongen vorst gekend en bemind hebben. Het zal dus niemand verwonderen dat wij dit nederig stukje op den voorgrond schuiven, dat wij het den katholieken Vlaming aanbevelen. Het is immers niet zonder verdiensten. In keurige en kleurige verzen schetst ons de dichter de deugden van den te vroeg gestorven kroonprins. De zuiverheid van Boudewijn's rein geweten; de heldhaftige moed van zijn onverschrokken hart; de teedere doch mannelijke godsvrucht van zijne godminnende ziel; de liefde en de gehechtheid van den jeugdigen vorst voor het onderdrukte Vlaamsch; de hoop die alle Vlamingen koesterden wanneer zij zagen hoe zeer het koningskind hunne taal ter harte nam : al die gedachten worden in het eerste deel ontwikkeld. Doch :

« Spinrag is de hoop der aarde »

en weldra worden al deze lachende vooruitzichten uiteengeslingerd door de wreede hand van den onverbiddelijken dood. En de droeve maar weêrklinkt over de stille, rustige velden van het diep beproefde België.

Edoch de dood, die voor een ieder een vijand is en een wreedaard, is voor den Christen

een afgebeden
Redder uit des levens lijden.

Die troostende gedachte sluit het dichtje. — Dit vers, waar wij in korte woorden den inhoud van gegeven hebben, is geschreven in den trant van Weber's Dreizehnlinden : het is dezelfde versmaat en bijna dezelfde aanvang :

Weet gij wat in park en tuinen
Fluistrend bloem aan bloem verhaalde,
Als de kroonprins lentelustig
Door het groen der dreven dwaalde?

Liefelijk en aangenaam zijn de verzen van den Noord-Nederlandschen dichter. J. P. van Kasteren is immers een Noord-Nederlander. En dit feit bewijst ons hoe zeer prins Boudewijn geacht en bemind was zelfs van onze naburen.

Ik spoor alle Vlamingen aan dit gedichtje te lezen : het zal hun genot en genoegen verschaffen.

En mag ik nu sluiten zonder den « Bode van het H. Hart » te bedanken voor het juweeltje dat hij ons heeft aangeboden? Zeker niet. Ik zou evenwel begeeren nog dikwijls zulke lieve stukjes te vinden in het maandschrift van het H. Hart, en ik ben verzekerd dat het al meer en meer bijval zou genieten onder het Vlaamsche katholieke volk

Leuven, 3 Februari 1894. J. M.

De ambachten of neringen in vroegeren tijd, door FRANS DE POTTER. Overdruk uit het Jaarboek van het Davidsfonds 1894. Prijs fr. 0,60.

Hetgeen de heer Kurth gedaan heeft voor het Fransch gedeelte van het land, de heer de Potter levert het voor het Vlaamsch gedeelte, namelijk eene studie over onze oude gilden, ambachten en neringen.

De geleerde schrijver, uitgerust gelijk hij is met zijne omvangrijke geschiedkundige kennissen, is juist de man om naar behooren de monographie te schrijven dier vakvereenigingen van vroeger. Ook hangt hij er ons een tafereel van voor, volledig, nauwkeurig en uiterst wetenswaardig. Hij duidt de voorwaarden aan van het werk, het getal werkuren, het dagloon, het aanleeren van den stiel, den arbeid der vrouwen en der kinders, het bestuur der gilde, de bescherming van het werk, den onderstand gegeven in gevallen van ziekten, ongeval of afgeleefdheid, het godsdienstig karakter der vereeniging, het vieren van den zondag, enz. enz. Wij leeren er de gilde kennen in hare kleinste bijzonderheden, kortom in geheel haar zijn en wezen.

Nu dat iedereen van gilden en vakvereenigingen spreekt, zal ongetwijfeld dat werkje bijzonder welkom zijn, want het zal voor

velen in volle daglicht stellen hetgeen zij slechts half en onduidelijk bespeurden in de halve duisternis der lang en ver vervlogen middeleeuwen.

Jaarboek van het Davidsfonds voor 1894. Dit jaarboek zal met genoegen gelezen worden, immers er is veel verscheidenheid in en elkeen zal er zijne gading in vinden, 't zij men voor de geschiedenis is, poezij, novellenliteratuur of huishoudkunde.

Zooals elk jaarboek begint dit met de standregelen en een overzicht der werkzaamheden; de algemeene toestand mag zeer gunstig genoemd worden in opzicht van bedrijvigheid, finantiën en getal leden.

De bijdragen zijn in het algemeen zeer keurig en wij weten waarlijk niet waarom zoovele medewerkers hunne gewrochten niet onderteekend hebben. Een niet onderteekend werk verliest altijd in de waardeering der lezers; dat is ongetwijfeld onrechtvaardig, want men moet het schoone smaken voor het schoone zelf, doch de wereld is zoo gemaakt en is nog op het punt niet hare zienswijze hieromtrent te wijzigen.

Taal- en Letterlievend Genootschap **Met Tijd en Vlijt.** *Lijst der Leden en Verslag der Werkzaamheden van het schooljaar 1892-93*, door den heer advokaat H. Van de Vyvere. Leuven, bij Jozef Vanlinthout, 1893.

Wij zullen niet pogen in eenige regelen een beknopt verslag te geven van het beknopt verslag over de Werkzaamheden van *Tijd en Vlijt* gedurende het afgeloopen studiejaar. Dat *Tijd en Vlijt*, gesteund door de toewijding van de heeren hoogleeraren Willems, Alberdingk Thijm en Sencie, steeds voortgaat met groeien en bloeien, en met nieuwe studentengeslachten op te leiden in de liefde van hun land en van hunne taal, bewijst op welsprekende wijze de reeks der voordrachten, voorlezingen, besprekingen en feesten. Moge het wakkere Genootschap voortgaan met bloeien en met bekwame, overtuigde Vlamingen in den schoot der Leuvensche Alma Mater aan te kweeken!

Fransche Geleerdheid. — Wilt gij daar een staaltje van, lezer? Wij, katholieken, wij dachten dat de H. Joannes Baptista een neef was van Christus, de zoon van Elisabeth, nicht van de H. Maagd Maria. Nu wij waren nog eens al mis. De H. Joannes was de oom van O. L. Heer, de eigene broeder van Maria. Zoo leert het ten minste de grrrroote geschiedschrijver, wijlen J. Michelet, een der afgoden der hedendaagsche Fransche vrijdenkerij. Het staat te lezen in een reisbeschrijving, welke de *Revue des Deux-Mondes* in haar voorlaatste nummer (1e Februari 1894) als posthuum werk van bovengenoemden schrijver overdrukt. Ziehier letterlijk den tekst. Sprekende van de Hoofdkerk van Freiburg in Brisgau, en van de schilderijen van Holbein zegt hij : « Mais la merveille des merveilles, ce sont ses trois grands volets : au premier, Marie par un chemin de rochers, descend chez SAINTE ANNE; elle arrive, lui tend la main les yeux baissés, modeste. »

En het is geen drukfout; want hij voegt er onmiddelijk na: « Elles sont TOUTES DEUX dans un état de grossesse avancée, LA PLUS AGÉE DOUBLEMENT MÈRE; à son regard de douce intelligence, on voit QU'ELLE EST AUSSI LA MÈRE DE LA JEUNE MÈRE... Les enfants à naître s'aiment déjà, vont au devant l'un de l'autre, car il y a élan; mais Saint Jean, AU SEIN DE SAINTE ANNE se tient déjà plus bas que Jésus » (1).

Maar Michelet bedoelt misschien eenen anderen Jan als de Dooper? Wij weten het niet; maar hetgeen wij weten, is dat Michelet een felle Jan is, en dat, in de Redactie van de *Revue* die zulke dingen laat drukken, er felle Jannen moeten zitten. Intusschen zijn en blijven wij, katholieken, de Ignorantins. J. B.

Katholieke Gids. Te lezen in de Februari-aflevering van den *Katholieken Gids* (Haarlem, W. Küppers), de bijdrage van Br. Florentius: Vlaamsche Letteren; wijlen Dr. Jan Reinier Snieders; Dr. August Snieders; De Geyter, Daems, Pol de Mont, Pastoor Claeys, G. Gezelle, Lodewijk De Coninck, Hilda Ram worden beurtelings, in een eerste artikel, zeer treffend gekenschetst.

In het *Tijdschrift voor Ned. Taal- en Letterkunde van Leiden* schreef Dr. G. Kalff, van bl. 45 tot 71 eene merkwaardige studie over Vondel als vertaler.

Rozekens Eerste Communie, door ALFONS JANSSENS, is thans in het Duitsch vertaald door Gustaf Prell en verschenen bij den drukker Schwann te Düsseldorf. Deze gelegenheid te baat genomen om het lief en hartelijk boekje nog eens aan het Vlaamsch publiek aan te bevelen, inzonderheid voor geschenk aan Eerste Communicanten. Het kost slechts fr. 0,50.

Onze Meesters. — *Kollebloemen* van Tinel en Pol de Mont zijn dezer dagen te Frankfort uitgevoerd geweest; de meester hield den bestuurstok. *Franciscus* is op het programma van den eersten Rhenaamschen festival te Aken. Te Crefeld werd een concert gegeven uitsluitelijk bestaande uit werken van Benoit.

Huldebetoogingen. — Zondag 25 Februari heeft men te Antwerpen De Beucker vereerd met zijn borstbeeld, uit erkentenis voor de onschatbare diensten aan de Vlaamsche Beweging bewezen. Het beeld gemaakt door Frans Joris, den beeldhouwer van het Consciencebeeld zal verkleind in den handel gekocht worden. *Het Belfort* biedt zijne hulde aan den grijzen strijder. — Een huldebetoog gaat te Gent ingericht worden aan den heer Pieter Geiregat, ter gelegenheid van de opvoering van zijn geprimeerd drama *Fortuinzoekers*. De heer Geiregat is schrijver van menige hoog gewaardeerde tooneelstukken en een aantal boeiende en zeer gesmaakte volksverhalen. — Een grafteeken

(1) *Revue des Deux-Mondes*, 1er février 1894, blz. 557.

zal te Göttingen aan den Duitschen balladen-dichter Bürger opgericht worden. Het is 100 jaar geleden dat hij stierf. — Het standbeeld aan Hoffmann von Fallersleben in Helgoland opgericht moet verplaatst worden uit hoofde van den daar steeds heerschenden Noordwesten wind die het bedreigt. — Te Gent komt een gemengd comiteit tot stand uit katholieken en liberalen bestaande om eindelijk een standbeeld op te richten aan den zanger der *Drie Zustersteden.* Karel Ledeganck werd te Eekloo geboren en stierf te Gent in 1847, in den ouderdom van 42 jaar.

Zwijnenletterkunde. — Tot hiertoe bleef de Vlaamsche letterkunde gespaard van naäpers van Zola, en 't was altijd hare eer, de zedelijkheid in acht te hebben genomen, niets te schrijven dat onder 't oog van kinderen niet komen mocht. Het schijnt, dat er nu onder ons een romanschrijver te vinden is, die, vol bewondering voor de smerigheid van Zola — dat echte toonbeeld der rottende Fransche samenleving — en afgunstig van de « lauweren », door den pleger van *Nana* uit het vuilste slijk en schuim van Parijs opgegaard, den Vlamingen eene dergelijke taal wil laten hooren. Wij noemen noch het boek, noch den schrijver, uit vrees dat er soms één lezer mocht door nieuwsgierigheid worden gedreven om het schandwerk in handen te nemen. Wat de schrijver over onze boerenmeiden zegt, is laster; de kleuren, waarmede hij ze maalt, zijn valsch, en wij beklagen diep den man, die zijn eigen geslacht zoozeer versmaadt en onteert, misschien alléén uit politieken afkeer voor het godvreezende landvolk.

Als roman is het boek er verre van, aan de eischen der kunst te beantwoorden; het krielt er van onwaarschijnlijkheden; als taal is er veel in gebroddel : er zijn feilen in, die men nog nergens elders heeft ontmoet, uitdrukkingen, die geen Vlaming verstaan kan.

Den schrijver mangelt het niet aan aanleg, wij erkennen 't gaarne; wij betreuren dat hij zijn tijd en moeite heeft verspild aan een boek, waarover hij later zal blozen, en hopen dat hij zijne krachten in 't vervolg besteden zal aan werken, die ten nutte zijner landgenooten en ter eere van hem zelven strekken mogen.

Kon. Vl. Academie. — Zitting van 21 Februari : De heer voorzitter Dr H. Claeys verwelkomt in hartelijke woorden den heer de Maere-Limnander, die op zijne beurt het woord neemt, zijne collegas bedankt en op treffende wijze de verheven zending der Academie in het licht stelt.

De begrooting wordt vastgesteld en men gaat over tot het benoemen der keurraden : *Middelnederlandsche letterkunde*, de heeren P. Willems, Daems en van Droogenbroeck; *Nieuwere taalkunde*, de heeren Coopman, Alberdingk Thijm en van Droogenbroeck; *Lijst der gallicismen*, de heeren Coopman, Obrie en Broeckaert; *Vakwoordenlijst over het smidsambacht*, de heeren Coopman, de Gheldere en Mathot; *Vakwoordenlijst betreffende het timmermansambacht*, de heeren Coopman, de Flou en Janssens.

Om te sluiten geeft de heer Coopman lezing van zijn merkwaardig verslag over de laatstverschenen afleveringen van het *Woordenboek der Nederlandsche taal.*

Davidsfonds. — Brugge werd vergast op eene merkwaardige voordracht door den heer Naert over de Brugsche schilders, namelijk Memlinck, Pourbus, Claeyssens, Jacob Van Oost. — Den 18 Februari gaf Vilvoorde een tooneelkundig feest met « De plaatsvervanger » en « Spriet en Spruit » op het programma. — Oostende richtte eene zitting in waarin de heer advocaat Van Neste uit Brugge de « Vertegenwoordiging der Minderheden » kwam bespreken. — Gent zond een vertoogschrift naar den Senaat, ten einde de stemming te vragen van Coremans' amendement, betrekkelijk het Vlaamsch in het middelbaar onderwijs.

† **Fr. Haverschmidt,** die onder het pseudoniem van Piet Paaltjens de beroemde *Snikken en Glimlachjes* dichtte (1867). Hij werd geboren te Leeuwarden en stierf den 17 Januari ll. predikant te Schiedam en 59 jaar oud. Lijdende aan zinsverbijstering heeft hij zich in eene vlaag van waanzin van het leven gebracht. Van hem hebben wij ook een bundel novellen *Familie en Kennissen* (1876).

† **W. J. Knoop,** Hollandsche luitenant-generaal in rust. In zijne kinderjaren woonde hij te Brugge; hij schreef onder andere *Waterloo* en *Herinneringen over de Belgische omwenteling in 1830.*

† **Prof. Aug. Hirsch,** Hoogleeraar te Berlijn; hij schreef onderscheidene werken over de malaria, de longontsteking en den cholera.

† **Maxime Du Camp,** een der 40 onsterfelijken der Academie in Frankrijk. Hij schreef : *Souvenirs et paysages d'Orient, Souvenirs littéraires, La charité privée à Paris, La vertu en France, Convulsions de Paris* (Commune), *Paris, ses organes, ses fonctions, sa vie,* enz. Hij vermaakt een handschrift : *Mœurs de mon temps* van de Nationale biblioteek met bedinging dat het slechts in 1910 zal mogen uitgegeven worden.

† **Dr Billroth,** de vermaarde heelkundige van Weenen; hij laat vele gewaardeerde wetenschappelijke werken achter. Eerst riep hij de aandacht op zich, tijdens den Franco-Duitschen oorlog, door zijne *Chirurg. Briefe aus den Feldlazarethen,* immers deed hij dienst in de ambulance te Weissenburg.

† **Dr Rembry,** te Meenen; hij was de schrijver eener zeer verdienstelijke geschiedenis dier stad.

† **Adolf Sax,** de uitvinder van den saxophone. Hij werd in 1814 te Dinant geboren, hij stierf dezer dagen te Parijs.

† **Hans von Bulow.** Duitschland verliest in hem den grootsten pianist en orkestbestuurder van den tegenwoordigen tijd.

† **Pieter Oyens,** kunstschilder te Brussel.

† **Robert Ballantyne,** de bekende Engelsche schrijver van jongensboeken. In 1828 werd hij te Edimburg geboren, en ging op 16-jarigen leeftijd naar Canada, waar hij 6 jaren lang pelsjager was. Een deel van het toen door hem beleefde verwerkte hij voor zijn eerste boek : *Hudson Bay.* Voorts zijn *De Koraaleilanden, De Jonge Pelsjagers* en *De Roofstad* de meest bekende zijner 70 werken. Hij was ook een verdienstelijk aquarellist; in de *Royal Scotch Academy* vonden zijne aquarellen veel waardeering.

Negende jaargang, 1894 **April Nr 4**

STAD ANTWERPEN

Wedstrijd van Tooneelletterkunde.

In 1888 besloot het Gemeentebestuur van Antwerpen, ter bevordering der nationale dramatische kunst, alle drie jaren een wedstrijd van tooneelletterkunde uit te schrijven.

De eerste dezer prijskampen werd geopend in 1891 en vond zeer ruime bijtreding; verschillende stukken die bekroond werden of eene eervole melding bekwamen werden nadien op Stads Nederlandschen schouwburg vertoond.

Den Tooneelraad van dezen Schouwburg is thans door het Gemeentebestuur de taak opgedragen een tweeden driejaarlijkschen wedstrijd in te richten.

Bij dezen omzendbrief worden diensvolgens al de schrijvers van Zuid- en Noord-Nederland tot deelname aan den prijskamp uitgenoodigd. Zij mogen mededingen met nieuwe oorspronkelijke drama's, comedies, blijspelen en zangspelen van allen aard, in gebonden of ongebonden stijl, en van één tot vijf bedrijven.

De uitgeloofde prijzen zijn verdeeld als volgt : Voor het beste drama fr. 500; Voor de beste comedie fr. 500; Voor het beste blijspel fr. 300; Voor het beste zangspel fr. 500.

De mededingende werken mogen niet reeds vertoond, gedrukt of anderszins bekend gemaakt zijn. Zij moeten, leesbaar geschreven, vóór 1 September 1894, vrachtvrij worden besteld op het secretariaat der Stad Antwerpen.

Op straf van uitsluiting mogen de schrijvers zich hoegenaamd niet laten kennen. Hunne ingezonden handschriften moeten eene kenspreuk dragen, welke herhaald is op een bijgevoegd gesloten briefje, de namen en het adres des schrijvers bevattende.

De Tooneelraad benoemt de jury, welke zal uitspraak doen vóór 1 November 1894.

De bekroonde werken blijven het eigendom des schrijvers; doch het recht der eerste opvoering wordt den Nederlandschen schouwburg van Antwerpen voorbehouden.

De niet bekroonde handschriften mogen na de beoordeeling worden teruggeëischt. De niet afgehaalde worden na 1 Januari 1895 vernietigd.

Aldus gedaan en goedgekeurd in zitting van den stedelijken Tooneelraad, den 6 Maart 1894.

De Voorzitter des Tooneelraads,
N. J. Cupérus.

't Getrouwe Maldeghem, willende de beoefening der Moedertaal in zijnen uitgebreiden leeskring aanmoedigen, heeft besloten kleine prijskampen uit te schrijven, en vraagt tegen 15 April :

1e Eene hulde in dicht aan *Karel-Lodewijk Ledeganck*, ter gelegenheid der ontstane beweging om hem een standbeeld op te richten. Prijs : de volledige werken van Vondel door van Lennep en een zilveren eeremeraal.

2e A. De *Beschrijving van eene gemeente* in de streek van Gent tot Brugge en van Breskens tot Aalter, in den vorm van deze die in *'t Getrouwe* alreeds verschenen zijn. Prijzen : eene nikkelen zakhorloge aan elke der twee beste beschrijvingen.

B. Eene oorspronkelijke legende liefst *in dicht* uit die gemeenten, als bijvoorbeeld : Waarom men Adeghem *buiten de wereld* noemt. — *Jantje* (of de trommelaar) *van Sluis*, enz. Prijzen : Een nikkelen wekker aan elk der twee beste stukjes.

Iedereen mag in den prijskamp meedoen.

Voor de hulde aan Ledeganck, roepen wij de aandacht in der heeren leeraars onzer Colleges en Normaalscholen, die dit ontwerp zeer gepast aan de leerlingen der poësies kunnen geven.

Voor de Beschrijvingen en vooral voor de Vertellingjes, roepen wij allen op die... maar iets in den kop hebben : zij moeten niet terugschrikken uit vreeze voor taal of stijl, wanneer zij dit maar kunnen vergoeden door de frischheid der gedachte.

De namen van de juryleden zullen vóór het sluiten des prijskamps aangekondigd worden.

De Redactie van 't Getrouwe Maldeghem.

GERMAANSCHE PLAATSNAMEN IN FRANKRIJK.

(*Vervolg van blz.* 228.)

AL de plaatsnamen, tot dusverre in deze verhandeling genoemd en verklaard, zijn eigen aan plaatsen die nog heden ten dage bestaan, en komen in bovenvermelde, zoowel verbasterde als zuiver Dietsche vormen, in de hedendaags geldige Fransche taal voor. Deze namen zijn bij honderdtallen te tellen. Wil men echter in grondboeken en in oude geschriften, in middeleeuwsche oorkonden, vooral in oude koopbrieven gaan zoeken, dan vindt men de Dietsche namen van velden en wegen, van huizen en straten in Oud-Artesië bij duizendtallen. Ook onder dat zeer groote aantal Oud-Dietsche namen van dat gewest, die in den loop der eeuwen door den overheerschenden Franschen invloed zijn verloren gegaan, en die den hedendaagschen ingezetenen volkomen onbekend zijn, komen er zeer velen voor die uit een taalkundig oogpunt allermerkweerdigst zijn, en die ten volsten de aandacht, de opsporing en onderzoeking der Germaansche taalgeleerden van onzen tijd verdienen. Hoe geerne zoude ik dezen schat van oude namen den Lezer nader ontsluiten, ten volle kenbaar maken. Een geheel boekdeel zoude ik daarmede kunnen vullen, en — slechts weinige bladzijden in dit tijdschrift staan mij daar voor ten dienste. Zoo moet ik mij tot enkele tientallen van deze oude namen beperken.

Namen van stukken land, velden, akkers, enz. *Bried-*

stic, *Grotstic*, *Langstic*, *Cromstic* (Breed-, Groot-, Lang-, Kromstuk), *Hangstic* (aan de helling van den heuvel), *Skermestic*, *Vierhornstic* en *Driehornstic* (het stuk met vier en dat met drie hoeken of hoornen; nog heden is het woord *hoek* in 't Friesch *horn* of *hoarne*, en is daar een stuk land te Marsum in Friesland, dat de *Thrye-hoarne-fenne*, de Driehornfenne, heet). *Stridland*, *Gendekinslant* (*Gendekin* is een mansnaam, in verkleinvorm), *Morlant*, *Rodelant*, *Tarwelant*, *Brunevelt*, *Stienvelt* en *Sanctingevelt* (Sint-Inge-veld? aan den weg van Gisen (*Guines*) naar Witzand (*Wissant*), heden ten dage tot *Saint-Inglevert* verfranscht). *Stridaker*, *Gomenacre*, *Hobbenaker*, *Blekenaker*, *Nantacre*, *Alvesmerscene* (Alvesmeerschen; Alf is een Oud-Germaansche mansnaam), *Bonemersene*, enz.

Namen van bosschen en hout. *Cortebosc*, *Mafferbosc*, *Bochout* en *Bocholt* (Beukenhout of -bosch, hedendaags nog bestaande en tot *Boucquehault* verfranscht), *Ekhout* (Eekhout, Eikenbosch), *Malshout*, *Scapshout*, *Mutshout*, *Lantershout*.

Namen van straten en wegen, dijken, putten, huizen, bruggen. *Hostraet*, *Hostrat*, *Ostraet*, (Hoogstraat, zeer algemeen in de steden en dorpen van Oud-Artesië), *Haghestraet*, *Stienstraet*, *Witestraet*, *Weststraet*, *Weetstraet*, *Waghestraet*; in de stad Sint-Omaars : *Arkestraet* (*Rue d'Arques* — Arques is een naburig dorp — hedendaags *Rue d'Arras* genoemd), *Becquestraet*, zie bladzijde 227, *Potestraet* — *Rue du Pot* —, *Wackestraet*, *Vincquestraet*, enz. *Mellewog*, *Oudewog* en *Oudewoghe*, *Scalrewoge*, de weg naar *Scalle*, hedendaags tot *Escalles* verfranscht; *Gisenewog*, *Papenwoge*, *Herewog*. — *Koldic* (*Koldyk* is de naam van eene sate of landhoeve bij den dorpe Grouw in Friesland, en deze naam komt bij de hedendaagsche Friesen ook nog veelvuldig als geslachtsnaam voor), *Scardic* (Schaardijk; Scharendijke is de naam van een dorp op het eiland Schouwen in Zeeland). *Calkpit*, *Marlepit*. *Pit* in plaats van *put* is nog hedendaags West-Vlaamsch. *Wolhus*, *Winthus*. Het raadhuis

van het stadje Ouderwijk (*Audruicq*) heette voor twee eeuwen nog *le Landshus*, Landhuis, omdat het niet enkel voor Ouderwijk en diende, maar tevens voor het geheele Land van Breedenaerde, eene kleine gouw in Artesië, waar af dit stedeke middenpunt en hoofdplaats was. En zoo ook heette het raadhuis van het Land van den Hoeke, eene andere kleine gouw in dit gewest, *Gyselhus*. — *Lenebrigge*. Het dorp Hoogbrugge bij Sint-Omaars heet tegenwoordig *Hautpont*, maar komt in de geschriften uit vorige eeuwen als *Hobrigge* voor, en de ingezetenen van dat dorp als *Hobrighenards*, Hoogbruggenaren in onze hedendaagsche taal en spelling. Twee bruggen te of bij Sint-Omaars in oorkonden van de 14de en 15de eeuw : *Lobrighe* en *Texbrighe*.

Nog enkele Oud-Dietsche namen, uit middeleeuwsche oorkonden verzameld en allen aan plaatsen in Artesië eigen, mogen hier ten slotte een plaatsken vinden : *Helde*, *Stapels*, *Stripe*, *Witstien*, *Walrichove* (*hof* van *Walrik*, Germaansche mansnaam), *Hongercoutre*, *Boffershil*, *Wolfham*, *Bontun*, *Riede*, *Knol*, *Brocshole*, *Doetlage*, *Stienrokkes* (Steenrots), *Ravenstiene*, *Robarsdal*, *Walleshouck* (*Walle* is een mansnaam), *Hasewinkel*, *Rambrectesgat* (van Rambert, Ravenbrecht, volledige oude mansnaam), enz.

Als aanhangsel noemen wij hier nog de namen van sommige Artesische wateren, en wel eerstelijk de naam van het riviertje, dat langs de stad St. Omaars vloeiende, de grensscheiding vormt tusschen Artesië en Fransch-Vlaanderen, en de *Aa* heet. Geen oorbeeldiger Dietsche waternaam is er bekend, dan juist deze naam *Aa*, die eigen is aan riviertjes, stroomkes, beken, schier zonder tal, in alle landen, gewesten en gouwen van geheel Neder-Germanië, van Artesië langs de kusten van Noord- en Oostzee tot in de Oostzee-gewesten van Rusland toe. Deze naam, in de Friesche gewesten als *Ee* of *Ie* en *Ye*, *Y* voorkomende, beteekent eenvoudig water, stroomend water. Een water bij het stedeke Ouderwijk (*Audruicq*), waarschijnlijk eene gegravene vaart, heette

nog in de 17de eeuw *Stavart* (*Sta*(*de*), oever? ook voorkomende in den ouden naam van eene kade te St-Omaars, namelijk *Erbostade,* thans *Quai des Tanneurs* genoemd; en *vaart*). Het riviertje dat tusschen Gisen (*Guines*) en Kales (*Calais*) vloeit, komt in eene middeleeuwsche oorkonde voor als *Leda*, in eene andere van den jare 1208 als *Gisenlet*, en nog anders als *Ghisnenlet* voor. De vergelijking met den naam van het rivierke *Leda* in Oost-Friesland, en met den naam *Leie*, die in Friesland tusschen Flie en Lauwers aan verschillende wateren eigen is, zoo mede aan de Vlaamsche plaatsnamen *Lendelede*, *Lede*, *Ledezele, Ledeberg* ligt voor de hand.

In Artesië vloeit een helder stroomke, weinig meer dan eene beek, al westwaarts kronkelend door een liefelijk dal, verbreedt zich verder tot eenen flinken stroom, die langs de stad Boonen (*Boulogne sur Mer*) loopt, en de haven van deze schoone zeestad vormt. Deze rivier draagt den naam van *Liane*, een naam die volstrekt geen Dietsch voorkomen en heeft. Toch meen ik dat ook deze naam van Dietschen oorsprong zij. Maar oude, middeleeuwsche vormen van den naam *Liane* en zijn mij niet bekend. Zoo neme men den volgenden naamsuitleg voor anders niet als voor eene ongegronde gissing. En, men weet het, gissen doet missen. De grondslag, de oorsprong van den naam *Liane* dan, meen ik te vinden in den eenvoudigen, boven reeds vermelden waternaam *Aa* of *A*. In sommige Nederduitsche tongvallen wordt de naam of het woord *Aa* verbogen tot *Ane*, *Aan*; dezen verbogenen vorm vinden wij in de plaatsnamen *Mundahn* (Mond van de *Aa* of *Aan*) en *Overahn*, *Nordahn* (in de middeleeuwen *Norda*) en *Middelstenahe* (in de middeleeuwen *Middelstenane*), die in de Friesche gouwen van Oldenburg en van Hanover (Land Wursten) in Duitschland voorkomen. Het mannelijke lidwoord luidt in de gouwspraak van het Fransch, die hedendaags aan Artesië eigen is, als *li*. Dit lidwoord neemt wel de plaats in van het Dietsche

lidwoord *de*, ook al blijft het hoofdwoord dat er op volgt, onvertaald. Zoo is de geslachtsnaam *De Jager*, *De Jaghere* heden ten dage in Artesië half-verfranscht tot *Liagre* (*Li Jagre*) en niet geheel (*Le Chasseur*). Zoude nu dit lidwoord ook niet het eerste gedeelte van den naam *Liane* zijn (*Li Ane*), en deze naam dus eenvoudig *De Ane*, *De Aa*, met andere woorden het water, het stroomende water beteekenen?

Al deze Artesische plaatsnamen, op de voorgaande bladzijden opgenoemd, en nog honderden dergelijken zijn (bij enkelen is dit nader aangeduid geworden) in vorm, oorsprong en beteekenis naverwant of ook volkomen gelijk aan andere namen, die in alle andere Germaansche landen, maar vooral in Vlaanderen, Friesland en Engelland voorkomen, in die landen dus, waar de bevolking oorspronkelijk geheel of ten deele van eenen zelfden stam, van eenen zelfden bloede is met die van Artesië.

De namen, op bladzijde 228 en vervolgens vermeld, zijn allen aan middeleeuwsche oorkonden ontleend, en, naar men mij in Artesië mededeelde, zijn ze daar heden ten dage onbekend; dus uitgestorven. Dit moge voor een groot gedeelte dezer namen waar zijn; dat het echter voor allen zonder onderscheid zoude gelden, meen ik te mogen betwijfelen. Immers namen over het algemeen, en bijzonderlijk plaatsnamen hebben een taai leven. En, al zijn zulke namen van velden en akkers, van dijken en vaarten, van straten en wegen niet meer in geijkten zin bekend, noch ook en komen ze nooit meer in geschrifte voor, het eenvoudige landvolk kent ze nog wel, en gebruikt ze nog zoo wel als de voorouders, van geslachte tot geslachte, die deze namen eerst gegeven hebben, dit altijd gedaan hebben. De taalvorscher, die dus bij het van ouds ingezetene volk te lande in Artesië naar zulke Oud-Dietsche namen zoeken wil, zal dit zekerlijk niet te vergeefs doen. Zelfs in de steden vindt men nog wel zulke namen, ja, in de stad Kales (*Calais*), die toch nooit volkomen Dietsch is geweest, zooals

de dorpen in den omtrek. Daar ter stede draagt een buurtje aan de haven, waar de visschersschepen liggen, buiten den ouden vestingwal, ter plaatse waar oudtijds het strand zich uitstrekte, den naam van *Place de l'Estran*, zoo als ik zelve gelezen heb op het naambordje aan het hoekhuis. Wie herkent in dit *Estran* niet den verfranschten vorm van ons woord *strand*, of *strange* volgens de West-Vlaamsche, *strân* volgens de Friesche uitspraak? En, als om de Oud-Dietsche herinnering te volmaken, de tapper die in dat hoekhuis zijn bedrijf uitoefent (althans in 1891 uitoefende) draagt den oorbeeldigen geslachtsnaam van **Barends.**

Zeer bijzonder en hoogst opmerkelijk zijn sommige woordvormen die in deze Oud-Artesische namen voorkomen; zoo als *wog* (in verbogenen vorm *woge*, *woghe*) voor weg, en *brigge* voor brug. Ook *mille* en *melle* voor molen, *rok* voor rots, enz.

Voorbeelden van *wog* en *brigge*, in plaatsnamen, zijn op bladzijden 250 en 251 reeds genoemd. Anders en elders is dit woord *wog* mij nooit voorgekomen. In eene oorkonde van den jare 1286 wordt bepaaldelijk de weg die van het stedeken Gisen (*Guines*) naar het dorp Witzand (*Wissant*) voert, de *Gisenewog* genoemd. Men vergelijke *de Gisenlet*, op bladzijde 251 vermeld. Dat men evenwel oudtijds het algemeen geldige Dietsche woord *weg*, verbogen als *wege*, ook wel kende in Artesië, blijkt uit oorkonden van de veertiende en vijftiende eeuw, waarin melding gemaakt wordt van den *Boerwegue* bij Baienghem, en van den *Oudeweg* bij Salperwijk (*Salperwic*). Aan het voorkomen dezer twee woordvormen *wog* en *weg*, nevens elkanderen, zal wel de zelfde of eene soortgelijke oorzaak ten grondslag liggen, als die is, welke het voorkomen der twee vormen *ing* en *ink*, bij den patronymicalen uitgang, heeft te wege gebracht. Zie bladzijde 135 hiervoren.

De vormen *brigge* (op bladzijde 251 vermeld), Friesch *bregge*, brug; *mille* of *melle*, molen (in den hedendaagschen dorpsnaam *Wimille*, oudtijds voluit *Windmille*, windmolen, en in *Mellewog*, dat in eene oorkonde van 1286 voorkomt, en als *Chemin du moulin* wordt verfranscht), en *rok* voor rots (in *Stienrokkes* — meervoudsvorm, en misschien ook in *Roccalf* en in *Brocshole* = bij Rokshole, bij het hol in de rots?), deze drie ook in de oorkonde van 1286 vermeld, bieden eene zeer opmerkelijke overeenkomst, ja eene volkomene gelijkvormigheid aan met de vormen die deze drie woorden in de Engelsche taal hebben (*bridge*, *mill* en *rock*). Deze overeenkomst bevestigt te meer mijne meening dat de voorouders van een deel der hedendaagsche Engelschen, en die van de oorspronkelijk Germaansche bevolking van Artesië, lieden zijn geweest van eenen en den zelfden bijzonderen Sassischen volksstam, lieden die, gezamenlijk uit het Oosten (dat is in dit geval, voor het naast uit Noordwestelijk Duitschland) opgetrokken en westwaarts getogen zijnde, voor een deel naar Brittannië overstaken, uit de havens van Kales en Boonen; maar voor een ander deel in de gouw rondom deze oude, reeds door de Romeinen bezette steden, achterbleven.

En niet enkel met het Engelsch, ook met het Friesch leveren de Oud-Germaansche plaatsnamen van Artesië punten van overeenkomst op. Trouwens dit kan wel niet anders, waar Friesch en Engelsch beiden nog heden zoo naverwant zijn, en oudtijds uit eene zelfde bron ontsproten. Deze overeenkomst vinden we, in gezamentlijken zin, in het woord *aker*, ook wel gespeld *acre*, hedendaagsch geijkt Dietsch *akker*, dat deel uitmaakt van sommige Oud-Artesische plaatsnamen. Dit woord, in het Friesch zoowel als in het Engelsch als *eker* uitgesproken, is nog heden eigen aan de taal van Friesen en Engelschen, en komt in de plaatsnamen dezer volken voor : *Franeker* in Friesland; *Longacre* in Engelland. Verder stemmen de Artesische woorden

stic voor stuk, *horn* voor hoek, *stripe* voor streep, *stien* voor steen, enz. allen in oude plaatsnamen voorkomende, letterlijk overeen met de zelfde woordvormen in het Friesch, zooals het nog hedendaags leeft. Trouwens, in den loop dezer verhandeling hebben wij reeds meermalen gelegenheid gehad, den Lezer te wijzen op de bijzondere overeenkomst tusschen Oud-Artesisch en Friesch.

Indien men met opmerkzaamheid eene aardrijkskundige kaart van Artesië gadeslaat, valt het den Nederlander al spoedig in het oog dat een zeer groot deel der plaatsnamen, daarop vermeld, Dietsche namen zijn, gelijk hierboven breedvoerig is aangetoond. Maar nevens en tusschen deze Dietsche namen kan men ook vele namen opmerken, die een Fransch voorkomen vertoonen in hunnen vorm en in hunne spelwijze, en die door niemand voor oorspronkelijk Dietsche namen zullen worden gehouden. Werkelijk zijn dan ook eenigen van die namen, welke van jonge dagteekening zijn, en ontstaan ten tijde dat de Dietsche volkstaal in die gouw van het Artesische land reeds geheel of ten deele uitgestorven was, Fransch, behooren tot de Fransche taal. Maar anderen zijn toch oorspronkelijk Dietsch, al zien ze er in hunne hedendaags geldige vormen ook nog zoo Fransch uit. Die namen zijn eenvoudig in sterke mate veranderd, verbasterd, naar de uitspraak der Fransche tonge, naar de spelwijze der Fransche penne vervormd, verdraaid, mismaakt. Reeds zijn een paar van dat soort van namen vermeld op bladzijden 131 en 223, waar medegedeeld is dat van den ouden en oorspronkelijken naam *Henrickinghem* heden ten dage *Heuringhem* is geworden, en dat *Ophove* tot *Au Pauvre* is verfranscht. De volgende Artesische plaatsnamen behooren verder nog tot deze groep : *Hydrequent*, de hedendaagsche naam van een dorp is Artesië, is oorspronkelijk *Hildheringa-heim*, de woonplaats der *Hil-*

deringen, der nakomelingen van *Hildheri* of *Hilder*, een volledige algemeen Oud-Germaansche mansnaam In eene oorkonde van den jare 1286 staat deze volledige dorpsnaam in den vorm *Hildrichem* vermeld, een vorm die wel reeds eeniger mate versleten is, maar die nog duidelijk een Germaansch voorkomen heeft, terwijl het hedendaagsche *Hydrequent* volkomen onkenbaar zoude zijn, ware 't niet dat de genoemde middeleeuwsche oorkonde ons op het goede spoor bracht ter herkenning en verklaring. Een tegenhanger van *Hydrequent* is de hedendaagsche naam *Rinxent*, mede eigen aan een Artesisch dorp. Deze naam vinden wij in eene oude oorkonde vermeld als *Erningessem*, en in een ander middeleeuwsch geschrift, maar van latere dagteekening, als *Reningessem*. De oudste vorm is de oorspronkelijkste, en doet ons dezen naam duiden als *Ernin-ges hem*, *Ernings heim*, *Erning's* woonplaats. De vorm *Reningessem* is slechts een letterkeer van *Erningessem*, en *Rinxent* is daarvan eene verdere verbastering. Eindelijk nog *Hardinxent*, dat van oorsprongs wegen *Hardingessem*, de woonplaats van den man *Harding* is. *Erning* en *Harding*, als samenstellende deelen van de twee laatstgenoemde plaatsnamen zijn wel patronymicale vormen, maar deden toch dienst als eenvoudige mansnamen, gelijk uit hunne genitiefvormen op *es* uitgaande blijkt, en gelijk nog heden in Friesland voorkomt, waar *Tjalling*, *Waling*, *Eling*, enz. ofschoon eigentlijk patronymica zijnde, toch ook als eenvoudige mansdoopnamen dienst doen. Verder, *Dohem* heette in de elfde eeuw *Dalhem*, de woonplaats in het dal, een plaatsnaam die als *Dalhem* (in 't Land van Luik), als *Dalem* (in Gelderland) en als *Thalheim*, nog heden aan België, Nederland en Duitschland eigen is. *Upen* komt in oude oorkonden als *Ophem* voor, een naam die door eenen geleerden Franschman dezer eeuw terecht als « *Village d'en haut* » is verklaard. Het hedendaagsche *Weims* is ook zeer sterk verbasterd, naardien de oorspronkelijke vorm van dezen naam is *Widinghem*, dat is : woon-

plaats der afstammelingen van *Wido* (*Guido* in verfranschten vorm). De mansnaam *Wido* is in verschillende vormen en onderscheidene afleidingen en samenstellingen zeer algemeen, vooral onder de Friesen (*Wytse*). — De dorpsnaam *Tubersent* van heden ten dage en, doet ook den oorspronkelijken vorm niet raden noch erkennen. Die oude, volledige vorm is *Thorbodessem*, *Thorbodes heim*, de woonplaats van den man, die den zeer ouden en schoonen mansnaam *Thorbodo* droeg.

Nog drie dorpsnamen zijn er in Artesië, die in zoo sterke mate verbasterd en verfranscht zijn, dat niemand ze meer en zoude kunnen herkennen als namen die eenen Germaanschen oorsprong hebben, dat iedereen ze voor Romaansche, voor echt Fransche namen moet houden. Dat zijn de namen *Herbelle*, *Annezin* en *Fampoux*. Den eerstgenoemden naam vinden wij in eene oorkonde van de elfde eeuw vermeld als *Hardberg*. Inderdaad ligt *Herbelle* op eenen heuvel of berg, die heden ten dage *Roide-Mont* heet. — *Annezin* is verbasterd van *Annineshem*, zooals deze dorpsnaam in oude geschriften voorkomt. De oorsprong, de beteekenis van dit *Annineshem* is niet recht duidelijk. Het kan oorspronkelijk *Anningsheim* zijn, samengesteld met eenen mansnaam *Anning*, die een patronymicale vorm van den mansnaam *Anne* is, oneigenlijk gebruikt, zooals op de voorgaande bladzijde aangegeven is bij *Harding* en *Erning Tjalling*, enz. Het kan ook beteekenen: woonplaats van *Annin*, 't welk dan als een verkleinvorm van *Anne* gelden kan. *Anne*, op zich zelven, is nog heden als mansnaam bij de Friesen in volle gebruik, en sommige Friesche geslachts- en plaatsnamen zijn aan dezen mansnaam ontleend; bij voorbeeld, om van beide naamsoorten slechts eenen naam te noemen: de geslachtsnaam *Annema*, en de naam van het dorp *Anjum*, oorspronkelijk voluit *Anninga-heim*. — *Fampoux* eindelijk is langs de vormen *Fampoel*, *Vanpoel*, *Venpoel*, ontstaan uit den oorspronkelijken naam *Venepoel* (Friesch *Feanpoel*, Oudfriesch ook *Faen* voor *veen*), door eenen Artesi-

schen geleerde van deze eeuw, vrij juist vertaald als *Etang de la tourbière.*

Aan het slot van dit opstel willen wij nog eene bijzondere zaak hier te berde brengen, die wel de aandacht verdient der volkenkundigen, bijzonderlijk van hen, die de tochten nasporen van die volken en volksstammen uit Noordwestelijk Germanië, welke Brittannië hebben ingenomen en aldaar hunne volkplantingen hebben gevestigd.

Reeds een en andermaal is er in deze verhandeling op gewezen, dat eenige bijzondere woorden en woordvormen, die in Artesische plaatsnamen voorkomen, eveneens gevonden worden in Engelsche plaatsnamen, of anderszins eigen zijn aan de Engelsche taal. Dit betrof echter in hoofdzaak slechts eenige samenstellende deelen van die namen. Maar daar bestaat nog eene grootere overeenkomst tusschen sommige Artesische en Engelsche namen, eene overeenkomst die den geheelen naam betreft. Zoo vinden wij de volgende namen :

IN ARTESIË	en	IN ENGELLAND.
Warhem.		*Warham.*
Frethun.		*Freton.*
Hollebecque.		*Holbeck.*
Sangatte. (Zie bladz. 227.)		*Sandgate.*
Inghem.		*Ingham.*
Wimille (Zie bladz. 228.)		*Windmill.*
Grisendale.		*Grisdale.*
Rattekot.		*Radcot.*
Le Wast.		*Wast.*
Appegarbe.		*Applegarth.*

Het en valt niet te ontkennen dat enkelen dezer namen een meer algemeen karakter hebben, en zeer wel, volkomen onafhankelijk van elkanderen, elk op

zich zelven, Noord en Zuid van het Engelsche-Kanaal kunnen zijn ontstaan; bij voorbeeld: *Wimille*, *Windmill* en *Sangatte*, *Sandgate*. Toch blijft, bij de andere namen, de overeenkomst opmerkelijk, en een gemeenschappelijke oorsprong blijft niet buitengesloten. In sommige patronymicale namen ligt zulk een gemeenschappelijke oorsprong nog nader voor de hand. Zie hier nog een lijstje van die overeenstemmende patronymicale plaatsnamen

IN ARTESIË	en IN ENGELLAND.
Alencthun.	*Allington.*
Bazinghem.	*Bassingham.*
Colincthun.	*Collington.*
Hardinghem.	*Hardingham.*
Linghem.	*Lingham.*
Balinghem.	*Ballingham.*
Berlinghen.	*Birlingham* (*Berlicum* — *Berlinkheim* — in Noord-Brabant en in Friesland).
Elinghen.	*Ellingham.*
Eringhem.	*Erringham* (*Erichem* — *Erinkhem* — in Gelderland).
Lozinghem.	*Lossingham.*
Maninghem.	*Manningham.*
Masinghen.	*Massingham.*
Pelincthun.	*Pallington.*
Todincthun.	*Toddington.*

De patronymica die den grondslag van deze namen uitmaken, en die, aan den Artesischen en aan den Engelschen kant geheel de zelfden zijn, of anders zoo gelijkvormig, dat een zelfde oorsprong voor beiden aangenomen mag worden, hebben bij sommigen de meening doen ontstaan dat zoowel de Artesische als de Engelsche plaatsen, waaraan deze namen eigen zijn, door de zelfde lieden zouden zijn gesticht. Met andere woorden, dat de zelfde *Hardingen*, de afstammelingen

van eenen zelfden aartsvader *Hardo*, in Artesië zoowel een heim, eene woonstede zouden hebben gevestigd, een *Hardinga-heim* of *Hardinghem*, als in Engelland (*Hardingham*). Ofschoon deze zaak geenszins onmogelijk, zelfs niet onwaarschijnlijk te achten is, zoo vloeit ze toch ook geenszins *noodzakelijk* voort uit deze gelijkheid der plaatsnamen. Immers *Hardo* was, en is nog heden, een algemeene mansnaam, die door verschillende personen te gelijker tijde gedragen werd en wordt. Zoo zijn er ook verschillende maagschappen *Hardinga*'s of *Hardingen*, onderling niet verwant. De eene maagschap van dien naam kan in Artesië, de andere in Engelland een *heim* hebben gegrondvest.

Engelsche navorschers en geleerden hebben uit deze gelijkluidende of volkomen gelijke plaatsnamen nog eene andere meening afgeleid. Volgens hen zouden lieden, inwoners uit *Hardingham* in Engelland (om bij het eens genomen voorbeeld te blijven), als landverhuizers of volkplanters zijn uitgetogen, om in Artesië zich te vestigen. Bij hunne vestiging aldaar zouden zij dan, in herinnering aan hunne voormalige woonplaats, hunne nieuwe woonstede genoemd hebben met den zelfden naam, die het oude *heim* (*ham*) in Engelland droeg — gelijk zulks in deze eeuw menigvuldiglijk is geschied bij de volkplantingen van Engelschen, Nederlanders en andere Europeanen in Amerika. Intusschen, de geschiedenis leert ons dat de vestiging van Sassen en andere Neder-Duitschers in Artesië reeds van zeer oude dagteekening is, en, voor een deel althans, zeer zeker ouder dan de nederzetting dier volken in Brittannië. Wij meenen dus bij onze voorstelling dezer zake te mogen volharden, gelijk die op bladzijde 136 en vervolgens hiervoren is medegedeeld. Ook komt het ons aannemelijker voor bij deze gelijke namen in Artesië en in Engelland liever te willen denken aan eene toevallige gelijkheid, ontstaan door de algemeenheid van dezen of genen mansnaam (*Hardo; Ale* of *Alle* in *Alencthun* en in *Allington* en in *Allingawier* in Friesland) — dan aan eenzelvig-

heid in den persoon van den aartsvader, 't zij deze dan *Hardo* of *Ale* of *Colo*, *Colle* of iets anders heette.

De patronymica van bovengenoemde Artesische en Engelsche plaatsnamen, en nog talrijke anderen hier niet opgenoemd, zoo mede de mansnamen, waarvan zij afgeleid zijn, komen verder nog, in verschillende onwezenlijk afwijkende vormen, bij schier alle andere Germaansche volkeren en volksstammen eveneens voor, en hebben ook daar aan een groot aantal geslachts- en plaatsnamen hunnen oorsprong gegeven. Dit alles na te sporen en hier te vermelden, en de menigerlei opmerkingen, die daarbij zich voordoen, nader te ontvouwen, is zeker eene aangename studie. Wij moeten ons echter te dezer plaatse bescheidenlijk daarvan onthouden, en willen deze verhandeling besluiten met een « Goed-Heil! » den Dietschen, den Germaanschen volksgeest, die uit Vlaanderen moge doordringen in de verfranschte, maar oorspronkelijk echt Dietsche, zuiver Germaansche gewesten en gouwen van Frankrijk.

Haarlem. JOHAN WINKLER.

NASCHRIFT.

Dit opstel, over Germaansche Plaatsnamen in Frankrijk, in drie gedeelten verschenen, is, zoodoende, lang onder weegs geweest. Deze omstandigheid heeft het voordeel dat eenige op- en aanmerkingen, dit opstel betreffende, en die mij van Belgischen kant zijn toegekomen, nu nog in dit naschrift nader door mij kunnen worden behandeld. Zoo heeft men gemeend, dat ik, op bladz. 39 de Franschen te laag heb gesteld in hunne ontwikkeling op aardrijkskundig-, volken- en taalkundig gebied, en dat er Franschen zijn die, als geleerden, in deze vakken uitmunten. Deze laatste bewering en zal ik niet weerspreken. Ook breng ik dien geleerden geerne alle hulde die hun rechtmatig toekomt. Maar — enkele

geleerden, hoe uitstekend ook in hun vak, en vormen het gantsche volk niet. En op het volk in het algemeen heb ik bij mijne bewering uitsluitend het oog gehad. Wat nu de kennis aangaat die het Fransche volk, als zoodanig, van bovengenoemde wetenschappen heeft, zoo blijf ik bij mijne meening, dat de Germaansche volken, de Duitschers en de Nederlanders in de eerste plaats, den Franschen hierin verre overtreffen. Dit oordeel zal door iederen onpartijdige bevestigd worden.

Ook heeft men mij de opmerking gemaakt, dat ik te ongunstig heb geoordeeld over hetgene door Belgen (namelijk door Vlamingen) op het gebied van genoemde wetenschappen, bepaaldelijk van Aardrijkskunde wordt verricht. Wel, ik heb (in de noot op bl. 39) daar reeds op gewezen, dat de laatste jaren in deze zake verbetering, eene aangewakkerde belangstelling in, en beoefening van de Aardrijkskunde, vooral der oude Aardrijkskunde in de Vlaamsche gewesten, hebben gebracht. Het verheugt mij hieraan nog te kunnen toevoegen, dat er in den laatsten tijd in het *Bijblad* van het Brugsche wetenschappelijke tijdschrift *Biekorf* eene studie over « *Westvlaamsche Oordnamenkunde* » verschenen is, waarin door de Heeren ANT. VERWAETERMEULEN en EDW. VLIETINCK vele belangrijke gegevens den taal- en namenvorscheren worden medegedeeld. Maar, weêr in 't algemeen genomen, is het geenszins gunstig gesteld met de beoefening, met de kennis van deze wetenschap bij het Belgische volk; vele geleerden buitengesloten. Juist leverde de laatste tijd mij een paar voorbeelden daarvan. In een Vlaamsch Woordenboek, onlangs verschenen, staat van Haarlem, de hoofdstad van Noord-Holland, vermeld dat het is eene « gemeente in Noord-Brabant ». En een der eerste nieuwsbladen des lands, de *Etoile Belge*, schrijft in zijn n° van 22 November l.l. « *Darmstadt*, *capitale de la Haute-Autriche*, ofschoon Darmstadt, wel verre van in Oostenrijk te zijn gelegen, de hoofdstad is van het Groot-Hertogdom Hessen, in Duitschland. *Zulke* misstellingen

zal geen Duitscher noch Noord-Nederlander maken, in Woordenboek noch in Nieuwsblad. Maar in Fransche geschriften en bladen komen ze menigvuldig voor.

Met genoegen neem ik deze gelegenheid te bate, om eene misstelling in mijn eigen werk te verbeteren. Op bladz. 135 heb ik geschreven dat men plaatsnamen, eindigende op *ton*, hier en daar te vergeefs zoude zoeken, onder anderen in Vlaanderen. Ik neem deze bewering hiermede terug, onder vermelding van den naam der stede Waasten in West-Vlaanderen, die in oorkonden van den jare 1007 voorkomt als *Warnasthun*, van de jaren 1066-1080 en 1103 als *Warneston;* in 1126 als *Garneston* verwaalscht, en in 1347, niet ten onrechte, als *Garneri Fortitudo* (de veste, de versterkte, omtuinde plaats, de tuin, *tun* of *ton* van *Garner* of Warner) in het Latijn vertaald. Dit een en ander leert mij de *Westvlaamsche Oordnamenkunde* van ANT. VERWAETERMEULEN in het *Bijblad* van *Biekorf*, n° van Slachtmaamd des vorigen jaars.

Op bladz. 131 heb ik, ter verklaring van het woord *tuin* in zijne oude beteekenis, gewezen op den zoogenoemden « Hollandschen tuin », eene zinnebeeldige voorstelling, den Vlamingen zeker weinig of niet bekend. Thans zie ik, dat de omslag van dit zelfde tijdschrift *Het Belfort* zulk eene gelijke zinnebeeldige voorstelling vertoont, tusschen de wapenschilden der Dietsche gewesten van Belgenland. Is dit eene voorstelling van de Gentsche stedemaagd? De tuin, die haar omgeeft, is nauwkeurig zóó voorgesteld als ook bij den « Hollandschen tuin » gebruikelijk is.

H. J. W.

VAN REINAERDE.

IN eene voorgaande studie (1) hebben wij medegedeeld wat wij meenden als antwoord te moeten geven op de vraag : waar, wanneer en door wie werd de Reinaert gedicht?

Er blijft ons over te onderzoeken welke de herkomst is van de bouwstoffen, die erin verarbeid zijn en op welke wijze de keus van die bouwstoffen geschied is.

Wij hebben gezien hoe Reinaert door den Wolf en den Haan op 's Konings hofdag wordt aangeklaagd, hoe hij na de derde indaging ten hove verschijnt en veroordeeld wordt, en eindelijk hoe hij zich niet alleen van de galg vrij liegt maar meteen over zijne vijanden eene bloedige wraak neemt.

Het verhaal van Bruun's villing en van Isingrijn's ontschoeing komt niet voor in de Fransche branche van *le Jugement de Renart*.

In eene andere Fransche branche, die van *Renart médecin*, treft men echter, als een der hoofdepisoden, iets dergelijks aan. In dit gedicht onderscheidt men insgelijks twee gedeelten : de inhoud van het eerste gedeelte herinnert aan de branche van *le Jugement;* de tweede helft integendeel verhaalt hoe de leeuw, ziek gevallen

---

(1) Zie *Belfort* van December ll.

zijnde, de gezondheid terugbekomt met op Reinaert's aanraden den wolf van zijn vel te laten berooven en er zich in te wikkelen.

De Duitsche Reinhart vertoont ons aan den anderen kant het verhaal van Reinaert's veroordeeling ingelascht in dat van 's Konings genezing. De mierenkoning is den leeuw in het oor gekropen; tot driemaal toe wordt de vos, die vooral door den wolf en door Schanteclêr is beschuldigd geworden, ten hove ontboden; « eerst door Brûn, den beer, dien hij met honig, vervolgens door Diepreht, den kater, dien hij met muizen deerlijk beet neemt, en eindelijk door Krimel, die hem ten hove brengt, waar hij als geneesheer optreedt en niet alleen de huid van den wolf. maar ook die van den beer en den kater eischt, en door den leeuw te genezen, almachtig wordt, zoodat hij al zijne vijanden benadeelt en aan zijne vrienden ambten en leenen verschaft, waarvan het bezit hun echter slecht bekomt. Zonderling is het, dat hij eindigt met den leeuw te vergiftigen. » (1)

Er kan dus geen twijfel over bestaan, dat de wraakneming op Isingrijn en op Bruun in onzen Reinaert wel niets anders zal zijn dan eene herinnering aan eenen vorm der dierensage, waar die wraakneming in verband stond met het optreden van den vos als geneesheer. Zij vormt den schakel tusschen het Vlaamsche gedicht en het oorspronkelijk verhaal.

En inderdaad, uit de vergelijking van de bewaarde Reinaertsgedichten met de Latijnsche kloostergedichten en de Latijnsche fabelverzamelingen van de achtste eeuw voort, wordt het duidelijk hoe zich de eenvoudige Esopische fabel van den zieken leeuw in den mond van het volk gaandeweg tot een lang en ingewikkeld verhaal heeft uitgebreid, en hoe er dan een oogenblik is gekomen waarop dat verhaal zich in tweeën heeft

(1) Te Winkel, *Gesch. der Ned. Lett.* bl. 251.

gesplitst : aan den eenen kant het verhaal van den Vos als geneesheer; dat van de zijne veroordeeling aan den anderen kant.

Men weet hoe de fabelen gedurende de Middeleeuwen een voornaam hulpmiddel en bestanddeel van het onderwijs in de kloosterscholen uitgemaakt hebben. Het waren de Latijnsche fabelen van Phaedrus en van Avianus, welke in proza omschreven, in verscheidene verzamelingen tot ons gekomen zijn, meestal onder den apocriefen naam van Romulus.

De brave monniken zagen er hoegenaamd geen bezwaar in, hunne fabelbundels gedurig maar te verrijken door het opnemen van allerlei diervertelsels welke bij het volk in omloop waren. Zij achtten zelfs overbodig er melding van te maken dat zij zulks deden. Esopus had reeds bij de Grieken eenen breeden rug; de middeleeuwen zetten de oude traditie voort met zonder argwaan aan den fabelachtigen vader van de fabel al de geschiedenisjes, waar de dieren eene rol in speelden, maar stout en bout te blijven toedichten.

Op die wijze beschikken wij echter over eene onwaardeerbare bron voor de kennis van de middeleeuwsche folklore. Van eeuw tot eeuw nagenoeg kunnen wij de ontwikkeling dier overgeleverde vertellingen nagaan. Toen, van uit de kloosterscholen, de oude echt-Esopische fabels tot het volk doorgedrongen waren, beleefden zij dezelfde lotgevallen als de andere dierenverhaaltjes, welke van mond tot mond uit het Noorden of uit Oosten waren overgeleverd geworden, ofwel op den inheemschen bodem ontstaan waren. Ook zij groeiden en bloeiden en vermenigvuldigden zich « comme une troupe de gais bohémiens, au hasard de la route », zooals men van de latere fabliaux heeft gezegd. En wat de fabel van den zieken Leeuw betreft, reeds uit de 8ste eeuw hebben wij er eene bewerking van, door *Paulus Diaconus* : de vos heeft verzuimd « den zieken leeuw, zijnen heer,

te bezoeken, zooals de andere dieren gedaan hadden, en, reeds ter dood veroordeeld, wreekt (hij zich) door zijne afwezigheid te verklaren uit ijverige studie der geneeskunst, en dan op grond daarvan aan te raden, den leeuw te genezen door hem te hullen in eene berenhuid, zooals ook geschiedt. » (1)

De wolf, welke ook in de Grieksche fabel de aanklager is, komt weer tot zijn recht in een monnikengedicht van het einde der 12e eeuw, de *Ecbasis Captivi*. Op eigenaardige wijze is het verhaal van den zieken Leeuw erin gevlochten. « De leeuw lijdt aan eene nierziekte, alle dieren komen hem bezoeken en tevens de tienden brengen, die de wolf als zijn schatmeester in ontvangst neemt. Alleen de vos is afwezig en wordt nu door den wolf van zware misdaden beschuldigd, zoodat de leeuw hem vogelvrij verklaart en er reeds eene galg voor hem wordt opgericht. Hij is echter onschuldig en daarom krijgt de panter medelijden met hem : hij gaat hem waarschuwen en na een goed ontbijt gaan panter en vos samen naar het hof. Onderweg zingen zij psalmen en nemen elkaar de biecht af. Deemoedig plaatst zich daarop de vos voor den koning en verklaart zijne afwezigheid door eene reis, die hij naar Italië gedaan heeft om een geneesmiddel tegen de kwaal des leeuws te zoeken, dat hij dan ook inderdaad gevonden had. Hij tart alle dieren, de tegen hem ingebrachte beschuldigingen te bewijzen, maar geen van hen durft er een woord van reppen, integendeel, zij trachten den leeuw tot begenadiging te bewegen, en deze laat zich tevreden stellen. Nu is de vos zeker van zijne zaak, en, om zich te wreken, vertelt hij, dat alleen eene versche wolfshuid den leeuw kan genezen en dat de wolf die moet afstaan. Terwijl dat geschiedt, verwijt de vos den dieren hunne onrechtvaardigheid : onverhoord hadden zij hem veroordeeld, terwijl zij hem ten

(1) TE WINKEL, bl. 242.

minste volgens recht en billijkheid vooraf driemaal hadden moeten dagen. Sinds dien tijd is de vos de gunsteling van den leeuw : hij beschikt over alle hofambten tot genoegen van alle dieren, enz. (1) ».

Benevens verscheidene trekken welke in den Reinaert geene plaats gevonden hebben, treffen wij aldus in de Latijnsche kloostergedichten de kiem aan van al de groote en kleine episoden waaruit ons Vlaamsch dierenepos bestaat. De groote verdienste van dit laatste ligt in den voortreffelijken keus tusschen de ontelbare bijzonderheden en varianten welke de volksoverlevering aanbood. Er was eene meesterhand van doen om zóó te kunnen kiezen.

En toch zijn er zelfs in onzen Reinaert duidelijke sporen aanwezig dat de geniale dichter zich weleens meer dan oorbaar was door de traditie liet beheerschen.

Het optreden van den haan als aanklager, en zijn verhaal hoe Reinaert hem verschalkt heeft door het vertoonen van een vredebrief, is daar een bewijs van. (Terloops weze aangemerkt dat deze geschiedenis met den vredebrief nogmaals teruggaat op eene welbekende Esopische fabel). Wie nu aandachtig den Reinaert leest vraagt zich te vergeefs af om wat reden toch Canticleer die, na Isingrijn, de voornaamste aanklager van den Vos is, zoo volkomen aan de wraakneming van den « fellen roden » ontsnapt? Ja, hij wordt zelfs niet eens meer vermeld in het vervolg van het verhaal, nadat Reinaert door zijne openbare biecht de galg ontkomen is. De symmetrie welke, wat beer, kater en wolf betreft, in het gedicht te bespeuren is, ontbreekt teenemaal te zijnen opzichte.

De betrekkingen tusschen vos en leeuw en tusschen vos en haan wijzen op onrechtstreekschen invloed der Esopische fabel.

(1) TE WINKEL, bl. 244.

De betrekkingen tusschen vos en beer en tusschen vos en wolf integendeel staan teenemaal buiten dergelijken invloed, maar gaan in hoofdzaak terug op dat gedeelte der dierensage, waarvan de oorsprong te zoeken is in de Folklore van het Noorden van Europa.

De groote reden van Isingrijn's verbittering bestaat in de bloedschande welke Reinaert zijne vrouw heeft aangedaan. « Voor al dandre, zegt de wolf in zijne aanklacht,

voor al dandre ontfaerme u dies
dat hi mijn wijf hevet verhoert
ende mine kindre so mesvoert
dat hise besekede daer si laghen,
datter twe noint meer ne saghen
ende si worden staerblent.

In den *Romulus van Marie de France* nu bevindt zich, vreemd genoeg, eene fabel waar de vos geweld pleegt op de beerin. De *beerin :* men zou verwachten, de wolvin. Immers in de Folklore van Noordelijk Europa zijn er eene menigte verhalen in omloop over de booze streken welke den beer door den vos gespeeld worden, maar in de talrijke volksvertellingen die in onze gewesten, waar de beer al zeldzamer en zeldzamer werd, van uit het Noorden afgedaald zijn, is langzamerhand de wolf in de plaats van den beer getreden; het feit dat reeds in de Grieksche fabel vos en wolf aan 's konings hof zoo vijandig tegenover elkander staan, kan hier die vervanging slechts bevorderd hebben. De aanwezigheid van eenen beer in den Romulus van Marie de France is dan ook eene uitzondering, doch wijst naar het Noorden waar inderdaad tot op onze dagen dezelfde vertelling is blijven voortleven.

Eveneens is het, in het oorspronkelijk sprookje, niet de wolf, maar de beer die zich door Reinaert laat bepraten en die in de plaats van visch te vangen, met zijn staart in het ijs vastvriest; wanneer hij daarna de boerin met den kernstok ziet afkomen doet hij zooveel geweld om los te geraken dat zijn staart afscheurt : en daarom zijn de

beren zoo kort van staarte. Het volk is onuitputtelijk in het dichten van verhaaltjes om de eigenaardige gestalte van allerlei wezens uit te leggen; dit is een van die verhaaltjes en straks zullen wij er een tweede zien. De wolf echter heeft een langen staart; hoe kan hij hier den beer vervangen hebben? Dit kon alleen geschieden wanneer men de bestemming van het sprookje uit het oog verloor. En het is inderdaad grappig te bemerken hoe dat werkelijk gebeurd is. De vertelling van den wolf die visch wil vangen werd ook in Schotland opgeteekend. « En ziedaar », zegde de verhaler om te besluiten, « waarom de staart van de *wolven* zoo kort is!... »

Echter is ook Isingrijn enkele malen de oorspronkelijke personage, daar namelijk, waar Reinaert hem heeft doen slagen krijgen ten gevolge van zijne gulzigheid of van zijn dwazen lust om als klokluider of zanger roem te oogsten : eene gansche klasse vertellingen uit de vroegere en uit de hedendaagsche Folklore behandelen op dezelfde wijze het dubbele thema van den gulzigen en zanglustigen wolf.

En de avonturen van Bruun en van Tibert?

Het denkbeeld om de enkele dagvaarding der Grieksche fabel door eene driedubbele te vervangen, moet zeer natuurlijk opgekomen zijn in een tijd toen het een punt der rechtspleging was, dat een oordeel bij verstek eerst kon geveld worden na driemaal herhaalde indaging :

> Sal men vri recht voort draghen,
> men salne drie waerven daghen,
> also men doet enen vrien man. (v. 1337 37.)

De keus van den sterken beer en vervolgens van den voorzichtigen kater om de eerste en de tweede maal het ambt van bode te vervullen, was insgelijks iets zeer natuurlijks, en het lag in den geest van het gedicht dat geen van beide heelhuids mocht terugkeeren van zijn tocht naar Maupertuus.

Wat Bruun betreft, wij hebben gezien dat Willem uitdrukkelijk zegt hoe de arme slokker er niet alleen

het vel van zijn pooten maar een zijner ooren bij inschiet. Welnu een verhaaltje uit de *Fecunda Ratis* van Egbert van Luik stelt op dergelijke wijze het feit dat de beer korte ooren heeft, in verband met zijn legendarischen snoeplust naar honig.

Ook hier dus heeft de dichter, bij het bezingen van Bruun's rampspoedigen tocht, in de levende volksoverlevering zijn uitgangspunt gevonden. En de ongelukkige muizenjacht van Tibert is slechts een kunstmatige dubbel der avonturen van den Beer.

« Le *Roman de Renart* est une œuvre purement traditionnelle, » zoo besluit de heer Sudre zijn onderzoek. Met andere woorden : de cyclus der Reinaertsgedichten stamt uit het volksverhaal. Op de lippen van het volk heeft de koude, dorre, levenlooze Esopische fabel hare zedeleerende strekking verloren en is zij herschapen geworden. Door in- en bijvoeging van allerlei bestanddeelen welke in de volksoverlevering aanwezig zijn, werd zij verrijkt en uitgebreid, verkreeg zij gloed en leven. Te willen bepalen welk aandeel er in keus en schikking der bouwstoffen aan de naamlooze volkstraditie, aan de vroegere Fransche dichters en aan onzen Willem (1) toekomt, is, meenen wij, vooralsnog een onoplosbaar vraagstuk. Wat wij wenschen dat de lezer uit de voorgaande bladzijden onthoude, en zich herinnere wanneer hij straks mocht toegeven aan den goeden inval het oude gedicht eens ter hand te nemen,

(1) De omstandigheid dat de tweede helft van den Reinaert bijna geheel op persoonlijke dichting schijnt te berusten, met andere woorden, dat deze tweede helft zeer weinig aan de volkstraditie rechtstreeks heeft ontleend (episoden van de bedevaart, van Cuwaert, van Belijn, van de verzoening van den Leeuw met Bruun en Isingrijn) pleit, dunkt ons, ten gunste van Jonckbloet's stelling. (Zie *Belfort* van December.)

is het feit dat de Esopische fabel van den zieken Leeuw, van uit de kloosterscholen tot het volk doorgedrongen, allengs gediend heeft als een geschikt raam om er de talrijke diervertellingen, vooral de vertellingen over de vijandschap van den vos en den wolf, tot een omvangrijk episch geheel in te verarbeiden. Aldus is de fabel van den zieken Leeuw de kern geworden, om dewelke een langdurig en ingewikkeld cristallisatieproces heeft plaats gegrepen. Aldus is ontstaan onze Reinaert, het schitterend puikjuweel dat over den aanvang der Nederlandsche letterkunde zooveel luister en glans verspreidt.....

L. SCHARPÉ.

DE OUDE SPINSTER

Nauwelijks gerezen, neigde de zon reeds naar het Westen. Peersche wolkskens vlekten den oranjegetinten hemel, die vertweelingvoudigd was in het ijs der grachten. Naarmate de dagvorstin in haren vergulden ledekant zonk, wierd de lucht min bleekblauw· Bruine en witvlokkige wolken dreven uit het Oosten, uit den mistigen gezichteinder. De sneeuw verloor allengskens haar goudvervig kleur en wierd grijs- en krijtachtig. De maan schemerde aan den trans en de avond viel snel in.

Op het ijsveld werd nog altijd lustig geschaverdijnd. Zwierig vlogen de schaatsers over den gladden spiegel; sleden en ijspeerden gleden gonzend over de vlakte, terwijl de berijders met hunne stekkers de schelfers over het ijs deden rinkelen. Ze zongen, ze lachten, ze schreeuwden die bonte ijsvogels, wier wangen kriekrood geverfd wierden door den ruwen noorderwind.

Van op de hoogte gezien, op wier rug de steenweg lag, was dit een lief wintertafereel.

Een man, die een kruiwagen voerde, waarop een stuk lijnwaad vastgemaakt was, had geene oogen om de joelende en stoeiende menigte te aanschouwen. Alhoewel het vinnig koud was, parelden zweetdruppels onder zijn zwarte zijden muts. De arme man zuchtte nu en dan en rimpelde zorgzaam zijn voorhoofd. Bedrukt keek hij ten gronde, naar het spoor, welk het kordewagenwiel in de sneeuw drukte.

Hij dacht aan zijne kinderen, aan zijne moeder, die hem in blijde verwachting verbeidden, maar eilaas! de fabrikant had zijn werk geweigerd en den wever met zijn stuk teruggezonden, zonder garen, zonder keten, zonder werk,

maar met zijn afgekeurd waardeloos stuk lijnwaad. De meester dacht niet eens dat de ongelukkige, hongerige magen en eene half waanzinnige vrouw thuis zou vinden.

Nacht wierd het, nacht was het reeds in de ziele des werkmans; eene ongemeten witte sprei maakte alles effen in de natuur, eene ijskorst beklemde het hart van den schamelen verstooteling en doofde er de hoop uit, de eenige baak, die de ellendigen voorlicht. De hoop was verdwenen, als de sterren achter de sneeuwzwangere wolken.

De wever was nog eenige stappen van zijne armoedige woning verwijderd, toen een knaapje door de sneeuw huppelde en naar hem toekwam.

— 'N avond, vaderke, juichte de kleine bengel, terwijl hij streelend zijn poeselig handje op vaders ruwe hand legde. « Wacht eens, ik zal u helpen, want ge zijt te vermoeid! » Als een groote jongen begon hij aan het hoofd van den kordewagen te steken en wanneer deze voor de deur was neergezet, vaagde hij, gelijk vader, zijn voorhoofd af. Het kind geloofde in zijne onschuld eenen grooten dienst bewezen te hebben door dienstvaardig hulp te bieden.

— Vader is daar! riepen de kleinen, die in huis waren. Opgetogen snelden zij hem te gemoet. Maar vader had geene koeken mee, hij, die, wanneer hij een stuk geweefsel « inleverde », gewoon was er aan zijn kroost uit te deelen.

— Eilaas! kleinen, zuchtte hij, Dolf de bakker had geene koeken meer... Zondag zult gij er twee hebben. Is 't wel? De kinderen zagen elkander eerst teleurgesteld aan. Het kleinste meisje was op het punt te schreien, maar als het hoorde dat de oudsten in koor riepen : Ja, 't is wel, vaderke, stamelde het ook de anderen achterna : « 't Is — wel — va—der—ke. »

Kinderen zijn onbestendig als de waterspiegel. Onberoerd en helder zijn ze eerst als glas; 't kleinste windje rimpelt het water, de sluimerende driften benevelen ook als eens het puur oog van het kind; lachen en weenen — het zijn nog geene zilte tranen gelukkiglijk! — worden afgewisseld en verstommen den menschenkenner, voor wien het kind een sfinx blijft.

Wanneer de kleinen op hunnen kafzak waren ingesluimerd, dachten zij gewis aan geene koeken, maar droomden van spelen en speelmakkerkens, zelfs van de engelkens uit den Hemel. 's Anderendaags echter, zouden zij vader niet met rust laten, zoolang het beloofde niet toegestaan werd.

Zoo is het kind.

— Waarom gaat gij ook niet slapen, Anneken? vroeg de wever, bezorgd zijn oudste meisje bekijkende, dat nevens de stoof te speldewerken zat.

Het kind schuddebolde.

— Toe, kind, 't is reeds zes weken dat gij spoelen maakt, tot laat in den avond, hernam haar vader dringend. Ga slapen, anders zult gij nog ziek worden en gij zijt zoo jong; dit jaar hebt gij uwe eerste communie gedaan. Laat u gezeggen, Anneken.

De ongelukkige vergat zijn eigen leed om enkel aan zijn kind te denken.

— Vader, ge verbergt iets, sprak het meisje met een zweem van verwijt. Die zak dáar, zeg mij wat hij bevat.

De wever aarzelde. Hij bezag wijfelend zijn kind en den zak en zijne dwalende oogen ontmoetten den strakken blik zijner moeder, die langs den anderen kant der stoof, werktuigelijk met hare vingers speelde, terwijl een onbestemde grimlach haar gerimpeld wezen verhelderde.

— Grootmoeder mag het niet weten, fluisterde de werkman aan het oor van zijne dochter. Kom hier, kind, ik zal u alles vertellen.

— Anneken, zegde de wever, M. Smeyster heeft mij aan de deur gezet. Ja... Hij heeft vlakaf het stuk geweigerd. Het lag op de tafel en nauwelijks had hij het ten deele ontrold, toen hij een lap nam en in mijn gezicht wierp. Het was slecht geweven, zegde hij. Mijnheer was kwaad en gij weet dat hij barsch is wanneer hij met zijne wevers moet omgaan. Hij kan dan staan trappelen als een razende zot. Alhoewel mijn bloed kookte — want al is men maar werkman, toch is men eergevoelig, — herinnerde ik hem te voren gezeid te hebben, dat het garen vort was en daarmee geen goed werk te verrichten was. Hij wilde naar niets hooren. Dan zegde ik hem dat ik, met een gansche dag en met een gat in den nacht te werken, slechts negen franken in de week kon verdienen, wanneer gij de spoelen maaktet. Met tranen in de oogen deed ik hem bemerken dat die 9 fr. een' vader, vier kleine kinderen, weezen, want uwe moeder, Anneken, is in den hemel, waar zij beter is dan wij, — en daarenboven grootmoeder moesten onderhouden; — de rijkaard spotte met mij, zeggende dat hij wevers kon krijgen, die hetzelfde werk aan een half frank daags zouden maken.

Een half frank daags!... Ja, wevers worden er gevonden, die, liever dan van honger te sterven, zich voor dit loon bij sommige fabrikanten van den buiten, echte hartenvreters, aanbieden... Om kort te maken, Anneken, Smeyster legde mij op het stuk op den kruiwagen te werpen en er van door te trekken. De schaamtelooze durfde dan nog zeggen dat hij recht had op de geweefsel, maar het mij schonk! De fabrikant denkt zeker dat ik zoo dom ben als de wevers van den buiten, die zich laten stroopen en niet weten dat een werkrechtersraad bestaat!

— En heeft hij dat gezegd? vroeg eensklaps de schorre stem der oude vrouw, die onbemerkt genaderd was en alles hoorde.

— En hij heeft dat gedaan? vroeg zij nog eens, terwijl zij onheilspellend haren wijsvinger opstak.

— Ja, moeder, antwoordde Tone Vyncke.

— Smeyster is een hond, hernam zijne moeder, alsof zij tot haarzelven sprak. Waarom heb ik die slang niet verpletterd, wanneer zij mijne borsten ledig zoog; wanneer ik het spinnewiel deed ronken. Smeyster, Frederik Smeyster, gij mest u vet met het zweet van den werkman; gij wordt vervloekt door uwe slaven, die gij voor uwe voeten doet knielen. Ha! de man is nu rijk, zeer rijk. Hij, die een arme jongen was, bezit nu eene fabriek en zwemt in volle genot. Zijne voedster wordt onderhouden door het armbestuur; zijnen zoogbroeder werpt hij op straat; tengere werkmanskinderen, als Anneken, doet hij verkwijnen, omdat hij zijne wevers voor een hongerloon doet arbeiden. En de wereld eert dien uitbuiter... Wij zullen zien of *hij mij* de deur zal durven toonen. »

Zonder een woord nog te spreken, liet de waanzinnige zich op een stoel neêrvallen. Binnensmonds neuriede zij met hare oude stem het spinsterliedeken. Het was eendelijk droef die grijze vrouw, met haar gerimpeld en verschrompeld perkamentachtig gezicht, met haren haviksneus en hare fonkelende zwarte oogen dat leizeken te hooren zingen, welk den gulden tijd herinnerde, toen de dichter zong dat Vlaanderen rijk zou zijn, zoolang de wijsvinger der Vlaamsche spinsters niet was afgekapt. Sedert heeft het tandwiel der machien den vinger afgedraaid.

Die vrouw scheen het zinnebeeld van Vlaanderen, vertrapt en tot ellende gedoemd.

II.

De rijke fabrikant Smeyster, — van uitzicht een banale vent met een paar uitpuilende grijsachtige oogen en een vuurrood wezen, — las zijn fransch burgersblad, dat op zijnen lessenaar was opengespreid. Met voldoening, met burgerachtige verwaandheid, vond hij zijnen naam vermeld staan in de lijst ten voordeele der afschaffing van den slavenhandel in Midden-Afrika. Voor vijf frank zijn naam gedrukt zien in de fransche bladen van Brussel, 't is voor niets! Met zelfbehagen overwoog de edelmoedige rijkaard de giften, die hij reeds gedaan had sedert het invallen des winters. Als secretaris eener liefdadigheidsmaatschappij, had hij eene gift gedaan : eenige ellen afgewezen geweefsels. Het lokaal nieuwsblad had onder zijnen neus gansch een vat wierook gebrand, maar zich wel gewacht te drukken dat de helft van Smeysters wevers door de liefdadigheidsmaatschappij zelve onderhouden waren... Smeyster, die reeds kerkmeester was, droomde van eenen gemeenteraadszetel.

Bescheiden werd op de deur van de schrijfkamer geklopt. « Entrez! » riep de fabrikant weinig vriendelijk gestemd, omdat men zijne luchtkasteelen in duigen deed vallen, als broze kaartenhuizekens.

Een bleeke jongen stak bedeesd zijn hoofd binnen.

— Wat moet gij hebben? vroeg zijn meester op den hem eigen barschen toon.

— Het briefken aangaande Tone Vyncke, antwoordde de onthutste knaap.

— Ha! ja... Neem hier, ga bij al de fabrikanten der stad en doe hun het briefken lezen. Zij zullen er hunnen naam opzetten. Breng het mij terug. Gij hebt een uur tijd om uwe boodschap te verrichten! « En avant! »

Weg was de jongen.

Hoe ongelooflijk het ook schijne, de fabrikanten van de kleine stad hadden zich onderling verbonden geenen wever in hunnen wederzijdschen dienst te nemen, die om welke reden ook, zijn boekje van een hunner gekregen had. Een werkman, die weggezonden wierd, moest maar elders werk zoeken. Als echte tirannen hadden de fabrikanten hunne werklieden in hunne macht en konden ze des te gemakkelijker uitbuiten, daar iedereen zweeg uit vrees van broodroof.

Omdat Tone Vyncke bij Smeyster was weggezonden, zou hij in de andere weverijen der stad zijn brood niet meer kunnen verdienen. Zoo luidde de dwangwet, die er in voege was gebracht.

Was het dan te verwonderen dat « notabelen » op « staminet » deftig verklaarden dat geene maatschappelijke kwestie bestond, ten ware in de verbeelding van eenige heerschzuchtigen? Dit belette echter niet dat een duizendtal werklieden der streek, 's zomers, in Frankrijk gingen arbeiden.

M. Smeyster zou zoo vreemd niet opgekeken hebben ware Cesar's geest voor hem verschenen, als wanneer hij Tone Vyncke's moeder voor zijnen statigen glimmenden *bureau-ministre* staan zag.

De oude vrouw keek hem scherp aan, maar zweeg.

— Wie heeft u hier binnen laten komen? Ik heb geen tijd om met bedelaressen om te gaan! riep de fabrikant uit.

— Ik ben noch jong, noch schoon meer, als sommige meisjes, die bij u haspelen, sprak de oude spottend. Veertig jaar geleden, was Wanne Kerckhove een snel meisje, zij trouwde met Hendrik Vyncke en ellendig en verrimpeld staat zij thans voor u... Veertig jaar geleden! En de vrouw het hoofd buigende, bracht hare hand op haar voorhoofd. Zij hief na een wijl haren grijzen kop omhoog en vervolgde : « Veertig jaar geleden stond hier noch huis, noch kluis en dan koesterde eene jonge moeder, een krijtend kind, wiens ouders door den hongersnood der jaren '40 waren ten grave gesleept. Dat kind was wel uitbesteed geworden door den arme, maar die jonge moeder droeg er zooveel zorg van, al hadde zij het gebaard. Veertig jaren later was dit verlaten wicht een vermogende fabrikant geworden en uit dankbaarheid stelde hij den zoon zijner voedster zonder brood. Kent gij dat kind en dien fabrikant, Mijnheer? » vroeg de vrouw hem sterling beziende.

Smeysters hert bonsde in de borstkas en de hardvochtige nijveraar had al zijne zelfbeheersching noodig om zijne oude voedster tot het einde te aanhooren. Zijne goede gevoelens stegen boven en zijne kwade inborst zou er door versmacht worden, maar neen, toegeven wilde hij niet. Zijn wil was van staal en ijzer, dien geene waanzinnige bedelares zou doen buigen. Des rijkaards hand ging werktuigelijk in zijn' zak. Zijne voedster, die geld hoorde klinken. trad eene

schrede achteruit. — Geene aalmoes! Nooit heb ik de hand uitgestoken om eene almoes te ontvangen. Ik ben hier gekomen om recht te vragen voor mijnen zoon!... Uw geld wil ik niet! »

Smeyster had zich aan dien edelen tegenstand niet verwacht, omdat hij de menschen met dezelfde maat mat, gelijk hij zichzelven placht te meten. Zijne geldzucht kon zooveel eergevoel en de gekrenkte waardigheid dier schamele sloor niet begrijpen.

— 't Is goed, stamelde de ontstelde fabrikant... Als gij mijne hulp versmaadt, moet gij maar gaan loopen. Uw lekkere Tone zal nooit een slag werk van mij hebben. Laat mij met rust. Gij weet langs waar gij zijt binnengekomen. Vertrek! »

Hard suisde dit laatste woord in het oor zijner voedster. Tranen bolden over hare magere wangen en krampachtig hield zij zich vast aan de kruk der deur. Zij wilde spreken, maar kon niet... Zich een bovenmenschelijk geweld aandoende, ging zij nu voor den ondankbare staan. Zij hief hare hand op en sprak : « God geve dat gij u nimmer over die woorden te berouwen hebt, de vloek eener oude vrouw, die morgen voor God kan verschijnen, zal u niet treffen; ik zou u niet kunnen vervloeken. Maar denk dat gij kinderen hebt en dat gij zelf nog niet oud zijt. God is meester van uw leven en van uwe toekomst... God is rechtvaardig! »

Haar te zien in haren versleten wollen mantel, ros geworden en gelapt; hare stem te hooren, die rouw en snikkend klonk, de ongelukkige scheen eene bezielde profetes, al scheen zij ook eene heks uit Macbeth.

Wankelend verliet zij den rijkaard, die als van den bliksem getroffen was.

Zij moest door de koetspoort naar de straat gaan. Bij toeval vond zij er de kinderen des fabrikants, die naar school gingen, vergezeld door de meid. Wat waren zij prachtig uitgedoscht! Zij geleken aan stijve poppen, getroeteld en bedorven. Met afschuw deinsden zij achteruit voor die in lompen gehulde « meet », welke met gebogen hoofde dit ongastvrij huis verliet, hare mantelkap diep over hare oogen nedertrekkende, om aan die gelukkigen hare tranen niet te laten zien.

III.

Rechtover Smeyster's fabriek stond de paalsteen van de Staatsbaan. De straatjongens vonden er zoo'n pret in er ezelken over te springen, met gevaar af hals en beenen te breken. De ardum was dan ook glad als marmer en diende somtijds tot rustplaats voor een rondleurder. De schoolbengels waren sedert eenigen tijd in rep en roer, want hun lievelingssteen was hun ontnomen.

Gansche dagen was hij bezeten door Wanne Vyncke. Wanneer de zon gloeide en hare stralen op de straatsteenen dansten; wanneer de sneeuw als ganzenvacht traagzaam en spelend neerviel; wanneer het rijmde en het brimmelde; den ganschen godschen dag zag men er de waanzinnige oude vrouw.

Het laatste sprankel van 't verstand was uitgedoofd en zij herinnerde zich niet meer, dat zij een' zoon en kleinkinderen had. Tone was, ten einde raad, naar het Fransche vertrokken om werk te zoeken, maar leed er zwarte armoede. Zijne kinderen waren uitbesteed bij familieleden en moesten van hunne prilste jeugd, de vaderlijke en de moederlijke liefkozingen ontberen. Hunne grootmoeder sliep in een dompig strooien hutteken, wanneer zij haren steen had verlaten. De wreede kwaejongens hadden in 't begin gepoogd de ongelukkige te verjagen, doch hunne sneeuwballen en keisteenen hadden tot niets gediend. Sinds een schadebeletter een hunner eene oorrekking had gegeven, lieten zij de zinnelooze gerust. Ja, zelfs kregen zij medelijden en deelden niet zelden hunne boterhammen met haar. « Meetje Vyncke », zoo men haar noemde, deed niemand geen kwaad en de burgemeester der stad had dan altijd geweigerd, ondanks het herhaald aandringen van Smeyster, haar naar een zinneloozengesticht te doen vervoeren.

Uren en uren kon zij op den paalsteen zitten. In hare kranke verbeelding deed meetje niets dan spinnen : zij draaide aan het wiel en spon het garen. En werkzaam dat zij was. Een lach verhelderde soms hare geestelooze oogen en zij zong, zij zong het spinsterliedje. Het gebeurde ook dat zij eene pop aan haren boezem drukte en « piekpokte » of douwde. Zij loech naar de pop, maar plotselings liet zij haar vallen, wanneer zij Smeyster zag. Zij bekeek hem strak aan en zat dan lang naar de richting te turen waar hij verdwenen was en schudde eindelijk zeer langzaam haar hoofd.

De wevers zagen haar gaarne en alhoewel zij heimelijk opgestookt werden om de voor den fabrikant lastige gebuurvrouw te verjagen, wilden zij het niet doen, omdat zij vader en moeder eerden en ook kinderen hadden, voor wie zij hard moesten werken.

De oude spinster heeft dit leven twee jaar volgehouden. Nu rust zij onder de groene terp, waarop de kinderen des grafmakers spelen. Het houten kruisje is reeds lang verdwenen, maar het granieten kruis van den goddelijken timmermansknecht blijft het symbool der gelukzalige rust voor den armen werkslaaf; het symbool der onverbiddelijke gerechtigheid voor den uitbuiter.

M. Smeyster is gemeenteraadslid geworden, zoo'n brave liefdadige rijke, die zoovele wevers werk geeft!

Waregem. LEONCE DU CATILLON.

EEN PRAATJE OVER GOTHISCHE BOUWKUNST

TOEGEPAST OP BURGERSWONINGEN.

HET *Belfort* heeft reeds menige fraaie bladzijde gewijd aan de kunst van schilderen en beeldhouwen. Verschillende bevoegde personen hebben de verhevenheid doen uitschijnen van de gothische of christene kunst, toegepast op de kerken. Laat mij toe in uw verdienstelijk tijdschrift een woordje te zeggen over de gothische kunst, toegepast op burgerswoningen.

Wij beleven de hergeboorte der gothische kunst. Die verstootelinge der drie laatste eeuwen wordt langzamerhand weêr aangetrokken en begrepen; de zucht naar nieuwigheid en bastardij is verzadigd en men keert — traag doch besloten — tot de gezonde overleveringen van vroeger terug.

Die terugkeer gaat moeilijk; alle officiëele instellingen zijn doordrongen van den valschen modernen geest; alle programmas zijn geschoeid naar die leerwijze; de realistische neiging van vele pedagogen komt in opstand tegen die kunst, beoefend in de schaduw van het kruis, en 't is slechts de macht van het *ware,* die den weg zal banen naar de volledige hergeboorte van de gothische kunst. En de waarheid is sterk genoeg om dit feit te voltrekken.

Men bemerke wel dat wij de gothische kunst van vroegere eeuwen, met al de eigenaardige kunsttrekken *van haren tijd* in deze eeuw niet heel en gansch zullen terugvinden. Wij willen onze kunstenaars de vernedering niet aandoen, te denken dat deze eeuw tot alle oorspronkelijkheid onbekwaam is en het er slechts om te doen is behendige nabootsers te maken.

Dat ware, naar ons inziens, een ongelukig ideaal : onge-

lukkig voor de schilderkunst, ongelukkig voor de beeldhouwkunst, doch nog ongelukkiger voor de bouwkunst.

't Is slechts over de Bouwkunst dat wij thans willen spreken, — de gothische bouwkunst toegepast op burgerswoningen.

Eene gothische woning wordt door velen aanzien als eene *antiquairen*-gril, en een gothischgezinde heeft zoo wat het *air* van eenen achteruitkruiper. Anderen — waaronder vele officiëele vakmannen — kunnen het wel over het hart krijgen dat men gothische kerken bouwe, doch in het civiel vinden zij het heel en gansch misplaatst. « Dat is van onzen tijd niet » zeggen zij.

Ongelukkige opvatting!

Laat ons vooreerst het woord *gothisch* tot zijne ware beteekenis brengen. — Dit woord is ons overgebleven van de oude Gothen, die afbraken met de bestaande gebruiken in kunst en handwerk en aan al hunne gewrochten die eigenaardige lijnen en vormen gaven, die het karakter uitdrukten der stof door hen behandeld. Alles berustte bij hen op eene logische beredeneering. 't Zijn *die* grondbeginselen die de uitgangspunten waren der gothische kunst. *Gothisch* heeft dus door zijnen oorsprong bijna dezelfde beteekenis als *logisch*, en zóó zou het, naar ons bescheiden oordeel, ook moeten verstaan worden.

In de middeleeuwen was de gothische bouwkunst in haren vollen bloei, en de menigvuldige meesterstukken die dan opgericht werden, zijn nu het voorwerp der algemeene bewondering. — Men denke echter niet dat men ten dien tijde in gothischen stijl enkel *kerken* bouwde; de bouwmeesters, benevens de verschillende ambachtslieden, waren meest allen kunstenaars in hun vak, en dezelfde harmonij van lijnen, dezelfde degelijkheid van constructie, dezelfde zorg voor al de bijzonderheden, laat ons zeggen dezelfde bezieling der stof, ontwaarde men ook in de burgerswoningen. — De kerken en sommige burchten, met hunne zware muren, hebben menige eeuwen kunnen trotseeren, doch de meeste burgerswoningen, lichter van bouw, zijn verdwenen. En daar waar, — zooals te Brugge, Gent en andere oude steden — nog eenige burgerswoningen der XVe en XVIe eeuw zijn overgebleven, zijn deze het voorwerp der algemeene

bewondering, en als zoovele voorbeelden van grondig beredeneerde bouwkunst en goeden smaak.

Welnu, wij zouden ze willen terug zien verrijzen, de gothische burgerswoningen, — en wij zijn gelukkig te bestatigen dat de St Lucasscholen overal het goede zaad in dien zin verspreiden. En dat zij begrepen worden, bewijst het gedurig aangroeiend getal bouwkundigen die gaan putten aan die bronnen van degelijke wetenschap.

En als wij zeggen « gothische woningen », dan willen wij dit geenszins in den zin van dezen die ons *antiquaires* of achteruitkruipers noemen, — neen, wij willen de goede logische grondbeginselen der middeleeuwen toegepast zien op de gebruiken en vereischten van dezen tijd.

Zoo bijvoorbeeld, meenen wij het verkeerd burgershuizen te bouwen met nauwe vensters, verduisterd door klein in loodgezette ruitjes, die het inwendige somber en treurig stemmen. Dát is niet meer van dezen tijd. Het heldere groote spiegelglas is uitgevonden! Gebruikt dit om lucht, licht en opgeruimdheid te geven.

Als uwe constructie een sterk verband eischt en eene zware dracht medebrengt, gebruik dan geene zware lompe balken, uitsluitelijk omdat men zulks deed in de middeleeuwen. — Dán waren er nog geene ijzeren poutrellen en was men verplicht de kloekte te zoeken door zware eiken balken. Met de huidige materialen kunt ge dat duurzamer en tevens lichter en aangenamer, ja — in den vollen zin des woords — meer *gothisch* maken.

Vroeger gebruikte men veel witten steen, doch hij was hard en trotseerde den tijd. — Bezig uit geest van nabootsing geen Franschen steen die groen wordt, afbrokkelt en, in plaats van kloekke, zwakke punten meêbrengt, die eene spoedige herstelling doen vreezen. Dat is niet gothisch, al heeft het den schijn.

Maak geene groote ouderwetsche haardsteden, in dezelfde voorwaarden als toen men niets dan hout in het open vuur brandde. Houd in vormen en constructie rekening van de vuren en de verwarmingstoestellen van dezen tijd.

Maak in uwe gevels geene kijk- en schietgaten, geen wachttorens, — dit is goed voor een museum van oudheden, doch dit zijn misplaatste, ongerijmde zaken in dezen tijd.

In plaats van achteruitkruiper, wees progressist in de gothische kunst.

Doch... wat ge de meesters van vroeger moet nadoen, is het binnenhuis die koesterende gezelligheid geven, die het familieleven aanprikkelt, — trachten de spreuk van den huiselijken haard *Oost West t'huis best*, door eenen aangenamen indruk te bevestigen. — En dát verstond men uitmuntend in de XVe eeuw.

Wat ge nog moet nadoen is die welberedeneerde constructie, die eigenaardige, die karakteristieke vormen voor elke stof, die rechtzinnigheid in al de elementen van den bouw, die *waarom* en *daarom* van elk motief, van elk versiersel. Geen versiersel voor het versiersel alleen, maar het noodzakelijke op zoodanige wijze voorgebracht dat het een aangenaam versiersel worde en meêwerke om tot een harmonisch geheel te leiden.

Leen ook aan onze bekwame voorouders die welbedachte kappen, zoo goed geschikt voor ons guur en veranderlijk klimaat, — dat timmerwerk waarin de werkman zoo klaar toonde meester te zijn in zijn vak, en werk leverde dat door zijn vernuftig verband na verscheidene eeuwen nog goed in den haak staat.

Ziedaar waar de jonge gothische school onze bouwmeesters wil richten, en ziedaar den weg om de gothische kunst een meer volkslievend karakter te geven en haar te doen doordringen in al de standen der maatschappij : in de kathedraal, in de nederige bidkapel, in het paleis der grooten, in de woning van den nederigen burger.

Wat is men misloopen in bouwkunde, wat is de algemeene smaak bedorven en hoe is de opvoeding van het volk daar omtrent slecht opgevat! — Zien wij eens wat dezen die de gothische kunst vervallen verklaard hebben, in de plaats brachten. Zien wij eens naar de burgershuizen in de laatste tijden opgericht.

Ga in de moderne prachtwoningen; bezie het geheel, bezie de bijzonderheden. Alles is valsch, alles is bedrog. Alles is opgeofferd aan eenen grootschen ijdelen schijn. Zie die reusachtige pijlers in de *vestibule*. Wat hebben zij te dragen? Niets, soms zijn zij van marmer, doch dikwijls ... van plaaster. Hoe grootsch, hoe ruim die rijpoort, — wat moet het huis uitgestrekt zijn! Bedrog! De meeste plaatsen

zijn vernepen, lucht, licht en ruimte ontbreken overal. Langs de straat een of twee groote pronkkamers, — kamers voor de groote omstandigheden, die zelden plaats hebben. En in de kamers van dagelijkschen omgang loopt men op elkander!

Voorzeker zijn er onder de moderne bouwkundigen zeer bekwame mannen, doch meest allen zijn geschoeid op de leerwijze van het bedriegelijke decorum. Men heeft hun het hoofd vol geblazen met kolommen, kapteelen, frontons, naar Grieksche, Romeinsche en Byzanthynsche modellen; zij hebben zóólang *geblokt* in de orden, dat zij het als plicht aanzien al die motieven, of het gepast is of niet, in onze woningen te gebruiken. Zóó komt het dat doorgaans heel de constructie verstoken is onder eene vracht nuttelooze en misplaatste versiersels, en sommige onzer woningen van binnen niet slecht gelijken aan eene verzameling *antichambres* uit het Rome en Athenen van over eeuwen.

Onze officieelen vinden het gepast hunne voorbeelden te zoeken bij de Romeinen en de Grieken van vóór Christus geboorte; dáár gaan zij afteekenen en namaken, en zij oordeelen het ongerijmd dat onze belgische kunstenaars voorliefde hebben voor de meesterwerken hunner voorouders, meesterstukken, die hier oneindig beter op hunne plaats zijn en strooken met ons nationaal karakter.

Waar zijn de *antiquairen*-grillen? Waar is de af te keuren achteruitkruiperij?

Wij bewonderen volgaarne de werken der oude Grieken en Romeinen voor wat de plastiek betreft, doch in zake van bouwkunde meenen wij dat de logiek der constructie vóór de pracht gaat van het decorum, — en zoo vinden wij vele kopijen van schoone gebouwen uit de warme zonnige streken van het zuiden zeer misplaatst in ons guur afwisselend klimaat van Noord-Europa.

Eene tegenstrijdigheid. — Onze schilders leeren lang de ontleedkunde van het menschelijk lichaam, ten einde naar waarheid eene figuur te kunnen teekenen. Onze bouwkundigen worden op eenen tegenovergestelden weg gestooten: zij besteden al hunne studie aan het kleed van het gebouw en veronachtzamen het geraamte.

Dit gebrek aan logiek zien wij niet alleen in de groote lijnen der woningen; die bedrieglijkheid ontmoet men verder bij elken stap. — Zie naar de meubels. Vroeger liet men het hout in zijne natuur en versierde men het met aange-

naam snijwerk; nu neemt men gemeen hout en, wat men vroeger besteedde aan de kunst, wordt nu verteerd om het hout te bedekken met een dun pelleken mahonie- of ander kostelijk hout, ofwel om het te schilderen.

Het kunstig gesmeed ijzer is vervangen door eene nabootsing in geutijzer. Van verre heeft dat bijna denzelfden *schijn*, alhoewel er voor geen zier kunst in zit in het onder betrek van kloekte met het sneîwerk niet kan vergeleken worden. De bezielende hamer van den smid is opgeofferd aan den schijn en den goedkoop.

En zóó verbant men de kunst uit de nijverheid!

Kan deze strekking leiden tot het ware, tot het schoone? Neen! die zucht naar schijn, naar klatergoud, is eene dwaling, eene grove dwaling, en de St-Lucasscholen doen, onder vele oogpunten, een goed en heilzaam werk, met deze verkeerde opvatting van het schoone te bestrijden en trachten uit te roeien.

Wij zeggen *onder vele oogpunten :*

Niet alleen veredelen zij den smaak, verheffen zij de waarde van het werk, doch ook onder sociaal oogpunt betrachten zij voor den ambachtsman eene zekere opbeuring. Want zeker zou er voor deze eene lotsverbetering uit voortvloeien, wilde men in de burgerswoningen min geld besteden aan klatergoud en meer aan degelijken arbeid en aan kunst.

Met het oog op de grondbeginselen der bouwkunst hiervoren verdedigd, meenen wij een werk te moeten doen opmerken van den bouwmeester onzer provincie, den heer Stefaan Mortier, professor aan de St-Lucasschool te Gent.

Deze bekwame meester heeft te Lokeren, wijk Bergendries, eene woning opgericht, die als type kan dienen van gothischen stijl, toegepast op de burgerswoningen : het is het huis van den heer Van Duyse-Blanchaert. De heer Mortier heeft er gebruik gemaakt van al de materialen en al de goede uitvindingen van dezen tijd. Heel het gebouw draagt tot in de kleinste bijzonderheden den stempel van studie en oorspronkelijkheid. De 400 verschillende teekeningen, (plans

der bijzonderheden) voor deze woning vervaardigd, zijn als zoovele studiën, waar de logiek in elke lijn doorstraalt. Al de grieven, het gothiek (toegepast op burgerswoningen) ten laste gelegd, zijn er zegevierend te boven gekomen.

Het uiterlijke is lief en aangenaam door zijne verscheidenheid : niet min dan veertien gevels, allen min of meer verschillend in hunne bijzonderheden, verrukken den aanschouwer. De afwisseling der kappen, alhoewel streng verrechtvaardigd, geeft aan den bouw eene schilderachtige silhouët.

Het binnenhuis is opmerkenswaardig van verdeeling. Elke plaats heeft de grootte wenschelijk voor het gebruik; de gemeenschap tusschen de plaatsen is gemakkelijk en overal brengen lucht en licht eene verkwikkende gezelligheid.

Met welgevallen rust het oog op de schilderachtige plafonds, die van plaats tot plaats verschillen, even als de haardsteden, die tevens allen eene voortreffelijke Vlaamsche volksspreuk dragen.

Het zou ons te ver leiden in al de bijzonderheden van dit gebouw te treden; wij willen het enkel doen opmerken als eene volmaakte uitdrukking van de gothische bouwkunst toegepast op burgerswoningen, zooals de jonge school, waarvan Mr. Mortier een der beste meesters is, ze verstaat en ze wil verspreiden.

En wees zeker, 't is de bouwkunst van *waarheid*, dus van ware schoonheid, — de bouwkunst die geroepen is om het valsche en het ongerijmde der moderne school te doen verdwijnen, — de bouwkunst die wij hopen die te zijn der 20e eeuw.

Lokeren. HEIN.

Op 19 December laatst vierde men de plechtige wijding der hiervoren bedoelde woning. Ter dezer gelegenheid werd volgend gedicht voorgedragen, opmerkenswaardig over zijne eigenaardige opvatting.

Goddank! daar staat 't gebouw voltrokken
En zijn wij hier in feest vergaârd,
Nu gij, ons priester, gij, ons broeder,
Gods zegen uitspraakt op den haard.

Want de hoofdzaak is het : 's Heeren zegen;
  Ook wenschen we hem onz' vrienden toe,
  Want wie men weze, waar of hoe :
« *'t Is al gelegen aan Gods zegen!* » (1)

't Is wel verdiend den naam te roemen
  Van hem wiens geest en scheppingskracht
Aan al de lijnen dezer woning
  Een glans van kunst en studie bracht.
Mortier, gij bouwt als de oude Vlamen,
  Uw kunst verrijkt de vlaamsche kroon,
Uw werk bevestigt deze waarheid :
  « *Geen rijker kroon dan eigen schoon.* »

Mocht steeds een waarlijk huis'lijk leven
  Het kenmerk zijn van deze woon,
En mocht' de wederzijdsche liefde
  Er zeetlen op den hoogsten troon!
Dat men hier nooit 't genoegen zoeke
  Dan bij den vaderlijken haard,
Waar prijkt en waakt ons oude spreuke :
  « *Een eigen haard, dat is goud waard.* »

Dat ook de zucht naar vreemde landen
  Hier nooit de vriendenbanden breek',
Want velen keerden fel ontgoocheld
  Uit de een of de andere vreemde streek.
Men minne steeds het duurbaar plekje
  Waar de oudjes bouwden 't eerste nest,
Men hoû de gouden leus in eere,
  Die luidt en leert : « *Oost West, 't huis best* ».

Voorzeker zal beproeving komen
  En droefheid brengen aan den haard,
Want in den loop van 's menschen leven
  Gaan wel en wee steeds nauw gepaard.
Doch, noemt men 't niet een « duivelshuisken »
  Waar nooit komt kloppen tegenspoed?
Daarom toch nooit gebrek aan moed,
  Want « *Ieder huisken heeft zijn kruisken* ».

(1) De kursieve slotregels van elke stroof zijn volksspreuken in de verschillende haardsteden der woning gebeiteld. Nr 1 in de eetplaats, 2 in de pronkkamer, 3 en 4 in de familiekamer, 5, 6, 7 en 8 op de slaapkamers.

Men kan wel schoone plannen maken
  Tot wering van den slechten dag,
In Godes hand zijn voorzorg nemen
  Voor ongeluk en tegenslag :
Edoch 't gebeurt schier alle dagen
  Dat 't onverwachte ons plots verschrikt,
En men getroffen moet erkennen :
  « *De mensch die wikt, maar God beschikt.* »

Maar daarom echter niet te treuren
  En droef te bukken onder 't leed,
Met rouw en wanhoop in het harte, —
  De goede God is niet zoo wreed.
Want waar hij wondt weet Hij te zalven,
  Hij zal hier ook een trooster zijn,
Hij toont het steeds in al zijn werken :
  « *Na regen komt er zonneschijn.* »

Voor deze woning rijst een bidplaats
  Gebouwd ter eer' van 't heilig Hart,
Dit Hart zoo vol van vuurge liefde,
  Dit Hart zoo vaak vervuld van smart.
Die bidplaats blijve een pand van hulde
  Aan Hem die in ons harte leeft,
En zeker brengt het ons zijn zegen :
  « *Want God die leeft, die alles geeft!* »

DRIEMAANDELIJKSCH OVERZICHT.

KUNST EN LETTEREN.

Albrecht De Vriendt. — POL DE MONT schreef in de *Vlaamsche School* eene aantrekkelijke bijdrage over den uitmuntenden Vlaamschen kunstenaar ALBRECHT DE VRIENDT. Daarin lezen wij o. a. : « Met zijn broeder JULIAAN, behoort deze schilder tot de weinigen, welke — van de zeer velen, die, op LEYS' roemrijk spoor, den sedert de 16e eeuw verloren schakel der middeleeuwsche Vlaamsche traditie weder opnamen — zich tot iets meer en beter dan tot schilders van rijkstoffige kostumen en archaïsche meubelpracht ontwikkelden.

En zie — een door velen beganen misslag wil ik hier terloops herstellen. Wat anderen ook al beweerd hebben, noch JULIAAN, noch ALBRECHT vernederden er zich ooit toe, den grooten Antwerpschen meester slafelijk na te volgen. Verre van daar! Deze de jongste, zoowel als gene, de oudste, verjongde zelfs in zekeren zin de LEYS'sche manier, het gewild-hoekige, bestudeerd-ouderwetsch, aan vele van LEYS' figuren eigen, vastberaden verzakende, en overigens hun teekening, hun perspectief, en in zekeren zin ook hun kleur moderniseerende. »

Dr Claeys. — « Dr H. CLAEYS, pastoor der St-Nicolaaskerk te Gent, heeft als overdruk uit het *Belfort*, een lief gedicht uitgegeven, vol warme Nederlandschgezindheid, getiteld *Herinnering aan het XXIIe Nederlandsch Congres voor taal- en letterkunde.* » (Nederl. Museum.)

Nestor de Tière. — De *Vlaamsche School* is nog al streng in haar oordeel over het laatste stuk van NESTOR DE TIÈRE : *Roze Kate, het Treurspel der Smeden* : « Het stuk zit goed ineen; men bespeurt dadelijk, dat het geschreven werd door eene zeer ervaren hand... En toch heeft, naar onze meening, onze letterkunde aan dit zoogenaamde treurspel der smeden niet veel gewonnen. Het staat in onze schatting niet hooger dan al die Fransche drama's, welke wij gewoon zijn met den naam van draken te bestempelen, alhoewel ik het gaarne als het beste van alle beschouw. Het onderwerp van 't stuk zal nooit anders dan afgrijzen verwekken : tweelingbroeders die hunne moeder vermoorden en hunne misdaad op den hals weten te schuiven van een derden broeder! Is het gemoed van het publiek dan toch zoo hard dat men het slechts aan het trillen krijgt door er met mokers van dat kaliber op te beuken?... »

Christian Wagner. — In *De Gids* van Januari staat eene uitgebreide en aangename studie van Dr BYVANCK over den Zwabischen dichter CHRISTIAN WAGNER. 't Is een arme, eenvoudige landman van een klein buitendorp, die terzelfder tijde een groote dichter is voor welken de stemmen der natuur geene geheimen bezitten en die ze gevoelvol in vloeiende, heldere, onberispelijke Duitsche verzen weet te vertolken.

Leo XIII. — Is het niet merkwaardig onzen Heiligen Vader te hooren roemen in de Koninklijke Academie van Nederland en dien lof te lezen in een protestantsch tijdschrift? « De heer prof. BOOT hield een voordracht over de Latijnsche gedichten van paus LEO XIII. Hij deed een korte levensschets van den paus-dichter voorafgaan en deelde mede hoe deze reeds op twaalfjarigen leeftijd een epigram dichtte. Een eerste bundel Latijnsche gedichten verscheen in 1883, een tweede in 1886 en 1887 en in 1892 kwam een prachtwerk van de pers: LEONIS XIII P. M. *carmina et inscriptiones cum accessionibus novissimis.* Prof. BOOT gaf een overzicht van den inhoud en sprak als zijn oordeel uit dat de Latijnsche poësie van paus LEO, tot het beste behoort wat op dit terrein in onzen tijd werd voortgebracht. » (*Ned. Spectator.*)

Maeterlinck. — Het gezelschap l'*Œuvre* van Parijs heeft te Brussel en te Amsterdam *Pelléas en Mélisande* van M. MAETERLINCK vertoond. Zie hier het oordeel van den *Gids* : Wat bij de voorstelling mij diep ontroerd heeft, het zijn voornamelijk diezelfde tooneelen wier dramatisch karakter mij reeds bij de lezing had getroffen : het tooneel, waar Golaud den kleinen Yniold uithoort, hoe Pelléas en Mélisande zich houden wanneer zij te zamen zijn en waar hij, hem optillende tot de hoogte van Mélisande's venster, den knaap laat vertellen, wat hij daar binnen ziet, waar Pelléas en Mélisande samen zijn; het tooneel der wederzijdsche liefdebekentenis in het 4e bedrijf, waar Golaud de gelieven overvalt en Pelléas doodt; eindelijk, het slottooneel, het roerend sterfbed van Mélisande, die niet weet dat zij sterven gaat, en aan Golaud hare liefde voor Pelléas bekennend, waarin zij niets schuldigs kan zien, met een klacht van medelijden voor het arme wichtje dat zij het leven geschonken heeft, dit leven verlaat dat haar niets dan jammer gaf. Voor den dramatischen toestand in al deze tooneelen vond MAETERLINCK, bij een grooten eenvoud van uitdrukking, in het zangerig proza, waarvan hij het geheim bezit, een dichterlijken toon, die nog lang in de herinnering blijft naklinken. » De tooneelschikking liet te wenschen over en verminderde den indruk sommiger tooneelen. « Dat *Pelléas en Mélisande* vol is van symbolen, wellicht in zijn geheel één groot symbool van het menschelijk bestaan, hindert mij niet. Het bevat genoeg algemeen menschelijks, genoeg aangrijpends om, los van alle symbolische beteekenis, belangstelling te wekken. Hetgeen mij bij de vertooning, niet zoozeer bij de lezing, hinderde, is het popperige ervan. Er is iets automatisch in de

wijze waarop de personen, om in de stijl van het stuk te blijven, gedwongen zijn het te spelen. Twee of drie gebaren, twee of drie houdingen, twee of drie intonatiën, daarbuiten mag men, met enkele uitzonderingen, niet gaan. De doorloopende klagende melodie der stemmen, het langzame in beweging en gebaren, het naïef verwonderde in de gelaatsuitdrukking brengt iets geheimzinnigs te weeg, waarop men zich een tijd lang met eenig genot kan laten wiegen. Maar dat die bloedelooze menschjes zonder duidelijk geteekend karakter, zonder wil, toch slechts een oppervlakkige, voorbijgaande *charme* wekken kunnen, bespeurt men zoodra zij zich als werkelijke menschen gedragen, als menschen die weten wat zij willen, die door liefde heftig bewogen worden, als menschen, vatbaar voor toomelooze drift en voor diep berouw. Dan stroomt het bloed, dan klopt het hart, dan leeft het drama en leven wij mede met de gebeurtenissen, die daar op geringen afstand van ons plaats hebben. » (Januari). De *Nederlandsche Spectator* sluit zijn oordeel in de volgende bewoording : « Mij dunkt, *Pelléas en Mélisande* is een stuk om gelezen, niet om gezien te worden; de kunst van MAETERLINCK eene, die zich slechts richten kan tot een zeer klein deel van het publiek. En geen vertolking hoe volkomen, geen propaganda, hoe ijverig ook, zal hieraan iets kunnen veranderen. » (13 Januari.)

Pol de Mont. — « Maar al herleidde men zoo het aantal gedichten — uit *Claribella* — tot op de helft, zegt *De Gids*, dan bleef er nog een bundel frissche, gloedvolle, dichterlijke en muzikale verzen over, welke het een genot is te lezen. »

Niobe. — Nog zoeken de dichters hun onderwerp in de Oudgrieksche fabelleer en zoo schonk ons EDWARD B. KOSTER een epos, *Niobe* : « In mooie rijmlooze jamben wordt ons het leven en lijden geschetst van haar, die in de traditie bleef leven als het beeld der moedersmart en de oude sage boeit ons nog eens weder in haar nieuw gewaad. » (*Ned. Spect.*)

Jozef Israëls. — Hoe JOZEF ISRAËLS zijn weg vond en een groot kunstenaar geworden is?... Lees de volgende reken uit de keurige schets van zijn leven en streven in de *Gids* van Februari : « Heel miserabel moest hij door een verblijf in Zandvoort zijne geschokte gezondheid trachten te herstellen. Zandvoort was toen een zeer weinig bezocht en primitief visschersdorpje, zoo schilderachtig gelegen aan den voet van het duin.

De fraaie binnenhuizen, het aardige costuum der inwoners van dat dorp, een zoo geheel ander midden als dat waarin hij tot dien tijd geleefd had, deden ISRAËLS echter bespeuren dat dramatische onderwerpen ook in het gewone leven te vinden zijn; dat de smart even pijnlijk is onder het volk als in andere klassen, dat een kalm visschersbinnenhuis, zacht verlicht door kleine ramen, even harmonieus en poëtisch kan zijn als elk ander historisch of litterair gegeven.

Een verblijf van enkele weken was voldoende geweest om hem zijn genre te doen vinden, daar, in dat kalm zeedorpje, waar hij zich alleen en rustig aan zijne indrukken en mijmeringen kon overgeven, ver van de soms zoo schadelijke zoogenaamd artistieke gesprekken.

ISRAËLS woonde bij een scheepstimmerman, met wiens gezin hij alles deelde.

Hij vroeg zich af in dien tijd, of hij ooit iets goeds zou maken, en juist dat eenvoudige leven dat hij medeleefde, die binnenhuizen die hij voortdurend om zich heen zag, de eenvoudige, mooie kleeding der visschers bevolking, nog zoo vol stijl en karakter, troffen hem door de intimiteit die er uit spreekt. »

Potgieter. — De Noord-nederlandsche tijdschriften schatten het werk niet hoog van J. H. GROENEWEGEN over POTGIETER : « Met veel toewijding en ijver geschreven, geeft GROENWEGEN's werk nochtans den indruk alsof de schrijver er niet in geslaagd is, voor zichzelf een sprekend beeld van POTGIETER te zien verrijzen. Allerlei bouwstoffen heeft hij vergaard, maar ze niet tot een beeld kunnen vormen. Zij pasten niet en hij kon ze niet met cement vereenigen. Ofschoon hij zelf ergens zegt, dat de omtrek van POTGIETER's beeld duidelijk in den nevel van het verleden te ontwaren is, wordt die omtrek niet scherp geteekend, blijft de nevel hangen. Bij de hand had de schrijver een ruime schuur met bouwstoffen, waaruit hij ook wel putte, maar waarnaar hij vaker verwees, en waarin hij brokstukken liggen liet, die hem voor zijn beeld uitstekend te pas hadden kunnen komen. » (*Ned. Spectator.*)

Edgar Farazijn. — POL DE MONT teekent in de *Vlaamsche School* van Januari een lief portret van den gemoedelijken schilder, EDGAR FARAZIJN : « Van de oude school behield hij de soliede teekening en in zekere maat ook het meesterachtige schilderen; van de jongere, die der luministen, keek hij het geheim af, zijn zeetjes en duinen, weiden en heiden te verlichten met een weinig van het zilver, goud en purper der morgen-, middag- en avondzon, niet zooals deze door de bestoven en bedompte ruiten van de werkplaats schemelt, maar zooals zij daarbuiten alles en alles verlevendigt en opluistert met haar verblindenden schitterglans.

Door zijn innerlijken aanleg is Farazijn een intimist, zich verlustigend in het bespieden van het stille, kleine leven van kleine, stille menschjes. »

Verval in de Letteren. — ARTHUR SYMONS heeft de nieuwe strekkingen der letterkunde geschetst in zijn boek : *The Decadent Movement in Literature.* Zie hier volgens de *Vlaamsche School* het kort begrip van zijn werk : « De schrijver merkt op dat de literatuur van de jongste generatie werkelijk decadent is en alle eigenschappen vertoont die het einde van groote perioden kenmerken, de hoedanigheden die we ook aantreffen in het Grieksche en Latijnsche verval : een zeer sterke zelfbewustheid, een rusteloozen ijver in 't nasporen, een buitengewoon verfijnde verfijning, een geestelijke en moreele

averechtsheid. Indien wat wij 't klassieke noemen werkelijk de opperste kunst is — die hoedanigheden van volmaakten eenvoud, volmaakte gezondheid, volmaakte verhoudingen de opperste hoedanigheden zijn — dan is de deze periode vertegenwoordigende literatuur, belangwekkend, mooi en nieuw als zij is, werkelijk een nieuwe, mooie en belangwekkende ziekte. Hij bespreekt vervolgens de gebroeders DE GONCOURT met, zooals HUYSMANS zegt, hun *style tacheté et faisandé*, die HUYSMANS zelf ook in de hoogste mate bezit. Hij deelt mede hoe ERNEST HELLO deze *maladie fin-de-siècle* als volgt heeft gekarakterizeerd : Hebbend verlangen zonder licht, weetgierigheid zonder wijsheid, God zoekend langs vreemde wegen, langs wegen aangegeven door menschenhanden; roekeloos wierook brandend op de hooge plaatsen aan een onbekenden God, die is de God der duisternis.

Voorts worden Impressionisme en Symbolisme gedefinieerd en de kunsttheorieën van de beide DE GONCOURTS en VERLAINE besproken, het zoeken naar *l'image peinte* en *l'épithète rare* der eersten, die zelf bekennen gepassioneerde, nerveuse, ziekelijk — impressionable schepselen geweest te zijn, en het *car nous voulons la Nuance encor, Pas la Couleur, rien que la Nuance* uit zijn *Art Poétique* en de uitspraak : *L'art, mes enfants, c'est d'être absolument soi-même* van den laatste, die in zijn latere werken een overdreven, soms kinderachtigen eenvoud betracht. Dan wordt behandeld STEPHANE MALLARMÉ, met zijn Latijnsche phraseologie en Latijnsche constructie, met zijn nerveuse horten en stooten, zijn moorddadig-ingewikkelde verzen. Zijn aantrekkelijke persoonlijkheid wordt mede aansprakelijk gesteld voor een groot deel der nieuwste Fransche literatuur, en een gezegde wordt meegedeeld van een jongen dichter, die zeide : wij zijn veel verplicht aan MALLARMÉ, maar hij heeft ons allen drie jaren achteruitgezet.

Een der gevolgen van MALLARMÉ's proeven met de rekbaarheid van 't rythme zijn de zoogenaamde *vers libres* die onder de handen van GUSTAVE KAHN en EDOUARD DUJARDIN eene eigenaardige bekoring krijgen. De rijmen zijn onregelmatig en het rhythmus, oogenschijnlijk zonder eenige structuur, heeft een bijzonder klankeffekt, dat vooral bij 't voorlezen of voorzingen (zingzeggen) in 't gehoor valt. In deze waaghalzerijen is ook JEAN MORÉAS 'n baas, die bij een gesprek over de metrische techniek in een café over de tafel leunend tot VERLAINE zei : Gij, VERLAINE hebt slechts regels van zestien lettergrepen geschreven; *ik* heb regels geschreven van twintig lettergrepen. En zich tot den heer SYMONS wendend vroeg hij gretig of SWINBURNE dat ook gedaan had. Deze vraag is kenschetsend voor den man en kan ook eenig denkbeeld geven van de vele jonge *littérateurs*, die impressionisten zijn omdat het mode is en symbolisten omdat het de smaak is.

De schrijver wijst er op, wat vroeger in voorname Engelsche bladen werd aangetoond, dat de door OCTAVE MIRBEAU zoo opgehemelde Belgische SHAKESPEARE, MAURICE MAETERLINCK geen SHAKESPEARE is en eer behoort tot de school van WEBSTER en TOURNEUR. Als

dramatist heeft hij slechts een note nl. die van vrees; slechts één methode, die van herhaling. Als de eigenlijke uitvinder van deze manier van werken wordt genoemd VILLIERS DE L'ISLE ADAM, een combinatie van SWIFT, POE en COLERIDGE, en gewezen op zijn CONTES CRUELS en AXEL, dat ongetwijfeld de oorsprong is der symbolistische drama's... »

WETENSCHAPPEN.

De Arische volkeren van Europa. — Leest in het *Muséon* van Januari eene studie over de twee groepen van Arische volkeren, die in Europa kwamen nederzitten, de eene rond de Baltische, de andere rond de Middellandsche zee.

Tooverkunst. — In de *Dietsche Warande* handelt H. G. VAN ELVEN over de tooverkunst in de Middeleeuwen : « De tooveraars hadden in Europa, eenen alles overheerschenden invloed. Thans echter weten wij dat de kunst van heksen en tooveraars niet veel beduidde en dat hun vermogen bestond in de eigenschappen van minerale, plantaardige en dierlijke stoffen, die zij wisten te mengen naar gelang zij iemand genezen, benadeeld of dol verliefd maken wilden. Voegen wij hier eenige bijzondere middelen bij, om de menschen met magneet te betooveren, om zekere gevaren te weren, om zich God en zijne heiligen gunstig te maken, zoo weten wij al wat de zwarte kunst vermocht. »

Oude Kalenders. — De K. Vl. Academie heeft een werk uitgegeven, hetwelk als volgt besproken wordt in den *Ned. Spectator* van 6 Januari : « Aardige bijdragen tot de zeden in de Middeneeuwen bevat de Kalender en Gezondheidregels, getrokken uit het handschrift der boekerij van de Hoogeschool te Leuven, getiteld : Liber Orat. Fland., uitgegeven op last der Koninklijke Vlaamsche Academie door P. ALBERDINGK-THIJM (Gent, A. Siffer.) Het is bekend, hoezeer men in vroeger tijd met aderlaten in de weêr was; van daar dat bij iedere maand op dit punt wenken worden gegeven. Maar ook ten opzichte van spijs en drank worden hier allerlei raadgevingen gevonden. In Januari bij voorb. moet men 's morgens niet veel eten en zich vooral wachten voor eenden en snoeken; daarentegen wordt een goed glas wijn aanbevolen en het verorberen van waterkrabben. Voor de gezondheid is het zeer dienstig om in Maart vroolijk te zijn; in April moet men geen rookvleesch en geen varkenvleesch gebruiken en in Juni en Juli geen kleine visschen. In September is het bedenkelijk te dineeren met robben en look; daarentegen moet men zich te goed doen aan schapenvleesch met zuur of met zoete wortelen en gerstenwater drinken.... De uitgever van dezen Kalender met gezondheidsregelen heeft aan den tekst zeer belangrijke mededeelingen toegevoegd. In de eerste plaats een overzicht van het kalenderwezen in vroegere eeuwen, waarbij ook de verschillende tijdrekeningen ter sprake komen. De schrijver behandelt de voornaamste bekende kalenders uit vroeger eeuwen en

vergelijkt de bij den Leuvenschen kalender behoorende gezondheidsregels met andere middeleeuwsche kalender- levensregelen. Aan het geheel is een lang niet overbodige woordenlijst toegevoegd. Onze kalender toch dagteekent uit de 15de eeuw en is uit Keulen afkomstig, waardoor wij eigenaardige taalvormen aantreffen... »

Chinakunde. — MGR DE HARLEZ handelt in het *Muséon* van Januari over de 15 eerste eeuwen der geschiedenis van China. 't Is ongelooflijk welk groot getal werken over China en de allermoeilijkste taal der Chinezen, de onvermoeibare geleerde laat verschijnen, 't zij in de Koninklijke Academie van België, 't zij in het *Muséon*, 't zij in *Le Magasin littéraire*, 't zij in afzonderlijke uitgaven. In zijne laatste bijdrage leert hij ons dat de beschaving der Chinezen in hun land niet ontstaan is, maar dat zij, uit het midden van Azia afkomstig, vroeger met de Accado-Susianen, wien zij veel ontleend hebben, in betrekking stonden.

Geschiedenis der Beschaving. — Een meesterlijk werk is dat van ALWIN SCHULTZ : *Deutsches Leben in XIV v. XV Jahrhundert*. (Weenen en Leipzig, Tempsky u. Freytag.) Het bevat 33 gekleurde prenten en 678 houtsneêplaten en behandelt in 6 hoofdstukken : Het uitzicht van steden en dorpen; — de gebeurtenissen van het leven : geboorte, opvoeding, huwelijk; — de kleederdracht; — de vermaken; — het legerwezen; — ziekten, dood en begraving. (70 M.)

De Basken. — Sedert de 5[e] eeuw kwamen de Basken, die waarschijnlijk van de oude *Vascones* afstammen, dikwijls in betrekking met Germaansche volkeren en alzoo is 't gebeurd dat zij eenige Germaansche woorden in hunne taal bewaard hebben. De Nederlandsche geleerde C. C. UHLENBECK heeft die woorden verzameld en verklaard. (SIEVERS' *Beiträge* XVIII, 2.)

Indogermaansche en Semitische Talen. — R. DE LA GRASSERIE begint in het *Muséon* van Januari een vraagstuk te onderzoeken, hetwelk in hooge mate de aandacht der geleerde wereld boeit en zelfs met drift besproken wordt, te weten de navorschingen van KARL ABEL over het verwantschap van het Egyptisch, de Semitische en de Indogermaansche talen. Wij nemen deze gelegenheid te baat om dit tijdschrift aan de welwillendheid onzer lezers te bevelen; veel wordt er gedaan in ons land voor de natuurlijke wetenschappen, die vele en kundige beoefenaars tellen; maar de philologische wetenschappen dienen ook beoefend en hunne beoefenaars door leerzame lezers ondersteund te worden. Het *Muséon* is een wederlandsch tijdschrift, gesticht door MGR DE HARLEZ, die zeer vermaard is in vreemde landen en in hetwelk vele vraagstukken van oostersche wetenschappen, van taalgeleerdheid en bijbelkunde te berde komen. Die 't een of 't ander vak beoefent en daarbij belang stelt in de pogingen van andere vakmannen, zal wel smaak vinden in dit tijdschrift.

J. CL.

EEN PSALM DES LEVENS.

WEG van mij die treurig mompelt :
« 't Leven is een droom, die liegt !
« Leeft de ziel, in slaap gedompeld ?
« 't Is vaak schijn die ons bedriegt ! »

't Leven ís, ja ernst is 't leven,
't Eindigt niet op 't doodenhof !
Voor de ziel staat niet geschreven :
« Stof ge waart, vergâ in stof ! »

Ons bestemming en ons zorgen
Ligt in smart noch vreugdbejag,
Maar in 't pogen dat ons morgen
Verder vind' dan deze dag.

Kunst hoeft tijd, tijd ras vervlogen.
Staâg, al schrikke niets het af,
Doffe trom met krep omtogen,
Slaat ons hart den marsch naar 't graf.

Op den bivouak van 't leven,
Op der wereld oorlogsveld,
Wees als vee niet voortgedreven,
Toon u in den strijd een held !

Wensch geen ruste hierbeneden,
Laat de dooden aan hun lot.
Werk — werk in het levend heden,
Help u zelf en hoop op God !

Zie der helden deugden gloren !
Leer hoe men ten hemel gâ.
Laat als zij ook diepe sporen
Op het zand der tijden na,

Sporen, die op 's levens baren
Wis een zwerveling bespeurt !
Dapper zal hij verder varen,
Want zijn moed is opgebeurd.

Recht gestaan en vlug verzonnen !
't Hart tot elke kans bereid !
Dít geeindigd, dát begonnen
En verduldig 't loon verbeid !

Turnhout. O. LOOSEN, S. J.

Naar LONGFELLOW : *A psalm of life.*

MOEDERLIEFDE.

'T Gewoel der stad is uitgedoofd.
Eenieder is ter rust
En droomt van weelde en van geluk
In zoeten slaap gesust.

Maar hoor!... Ginds klinkt nog eene stem,
Die beurtelings vloekt en zingt,
Die in den zwarten hollen nacht
Door merg en beenen dringt.

Al tierend houdt een dronkaard stil
En klopt aan eene deur.
(Daar schijnt nog licht door eene spleet.)
Eene oude vrouw komt veur.

« Ach! kind, klaagt zij met diepen zucht,
Waar blijft ge toch zoo lang? »
« Ik blijf waar 'k wil, snauwt hij haar toe,
En 'k doe wat ik verlang. »

« Mijn kind, mijn kind! en ziet ge niet
Hoe ik gedurig zwoeg!
En 't luttel geld, dat ik verdien,
Verbrast gij in de kroeg. »

« Verbrassen, oude, dat doet gij
Voor andren, niet voor mij,
En heeft er iemand geld verkwist,
'k Ben ik het niet, maar gij! »

« Ach! spaar ik 't brood niet uit mijn mond,
Het brood, mijn kind, voor u,
En loop ik schier niet naakt en bloot
Om u te kleeden, u? »

« Genoeg!..... Ik kwam om geen sermoon,
Ik kwam alleen om geld.
Toe, oude, leg maar gauw wat neer,
Dan ben ik weer gesteld. »

En buiten gromt en bromt de donder
In 't verre ver verschiet,
Terwijl de vaal gekleurde bliksem
De een straal op de andre schiet.

« Ach! kind, zoo smeekt de moeder weer,
Waar toch zoo laat nog heen? »
« Mijn makkers wachten me in de kroeg...
Toe, geeft ge, ja of neen? »

« Mijn kind, ik heb geene enkle duit,
Geene enkle heb ik meer. »
« Dit liegt gij, oude, ja, gij liegt!...
Nog eens, leg gauw wat neer! »

En buiten gromt en bromt de donder
Met forscher stem en kracht,
En heller schiet de vale bliksem
Zijn slingers door den nacht.

« Mijn kind, zegt zij, hoort gij Gods stem,
Die uit den hemel bromt? »
« Ik lach met haar, ik lach met u,
Zoo er maar geld en komt. »

« Ach! kind, ach! kind, en laster niet,
Veracht Gods wraakstem niet! »
« 'k Veracht ze... Geld, geef geld, zeg 'k, of.... »
« Ach! kind, snikt zij, gij ziet

Voor u uw moeder neergeknield! »
« Geef geld! » — « Ach! 'k heb geen meer,
Ach medelij! » — Hij luistert niet...
Hij stampt... Zij stort te neer.

Hij gaat... Het bliksemt en hij gilt...
Zij hoort nog half zijn stem,
Want ze opent 't oog en kruipt naar 't lijk,
En valt... en sterft op hem.

Antwerpen. J. G., pr.

WENKEN EN VRAGEN.

Het woord « Tuin ». — In de Februari-aflevering van het « Belfort » vinden wij in de merkwaardige studie van Johan Winkler over de plaatsnamen in Fransch-Vlaanderen, wetenswaardige bijzonderheden nopens het woord « tuin ».

De eigenlijke beteekenis van « tuin » is *omheining*, zegt de schrijver en hij is het daarin eens met Weiland, Heremans, Bal.

In Noord-Nederland echter heeft het de beteekenis van « omheining » geheel verloren voegt hij erbij, om het « omheinde » te beteekenen.

Men mag er bijvoegen dat ook in de schrijftaal van Zuid-Nederland, het woord « tuin » nog enkel in de beteekenis van « hof » wordt gebezigd.

Het valt erg te betwijfelen of iemand, die aanspraak maakt op letterkennis het woord « tuin » nog wel in zijne eigenlijke oorspronkelijke beteekenis van « omheining » zou *durven* neerschrijven.

En toch, hoewel uit Noord-Nederland en uit een groot deel van Vlaamsch-Belgie verdwenen, leeft dat woordje steeds voort in zijne eerste en eigenlijke beteekenis, namelijk in het Meetjesland en in vele dorpen op de grens der provinciën Oost- en West-Vlaanderen gelegen. Misschien wel wordt het in denzelfden zin nog gebezigd in het grootste deel van West-Vlaanderen.

De landbouwers spreken er nog dag in dag uit van *eenen tuin te zetten rond de weide; door den tuin kruipen; over den tuin springen*, enz.

Ook treft men het daar aan in verscheidene samenstellingen zooals :

*Tuin*hamer, een zware houten hamer met langen steel, welke meest gebezigd wordt om staken in den grond te slaan.

Tuinstaak; — staak bijzonderlijk bestemd om eenen tuin te maken.

Tuinschaar ook *haag*schaar, dienende om hagen te scheren, hetgeen doet veronderstellen dat « tuin » oudtijds niet alleen eene doode omheining maar ook levende afsluitingen aanduidde.

Immers doode omheiningen behoeven niet geschoren te worden.

Tuinpeersen — peersen bijzonder geschikt voor tuinen. Dat woordje vindt men nog geschreven op plakbrieven van notarissen. Van daar ook het werkwoord *aftuinen* dat is : bij middel van eenen tuin afsluiten.

Hier dient opgemerkt dat in het Meetjesland en de omliggende streek waar « tuin » nog zoo springlevend in den mond van het volk

voortleeft, het woordje « teen » in den zin van wijmen of wissen, volkomen onbekend is.

Is « tuin » met « teen » verwant? — 't Is te denken.

Waarschijnlijk is hier ook de benaming van het deel « teen » met klanknverwisseling tot het « geheele » overgegaan.

Even opmerkenswaardig is het dat « tuin » in gezegde streek, niet gediend heeft om eenen enkelen plaatsnaam te vormen.

Dat moet ongetwijfeld daaruit voortkomen, dat de inbrengers van « tuin » er maar gekomen zijn toen alle plaatsen reeds « gedoopt » waren.

In die streek toch zijn de plaatsnamen op *hem* en *zele* of *zeele* talrijk.

Boschman. — *Boschman zijn* wordt algemeen gezegd, in het land van Waas, in den zin van *lek zijn*, zooals men in 't Meetjesland zegt.

Ridder of boschman wordt daar niet gezegd. De familienaam « Bosman » is er daarenboven zeer gemeen, en wordt er altijd « *Bos*man » en nooit Bos*ch*man geschreven.

A. Van Overbeke.

« **Een geheugen als een garnaal**. — Deze uitdrukking ziet waarschijnlijk op de omstandigheid, dat bij dit schaaldiertje de bijna ledige kop en wat hiertoe behoort de grootte van het overige gedeelte van het lichaam overtreft. Zoo zegt men ook spottend, wanneer een kind zich koppig toont : « een garnaal heeft ook een hoofd. » »

Aldus schrijft, bl. 61 van den *Navorscher* van dit jaar, de heer Th. J. S. Arnold. Is de uitdrukking niet eerder te verklaren naar aanleiding van het in West-Vlaanderen gebruikelijke : « hij heeft zooveel zinnen als geernaarts pooten » = hij is uiterst veranderlijk van meening?

Kattenberg in eene der vroegere afleveringen besproken :

Ik zou meenen dat dit woord voortkomt van een oud Germaanschen volksstam de *Catten* genaamd die volgens Tacitus Annalen (III boek, verschillige hoofdstukken) op de boorden van den Rijn woonden, en die een zeer zwervend leven leidden. Zoo zou men misschien kunnen verklaren dat er in zooveel verschillende steden van eene *Kat*, van *Kattestraat* en *Kattenberg* gesproken wordt.

Een aardrijkskundig boek vertaalt *Cattegat* (de zeeëngte) : *trou des chats*. Weet de schrijver niet dat *gat weg* beteekent en dat dus *Cattegat* de weg is langswaar het hoogervermelde Noordsche volk (de *Catten*) doorgetrokken is?

Gelezen op een berichtplaatje in eene gemeente rond Gent : Verboden *streng* te bedelen! Men mag het dus doen al lachende!

VLAAMSCHE BELANGEN.

In een gloeiend artikel, aan eene Vlaamsche borst ontsprongen, betreurt de heer Frans de Potter den droeven toestand van 't Vlaamsche volk, dat door zijne vertegenwoordigers en schijnvrienden gedurig wordt teleurgesteld, om niet te zeggen gefopt. De schoonste beloften vliegen en ronken, bijzonderlijk in een jaar van kiezingen; de warmste betuigingen van verkleefdheid aan de heilige Moedertaal, bolwerk van Zeden, Godsdienst en Vaderland, klinken zonder ophouden; maar als 't op een doen komt, als de verkleefdheid moet getoond worden, niet met woorden maar met daden, dan zijn de vrienden weg, en de schoonste beloften verdwijnen in rook.

In die treurige mijmering zat de heer de Potter toen hij in eene Fransche gazet van Vlaanderen las dat de Kamer wel had gedaan met Coremans' amendement te verwerpen.

Deze maal toch zal men niet zeggen dat het *tegen* de Grondwet was.

Als over drie of vier jaar Coremans in de Kamer vroeg dat de wet over 't Vlaamschleeren in de Staatscholen, ook aan de vrije gestichten zou worden toegepast, bestreed de h. Woeste dat voorstel als strijdig zijnde met de vrijheid van onderwijs. De Staat heeft zich in geener wijze te bemoeien met hetgeen in de Vrije scholen wordt geleerd of verwaarloosd.

Men kon de opwerping van den heer Woeste eeniger mate aannemen, ofschoon de Staat wel vereischt dat de certificaten der vrije colleges, om geldig te zijn, het aanleeren vaststellen van Grieksch en Latijn; waarom zou 't Vlaamsch leeren er niet mogen bijgevoegd worden?

Wat er nu ook zij van dat punt, het huidig voorstel van Coremans kon niet aanzien worden als ongrondwettelijk. De heer Woeste, de scherpziende bewaker der oude Grondwet, vond dat ook; want hij heeft dezen keer het amendement van Coremans gestemd.

Wij zullen niet dieper onderzoeken waarom de heer Woeste zich nu zoo toegevend toont voor de Vlamingen, — tot hiertoe is hij hun groote vriend niet geweest, — noch ook, waarom hij

nu begint een vrijwilligersleger voor te staan; zulke verrassingen zijn de geheimen der politiek, — maar uit zijne stemming mogen wij toch zonder aarzelen besluiten dat het amendement in zake in geener wijze de vrijheid van 't onderwijs schendt of bedreigt.

Na den vollen toom gevierd te hebben aan zijne rechtveerdige en bittere jammerklachten, ziet de heer de Potter natuurlijk naar middelen uit om dien ellendigen toestand te genezen.

Het eerste middel, dat hij aanwijst terloops, zou hierin bestaan dat de Vlamingen aandringen om een einde te doen stellen aan eenen toestand, dien het Vlaamsche volk *vermaledijdt.*

Maar in 't Vlaamsch Congres van verleden jaar te Brugge heeft de voorzitter Hoogleeraar De Ceulenaar met rede doen opmerken dat al dit schrijven verloren papier is, en al die postzegels aan de brieven besteed nuttelooze onkosten.

Inderdaad, de ondervinding van te veel jaren bewijst zonneklaar dat dit vragen en smeeken en aandringen maar machtelooze plaasters zijn die de wonde van 't Vlaamsch volk niet kunnen genezen.

De heer de Potter zegt het ook : « Geen woorden meer, wij hebben er genoeg gehoord. Geen onvruchtbare toejuichingen meer... Het uitbundigst applaus, gelijk b. v. dat, waar de welsprekende pleitrede van Dr H. Claeys op 't leste Congres van Mechelen, mede bejegend werd, helpt de Vlaamsche natie *geen duimlengte* vooruit. Daden, daden! wie het doel wil, moet de middelen willen. »

De heer de Potter heeft gelijk; daarom zullen wij in 't aanstaande Vlaamsch Congres van Antwerpen voorstellen dat men al die prachtredevoeringen aan kant stelle of ten minste verschuive. In de sectiën 's morgens wordt er ernstig werk gedaan, middelen beraamd, maatregels en practische besluiten genomen, maar over zaken van *bijzonder* belang.

De *algemeene* belangen der Vlaamsche taal moeten in de *algemeene* Vergadering onderzocht en bepleit worden, en elkeen die 't vraagt moet daar het woord krijgen.

Wil men dan 's avonds, na 't werk van den dag, eene vertooning geven van bespiegelende welsprekendheid, dat kan men doen zonder hindernis; maar in alle geval er zijn algemeene vergaderingen van noode om de groote belangen te bespreken en te beslissen. 't Zijn de Fransche congressen met hunnen ijdelen bluf, die dat misbruik bij ons hebben ingebracht, men gaat er naartoe om eens 'nen grooten *orateur* te hooren...

Een tweede middel, en dat is doeltreffend, bestaat in een soort van *gebiedend mandaat* aan de Vertegenwoordigers van Vlaanderen op te leggen.

Dat is volstrekt van noode.

Dat Waalsche Katholieken de Vlaamsche belangen tegenstreven, dat kunnen wij nog begrijpen; onze Waalsche broeders, die sedert

't jaar 3o op het taalgebied al hunne rechten en voorrechten genieten, gevoelen niet welke pijn het is voor een Vlaamsch hart zijne taal vernederd en miskend te zien. Maar dat Vlaamsche volksvertegenwoordigers, gelijk Heeren van Gent, gelijk een minister De Bruyn, die nochtans een vriend is van onze Moedertaal, dat zulke mannen ons recht miskennen, het billijk amendement van Coremans verwerpen en meêwerken om de Vlaamsche taal in vernedering te houden op den achtergrond — dat gaat over zijn hout, en dat moet het Vlaamsche Volk beletten.

Daarom is 't *gebiedend mandaat* op het taalgebied volstrekt van noode.

En dat gebiedend mandaat moet vóór de aanstaande kiezingen bepaald worden tot eenige korte en klare punten.

Eerst en vooral, de Vlamingen moeten eischen dat de bestuurlijke of officieele taal in de stadhuizen van Vlaanderen Vlaamsch zij. *In Vlaanderen Vlaamsch!*

In hunne bijzondere kringen of Cercles catholiques spreken zij de taal, welke zij verkiezen; op dat gebied hebben wij niets te zien. Willen zij daar al hunne feesten, hunne conferentiën enz. in 't Fransch geven, zij moeten het maar weten, dat is hunne zaak. Maar als zij optreden als gekozenen van 't Vlaamsche volk, als zij spreken voor het volk en in den naam van 't volk, moeten zij ook de taal spreken van 't volk.

Nu, men weet het, in vele onzer Vlaamsche stadhuizen klinkt nog te dikwijls eene uitheemsche taal.

Ziedaar een eerste punt, dat moet nagelvast staan, en 't is toch maar recht en redelijk.

Hetzelfde mag en moet gezegd worden voor de gouwraden.

Wat is er natuurlijker en noodzakelijker, zei de heer Coremans op 't congres te Brugge, dan dat in onze Vlaamsche provincieraden de Vlaamsche taal alleen gebruikt worde? Te Antwerpen, te Brugge, te Gent, en te Hasselt, Fransch spreken in den provincieraad is den spot drijven met 't Vlaamsche volk.

Maar die twee eerste punten, ofschoon gewichtig, zijn toch maar bijzaken; het hoofdpunt, en zoo lang wij, Vlamingen, dat niet bekomen, is de victorie niet behaald, het hoofdpunt is 't Vlaamsch spreken in de *Kamer en in 't Senaat*. Verleden maand in de Hooge Kamer verbeidde de heer Lammens het gelukkig tijdstip waarop onze twee nationale talen op denzelfden voet zullen staan in de Wetgeving.

Men mag het zeggen zonder overdrijving : al de kwalen, welke wij, Vlamingen, betreuren, komen voort uit ééne en dezelfde vergiftige bron : het Fransch is sedert 't jaar 3o *feitelijk* als officieele taal aangenomen. Ik zeg *feitelijk*, want in princiep, krachtens de Grondwet, bestaat er geen officieele taal; onze twee landtalen, 't Fransch en 't Vlaamsch, staan op denzelfden rang, en 't art. 23 der

Grondwet zegt : « 't gebruik der in België gebezigde talen is vrij. » Ziedaar 't recht en de waarheid; maar met der daad zijn wij verre van die gelijkheid.

Immers, zie de pratijk.

Het leger is Fransch, de ministeriën zijn Fransch, al de hooge en middenbesturen zijn Fransch, gansch het hooger onderwijs en zelfs het middelbaar onderwijs is Fransch.

Wij bewonderen den taaien moed waarmeê sommige mannen, gelijk Coremans, gedurig op de bres staan om ons recht te vragen; zij kappen onvermoeid de rampzalige takken der verbastering af, maar als zij er eenige hebben neergeveld, schieten er weldra andere op, en 't werk gaat niet vooruit.

De vergiftige *wortel* moet uitgeroeid worden, en die wortel is 't officieel karakter der Fransche taal.

Welnu er bestaat maar één enkel middel om dien vervloekten wortel uit te roeien, en dat is 't *Vlaamsch spreken* in de Kamers.

Dan zal men waarlijk zien en begrijpen dat de beide talen van België hetzelfde recht bezitten; dan is de *citadel* der verfransching ingenomen, en al de kwalen, welke wij betreuren, zullen beginnen te genezen.

Waarom is ons middelbaar onderwijs zoo deerlijk verfranscht?

Om de simpele reden dat men in ons land met het Fransch alleen tot alles komt, en met het Vlaamsch tot niets.

Maar als 't Vlaamsch spreken zal vereischt worden, niet alleen in de gemeente- en provincieraden, maar ook in onze Wetgevende Kamer, dan zult gij in onze colleges een plotselijken en radicalen omkeer zien, het Vlaamsch zal er op zijne natuurlijke plaats staan.

Dan zullen de Vlamingen eerst en vooral *hunne* taal leeren maar op eene ernstige en grondige wijze, hetgeen nu niet wordt gedaan; en alsdan ook zal de Vlaamsche zaak zegepralen.

Immers, waarom zijn er zooveel Vlaamsche jongelingen die hunne moedertaal minachten?

Omdat zij hunne moedertaal niet kennen, en zij kennen ze niet omdat men ze niet genoegzaam leert.

't Is dus boven allen twijfel, het doeltreffend middel om de rechten der Vlaamsche taal te doen zegepralen bestaat in 't Vlaamsch spreken in de Kamers. Overigens, wij strijden voor de goede zaak, voor het volk en voor het geloof, en willen onze tegestrevers de taal van het volk niet aanleeren uit noodzakelijkheid des *gebods*, zij zullen het moeten doen uit noodzakelijkheid des *middels*.

Maar is dat wel redelijk en mogelijk? en is die zaak dan toch zoo dringend?

Op die drie vragen gaan wij kort en klaar antwoorden.

Ten eerste is dat *redelijk*?

Ja, 't is redelijk, want 't is ons onbetwistbaar recht, en dat recht kunnen wij *niet missen.*

Gelijk wij hooger hebben bewezen, als wij dat recht niet uitoefenen, blijft de zegepraal der Vlaamsche zaak onmogelijk.

Wij zijn een tweetalig volk; de rede vraagt dat al de Belgen die aan 't Middenbestuur zijn en bijgevolg met Walen en Vlamingen te doen hebben, (zooals ministers, volksvertegenwoordigers, rechters aan 't verbrekingshof enz.) de twee volkstalen verstaan en spreken.

Wij vragen nog zooveel niet; zelfs wij eischen niet dat die Walen het Vlaamsch zouden verstaan, maar enkel dat wij Vlamingen ons recht zouden mogen uitoefenen van in de Kamers onze taal te spreken.

Wij geven zelfs toe, hetgeen de heer Coremans op 't congres van Brugge anders verstond, dat de Vlaamsche vertegenwoordigers de twee talen moeten kennen, of ten minste hunne *Waalsche* broeders in de Kamer *verstaan.*

Is dat te veel gevraagd? Is dat niet redelijk?

Maar, zegt men, gij moet den toestand nemen gelijk hij is; de Walen kennen maar ééne taal, en wat zullen ze daar staan te gapen als ze 't Vlaamsch zullen hooren in de Kamers!

Hetgeen aan onze Waalsche broeders ontbreekt om Vlaamsch te leeren verstaan, is niets anders dan de *goede wil*, en hun goede wil zal maar komen met de *noodwendigheid.* Lang en dikwijls genoeg zijn ze verwittigd geweest, maar ze willen niet luisteren en beelden zich in dat de goedseudige Vlaming eeuwig en drie dagen aan zijn recht verzaken zal.

Wij moeten hun dus wat goeden wil opgieten, en dat zal gebeuren door de noodzakelijkheid. Als de Walen zullen zien dat wij het dezen keer serieus opnemen, dat wij ons volle recht *willen* gebruiken, dan zullen zij wel beginnen Vlaamsch te leeren.

Bara zegt wel: neen, nooit! maar Bara is versleten gelijk oud ijzer en niemand luistert naar zijn rammelen meer; de progressisten, gelijk Feron en consoorten, spreken heel anders. Zij erkennen ons recht, en als onvermijdelijk gevolg van 't algemeen stemrecht het Vlaamschspreken in de kamers.

De werklieden van Gent en Antwerpen zullen toch *hunne* vertegenwoordigers willen hebben in de Kamer, en onder die vertegenwoordigers zullen er wel werklieden zijn die geen Fransch *kunnen* spreken.

Men ziet dus: 't is redelijk en noodzakelijk.

Maar is 't wel mogelijk? En welke verwarring zal dat spreken van twee talen in de Kamers niet veroorzaken?

Een simpel feit vergruist die opwerping.

In 't leste congres van den *Volksbond*, te Brussel, werden de twee talen gesproken; een secretaris deed de beknopte vertaling

of samenvatting der redevoeringen, en de gang der discussie was daardoor niet belemmerd. Integendeel, in die korte vertaling zag men duidelijk de bijgebrachte redenen, en 't was de taak van den tegenspreker vergemakkelijken met de pleidooien te ontblooten van hunne nutteloozе versiersels en bijvoegsels. Hetgeen het meest zal verliezen met die vertalingen, dat is de ijdele woordenpraal, de oogverblindende drogredenen, en in 't algemeen de advocatenlisten en kunstgrepen; elk pleidooi zal in den grond beschouwd worden en op den keper, en zal men zeggen dat dit een nadeel is? Trouwens, worden zonder eenigen hinder, nadeel of opspraak de verschillende volkstalen gesproken in de parlementen van Zwitserland en Oostenrijk.

Een laatste woord : Het uur is geslagen voor de Vlamingen om hun *volle recht* te eischen.

Doen zij het nu niet met de volkskamers, die 't algemeen stemrecht benoemen zal, dan is 't voor langen tijd, misschien voor eeuwig gedaan.

Onder de oude Grondwet, met ons bekrompen cijnskiezerskorps, was dit onmogelijk, maar nu gaat het Vlaamsche volk zijne stem laten hooren.

Het hoofdpunt of, zoo men wil, het *brandpunt* moet nu opgelost worden.

Verleden jaar, op 't Vlaamsch congres van Brugge, heeft men het aangeraakt. Coremans vond het ontijdig en gevaarlijk, maar bijna de gansche vergadering was van een ander gevoelen.

Alsdan, op voorstel van volksvertegenw. Helleputte, is er beslist dat dit hoofdpunt in 't aanstaande congres uitvoerig zal besproken worden en beslist.

De Vlamingen zijn harde koppen, zij zullen niet doen wat er te Luik is gedaan op 't leste volkscongres.

Kardinaal *Manning* had zijnen brief geschreven, zijn testament waarin hij het hoofdpunt der arbeidersquaestie, het bepalen *van 't dagloon*, beslist. Priester *Pottier* had over die groote zaak een verslag opgemaakt; doch het congres heeft geaarzeld en is achteruit gedeinsd. Er werd beslist een comiteit te vormen van *bestendige studie* om dit zorgelijk vraagstuk te onderzoeken. Sedert dien tijd zijn er 6 of 7 jaren verloopen, en 't comiteit studeert nog altoos en zegt niemendalle.

De Vlamingen zullen dat voorbeeld niet navolgen, maar doen gelijk hunne voorvaderen,

« Die wilden wat was recht en wonnen wat zij wilden. »

A. Daens.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Monodramen en andere Gedichten, door EMANUEL HIEL, Werkend Lid der Koninklijke Vlaamsche Academie. Gent, Drukkerij A. Siffer, 1893. Prijs, fr. 3,00.

De twee-en-twintig stukjes welke dezen bundel uitmaken zijn van zeer verschillenden inhoud, en dragen alle den stempel van Hiel's scherp afgeteekende persoonlijkheid, deze laatste ietwat op Duitschen leest geschoeid. Hiel's naam als dichter is vooral gevestigd geworden door zijne liederen en zijne cantaten. Onder onze Vlaamsche dichters is er geen die zulk groot gemak om te rijmen paart aan zooveel musicalen zin en een zoo overweldigend lyrisch gevoel. Het hoofdkarakter zijner poëzie zou men nagenoeg met de volgende woorden kunnen omschrijven : — een overstelpend bont dooreenwemelen van streelende, zingende klanken.

Reeds de opdracht — « Onze Moedertaal » — geeft volkomen den toon aan, die in de gedichten overheerscht : het stukje is medesleepend van zoetvloeiendheid.

'k Werd in 't wilde woud geboren,
Doch ik heb de golf verkoren,
Die in vluggen flakkervloed,
't Rollend zanggeruisch laat hooren
Van den diepsten toovergloed.
Frisch en vrij en vro en vroom
Vlieg ik voort als vlammendroom.
Als een reine maged zoet
Streel ik 't mannelijk gemoed...
Sterk gespierd, met stalen leden,
Laat ik mij niet laf vertreden,
Of daar bruist mijn brandend bloed...

Verscheidene der gedichten welke in dezen bundel voorkomen werden in de maandelijksche zittingen der Kon. Vl. Academie voorgedragen en verschenen vroeger reeds in hare Verslagen en Mededeelingen. De zeven *Monodramen*, eigenlijk gedramatiseerde cantaten, onderscheiden zich doorgaans door den meesleependen gloed hunner bezieling; het gedicht de *Vlaamsche Herberg* wordt door den dichter zelf eene *Symphonie* genoemd.

De kern van den bundel zijn de monodramen. Ook zouden wij stellig aan onze taak van verslaggever te kort komen, indien wij niet gedurende eenige oogenblikken ten minste stilhielden bij deze gedichten

waarin gestreefd werd naar de innige versmelting van lyrische bezieling en dramatische behandeling.

Wij zullen niet trachten een keus te doen en willen alleen, door eene korte ontleding van het eerste, « *Rijkhilde's Vizioen* », het eigenaardige van dezen nieuwen kunstvorm doen uitschijnen.

Rijkhilde bevindt zich aan het zeestrand, in haar kasteel, waar de Vlamingen, die steeds door haar verdrukt werden, haar thans gevangen houden :

Wat gure winternacht! De zee schuurt schotsen ijs,
En stapelt stijtgestolde golven op het strand.
De glinstering der maan, door duinen vaal en grijs,
Speelt, als een schimmenjacht, op prismen diamant.
In 't duister tuimlen, scheurend, schreiend, baar op baar,
Als doodenlakens zwellend, plooiend zich in 't graf...
Ach, kon ik rusten... rusten!

De herinneringen harer wilde jeugd, harer vervlogen schoonheid, harer onbarmhartigheid tegenover de Vlamingen, komen haar te binnen. De woeste liederen der Noren, de tartende gezangen waarin de Ridders het ruwe kerelsvolk uitdagen, hun vreugdegeschal bij het plunderen van kloosters en kerken, de streelende balladen der wufte Troubadours aan haar hof, spelen haar weer door den geest. En dan plotselings, de ommekeer : hare vijanden behalen de zegepraal, de kerels doen op hunne beurt de lucht weergalmen van zegeliederen, de hardvochtige fiere vorstin verliest haren gemaal en hare zonen in den bloedigen strijd... Geknakt zijgt zij neder : wanhoop en berouw kampen in haar gemoed... Het berouw behaalt de zege, de nacht wijkt, de storm bedaart, de zon verschijnt, hemelskoren ruischen en verheerlijken de genade des Scheppers tegenover de misdadige ziel welke het berouw gelouterd heeft...

De groote afwisseling der rasgeschetste toestanden stelde den dichter bloot aan het gevaar eene reeks onsamenhangende, afgebrokkelde tafereeltjes te leveren; doch hij wist het behendig te vermijden en de figuur van het knaapje wiens hongerdood Rijkhilde telkens opnieuw komt folteren, verbindt de verschillende episoden de eene aan de andere en brengt ook in den toon van het gansche gedicht de eenheid teweeg, welke Rijkhilde's persoonlijkheid in de handeling ervan voor gevolg heeft.

Het uitgebreidste der monodramen van dezen bundel draagt voor titel *Charlotte Corday*, en bevat vijf tafereelen. Vooral hier komt Hiel's onverholen voorliefde uit tot het aanwenden en het navolgen van volksliedjes en -deuntjes, en dat doorgaans op treffende en gelukkige wijze.

Behalve de opdracht « Onze Moedertaal », en de symphonie « Vlaamsche Herberg », waarvan wij reeds terloops melding hebben gemaakt, bevat Hiel's bundel ook gedichten in liederenvorm zooals « *Wiking Harald* »; bespiegelingen, zooals de twee gedichten aan « *Van Maerlant* » gewijd; oden, zooals dat « *Aan de Maan* »,

dat aan « *Mijne Muze* », en vooral de korte uitboezeming met den titel : « *Ontwaak, o menschenhert!* »; dichterlijke natuurbeschrijvingen zooals « *Winternacht* »; hoofdzakelijk echter dichterlijke verhalen voor alleenspraak geschikt. Tot dit genre dat vooral door de welbekende meesterstukjes van Coppée zoozeer in den smaak gekomen is, behooren onder andere « *Liefde* », « *Krankzinnig* », beide in vijfvoetige rijmlooze verzen; « *De Laatste* », « *De Zot* », beide in berijmde verzen. In elk dezer stukjes wordt het verhaal afgewisseld door keurige beschrijvingen en natuurtafereeltjes; het verhaal zelf munt dikwijls uit door levendigheid en gloed. Jammer is 't dat het letterkundig genot hier en in de monodramen door den overdreven melodramatischen toon soms wordt verminderd. Het al te vrij omspringen met de taal, het al te veelvuldig aanwenden van louter Duitsche woorden en uitdrukkingen, maakt eveneens op den lezer een pijnlijken indruk.

Niettegenstaande deze lichte schaduwvlekken, blijkt toch eens te meer uit dezen nieuwen bundel de groote meesterschap die zich Hiel heeft verworven in het spelen met maat en klanken; men is er des te spijtiger om, dat hij zich soms door dat gemak in het verzenschrijven tot het uitgeven van gedichten laat verleiden, waarvan de lezer het volle genot niet kan hebben, omdat de dichter zelf zich de moeite niet getroostte er de laatste hand aan te leggen en ze af te werken *ad unguem*. Hoe weinig ontbreekt er vaak om dit of gene gedichtje tot een meesterstukje te maken! Hoeveel ware bezieling, hoeveel aangrijpend gevoel, hoe menige gelukkige inval, hoe menig keurig tafereeltje gaan aldus te loor, blijven aldus onopgemerkt en ongenoten! Men gevoelt dit eerst recht na het lezen van een stukje zooals « *De Moeder* », waar men des dichters beste eigenschappen in gelukkig evenwicht te bewonderen krijgt : in uitgelezen vorm, een tafereeltje vol kleur en gloed en diep gevoel...

Omgolfd met bruine lokken lag in 't ledekant
De moeder half te sluimren, 't lachen op de wang
Verwierf iets heimlijks door 't geglim des zonnestraals,
Die flauw door 't raamken drong en in 't wit deksel smolt.
Ook 't blanke tandensnoer, zich nauw vertoonend door
De roze lippen gaf iets geestigs aan den mond,
Bereid tot kussen...

Zoo vloeien de verzen, in schilderachtige afwisseling, het gansche stukje door : een lofzang op de moeder, een heerlijk gedicht op het heerlijkste onderwerp... Ook houden wij het voor een der puikstukken van den bundel.

Ja, zooals het geschreven is :

« Men mag Hiel aanschouwen als een der grootste hedendaagsche lyriekers. Dit bewezen de geleerdste critiekers van Duitschland, Engeland en Frankrijk, en nog beter de talrijke toondichters, die op Hiel's scheppingen werkten, waaronder de Meesters F. A. Gevaert, Peter Benoit, Gustaaf Huberti, K. Miry, Nicolaï, Adolf Samuel, Franz Servais, Richard Hol, Antheunis, Flor. Van Duyse, Franz Andelhoff,

Van Gheluwe, Van den Eede, Edward Gortebeeck, Willem en Joost de Mol, Deswert, Alfred Tilman, Dumon, enz. Verscheidene zijner gedichten werden vertaald in het Fransch, het Hoogduitsch, het Engelsch, het Italiaansch, het Spaansch, enz. Met recht noemde hem Dichter Omer Wattez één der populairste onzer dichters.

Bij zijn meesterlijk lyrism is in de « *Monodramen* » eene andere kracht ontwikkeld : de dramatische handeling, 't is te zeggen eene dramatische leidgedachte, die elk monodrama gansch beheerscht en bezielt en harmonisch verband daarstelt tusschen de kleinste onderdeelen dezer sap- en gloedvolle scheppingen. Gewis zullen de lezers het diepaangrijpende, het gezond levendige, tevens het kunst-idealistische dezer Monodramen genieten.

Wordt de Dichter geliefd en gevierd, hij moet ook in zijne werking ondersteund worden. Wij durven dan ook hopen dat deze uitgave een ruim debiet vinden zal. »

Gent. V.

ROELAND VAN DE CASTEELE'S *Gedichten :* **Vriendenraad**, 2 deelen. Gent, J. Vuylsteke, 1888.

Wij kunnen niet nalaten het zeer jammer te vinden dat *Vriendenraad*, vijf jaren geleden reeds de wereld ingezonden, gedurende dat lange tijdverloop zoo weinig bekend geworden is. Zonder ons te verdiepen in beschouwingen omtrent de vraag hoe dat feit moet verklaard worden, willen wij, al te beknopt eilaas! eene poging doen om de lezers van het *Belfort* een denkbeeld te geven van het eigenaardige dichtwerk.

Over den dichter zelf zouden wij in het lang en het breede kunnen uitweiden, en voorwaar onze lust daartoe is niet klein. Reeds op het Taalcongres van Gent had hij zich niet zonder reden eenige faam verworven. Op het Taalcongres van Arnhem, eenige maanden geleden, heeft hij zich op gansch bijzondere wijze onderscheiden, en dit zoowel in het ernstig vak (met eene verbazende voorlezing over de etymologie der plaatsnamen) en in het lustig vak, voornamelijk door de geestdriftige voordracht van zijn *Verbroederingslied* — woorden en muziek van hem zelf...

Dat alles te herinneren zou ons te ver leiden. Bepalen wij ons tot *Vriendenraad*, opgedragen aan Zijne Majesteit Leopold II, koning der Belgen, en geven wij het woord aan den dichter zelf van « deze poëtische zangen (1) ».

Ze praten, roepen, tieren, fluiten, lachen, zingen.
In *roering* is hun lijf, hun' lippen schijnen rozen,
't Is aangenaam te zien hoe schoon hun' koonen (2) blozen.
Schouwt hoe hun lichaam plooit; het happ'len doet hun goed;
Zich buigen links en rechts, zich richten warmt het bloed.

(1) De uitstortingen van het dichterlijk hart heet men « poëtische zangen. » — *Nota van den dichter.*
(2) Syn. « Wangen, kaken. » — id.

Ziet hoe hunne armen draaien op, neêr en weêrom;
Hun' leden zijn voorwaar, als elastieke gom.
Vlug loopen, eten, drinken, spreken, gaan en staan
Zijn dingen, die men leeren moet op de aardsche baan.

Even merkwaardig is de aanhef van *Verstand* :

Neemt gij een *gloeiend ijzer* of wat *sneeuw* in hand,
Grijpt gij een *snijdend voorwerp* bij den scherpen kant,
Het zijn uw' vingers niet, die kenbaar maken, wis,
Of 't voorwerp warm of koud of stomp of snijdend is...

Zulke invallen en zulke verzen treft men aan het gansche werk door. Van tijd tot tijd worden zedelijke verhaaltjes op rijm gezet en in het wijsgeerig-poëtisch betoog ingelascht. Bijzonder vermakelijk nog zijn de hoofdstukken over de *Luiheid*, waar men nochtans eene zekere verbazing niet kan onderdrukken bij uitspraken als deze :

Niet steeds komt Luiheid ondeugd toonen;
Ze is nu en dan ook te verschoonen.

't Is de schrijver zelf, niet wij, die onderlijnen. Ook draagt een der verhaaltjes voor opschrift : *Verschoonlijke periodieke Luiheid.* Het daarop volgende heet : *de Slaper;* en des dichters bezorgdheid voor werklieden en soldaten uit zich in de practische en welluidende vermaningen :

Bruikt, Overheden der fabrieken,
Goed overdachte tuchttactieken...

en

In 't Leger moet men altijd letten
Om Luiheidsmet tot stof te pletten...

Wij zullen niet pogen het werk in bijzonderheden te ontleden Eene eerste Afdeeling is gewijd aan *den Mensch en zijne Begaafdheden;* de tweede Afdeeling aan de *Theoretische zedeleer;* de derde aan de *Practische zedeleer;* de vierde eindelijk aan een *Blik* (in proza) *over de geschiedenis der zedeleer.*

« In dezen dichtbundel », meldt ons het *Voorwoord,* « dien wij, met den naam van *Vriendenraad* bestempeld hebben, zijn al de poëziestukken niet volgens dagteekening gerangschikt en ondereen gemengd zonder verband met hetgene voorgaat of achterkomt, zooals men het in de gewrochten van sommige goede Poëten ziet; het boek, dat wij na ettelijke jaren arbeid in de wereld der letteren pogen te verspreiden, behelst enkel leerdichten, die een geheel van theoretische zedeleer, practische zedeleer en burgerlijk onderricht uitmaken. »

Zooals blijkt uit het vervolg van deze *Inleiding*, heeft de dichter vooral dienst willen bewijzen aan de Onderwijzers, aan de Schoolmeesters der gevangenissen en eindelijk aan de Professors van zedeleer der normaalscholen. Hij heeft zijn boek derwijze ingericht dat het kan gebruikt worden als handboek voor hunne lessen van zedeleer. « Zooals ieder geleerd mensch weet, » zegt hij, « is de Wet de Beschermengel der zedeleer. Wie goed de voorschriften der zede nakomt,

heeft (is hij geen Rechter of Advocaat of Overheid) weinig wetboeken noodig; maar die deze grondregels niet voor oogen houdt, zal wel doen, wil hij niet onteerd en geschandvlekt worden, zich menigvuldige artikelen der Wet in den geest te prenten om, uit vrees, de gevaren te vermijden, die hij, volgens de zedeleer, uit liefde en plicht zou gevlucht hebben. Daarom hebben wij zorg gehad in onze nota's naar menigvuldige artiken van het *Burgerlijk Wetboek* en het *Strafwetboek* te verzenden om eenige belangrijke punten te verklaren en de tuchtmiddelen voor de zedevertreders in het licht te stellen..... »

Het spijt ons zeer die *Inleiding* niet te kunnen in haar geheel mededeelen.

« Een dergelijk gewrocht », wij doen niets anders dan schrijvers eigen woorden aanhalen, en wij zijn overtuigd dat niemand hem daarin zal tegenspreken, « zal men bij de tegenwoordige of bij de verleden Dichters weinig aantreffen. » Wat de behandeling der stoffen betreft, wij laten den lezer zelf oordeelen. Ziehier, bij voorbeeld, in het tweede Hoofdstuk, dat handelt over de begaafdheden van den mensch, en vier afdeelingen bevat : Lichamelijk Werkvermogen, Gevoeligheid, Verstand, de Wil, ziehier in dit Hoofdstuk de aanvang van de eerste dezer afdeelingen :

Het uur der uitspanning (1) heeft voor de school geklonken
En aan de kind'renschaar de vrijheid ras geschonken.
Merkt hoe de telgen (2) *spelen;* de éénen met den bal
En de and're met de marbols; hoort hun blij geschal;
Ze loopen, draaien, wenken, loopen, dansen, springen;

O Maerlant! O Cats! O van der Linden met uwe onsterfelijke Gedichten van den Schoolmeester! O barden van den ouden en den nieuwen tijd! Zoo dachten wij dikwerf, bij het genieten van dezen « dichttuil » geplukt uit « vaârlandsmin »...

« Wel is waar hadden wij kunnen aanvangen met de dichterlijke bloemen in het licht te doen verschijnen, die wij plukten alvorens dezen nieuwen krans te vlechten en die twee boekdeelen uitmaken, welke veel vermakelijke poëzijstukken bevatten; maar onze gewoonte is het nuttige vóór het aangename te verkiezen. »

Dit meldt ons nog het reeds meermaal aangehaalde « Voorwoord ». Die vermakelijke poëzijstukken zullen toch niet lang meer uitblijven? Groot is ons ongeduld... En de *Ode op de slaapmuts van Conscience*, en het *Verbroederingslied* van Arnhem, ze zullen er toch bij zijn?...

Antwerpen. X.

Kerkboek met Uitleg, bewerkt door J. BOLS, pastoor te Alsemberg, lid der Koninklijke Vlaamsche Academie.

Velen zijn onverschillig in zake van godsdienst, omdat zij onwetend

(1) Syn. « Verademing, rust, vermaak ». — *Nota van den dichter.*
(2) Syn. « Afstammelingen, spruiten, looten, kinderen. » — id.

zijn tot in de hoofdpunten der kristelijke leering, en velen vinden de kerkelijke oefeningen verdrietig, omdat zij gaar niets verstaan van de heilige handelingen en geheimenissen, die in de kerk gepleegd worden.

In dat opzicht heeft de brave pastoor van Alsemberg een grooten dienst bewezen aan zijne Vlaamsche geloofsgenooten door het uitgeven van zijn « Kerkboek met Uitleg. »

Zeker, er bestonden kerkboeken in soorten, zelfs met uitleg over de groote waarheden van onzen heiligen godsdienst. Doch, behalve dat dergelijke uitgaven veelal een formaat beslaan, waar de geloovigen heden niet geerne mee ter kerke sleuren, werden zij gewoonlijk geschreven in eene taal, die, althans voor den Vlaming, niet bevattelijk en derhalve de taal des herten niet is, zooals het voor een goed gebedenboek hoeft te zijn.

Hier hebben wij een kerkboek, dat tegen al wat in dien aard bestaat, voordeelig kan opwegen, en aan al zijne vereischten beantwoordt. Volledige voorstelling van al wat men in de kerk ziet en hoort, in eene taal die, door hare eenvoudigheid, tot het hert spreekt en den geest van alle hapering en verstrooidheid gerust laat.

In zijn Voorbericht zegt hier Bols : « Wij achten ons werkje voor vele verbeteringen vatbaar. » Ja, zoo toch staat het met alle menschelijke werken. Wat ons betreft, wij zagen den inhoud niet geerne veranderd. Het boek, zooals het is, heeft een gemakkelijk formaat en bevat, onzes inziens, alles wat de geloovige Vlaming, zoo geleerde als ongeleerde, in een kerkboek wenscht te vinden.

Misschien mocht men wenschen, van de hand des heeren Bols nog zulk een degelijk kerkboek te zien verschijnen, uitsluitend bestemd voor onze studenten en geleerde Vlamingen, die, schoon zij in het besproken kerkboek met uitleg de gewone misgebeden kunnen volgen, om bij voorkeur Fransche kerkboeken te gebruiken, waar zij dagelijks geheel de mis ook met de afwisselende, eigen gebeden, epistels en evangeliën, kunnen in vinden.

In alle geval, dit *Kerkboek met Uitleg* heeft in eene ware en groote leemte voorzien, en wij twijfelen geenszins of het werkje zal eerlang het gelieldkoosd gebedenboek worden van alle brave Vlamingen.

Dit kerkboek is bijzonder geschikt, om als prijs, belooning of aanmoedigingsmiddel in patronagies, zondagscholen, kongregatiën, werkmanskringen, onderwijsgestichten, enz. gebruikt te worden.

Met het oog op de verspreiding zijn de prijzen, *voor de bestellingen per hoeveelheid*, zoo laag mogelijk gebracht. Klaar en schoon gedrukt, behelst het boek bij de 60 bladzijden in- 16°. en kost in linnen band met roode snede per afdruksel 1,75 fr. per 100, 1 fr.

Brussel. A. T.

Practische leerwijze voor het onderricht in den Katechismus, voor kinderen van 7—10 jaren, door G. MEY, Theol. Lic. Naar de zevende Hoogduitsche uitgave, door J. M. VINCENT, 2 deelen fr. 5,50 B. Herder, te Freiburg. Twee deelen in gr. 8° formaat. (XVI en 554 blz.).

Dit voortreffelijk werk is op de eerste plaats bestemd voor den katecheet, doch dient tevens ook den onderwijzer tot hulpmiddel bij het zoo gewichtig godsdienstonderricht. Het geeft duidelijk aan, hoe dit onderwijs gedurende de drie eerste schooljaren moet gegeven worden. Het werk is geheel en al uit de praktijk genomen en verdient inzonderheid ook om zijne duidelijke, voor het kind zoo verstaanbare schrijfwijze de hoogste waardeering en de grootste verbreiding. Het als « Aanhangsel » bijgevoegde, « Eerste onderricht over de Biecht » is op de uitstekendste wijze behandeld.

Jonge katecheten zullen in dit boek bij hunne zoo gewichtige taak zulk een vertrouwbaren gids aantreffen, als zij er maar zelden een zullen vinden. »

Met goedkeuring van Z. Em. den Kardinaal-Aartsbisschop van Mechelen, van Z. D. H. den Bisschop van Gent, en van Z. D. H. den Bisschop van Roermond.

Het wonder leven van den H. Vincentius Ferrerius, door Pater GHEQUIERE. Brugge Van Mullem, prijs 1 fr.

Heeft Pater Ghequiere reeds getoond dat hij een felle Vlaming is; heeft hij door zijne bijdragen in *Rond den Heerd*, door zijne *levens van Sant Elmo*, *Fra Angelico* en de *Zalige Margriete van Ieper* zijn talent hoog doen schatten, toch zeker is zijn nieuw werk *Het wonder leven van den H. Vincentius* zijn beste pennenvrucht.

Wonderbaar is het leven van den H. Vincentius die zich eerst in zijne stille kloostercel tot het verkondigen van Gods woord voorbereidt en dan geheel Europa door de volkeren verbaast door zijne welsprekende woorden en glansrijke mirakelen. Veertig dooden doet hij verrijzen en de H. Kerk verklaart, dat zij al de mirakelen door Vincentius gewrocht niet kan opschrijven in het proces der heiligverklaring.

Het Vlaamsch is keurig en vloeiënd; hier en daar nochtans bemerkt men dat de schrijver een Westvlaming is; soms ook zondigt de Pater tegen de spraakleer gelijk op bl. 124. Ieder bemint... zij weten. 't Zijn kleine fouten die met een weinig oplettendheid vermeden zouden worden. Het geheel lijdt nochtans niet door die betrekkelijk weinig beduidende feilen en 't is met genoegen dat men het werk leest en herleest.

De drukker, mijnheer Van Mullem heeft ook zijn best gedaan om het werk goed op schoon papier te drukken en met prachtige platen te versieren.

Moge Pater Ghequiere ons spoedig nog een zoo goed werk aanbieden.

Oostende. JAN.

Een woord tot de christene werklieden, door Dr WILLEM DE BAETS. Prijs fr. 0,50.

Aangrijpende voordracht, door den schrijver gehouden in een onzer werkmanskringen; hij spreekt over de inrichting van het werk in de

middeleeuwen, over het kwaad door de Fransche omwenteling aan den werkman gedaan met hem door de afschaffing der gilden afgezonderd en krachteloos te stellen voor de macht van het kapitaal. Het doel van de katholieke volkspartij moet zijn, volgens den heer de Baets, de samenwerkende maatschappijen van voortbrengst en de vereeniging van het werk en het kapitaal in de handen van den arbeider. Hij twijfelt er niet aan, de kapitalisten zullen zoo wel hunne fondsen in aandeelen geven aan welingerichte werkersmaatschappijen als zij het nu doen in anonyme maatschappijen.

Iedereen zal misschien in de radicale gedachten van den schrijver niet deelen, doch zeker is het dat zij aangrijpend voorgesteld zijn en dat het werkje in quaestie met belangstelling gelezen zal worden.

De Dietsche Warande komt op tegen den tekst : « *Vader der Vlaamsche Beweging* », aan Jan-Frans Willems toegekend; dezen komt de vaderschap toe van de (beoefening der) « Geschiedenis der Nederlandsche letteren in België ».

Wijlen prof. Alberdingk Thijm noemde hem eens den « Columbus der ouddietsche letteren », en 't woord was goed gevonden. Niemand betwist aan Vader Willems de verdienste, de eer onzer middeleeuwsche letteren te hebben gehandhaafd, het nut en het belang van de studie der taal te hebben doen uitschijnen; maar omdat in Willems' schriften niet eenmaal het woord « Vlaamsche Beweging » zou aan te treffen zijn, is dit geen reden om den verdienstvollen man de vaderschap van dit streven te ontzeggen. Hij begon er mede toen hij naar Eekloo was verbannen omdat hij zich een hartstochtelijke liefhebber der Nederlandsche taal, en een vurige voorstander van de rechten der Vlaamsche natie, had getoond. Men mag zeggen dat van den dag, op welke zijn *Reinaert de Vos*, met eene korte inleiding, waar een woord over de hem aangedane vernedering in voorkomt, het licht zag, de Vlaamsche Beweging in het leven was geroepen, gelijk het ook waar is dat zonder Willems die kamp mogelijk nog jaren ware achtergebleven. Zoo goed was hij beschouwd als de vader, de leider, de hoofdman dier Beweging, dat de eeretitel hem reeds gedurende zijn leven algemeen werd toegekend, en 't nu de eerste maal is — eene halve eeuw ongeveer na zijn verscheiden — dat die titel, welke zijne wetenschappelijke waarde in niets vermindert, hem wordt betwist.

Willems was een te verstandig man, om niet te weten dat er geen sprake kon zijn van grondige studie der taalwetenschap, als de grondslag tot die studie, het taalonderwijs, ontbreekt; nu, hij wist maar te goed dat het middelbaar en hooger onderwijs ten onzent geheel en al verfranscht waren.

Volgens de *Dietsche Warande* zou de vijand veelal glimlachen of schokschouderen wanneer hij de richting der « Vlaamsche Beweging, het Flamingantisme, (de bijzaak!) » nagaat. Dát, ja, kan een *vijand* doen; maar is het werk der « flaminganten » dan waarlijk bespottelijk ?

Is het enkel een glimlach of een schouderophalen waard, te eischen

dat het Vlaamsche volk Vlaamsch zij, geheel en al? dat er geijverd worde voor de vervlaamsching van school, familie, bestuur, wetgeving, van den handel en wandel in het algemeen?

Wetenschap, ja, is er noodig, maar wat baat Wetenschap zonder Recht? Waar zou de wetenschap heen, moest het volk verstoken blijven van hetgeen het vorderen, eischen mag als zijn eigendom?

Hoe zou de Wetenschap zich kunnen ontwikkelen en bloeien, als de jeugd zou verstoken blijven van een degelijk middelbaar onderwijs?

Laat ons dus het Flamingantisme niet kleinachten, vooral niet beschouwen als bijzaak; zonder dien kamp, gedurende zestig jaren met hardnekkigheid volgehouden, en bijlange niet op het punt te worden gestaakt — zou de Wetenschap heden van geen den minsten tel in ons land zijn.

Het Flamingantisme baant den weg tot het Recht en tot de Wetenschap!

D.

Het Davids-Fonds — Het Hoofdbestuur heeft in zijne zitting van Maart een hulpgeld van 3000 fr. verleend voor het te Lier op te richten standbeeld van kannunik David.

Een bijdrage van 50 fr. is gestemd voor het denkmaal aan den volksdichter Andreas de Weerdt te Antwerpen.

Eene nieuwe afdeeling is tot stand gekomen te Opwijk; zij telt reeds 124 leden.

De jaarlijksche algemeene vergadering zal plaats hebben in de eerste helft der maand Mei.

De afdeelingen zijn uitgenoodigd binnen de maand April in provinciale vergadering het Hoofdbestuur te vernieuwen.

— Op dit oogenblik is onder pers: *De Boeren en de maatschappelijke Zaak*, eene bekroonde verhandeling over de middelen, noodig en geschikt ter opbeuring van den boerenstand. Wij bevelen op voorhand de lezing van dit alleszins practisch boekje ten zeerste aan aan alle vrienden van den landbouw, en voornamelijk aan de landbouwers zelven, die op geen beter vrienden steunen kunnen dan op hen zelven. Worden de wenken, door den schijver der verhandeling, den heer Em. Vliebergh, gegeven, gevolgd, het lijdt geen twijfel of de toestand van den boer zal ten onzent merkelijk verbeteren.

Men mag het Davids-Fonds dank zeggen, dat het ruimschoots het zijne bijdraagt tot opheldering van het groote vraagstuk, dat heden alle ernstige geesten bekommert. — « Nieuw klaverken » door Hilde Ram zal ook uitgegeven worden.

— In de afdeeling Waregem sprak de heer D. Minnaert over *Vlaamsch en Socialisme*, in die van Brugge Kannunik L. Van Haecke over *Vlaamsch en Vlaamsch*; op 2en Paaschdag voerde Zele het meesterlijk tooneelstuk van Silvester op : *Ratten op zolder*.

— Aan het Davids-Fonds is eene groote eer te beurt gevallen : Twee zijner leden behoorende tot de Gentsche afdeeling, de heeren

V. Begerem en P. de Smet de Naeyer, zijn, eerstgenoemde als Minister van het Rechtswezen, de andere als Minister van het Geldwezen, in den raad des Konings geroepen.

De Gentsche afdeeling, bij welke de heer Begerem als bestuurlid zetelde, heeft aan de nieuw benoemde Ministers, een adres van gelukwensch toegestuurd, en daarbij de hoop uitgedrukt, dat zij niet dulden zullen dat het recht des Vlaamschen volks, voor zooveel hun bewind betreft, gekrenkt worde.

Om te beginnen heeft de nieuwe staatszegelbewaarder in het Staatsblad de ontslagen der afgetreden en de benoemingsbesluiten der aankomende Ministers gelijktijdig in de beide talen doen opnemen.

— Een der meest populaire schrijvers van het Davids-Fonds, de zeer eerw. heer kanunnik J.-B. Martens, is door Z. M. den Koning benoemd tot ridder der Leopoldsorde. — Wèl verdiende onderscheiding, welke wij van harte toejuichen, zooveel te meer dat *Het Belfort* de eer en het geluk heeft hem onder zijne verdienstelijkste en verkleefdste medewerkers te tellen.

Standbeeld voor K.-L. Ledeganck. — De stad Eekloo heeft eindelijk de voorhand genomen tot het huldigen van den beroemdsten harer zonen, den dichter der *Drie Zustersteden*. Met dit doel was onlangs te Gent een comiteit gevormd, hetwelk zich voorstelde in deze stad het standbeeld op te richten. Ons komt het voor, dat Eekloo er meest recht op heeft. Mogelijk zal de hulde in later dagen andere inboorlingen van het Meetjesland bezielen om het voetspoor van den grooten zanger te volgen.

Pieter Geiregat. — Een aantal liefhebbers in letter- en tooneelkunde, te Gent, hebben den 18 Maart den heer Geiregat openbaar hulde gebracht bij gelegenheid van de opvoering van een nieuw door hem geleverd en door het Staatsbestuur geprimeerd stuk : *De Fortuinzoekers*. Van verschillige kanten ontving de gevierde betuigingen van vriendschap en waardeering zijns talents, ook van katholieke zijde, o. a. van het Davids-Fonds. Het Hoofdbestuur van het Willems-Fonds, waar P. Geiregat vele jaren als lid zetelde en aan welke instelling hij zekerlijk vele diensten bewees, had geen duit gegeven voor het geschenk, dat hem namens vrienden en hoogschatters werd aangeboden.

Kon. Vl. Academie. — Zitting van 21 Maart. Lezing door den heer Hiel van een gedicht, getiteld *1382*, en regeling van zaken van huishoudelijken aard.

† De weduwe van **Max Schnechenburg**, den dichter van *Die Wacht aan Rhein*, is ie Tholhein overleden 75 jaar oud.

† **Favé** Fransch generaal, lid der Academie van wetenschappen. Hij schreef op notas van Napoleon III « Histoire du progrès de l'artillerie. »

† **Karel Meunier,** kunstschilder, te Leuven.

Het Belfort

Maandschrift

gewijd aan

Letteren, Kunst

en

Wetenschap

(6 frank 's jaars).

Gent

Drukkerij A. Siffer

Negende jaargang, 1894

Mei Nr 5

Gezonden tot opname :

EEN NIEUW DAGBLAD.

De noodzakelijkheid van een nieuw Vlaamsch katholiek dagblad voor gansch het land en te Brussel verschijnende, moet niet meer betoogd worden.

Iedereen gevoelt dat eene leemte in het drukwezen bestaat en dat die leemte spoedig moet aangevuld worden.

De Fransche pers heeft eene buitengewone uitbreiding genomen, vooral in het Vlaamsche land omdat er te Brussel geen degelijk blad bestond, snel ingelicht en welk kon opwegen tegen de beste Fransche bladen der hoofdstad.

Uit gebrek van iets beters op Vlaamsch gebied, zijn er ontelbare Vlamingen, die een Fransch dagblad lezen.

Dit is ongelukkig voor ons volksbestaan

We worden aldus meer en meer verfranscht en ontaard; we scheiden ons meer en meer af van het Vlaamsch gebleven volk en er komt een oogenblik dat wij onmachtig zijn om het volk op den goeden weg te leiden, zoodanig zijn we vervreemd.

Daar ligt een groot gevaar in, want sedert 18 Februari 1893 is België van uitzicht veranderd, en het volk, dat gewapend is met zijn kiesbriefje, moet nog zijne politieke opleiding ontvangen.

Eene zware verantwoordelijkheid weegt dus op de Vlaamsche katholieken.

Artikels over staatkunde, maatschappelijke zaak, Vlaamsche beweging, huishoudkunde, wetenschap, kunst, letterkunde, zal het nieuw dagblad moeten bevatten, benevens de nieuwstijdingen, de handelsberichten, de geldmarkten en boeiende mengelwerken. Bijzondere vreemde briefwisselaars zullen zelfs de lezers op de hoogte van de gebeurtenissen moeten houden.

Dergelijk blad wordt gesticht Geene persoonlijke onderneming is het, maar de onderneming van gansch een volk. Twee jaren duurt het reeds dat het blad opgemaakt wordt, omdat de zaak te gewichtig is om lichtzinnig handen aan 't werk te slaan. Het blad is de samentrekking van de katholieke volks- en Vlaamschgezinde krachten van gansch Vlaamsch België, van geestelijken en leeken, die het besef en het begrijp hebben van onzen tijd.

Een minimum van 100,000 fr. als waarborgsom wordt vereischt en 80,000 fr. zijn nu bijeen, komende van overtuigde katholieke, volksgezinde Vlamingen. De aandeelen bedragen 100 fr. en iedereen kan voor een aandeel of een breukaandeel van 25 fr. inschrijven. De intrest bedraagt 3 % en de verantwoordelijkheid der aandeelhouders is beperkt voor hunne inschrijving.

Wanneer de ontbrekende 20,000 fr. tegen den 1sten Juni ingeschreven zijn, zal het blad, welk van groot formaat zal zijn en 5 centiemen 't nummer of 14 fr. 's jaars kosten, met den 1sten van Hooimaand of Juli bepaald verschijnen.

't Is noodig dat het op dien tijd uitkome want van dan af moet er gewerkt worden voor de kiezingen van October en het blad zal eene belangrijke plaats in den kiesstrijd innemen.

Het ware zeer te betreuren indien die onderneming nu nog moest mislukken, wanneer de kansen zoo schoon zijn. De katholieke Vlamingen zouden als onmachtigen uitgescholden en veracht worden. Wat meer is, de toekomstige opstellers zijn strijders, niet alleen met de pen, maar met het woord en zij brengen daarenboven de grondbeginsels, die ze verdedigen, in toepassing.

De katholieken moeten de beschuldiging hunner tegenstrevers, die zich zoo vreeselijk van het wapen der drukpers bedienen, vernietigen, door met daden te toonen dat zij een groot Vlaamsch dagblad kunnen stichten en rechthouden. Dat iedereen zijn best doe om aandeelhouders en inschrijvers te bezorgen. Men sture ze aan M. Helleputte, volksvertegenwoordiger Leuven, aan M. Eylenbosch, opsteller van *Het Volk*, Oudburg, Gent en aan M Meyfroidt, candidaat notaris, Plantijnstraat, 16, Brussel vóór 1 Juni

Hoe zal nu het dagblad heeten? **Het Vlaamsche Volk.**

Voor den Bestuurraad :

J. Helleputte, volksv., Leuven; Baron Wettnall, senator, Nieuwenhoven bij St-Truiden; De Backer, adv., Denderhautem; De Guchtenaere, bediende, Gent; Klein, id. Lokeren; Persyn, notaris. Wynghene; Plancquaert, handelaar, Zomerghem; Gisseleire, adv., Brussel; Du Catillon, gazetschr., Wareghem; Eylenbosch, opsteller van *Het Volk*, Gent en C. Meyfroidt, candidaat-notaris, Plantijnstraat 16, Brussel.

Dr WEBER'S DREIZEHNLINDEN

DREIZEHNLINDEN is een der edelste, hoogstbezielde gedichten die in den loop dezer eeuw zijn geschreven. Het is een machtig epos dat, als Homerus' Ilias of de Niebelungen, een geheele volk met zijn leven en streven, zijn wel en zijn wee voor altijd uit het grijs verleden oproept en de groote daden zijner geschiedenis aan de oogen der wereld openbaart. Doch het geldt hier niet alleen de wapenfeiten der koene voorvaderen te roemen, noch het ontstaan van het vaderland voor het nageslacht te bewaren; het geldt hier den innigen zielestrijd van een geheele volk, wanneer het er op aankomt al de beelden der voorouderlijke goden in het hert te verbrijzelen en voortaan voor den eenigen God van het Evangelie zijn offer te plengen. Het geldt hier, in een woord, den strijd tusschen Christendom en Heidendom, een reuzenkamp zooals er geen grooter bestaat, vermits hemel en aarde om zoo te zeggen er deel aan nemen, en het een kamp is van alle tijden en van alle landen. *Dreizehnlinden* is dus een tooneel van hetzelfde grootsche wereldepos, waarvan ook het Runenzweerd van Nicander, het oudberoemde Roelandslied, de Niebelungen en zoovele Romans van den middeleeuwschen Karelskring ons de wijdomvattende bediedenis en de stormachtige en bloedige gebeurtenissen in vurige kleuren hebben aangeteekend. De bekeering van zijn eigen Saxensch volk, in de 9e eeuw, onder Lodewijk den Vrome, ziedaar de stof waaruit de dichter een zoo geprezen meesterstuk heeft weten te scheppen.

Frederik Willem Weber, in 1813 te Alhausen in Westfalen (provincie van het Oude Saxen) geboren, en dezer dagen te Nieheim overleden, was sedert 1861 lid

van den Pruisischen Landtag en van het katholiek Centrum. In zijne jeugd heeft hij moedig de proef doorstaan van den harden kamp des levens, zooals hij zelf verhaalt in zijn eerste gedicht, getiteld « Aan het Aambeeld » (Am Amboss), doch toen hij later door taai geduld en krachtig werken tot doctor in de medecijnen was bevorderd, meende hij zijn levensideaal niet bereikt te hebben; in de school van den arbeid opgekweekt. vond hij geen zoeter genot dan in de oude geleerde geschriften de geschiedenis zijner vaderen, de schoonheid van zijnen godsdienst en van zijne taal tot in de diepste gronden na te gaan; en zoo groeide de liefde voor die edele panden met de mannelijke jaren in hem aan, en zoo schiep zijn brein het gedacht, op het gebied der historie, voor zijn eigen volk, aan zijne taal en zijnen godsdienst, eene blijvende gedenkzuil op te richten.

Dreizehnlinden verscheen in 1878, toen de dichter, reeds 65 jaren oud, aan den avond van zijn leven was gekomen. Lange zomerdagen, lange winternachten, zoo de dichter zelf getuigt op het einde van zijn stuk, had hij aan den arbeid besteed; want hij wilde Saxenland en God ter eere, twee voorwerpen die hij steeds zoo innig liefhad, eene krone vlechten die hunner niet te onwaardig zou zijn.

Het edele gedicht werd alom binnen en buiten Duitschland van volk en van grooten, van vrienden en van vijanden met deelnemende bewondering, ja met verbazing onthaald. Men had immers wel Webers' dichtergave door eenige geurige bladen uit de geschiedenis zijner jeugd leeren waardeeren, doch die, tijd was lang voorbij, en Weber was alleen gekend als een braaf, geleerd, diep godsdienstig man die, God en volk innig genegen, met politieke en historische studiën onledig was. Doch toen hij op eens zijn machtig kunstgenie openbaarde, en als de koninklijke adelaar op breede wieken boven meest al zijne tijdgenooten in het luchtruim steeg, toen gingen uit alle maatschappelijke rangen kreten van bewondering op. Dit getuigen de 53 uitgaven

die *Dreizehnlinden* op min dan 15 jaren heeft beleefd, dit getuigen de onvoorwaardelijke lofspraken die D[r] Weber van ontelbare zijden, zoo van vriend als van vijand, van hoog als van laag, mocht ontvangen; dit getuigen voornamelijk de volgende woorden op eene plechtige omstandigheid, toen namelijk D[r] Weber, op 14 Januari 1887, zijn 25-jarig lidmaatschap van het Centrum en Windhorst zijn 75[en] verjaardag vierden, door Hoffer, zijn medelid van het Centrum, tot hem gericht : « Te midden in den strijd van onzen Landtag, weerklonk op eens uw heerlijk lied van Dreizehnlinden... » Dit lied, een hooglied van den *echten en waren* Kultuurkamp, waardoor de zoete leer van het kruis op de lippen van vrome munken het heidendom onzer vaderen tot in den grond heeft overwonnen, weerklonk als eene glorierijke voorzegging van den zegevierenden uitslag onzes strijdens tegen het overweldigen van een nieuwerwetsch heidendom. Ver in het land is uw hertverheffende zang binnengedrongen; hij heeft een altijd groeiend, begeesterd onthaal onder alle rangen van ons geloovige volk, ja verre buiten de grenzen van ons vaderland genoten...

Dat die uitbundige lofspraak ook in het buitenland werd bijgetreden bewijzen de Fransche en Engelsche vertalingen die aldra van het gedicht verschenen, en ook het voor ons verheugend feit dat ditmaal onze eigene Vlaamsche taal niet werd vergeten : de eerw. heer De Lepeleer heeft ons dit heerlijk gewrocht in onzen Dietschen klank geschonken (1).

Onmogelijk is het van zulke meesterlijke, doorgrijpende schepping een volledig denkbeeld te geven door eene vluchtige studie. Veel schoons zullen wij moeten onaangeraakt laten, eveneens zullen wij er niet op drukken dat D[r]

(1) De aanhalingen in verzen zijn genomen uit het werk van den eerw. heer De Lepeleer : « Dertienlinden . D[r] S W. Webers « Dreizehnlinden » in 't Vlaamsch overgedicht, » (tweede omgewerkte uitgave, met twee platen van Jozef Janssens). Gent, A. Siffer. Prijs fr. 4,00.

Weber nog onlangs in zijnen « Goliath » een nieuw tafereel uit de zedengeschiedenis van den Germaanschen stam heeft opgehangen doch kleiner van gehalte en niet zoo hoog van vlucht; *Dreizehnlinden* alleen is eene mijn waarvan eene enkele ertslaag overvloed van stof levert om de verlangens van onzen geest en ons hert, hoe dorstig zij ook zijn naar het ware en het schoone, te verzadigen.

Wat *Dreizehnlinden* bovenal kenmerkt is niet zoozeer de diep godsdienstige strekking, de aangrijpende aantrekkingskracht van het verhaal noch het machtig schildertalent van den dichter, het is de frische koele wind van onzen bloedeigen Germaanschen stam, die ons in de bosschen van het oude Saxenland tegenwaait en de kruinen der eeuwenoude eiken in geheimzinnige mijmering doet suizen, het is de nieuwe dageraad van kloeke gezonde poëzie van het Noorden met de oude zeden van onze Dietsche vaderen, met hunne schrikverwekkende Wikingstochten tegen de Franken, met hunne sombere doch strenge, mannelijke mythologie, het is die kloeke, snedige en tevens zoetvloeiende taal van den dichter, het is eindelijk die diep philosophische levenswijsheid, die grondige menschenkennis die op alle bladzijden doorstraalt en aan geest en hert een weldoend en smakelijk voedsel opdient. Indien de jonkheid onzer dagen in plaats van in de lichtzinnige romans, die de ondeugden onzer bedorvene eeuw met al te losse kleuren schilderen, ja soms zoo schandelijk verheerlijken, een verlokkelijk aas te gaan zoeken, haren leer- en weetlust aan de frische levensbron van *Dreizehnlinden's* schoonheden kwam verzadigen, dan zou hun hert zoo licht niet schipbreuk lijden bij de minste gevaren, dan wierde het getemperd in het staal der onverwinbare Dietsche mannelijke kracht. Hier mag men lezen en herlezen, hier vindt men karaktervastheid en edelheid van inborst, hier wordt het hert der jeugd gevormd; hier vindt zij bloemen en tafereelen rijk gesmukt voor de verbeelding en voedsel voor den geest; hier mag zij alles genieten, tot het laatste vers met gretigheid smaken, zonder dat

iemand te vreezen hebbe dat een doodelijk vergift zijne kiemen in de ziel zal nederleggen.

Doch nemen wij kennis van het onderwerp.

Na eene dichterlijke inleiding, waarin de lente beschreven wordt en het recht en de schoonheid der poezie op philosophische wijze tegen het moderne materialisme wordt gewroken, leidt de schrijver ons binnen in het klooster van *Dertienlinden*. Hier is het brandpunt van waar de christene beschaving met het licht des Evangelies over Saxenland zal uitgaan. Wij zien de vrome Benedictijner-monnikken de bosschen ontginnen of over de oude Romeinsche folianten gebogen, wij hooren ze welhaast het zielverkwikkend lied, het « looft den Heere » zingen dat blijde over de bergen weergalmt : wij maken kennis met den waarden abt Warin die

> Midden dichte vijandsdrommen
> sprong hij koen in twintig strijden...
> Ronzeval, in 't heete Spanje
> leerde uit walg hem 't aardsche mijden.
>
> Ronzeval! de heidnen huilden
> vlammen spritste Durendane
> Olifant borst op in 't loeien
> doch, daar zonk des Kruises vane.

en ook met pater prior, die later eene groote rol zal spelen in de bekeering van den held, en die beiden de voornaamste vertegenwoordigers zijn van het christelijk element. Zonder te stil te blijven bij de prachtige beschrijving van de verschillende paters staan wij voor het *Havikshof*, het vaderlijk erfgoed der Valken waar Elmar woont, de held van ons gedicht. Elmar, de laatste telg en eenige erfgenaam van het edel Saksische geslacht der Valken was nog jong. Zijn vader was gestorven in den strijd tegen Karel den Groote. Hij ook moest opgevoed worden in den haat tegen Franken en Christendom, hoewel zijn oom Badurad bisschop van Paderborn was. Elmar was immers de hoop en de vertegenwoordiger van het Saksisch heidensch volk. Daarom moest hij aan Thiat-

grim, een Frieschen Wodenspriester toevertrouwd worden om de goden te leeren vreezen en de Franken te leeren haten. Zoo wilde het Swanahilde, de oude grijze drude, priesterin van het heidendom die bevriend was met het edel huis der Valken en met al hare menschelijke en bovenmenschelijke krachten het heidendom ondersteunde. Doch Elmar slijt zijn leven in mijmering en droomen bij den Frieschen Thiatgrim; — misschien dacht hij aan Hildegonde, de dochter eens graafs, die hij eens het leven had gered; daarom zond zijn meester hem naar Thorkell, Noordschen zeekoning, om tegen de Franken in de Wikingstochten te gaan strijden. Een bode roept hem weder aan het sterfbed zijner moeder, doch hij kan slechts nog zijne lippen drukken op hare koude wangen. Wat pad staat hem nu open, alleen in de wereld? Zijn Saksenland is bedreigd met christendom en verdrukking van wege de Franken, Hildegonde, die hij menigmaal in zijne droomen ziet is eene Franke en dochter van den christen graaf. Hier begint de strijd in zijne edele ziel. Doch op eens weerklinkt door de noorderwereld de schrille doodenzang van Ragnar Lodbrok, koning der Denen, door den schatplichtigen Ella verslagen en in den slangentoren opgesloten. Thorkell roept Elmar ter wrake! Zijn edel hert wil er henenvaren, doch Diethelm, een trouwe knecht, ook trouwe zoon van zijn Saksensch Vaderland en zijne oude goden, weerhoudt hem om aan de spits te strijden van zijn eigen volk. Intusschen vergadert het heidendom zijne overblijvende strijdende krachten te Iburg, aan de grot van de Drude Swanahilde, om het offerfeest te vieren en tevens om moed in de herten te storten voor den strijd tegen de leer van het Zuiden. Swanahilde, de sombere priesteres, zit treurig in hare grot en, terwijl het gebruikelijk offerveulen verbrand wordt, voorspelt zij aan Elmar droevige tijden voor het heidendom :

't Broeit iets donkers tusschen heden
en de naaste zonnenwende
. . . .
Voort! de sterren scheemren bleeker
en het daget in den oosten. » —

Ter gelegenheid van het Oogstfeest geeft graaf Bodo, de vader van Hildegonde, die als gouwgraaf over de Saksen door den keizer was aangesteld, een feest op zijn hof te Bodinkdorp. Onder de edellieden bevond zich Elmar, de Valk. Hier neemt eigenlijk de handeling van het stuk een aanvang, daar *Gero*, de *missus dominicus* die van keizerswege met het oppertoezicht over de graven gelast was, en als dusdanig ook onder de genoodigden, tegelijk met Elmar naar de hand van Hildegonde stond. Gero wordt als een laag karakter, een vuige nijdigaard en lasteraar afgeschilderd. Het komt wel eenigszins wonderlijk voor dat Weber ons den christen afgezant des keizers zoo verachtelijk voorstelt. Is het niet door ingeving van den fieren Saksentrots tegenover de Franken, die ook in het hart van Weber opborrelt, zooals wij zien zullen in zijne scherpbijtende aanvallen tegen Karel den Groote zelven, zoo is dit alleen te verklaren door het feit dat Weber het Christendom niet in een overdreven gunstig daglicht wilde stellen en de bekeering van Elmar, die geheel het Saksisch volk vertegenwoordigt, alleen door het stralen der objectieve waarheid wil teweegbrengen. Gero, de koningsbode, bespot den edelen Elmar in het bijzijn der dischgenoten. Elmar verkropt zwijgend zijn leed. Doch wanneer Hildegonde zienlijk ontroerd aan Elmar den eerewijn schenkt, kan Gero zijn zielennijd niet meer weerhouden. Hij begint de overledene moeder van Elmar te beschimpen. De maat is vol. Het edel karakter van den fieren Saks toont zich hier in al zijne schoonheid. Zichzelven wilde hij niet wreken, maar wanneer het de eer gold zijner teedere moeder, dan schoot het vuur in zijn hoofd en de vlam straalde op zijn aangezicht; al was Gero een koningsbode, niets kon hem weerhouden ;

zwijgen- of- ter punt mijns degens (92),
wordt u 't wederwoord geboden :
zoo mij helpt de kloeke Donar
zoo mij helpt de grijze Woden! —

Recht stond, geschoft en machtig
als een reus, de Sassenjonker;
en zijn toornige oogen vlamden
op den Frank, met naar geflonker.

Het feit was volbracht : de gastvrijheid was verbroken en een koningsbode, hoewel niet onschuldig, was openbaar beleedigd. De graaf moest schandelijk aan Elmar den drempel van zijn huis ontzeggen en deze ging met wee in 't hert rondzwerven in het woud, Doch na het gestoorde feest hadden drie mannen, waaronder Grimbart, die door den graaf strengelijk was gevonnisd geweest, zich in de nabijheid van het hof in het struikgewas verborgen. Eensklaps stond het grafelijk huis in lichtelaaien gloed. Gero neemt laffelijk de vlucht om zijn scharlaken mantel te redden. Een kreet weergalmt : red Hildegonde en den graaf!

Elmar die nog altijd mijmerend rondzwerfde schiet ijlings toe, springt in de vlammen en ontrukt den graaf met zijne dochter aan den dood. Maar, boosheid der menschen! Gero, de nijdigaard, beschuldigt Elmar bij den graaf den brand te hebben veroorzaakt om dezen, door nood gedwongen in zijn eigen hof te mogen herbergen. Elmar, de fiere edele Valk, schiet vlammen uit zijne oogen op den snooden Gero en keert hem verachtelijk en sprakeloos den rug toe!

Diep was de wonde in Elmar's ziel! Hel en Hemel schenen samen te spannen tot zijn verderf en niemand om hem te troosten... Somber denkend drijft hij door het woud en staat voor de krocht van Swanahilde, de geheimzinnige drude. Deze zit met de hand op het strenge voorhoofd, de lange grijze haren neerhangend, het raadsel der wereld te bedenken... Het geknor van haren hond, haren trouwen, eenigen vriend, heeft mannenstappen verraden;

Swanahild, gij wijze Woudvrouw, (106)
sedert meer als drie geslachten
wijddet gij den stam der Valken,
zoons en dochters, liefde en krachten.

Lang bij Woden reeds en Freia,
zijn zij allen heimgevaren
en ten heuvel, blijf ik eenzaam,
in mijn oude woning waren.

Doch de grijze drude verwijt hem bitter zijne genegenheid voor de christene Frankische Hildegonde : zij richt zich vreeslijk op en dondert :

Elmar, ga, ge zijt verloren (108)
stonde in brand u huis en schure
't ware een gloed met minder schade,
als u wacht van dezen vure.

Ga, ge zoekt den zwarten grave,
ga, ge zoekt den Sassenhater,
buig voor 't kruis den fieren nekke
buig den kop in 't kerstenswater.

Verwijt en voorzegging! Elmar, bloedig getroffen, verdiept zich in het woud en wacht op het sombere noodlot.

Zijne ziel had uitspanning noodig! Hij zoekt den grauwen eik, die als een heilige tempel werd vereerd daar Donar, de groote god, in zijne kruin woonde en van daar de stervelingen hoorde... Elmar, bevend op den heiligen grond, legt zijne wapenen neer om tot de godheid zijn blik te verheffen, knielt neder snakkend naar een lichtstraal voor de duisternissen zijns geestes :

Eenig Wezen, dat ik zoeke (115)
eeuwige, immer jong van dagen

. . . .

Gij die in dees boomkruin suizelt

. . . .

Zijt Ge Woden, zijt Ge Donar
ijdel klinken al die namen :
Gij zijt Gij, zijt de Onbekende
Een — en alheid, niet te omvâmen.

. . . .

ik geef op, geef Gij mij vrede!

Hoe diep heeft hier de dichter met psychologischen blik den afgrond gepeild der menschelijke ziel, die terwij zij wankelend en weifelend haakt naar een straalken zaligmakende waarheid, onwetens en onwillens den onbekenden doch waren God aanroept.

Doch hemel wat geritsel! Een pijl snort! Elmar zwankt neder! het moordtuig in de borst! Met bovenmenschelijke kracht springt hij op, rukt den vergiftigen pijl uit de wonde, springt toe en grijpt den vuigen snoodaard vast! Schande! Het is Gero, de koningsbode. Elmars groote ziel trilt van verontwaardiging over zulk een laf verraad. Hij wil zijn zuiver staal aan dit lage bloed niet bevlekken

Ga, een knechtshand moge u wurgen! (116)

Het zal dan waar zijn dat de edelheid zijner inborst hem meer en meer het slachtoffer zal maken van onmenschelijke schelmstukken. Hoe groeit onze ingenomenheid voor den ongelukkigen rechtschapen Elmar. Doch aan zijn lijden is geen einde : Het was vergadering van den Mallus of van het rechtsgeding in Saxen; de twaalf schepenen zetelen, Gero de koningsbode en de graaf zitten voor.

Gero, de duivelachtige Gero, beticht den fieren Elmar van moordpoging op hem den koningsbode, van offer aan de valsche goden en van brandstichting aan het huis van den graaf!

Een woedend gemompel stijgt op onder het Saksisch volk van den Mallus. Elmar, hun Elmar, de hoop van hunnen stam zou een moordenaar zijn! Neen! het roept wraak... Elmar moet zijne gramschap op Gero weerhouden :

Doch het spijt me dat mijn name
in uw adem dreef en sprake,
giftig is uw tong, ze zoedelt
alles wat ze roere of rake.

Doch Elmar vindt de twaalf edellieden niet om zijne onschuld te zweren. Saksen's adel is aan den leiband der Frankische overmacht geketend. De boeren en geheel het volk hebben het recht niet hunnen Elmar te wreken... Zij knarsetanden... Doch het onrecht zegeviert.

Eenzaam moet een boom ten gronde,
als een storm hem aan komt tasten,
kraakt zijn wortel, heen en weg zijn
al de vinken, zijne gasten.

Elmar wordt vogelvrij en in den ban van het keizerrijk verklaard.

Hier is het toppunt der handeling : wij zien de schandige listen van den koningsbode zegepralen en den onschuldigen Elmar in de uiterste ellende gedompeld. Zoo moest het zijn : het vuur des lijdens moest zijn hert en ziel louteren en tot grootere offers bereiden; aan de andere zijde moest de christen Gero den christen Gods-

dienst hem hatelijk maken opdat, wanneer hij eens den fieren hals mocht buigen voor het kruis, noch vrees noch woest geweld doch alleen overtuiging en verstand dit wonder zouden bewerken.

Elmar bloedend uit de wonde zijner borst, doch nog meer uit de wonden zijner ziel, dwaalt vogelvrij door het woud. Zijn vaderlijk erf heeft hij moeten vaarwel zeggen, alles overlatende aan den allerverachtelijksten, hebzuchtigen Gero... Zijn zweerd en zijnen ring heeft hij aan Hildegonde in het geheim beschikt, die ze trouw zal bewaren. Het volk had met hem het vuur des opstands tegen de looze Franken willen ontsteken, doch Elmar ziet de laaghertigheid van Saksens adel! Een oproer zoude een tweede bloeddoopsel als dat van Verden op hunne hoofden halen. . en hij onderwerpt zich aan de wet... Eenzaam, bevend van de koorts gaat hij verder! Zijne krachten ontgaan hem met het bloed! Hij valt eindelijk neder in de nabijheid van het convent van *Dertienlinden...* Een dienaar vindt hem langs den weg en leidt hem in het klooster, in wiens vrije schuilplaats de grijze abt Warin den banneling met alle zorgen omringt.

Zoo leidt hem dan eindelijk eene onzienlijke hand langs stormige wegen van onmenschelijk lijden naar het oord van rust en vrede. Doch de strijd van het lichaam is niets bij den strijd van de ziel! Ebbe en vloed wentelen rusteloos door zijn hoofd.

Intusschen is de vuige Gero van Gods straffende hand geraakt

Want, hinkt de wrake, zij zal komen.

Het volk heeft den lafaard schandelijk van Elmars hof verjaagd, en zoo moet dan eindelijk toch de ondeugd, na korten zegepraal, den tol aan de gerechtigheid betalen.

(*Wordt vervolgd.*) E. SOENS.

HET SOCIALISM & DE KATHOLIEKE GODSDIENST

II

ELKE is de toekomst van den katholieken godsdienst tegenover het socialism?

Catholicismus en socialism zijn geboren vijanden.

Het socialism is goddeloos van afkomst en van natuur.

Uit de goddeloosheid der philosophen van de verledene eeuw zijn twee wijsgeerige stelsels gesproten : socialismus en liberalismus, twee koppen van de Revolutiedraak.

Het socialism werd belemmerd in zijnen wasdom en is alsdan niet voortgeschoten.

Het liberalismus der burgerij heeft de overhand behaald en eene eeuw lang gewoeld. Het liberalismus heeft al gedaan wat het doen konde. Het heeft gewoeld zooveel als een stelsel woelen kan, alle grondvesten afgebroken welke het konde afbreken; ziel en lichaam aangetast, met de scholen en de huisgezinnen door zijne schijnheiligheid en losbandigheid, de overheid door zijnen woelgeest, den arbeid en de werkplaats door zijn onmenschelijk Manchesterdom te bederven.

Na eene eeuw gaan de oogen open. Alwie het wel meent met den godsdienst, met de zedeleer, keert er zich van af als van eene pest. De werklieden hebben ook ondervonden dat het woord *vrijheid* op de lippen van het liberalism eene huichelarij was, alsmede eene handleiding tot noodwendige verdrukking. Het libera-

lismus ligt zieltogend. Het heeft en zal misschien nog lang stuiptrekkingen hebben : maar toch zijne bewegingen zijn stuiptrekkingen van eenen stervende. Alwie oogen heeft om te zien moet dit zonderling verschijnsel bemerken.

Het socialism wiens eersten voorstaander, te weten Babeuf, het Burger-Liberalismus op het schavot gebracht heeft, is nochtans met zijnen aartsvader niet gestorven. Het heeft van lieverlede nieuwe verdedigers gevonden. Na een tijdstip van allerhande utopiën, bekroond met eene revolutie in 1848, is het als partij duchtig ingericht geworden. Het heeft overal, met de volksdrommen in beroering te brengen, het liberalismus onttroond en zal eerlang overal zijne plaats innemen.

Het socialism heeft al de ongodsdienstigheid van het liberalismus opgenomen.

Liberalismus en socialismus zijn vijand op huishoudkundig gebied : op alle andere gebieden zijn zij naar bevriend, als vader en kind.

De gelijkheid, zooals ze het socialism verstaat, verwerpt het bestaan van God, miskent en haat alle overheid die van God komt, en is in strijd met den Godsdienst zelfs op huishoudkundig gebied. Immers, het socialism ziet in alle ongelijkheid, welke het toevallig heet, eene onrechtveerdigheid. De Godsdienst daarentegen, hoe talrijk ook de misbruiken van den tegenwoordigen toestand wezen mogen, misbruiken welke hij erkent en doemt, leert toch dat het verschil van eigendom onder de menschen in zich zelven geene onrechtveerdigheid is. Moest het socialism den godsdienst erkennen, het zoude staken eene rechtsleering te wezen om slechts utopie te worden, gelijk er vele gemaakt werden van af Thomas Morus tot de hersenschimbouwers van heden. Daarom hebben wij gezeid dat het socialism zelfs op huishoudkundig gebied, *van natuur* ongodsdienstig is.

Er volgt hieruit dat de vrede tusschen catholicismus en socialismus onmogelijk is. De strijd moet zijn op leven of dood.

Wie van beide zal nu den zegepraal behalen? De

socialisten, gelijk al de andere vijanden van den katholieken Godsdienst, roepen triomf van het begin af van den strijd.

Wij hebben in ons eerste artikel gezien hoe het dagblad « Le Peuple » de zaak inziet : « Om logiek « te zijn moet de werkliedenpartij stand nemen ter « zelfder tijde op het terrein van den klassenstrijd en « van den *strijd tegen de Kerk* ». « De vrijdenkerij « leidt dus naar het socialism... Zij moet tegenovèr het « christen ideaal een ander ideaal stellen, stellig en « vatbaar, *de religie der menschheid* ». — « De katho- « lieken die zich zouden inbeelden dat de dood van « het Doctrinarism in ons land het einde van den oorlog « tegen de Kerk zal medebrengen, geven zich aan won- « dere begoochelingen over; 't en is maar nu dat de « strijd gaat beginnen..... De nieuwe godsdienst heeft, « gelijk de katholieke Godsdienst, zijne apostelen en « zijne martelaren : hij heeft eene wonderbare waarborg « van welgelukken, te weten de bliksemsnelle spoedig- « heid zijner voortplanting. Aan deze teekenen moet de « Kerk erkennen dat haar stervensuur welhaast slaan « zal..... » Voor Benoît Malon is dit stervensuur reeds geslegen : « De christene beschaving, zegt hij, zoude « niet meer kunnen leven in den hedendaagschen weten- « schappelijken en maatschappelijken dampkring. Zij is « dood, al gebaart zij te leven. »

Doch, dit is al prietpraat, en het eenigste dat wij daarop te bemerken hebben, is de spreuk van den dichter :

Les morts que vous pleurez se portent assez bien!

Zal die strijd tusschen catholicism en socialism een geweldige strijd zijn, een vervolgingsstrijd?

De socialisten van heden, als zij ernstig spreken, zeggen neen : de strijd, zeggen zij, zal alleenlijk bestaan tusschen twee gedachten. Het geweld zal onnoodig worden : het catholicismus zal van zelfs sterven. Ziet, voegen zij erbij, hoe het zich reeds nu niet anders kan verdedigen tenzij met sluwheid en listigheid : « De krijgskunst « gebruikt in den wereldbrief van Leo XIII, bestaat

« hierin, dat men toegeeft aan de noodwendigheden van « den tijd op puntjes van klein belang, terwijl men « vasthoudt en sterker vasthoudt dan ooit aan hetgeen « de grond van de kwestie is Deze krijgskunst is geens- « zins nieuw : de Kerk stelt ze in werke sedert den « oogenblik dat de geboorte der nijverheidswereld de « leenroerige orde is komen in duigen slaan, en dat « hare macht zich heeft gekwetst gevoeld. In duigen « geslegen door de hervorming der XVI[e] eeuw, schaft « de Kerk den handel der aflaten af; maar in de kerkver- « gadering van Trenten steunt en versterkt zij het gezag « dat zij toekent aan de overlevering die betwist was. « De Revolutie slaat hare hierarchie uiteen, neemt hare « goederen in beslag, het Concordaat verbreekt de ban- « den welke de Fransche nationale kerk aan den Hei- « ligen Stoel verbinden : de Kerk teekent het Concordaat « maar herstelt de opperheerschappij van Roomen met « het afkondigen der pauzelijke onfaalbaarheid. De « wetenschap betwist hare heilige boeken, de Kerk « speelt oolijk met de wetenschap, maar bevestigt zonder « schroomen het recht dat zij eischt hare overleveringen « tegen de wetenschap aan te kleven, met het geloofs- « punt der Onbevlekte Ontvangenis uit te roepen.

« En nu dat de vraagstukken, gesteld door de « schikking van den arbeid, boven alle andere gesteld « worden bij alwie bezorgd is voor de maatschappelijke « orde, proeft de Kerk dezelfde kunst. Maar deze behen- « digheid heeft haar niet belet verslegen te worden door « de hervorming, verslegen door de omwenteling, ver- « slegen door de wetenschap, en zal haar ook niet « beletten verslegen te worden door het socialism. » (Le Peuple, 19 mai 1893.)

Voor als nu zeggen onze socialisten, dat zij de vernietiging der katholieke geloofsleering van de wetenschap verwachten. In *Vooruit* teekenen zij rondekens om te bewijzen dat er geen hemel bestaat. Zij beweeren dat, indien er een God bestond, donder en weerlicht, ramp en ellende zouden onmogelijk zijn. Och arme! is

het met zulke wetenschap dat zij de katholieke geloofsleering moeten ondermijnen, het werk zal lang aanslepen!

Maar laat eens het socialism aan het roer komen, (en wie kan voorzeggen dat zulks nooit zal gebeuren?), dan zal het spel veranderen. Gelijk het liberalismus, zoo zal het socialismus aan de vervolgingszucht offeren. In den naam van de schijnheilige spreuk, ontleend ten anderen aan het liberalismus : « alsdat godsdienst privaatzake is, » zullen de socialisten er op los gaan om den katholieken godsdienst alle openbaar bestaan te weigeren, scholen en huisgezinnen te verpesten en den geest des volks naar volledige ongodsdienstigheid te keeren.

De sterkste hinderpaal zal de katholieke geestelijkheid zijn. Daarom zal het socialism aan de geestelijkheid den oorlog verklaren. Zijn programma zal luiden en luidt reeds nu als volgt : « Wij zijn tegen de leering « niet : die zal van zelfs ineenvallen gelijk een kaar- « tenkasteel onder den drang der wetenschap : maar « wij zijn tegen de priesters omdat zij het volk beletten « tot het socialism over te gaan, aldus tegen het volk « zijn, en als zijne vijanden optreden. »

Intusschen zal het socialism van langs om beter inzien dat het christendom, tot *zelfs in zijne eenvoudigste leeringen*, zijnen weg zal dweersboomen.

Zoolang als de menschen rechtzinnig het *Onze vader* bidden, zullen zij daardoor zelf van het socialism afgekeerd worden. Het *socialismus* leert dat er noch God, noch ziel, noch hemel is, en dat, op het einde van het spel, de stof de eenige vattelijke wezenheid is die er bestaat. Het *Onze vader* leert de menschen eerst van al zorgen voor het zedelijke : *geheiligd zij uw naam; ons toekome uw rijk; uw wil geschiede op de aarde als in den hemel.*

Het *socialismus* leert de menschen hunkeren naar stoffelijken overvloed en den hemel zoeken op de aarde. Het *Onze vader* leert de menschen tevreden zijn met het dagelijksch brood : « *Geef ons heden ons dagelijksch brood.* »

Het *socialismus* wil den klassenstrijd, en ja den klassenhaat : het *Onze vader* leert de menschen malkander beminnen, niemand haten en zelfs hunnen vijanden vergeven : « *En vergeef ons onze schulden, gelijk* « *wij vergeven onze schuldenaren.* »

Zoo is het dat het socialismus zal moeten kiezen tusschen ondergang en geweld. Het zal geweld kiezen, even als tot hiertoe al de vijanden van den katholieken Godsdienst het geweld gebruikt hebben.

En de uitslag?....

Dit herinnert mij eene bladzijde welke Graaf Joseph De Maistre geschreven heeft op het einde der verledene eeuw, als het Fransch schrikbewind, bloeddronken, den katholieken Godsdienst poogde in de modder en het bloed te versmooren. De Maistre schreef in 1796 (Considérations sur la France, C. V.) : « Weest aandachtig, « gij allen welke de geschiedenis niet geleerd heeft. « Gij zeidt dat de scepter de pauzenkroon ondersteunde. « Welnu! er is geen scepter meer : in het groote strijd- « perk werd hij gebroken en de stukken ervan liggen « in het slijk. Gij wist niet tot hoever de invloed eener « rijke en machtige priesterschap kon onderstand bieden « aan de geloofswaarheden welke zij predikte; ik geloof « moeielijk dat er eene macht is die kan doen geloo- « ven; doch, laat ons hierover glijden. Er zijn geene « priesters meer. Men heeft hen weggejaagd, verworgd, « vernederd; men heeft hun alles ontroofd; en dezen « die ontsnapt hebben aan de guillotien, aan de brand- « stapels, aan de dolken, die noch versmoord, noch « neergeschoten, noch vervoerd werden, ontvangen nu « de aalmoes welke zij eertijds gaven. Gij vreesdet de « kracht der gebruiken, het ontzag der overheid, de « begoochelingen der inbeelding : van dit alles bestaat « er niets meer : er bestaan geene gebruiken meer, er « zijn geene meesters meer : iedere mensch is meester « over zijn verstand. Het philosophism heeft de moortel, « die de menschen onder malkander verbond, uitgebrok- « keld : er zijn geene zedelijke vergaderingen meer. De

« burgerlijke overheid, uit al hare krachten werkende « aan de vernietiging van het oud stelsel, geeft aan « de vijanden van het Christendom al de ondersteu-« ning welke zij voortijds aan het Christendom zelf « verleende : het menschelijk verstand neemt alle moge-« lijke vormen aan om den ouden nationalen Godsdienst « te bestrijden. Deze pogingen worden toegejuicht en « bezoldigd, en de pogingen daartegen worden aanzien « als misdaden. Gij hebt niets meer te vreezen van « den toover der oogen, die altijd de eerste zijn om « bedrogen te worden; noch prachtig apparaat, noch « ijdele ceremonien kunnen nog menschen bekoren vóór « dewelke men sedert zeven jaren alles misbruikt en mis-« handelt. De kerken staan gesloten en gaan niet meer « open tenzij voor de luidruchtige beraadslagingen en « de baldadigheden van eene onbeteugelde menigte. De « autaren liggen ten gronde; men heeft afzichtelijke « dieren door de straten geleid, getooid met het pries-« terlijk gewaad; de heilige vaten hebben gediend voor « afschuwelijke wulpschheden en op deze autaren welke « het al oud geloof met ingetogene cherubynen omringde, « heeft men naakte boelerinnen laten plaats nemen. « Het philosophism heeft dus geene klachten meer in « te brengen; alle menschelijke kans is ten zijnen voor-« deele; alles wordt gedaan te zijner bate en tegen « zijne mededingster. Behaalt het de zege, het zal wel « niet mogen zeggen gelijk Cesar : gekomen, gezien en « gezegepraald! maar toch het zal de overwinning « behaald hebben : het mag juichen en zich neder-« zetten op een neergeveld kruis. Maar, staat het chris-« tendom uit deze schrikkelijke beproeving op zuiverder « en sterker dan te voren; slaagt het den christenen « Hercules, met zijne eigene krachten alleen, den *zoon « der aarde* op te heffen en tusschen zijne armen te « versmachten, *patuit Deus!* »

Dit alles belet niet dat vele afvallen te verwachten zijn. Als de vervolging woedde tegen de priesters op het einde der verledene eeuw, een zeker getal pries-

ters zijn afgevallen; als het liberalism opgedaagd is onder de burgerij, een groot deel der burgerij heeft zich daarmede laten besmetten; (namelijk in Belgie is er schier geene gemeente waar het liberalism de overhand niet behaald heeft, zoodanig dat men België op het liberalism heeft moeten heroveren); als de schoolstrijd woedde, zijn een groot getal schoolmeesters afvallig geworden : nu dat het socialism de werklieden komt bekoren, het ware buiten verwachting indien niet een zeker getal werklieden afvielen.

Doch, dit zal maar zijnen tijd duren! *Per crucem ad lucem!*

In de vijftiende eeuw was er eene sekte opgestaan, te weten de *Lollaards,* die, gelijk nu het socialism, in geheel westelijk Europa woelde. Zij was, even als nu het socialism, in geweldige vijandschap met den katholieken Godsdienst. Zelfde huishoudkundige beloften als nu; zelfde beschimpingen en lasteringen tegen al wat heilig is. De Lollaards hadden den naam aangenomen van *Fratres liberi spiritus*. In den naam alleen ziet men reeds het gevierde *vrijheid*, *broederlijkheid*, *gelijkheid* duikelen. Zij hadden hulp van eene soort van progressisten van dien tijd, die *homines intelligentiæ* heetten, gelijk de socialisten hulp krijgen van onze hedendaagsche progressisten welke ook den naam van *vrijdenkers* opnemen! De strijd is hevig en hardnekkig geweest!

Welnu wie spreekt nog van de *Lollaards*, de *Fratres liberi spiritus*, en de *homines intelligentiæ*? Schakel in die lange keting van dwaalleeringen die tegen den katholieken Godsdienst zijn opgestaan, zal het socialism het lot ondergaan van de andere schakels, dat is zijne kreits omloopen, tot dat het onder de versletene wapenen van het arsenaal der leugen moet gebergd worden.

En dan?

Gelijk Redewitz gedicht heeft :

Dann werden neue Lieder
Der Menschheit Herz durchwehn,
Und werden auf und nieder
Durch alle Lande gehn.

Wij zouden ons voortuitzicht kunnen staven op de beloften van het Evangelie. Wij hebben liever te luisteren naar de stem van eenen protestant, te weten, den wel bekenden Macaulay, in de *Edinbourgh Review* van October 1840 : « De geschiedenis der Roomsche kerk, « knoopt de twee groote tijdstippen der menschelijke « beschaving aaneen. Onder de instellingen die nu « bestaan is er niet eene welke het gedacht achteruit « brengt tot die tijden alswanneer de rook der offering « opsteeg uit het Pantheon, en luipaarden en tijgers « sprongen in het Amphitheater van Flavianus. De « fierste koninklijke huizen zijn slechts van gisteren, « vergeleken met de stamlijn der Pausen... Het paus« dom blijft recht, niet in staat van verval, niet als « eene oudheid; maar vol leven en frissche jeugd. De « Katholieke Kerk zendt altijd voort tot de verste uit« einden van de wereld, geloofszendelingen, even ieverig « als deze die aanlandden in Kent met Augustinus; zij « streeft altijd voort tegen vijandelijke koningen met « den zelfden geest waarmede zij Attila te gemoet « streef. Het getal harer kinderen is grooter dan in « gelijk welk eenen der vorige tijden. Hare aanwinsten « in de nieuwe wereld hebben meer dan gedekt het« geen zij verloren heeft in de oude wereld. Haar « geestelijke invloed strekt over de breede streken die « liggen tusschen de vlakten van den Missouri en de « kaap Hoorn... De leden dezer vergadering zijn onge« twijfeld niet min dan honderd vijftig millioenen in « getal; en het ware moeielijk om bewijzen dat al de « andere christene secten te zamen genomen, tot hon« derd en twintig millioenen stijgen. Verders, wij en « zien geen een teeken dat het einde van hare lange « heersching nadert; zij zag het begin van al de staats« besturen en al de kerkelijke instellingen die nu bestaan « in de wereld; en wij zijn niet verzekerd dat zij niet « bestemd is om hunner alle einde te zien. Zij was « groot en geeerbiedigd vooraleer de Saks zijnen voet « op Bretanje stelde — vooraleer de Frank den Rhijn

« had overschreden — als de Grieksche welsprekendheid « nog bloeide te Antiochie — als afgoden nog vereerd « waren in den tempel van Mecca. En zij zoude nog « wel kunnen bestaan, met onverminderde kracht, als « ievers een reiziger uit Nieuw-Zeeland, te midden eene « wijde eenzaamheid, stand zal nemen op eenen gebro- « kenen boog der Londenbrugge om de puinhoopen « van St Pauwelstempel af te schetsen! »

Het ware moeielijk, met eenige gegronde reden, de zelfde duurzaamheid toe te kennen aan landsbesturen en wereldlijke mogendheden, als aan het Pausdom. Wij zien nu reeds den eenen troon na den anderen in het stof tuimelen. Komt het socialism boven, dan zullen andere troonen in den grond stuiven. Niet alleen het koningdom, maar alle statelijke vorm wordt door het socialism aangerand en bestreden. Het Pausdom moet dus noodwendig de eenige reddingsplank van het maatschappelijk leven worden. Cardinaal Manning steunde op zulke beschouwingen als hij zeide dat de toekomende eeuw zoude de eeuw zijn van de volksmacht en van het Pausdom.

« Indien de tegenwoordige drager der pauzelijke « almacht een zonderling veel glanzender aanzien bezit « dan velen zijner voorzaten, zoude het niet zijn omdat « hij op dezen oogenblik de eenige onbetwiste verte- « genwoordiger der overheidsgedachte is? Aldus heeft « het de geschiedenis der drie laatste eeuwen gewild : « zij heeft zich ontvouwen zonder rekening te houden « van de pausen en dikwijls tegen hunnen dank : men « zoude zeggen dat zij moet sluiten met eene verhoo- « ging van het pausdom, welke het verloop der vorige « gebeurtenissen niet liet voorzien. »

Aldus schreef het vrijdenkersblad « Le Journal des Débats » ter gelegenheid van de sluiting der pauzelijke jubelfeesten in 1894.

E. DE GRYSE.

Kortrijk, den 22 *Februari* 1894.

DE IROKEZEN.

Onder de vele roodhuidenstammen, die weleer Noord-Amerika in bezit hadden, en door de witten verdrongen werden, zijn bijzonderlijk de Irokezen merkweerdig, omdat zij reeds vroeg door betere staatsinrichting groot overwicht boven andere stammen verkregen, en veel meer dan dezen zich den Europeanen geducht maakten.

Ten tijde der hollandsche ontdekking in 1609 hadden de Irokezen sedert kort de landstreken tusschen de vlieten Hudson en Tennessie bezet, die zij tot tegen het einde der 18e eeuw bewoonden. De vijf volkjes uit welke zij bestonden, waren toen reeds min of meer vereenigd, maar de eigenlijke bondsinrichting die hen zoo sterk maakte, en die zelfs aan beschaafde volkeren tot voorbeeld kon dienen, namen zij eerst later aan.

Van hunne geschiedenis vóór de hollandsche ontdekking is niets bekend dan onzekere overleveringen. Men weet slechts, dat zij tot de Adirondaks behoorden of wel hun onderworpen waren, en maar éénen, weinig talrijken stam uitmaakten. Van de Adirondaks leerden zij het krijgs- en het jachtpad betreden, en toen hun getal toenam beproefden zij onafhankelijk te worden, maar werden overwonnen en konden de vernieling maar ontgaan met andere woonsten te zoeken.

Men vindt hen daarna aan de oevers der Seneka weder, waar zij zich in verscheidene stammen splitsten. Zoo ontstonden de Mohawks, dan de Oneidas en Onondagas, eerst vereenigd, daarna gescheiden; evenzoo waren Senekas en Kajoegas

lang maar één stam, totdat de Kajoegas een volkje op hun eigen werden.

Die vijf stammen geraakten in bloedigen kamp tegen degenen, die zij in hunne nieuwe woonsten aantroffen, waaruit zij ze eindelijk verdreven. Maar nu geraakten zij onder elkander in strijd. De Onondagas erkenden het eerst, dat daardoor hunne gansche vernieling niet lang kon uitblijven, en stelden innige verbroedering voor. De andere stammen erkenden de wijsheid des voorstels, en na algemeene berading der hoofden werd de bond gesloten, die de Irokezen boven de andere Roodhuiden verheffen en hunnen eigen ondergang verhinderen moest.

Na het stichten des bonds wies hun getal, macht en invloed spoedig. Een uitwerksel des bonds was ook hooger zelfvertrouwen, bron van zucht naar krijgseer en veroveringen, welker natuurlijk gevolg aanhoudende oorlogen tegen alle geburen was. Het bewustzijn hunner macht wekte weder bij hen den nooit gansch vergeten wensch aan de Adirondaks wraak te nemen; na vijftigjarig kampen waren hunne voormalige meesters bijna geheel te niet.

Met de stichting der hollandsche handelsnederzetting te Oranje (nu Albany), begon voor de bondgenooten een nieuw tijdvak. Zij knoopten vriendelijke betrekkingen met de Hollanders aan en onderhielden ze tot in 1664, wanneer de hollandsche bezittingen langs den Hudson aan de Engelschen overgingen. Dezen sloten een verdrag met de Irokezen, die het getrouwelijk hielden, totdat de onafhankelijkheidsoorlog der volksplanting tegen het moederland aan dezes heerschappij een einde maakte.

Tegen de Franschen in Kanada leefde de bond in bestendige vijandschap, totdat in 1760 het land door de Engelschen veroverd werd; en hoofdzakelijk aan die vijandschap is toe te schrijven dat de inbezithouding van Kanada door de Franschen mislukte.

Met het bezit der vuurwapens begon voor goed de overmacht der Irokezen over de andere wilde stammen, die zij allengs verdrongen of vernielden of schatplichtig maakten. Zoo was dan hun naam een schrikroep voor de andere volkeren, en het verschijnen van éénen Mohawk was soms genoeg om hoopen andere Roodhuiden op de vlucht te jagen. Naar alle richtingen strekten de Mohawks, de Senekas en de drij andere stammen hunne veroveringen en plunder-

tochten uit, en ras achter een moesten de Shawnies, Suskwehannaks, Nantikoken, Oenamies, Delawaren en Miezies het gewicht van hunnen arm voelen.

Omtrent honderd jaren lang, tot in 't begin der 18e eeuw, voerden de Irokezen bijna onophoudend krijg, en strekten hun gebied uit over de huidige staten Nieuw-York, Delaware, Maryland, Nieuw-Jersey, Pensilvanië, gedeelten van Virginië, Ohio, Kentuckie, Tennessie, Illinoos en Michigan, en een deel van Nieuwengeland en Opperkanada. Maar wat tot hunne macht en hunnen roem geleid had, werd tevens de oorzaak van hun zinken, dat nu allengs begon, want de gedurige oorlogen hadden, hoewel de Irokezen zegers bleven, hun getal zeer verminderd. Wel zouden zij, door het overwicht dat de onverbreekbaarheid huns verbonds hun gaf, hunne heerschappij over de Roodhuiden staande gehouden hebben, ware niet een sterkere vijand hun tegengetreden. De Franschen deden moorddadige invallen op hun gebied, om zich over de dikwijls geledene schade te wreken. Hunne dorpen werden verbrand en velen hunner krijgers gedood. Wilde, verwoestende krijgstochten werden beiderzijds in vreedzaam land gedaan, en overwon ten slotte de taaie volharding der Irokezen, toch hadden zij gevoelige en erge verliezen geleden. Bijzonder waren de landen der Mohawks, Senekas en Oneidas herhaaldelijk door de Franschen verwoest geworden. Eindelijk werd een vrede gesloten die tot in 1755 duurde, wanneer tusschen Frankrijk en Engeland de krijg uitbrak die in 1760 door het afstaan van Kanada aan de Engelschen eindigde.

Niet slechts tot aan het begin van den amerikaanschen onafhankelijkheidsoorlog waren de Irokezen aan 't verbond met de Engelschen getrouw, maar ook in dien oorlog stonden zij hunnen ouden vrienden terzijde, voor welke getrouwheid zij zwaar zouden boeten.

Daar de Irokezen uit vijf stammen van éénen oorsprong bestonden, noemden zij zich geerne « de vijf volkeren », welken naam zij in « zes volkeren » veranderden, toen in 1715 de Tuskaroras, die uit Noordkarolina verdreven en van denzelfden oorsprong als de Irokezen waren, den bond bijtraden.

Hun getal ten tijde hunner macht is uiterst moeielijk te bepalen, en wordt door verschillende schrijvers van 10.000 tot 70.000 opgegeven; tegenwoordig zijn er in de Vereenigde

Staten en in Kanada nog maar weinige duizenden. Hun verval begon bij hun nader kennismaken met de Europeanen, die hun de vuurwapens, maar ook het veel ergere vuurwater aanbrachten. Dat was omtrent het midden der 17e eeuw, wanneer hun getal én hunne macht het grootste waren; men schattede hen toen : Senekas 10.000, Kajoegas 3.000, Onondagas 4 000, Oneidas 3.000, Mohawks 5.000. Eene eeuw later was die bevolking tot de helft gesmolten, en waren de Mohawks het meeste afgenomen.

Bij het uitbreken des onafhankelijkheidsoorlogs wenschten de Amerikanen, zoo wel als de Engelschen, hunne hulp, maar zij waren engelschgezind en verklaarden zich spoedig tegen de Amerikanen. Voor de laatste maal betraden zij het krijgspad, niet voor henzelven, maar voor de door hen erkende rechten hunner overzeesche bondgenooten. Alleen de hoofden der Oneidas bestreden dit besluit als onwijs. Eenstemmigheid in besluiten, was eene bondswet, en de tegenspraak der Oneidas moest dus den krijg der zes volkeren tegen de Amerikanen beletten. Maar de tijd had den bond reeds losser gemaakt, en na eenig getwist werd elk volk vrij gelaten voor zich zelf te beslissen. De Mohawks, Onondagas, Kajoegas en Senekas namen dan de wapens op ten gunste van Engeland. Tot straf verwoesteden de Amerikanen hun gebied, en toen in 1783 Engeland en de Vereenigde Staten vrede maakten, bleven de Irokezen aan hun lot overgelaten. Hun bond was door het krijgvoeren der afzonderlijke volkeren verbroken, en na den vrede niet hernieuwd geworden, zoodat hun bestaan als staat ophield; zij kwamen onder het oppergezag der Vereenigde Staten, en werden er gansch afhankelijk van.

De Mohawks weken ten grootsten deele naar Kanada, en stelden zich onder Engeland's bescherming. Den Oneidas ging het nauwelijks beter, hoewel zij buiten alle vijandschap tegen de Vereenigde Staten gebleven waren; talrijke nederzettingen van witten maakten hunne bezittingen weerdeloos voor hen, en zij waren verplicht ze voor eene geringe som aan de regeering af te staan. Zoo geraakten de Irokezen naar alle richtingen verspreid, en enkele hoopen zetteden zich hier en daar neder, zonder gemeenschappelijk vereenigingspunt.

Zoo wonen nu in Kanada drij of vier honderd Oneidas. De Onondagas zijn in hun lietelijk afgelegen dal nog

het beste bijeengebleven, de Kajoegas daarentegen geheel verstrooid, zoodat men ze nog maar afzonderlijk vindt; in 1789 gaven zij bij verdrag hun land aan de regeering over. De Tuskaroras trokken naar de Niagaralandstreek. Ook de Senekas werden uit hun omvangrijk gebied verdrongen; zij waren verstandig genoeg, hun land bij verdrag af te staan, en behielden zich, gelijk deels ook de andere stammen, slechts hier en daar een onbeduidend stukje, om een lievelingsdorp of eene in eerbied gehoudene begraafplaats voor vernietiging te bewaren.

In al die verhandelingen was de regeering der Vereenigde Staten rechtveerdig en nauwgezet, en nu nog trekken Irokezen hun onderhoud uit renten van gelden waarvoor hunne vaderen den grond afstonden. Daartegen steekt leelijk het gedrag sommiger landerijgezelschappen af, die met bedrog en geweld poogden het overschot der Senekas uit de hun overgeblevene bezittingen te verdrijven.

In 't Westen des staats Nieuw-York zijn er nog ongeveer 2000 Senekas; in Kanada bij de Grand River, eenige honderden Mohawks, en eenigen nabij Kingston; verders misschien een duizendtal Onondagas, Kajoegas, Tuskaroras en Oneidas. Die zwakke overblijfselen hebben geenen schijn van macht bewaard.

Er bestaat nog een zeker streven naar samenhang, en naar handhaving eener schaduwe des ouden bonds. Vandaar de van tijd tot tijd gehoudene raadsvergaderingen, om nieuwe hoofden te kiezen. Behalve bij de Oneidas en Tuskaroras zijn de meeste leden der stammen nog heidenen, hoewel ook velen gedoopt zijn. Ook de gebruiken hunner voorouders worden nog veelal nageleefd.

Door het erkennen van één hoogste wezen verhieven de Irokezen zich verre boven de beschaafdste volkeren der oudheid; wat de oude wijzen het Opperwezen hieten, was een veel onzekerder begrip dan wat een groot gedeelte van 't roode ras als den Grooten Geest vereerde. Bij de ouden wisten slechts de wijsgeeren van dat Opperwezen; bij de Irokezen was de Groote Geest de God des geheelen volks. Of de goden het heelal bestuurden, daarover waren de meeningen der ouden verschillend; maar de Irokezen erkenden in den Grooten Geest hunnen schepper en den oorsprong aller macht. Wel konden zij zich daarbij niet voor bijgeloof bewaren, maar werden toch van eigenlijke afgoderij afgehouden.

De Groote Geest bestuurde volgens hen de geheele wereld en de aangelegenheden der roode menschen; doch zij hielden hem slechts voor den God der Roodhuiden alleen. Zij brachten hem dank voor zijne weldaden en baden om voortzetting derzelven. Nochtans waren hunne begrippen zijner eigenschappen niet volkomen duidelijk; zij hielden hem voor weldadig, rechtveerdig en onsterfelijk, maar zijne onstoffelijkheid en alaanwezigheid waren hun niet klaar, en hij was meer de beheerscher dan de schepper der stof.

Benevens den Grooten of Goeden Geest, geloofden zij ook nog aan eenen boozen; naar sommige overleveringen waren zij tweelingbroeders. In minderen graad had ook de booze geest scheppende macht, en schiep gedrochten en de giftige dieren en planten. De eene heerschte over alle goed, de andere over alle kwaad; maar de goede had de macht om den boozen te bedwingen.

Buiten die beide hadden zij nog eenige ondergeschikte geesten, boden en dienaren des goeden of des kwaden. Eenigen hadden lichaamsgedaante, naam, en zelfs vaste woonst. Door hunne bemiddeling was de Groote Geest alaanwezig en bestuurde hij het lot der menschen. Hij vertrouwde den donder aan He-No, die tevens de stem der waarschuwing en het werktuig der straf was; ook het bestuur van wolken en regen was hem opgelegd, en derhalve vruchten en oogst; hem was macht over alle boozen, tooveraars en heksen gegeven, en hij was de vreeslijke straffer aller misdaden. Hij woonde lang onder den Niagarawaterval. Tot betere vervulling zijner taak gaf de Groote Geest hem drij naamlooze helpers. De Irokezen noemden hem ook Grootvader.

Ga-Oh was door den Grooten Geest tot beheerscher der winden gesteld; men dacht hem in de gedaante eens grijsaards, in eenzaam oord door tal van wederspannige winden omgeven, die hij beteugelen moest, terwijl hij zelf geboeid was, en uit die pogingen tot beteugeling verklaarde men de winden op aarde, van het lispelende zuchtje tot den woedenden storm.

Tot de liefelijkste gedaanten in die godenleer behooren de drij zusters, de geesten der spaansche tarwe, der boonen en der meloenen. Die gewassen hield men voor een bijzonder geschenk des Goeden Geestes, en hunne bewaking was bijzonderen geesten toevertrouwd, die men zich voorstelde als liefelijke meisjes. Dit drijtal heet *ons leven, onze*

voedsters; afzonderlijk hadden zij geene namen, zij werden altijd samen genoemd. Volgens de overlevering gaf de spaansche tarwe voortijds tegen minderen arbeid veel rijkeren oogst, tot dat eens de booze geest, uit nijd tegen de menschen, over de velden kwam zweven en verdorrenden dauw liet vallen; en als nu de wind door de halmen suist, dan is dat de geest der spaansche tarwe die over de verlorene vruchtbaarheid klaagt.

Ook de geesten der artsenijkunde, des vuurs, des waters, der boomsoorten en vruchtdragende gewassen waren boden des Goeden Geestes, en werden in 't algemeen *onzichtbare helpers* genoemd. Doch niet al die geesten werden geeerd: zij golden maar voor de middelen waardoor de Groote Geest zich alaanwezig maakte, als van hem uitgegane krachten.

Ondergeschikte schadelijke geesten werden door den geest des boozen geschapen: ziekten, heksen, tooveraars, geesten van giftige dieren en planten. Tegen hen en hunnen invloed werken de Goede Geest en zijne boden; tot vereering dezer laatsten hield men den tabak best geschikt, op welks wolkjes de gebeden omhoog gedragen werden. Het geloof aan heksen en tooveraars bestaat nog bij de Irokezen, en gaat tot het wonderbaarste en bovennatuurlijkste. Elke mensch zonder onderscheid kan, zoo gelooven zij, door den boozen geest aangegrepen en in tooveraar of heks veranderd worden; zulke bezetene kan de gedaante van elk dier aannemen om zijne kwade voornemens te volbrengen en daarna zijne eigene hernemen; om aan vervolging te ontsnappen kan hij zich ook in iets levenloos veranderen; tooveraar en heks verliezen hunne persoonlijkheid en worden met den drang tot kwaad doen vervuld, en schaden dan liefst degenen die hun duurbaar waren. Die neiging tot bijgeloof wordt grootendeels door fabelachtige overleveringen gevoed, die van een dwergenras vertellen dat onder de aarde woont, en van eenen reuzenbuffel die geheele wouden onder zijne hoeven vertrapt, van gloedoogige koppen die door de lucht zweven, van eenen monstermoskito wiens tromp eenen menseh doorboort en opeens al zijn bloed wegzuigt, van een volk steenen reuzen verre in 't Noorden, en van andere wondere lotgevallen en fabelwezens. Aan de waarachtigheid van dat alles leert de Irokees van jongs afaan gelooven, en twijfelt er zijn leven lang niet meer aan.

Van de onsterfelijkheid der ziel zijn zij vast overtuigd, gelijk het geheele roode ras. Het gelukzalig verblijf der zielen stellen zij verre in 't Westen achter de ondergaande zon. Sommige misdaden, onder andere tooverij en moord, worden naar hunne begrippen eeuwig gestraft.

Eerbied voor de ouderlingen was hun een godsdienstplicht. Bij de zwervende stammen der wildernis werden hulpelooze grijsaards verlaten of gedood; maar de Irokezen hadden bij de stichting huns bonds reeds vaste dorpen, waar de grijsaards verzorgd werden. Onderdanigheid der kinderen, broederlijkheid onder stamgenooten, en gastvrijheid golden ook voor den wil des Grooten Geestes, alsmede eerbied voor de dooden. Ook bij hen was begraven iets zeer gewichtigs, dat echter niet altijd op dezelfde wijze geschiedde; er zijn geraamten zittend gevonden, met een geweer tegen den schouder en 't gezicht naar 't Oosten; andere lijken werden op planken liggend tusschen de boomtakken aan de lucht blootgesteld, totdat er nog slechts de beenderen van overbleven, die dan terug naar des overledenen huis gebracht en bij die der voorouders gelegd werden : bij krijgsgevaar of dorpsverplaatsing werden dan de gebeenten der geheele gemeente in één graf begraven.

Volgens de begrippen der Irokezen had de ziel voor de reis ten hemel een jaar noodig, en zoo lang duurde dan ook de rouw; later echter is deze tot tien dagen verkort. Men geloofde dat de ziel het lijk nog eenigen tijd omzweefde éér zij het voor goed verliet. Voortijds ving men eenen vogel en liet hem den avond der begrafenis vliegen, om de bevrijde ziel ten hemel te dragen.

Over den toestand der afgescheidenen waren de begrippen zeer onduidelijk; men dacht nochtans algemeen dat zij gedurende de hemelreis hetzelfde voedsel als op aarde gebruikten, waarom dan overvloedig spijs en drank in 't graf gelegd, en daarop voor de toebereiding vuur ontstoken werd; ook zijne wapens gaf men den doode mede. Was eens de rouwtijd om, dan werd des dooden naam niet meer uitgesproken, om de smart niet te vernieuwen. Uit de overtuiging dat de zielen tot aan de begrafenis groote pijnen leden, werden na een gevecht de gevallenen ten spoedigste begraven.

Men geloofde dat van ieders deur een weg ten hemel ging, ter eindelooze woning des Grooten Geestes en der

goeden. Dezen hebben er een lichaam gelijk op aarde; het geslacht wordt niet meer voortgezet, maar de huisgezinnen worden in stoorloozen vrede herecnigd. De hemel is het allerverrukkelijkste verblijf; het schijnt dat de Irokezen hem niet voor een jachtveld hielden, gelijk andere Roodhuiden. Het is de hemel der rooden alleen, en niet der witten, die niet door den Grooten Geest geschapen zijn; nochtans wordt verteld dat er eene uitzondering gemaakt is voor Washington, die na den vrede met Engeland, een beschermer en voorspreker der Irokezen was, en dien zij uit dankbaar aandenken in hunnen hemel zouden gezet hebben.

Het volksleven der Irokezen vond zijne volle uiting in 't vieren grooter feesten, die, zelfs in de treurigste omstandigheden, jaarlijks op vaste tijden wederkeerden, en eigenlijk dankfeesten ter eere des Grooten Geestes waren. Er waren er zóó zes : het feest des ahornbooms, welks zoete zappen de Roodhuiden gelijk berkenzap aftappen; het feest van het planten, om den zegen des Grooten Geestes over de zaden te vragen; het eerdbeziënfeest, als dank voor de eerste vruchten des jaars; het groenkorenfeest en daarna het oogstfeest, voornamelijk ter eere der drij zusters; en het nieuwjaarsfeest, het vreugdefeest bij uitstek, op hetwelk de witte hond geofferd werd.

Een eigenlijke priesterstand schijnt er bij de Irokezen niet geweest te zijn; gemelde feesten werden geleid door sachems, door de ouderlingen opzettelijk daartoe gekozen; ieder, dien het ambt opgedragen werd, moest het aannemen, en hem werd een nieuwe naam gegeven; hij kon echter aftreden zoohaast hij wou, en hernam dan zijnen vroegeren naam.

De sachems stelden den dag van elk feest vast, zorgden voor de inrichting en bestuurden de plechtigheden; een hunner hield de redevoeringen en dankgebeden. Ook vrouwen werden tot dat ambt benoemd.

Een zonderling gebruik was de openbare belijdenis der zonden : eenige dagen vóór elk feest werd daartoe eene volksvergadering gehouden; een sachem hield eene gepaste aanspraak, nam een wit perelsnoer ter hand en bekende openlijk zijne misdrijven, en op dezelfde wijze ging het perelsnoer de vergadering rond.

De morgend van die feesten werd meest aan spelen en lichaamsoefeningen besteed. Op den middag hield men eenen algemeenen raad, dien een sachem met eene rede-

voering opende. De volgende schets eener rede, eens bij zulke gelegenheid uitgesproken, moge een algemeen gedacht ervan geven :

« Vrienden en verwanten! De zon, de beheerscherin des dags, is verre op haren weg voortgetreden, en wij moeten tot onzen plicht ijlen. Wij zijn vergaderd om een oud gebruik na te leven, eene instelling die wij van onze vaderen erfden, wien zij door den Grooten Geest verleend werd. Hij heeft steeds van zijn volk geëischt, hem dank te brengen voor al de zegeningen die het van hem ontvangt, en wij hebben steeds getracht ons aan dat wijs gebod gehoorzaam te toonen.

« Vrienden en verwanten, hoort verder naar mij! Tot vervulling van dien plicht zijn wij heden vergaderd. Het jaargetijde, wanneer ons de ahornboom zijne zoete zappen biedt, is weder daar. Daarom zijn wij allen vol dankbaarheid. Wij verwachten dus dat gij allen in den dank jegens den ahornboom instemmen zult. Wij verwachten ook dat gij u bij den dank jegens den Grooten Geest aansluit, die in zijne wijsheid dien boom tot welzijn der menschen schiep. Wij hopen en verwachten dat orde en eendracht heerschen zullen.

« Vrienden en verwanten! Wij zijn verheugd, zoovelen hier te zien, en wij danken u allen, dat gij goed van deze zaak gedacht hebt. Wij danken den Grooten Geest, dat hij ons genadig was, en zoo velen in 't leven hield om nog eens dit feest te mogen vieren! »

Dan volgden nog andere redevoeringen over de plichten der krijgers en der huis- en stamgenooten en ten slotte werd er tot eendracht en verzoening aangemaand. Na het sluiten der redevoeringen begonnen de dansen, die bij de Irokezen voor een wezenlijk deel der godsdienstfeesten golden, en die bij hen mannelijke lichaamsoefeningen waren. Bij het einde werd ter eere des Grooten Geestes tabak verbrand en eene bijzondere dankrede uitgesproken.

De drij eerste van gemelde plechtigheden duurden éénen dag; het groenkorenfeest vier dagen, alle vier door bijzondere feestelijkheden onderscheiden. Het werd onder andere ook door gezangen gekenmerkt, ter eere der aarde, der wateren, des korens, der kruiden en vruchtboomen, des winds als luchtzuiveraar, der hemellichten, ook ter eere van grootvader He-No en vooral des Grooten Geestes. Het is opmer-

kelijk, dat vele van die liederen in eene doode taal gedicht en voor de zangers zelven onverstaanbaar waren. — Wat het toonkundig deel betreft, zou dit bij Europeanen weinig bijval vinden.

Het oogstfeest duurde insgelijks vier dagen. De spaansche tarwe was bij de Irokezen steeds in groote achting, en zij deden meer aan landbouw dan andere Roodhuiden, waaruit dan weder volgde dat hunne dorpen bestendiger en hunne hutten beter gebouwd waren.

Het nieuwjaarsfeest duurde zeven dagen; op den vijfden werd de witte hond verbrand. Die hond moest zonder eenig lichaamsgebrek en volkomen wit zijn : witte dieren aanzag men als den Grooten Geest gewijd. Den eersten dag des feestes werd de hond verworgd, waarbij hem geen druppel bloeds vergoten en geen lid gebroken mocht worden. Hij werd dan met verwen en vederen versierd, en aan eenen daartoe opgerechten paal acht voet hoog opgehangen, totdat hij den vijfden dag met veel plechtigheden verbrand werd. De beteekenis van dit gebruik is niet met zekerheid bekend, maar men wil dat de ziel des witten honds, als zinnebeeld van getrouwheid, naar den Grooten Geest afgeveerdigd werd om hem van de voortdurende getrouwheid des volks te verzekeren.

Die feesten werden van geslacht tot geslacht trouw in eere gehouden, en tezelfder tijd gevierd bij alle vijf de stammen. Gelijk de gezamenlijke godsdienstbegrippen der Irokezen, boezemen zij eene zekere achting in voor een volk dat, hoewel het in zijne zeden veel te wenschen liet toch niet, gelijk de Grieken, van al wat het zag goden maakte, en ook niet, gelijk de Egyptenaren, de kennis der ééne godheid voor de menigte verborgen hield.

De witten hebben de rooden in 't algemeen en de Irokezen in 't bijzonder alleenlijk op het oorlogspad leeren kennen, en ze aldaar slechts naar hunne onmenschelijke wreedheid beoordeeld, maar van hunne goede eigenschappen te weinig rekening gehouden.

Antwerpen. A. WOLF.

MULTATULI

(*naar aanleiding van pater* JONCKBLOET'*s, laatst verschenen werk*) (1).

MULTATULI! Bij velen gold de naam voor een karakter.

Multatuli! en voor de blikken zijner bewonderaars verscheen de zaaier, die met kwistige hand het goede zaad rond zich strooide, het genie bij uitnemendheid, de ziener, de profeet, de tweede Messias, die een geheel nieuw tijdperk opende, een tijdperk van vrijheid en liefde.

Multatuli! en grooter was de schare, die hem beschouwde als den strijder voor waarheid en recht, den man, die zijne machtige koningstem donderend deed weerklinken tegen de misbruiken, die altijd voortwoekeren in onze schoone koloniën, misbruiken, die ten hemel schreien om wraak.

Men gevoelde eerbied voor den man, die « scherp kon zijn als eene vlijm en zacht als een meisje », den man wiens meesterstuk een rilling deed gaan door Europa, en die toch kind kon zijn met de kleinen en daarom klaagde « dat de kleine Max nog te jong was om vliegers op te laten, omdat hij, de groote Max, daar zooveel van hield », den

---

(1) *Multatuli*, door G. JONCKBLOET, bij C. L. Van Langenhuysen, Amsterdam.

man die zóówel zijn pseudoniem Multatuli droeg, omdat hij als dank voor zijn strijd voor vrijheid en recht, slechts bespot was met den modder van Slijmeringen en Droogstoppels.

Hoog was het voetstuk, waarop Douwes Dekker zich zelf had geplaatst.

« Hij beklimt en herbeklimt », schreef de heer Siffer eenige jaren geleden in 't Belfort, « met zichtbaar behagen zijnen Calvarieberg en peistert met zekere nuchtere, kinderachtige en kinderlijke zelfvoldoening op de verschillende statiën van zijnen waren of ingebeelden lijdensweg. »

Wilt gij de volle waarheid?

Douwes Dekker lag in aanbidding voor zich zelven : *Omnia pro adulatione!*

Wel schreef hij. dat zijn God, « de lieve, domme geestige, naïve, almachtige, onwetende, kinderlijke, tokoachtige Natuur » was, doch inderdaad brandde hij slechts den wierook voor zijn eigen Ik.

De God der Christenen bestond niet voor dezen mensch.

De kreet, waarmede hij het gebed van den onwetende besluit : « O God, er is geen God » is genoeg bekend, maar zijne wijze van bestrijding is zoo kleingeestig, zoo min, zoo echt liederlijk somtijds, dat zijne werken geen kwaad zullen doen, dan aan jongelieden « die van wijsbegeerte en bijgevolg ook van logica en metaphysica nimmer iets kenden » (1) « die in de waan verkeeren, dat 's menschen hoogste wijsheid in spraakkunsten verscholen ligt en in handleidingen van scheikunde, geschiedenis en wat dies meer zij, » (1) voor menschen « die zich uit gebrek aan wetenschappelijke vorming slechts al te zeer..... beduzen, zoude ik zeggen, indien het

(1) *Multatuli*, door G. JONCKBLOET, R. C. Pr. en Pastoor te Batavia.

woord er door kon, en die maar al te gretig als voldongen waarheid stellingen aannemen, die in werkelijkheid op niets hechters steunen dan op den schijngrond van verbitterd gevoel. » (1)

Multatuli's « hebbelijkheid, beter gezegd, onhebbelijkheid (want het is er eene van de onprettigste en gevaarlijkste soort) brengt hem er toe, met een hartstochtelijken uitval, een geestigen, vaak liederlijken kwinkslag vragen te beslissen, over wier deugdelijke oplossing mannen van honderdmaal uitgebreider wetenschap dan Multatuli in zijn sjofele mars droeg, jaren en jaren van erstige studie wijdden. » (1)

De bestorming van Multatuli doet ons denken aan het werk eener mier, dat hij zoo heerlijk beschrijft in zijne « koffieveilingen ».

Godloochenaar soms met al den haat van een afvallige, want eeuwig waar blijft het

« Il en est de subtils, d'ignares, de cyniques.
Les pires sont les apostats. »

Haat van den afvallige, door wiens spot de angst trilt voor de oordeelen van een God, dien hij loochent en dien hij terecht vreezen moest.

Want hoe hoog hij soms ook opgeeft van zijne liefde voor waarheid en zedelijkheid, « hij heeft jaren lang een phraseologisch spel gespeeld, zelfs met huwelijkstrouw en vaderliefde. » (1)

De arme Tine, de vrouw die in zijn Max Havelaar aller harten wint, de getrouwe echtgenoote, de edele moeder, heeft hij honger laten lijden, terwijl hij zelf zich met andere wezens vermaakte en eer en geweten verkocht om de lusten van zijn dierlijk gemoed te voldoen. Siffer ging niet te ver, toen hij hem een zedelijk monster noemde.

Als de schrijver van Max Havelaar staat Multatuli nog altijd hoog. 't Werk is een meesterstuk.

(1) *Multatuli*, door G. Jonckbloet.

Lees en herlees en altijd boeit het u door de kracht van stijl, den Oosterschen gloed, de verhevenheid van gedachten. Doch zijn overige werken?

« De tijd » schrijft Busken Huet, « is ontegenzeggelijk een uitmuntend recensent. Met de gewisheid eener dorschmachine schift hij het koren van het kaf.

« Wacht maar, laat hem begaan en hij zal u het werk uit de handen nemen. »

Welnu de tijd heeft de geestdriftvolle bewonderaars van Multatuli's werken tot een heel klein getal teruggebracht. Men schroomt thans niet meer het openlijk te verklaren, dat men, enkele juweeltjes uitgezonderd, Multatuli's werken slechts met moeite doorworstelt en meer dan blijde, « roept men aan het slotpunt gekomen : den Hemel zij dank, wij zijn er. » (1)

Eene zaak gold nochtans bij velen als eene heilige waarheid, Multatuli was een martelaar voor de vrijheid en het recht der verdrukte Javanen.

Wij bewonderen hem nog altijd in zijne rede tot de hoofden van Lebak, wij aanschouwden hem in den geest vol bewondering, wanneer hij halve nachten doorbracht op zijn bureau, terwijl de arme verdrukten door het ravijn heenslopen naar Havelaar's woning.

Eerbied koesterden wij nog altijd voor den man wiens hart verscheurd werd door het aanhooren van klachten over mishandeling, uitzuiging, armoede, honger....., terwijl hij zelf met vrouw en kind honger en armoede tegemoet ging. Eerbied en medelijden met den man, die in zijne onmacht om recht te doen, in zijn Max Havelaar schreef : « Als op dit oogenblik van die arme negers ronddwalen daar buiten..... als zij 't schijnsel zien onzer lampen, zullen

(1) *Multatuli*, door G. Jonckbloet.

zij zeggen : « daar woont de ellendeling, die ons beschermen zou! Daar zit hij rustig bij vrouw en kind en teekent borduurpatroontjes en wij liggen hier als boschhonden op den weg te verhongeren met onze kinderen. » Ja ik hoor het wel, ik hoor het wel, dat roepen om wraak over mijn hoofd! Hier Max, hier.

En hij kuste zijn kind met eene wildheid, die 't verschrikte.

Mijn kind als men u zeggen zal, dat ik een ellendeling ben, die geen moed had om recht te doen.... dat er zooveel moeders gestorven zijn door mijne schuld.... als men je zeggen zal dat het verzuim van je vader den zegen wegstal van je hoofd, o Max, o Max, getuig dan wat ik leed! En hij barstte in tranen uit, die Tine afkuste! »

Eerbied voor hem, die alles opofferde, omdat hij niet wilde handelen tegen zijn geweten en verontwaardiging gloeide er in ons binnenste voor de lauwheid, de schandelijke lauwheid der Droogstoppels, die geen recht wilden doen aan de arme bevolking van dat prachtig rijk van Insulinde, « dat zich daar slingert om den evenaar, als een gordel van smaragd. »

Als later, schreef in 1890 de heer Siffer in zijne studie over Multatuli, « als later de Maleier en de Javaan, als het Oost-Indische volk, ik zou bijna *vee* moeten zeggen, — omdat het evenals zijne buffels in het juk gespannen is met het gareel op de schoften, — als Insulinde door mishandeling tot opstand gedwongen en « het sarren eindelijk moe » op het geluid zijner gons, en gamlangs, onder het geleide zijner Datoes, Djashas en andere inlandsche hoofden, uit zijne negries en kampongs, zijne dorpen en rijstvelden zal opgetrommeld en opgebazuind worden, en dat het met zijne scherpe en gewette sewahs, zijne kromme vlijmende krambiefs de Nederlandsche vlag in flarden van de Hollandsche kratons zal

neergestormd en neergebonsd hebben en den laatsten mantrie of Europeeschen gezagvoerder weggemoord, — dan zal het stijfhartige moederland van zijne kroon beroofd en uit zijn eigen goudmijn verjaagd in rouw betreuren, de stem niet aanhoord te hebben van den begeesterden en profetischen Apostel van den Aziatischen Archipel. »

Och ook de laatste begoocheling moest ons ontnomen worden, ook de laatste steen werd verwijderd van het voetstuk, waarop Multatuli zich zelven had geplaatst en we zouden boos kunnen zijn op G. Jonckbloet, die ons ook deze illusie ontnam zoo de geschiedenis hare rechten niet had en de waarheid ons niet boven alles dierbaar ware.

Lees slechts het eerste, vijfde, zesde en zevende hoofdstuk van het werkje van pastoor Jonckbloet en als nevel verdwijnt de laatste illusie.

Er blijft nu van Douwes Dekker niet meer over, dan de man, die een prachtig boek schreef, van groote letterkundige doch zonder eenige historische waarde, een man die zeker groote talenten van God had ontvangen, doch wiens liederlijk leven en schrijven men diep moet betreuren.

Het werkje van pastoor Jonckbloet bestaat uit de volgende 12 hoofdstukken :

1. Rangkas Betoeng.
2. Tegenwoordige toestand van Multatuli's reputatie.
3. De uitgave der brieven.
4. De Max Havelaar.
5. Het archief te Rangkas Betoeng.
6. Het getuigenis van Raden Toemengoeng Soeta Angoen Angoen.
7. Eenige bijzonderheden uit Multatuli's leven te Natal.
8. De « Ideën ».
9. De Dageraad.
10. Wouter Pieterse.

11. Multatuli als schrijver.
12. Een paar woordjes over Multatuli als mensch
Besluit.

De naam van G. Jonckbloet, den vertaler van Isaias, den schrijver van de causeriën uit Nederland en Insulinde is genoeg bekend en waarborgt genoegzaam den stijl.

Wij wenschen het werkje van den Eerw. schrijver in veler handen; voornamelijk worde het gelezen door hen, die in Douwes Dekker nog altijd den profeet, den ziener, den grooten denker bewonderen.

Zoo zij onbevooroordeeld willen zijn, zullen zij zich moeten vereenigen met de woorden, waarmede de geachte schrijver zijn laatste hoofdstuk sloot : « Van den mensch, die in de hoogste en meest ernstige omstandigheden des levens handelde, gelijk wij Multatuli hierboven zagen handelen, al ware hij dan ook met nog duizendmaal forscher en aangrijpender schrijftalent bedeeld dan Douwes Dekker in werkelijkheid was, keeren wij ons af met walging en verachting. Zijne smadelijke en schandelijke behandeling der edele Tine zal tot den laatsten aller dagen de onuitwischbaarste blijven van de vele, vele smetten zijns levens. Zijne bedrieglijke voorstelling der Lebaksche gebeurtenissen, van wat heerlijke poësie die voorstelling dan ook fonkel' en schitter', brengt een doodslag toe aan de bewondering, welke wij eertijds zijner grootmoedigheid schonken.

De ergerlijkheden eindelijk zijns privaats levens, aan het licht gebracht, zoo door mannen, die hem volkomen en van zeer nabij kenden, als door een uitgave van brieven, tegen wier getuigenis geen woord valt in te brengen, rukken hem neder van het voetstuk, waarop hij als tweede Messias, als profeet, als apostel der waarheid, als baanbreker van de werken der toekomst stond te pralen. »

Hal. Fr. B. METS,
Minderbr. Conventueel.

NOG EEN WOORD

OVER

DE AMBACHTEN OF NERINGEN.

IN eene, noodzakelijk korte, verhandeling over de ambachten of neringen van vroegeren tijd, verschenen in het *Jaarboek van het Davids-Fonds,* voor 1894, zegden wij bij het slot :

« De voordeelen, welke het oude neringstelsel opleverde, overtroffen, onzes inziens, de nadeelen, welke van dit stelsel, om zoo te zeggen, onafscheidelijk waren.

« Toch erkennen wij dat de herinrichting der ambachten, gelijk zij geweest zijn, in den huidigen toestand der maatschappij niet denkbaar is; maar zou er niet veel van 't oude stelsel weer aannemelijk zijn? »

Weinige weken nadat deze regelen geschreven waren, lazen wij in de Duitsche bladen een verslag over een Ambachtscongres, te Berlijn in de eerste dagen van April gehouden, waar besluitselen genomen zijn, geheel strookende met de wenken, in ons schrijven vervat.

Ongeveer 1500 afgevaardigden van ambachtsvereenigingen uit alle deelen van Duitschland waren bijeengekomen om de werkersbelangen te bespreken, en schier alle redenaren op het congres zochten verbetering en welstand in het neringstelsel, zooals dit vroeger had bestaan. « Terugkeer tot het oude! »

schijnt de leus, het wachtwoord te zijn der Duitsche gezellen, die, evenzeer als deze ten onzent, en in Frankrijk, de ongelukkige slachtoffers zijn van de « vrijheid des arbeids ».

Een meester-schoenmaker uit Berlijn hield eene lezing over de regeling van het ambacht en het leerlingwezen en behandelde daarbij het denkbeeld van den minister van koophandel, von Berlepsch, dat de inrichting van het ambacht alleen door wettelijken dwang kan geschieden. Hij gaf den raad tot die nieuwe inrichting alleen mede te werken wanneer de wet behoorlijke bescherming zal verleenen aan den meestertitel, zoodat deze het noodige gezag oefent; wanneer door die regeling aan de Duitsche vakvereenigingen de noodige steun gegeven wordt en wanneer de ambachtscorporatiën, gedurende den tijd van overgang, voor vertegenwoordigers van alle bedrijven zullen openstaan.

Men vraagt dus eene wet, met andere woorden: eene ambachtskeure, gelijk die reeds in de middeleeuwen bestond en ter vergenoeging van meester en gezel werd nageleefd. — De Fransche vrijheid kan niet meer in aanmerking komen.

Na den tijd van overgang, vervolgt de Berlijnsche schoenmakersbaas, zal eene proef van bekwaamheid vereischt worden, zoo wel voor dengene, die in het ambacht treedt, als voor hem, die eene daaronder behoorende eigene zaak opzet.

Het doel is, te verkrijgen dat de meestertitel, alsmede het recht om leerlingen te vormen, alléén zullen verleend worden aan diegenen, welke behoorlijk een handwerk geleerd en de proef afgelegd zullen hebben.

Echt middeleeuwsch, voorzeker! maar ook het eenige middel om de ellende te voorkomen van zoo vele honderden, schier in elke stad van belang te vinden, die, bij gemis van voldoende kennis huns bedrijfs, zonder bezigheid vallen, veelal met vrouw

en kinderen tot armoede geraken, en, op de samenleving de schuld leggende van hunnen ondergang, stillekensaan de rij komen vermeerderen van hen, die heden ontevreden, morgen mee zullen helpen tot het stichten van wanorde en woeling.

Een andere redenaar, een meester-boekbinder, sprak over de oprichting van Ambachtskamers, welke reeds door den minister von Berlepsch ontworpen zijn. Hij zag daar de vervulling, in beginsel, van eenen wensch, dien de Duitsche ambachtslieden sinds lange jaren koesteren. Toch hebben zij nog meer eischen, als : opheffing van alle verbruiksvereenigingen van officieren en ambtenaren; beperking van den handel langs de huizen en verbod van het reizen voor den kleinverkoop; opheffing van het bedrieglijk reclamemaken, hervorming van het werk in gevangenissen, enz.

Ambachtskamers, dus ambachtsgilden, weer juist als over eeuwen. Dat daarbij de handel op straat, door reizende kramers, en het charlatanisme der aanplakkers en gazet-adverteerders gekortvleugeld dient te worden, is onvermijdelijk, eensdeels om meer waarborg te hebben van de degelijkheid der te koop geveilde voorwerpen, anderdeels om te beletten dat eene buitensporige mededinging tot stand kome, welke tot gevolg moet hebben het bedrog nagenoeg algemeen te maken.

De voorstanders der moderne beginselen zullen met dergelijke voorstellen mogelijk geen vrede hebben, althans niet in de eerste jaren, verblind, als ze nog zijn, door het machtwoord : « Vrijheid », hetwelk voor velen — de minst bedachten — alles zegt en alles oplost.

Een derde Spreker, een meester-huisschilder, sprak over de gezellenbesturen en over de regeling van het leerlingwezen, welk laatste punt, zooals wij in ons voorgaand schrijven aantoonden, door de middeleeuwsche en latere neringwetten volkomen in orde was gezet.

Opmerkelijk is bij dit congres, dat het door de Regeering blijkbaar met welgevallen werd bejegend. Bij de opening hadden de Duitsche en Pruisische Ministers van koophandel zich doen vertegenwoordigen en de geheimraad, Dr. Wilhelmi, verzekerde, vóór het einde, dat de Regeering de beraadslagingen van den Ambachtsdag met de levendigste belangstelling gevolgd had en daarvan het beste welgelukken wenscht.

Bij 't stellen van het artikel in het *Jaarboek* viel er ons een woord uit de pen, hetwelk wij, onder het lezen der proef, lieten wegvallen, in de vrees dat men ons van overdrijving zou hebben beschuldigd. We schreven, namelijk, dat de afschaffing der neringen mede tot het staatkundig plan behoorde van de Fransche vrijgeesten, die niet te beschouwen waren als de verdedigers van koningdom en van Kerk, en dat het welzijn der werkende standen daarbij weinig werd in acht genomen. Welnu, een nagenoeg gelijk woord werd te Berlijn door eenen der Sprekers te verstaan gegeven. Hij zegde, namelijk, dat, wanneer de Regeering rekening hield van de wenschen der Ambachtslieden, deze het hechtste bolwerk zouden vormen voor altaar en troon.

Ja, zonder den minsten twijfel zou dit nóg zijn, wanneer de nieuwe inrichting op dezelfde grondslagen als die van vroeger wierde gevestigd.

Zóó iets zal, vermoedelijk, de XXe eeuw tot stand zien komen, nu het toch bewezen is dat de Fransche Omwenteling bankroet heeft gemaakt en al de gulden droomen harer bewerkers niets degelijks hebben tot stand gebracht.

De maatschappij zal wel niet zoo onzinnig zijn stelsels te blijven aankleven, die bepaald noodlottig moeten heeten voor de algemeene rust en voorspoed. Een eerste, gewichtige stap tot de hervorming is te Berlijn gedaan, en men hoeft niet te vreezen, dat het daarbij zal blijven. 't Zijn geen « wijsgeeren »,

geen « denkers », geen politiekers meer, die de zaak ter harte nemen — 't zijn de ambachtslieden zelven, de éénig bevoegden, de groote belanghebbenden, die weldra de wet zullen maken.

Woorden als deze, op het Ambachtscongres van Pruisen's hoofdstad gesproken, zou men, een twintigtal jaren geleden, onthaald hebben met een homerisch spotgelach, en gazetschrijvers aller natiën zouden de Redenaars hebben gescholden voor uitzinnigen; nu werden zij uitbundig toegejuicht, en de eerste Staatsmannen van het machtigste rijk Europa's betuigen er hunne ingenomenheid voor.

Beteekenend, is 't niet?

FR. D. P.

EERSTE COMMUNIE (1)

IN een huisje, needrig, klein,
Maar van binnen blinkend rein,
Is een Koning aangekomen;
Blij verwelkoomd en begroet,
Heeft die Koning, groot en goed,
Daar verblijf genomen.

Toen Hij onder 't needrig dak
Ingetreden was, Hij sprak :
« Heden is aan deze woning
« Heil en zaligheid geschied. »
Kent gij, kind, dit huisje niet
En dien goeden Koning?

't Stille huisjen is uw hert
— 't Reine kinderhertje! — 't werd
Tot zijn woonplaats uitverkoren
Door uw Koning, door den God
Die in sterflijk menschenlot
Werd voor ons geboren.

Dagen teldet ge, een voor een,
Tot de heilge morgen scheen
Dat gij Jezus zoudt ontvangen,
Maar, lief kind, ook Jezus zag
Sinds veel tijd, dien schoonen dag
Naadren met verlangen.

Sedert Hij het blanke kleed
Van het heilig Doopsel, deed
Nederleggen op uw schouders,
Werd door Hem dees dag bereid —
Werdt gij naar deez' dag geleid
Door de deugdzame ouders

---

(1) Opgedragen ter gelegenheid der Eerste Communie van Anna, dochterken van onzen uitgever, den 1 April 1894.

Wier bestuur Gods plaatse hield;
Later, toen gij waart geknield
In uw reine kinderbeden,
Zijn verlangende oogslag viel
Neer op u, om uwe ziel
Zeegnend in te treden.

En die dag breekt aan! De Heer
Komt van 't glinstrend outer neer
Met zijn Koningshand vol zegen.
« Kind, àl wat uw harte wil,
« Vraag het Mij nu, fluistert stil
« Jezus' woord u tegen. »

Juich nu, kinderhartje, juich!
Liefde en dank en lof betuig'
Hem geheel uw zielsvermogen!
Needrig huisje, kleine woon,
Thans een hemel, thans de troon
Wordend des Alhoogen.

O, herken Hem! Spreek Hem aan!
Wat zijn gunst u heeft gedaan
Van den oorsprong af van 't leven,
Denk het na... Nu heeft Hij meer
Dan al 't goede van weleer
U in eens gegeven...

« Heer, nu gaaft Ge U zelve mij.
« K' weet niet wat ik ooit daarbij
« Van uw goedheid af zou smeeken...
« Zegen hen die saâm met U
« Mij bereidden, en die nu
« Ook mijn « dank U! » spreken. »

Jezus heeft die bede aanhoord
En Hij weet hoe immer voort
Gij zijn gaven zult bewaren :
Moederdeugd en vaderzorg,
Staan hem voor uw hartje borg
In de verder jaren.

Gent. Dr H. CLAEYS, PR.

DE DISCIPELEN VAN EMMAÜS.

Mane nobiscum, Domine, quoniam advesperascit
et inclinata est jam dies.

Tot afscheid groet de Dagvorstin
Des Tempels gouden koepeltin,
Trompetgeschal roept overluid
Het volk ten avondoffer uit.

Het Paaschfeest stuwt in dichten drom
Aanbidders naar het Heiligdom,
En Sion bauwt de psalmen na
Gejubeld op den Moriah.

Een tweetal wandelaars verlaat
Jerusalem en volgt de straat
Naar Emmaüs, zoover men mag
Op reis gaan bij den Sabbatdag.

Vanaf hun onverhoedsch vertrek
Gewikkeld in een druk gesprek,
Ontwaren zij den vreemdling niet,
Die hun den groet der Vaadren biedt.

« Welk onderwerp behandelt gij,
Israëlieten, zegt het mij,
Mij dunkt gij lieden zijt bedroefd,
Door kommernis en leed beproefd? »

Kleopas neemt verbaasd het woord :
« Gij hebt van Jezus niet gehoord,
Den Christus eeuwen lang verwacht,
Op Golgotha ter dood gebracht.

Zijn wondren waren zonder tal;
Zoo Hij het is die komen zal,
Herstellen Davids rijk en kroon,
Eerbiedigt 't graf Jehova's Zoon.

Het is de derde dag alreeds
Dat Hij te sluimren ligt en steeds
Verwachten wij het hart bedrukt,
Den meester ons zoo wreed ontrukt.

't Was heden in den morgenstond
Dat men de tombe ledig vond;
Wij zochten vruchteloos den Heer
En keerden met de vrouwen weer. »

— « O kleingeloovigen, van wie
Getuigt Jesaja's profetie,
Zoo niet van Jezus, 't vlekloos lam,
Dat uwe zonden op zich nam.

Ontrolt de schriften en doorzoekt
Hetgeen van Christus staat geboekt :
Hij koos de bittre lijdensbaan
Om tot zijn glorie in te gaan. »

De spreker onderrichtte hen
En gaande weg bereikte men
Het dorpjen Emmaüs alwaar
Men aandringt bij den wandelaar.

« Blijf met ons Heer, de dag verkwijnt,
Het schemert reeds, de zon verdwijnt;
Deel met bedrukten, zonder praal,
Rabboni, 't needrig avondmaal. »

— « Het zij zoo, dat uw wensch geschied', »
Hij breekt het brood dat men hem biedt,
Herkend, verdwijnt de Zegenaar
Gelijk het neigend westerklaar.

Weerhouden werd uw sterflijk oog
Toen Jezus met u herwaarts toog,
Maar toch gevoeldet gij in Hem
Een meer dan bovenaardsche stem.

Hoe zalig werd uw hart ontroerd
Bij ieder woord door Hem gevoerd,
Als schonk Hij u den vredekus,
Discipelen van Emmaüs.

Keert weder, kondt den broed'ren aan :
« De Heer is waarlijk opgestaan,
Wij hebben Hem na zijnen dood
Herkend aan 't breken van het brood. »

Hasselt. KAREL QUAEDVLIEG.

Dr WEBER.

« HEDEN avond, om zes uren, ontsliep zachtjes in den Heer, bijtijds versterkt door de Heilige Sacramenten der stervenden, de Geheime Sanitätsrath Dr med. et phil.

FRIEDRICH-WILHELM WEBER.

Om stille deelneming bidden ze, die hij in rouw achterliet. Nieheim (Westf.) 5 April, 1894. »

In die eenvoudige, echt christene bewoordingen, wordt ons de dood gemeld van den wereldberoemden dichter, wiens tachtigsten verjaardag het katholieke Duitschland, den Tweeden Kerstdag verleden, zoo luisterlijk vierde, en wiens afsterven het nu in rouw en droefheid blijft betreuren.

Weber was immers eene der heerlijkste gloriën van het katholieke Duitschland, dat zooveel groote mannen in deze eeuw heeft voortgebracht.

Wat Windthorst in de politieke wereld was, dat was Weber in de letterwereld : een hoofdman, onbetwist, van elk en allen rechtzinnig bewonderd, van elk en allen diep en innig bemind bij de katholieken; en, bij de niet-katholieken, een man door al wie oprecht en billijk zijn kan, met buitengewone waardeering gehuldigd.

Een man, zoo hoog boven alle andere verheven, dat er nijd noch afgunst zelfs niet zoekt aan te reiken; — aan edel uitverkoren levenskrachten rijk genoeg, om zonder verzwakking op de hoogste hoogten immervoort te werken; — onbaatzuchtig en liefderijk genoeg om, anderen ten behoeve, in de lagere vlakten des levens af te dalen; — immer zijn eigen vergeten; de heilige belangen van het goede immer indachtig; en immer, bij mist en zonneschijn, hert en oog

gevestigd op den God van zijn Geloof, in den hemel, op Gods Stedehouder den Paus van Rome, hier op de aarde. In een woord, een katholiek van één stuk, en katholiek in den wijden, waren zin.

Het Geloof was 't, dat in Weber den geneesheer, den dichter, den politieken man elk afzonderlijk volmaakte, en al te samen tot eene zoo krachtige en glanzende éénheid versmolt. In al zijn doen en droomen bleef hij bedacht op het eeuwige : het voorbeeld, dat hij gaf, ga niet verloren voor ons, en het bate hem tot spoediger en volkomener zaliging daarboven.

Daarom believe het den lezers van het Belfort niet enkel den grooten dichter te bewonderen en zijn afsterven te beweenen, maar die groote en edele ziel indachtig te blijven in hunne gebeden. Zeker, het goede, dat hem zoo kwistig uit hert en hand ontvloeide, wierd reeds hier in arbeid en lijden gelouterd; rein en zuiver, als niet ééne, schittert zijne glorie voor de oogen der menschen : doch, sterven is verschijnen voor Hem, die op de vlerk der Serafijnen zelve vlekjes bespeurt. Dat ons gebed er toe helpe om, al ware 't maar een oogenblik vroeger, het volle licht der glorie Gods te laten verschijnen aan hem, die voor ons en voor de komende geslachten, zooveel liefde en licht laat stralen uit al zijne werken.

EUG. DE LEPELEER.

Nota. — Weber was vijftig jaar oud, toen hij, in 1863, zijn eerste schrift « Die Arminiusquelle zu Lippspringe » in de wereld zond. In 't jaar 1869 volgden vertalingen van Tennyson's gedichten « Enoch Arden » en « Aylmers field »; — in 1872, « Schwedische Lieder übersetzt und mit ihren Sangweisen und Klavierbegleitungen »; — in 1874, Tennyson's « Maud » (sedert herdrukt); — in September 1878, het lyrisch-episch gedicht « Dreizehnlinden » (sedert lang zijn honderdsten druk voorbij); — in 1881, « Gedichte » (meermaals herdrukt); — in 1892, « Goliath ».

J. A. ALBERDINGK THIJM. (1)

De jongste zoon van Alberdingk Thijm wijdde onder den deknaam A. J. aan de nagenachtenis van zijn vader eene uitgebreide levensschets — nagenoeg vier honderd bladzijden — in prachtdruk uitgegeven door de firma Loman en Funke, met opluistering van een zeer artistiek geteekend portret en een symbolische houtsnede op den titel, en het geheel beschut door een eigenaardigen opzettelijk geteekenden linnen band.

Het boek licht ons in over alles wat in het welvervulde leven van den grooten katholieken letterkundige uit Noord-Nederland belang kan inboezemen. Reeds het doorloopen van de inhoudstafel spant de verwachting : het Tijdperk der Jeugd (1820-1845) wordt geschetst van bl. 1 tot 21; de Midden-Periode (1846-1880), van bl. 21 tot 306; de laatste Periode (1880-1889) van bl. 306 tot 365. In de daaropvolgende bladzijden spreekt de schrijver zijn oordeel uit, van hooge vereering voor den *mensch* in Alberdingk Thijm, van meer bescheidene bewondering voor den kunstenaar en dichter.

Het gansche werk laat zich lezen als een roman. En er ligt ook wel zoo veel romanachtigs in, dat men aldra gevoelt hoe zeer het noodig is bij het opnemen in zich van het gelezene telkens en telkens weer op zijne hoede te zijn.

Als men het wel ingaat komt men dan ook spoedig tot het inzicht dat het er moeilijk kon anders mede gesteld zijn. De vereering van den *zoon* voor zijn *vader*, hoezeer ook die zoon in streven en strekking van zijn vader afwijkt, is men gereedelijk geneigd te deelen. De vele intieme bijzonderheden, de verregaande sans-gêne waarmede het huiselijk leven van de achtbare en merkwaardige Amsterdamsche familie wordt blootgelegd, geeft ons in dat opzicht meer dan toereikende waarborg. Waar integendeel de wijsgeerige, godsdienstige, politieke en letterkundige meeningen, waar de handelwijze waartoe die meeningen den hoogont-

(1) *J. A. Alberdingk Thijm* door A. J. — Loman en Funke. — Amsterdam, 1893.

wikkelden man aanzetten, besproken en soms pijnlijk uit de hoogte beoordeeld worden, kan men zich moeilijk onthouden van een beklemmend gevoel van spijt en droefheid. Stellig, wat de schrijver neerschreef, meende hij; en alles wat hij meende, dacht hij te moeten meêdeelen; of hij gelijk had of niet moet hij zelf weten. Doch met zijne afwijkende denkbeelden over wijsbegeerte en godsdienst en politiek en kunst, was hij toch de man niet om een onpartijdig oordeel te vellen over den Katholiek en over den Letterkundige in Thijm. Met dat alles blijft het, ook daar waar men tegenover al te vaak subjectieve en daardoor grondig valsche voorstelling wantrouwen hoeft te koesteren, een merkwaardig, een buitengewoon belangwekkend boek.

Men leert er den man uit kennen die gedurende eene zeer lange loopbaan de hoofdvertegenwoordiger was van de katholieke kunst in Noord-Nederland. Men leert er de toestanden uit kennen waarin gedurende die zeer lange loopbaan deze man heeft geleefd en gestreden, den invloed die zij op hem, den grooten invloed dien hij op hen heeft uitgeoefend.

En het is misschien niet het minst boeiende gedeelte van het boek, die lange galerie van al de min of meer befaamde personen, waarmede Thijm in betrekking heeft gestaan. Katholieken en Niet-Katholieken, Hollanders en Buitenlanders, intieme vrienden en verre bekenden, letterkundigen en politiekers, worden ons in bonte wemeling voorgevoerd, beschreven in hun uiterlijk, beschreven in hun handelwijze, liefst door kenschetsende anecdoten of karaktertrekken beoordeeld, opgehemeld, veroordeeld : Craeyvanger, Cuypers, Brouwers, Schaepman, de Rop, Rössing, de Vries, Nuyens, Broere, Everts, de Rijk, Allard, Hofdijk, van Vloten, ten Brink, enz. enz., en ontelbare andere groote en kleine beroemdheden.

Op eene der eerste bladzijden van het boek leest men dat ermede slechts bedoeld wordt « een beschouwing die alleen het intellektueele en artistieke, het psychologische en pittoresque wil betreffen. » — En op bl. 189 wordt vrij wel de voorstelling samengevat welke men, na lezing van het boek, van den man heeft die er 't onderwerp van is : hij was geworden een dichter in het leven : een dichter, meer nog dan door de verdienste zijner verzen, door de vlekkelooze zuiverheid van zijn levensbeschouwing, van zijn levensliefde, van zijn levensdaden...

Op bl. 234 komt dezelfde gedachte terug : « Alberdingk Thijm was niet een groot dichter, hij had zijn leven ook niet in machtige lijnen in 't groot tot een poëem gestyleerd, maar in zijne ziel leefde het echt dichterlijke vuur, dat zijn leven voor hem tot een schoon, hoog leven maakte, een leven van geestdrift, een leven bezield door den « adem van God », door den enthousiasmos, den ἐν θέος ἀσθμά, waarvan de Ouden schreven. »

Wij hebben reeds gezegd hoe schrijvers zienswijze over den *letterkundige* Thijm beoordeeld moet worden.....

In het Besluit van het boek luidt het « dat Thijm was : een

vroom kunstenaar, een eenvoudig, in de echte beteekenis *goed* man, met een *vrome kunstenaarsziel.* Men wege wel deze laatste twee woorden. Zij zeggen niets nieuws, maar in hun algemeene gebruikelijkheid hebben zij eene oude beteekenis, die niet altijd goed begrepen wordt in haar ganschen omvang. »

Om te besluiten : wij wenschen het boek, niettegenstaande zijn gebreken en onvolkomenheden vele lezers ook ten onzent. Er is veel uit te leeren, bijzonder voor ons, die met de toestanden ten Noorden onzer provinciën zoo weinig bekend zijn. En indien de eerste bladzijden, met hunne eindelooze, ingewikkelde volzinnen, menigen aanvankelijk de lezing lastig en vermoeiend zullen maken, indien het gansche boek door de al te kwistig gebruikte Fransche woorden den kitteloorigen Vlaming onaangenaam zullen aandoen, er is in de voorstelling zoo veel belangwekkends, in de groote kunst van den schrijvers eene zoo groote mate van bekoring, dat men bij het sluiten van het werk slechts spijt zal gevoelen al te dikwijls het oordeel van den schrijver te moeten wantrouwen of wraken.....

A.

WENKEN EN VRAGEN.

Kattenberg. — Dat te Gent eene plaats met dien naam bestaat, weet elke Stropdrager; maar dat de Katten, oudgermaansche volksstam, dáar zouden gewoond of tijdelijk verbleven hebben is alles behalve waarschijnlijk.

Eene *kat* was een soort van dak, op vaste voeten staande, en van boven bedekt met natte huiden. Dit gevaarte werd tot tegen de belegerde plaats gekruid, alwaar het de strijders beschermde en hun gemak gaf om gaten in de muren te breken, of deze te ondergraven en ze te doen vallen (zie Huidecoper, op Melis Stoke, III, 290). Volgens andere schrijvers zou de katte ook een werktuig geweest zijn om steenen te slingeren.

De Gentenaren kenden en bezigden de Katte reeds vroeg; in de stadsrekening over 1340-1341 wordt er gewag van gemaakt : « omme de *catte* te makene vor Dornicke. » Bij Despars II, 132, vindt men : « een houtte thorre, een *catte* ghenaemt ». Kiliaan geeft o. a. *katte*, *stormkatte*.

Een Kattenberg was (en is nog misschien) te Mechelen, te Amsterdam en in andere plaatsen van Nederland.

Rechts van de Heuvelpoort, te Gent, was er in de XVII[e] eeuw eene schans, die de *Katte* heette, en welke de Gentenaren in 1678 tegen de Franschen verdedigden. Toen had *katte* de bediedenis van opgeworpen aarden hoogte, ter verwering. — Hooft (uitg. Bilderdijk, I, 123) rept van « hemelhooge katten ».

De familienaam Schiete*catte* is te Gent zoo oud als de straat. Schietecatte's waren hier reeds in de jaren 1300.

Een tijdje geleden vroeg een lid van den Gentschen gemeenteraad om den naam Kattenberg te doen verdwijnen . « Ridder Dierickx en Steyaert hadden 't woord niet gekend »; *ergo*..... Het bovenstaande bewijst genoeg, dat de naam historisch is, en dient behouden te worden.

Gent. Fr. D.

In uw laatste nummer wordt verhandeld over den in Zuid-Nederland zeer gewonen plaatsnaam : *Kattenberg*. Mijn vriend Dr Jef Cuvelier en ik zullen dees jaar waarschijnlijk de eerste plaatsnaamkundige studie eener vlaamsche gemeente leveren (*Bilsen* in Limburg), zie *Limburgsch Jaarboek*, bl. 5-12 1893-94, naar de methode door mijn

oud-leeraar Prof. Kürth op het Oudheidskundig Congres van Antwerpen (1885) en Namen (1886) nader bepaald en toegepast in zijn *Glossaire toponymique de St Léger*. (Zie verder de opstellen van Dr Cuvelier in gemeld Jaarboek I en II.)

De Bilsensche *Kattenberg* heeft zijn ontstaan niet te danken aan 't edel geslacht der Katten, maar aan de winning DE KAT, gelegen in 't naburige gehucht Lethen. (Cf. nog 't *Kattebroek*, *Katbogaerd*, *Katstege*.) Gemelde gronden hoorden bij gemelde pachthoeve. Wie leerde ons zulks? Gichtenboeken en archieven der gemeente, bladzijde na bladzijde overzien en waar we dus vonden dat onze *Kattenberg* in bezit was der hoeve « in de cat tot Leten » (anno 1597).

Wie een plaatsnaamkundige studie onderneemt moet de kennis van 'n geschiedkundige bij die eens taalkundigen paren en Katten of Franken niet te gauw tusschen de beenen des lezers werpen. Zoo beteekent het Bilsensche *Vrankrijk*, *Vrank*, *Vrankenbosch* heel eenvoudig vrank-rak, vrijbeemd, gemeen beemd, vaine pâture, vrije weidegrond (« het gemeyn broeck genaempt den Vranckerick » 1645). En, opmerkenswaardig, de vroegere naam der naburige molen was ASSER*moelen* en heden heet een nabijliggende grond volksetymologisch *den vuilen* HENGST. (Zie hierover VERDAM Mid. ned. Wb. op *esch*, *eschbroek*, *enc*, *enge*, *engebroek*, *ancsbroek* = « bouwgrond, welke bij een dorp of landgemeente behoort, en die aan verschillende eigenaars in *gemeenschappelijken eigendom* toebehoort... »)

Een ander *Aschbroek* (tusschen Bilsen en Waltwilde), ook een vrije weidegrond waar iedereen mocht « heyen ende weyen », gaf aanleiding tot een vreemd geding tusschen beide gemeenten (in 1698; hierover een lijvig verslag in de Bilsensche archieven), geding waarin bewuste kwestie van vrij weiden juist besproken wordt.

Besluit : de eerste god des plaatsnaamkundigen weze het stadsarchief, de tweede bestaat uit Verdam, te Winkel, De Vries, Verwijs, De Bo, Schuermans, Vercoullie, Rutten, Tuerlinckx... met Egli, Förstemann, Taylor en Cie.

Anders spelen ons Katten en Franken perten.

Yperen. CAM. HUYSMANS.

❦

Gelezen in een tijdschrift : « De inschrijvers op den 5n jaargang genieten ook *van* dit voordeel. »

In 't Fransch, ja, zegt men : *jouir de quelque chose;* in 't Vlaamsch is 't : *iets genieten*.

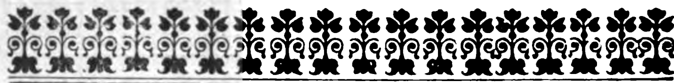
Zoo zuur als hengst is eene vergelijking die in eenige streken der Kempen veel gebruikt wordt. Wat beteekent *hengst* hier en hoe dient het w. gespeld te worden : *hengst*, *heingst* of *engst*, *eingst?* (Sommigen laten *h* hooren, anderen niet.)

Aan hengst, Fr. *étalon* valt hier zeker niet te denken.

St. Ant. C.

❦

't Verschil? De Hollander gorgelt,
De Vlaming die orgelt!

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK

Dit zijn Zonnestralen. Gedichten voor onze jeugd, door J. A. VAN DROOGENBROECK. Prijs fr. 1,50.

Dit fraaie bundeltje van eenen Meester-Zanger (en, ja, eenen meesterzanger) heeft de uitgever De Seyn-Verhougstrate uiterst fraai en net ingepakt.

Als een eereteeken — een veelbeduidend — prijken er de woorden op « Achtste zeer veel vermeerderde druk. »

Die buitengewone bijval betuigt hoe zeer die gedichtjes in den smaak vallen van onze jeugd, en hoe hoog zij gewaardeerd worden door hen, die jonge scholieren in lees- en zangles moeten oefenen.

En, met recht! Taal en stijl zijn niet enkel onberispelijk, maar buitengewoon keurig en kunstig : geen de minste gemaaktheid of gezochtheid; nog min zorgelooze platheid. Tusschen die klip en die zandplaat heen — waar zoovelen, die voor de jeugd dichten, gaan op verzeilen en verzinken — vaart V. D. rustig voort in spiegelheldere wateren.

Zonnestralen heet de dichter zijne versjes; en waarlijk dit zijn zonnestralen; geene bliksemstralen; geene brandende, verschroeiende stralen, maar zachte en milde die 't leven wakker koesteren : lichtende waarheid voor den geest, warm en edel gevoel voor het herte, lachende, lieve kleuren voor de jonge verbeelding.

Zij dit alles dan ook — in schijn te minste — enkel aan de menschelijke rede ontvloeid, toch werkt het ten goede : immers — wordt ze, zooals hier, rein behouden — dan weerspiegelt de menschelijke rede de stralen van de eeuwige bovennatuurlijke Zonne Gods.

Wij zijn gezworen vijand van het dwepen met preekgedichten; wij zien hoogst ongeern b. v. dat men het rein godsdienstige mengt tot in zangen voor gymnastische oefeningen; doch ons voldeed het min, in geen enkel dezer gedichten, een straalken te hebben ontwaard, dat *rechtstreeks* richt en henenlokt naar het bovennatuurlijke.

Stralen zijn het al, helder en gezond leven wekkend; maar wij hadden ook geern in deze gedichten, hier en daar, de Zonne zelf eens zien schijnen; en dan hadden wij, uit gauscher herte, dit boekje niet alleen als een zeer goed, maar als een opperbest aanbevolen. Een opperbest kan en zal het worden in de handen van een christenen

meester : gemakkelijk zal hij, bij de bespreking der gezongen of gelezen gedichtjes uit V. D.'s bundel, zijne leerlingen, langs de heldere baan der *Zonnestralen*, tot in het goddelijk licht brengen, dat de Veropenbaring op mensch en dier en alle wezen doet stralen.

St.-Niklaas. E. D. L.

Le Mouvement Socialiste de 1890 à 1895, par PROSPER SAEY. — Extrait de la *Revue Générale*. — En vente chez A. Siffer, fr. 1,00.

De uitgebreide studie — zij beslaat niet minder dan 70 bladzijden groot formaat — welke de eerw. heer Prosper Saey onder bovenstaanden titel aan de socialistische beweging wijdde, is in alle opzichten het lezen overwaard,

De redenen waarom die beweging zoo gretig bijgetreden wordt door den werkersstand van alle landen waar de Europeesche beschaving heerscht, tracht hij in een tiental bladzijden met al de wenschelijke duidelijkheid uiteen te zetten : het was eene noodzakelijke inleiding tot het eigenlijk onderwerp, dat niets meer — maar ook niets minder — bedoelt dan een beknopt en volledig overzicht te geven van den vooruitgang of achteruitgang dier beweging sedert 1890, in Duitschland, België, Frankrijk, Engeland, Rusland, Nederland, Italie, Oostenrijk, Denemark, Zweden en Noorwegen, de Vereenigde Staten en eindelijk Australië. Aan elk van deze landen worden een aantal bladzijden besteed in verhouding met het belang dat de socialistische beweging er oplevert. Het duidelijke en zaakrijke overzicht wordt besloten met eenige woorden over het anarchisme, het staartje van het socialisme; waarna eenige geestdriftvolle woorden om te eindigen, over de zware doch grootsche rol welke de katholieken, tot redding der maatschappij, in deze moeilijke omstandigheden op zich te nemen hebben.

Wij verhopen dat deze inhoudsopgave alleen voor de meesten verlokkend genoeg zal zijn, om ze aan te zetten tot het lezen dezer hoogst welkome studie, waarin het den schrijver voldoende was de feiten op te teekenen en te rangschikken, om zonder jacht naar effekt, welsprekend en aangrijpend te worden. De anderen, de onverschilligen, en diegenen die liefst uit alles hunne handen wasschen en zich verontschuldigen met de bedenking : zonder mij zal het ook wel gaan, zou het vlug doorloopen dezer opsomming van feiten en het overwegen der onvermijdelijke gevolgtrekking over de rasse en algemeene verbreiding van het socialisme, wellicht er toe brengen hunne gedragslijn eenigszins te wijzigen.

Gent. A.

Hoe dient onze tale te heeten? door J. CRAEYNEST. Overdruk uit *Biekorf*, 1893 en 1894.

Dietsch! antwoord de heer Craeynest; in Dietschland Dietsch!

Daarvoor beroept hij zich op oude en nieuwe schrijvers, die, soms uit loutere liefhebberij, de eene of andere benaming gebruikt hebben

om er onze moedertaal, van vroeger of van nu, door aan te duiden. Zeker zouden die aanhalingen niet zoo geheel van gewicht ontbloot geweest zijn in eenen tijd toen men nog in dergelijke beredeneeringen smaak kon vinden. Nu echter is het oogenblik om de vraag te stellen, of ze liever te herhalen, hoe wij onze taal eigenlijk gaan heeten, sedert lang voorbij.

De benaming *Nederlandsch*, welke de heer Craeynest niet wil aannemen, is volgens zijn eigene bekentenis van sedert 1550 in gebruik, ofschoon niet algemeen. Op het einde der 16e eeuw komt zij meermaals voor naast die van *Nederduitsch*.

In de 17e eeuw vertoont het woord *Nederduitsch* neiging om algemeen te worden; *Nederlandsch* echter blijft voortbestaan, ofschoon veel zeldzamer.

Sedert de inrichting van het Koninkrijk der Nederlanden behaalt *Nederlandsch* opnieuw de bovenhand. In Brugge werden toen zelfs boeken gedrukt met den naam : *Nederlandsche* taal, op den titel.

Tot dan toe kon men strijden over den naam die moest verkozen worden.

Sedert de uitgave (1864) van het groot *Nederlandsch* Woordenboek echter, heeft de benaming *Nederlandsch* zoo zeer de bovenhand verkregen, dat het ten minste nutteloos is daar aan nog te willen verandering toebrengen.

Overigens, sedert jaren gebruiken alle school- en leesboeken bij onze Noorderbroeders uitsluitelijk de benaming *Nederlandsch*, en bijna algemeen ziet men ook hetzelfde gebeuren voor onze eigene Belgische school- en leesboeken.

Bij de studie van de Germaansche talen, de heele Germaansche wereld door, is er alleen nog spraak van Oud-, Middel- en Nieuw Nederlandsch. De benaming *Nederlandsch*, zoo algemeen in gebruik, is nu om zoo te zeggen voor goed geijkt. *Dietsch* integendeel, vestigt onmiddelijk de gedachte op *Middelnederlandsch*, waarvan het in ons tegenwoordig spraakgebruik, een synoniem is. En slechts zeer weinigen, waaronder de heer Craeynest, hebben geen vrede met dezen toestand. Dietsch, niet meer dan Duitsch of Nederduitsch, heeft feitelijk niet de minste kans het woord Nederlandsch nog te verdringen.

Vlaamsch en Hollandsch krijgen meer en meer de speciale beteekenis van dialectisch gekleurde afwijkingen van de algemeen geschreven taal, welke laatste niet anders wezen kan en moet dan het historisch uitvloeisel van de verschillende *Nederduitsche* dialecten, die achtereenvolgend het oppergezag in de schrijftaal bezeten hebben.

Het woord *Dietsch* heeft ten andere het nadeel verschillende uiteenloopende dingen te beteekenen. Meestal wordt het eenvoudig gebruikt als een synoniem van *Middelnederlandsch*. Dikwijls is het een verheven, poëtisch woord om te zeggen *Nederlandsch*. De E. H. Craeynest en eenige anderen gebruiken het in den zin van *Nederlandsch*, doch zonder die dichterlijke tint. En de heer Hansen en eenige anderen

bezigen het om door een gemeenschappelijken naam beide het Nederlandsch en het Platduitsch aan te duiden.

Gent. B.

Klein Leven. Verhalen voor Oud en Jong, door REIMOND STIJNS. met zeven-en-tachtig oorspronkelijke teekeningen door Jan Heylemans. Gent, drukkerij I. Vanderpoorten.

Alhoewel de titel draagt : voor *Oud* en Jong, toch ziet men al dadelijk aan den aardigen rooden omslag en aan den trant der dikwijls zeer lieve prentjes, dat men eerst en vooral met een jongensboek te doen heeft. Daar echter de verhaaltjes van dit boek, dat eerst en vooral voor kinderen bestemd is, uitmunten door de levendigheid waarmede ze verteld zijn, door de opmerkingsgave welke de schrijver erin aan den dag legt, door zijne naïeve gemoedelijkheid welke van tijd tot tijd de innige ontroering van den lezer komt opwekken, zullen ook de Ouderen het niet zonder genoegen ter hand nemen.

Verscheidene der acht verhaaltjes welke het bundeltje bevat zijn reeds vroeger verschenen : lieve oude kennissen die het dubbel genoegen doet nog eens tegen te komen; vooral is in dat geval de aandoenlijke schets van *Oomken*, welke wij zonder aarzelen meesterlijk noemen. *Peter Joannes*, *de Vogelnesten*, *de Dorpsoorlog*, *de Zwarte Hand*, zorgen voor de verscheidenheid en behooren mede tot het beste wat men aan kinderen kan te lezen geven, en wat hun het meest in den smaak moet vallen.

Een Hartelijke Teug, *Hartevreters* en voornamelijk *Zijn Zoon* schijnen ons minder goed geslaagd.

Aan het nette kleedje waarin de uitgever *Klein Leven* gestoken heeft, merkt men dat hij het oog heeft gehad op de prijsuitdeelingen : wij willen de onvoorwaardelijke lofrede waarin deze beoordeeling bestaat dan ook besluiten met het keurige boekje, als uitnemend geschikt tot prijsboek, zoo warm als het ons maar mogelijk is aan te bevelen...

Gent. L.

Medisch Weekblad, bestemd voor de artsen van Noord- en Zuid-Nederland. Prijs per jaar fr. 15,75.

Dagelijks wordt in de medicale wereld de spijt uitgedrukt dat er tot nu toe niet de minste schijn van Zuid-Nederlandsche geneeskundige letterkunde bestaat. Hieruit vloeit menige moeilijkheid in het uitvoeren der medische praktijk in onze Vlaamsche gewesten.

Voor 't meerendeel hebben onze geneesheeren met enkel vlaamschsprekende lieden te doen, en daar de opleiding uitsluitend in de Fransche taal geschiedt, is het voor hen moeilijk om de patienten, op de voor hen klare, duidelijke wijze, de onontbeerlijke voorschriften mede te deelen.

Een ander betreurenswaardig feit ligt hierin dat de Zuid-Nederlandsche geneesheeren bijna volledig onbekend zijn met de praktische denkwijze en de gewrochten van de Noord-Nederlandsche stambroe-

ders, onder wier rangen nochtans zulke beroemde geneeskundigen te tellen zijn.

Die toestand gaat gelukkig veranderen, en het *Medisch weekblad* waarvan het eerste nummer den 7 April verschenen is vult de leemte aan. Onder de zuidnederlandsche medewerkers zien wij Dr A. Claus en Dr D. De Buck, beiden te Gent; deze laatste, van wien wij reeds het een en het ander in het *Belfort* mochten drukken, treedt op als secretaris van den bestuurraad voor België. Het is aan hem (Onderstraat 28) dat al de stukken, de redactie betreffende en van hier uitgaande, dienen gezonden te worden.

Goed heil voor die onderneming, welke, daargelaten het practisch nut voor den praktiseerenden dokter, den « Vlaamschen taalstrijd » zal helpen bevorderen, met hem eindelijk ook te plaatsen op wetenschappelijk gebied. Immers, wil de Vlaamsche beweging gelukken, zij moet niet alleen de politieke rechten en de loutere letterkunde aanvatten, zij moet zich ook doen gelden en verdienstelijk maken op het veld der wetenschap en in al de kennissen onontbeerlijk aan een beschaafd en ontwikkeld volk.

Sanctissimi Domini nostri Leonis Papae XIII Allocutiones, Epistolae, Constitutiones aliaque acta praecipua. Volumen IV, fr. 2,50. St. Augustinus drukkerij.

Dit boekdeel bevat een 60 oorkonden, van Januari 1890 tot September 1891; onder de merkwaardigste : de encycliek *Sapientiae christianae* over de plichten van het christelijk leven; die *Dall' alto dell' apostolico seggio*, over den godsdienstoorlog in Italie; den brief *Pastoralis officii* over het tweegevecht; de onderrichting van de Portugeesche bisschoppen *Pastoralis vigilantiae*, de encycliek *Rerum novarum* over de werkmanskwestie, verschillende documenten betrekkelijk den eeredienst tot den H. Jozef en de H. Familie, de hierarchie in Japan en Mexiko, enz.

Het werk wordt besloten met alphabetische en systematische tafels die het opzoeken vergemakkelijken en den lezer onmiddelijk de plaats aanduiden van de stukken, de notas enz. De notas en de tafels zijn opgesteld door Dom Laurent Janssens.

Het nut van het werk doen uitschijnen ware overbodig. De derde reeks der *Acta* gaande van einde 1891 tot 1894, is in bereiding.

Brugsche Onthoudersbond. *Voordracht door* Em. Calmeyn, *Pbr., over de Onthouding of Antialcoolische Beweging in België.* Prijs : 15 ct. het afdruksel; 12 fr. het honderd. Brugge, drukk. Houdmont, 1894.

Toen de Vlaamsche Zitdag gedurende het groot verlof verleden jaar te Brugge plaats greep, nam de ijverige inrichter der Onthoudingsbeweging in Brugge, de E. H. Calmeyn de gelegenheid waar om voor een uitgelezen publiek het goede woord te verkondigen. Het is deze voordracht, welke met den levendigsten bijval onthaald gewor

den was, die hij thans, met eene heele reeks nuttige aanteekeningen verrijkt, door den druk voor een nog uitgebreider publiek wil toegankelijk maken.

Men mag zeggen dat wie met aandacht het kleine brochuurtje van 32 bladzijden gelezen heeft een begrip heeft van de verschillende vraagstukken welke het Alcoolisme heeft opgeworpen, en tevens van de oplossingen welke voorgesteld werden; en indien de schildering van de rampen door het alcoolisme gesticht wel geschikt is om afkeer en schrik in te boezemen, de uiteenzetting van de uitslagen waarop na zoo korten tijd de Onthoudersbeweging ten onzent fier mag zijn, is wel van aard om vertrouwen in te boezemen op den uitslag en menigeen over te halen tot bijtreding. Wij wenschen den heer E. Calemeyn van harte geluk met zijn boekje, en voor dit laatste vele lezers en vele bekeerlingen.

Dr G. Gezelle. Ziehier wat de *Arnhemsche Courant* den 22 Maart onder andere schreef omtrent eene voordracht van Pol de Mont over Guido Gezelle :

« De Zuid-Nederlandsche dichter Pol. de Mont, die als leeraar in de Nederlandsche taal- en letterkunde te Antwerpen en als gevierd spreker in onderscheidene Vlaamsche kringen telkens de gelegenheid vindt, zijn gehoor te vergasten op de beste vruchten uit de Noord-Nederlandsche gedichtengaard, stelt zich tot taak, wanneer hij naar ons land wordt genood, propaganda te maken voor de ten onrechte minder, ja dikwijls in 't geheel niet bekende Vlaamsche dichters. Men moet hem daarvoor dankbaar zijn, want hij maakt *ons* rijker.

Zoo onthulde Pol. de Mont gisteren op den *Prodesse-avond* voor ons een schat, welks bestaan we niet vermoed hadden. Hij leerde ons namelijk den dichter Guido Gezelle waardeeren, voor wien onze moedertaal een der meest zoetvloeiende, welluidende en zangerige is gebleken te zijn.

In den vorm eener causerie sprak de dichter over den dichter — wat wonder, dat het gehoor werd medegesleept door het onderwerp, dat 't geraakte onder de betoovering van heerlijke verzen, frisch van vorm, muziek voor het oor, 't ruischen van het ranke riet gelijk, wonderwel doende in het hart.

Naar den bundel *Tijdkrans* zal thuis met verlangen de hand worden uitgestrekt. »

Gelria op zijne beurt schreef :

« De naam Pol de Mont is geen vreemde in onze stad. Het bestuur van *Prodesse* had voor dames en stadgenooten den gewoonlijk met grendelen gesloten toegang tot de vergadering van dit aloude gezelschap opengezet, en den foyer van Musis tot plaats van bijeenkomst gekozen, toen de Vlaamsche zanger aan zijn uitnoodiging had gehoor gegeven om hier te spreken. Met dankbaarheid was daarvan door verscheidenen gebruik gemaakt. Pol de Mont bracht ons in kennis met den dichter Guido Gezelle, een zijner tegenvoeters, omdat hij particularist en prieste

is, maar een man dien hij eert om zijn poëtengaven, die ook waar hij aan gelegenheidsgedichten zijn talent verspilt, toch nagelsporen nalaat die den leeuwenklauw aanduiden, een religieus man, die op de natuur een onmiddellijken, ongewongen blik heeft, een impressionnist die naast Mauve en Apol mag staan, een gevoelsman die Longfellow evenaart, een schilder in klanken en kleuren als Verlaine, een dichter die voor jaren reeds van de groene zee durfde spreken, wiens karakter eenigszins wordt aangegeven door een vergelijking als deze : naakte boomen in den herfst noemt hij een schooiersbende, en door een zijner refreinen als : « o ruischen van het ranke riet! »

Werken van beteekenis, onlangs verschenen : *Handleiding tot de kerkgeschiedvorsching en kerkgeschiedschrijving*, door Prof. Acquoy van Leiden. — *Brieven van Multatuli* (8ste bundel), uitgegeven door zijne tweede vrouw. — *Bij onze Noorderbroeders*, door Aug. Gittée. — *Een lentedroom*, tooneelstuk van Frans Gittens met muziek van Wambach. — Een prachtwerk met 7 platen buiten tekst en 70 erbinnen over *Hans Memling*, door den heer A.-J. Wauters. De schrijver beweert dat de beroemde schilder geboren is in het dorp Memelingen, in de omstreken van Maintz. Prijs van het boek fr. 12,00 (op Japaansch papier fr. 40,00). — Multatuli's *Vorstenschool* is gedeeltelijk in 't Fransch vertaald door den heer Robert, van Parijs, en verschenen in *Le Mercure de France*. — De eerste afl. van Prof. ten Brink's geïllustreerde *Geschiedenis der Nederlandsche letteren* zal binnen kort verschijnen. — Herdruk der werken van J. A. Van Droogenbroeck. — Wonderland, vertellingen door M. E. Belpaire en Hilda Ram. — *Aya Sofia :* een nieuwe uitgave vermeerderd met drie zangen, is verschenen van het meesterstuk van Dr Schaepman, welke met recht Nederland's grootste dichter mag genoemd worden.

Davidsfonds. — Algemeene vergadering den 17 Mei toekomende, om 12 uren in de Halle der Hoogeschool, te Leuven.

Een nieuw werk wordt thans aan de leden rondgedeeld : *De Boeren en de maatschappelijke zaak*, eene verhandeling over het heropbeuren van den boerenstand, door E. Vliebergh student in wijsbegeerte, geschied- en zedenkunde. Gelijk men het zich herinnert werd deze verhandeling bekroond door het Davidsfonds in zijnen prijskamp van verleden jaar. In November zullen de inschrijvers ontvangen een nieuw deel van de *Vaderlandsche historie* en « Nog een Klaverken uit 's levens akker », een gedicht van de begaafde schrijfster Hilda Ram. In Juli komt een roman uit van den heer Buurbaum.

Op 2den Paaschdag sprak de heer Meyfroidt in de afdeeling Asper, over de slechte gevolgen der franschdolheid. — Den 9den April gaf Borgerhout een muzikaal feest met eene voordracht *Moederliefde*, door den heer Ossenblok.

In den loop van April hadden overal de provinciale kiezingen plaats tot het benoemen der hoofdbestuurleden. Vele leden waren

opgekomen, en in de bespreking der algemeene belangen onzer instelling werden vele nuttige wenken gegeven en voorstellen gestemd, welke in de algemeene vergadering mogelijks zullen ten berde komen.

In die van Gent werd ook beslist eene huldebetooging in te richten ter eere van den zeer eerw. heer kanunnik Martens, den populairen wetenschappelijken schrijver van het *Davidsfonds*, ter gelegenheid zijner benoeming tot ridder der Leopoldsorde. In afwachting der feestelijkheid werd er hem op staanden voet een telegram van gelukwensching opgestuurd.

Op 26 April hoofdbestuurzitting te Brussel : Regeling van zaken van bestuurlijken aard; maatregelen genomen om meer ruchtbaarheid te geven aan de muziekuitgaven en bespreking voor het uitgeven van een bundel liederen; stemming in grondbeginsel van een hulpgeld voor het standbeeld van Ledeganck, dat te Eekloo gaat opgericht worden, en toekenning van eene toelage aan de afdeeling van Sint Nicolaas voor het feest-kanunnik Martens; vernieuwing van het bureel : de heeren Willems, Mathot en de Potter werden met eenparigheid van stemmen, buiten eene, herkozen, respectievelijk tot voorzitter, ondervoorzitter en secretaris; de heer Schollaert werd ook herbenoemd als ondervoorzitter.

In de provinciale kiezingen werden gekozen als leden van het hoofdbestuur :

Antwerpen : de heeren Ossenblok, Roël, van Ryswyck en Mgr Cleynhens, doch deze heeft uit overlast van ambtsbezigheden zijn nieuw mandaat niet kunnen aanvaarden en moet bijgevolg nog vervangen worden.

Brabant : de heeren Bets, Bols en di Martinelli uittredende leden en in vervanging van den eerw. heer Adriaenssens ontslaggever, de eerw. heer Rosel, leeraar in het Sint Aloïsiuscollege te Brussel.

Limburg : de heeren Boelen, Ceelen en Van Geel, uittredende leden.

Westvlaanderen : de heeren Beheyt en Sevens uittredende leden, en in plaats van de heeren Van Speybroeck en Minnaert die zich niet meer op rang wenschten te stellen, de heeren Persyn, notaris te Wynghene en Notredaeme, advocaat te Brugge.

Oostvlaanderen : de uittredende leden de heeren Claeys, Siffer en Van Winckel; in vervanging van den heer Moroy, ontslaggever, de heer Alfons Janssens, volksvertegenwoordiger te Sint-Nicolaas.

Koninklijke Vl. Academie. Zitting van April onder voorzitterschap van Dr H. Claeys. Regeling van bestuurzaken en benoemen eener commissie (de heeren de Maere, Micheels en Snieders) gelast met eene dubbele lijst candidaten op te stellen voor het aanvullen der ledigstaande zetels.

Het Gouvernement heeft aan den Gentschen beeldhouwer G. Kastelyn, opgedragen het vervaardigen voor de K. Vl. Academie, van het marmeren borstbeeld van Dr Snellaert, en aan den Antwerpschen kunstenaar Duwaerts, dat van Karel Ledeganck.

Vlaamsch. De nieuwe Minister van Justitie, de heer Begerem, heeft nauwelijks den voet gezet hebbende in het hem toevertrouwde departement, een uitstekend werk verricht. Tot bijzonderen secretaris heeft hij aangesteld den heer C. van Overbergh, van Kortrijk, voorgaandelijk aldaar arrondissements-commissaris. Deze ambtenaar, die den heer Minister in zijne gewone bezigheden terzijde staat, en in menige gevallen hem vervangt, namelijk voor het geven van inlichtingen, spreekt Vlaamsch (en spreekt het geerne), met de personen, die met hem over bestuurzaken te handelen hebben. Zijn voorganger bij het Ministerie van Justitie, tijdens het bewind des heeren Lejeune, sprak onze taal niet, en kon derhalve de Vlaamschsprekende bezoekers niet te woord staan. — Deze laatsten zullen dus wel doen, af te breken met de oude gewoonte, bij den heer Minister van Justitie en bij zijnen secretaris, Fransch te spreken.
D.

Varia. Weet ge hoe Jules Lemaître de Kunst van Maeterlinck bepaalt?

« Pelléas en Melisande — het stuk dat onlangs te Brussel en te Amsterdam vertoond werd, — is eene liefelijke beuzeling uit een tijd van verval, een vreemde perel van kunstmatigen eenvoud, een zoet en zonderling gedicht, gedwongen gestamel en ver gezochte duisterheid. »

— *De Katholieke Gids* levert zeer waardeerende studiën op onze uitmuntende romanschrijvers August en Renier Snieders.

— De stadsbedienden van Antwerpen bereiden een feest om den archivaris P. Génard, lid der K. Vl. Academie, waardig te vieren ter gelegenheid van het vijftigste jaar dat hij in stadsdienst getreden is.

— De prijskamp van 't Getrouwe Maldegem, welken wij in onze laatste aflevering mededeelden, is tot 15 Mei verlengd.

— Klaus Groth, de welbekende Platduitsche dichter, zal plechtig gevierd worden ter gelegenheid van zijnen 75sten verjaardag.

† **G. Van De Vyvere,** pastoor van Godveerdegem. Verdienstelijk oudheidkundige schreef hij o. a. *Essai sur les fonds baptismaux remarquables des environs d'Audenarde et de Grammont* (1871). Hij gaf ook de nagelaten dramas uit van den eerw. heer Edm. Speelman : *Jacques Blommaert ou le triomphe des gueux à Audenarde* (1572) en *Jean de Hembise ou la chûte des gueux à Gand* (1584).

† **Dr Brown-Sequard,** de uitvinder der inspuiting tot het vernieuwen der levenskrachten. Hij schreef een aantal boeken en vlugschriften over medicale onderwerpen, zoowel in 't Engelsch als in 't Fransch. Hij stierf dezer dagen te Parijs 77 jaar oud.

† **Hubert Maréchal** de eerste hoofdopsteller van het *Bien Public* van Gent is te Statte bij Hoei overleden, 70 jaar oud. Het verdienstelijk Gentsch dagblad werd 41 jaar geleden gesticht door de heeren Baron della Faille d'Huysse, Jozef de Hemptinne, Jules Lammens Solvyns-Martens en Casier-Legrand.

† **Couvreur August,** gewezen volksvertegenwoordiger van Brussel en Ondervoorzitter der Kamers onder het liberal ministerie; hij werd te Gent geboren in 1828.

Hij was de Belgische briefwisselaar van den *Times* en stichtte dees laatste jaren de *Revue sociale et politique.*

Negende jaargang, 1894. Juni Nr 6

VERSCHENEN.

	Fr. C.
Exclusions et suspensions du droit électoral, par Edm. De Bock, juge d'instruction au tribunal de 1re instance à Gand	1,25
La formation et la revision des listes électorales, par A. Goddyn et L. Tierentyn	3,00
Maakt de kinderen gelukkig. Beknopte handleiding om zich in korten tijd Fröbel's opvoedingsleer eigen te maken, met vele nieuwe spelen, versjes en verhaaltjes door Mevrouw Elise van Calcar	3,75
Makamen en Ghazelen, Proeven Oosterscher Poëzie door Jan Ferguut (M. J. A. van Droogenbroeck), derde, vermeerderde druk, door den Verbeteringsraad van het Middelbaar Onderwijs als prijsboek aangenomen (met het portret van den dichter)	2,50
Gedichten, door Huibrecht Melis	2,50
Beginselen der meetkunde, door P. J. Tysmans, leeraar in de Katholieke Normaalschool van Mechelen, 3de uitgave	1,75
Leven van den H. Franciscus, door A. van Loo	0,50
Leven van den H. Alphonsus, id.	0,35
Levens van de HH. Joannes Baptista en Cornelis, id.	0,25
Levens van de HH. Bavo en Willibrord, id.	0,25
Levens van de HH. Livinus en Amandus, id.	0,25
Levens van de HH. Eligius en Eleutherius, id.	0,25
Wonderland, vertellingen door M. E. Belpaire en Hilda Ram, eerste reeks	1,50
Examens complémentaires des organistes dans le diocèse de Gand, 1e liste des publications dans lesquelles les récipiendaires peuvent choisir les morceaux formant leur répertoire	0,15
Beknopte inhoud der lessen van Vaderlandsche Geschiedenis, ten gebruike der leerlingen van den middelgraad onzer lagere scholen, door G. De Baere, onderwijzer te Kruishautem	0,30
Lessen van Vaderlandsche Geschiedenis, ten gebruike der leerlingen van den hoogsten graad, bewerkt volgens het officiëel programma en gevolgd van herhalingstabellen, door denzelfden	0,50
Lees- en leerboeken van Vaderlandsche Geschiedenis, door D. Van Lantschoot, hoofdonderwijzer te Ursel, (nieuwe uitgaaf)	0,20
Oefeningen op de Vlaamsche spelregels, door E. Suy en A. Van Overbeke, (nieuwe uitgaaf)	0,20
Siffer's Bibliotheek der klassieken; Cesar, oorlog in Gallië, door A. Verdoodt, 1ste en 2de deel	1,00
Monodramen en andere gedichten, door E. Hiel, lid der K. Vl. Academie	3,00
Mina, tooneelstukje voor meisjes, door L. Lehembre	0,50
La nouvelle psychologie, par J. Van Biervliet, professeur à l'Université de Gand	0,75
La crise sociale de 1848 en France, par Paul de Smet	1,00
Middelnederlandsche gedichten en Fragmenten, door Jhr. Mr N. de Pauw, 2de deel (uitgave der K. Vl. Academie)	2,00
De Keure van Hazebroeck van 1336, met aanteekeningen en glossarium, door Edw. Gailliard, 1ste deel (uitgave der K. Vl. Academie)	5,00
Un Frère de Berchmans, Gustave Marlier de la Compagnie de Jésus, par J. Lintelo, S. J., (nouvelle édition)	1,00
Les Jésuites et les classiques chrétiens, réponse au R. P. de la Porte, par l'abbé L. Guillaume, curé-doyen à Beauraing	2,50

De geliefde Schrijver van het Davidsfonds, de Z. E. H. Kanunnik MARTENS, is onlangs met het kruis der Leopoldsorde vereerd.

Onze afdeeling, met medewerking van het hoofdbestuur, heeft besloten deze blijde gebeurtenis op eene heuglijke wijze, den 10 Juni aanstaande, te vieren.

Om 11 1/2 ure, zal, in name van het Davidsfonds, aan den Z. E. H. Kanunnik MARTENS een huldegeschenk aangeboden worden, in de feestzaal van het Klein-Seminarie.

Om 1 ure, feestmaal in de zaal van het Gildenhuis, Nieuwstraat.

Wij twijfelen niet of UE. zult gelukkig zijn aan deze Huldebetooging deel te nemen, en zoo goed zijn, vóór 3 Juni, uwe bijtreding te willen inzenden.

Aanveerd, achtbare Heer, de verzekering onzer bijzondere hoogachting.

Sint-Niklaas, den 22 Mei 1894.

De Schrijver, **L. VAN POECK.**

De Voorzitter, **A. JANSSENS.**

N. B. — De leden kunnen ten 11 ure in de Hoofdkerk de Zondagmis hooren.

HOOGLEERAAR VAN BENEDEN.

"Cecidit corona capitis nostri. De kroon is van ons hoofd gevallen » zegt Mgr Abbeloos, rector der Katholieke Hoogeschool van Leuven in zijne lijkrede van hoogleeraar Van Beneden. « De kroon is van ons hoofd gevallen, want indien Van Beneden aan de Wetenschap behoort, waar hij een licht van was; indien hij aan België behoort, waar hij eene der zuiverste gloriën van is; vooral behoort hij aan de Katholieke Hoogeschool, gelijk de boom aan den grond, waar hij gewassen is, dan zelfs als zijne vruchten overal uitgedeeld worden. »

Het is op dezen uitmuntenden man dat ik eenige oogenblikken de aandacht der Lezers van het *Belfort* wil roepen. Eerbied, liefde en erkentenis zullen mijne pen geleiden, want indien mijne oogen voor de schoonheid der Schepping ontloken, indien ik mijne leerlingen en ons Vlaamsch volk iets der verrukking kon meedeelen, welke ik bij het aanschouwen der werken van den Allerhoogste voelde, zulks heb ik te danken aan Van Beneden, wiens lessen ik in mijne jeugd mocht bijwonen.

Pieter-Jozef Van Beneden werd geboren te Mechelen den 15 December 1809. Hij deed zijne studiën in het aartsbisschoppelijk college zijner geboortestad, en werd daarna discipel bij den apotheker Stoffels, een rechtschapen man, eenvoudig van zeden doch wiens geest met vele kennissen versierd was. 't Is hier, bij eene verzameling van mineralen en

schelpen, door zijnen meester bijeengebracht, dat de jongeling smaak begon te vinden in de studie der natuur.

Dit stil en leerzaam leven werd gestoord door de omwenteling van het jaar 30. Van Beneden, in wiens borst een vaderlandslievend hert klopte, sloot zich aan bij de vrijwilligers, die den vreemde buiten het land wilden verdrijven; doch van dan af was de drift tot wetenschap hem reeds meester : voor de wallen van Antwerpen gelegerd, op dien aangeslijkten grond, welken hij later zulke gewichtige geheimen zou ontrukken, betrapte de jonge soldaat meermaals zichzelven mijmerend, met eene schelp in de hand.

Van het slagveld trok hij naar het hospitaal van Mechelen om onder het geleide van eenen geneesheer de gekwetsten te verzorgen. Dit was zijn eerste bereiding tot de examens van doctor in de medecijnen, welke hij voornemens was te onderstaan. Reeds in 1831, zonder openbare leergangen gevolgd te hebben, enkel op persoonlijke studiën steunende, legde hij met den besten uitslag het examen van candidaat in wiskunde en natuurlijke wetenschappen af. Het duurde niet lang of hij werd opvolgens candidaat en doctor in de medecijnen uitgeroepen, telkens met « groote onderscheiding ».

Zijn onweerstaanbare drift naar natuurwetenschap deed hem nu het besluit nemen op eigen kosten naar Parijs te gaan om er de lessen van dierkunde te volgen. Daar kwam hij in betrekking met de grootste geleerden van dien tijd, die van den jongen Belg een uiterst voordeelig gedacht opvatten. Deze achting ging zoo verre dat een dier geleerden bij het Staatsbestuur te Brussel deed aandringen om hem eene beurs te doen bekomen, die hem in staat zou stellen te reizen en zijne kennissen te vermeerderen. De gunst werd toegestaan en Van Beneden mocht ze twee jaar genieten.

In 1836 werd hij door de bisschoppen van België leeraar van dierkunde en vergelijkende ontleedkunde bij de Katholieke Hoogeschool benoemd. « Hij opende zijnen leergang met eene belangrijke redevoering, in de tegenwoordigheid van talrijke aanhoorders, die den jongen bescheiden leeraar warm toejuichten. » Alzoo werd Van Beneden's optreden in P. Kerstens *Journal historique et littéraire* van dien tijd vermeld. Het was den 23 April 1836 dat hij van dien leerstoel bezit nam, dien hij 57 jaar ging beklimmen en de wereld dóór beroemd maken.

De duizenden leerlingen, die onder dit lang tijdverloop elkander op de banken zijner school opvolgden, zijn het eens om de uitstekende verdiensten van zijn onderwijs te erkennen. « Men kwam in de de klas, zegt een van hen, vol eerbied voor den hoogen geleerde, maar welhaast, zonder dat die eerbied eenigszins verzwakte, voelde men den afstand van meester tot leerling verminderen, zoo vriendelijk was zijn uitzicht, zoo minzaam zijne spraak, zoo nederig om zoo te zeggen, kon hij zijne wetenschap maken om ze in het bereik der jeugd te stellen. » Nooit hoorde ik eene les zoo klaar en zoo duidelijk uitleggen als door hem, en de uitdrukkingen, welke hij daarbij gebruikte, waren zoo gepast, altijd zoo treffend en soms zoo onverwacht, dat de aandacht noodzakelijk geboeid werd. Onder de duizenden zaken, die in de natuur voorkomen, wist de leeraar eene gelukkige keus te doen van een klein getal gewichtige leerpunten, die in het geheugen geprent bleven, en naderhand den weetgierigen leerling tot baken dienden om met gemak en zekerheid den weg der wetenschap verder te bewandelen. Voeg daar nog bij dat hij een uitmuntend teekenaar was, en met eenige krijtstrepen op de zwarte plank eene sierlijke figuur wist te tooveren, die den uitleg in het oog deed springen... Ja, het was een echt feest voor ons iederen keer dat wij Van Beneden mochten gaan hooren.

Hij deed overigens meer dan zijne leerlingen de wetenschap meedeelen en doen beminnen : hij leerde ze van het geschapene tot den Schepper opklimmen. In eene der plechtigste omstandigheden van zijn leven, in eene ontzagverwekkende vergadering, riep hij uit dat « de natuur niets is dan de verwezenlijking van de eeuwige denkbeelden der goddelijke Wijsheid ». Geheel zijn onderwijs was van die overtuiging doordrongen, en verder zullen wij zien dat die godsdienstige gevoelens hem ook tot levensregel strekten.

Van Beneden was vooral leeraar, en hij verzuimde niets om zijne lessen wel te geven, maar hij was zoo rijk begaafd en hij wist zoo spaarzaam zijnen tijd te besteden dat hij er nog vond om zijne wetenschappelijke reizen van vroeger te hernemen, en door persoonlijken arbeid de oplossing te zoeken van duistere vraagstukken, waar de natuurgeleerden tot dan geen antwoord op gevonden hadden.

In het begin van zijn professoraat wist men nog van die ijzerenwegen niet te spreken, die ons heden op zoo korten tijd en zoo gemakkelijk in Parijs, Madrid of St-Petersburg brengen. Dit belette hem niet het grootste deel der landen van Europa te doorloopen, overal kennis makende met de grootste geleerden; de museën bezoekende; de Alpen, den Vesuvius, den Etna bestijgende; maar bij voorkeur de oevers volgende, zoo van de Atlantische en de Middellandsche zee als van de Noordzee, waar hij visschersschuiten huurde om het krielend watergedierte in zijn levende doening te gaan betrappen.

Reeds in 1843 richt hij op eigen kosten te Oostende een werkhuis in met al wat noodig is om zulk gedierte levend onder de oogen te houden en af te spieden, een voorbeeld, waar de mannen van wetenschap van den vreemde naar kwamen zien en tot navolging in hun land bekend maakten.

Laat ons enkel ter herinnering het hoogst merk-

weerdig museum der Hoogeschool van Leuven noemen, bijna geheel door Van Beneden samengesteld; zijne studiën op de overblijfsels der aloude zeegedrochten, in de vestingen van Antwerpen uitgedolven; zijne drijhonderd mededeelingen van allen aard aan de Academiën, tijdschriften enz., om ons bij de gewichtigste zijner talrijke ontdekkingen te bepalen. Ik spreek er met zooveel te meer genoegen van, dat zij door Van Beneden kenbaar gemaakt werd in het schooljaar 1848-49, binnen hetwelk ik zijne lessen bijwoonde, zoodat ik van de eersten deze belangrijke mededeeling uit des meesters mond mocht ontvangen.

Eerst vastgesteld waarvan er spraak is. Het leven is in de natuur zoo overvloedig verspreid, de nederigste geslachten woekeren soms zoo talrijk tot in de verborgenste, ontoegankelijkste plaatsen, dat men met recht vraagt : vanwaar toch mag al dit gedierte komen?.. In de oudheid gaf men op die vraag een doodeenvoudig antwoord : *dit gedierte komt daar vanzelf*, en daarmee meende men de zaak uitgemaakt te hebben. Zoo weinig werd toen de natuur nagevorscht, dat men van geen visscheneieren wist, en de meening was dat deze dieren vanzelf uit het slijk ontstonden!..

Tot in de jaren 1600 was het algemeen aanveerd dat het bederf van vleesch wormen voortbrengt. Redi, een Italianer, gaf een bewijs, zoo eenvoudig als doorslaande, dat deze wormen de eerste gedaante zijn van vliegen, die hunne eieren op het vleesch komen leggen. Hij sneed een stuk vleesch in twee deelen, waarvan hij het een aan de lucht blootgesteld liet, terwijl hij het ander in eene bokaal legde, welke hij enkel met een papier gesloten hield. Beide deelen bedierven, maar met het verschil dat het eerste, waar veel vliegen op gezeten hadden, van wormen wemelde, terwijl er in het andere, door het papier tegen de vliegen beschut, geen enkele worm te voorschijn kwam.

De aanhangers der oude uitlegging beriepen zich nu op andere geslachten, onder andere op de worms, die men heel dikwijls in de darms van andere dieren vindt, ja zelfs in geslotene lichaamsdeelen, de oogen, de hersenpan, de lever enz. Komt dit gespuis daar vanzelf niet, zeiden zij, dat men eens uitlegge hoe het er komt. Bovendien, bij sommige dier wormen vindt men nooit, volstrekt nooit eiers; hoe zouden deze hun geslacht voortzetten?.. Het was onze Van Beneden die eerst het licht in dien donkeren kelder deed dringen. De taak was niet gemakkelijk. Om er over te laten oordeelen, zij het genoeg te zeggen dat Dujardin, die eene natuurlijke geschiedenis der ingewandswormen schreef, twintig jaar zijns levens aan het uitpluizen van 2.700 dieren besteedde om 250 wormsoorten in levende wezen waar te nemen.

Van Beneden vestigde zijne aandacht op dit duister vraagstuk van in het jaar 1834, als hij nog te Parijs studeerde; hij bleef er vijftien jaar mee bezig, en, dank aan zijne volherding, mocht hij eindelijk zeggen : het geheim is ontsluierd. De uitslag, waar hij toe kwam, was zoo onvoorzien en zoo wonder, dat hij eerst bij de geleerden geen geloof vond. Dat gelijkt aan eenen *roman*, zei de vermaarde Flourens; het is eene *wetenschappelijke ketterij*, zei een andere... De professor van Leuven vond welhaast de gelegenheid om zijne leering met klank staande te houden : het voortzetten der ingewandswormen werd op prijsvraag gesteld door de Academie van Wetenschappen van Parijs. Van Beneden diende een schrift in van 575 bladzijden in-folio, waar hij eenen atlas bijvoegde van 92 platen met bijna 1.000 teekeningen.

Dezen keer, na een streng onderzoek, werd zijne zienswijze aanveerd, en de prijs werd hem met eenparigheid van stemmen toegekend. Hij bestond in een gouden eermetaal, ter weerde van 3.000 frank, dat hem in plechtige zitting van 30 Januari 1854 overhandigd werd. Deze schitterende overwinning

werd natuurlijk in ons land luidruchtig toegejuicht, en bij zijnen terugkeer werd Van Beneden te Leuven, alsook te Mechelen, zijne geboortestad, triomfantelijk ingehaald.

De Lezer zou het mij niet vergeven zei ik hem niets van al wat de wetenschapsmannen toen van onzen landgenoot mochten leeren. Laat ons enkel zien wat hij zegt van die worms, die nooit eieren voortbrengen. Zulke zijn er, bij voorbeeld, gewoonlijk te vinden in het buikvlies der konijnen. Zulke wormen, beweerde Van Beneden, zijn daar maar onder eene eerste gedaante; om tot hun volmaakt wezen te komen, moeten zij met dat buikvlies naar de maag en de darms van eenen hond verhuizen, en daar groeien zij aan tot eenen lintworm, die een oneindig getal eieren voortbrengt. Deze, door den hond overal op het gras gezaaid, wederstaan aan alles : droog en nat, koud en heet; en nadat zij, met tijdverloop van menige weken en maanden, genoegzaam door dauw en regen afgespoeld zijn, geraken er toch wel eenige van hun overgroot getal, met het een of het ander graspijlken, weder bij een konijn binnen, en daar herbegint de rondreis van dit zonderling geslacht... Zulke worms zitten er ook in de muis op eene kat te wachten, in het schaap op den wolf enz.

Het was die gedaanteverwisseling van eenen en denzelfden worm, die opvolgens in verschillende dieren woont, die Flourens doen zeggen had dat de Leuvensche natuurkundige eenen *roman* geschreven had, maar een oneindig getal proefnemingen hebben bewezen dat het echte en ware natuurlijke geschiedenis was...

Ten slotte : even gelijk men sedert den tijd van Redi niet meer aanveerdt dat er bij het bederf van vleesch wormen vanzelf ontstaan, zoo ook sedert de studiën van Van Beneden houdt geen enkel geleerde meer staan dat de ingewandswormen

anders voortzetten dan met eieren. Maar men moet bekennen dat de Belgische geleerde voor eene veel moeielijkere taak stond dan de Italiaansche.

Wij zeiden daar hoe geestdriftig hij bij zijnen terugkeer uit Parijs ontvangen werd. In den langen loop van zijn leven is hij menigmaal met zulke betoogingen vereerd geweest. Het zij mij toegelaten aan te merken dat er eene van St-Nicolaas uitging. Doktor Van Raemdonck dezer stad, een man van aanzien op wetenschappelijk gebied, vond dat de veertigste verjaardag van een zoo verdienstelijk professoraat plechtig diende gevierd te worden. Hij sprak er van met eenige vrienden, en er werd eene commissie aangesteld onder voorzitterschap van Doctor Warlomont, terwijl Doctor Van Raemdonck daarbij het ambt van schrijver en penningmeester waarnam. Toen was het te zien hoe ongelooflijk hoog de professor onzer Katholieke Hoogeschool de wereld door in achting stond : de bijtredingen kwamen toegeregend, niet alleen van gansch het land, maar van alle vreemde gewesten, van Parijs en St-Petersburg, van Londen en Berlijn, van Philadelphië en Christinia, van Lissabon en Amsterdam, van München en Bolonië enz. enz. en dit waren geen enkele persoonlijke bijtredingen, maar het waren de Academiën en wetenschappelijke maatschappijen dier steden, die geestdriftig den beroemden Belg toejuichten... Dezelfde gelukwenschen stroomden wederom toe, zoo uit de Nieuwe als uit de Oude Wereld, als tien jaar later met evenveel luister de vijftigste verjaardag van zijn leeraarsambt gevierd werd.

Er was in Van Beneden iets nog beter dan zijn hooge geleerdheid; ik spreek van zijne goedhertigheid, die hem zooveel vrienden verwierf als zijne wetenschap bewonderaars. Het was aandoenlijk hem zijne liefderijke erkentenis te hooren uitdrukken voor zijnen oudmeester, den apotheker Stoffels. In 1853, reeds wereldberoemd, bracht hij

in hertroerende woorden den zedigen man eene plechtige hulde bij zijne begrafenis... Het volgende jaar komt hij in een andere aanspraak nog « op den geleerde terug, die verscheidene jaren zijn meester en zijn leidsman geweest is, en die zich door zijn verstand, zijn hert en zijne uitgestrekte kennissen eenen grooten naam had kunnen maken ».

Meer dan dertig jaar later, in 1886, werd Van Beneden in zijne geboortestad met ongehoorde plechtigheid ontvangen : de overheden, maatschappijen, ja gansch de bevolking komen hem te gemoet; de straten zijn bevlagd; van al de torens roept hem het blij geluid der klokken : « Welkom in uwe geboortestad, die fier is over U. » Een boulevard werd met zijnen naam gedoopt, en om ook de wezenstrekken van den roemrijken Mechelaar tot het verste nageslacht over te zetten, wordt op het stadhuis zijn borstbeeld geplaatst... Hoe zou men het doen om eenen souverein meer eere te bewijzen?... En bij die triomfante betooging, in zijn antwoord aan de heeren van den gemeenteraad, doet hij wederom een groot deel der eere die hem aangedaan wordt tot zijnen oudmeester Stoffels afkeeren, « die met weinig middelen een merkweerdig museum ingericht, en in hem de begeerte naar wetenschap opgewekt had... »

Wij hebben het reeds gezeid : Van Beneden behoorde tot het getal dier geleerden niet, die de natuur maar uitvorschen om er opwerpingen in te zoeken tegen Hem, die ze uit den niet getrokken heeft... Daar ik eens de eer had mijnen oudleeraar in ons Klein Seminarie te ontvangen, vernoemde ik eene dier opwerpingen en vroeg hem hoe de wetenschap daar met de veropenbaring overeengebracht? Hij vond dat het de moeite niet weerd was een enkele minuut bij zulke vraag stil te blijven. « Hoe wilt ge, zei hij, wat bestaat doen overeenkomen met iets dat niet bestaat? De veropenbaring is, de weten-

schap wordt — *la révélation est, la science se fait.* — Wij werken om tot de wetenschap te komen, en als wij ze voorgoed vast zullen hebben, waar wij nog verre af zijn, dan zal zij met de veropenbaring overeenstemmen. »

In 1875 gaf hij een hoogst belangrijk boek in 't licht : *Commensaux et parasites,* dat algauw in 't Engelsch en het Duitsch vertaald werd. In de voorrede zegt hij :

« De aarde werd voorbereid om, de eene na de andere, de planten, de dieren en den mensch te ontvangen. Van de eerste werking, waar God de stof aan onderwierp, had hij klaarblijkend het schepsel in 't zicht, dat later tot Hem zou opklimmen om Hem hulde te brengen.

« 't Is alzoo dat ik antwoord op de vraag : Is de aarde gemaakt en bereid voor de levende wezens, of wel geraakten er deze op ontwikkeld gelijk het hun maar mogelijk was, volgens de omstandigheden waarin zij verkeerden?

« Als men het veuleken, nauwelijks geboren, zijnen weg ziet vinden om te zuigen; het kieken, pas uit het ei gekipt, zijn aas zoeken, en het eendje recht naar het water loopen, hoe kan men dit uitleggen dan door een aangeborene neiging, en wie heeft ieder geslacht die bijzondere neiging ingeplant dan Hij, die in zijne werken niets vergeten heeft?

« De beeldhouwer, als hij de potaarde kneedt om een model te boetseeren, heeft reeds in 't hoofd het beeld dat hij zal maken. Zoo is het ook met den Opperkunstenaar : van alle eeuwigheid heeft Hij zijn ontwerp in 't gedacht; Hij zal het uitvoeren, hetzij in eenen dag, hetzij in duizend eeuwen. De tijd telt niet bij Hem. »

Verder eigent zich de schrijver deze woorden toe van Oswald Heer : « Hoe dieper wij in de natuur dringen, hoe vaster onze overtuiging wordt dat de raadsels der natuur, zoowel als van 's menschen

leven, niet uit te leggen zijn dan door het geloof in eenen almachtigen Schepper en eene goddelijke Wijsheid, die, volgens een eeuwig en te voren op beraamd ontwerp, hemel en aarde geschapen heeft... Laat ons niet vergeten wat wij verschuldigd zijn aan Hem, die wonderen bewerkt heeft in ieder zandkorreltje, en van iederen waterdroppel eene geheele wereld maakt. »

Dit waren geen ijdele woorden in den mond van Van Beneden; aan die schuld van godsdienst, welke hij in zoo treffende woorden aanpredikte, bleef hij zelf niet te kort; gansch zijn levenswandel was christelijk. Het was in St-Michielskerk dat zijne ambtgenooten en de studenten hem voor de laatste maal in hun midden zagen : hij kwam er de sermoenen van den Advent bijwonen, door zijn voorbeeld toonende dat het noodig is den geest soms van de menschelijke wetenschappen af te trekken om de eeuwige waarheden te overwegen.

Ook was hij gereed, als hij, eenige dagen nadien onpasselijk geworden, vernam dat het tijd was hem te bereiden tot den overgang naar de eeuwigheid. Als de priester hem bij het toedienen der laatste sacramenten vroeg of hij God zijn leven opofferde, « Ja, was zijn antwoord, ik offer hem alles », en hij hernam met nadruk : « Alles, alles. » In dit woord lag veel besloten : een vier en tachtigjarige levensloop, die nooit door een ernstig ongeval gestoord werd; dit leergestoelte, dat hij meer dan eene halve eeuw met zooveel luister beklom; die wetenschappelijke schatten, door hem in het museum der Katholieke Hoogeschool en in het Staatsmuseum van Brussel verzameld; de eer en het aanzien, welke hij de wereld door genoot; eene aaneenschakeling van triomfen, zelfs voor vorsten en koningen benijdensweerdig. Voeg daar nog bij het huiselijk geluk, dat hem in ruime maat geschonken werd : eene vrouw, weerdig van hem door haar hert en haar

verstand; kinderen die hem eerden en beminden, en ge zult bekennen dat hij, « alles, alles » aan God opdragende, Hem een groot offer bracht.

En nu, Heere Jezus, dat uw dienaar voor uwen rechterstoel verschenen is, gedenk in uwe goedertierenheid dat hij U vóór de menschen beleden heeft, en Gij ook, volgens uwe belofte, belijd hem vóór God Uwen Vader.

R. I. P.

St Nikolaas, 13 Mei 1894.

J. B. MARTENS, KAN.

Dr WEBER'S DREIZEHNLINDEN.

(*Vervolg van bl.* 331.)

ELMAR, door heete koortsen aangetast, ligt op het krankenleger uitgestrekt. Vooral de goede pater Prior is voor hem een teedere verpleger, doch Elmar zweeft immer op de vleugelen zijner koortsige verbeelding en allerlei sombere beelden van het verleden dagen voor hem op : de zwarte kamper bij de Wikingstochten in het Noorden, de wreede gele Gero, doch soms ook eens het kruis en de zachte Hildegonde.

In zijne onbewuste wanhoop smeekt hij om een eenzaam graf :

> Diethelm, kom ; in 't donker woud ginds, (193)
> moet ge een' wolf in de eerde steken,
> eerloos eenen vogelvrije !
> Diep den grond in, duik ten beste
> de uitgeworpen, droeve balling,
> van zijn stam, de leste ! —

Hildegonde, die haren Elmar vogelvrij heeft zien het land verlaten is ten prooi aan eindeloos wee. Eens gaat zij in 't geheimzinnige woud onder den Donarseik een houten kruis planten met een doornen kroon waar tranen van nederperelen. Eene dichterlijke episode, die, eenigszins raadselachtig, hare hoop en hare droefheid kenschetst.

Elmar ligt nog steeds in doodsgevaar. De brave munken putten al de schatten hunner goedheid uit,

doch met diepe droefheid zien zij den zieke wegteren ten prooi aan ziel- en lichaamssmerten.

Zuchtend zegt de goede prior :

Grijzaards pijnt het, blonde lokken (200)
in het graf te moeten dragen.

Wat gedaan? De prior denkt dat misschien de grijze Drude met hare wondere kennis van planten en kruiden den kranken heiden zal kunnen genezen. Na langen raad staat voor de eerste maal een geschoren Nazarener voor de grot van de priesteres : Swanahilde bereidt hem eenen drank die aan Elmar lafenis zal brengen. Elmar is immers de steun van hare verlatene goden. Aan den pater uit zij bitter hare klachten :

Menschen sterven, volken sterven! (208)
In het Vaderland der eeken,
en het kinderhert der sterken,
sloop de zuiderpest der weeken.

In het kinderhert der sterken
kroop de koortse van uw leeren,
dat in d'arm het staal doet smelten,
en het bloed in melk doet keeren.

Zal het Zuiden 't Noorden dwingen?
Rotsen buigen niet, ze breken.
Oude veete is tusschen beide,
en het Noorden, zal hem wreken.

Hierop dringt de zienersblik der grijze Drude in de toekomst en voorspelt hoe eenmaal het nu zegevierende Rome onder de forsche slagen der Noorderbarbaren zal overweldigd worden. Dankend neemt de pater afscheid en gaat aan Elmar den heildrank bieden. Hoe wonder, zal men zeggen, dat *Elmar* die in den geest van den dichter het heidendom verbeeldt dat welhaast voor het christendom gaat wijken, hier zijne redding van de oude woudvrouw moet ontvangen. Veel meer nog, Swanahilde de heidensche is hier afgetee-

kend als met bovenmenschelijke kennissen begaafd en een straal van bovennatuurlijk licht omglanst haar heidensch wezen, terwijl het christendom dat toch moet zegevieren hier als een bedelaar haar eene gunst komt afsmeeken. Hoe heeft Weber er niet aan gedacht dat hij hier bijgeloovigheid en ongeoorloofde tusschenkomst van afgevallen geesten uit het Germaansche heidendom op den voorgrond laat treden, terwijl hij de kracht van het christendom geheel op den achtergrond stelt? Voorzeker de blik des grijzen dichters was te diep, zijn inzicht te christelijk om zulke lichtzinnigheid te bedrijven. Het is juist om de macht van het christendom, zijne macht van diepe waarheid, in het eindelijk zegepralen des te klaarder te doen blinken dat hij aan het heidendom de voordeeligste toestanden biedt; het is omdat Elmar's bekeering door diepgedachte klaargeziene waarheid zou teweeggebracht worden, en niet door wonderen Gods noch onder den slag van meesleepende gevoelens. Nu dat zijn voorouderlijke stam, zijne toekomst en zijn volk, de genezing zijns lichaams en gansch zijn eigen wezen met sterke ketens hem aan het heidendom vastknoopen, zien wij eigenlijk hoe verschrikkelijk de strijd zal zijn die in zijn binnenste gaat geleverd worden.

De bekeering van den heidenschen Elmar is de knoop van Weber's gedicht en daarom zijn al de hinderpalen hier opeengestapeld opdat Elmar, de vrije Saks, als een vrije en edele ziel het christendom zou omhelzen, alleenlijk omdat de stralen der innige waarheid zijnen geest hebben getroffen.

Het is nu lente en met het leven dat verrijst in de natuur komt ook een nieuwe bloesem Elmar's wangen tooien. Wij zouden hier kunnen doen uitschijnen hoe Weber, de diepe denker die op alles let, altijd zijne toestanden en personen in wondere harmonie brengt met de natuur, hoe alles woest en somber was wanneer Elmar als balling moest zwerven in het woud, hoe nu alles met frissche kleuren zal gaan prijken wanneer het uur der verlossing zal naken, hoe planten

en boomen en dieren zelfs handelend en sprekend optreden en elkander geheimzinnig verhalen wat er omgaat in het brein der helden en in de geschiedenis van het Saksensch volk! In een woord hoe de natuur, Gods lusthof, de wereld der gedachten weerspiegelt. Stoute greep van den eposdichter! misschien al te stout en naar de uiterste palen strekkend van het dichterlijk ideale! toch in alle geval indrukwekkend en aangrijpend voor ons gemoed!

Wij zullen liever een oogenblik stilstaan bij het grootsche tooneel dat in de ziel van onzen held speelt, en dat de ontknooping van al de ingewikkelde toestanden gaat beslissen. Hier heeft de dichter al de gaven van zijn wijsgeerig vernuft, van zijn diepchristelijk gemoed, van zijne buitengewone menschenkennis, van zijne onuitpare altijd frissche verbeelding geopenbaard om ons een tafereel op te hangen weerdig van den fieren held, van het geloof dat hij verdedigt, van de ontembare fierheid zijner Saksische broeders, in het verleden en in het heden. Men zou zeggen dat de dichter zijne eigene persoonlijkheid verborgen houdt onder de pij van den wijzen pater prior om ongekunsteld en natuurlijk den stroom zijner gedachten in de herten zijner tijdgenooten te doen binnendringen. Want breedomvattend is steeds D[r] Weber in zijne bedoelingen : in Elmar verpersoonlijkt hij het Saksische, ja geheel het Duitsche volk, in de kloosterlingen, het Christendom.

Pater Prior en de herlevende Elmar zijn alleen. De prior waagt het allengs zijne ziel te openen voor de stralen der nakende waarheidzonne.

Grijze lieden, zegt hij, hebben veel gezien op hunne reis door de wereld :

Elmar, wie van d'ochtendschemer (224)
reisde tot bij 't avonddalen,
menig dal en hoogte mocht hij,
vele kluizen zien en hallen.

Zoo hij ging met opene oogen,
van zijn harde dagreis mede,
kan hij veel en schoon vertellen
over landsgebruik en zede.

Allengs maakt pater prior den grond gereed en ruimt de stronkelsteenen uit den weg om het heerlijk gebouw der christelijke overtuiging in die fel geschokte ziel stevig op te richten. Hij zinspeelt namelijk op de moeielijkheid die Elmar zal ontmoeten van wege Karel den Groote en Gero en geheel den stam der Franken, die zoogezegd in naam van den christen Godsdienst zijn dierbaar Saksenland onder den hiel verpletten!

Hij steunt er vooral op dat er te onderscheiden is tusschen de personen, die altijd met menschelijke neigingen en driften behebt zijn en er soms door overheerscht, en de zaak der waarheid die de Franken verdedigen en die altijd onbevlekt blijft, en vroeg of laat moet zegepralen!

God overheerscht het lot der arme menschheid!

Een die over allen heerschend, (227)
-t warlen overschouwt der menschen;
. . . .
Een, die in zijn stalen grepe,
houdt de wage om 't recht te wegen,
die de schepters knakt als halmen,
en als strooi, der helden degen.

Al wat reus heet, is maar dwergvolk,
al wat heer heet, arme knecht is;
of ze in 't hert het kwade willen,
staven moeten zij wat recht is;
. . . .
want onsterflijk is het goede,
en aan God moet zege blijven.

Uitdrukkelijk wordt nu Karel de Groote opgevoerd en vernederd. Voorzeker is dit een krachtig « argumentum ad hominem » voor Elmar die in den christen keizerverdrukker van zijn Saksenland, een groote stronkelsteen vindt ter bekeering, doch naar mijn bescheiden oordeel, heeft pater prior, dus ook dichter Weber (want beide zijn Saksen en hier vereenzelvigd) hier te veel lucht gegeven aan zijnen Saksentrots, om Karel den Groote te verkleinen.

Bloedend zijn de slagen :

Beide pleegde Karl de Franke, (228)
liefdewerk en laakbren laster ·
hield hij vast aan 't kruis der kerk, hij
hield aan 't kruis van 't zweerd nog vaster.

En met roodgeverfde handen
zwoei hij 't kruis ons vadren tegen,
zendeling in 't blinkend pantser,
bidder met bebloeden degen!

en zinspelende op den slag bij Verden :

IJdle glans der Roomsche krone! (230)
't Moordgericht op Verden's helden
moog hem God vergeven, schuldig
blijft Geschiedenis hem schelden :

En zijn zweerd ging op en neder, (231)
metend die verstrooide blokken,
zijn reuzenhanden hoopten
berg op berg, in top voltrokken;

doch God duldt het niet :

Hink' de wraak en kruip' de boete, (232)
eens toch komen ze en kastijden :

Ja zelfs de wraak is daar : Karels geslacht is nu reeds met ondergang bedreigd. Doch tevens wordt aldus de weg gebaand tot eens een Sassentelg de Duitsche kroon zal spannen!

Na de lentestralen komt de volle glans der zonne : pater prior dringt in den grond der zaak en stelt Elmar de volle waarheid voor : wat weet uw heidendom over oorsprong en einde van het menschdom? Van waar komt ge? Waar gaat ge naartoe? Uwe goden zwijgen :

O hun spreken is maar ruischen, (237)
zooals 't water doet, en 't windje :
't woord der openbaring spraken,
ons de lippen van een kindje.

De tijd van Woden en Donar is voorbij, en in roerende woorden beschrijft de prior het leven en wonderen des Zaligmakers, die het menschdom verlost heeft en reeds de wereld veroverd. Ja, onze eigen Saksenstam heeft reeds den eenigen God verheerlijkt, een van onze broeders heeft reeds den verrukkelijken zang den « Heliand » gezongen, en wanneer het zomer is gaan wij hier achter het bosch dien goddelijken lofzang hooren.

Hooren moet ge zelf den zanger, (243)
waar nooit één mocht aan te reiken :
als de zomerluchten aadmen,
gaan we naar het land der eiken.

Doch Elmar blijft immer droomerig en zwijgend, hetgeen den liefderijken prior bedroeft :

Want ge en horkt niet met uw herte, (244)
want ge en horkt maar met uw ooren!

Zoudt ge soms nog denken aan de Wikingstochten in het Noorden? O denkt aan uw dierbaar Saksenland, waaraan gij met iederen vezel van uw hert behoort en dat eenmaal, zoo gij het verlaat, als eene bleeke bedelares u de hand zal uitreiken om erbarming!

Terwijl de strijd aan 't woelen is in Elmar's ziel, terwijl allerlei woeste en wilde stormen het zaad van des priors woord in zijnen boezem pogen te versmachten, worden wij teruggevoerd naar de plaats waar Hildegonde treurt. Deze bekleedt immers ook eene zoo niet vooruitspringende, dan toch belangrijke rol in Elmar's bekeering. Zij is immers als de magneetsteen die hem naar het Christendom trekt, hoewel de gruwelijkste stormen hem anderwaarts drijven; zonder haar zouden des prior's zorgen noch zijne aangrijpende woorden zijn hert zoo diep kunnen treffen. Het tafereel van Hildegonde's treurnis is overheerlijk : misschien wat droomerig en droefgeestig stemmend doch steeds met de uiterste

kieschheid in tooverachtige kleuren gepenseeld! Zij treurt en weent op het graf harer moeder.

Zoetjes maar; een moedersluimer (247)
is zoo licht, ze mocht het hooren;
neen, het kind mag door zijn klachte
niet heur zaligheid verstoren!

Welke edele gevoelens, die teedere ouderliefde, die ook, zooals wij zagen, Elmar kenmerkte.

De droefheid overmeestert haar hert en zij aanroept in dichterlijke ontroering al de krachten der natuur ten gunste van Elmar.

Donker nacht, en kille regen, (249)
en het woud vol droef misbaren;
o gij stormen, wilde weders,
leeft hij nog, o, wilt hem sparen!

Drijft zijn boot langs kolk en klippen,
in het duister door de baren,
o gij, watren, woeste golven,
leeft hij nog, o, wilt hem sparen!

En zoo gaat het voort! Ziet zij zwanen door het luchtruim klieven, zoo benijdt zij hun lot en wenscht als zij op lichte vederen te kunnen zweven om Elmar te gaan zoeken. Doch wij zullen die tooneelen door geene koele ontleding ontsieren. Zeggen wij enkel dat zij ten slotte, en hierin verheft zich de dichter wederom op zijne gewone christelijke karakter-hoogte, al haar wee gaat uitstorten in een vurig gebed, dat wellicht een bliksemstraal des Hemels zal nederroepen in Elmar's woeligen geest.

Rijke God, 'k wil te allen tijde (262)
bidden, U te voet gelegen:
doe met hem naar uwe goedheid,
't geen hem baat, Gij weet uw wegen.

Ach, gedoog niet dat de dwaling
de open oog hem langer blinde:
'k weet het goed, hij zoekt U lang al;
help hem, Heer, dat hij U vinde.

Zie hem aan met milder ooge,
trouwe God, den droeve aan 't kwijnen;
laat uw gunst, een enkel vonkje,
vol erberming hem verschijnen;

giet uw licht, een enklen schemer,
op zijn nachtlijk donkren pade :
God, mijn God, in zijne ziele,
eenen straal van uw genade!

Elmar, intusschen genezen, heeft nog steeds den woesten kamp te doorstaan. Doch reeds zijn eenige nevelen voor zijne oogen verzwonden. In zijne diepe ellende staat hij op tegen de goden die hem niet helpen.

Wrokkend spiên de lotbeschikkers (270)
uit hun nevelstoel naaronder;
gaat een hert van hoop aan 't botten,
dreigend vlamt hun toorn en donder.

gaat een hert van vreugde aan 't bloeien,
op zijn eerste teere spruiten
smakken zij, met ruwe handen,
vrachten sneeuw en ijzelkluiten.

Hier voornamelijk stapelt de dichter overheerlijke schoonheden opeen en volgt hij met arendsblik den psychologischen draad van het innig zielestrijden! Van zijn Saksisch vaderland en zijne diepe ellende op Hildegonde en de Frankische verdrukkers, van zijn eigen ongeluk en de nietigheid zijner oude goden op die onverstaanbaar liefderijke paters, zoo stort zijne ziel van klip op klip, van rots op rots, doch langzaam zonder diepe lekken voortstevenend naar de haven, gelijk de zonnestraal in eene toovergrot die van wand op wand weerkaatst wordt, doch eindelijk een rustig plekje vindt om zijn tooverlicht open te spreiden. Hij richt zich eindelijk tot den prior en toont dat hij zijne lessen zelfs met het hert heeft afgeluisterd en diep overwogen.

Het kan zijn dat ik te veel met het heerlijke

Dreizehnlinden ben ingenomen, doch nergens heb ik dergelijke schoonheden ontmoet. Men weet niet wat het meest te bewonderen, de diepe gedachten, den ongemeenen rijkdom van bloemen en kleuren of de kernachtige, spreekwoordelijke uitdrukking die als een kostelijk schrijn is dat edelgesteenten bevat. Doch varen wij den stroom van 't zielekampen verder op en laat ons de schoonheid van golven en kusten slechts van verre begroeten. 't Is ebbe en vloed in Elmar's hoofd; tegen eene laatste, gevaarlijke klip komt zijn vaartuig aanbotsen : namelijk, volgens de leerspreuken van den christen Godsdienst moet hij ook zijne vijanden beminnen! Den vuigen nijdigaard *Gero* en de Franken zijne verdrukkers zal hij moeten lief hebben! Het overige is mogelijk, maar die plicht schijnt bovenmenschelijk en Elmar is nog te veel mensch.

Ook mijn' vijand moet ik minnen? (288)
Pater prior, welk verlangen!
Slaat mij iemand, 'k zal, gelaten,
bieden mijne beide wangen?

Strenge munk, veel zware plichten
legt en laadt ge op ziel en zinnen;
doch de bovenmenschlijk zwaarste,
dunkt mij, zijnen vijand minnen.

Doch hij heeft het levend voorbeeld der waarheid onder oogen, en zijn fijne geest vindt aanstonds antwoord, in de liefde der christene paters voor hem :

En gij doet het; ik ervoer het
aan mij zelf! — Gij, tolk van Woden,
spotter, zwijg dus; deze menschen
kunnen meer dan onze goden!

Hij ziet dus de waarheid in het aangezicht; hij hoeft enkel nog kracht om ze met volle edelmoedigheid te omhelzen.

Met een innig gebed zal een straal van Gods lichtzee den hemel voor zijne oogen ontsluiten en het zal klaar zijn in zijne ziel.

Wederom heeft de dichter aan het integrale Christendom volle recht laten wedervaren en hij geeft hier in het aanschijn der hedendaagsche wereld lessen van innig christelijk leven, die des te meer gewicht hebben daar zij als van zelf uit de handeling der helden en uit de natuur der zaken, ontspruiten.

Hildegonde, altijd droevig, gaat bevend naar de heidensche woudvrouw om eindelijk bescheid te weten of Elmar nog leeft, of zij hare ziel moet sluiten voor de hoop. Eene laatste vernedering van het Christendom die dezes triomf voorafgaat! Want de zege is nabij!

Swanahilde die de toekomst ziet, ligt verpletterd, want het heidendom valt in puinen... Sedert lang is 't droevig in hare grot, maar nu is zij van iedereen verlaten : zij zal welhaast met de goden uit de eeuwenoude wouden van Saksenland verdwijnen, als de schaduwe voor het licht. Zij meldt dus aan Hildegonde dat zij welhaast haren Elmar zal begroeten, doch in tranen zegt zij 't, zinspelende op de dood van haren vader.

In 't Convent van Dertienlinden is het volle zomer! De zon der waarheid is gedaagd!... De abt van het klooster is over de rekeningen van het huis gebogen, doch met de zonnestralen komen de beelden zijner jeugd en de slag van Ronceval hem in het geheugen, Op eens, tok, tok! Elmar staat eerbiedig voor den abt... Hij wil dankbaar afscheid nemen om zijnen weg in de wijde wereld te gaan zoeken. Want de overgroote liefde der brave munken praamt hem niet langer te blijven. De grijze abt weerhoudt hem en waarschuwt hem tegen lichtzinnigheid, nu dat zijn strijd zoo na ten einde is...

Doch Elmar werpt zich op de knieën en vraagt aan den grijsaard zijnen afscheidszegen! De abt verzint en brengt hem bij den wijzen prior... Deze zal hem spreken, voor hij afreist, van eenen reiziger op den weg van Damascus, die viel en overwon!

Daarmede is de strijd gewonnen : de prior heeft hem den hemel ontsloten en de genade heeft haar werk volbracht : luide schallen de klokken van het klooster,

want Saksenland, het oude erf der goden, heeft aan Walhalla verzaakt!

Een blijd alleluja galmt alom. Elmar ligt aan den voet van den autaar geknield en het zaligend water des doopsels omvloot zijn fieren schedel! Triomf voor de brave, liefderijke munken, triomf voor den edelen moedigen Elmar die nu zijne dorstige ziele laaft aan de eeuwig frissche bronnen van levenslicht en waarheid!

Zoo diep en zoo groot is de ommekeer in zijne ziel, dat hij in vervoering van vrede en zaligheid als eene gunst afsmeekt zijn geheele leven in boet en in bidden in dit rustig oord te mogen slijten. Dit is wederom een scherpe blik in het innig wezen der ziel, die na lang op de klippen des twijfels geslingerd te zijn geweest, als zij eenmaal de waarheid in het aanschijn heeft, er met al hare krachten aan vastkleeft en door geene kracht meer los te rukken is. In christelijke ootmoedigheid smeekt de edele valk :

Den vergeetne, hopelooze, (311)
duldt hem hier, o goede vaders;
schuldloos draagt hij, vogelvrije,
't bannend vloekmerk des verraders.

Doch neen, God schikt het leven aller menschen en Elmar, den fieren Saks, is eene andere loopbaan afgeteekend dan in een verlaten klooster voor zich en zijn vaderland te bidden. Strijden zal hij doen, strijden met zijn edel zweerd voor God en Vaderland, doch in den strijd zal hij immer zijne ziel en het einde zijns levens indachtig zijn. Hier klinkt een prachtig lied van de vrome munken over het einddoel van 's menschen leven.

Als een wolkenschâuw ter heide, (312)
vaart en vliedt het menschenleven;
siddert! In des levens midden
staan wij van den Dood omgeven.

Alleluja, heil den dappre, (313)
die naar kennis heeft gedongen;
en, ja hardbeproefd, doch zeegrijk
tot in 't licht is doorgedrongen.

Intusschen waren de oude Graaf Bodo en vooral zijne dochter Hildegonde nog steeds aan het treuren om de droevige verbanning van Elmar. Doch op eens komt Eggi bijgenaamd de Wilde kat, een half menschelijk, half hooger elfenwezen, dat snugger en vlug, pas hier en pas ginder, verschijnend en verdwijnend op geheimzinnige wijze overal tegenwoordig was, en toen er iets gebeurd was in het epos hier en daar een wilden kreet deed galmen in het woud, nu komt hij bij den graaf om te spreken over Elmar. Hij verklaart hem dat hij alles gezien heeft, dat niet Elmar maar Grimbart 's graven huis had in asch gelegd, dat niet Elmar op Gero, maar Gero op Elmar had geschoten en hoe deze onlangs te Dreizehnlinden het geloof der oude Saksen had afgezworen! (1) De graaf staat verstomd en gaat recht bij Raaf van Esschenburg. Elmar's eenigen verdediger onder de Saksische edelingen. Toen deze hem bevestigt dat de fiere Elmar onschuldig was, en dat de oude Grimbart op zijn sterfbed zijne eigene schuld aan den brand van 's graven hof had bekend, toen stuurt de oude graaf hem in allerijl naar Aken bij den koning om den ban te lichten die op den onschuldige woog. Raaf en de oude dienaar Diethelm gaan na de reis die blijde tijding melden aan Elmar in het klooster : hoe aandoenlijk, het wederzien van den ouden edelen Raaf en den trouwen Diethelm met den jongen, pas gedoopten, fieren Valk. Hoe biggelden de tranen op alle wangen toen Raaf hem de koninklijke brieven las waarbij Elmar vrij en zonder vlek, wettige bezitter zijner voorvaderlijke marke, ja zelfs als gouwgraaf van Saksen in de plaats van Hildegonde's ouden ziekelijken vader wordt uitgeroepen! Nu was eindelijk het uur der rechtveerdigheid gekomen : de onschuld zegeviert en de

(1) Eggi wilde echter met zoo lang het geheim te bewaren eene persoonlijke wraak op Elmar uitoefenen, omdat deze hem eens om eene poets in het ganzenwachten had gestraft.

wraak, al komt zij hinkend, is op den vuigen Gero neergedonderd want hij wordt door den keizer als sluipmoordenaar gebrandmerkt. Alleen de ziekte van graaf Bodo mengt een droeven toon in de algemeene vreugdekreten.

Pijnlijk is het afscheid van het stille Dreizehnlinden, de godgezegende plaats waar Elmar de rust zijner ziel en het doel zijns levens heeft gevonden.

Langs de lange reis door het Woud verhalen de dieren aan elkander hoe de grijze Swanahilde met het heidendom in haren blauwen mantel Saksenland verlaten heeft en spoorloos is verdwenen; alleen de oude *uiben*, de moderne geest van stof en ongeloof dien wij in de inleiding de dichtkunst hoorden verwenschen, treurt hier om den zegepraal van het geloof aan God en onstoffelijk ideaal : zoo is dan weer de natuur de weerspiegeling van den toestand.

In het gravenhof te Bodinkdorp toegekomen, zagen zij iedereen in tranen versmolten! Graaf Bodo was dood! Droef en tevens blijde wederzien van Elmar en Hildegonde! Het was zooals de Drudo voorspeld had : in tranen moest zij lachen! Doch de oude vader op zijn sterfbed had aan Badurad den bisschop last gegeven die twee getrouwe herten voor altijd te vereenigen. Het leven is eene afwisseling van lief en leed.

En zoo neemt het edel epos van Dertienlinden een einde. Met middeleeuwschen ootmoed spreekt de dichter in zijn laatste klanken :

> Uit dit ballingsoord, naar huis toe (361)
> helpe God den weg ons vinden :
> jont een bede aan d'armen schrijver,
> uit is 't lied van Dertienlinden.

De heer De Lepeleer, welke ons *Dreizehnlinden* in Vlaamsche verzen schonk, heeft zich tegenover het Vlaamsche volk verdienstelijk gemaakt; een gedicht van zulke gehalte, met zulke verhevenheid van gevoelens, diepe waarheid van gedachten, mèt zulke kracht en

schilderachtigheid van kleuren, zulk een gedicht genietbaar maken voor het lezend publiek, is den geest van zijn volk in nieuwe weldoende sferen laten zweven, den smaak en het gevoelen veredelen en verfijnen, een rijken stapel van deugdelijk geestesvoedsel verschaffen; in een woord, het is een krachtigen stoot geven tot de beschaving zijner natie. Als gedachte en als uitdrukking kan dit gewrocht iedereen tot spiegel dienen : de gedachte is diep en veel omvattend, vol wijsheid en waarheid; het karakter van den held is edel en fier; hij draagt den last van plicht en lijden, ja zelfs het onrecht zonder wankelen noch wanhopen, zooals dit bij vele moderne romanschrijvers het geval is, waar slechts de zucht naar genot, en, buiten dit, lichtzinnige moedeloosheid ten troon zitten; de uitdrukking van het gedicht is beeld- en bloemrijk, stout en verheven, nieuw en oorspronkelijk, doch bovenal kernachtig en snedig; zij doet aan Tacitus denken.

Eer en dank aan dichter en vertaler van *Dreizehnlinden*.

Gent. E. SOENS, pr.

UIT DE PATHOLOGIE DER TAAL.

TAALPHANTASMEN.

1. Warbol.

« Nu schijnt (de liberale partij) citoyen Reclus van zich af te stooten, maar als het gouvernement eenigen maatregel tegen dien *warbol* zou nemen, zullen al de liberalen zijne partij kiezen. » (1)

Door *warbol* wordt Elisée Reclus bedoeld, dus een persoon. Het woord is samengesteld uit *war*, stam van *warren* en *bol*. *War* kan in samenstellingen een bedrijvende en een lijdende beteekenis hebben; een *wargeest* is een persoon, die verwarring zoekt te doen ontstaan; een *warnet* is een net, dat verward is. In *warbol* zou de rol van *bol* noodzakelijk actief moeten zijn; *bol* beteekent hier natuurlijk *hoofd;* maar kan men zich dien *bol* in eene actieve rol voorstellen? *Bol* duidt eerder den vorm aan en dat woord kan in onzen geest moeilijk de gedachte aan geesteswerkzaamheid doen ontstaan. Hij, die het woord schreef, dacht aan *warboel*, een *verwarde boel; warbol* bestaat niet. De schepping, voor zoover de schrijver heeft willen scheppen, is niet gelukkig.

2. Nasporigheden.

« De opzoekingsbrigade zet intusschen hare *nasporigheden* voort. »

Dat iemand, die niet goed bij 't hoofd schijnt te zijn, z'n *buitensporigheden* voortzet, ware verstaanbaar. *Nasporig-*

( ) Al onze aanhalingen zijn getrokken uit « *Denderbode* ».

heid, *nasporigheden* was tot nog toe in 't Nederlandsch onbekend evenals een bijv. naamw. *nasporig*, waar het zou moeten van afgeleid zijn; dan zou *nasporigheid* nog de naam wezen van de hebbelijkheid van *nasporig te zijn* (bijv. de aanleg van een jachthond, die het spoor van alle wild nasnuffelt), maar geenszins die van eene handeling; hier toch worden handelingen bedoeld. De steller had natuurlijk *nasporingen* moeten bezigen.

3. Totdies.

« Die raad zou voorzeker kunnen gevolgd worden zoo de commissie den heer minister kon bewegen *totdies* eene bijzondere toelage te verleenen. »

Waar komt zoo'n miswas vandaan? De vorm is onbestaanbaar. *Dies* is de gen. enkv. van het aanw. vnw. *dat*. Na het voorzetsel *tot* kan geen gen. staan; naar den tegenwoordigen regel der beheersching moet op *tot* een acc. volgen; dus hier *dat*. Maar *totdat* heeft zijn pronominale beteekenis vérloren en is thans voegwoord. Hier zou het niet te pas komen. Wel zou *hiervoor* kunnen gebezigd worden.

Bij *dies* worde onthouden, dat dit woord ook zijne pronominale waarde heeft verloren en nu alleen als voegw. gebezigd wordt in den zin van *daarom* :

> **Gij hoort hen, die Uw heil verwachten,**
> **o Hoorder der gebeên!**
> ***Dies* zullen allerlei geslachten**
> **Ootmoedig tot U treên.**
>
> **Vgl. Van Dale, i. v.**

4. Brandpunt.

« De kwestie der propaganda wordt nauwelijks aangeraakt en na zekere (*enkele*) bemerkingen (*op-* of *aanmerkingen*), die een *brandpunt* schijnen te wezen, wordt de zitting geheven. »

Brandpunt, het punt waar evenwijdige lichtstralen zich vereenigen, nadat zij, bij het dringen door eene lens, gebroken zijn.

Overdrachtelijk zal een *brandpunt* het punt zijn, waar eenig iets zijne meeste intensiteit heeft : het *brandpunt* der beschaving, is de plaats, waar de beschaving in al hare

openbaringen het krachtigst is. Van de voorstelling, uitgedrukt door *brandpunt*, is het localiteitsbegrip onafscheidbaar. Hoe nu *op-* of *aanmerkingen* een *punt*, een *brandpunt* zouden kunnen zijn, blijft raadselachtig. Ik vraag mij vruchteloos af, wat de courantier mag bedoeld hebben.

« Ce qui se conçoit bien s'énonce clairement
Et les mots pour le dire arrivent à l'instant. »

Waarheid; maar eene voorwaarde moet daartoe vervuld zijn : ons moeten de woorden bekend zijn; niet de woorden in hun uiterlijken vorm alleen : maar de woorden als vaste vertegenwoordigers van begrippen, denkbeelden, gedachten.

Bij dergelijke phantasmen gaat men beter de intieme betrekking beseffen, die bestaat tusschen het helder denken van een volk en de vastheid, de duidelijkheid, de volmaaktheid van zijn taal.

5. Opmerkzaam.

« Gedurende de afgeloopen week heeft men in de Kamer de Begrooting van Landbouw besproken. 't Is *opmerkzaam* dat de liberale Volksvertegenwoordigers, die altijd zooveel te kraaien en te zeeveren hebben in deze bespreking bijna niet zijn tusschen gekomen (sic). »

De courantier heeft willen zeggen : « het is de opmerking waard, dat enz.... » Hij had daar ook kunnen bezigen : 't is *opmerkenswaard*. Maar zijn taalgevoel — of liever zijn gemis aan taalgevoel — heeft hem in den steek gelaten in de keus tusschen de twee afleidingen *opmerkelijk* en *opmerkzaam*. Kende hij de beteekenis der achtervoegsels, dan zou hij weten dat *opmerkelijk* wil zeggen : dat moet opgemerkt worden, in 't oogvallend of dat opmerking verdient. Dat kwam hier te pas; geenszins *opmerkzaam*. Immers, achter werkwoordelijke stammen beteekent *zaam :* in staat of geneigd de werking van het grondwoord te *verrichten* (COSIJN, 7^e^ dr. § 371). *Opmerkzaam* beteekent dus *oplettend*. Het eerste bijv. naamw. heeft eene passieve, het tweede eene actieve beteekenis.

Tusschenkomen is een gallicisme, de vertaling van *intervenir*. Het Nederlandsch kent dit werkwoord niet; het kent alleen het bijv. nw. *tusschenkomend* en het zelfst. naamw. de *tusschenkomst*. Wel bestaat *tusschenbeide komen*, dat hier evenwel minder zou passen. « Hebben zich in deze bespreking niet gemengd » ware ordentelijk Nederlandsch.

6. Betrapt.

« De heer (*Heer*) Joseph *(Jozef)* Voerman vindt die bescherming niet hoogst noodig; vele dezer werkers zijn *betrapt* genoeg om zich niet te laten uitbuiten. »

In 't woordenboek zal men vruchteloos zoeken naar een bijv. nw. *betrapt*, dat eene bijblijvende hoedanigheid zou moeten uitdrukken; het verl. dlw. van *betrappen* drukt alleen den oogenblikkelijken toestand uit van *betrapt* zijn, d. i. *ontdekt zijn* (*op heeterdaad betrapt*). De steller bedoelde natuurlijk wat anders en wou aan bewuste werkers de hoedanigheid *slim* toekennen; het ligt voor de hand dat betrapt hier staat voor *doortrapt*. Dit laatste zou hier evenwel weinig passen, omdat het steeds in ongunstigen zin gebruikt wordt. *Slim* was hier het rechte woord.

7. Slaagt.

« De Aalstersche correspondent van Het Volk *slaagt* den bal leelijk mis, wanneer hij beweert, dat de opbouwing van ons Nieuw Hospitaal op de lange baan is geschoven. »

Zonderlinge verwarring van twee werkwoorden *slaan* en *slagen*, die in Zuid-Nederland dikwijls voorkomt. Waarom? Hier werd de courantier toch door zijn dialect niet in de war gebracht; het Aalstersch heeft het dialectisch equivalent van *slaat* = *sloot;* een werkw. *slougen* met welks 3^en^ pers. enkv. t. t. d. a. w. *slaagt* zou moeten overeenkomen, bestaat niet in 't betrokken dialect. Aanleiding tot de fout is hier een zeer *onvaste* kennis der beschaafde taal.

Luik, April, 1894. H. MEERT.

VERLANGEN

Gij, die de reuzen
Van steen en graniet
Gezet hebt als wachten
Door heel Uw gebied!

De zilveren stroomen,
Als meetsnoeren, trekt
Door alle gewesten,
Die 't wolkendak dekt!

Uw zon, dienaresse
Vol glorie en pracht,
De dagen doet tellen
Van 't menschengeslacht!

De starren daar omdrijft,
In 't droomenrijk uur,
Als kudden, door weiden
Van licht en azuur!

De daavrende donders,
Den dreunend' orkaan,
Als stem Uwer grootheid
Langs de aarde doet gaan!

Ach, mocht ik slechts éénmaal
U noemen, o Heer!
Ik vroeg van Uw rijkdom,
Uw gaven niet méér!

Gij hangt om de wouden
Een ruischend gordijn,
Tot tent waar de vooglen
Uw lofzangers zijn.

Gij weeft om de weiden
En velden een kleed,
Om heuvlen en dalen
Een bloementapeet.

Gij voert uit de bergen
De klaatrende bron,
En doopt haar al murmlend
In 't purper der zon.

Uw koeltjes bezielen
Het sluimrende graan,
Om golvend en ruischend
Op de akkers te staan.

De vogelkens tooit Gij
In donzen kleedij,
Stort geurenden honing
In 't kortken der bij.

Het lammeken steekt Gij
In sneeuwwitte vacht,
In zilver het maantje,
Dat vonkt in den nacht.

Gevederde gorgels
Herschept Ge in een lied,
Hun orgeltjes zwijgen
Uw heerlijkheid niet.

Stort ook in mijn boezem
Een liedjen, o Heer!
Al klinke 't niet helder,
Het klink' tot Uw eer!

Al is niet het kweelen
Des nachtegaals 't mijn,
O laat het dan 't jilpen
Van 't muschken maar zijn!

Geloofd en geprezen
Gedankt en gegroet,
O Heer, zij Uw Name,
Zoo liefdrijk en goed!

Stein.

P. N. Brouns.

EENE HEERLIJKE AANWINST

VOOR ONZE LETTERKUNDE. (1)

MEERMALEN werd hier te lande over de eenzijdige opvatting der critiek geklaagd : overdrevene ophemeling of smadelijke verguizing, ziedaar wat de schrijvers te wachten staat, wanneer zij niet eenvoudig doodgezwegen worden. Die bewering is maar betrekkelijk juist, want wij bezitten ook kunstrechters, welke zich boven kleingeestigheid stellen en onbevangen, vrijmoedig hunne zienswijze te kennen geven.

Tot deze behoort buiten tegenspraak Mr. L. Willems, een jong rechtsgeleerde, die de wetboeken eenigen tijd heeft laten rusten om zijne uitstekende begaafdheden als letterkundige ten toon te spreiden. Dat hij liefst mijn werk over Prudens Van Duyse (2) daartoe verkozen heeft, strekt mij tot geene geringe eer, want door zijne meesterhand toegelicht en aanbevolen, zal het zeker tegen vergetelheid behoed blijven. Met den Romeinschen dichter kan ik nu gerust zeggen : « Non omnis moriar ». Om die reden zou ik ondankbaar zijn, indien ik niet openhartig verkondigde dat wij ons thans op eenen schrijver mogen beroemen, die ook onze hardnekkigste tegenstrevers eerbied voor onze geestes-

---

(1) Eene aanmerking betreffende partijdigheid in letterkundige critiek, in dit tijdschrift verschenen, heeft mij aangespoord dit opstel den uitgever aan te bieden; zoo zullen de lezers over die partijdigheid kunnen oordeelen.

(2) *Prudens van Duyse, zijn leven en zijne werken*, door J. MICHEELS, aggregaat Leeraar voor de Germaansche talen, werkend lid der Koninklijke Vlaamsche Academie. Uitgave der K. Vl. Academie. Gent, A. Siffer, 1893. Met portret van den dichter. Prijs, fr. 4,00.

vruchten zal afdwingen. Zijn opstel in het *Nederlandsch Museum* (1) is een echt toonbeeld van diep schoonheidsgevoel, van gezonden, schitterenden humor, fijne, soms bijtende ironie, geestige bemerkingen en vooral van eenen keurigen, boeienden stijl; zijne kennis der Nederlandsche taal houdt met zijne overige uitstekende gaven steeds gelijken tred.

Dat zal de onpartijdige lezer volgaarne met mij getuigen. Vooreerst nochtans een woord tot nadere opheldering aangaande den oorsprong van dit geniaal geschrift.

Er bestaat te Gent een klein kringetje of bentje, waarvan de leden, wellicht een dozijn, elkander bewierooken en zich eene soort van alleenheerschappij op het gebied der fraaie letteren aanmatigen. Hun tolk is het *Volksbelang*. In dat weekblad worden de werken hunner aanhangers, hoe gebrekkig ook somwijlen ten opzichte van taal en stijl, volmondig geprezen; het zijn alle meesterstukken, — een onder hen heeft zelfs een *gulden* boekje geschreven, dus een even knie van Dante en Thomas a Kempis — terwijl degenen, die onbewimpeld, vrij en vrank hun gevoelen over personen en zaken te kennen geven, in den ban gedaan worden. Bij die kunstrechters geldt ten volle het gezegde van Molière :

Nul n'aura de l'esprit que nous et nos amis. (2)

Op de Koninklijke Vlaamsche Academie hebben de heeren het vooral gemunt; van hare instelling af streefden zij er naar die inrichting belachelijk, zelfs hatelijk te maken en wedijverden met de felste franscheriken om hare nutteloosheid te bewijzen. Al hare uitgaven, dus ook mijn boek, zijn louter prullen, zonder de minste wetenschappelijke noch aesthetische waarde.

Doch er was nog meer : ik had namelijk de heeren bijzonder aanstoot gegeven door aan het voetstuk te tornen, waarop zij eene van die geijkte grootheden, welke ten onzent alleen aangetroffen worden, verheven hebben; ik was zelfs zoo vermetel geweest van onderkruiping te durven gewagen zonder aan het Fransche spreekwoord : « Il ne faut point parler de corde dans la maison d'un pendu » te denken. Dat was nu eene onvergeeflijke misdaad, die zij

(1) In de afleveringen 3, 4, 5, 6 van 1893. Het slot is nog niet verschenen.

(2) *Les Femmes Savantes.*

mij zouden betaald zetten. Een onder hen mocht, nu eenige jaren geleden, in de jonge jaren van prof. J. Stecher wroeten en dien even zoo beminnelijken als begaafden man, een sieraad der Luiksche Hoogeschool, in het *Nederlandsch Museum*, eenige onhebbelijkheden naar het hoofd gooien; geen lid van het bentje kwam daartegen op, het was misschien wel in hunne oogen eene loffelijke daad. En nochtans heeft die veelzijdig ontwikkelde leeraar steeds zijne beste krachten aan het behartigen der Vlaamsche belangen gewijd. Doch het gold hier eenen hunner afgoden en ofschoon deze geen boek over onze letterkunde gelijk dat van prof. Stecher nagelaten heeft, staat hij niettemin bij hen zoo hoog aangeschreven, dat het Veemgericht vergaderde om den plichtige voorbeeldig te straffen. Het vonnis was streng, maar nu werd de vraag geopperd : « wie zal het ten uitvoer leggen? » Dat moest iemand zijn, op wien de veroordeelde geenen vat zou hebben, want deze kon wel eene scherpe pen versnijden en op zijne beurt den gevolmachtigde der rechters eens onder handen nemen. Om die reden viel de keus op Mr. Leonard Willems; daar deze noch hoog- noch laagleeraar in de Nederlandsche taal en letteren is en bij gevolg die vakken niet behoeft te kennen — dat is zelfs het geval bij meer dan éénen hoog- en laaggeleerde (1), die nochtans daarvoor, ik bedoel de eerste soort, goed betaald worden — mocht hij op eenige toegevendheid aanspraak maken en onderstellen dat hij ongedeerd zijne gewichtige zending zou kunnen vervullen. Ik zal verder zeggen waarom die onderstelling niet verwezenlijkt is.

Hij toog dan met geestdrift aan den arbeid, met de volle bewustheid van zijn overwicht, niet weinig verheugd dat hij een recht buitenkansje getroffen had om op het gebied der critiek zijne sporen te winnen.

Hiermede is nu de lezer in staat gesteld om, na de volgende bladzijden ingezien te hebben, te kunnen verklaren wie van beiden of de biograaf van den grootsten Vlaamschen dichter of wel de recensent der levensbeschrijving aan eene miskraam gelaboreerd heeft.

(1) Mocht tegen deze bewering hier of daar verzet aangeteekend worden, dan zal ik ze door middel van *gedrukte* stukken bewijzen; A bon entendeur salut.

Volgens Mr. L. W. is mijn boek niets, hoegenaamd niets waard; geene enkele bladzijde, geen enkele regel, geen enkel woord voldoet hem. Nu, het is wel meer gebeurd dat zelfs meesterwerken, die de geheele beschaafde wereld bewondert en zal blijven bewonderen, hetzij uit nationalen haat, hetzij uit bedilzucht met eene zwarte kool aangeteekend werden. Zoo is Goethe's *Hermann en Dorothea*, een gedicht, waarover de beroemde W. von Humboldt een zeer schoon opstel schreef (1) en dat Lamartine vol bewondering deed uitroepen : « Nous n'avons rien de pareil dans notre langue » (2) volgens Edm. About « Une pastorale emphatique, un air de flageolet joué sur l'ophicleïde. » (3)

Mijn geachte criticus, die in het Fransch denkt — zijn proza is daar om het ten overvloede te bewijzen — die met Fransch doortrokken is gelijk eene ingemaakte ajuin met azijn, hadde zich wel het spreekwoord : « Qui veut trop prouver ne trouve rien » moeten herinneren. Ook de wensch *dat de kritiek meer bewonderend zou zijn*, door prof. J. te Winkel op het Congres te Amsterdam geuit en door den Heer Meerkerk onlangs te Arnhem herhaald (4), zou hier wel te pas gekomen zijn; doch Mr. L. W. ziet uit de hoogte, waarop hij zich plaatst, op zulke kleinigheden niet neer.

Ziet hier hoe Mr. L. W. de verplichtingen, welke de levensbeschrijver des dichters te vervullen had, opsomt.

« Men mag het zich niet ontveinzen (5) : de taak, welke een schrijver op zich neemt om Van Duyse beter te *leeren* (6) waardeeren, is eene bij *uitstek* (7) moeielijke taak : immers, men moet opkomen tegen uitspraken, die door slenter of een*ig* an*der* (8) oorzaak, van het eene handboek in het andere worden *uit*geschreven (9). Den onbevooroordeelden lezer diende men te overtuigen dat over Van Duyse tot hiertoe in den regel slecht werd geoordeeld. Men

(1) *Aesthetische Versuche.*
(2) *Cours familier de littérature*, 38me Entretien.
(3) *Les Mariages de Paris.*
(4) *De Nederlandsche Spectator*. 26 Augustus 1893.
(5) Eene Fransche ajuin : *il ne faut pas se le dissimuler.*
(6) Moet zijn *doen.*
(7) Plat Vlaamsch voor *uitnemendheid.*
(8) S. stoort zich blijkbaar aan de taalregels niet.
(9) *Over*geschreven.

diende ons in de eerste plaats uit te leggen, hoe het kwam dat Van Duyse door sommigen werd onderschat (1); men diende aan te toonen welke de zwakke zijden van zijn talent waren — want volstrekte volmaaktheid is bij het ondermaansche niet te zoeken (2) — zich afvragen of die tekortkomingen niet al te breed waren uitgemeten — en ten slotte, wijzen op de voorname plaats, welke aan Van Duyse in onze letterkundige geschiedenis toekomt (3).

« Ieder volzin, ieder oordeelsuiting diende nauwkeurig gewikt en gewogen te worden. Ik zou niet gaarne willen beweren dat de Heer J. Micheels tegen die taak niet was opgewassen (4), maar wat ik in de volgende *bladzijden* zal aantoonen, is dat hij met overhaasting heeft gewerkt en dat zijn geschrift op alle *bladzijden* blijken van overijling levert (5).

« De personaliteit van Pr. Van Duyse zelven boezemt mij te veel eerbied in (6), om met deze korte uitspraak iemand af te schepen, die een boekdeel van 350 bladzijden over hem heeft geschreven, *thans vooral op dit oogenblik* (7).

« Daarenboven, er heerschen in ons klein vaderlandje zekere kwade practijken, namelijk, dat wanneer een werk wordt afgekeurd of geloofd (8), men den verslaggever verdenkt als ware zijne uitspraak door andere redenen ingegeven dan door waarheidszin.

« Deze twee overwegingen (9) hebben mij doen besluiten

---

(1) Waar mag S. dat beestje gehaald hebben? Aanbevolen aan de Redactie van het Woordenboek.

(2) *Vinden* is hier het echte woord.

(3) Mij dunkt dat ik dát juist gedaan heb, gelijk onpartijdige beoordeelers hetzij in brieven, hetzij in gedrukte opstellen het gezegd hebben. Mr. L. W. weet dat veel beter.

(4) Iemand is *voor* eene taak *berekend* en niet *daartegen opgewassen*.

(5) De slachter *levert* vleesch, de bakker *levert* brood; *blijken* worden *vertoond*.

(6) Men zou het waarachtig niet zeggen, want terwijl Mr. L. W. dapper op mijnen rug hamerde, heeft Pr. V. D. ook menigen veeg uit de pan gekregen, dat ziet men zonder tusschen de regels te moeten lezen.

(7) Welke schoone, sierlijke taal!

(8) Bijna uitsluitend is de taal der Kerk in gebruik; wij zeggen van geschriften dat zij *geprezen* worden.

(9) Het juiste woord is *beweegredenen*.

mij*n* boven*ge*melde (1) *uit*spraak *uit*voerig (2) toe te lichten en dat derwijze om aan *wie* het ook zij eens en voor allemaal (3) den lust te ontnemen in beroep te gaan. »

Bravo! Bravissimo! Dat heet nu eens van leer trekken. Zoo spreekt een Cromwell, zoo spreekt een Napoleon I. Met volle recht mag de geniale schrijver de verzen van Corneille

« Mes pareils à deux fois ne se font point connaître,
Et pour leurs coups d'essai veulent des coups de maître (4) ».

op zich toe passen.

Zou nu een kniezer hiertegen willen inbrengen dat Mr. L. W., hoe uitstekend onderlegd ook in menig ander opzicht, aan jeugdigen overmoed mank gaat, wanneer hij tegenover iemand, die in het beoefenen der Nederlandsche taal en letteren vergrijsd is, eenen zoo trotschen, zoo hoog opgeschroefden toon aanslaat, dan kan hij met denzelfden oudvader antwoorden :

« Aux âmes bien nées,
La valeur n'attend point le nombre des années. »

Het stelsel van Mr. L. W. is spiksplinternieuw : het gelijkt veel op zekere door de dagbladen aangeprezen methoden, met welke men op een paar weken eene vreemde taal kan aanleeren. Uitgaande van het standpunt dat mijn boek eene soort van wangedrocht is, draaft de geniale kunstrechter, om dat te bewijzen, door dik en dun heen, springt van den hak op den tak, vervalt meermalen in herhalingen, spreekt zich zelven hier en daar tegen en bekreunt er zich niet om of zijne aantijgingen den toets van het gezond verstand kunnen doorstaan; zijne bewijsgronden hangen in elkaar als droog zand, hij ligt blijkbaar met de redeneerkunde overhoop.

---

(1) Moet zijn boven*ver*melde.

(2) *Uit*spraak, *uit*voerig niet zeer welluidend bij iemand die muziek kent.

(3) Nog een ajuintje : *une fois pour toutes*. In goed Nederlandsch : eens en voor goed.

(4) *Le Cid*.

Het valt buiten mijn bestek Mr. L. W. voet voor voet te volgen; dat zou mij te veel kostbaren tijd rooven en misschien den lezer vervelen, want ook de lekkerste spijzen en dranken, overdadig verorberd, brengen onpasselijkheid voort; daarom zal ik maar enkele bloempjes uit dien geurigen lusthof plukken.

Vooreerst dan — bl. 132 — het verwijt dat de kinderjaren des dichters tot zeventien, zegge zeventien bladzijden, uitgerekt worden. *Jaren*, die *uitgerekt* worden, dat is iets heel aardigs; een gewoon schrijver zou zeggen : *het verhaal der kinderjaren wordt uitgerekt;* doch Mr. L. W. stapt over zulke kleinigheden heen : *de minimis non curat praetor*, zeiden de Romeinen.

Welnu, juist dat gedeelte van mijn boek heeft bijzonder bevallen; verscheidene personen te Dendermonde en elders, die Pr. V. D. van nabij gekend hadden, hebben mij daarover hunne tevredenheid niet onthouden. Inderdaad, wie is bij het lezen der werken van beroemde mannen niet nieuwsgierig naar bijzonderheden omtrent hunnen eersten leeftijd, omdat daaruit zeer dikwijls hunne inborst, de richting van hunnen geest, hunne handelwijze in de samenleving grootendeels kunnen verklaard worden? Welken dank zijn wij niet verschuldigd aan J. J. Rousseau (1), Chateaubriand (2), Lamartine (3), Renan (4), Goethe (5), Alfieri (6), die zelven hunne lotgevallen te boek gesteld en aan de zonnige dagen der kindsheid eene aanzienlijke plaats ingeruimd hebben. Hetzelfde deden de levensbeschrijvers van Victor Hugo (7), Lord Byron (8), Macaulay (9), Schiller (10),

(1) *Les Confessions.*
(2) *Mémoires d'Outre-Tombe.*
(3) *Les Confidences.*
(4) *Souvenirs d'Enfance et de Jeunesse.*
(5) *Aus meinem Leben. Dichtung und Wahrheit.*
(6) *Vita di Vittorio Alfieri scritta da esso.*
(7) *Victor Hugo jugé par un témoin de sa vie.*
(8) THOMAS MOORE. *Life of Lord Byron.* KARL ELZE. *Lord Byron.*

Lord Byron jugé par un des témoins de sa vie. Chap. V. Son enfance et son adolescence. Een fraai boek, dat aan de Markiezin de Boissy, als gravin Guiccioli eens de beminde des dichters in Italië, toegeschreven wordt.

(9) *The life and letters of Lord Macaulay by his nephew* G. O. Trevelgan. M. P.
(10) Palleske, Viehoff, Düntzer en anderen.

Bilderdijk (1), Tollens (2) en anderen; alleen een droogstoppel, een muggezifter kan in dergelijke mededeelingen stof tot ergernis ontdekken.

Op bl. 138 zegt S.: « *In* de eerste bladzijden van het boek van den heer Micheels treffen wij menige bijzonderheden over de jeugd van Prudens en zijne eerste dichtproeven aan ». Dus eene andere zienswijze dan op bl. 132, eene in het oog loopende tegenstrijdigheid.

En zoo iemand beschuldigt mij van slordigheid! Bladz. 132 staat : « Indien S. niet overhaastig had gewerkt, zou hij zeker bespeurd hebben dat de 8 bladzijden groot *in* (3) 8° aan de *dorre* (4) ontleding van het gedicht *de Vlaamsche zangberg in 't jaar 30* gewijd, aldaar niet op hunne plaats *waren* (5), maar veeleer in het tweede gedeelte te pas kwamen. » Maar heb ik dan bl. 37 niet duidelijk gezegd waarom die ontleding dàar geplaatst is? Ware Mr L. W. met eenige der hooger vermelde werken of andere van die soort bekend, dan zou hij weten dat de eigenlijke levensbeschrijving meermalen, zelfs te dikwijls, door ontledingen en besprekingen van geschriften afgebroken wordt.

Een paar regels verder zegt S.: « Van bl. 68 tot 80 vinden wij eene heele geschiedenis van het Zangverbond (6), eene instelling die tot niets heeft gediend en zeker in het werk zulk eene plaats niet mocht (7) beslaan ».

Mij dunkt dat ik niet verborgen heb om welke reden de toenadering tot de Duitschers zoo spoedig ophield. Dat het verbond geen goed gesticht heeft, is het persoonlijk gevoelen van Mr L. W. die wel met een tintje Germanophobie bestreken schijnt. Tijdgenooten denken er geheel anders over; hij zelf overigens komt later — bl. 149 — tot billijker inzichten en geeft in het kort, zonder verdere aanmerkingen,

(1) Da Costa en onlangs Dr Kollewijn.

(2) SCHOTEL : *Tollens en zijn tijd.*

(3) In goed Nederlandsch wordt dat *in* niet gebruikt, dat is Fransch.

(4) *Dorre,* — ik cursiveer — een bewijs te meer van zijnen diepen eerbied voor Pr. V. D., want gelijk bl. 29 gedrukt staat, heb ik de aanteekeningen des dichters bijna onveranderd overgeschreven.

(5) *Zijn,* naar het Nederlandsch taaleigen.

(6) Het heette : *Duitsch-Vlaamsch Zangverbond.* Mr L. W. die mij een paar drukfouten als zware misdrijven aanrekent, ziet den splinter in eens anders oog, doch niet den balk in het zijne.

(7) *Moest,* niet waar?

dat gedeelte van mijn boek weer. Nog een voorbeeld van tegenspraak met zich zelven.

Voorts luidt het : « bl. 91 — zijn dood. Men ziet welke plaats er dan over blijft voor de eigenlijke levensbeschrijving van den dichter ».

« Ik stond op het punt te vergeten dat de Hr Micheels na bl. 91 nog 20 bladzijden heeft gevuld met brokken van redevoeringen op het graf van Van Duyse uitgesproken, rouwbrieven, inschrijvingslijsten enz... »

Wat moet dat beteekenen? Heb ik eenig noemenswaard voorval in het leven des dichters ter zijde gelaten? Dat ik zijn overlijden, zijne plechtige teraardebestelling en het huldebetoon, dat zijner nagedachtenis bewezen werd, breedvoerig behandeld heb, strookte, dunkt mij, volkomen met mijn onderwerp en heeft de goedkeuring van velen, niet het minst van zijne bloedverwanten, weggedragen. En waarom zou ik de lijkreden, rouwbrieven, inschrijvingslijsten weggelaten hebben? Zijn dat geene afdoende bewijzen van de hoogachting, welke de dichter, de redenaar, de mensch aan mannen van verschillenden stand, van verschillende denkwijze, ook in het buitenland, inboezemde? Of denkt Mr L. W. misschien dat ik Pr. V. D. onder die celebriteiten rangschik, die gelijk Mirabeau eens zeide « Ne furent grands que dans leur oraison funèbre »?

Een weinig verder staat : « Vooreerst waren wij berechtigd geweest (1) in het boek van den heer Micheels, bijzonderheden te zoeken (2), aangaande het ontstaan van de voornaamste werken van Van Duyse.... Verder in de levensbeschrijving of in het IIe gedeelte, had men ons een overzicht van 's dichters wijze van werken wel kunnen voorstellen » (3).

Die inlichtingen zijn verstrekt, telkens wanneer ik in staat was dat te doen, zoo b. v. met *Godfried*, den *Spellingsoorlog* en *Natalia*. Begrijp ik mijnen geachten recensent goed, dan hadde ik moeten vertellen hoe Pr. V. D. bij het dichten te werk ging. Schreef hij op groote of op kleine

(1) *Berechtigd* is geen Nederlandsch, wel *gerechtigd*, maar dat heeft eenen anderen zin; *geweest* is te veel.

(2) Men zoekt *naar* iets. *Omzien* is beter.

(3) Een *overzicht voorstellen* is niet juist. *Mededeelen*, *voorleggen*, het echte woord ontbreekt niet.

vellen papier? Bediende hij zich van natuurlijke of wel van stalen pennen? Rookte hij eene pijp of wel verkoos hij eene cigaar? Sprak hij ook de snuifdoos aan? Verkwikte en versterkte hij zich met eenen kop koffie of gaf hij de voorkeur aan een glas bier of wijn? Zeer belangrijk zou dat inderdaad zijn, maar tot zulke droogzakkerijen heb ik mij niet laten verlokken.

Een groot misdrijf heb ik ook begaan met niet te vermelden « dat een prospectus van het gedicht *Jacob van Artevelde* (verschenen in 1859) reeds in Juli 1845 werd rondgestrooid. Het plan van het werk was dus klaar, al wie naar eene overeenkomst mocht zoeken tusschen den roman van Conscience, Jacob Van Artevelde en het epos van Van Duyse zou teleurgesteld zijn : Conscience's werk verscheen slechts (1) in 1849 ».

Iets onvergeeflijks inderdaad! Maar — hiermee heb ik misschien ongelijk gehad — ik heb dat prachtig kunstwerk, met de pen in de hand, gelezen en herlezen, ontleed en bewonderd, zonder in de verste verte het bestaan van dien prospectus te vermoeden, zonder evenmin op het boek van Conscience te wijzen, dat hoe verdienstelijk ook, niet in aanmerking kon komen, omdat hier van onderlinge vergelijking geene spraak kan zijn. Mr L. W. hadde beter gedaan met mijne aandacht op eene leemte, die ik zelf, doch te laat voor den druk, in mijn boek opgemerkt heb, te vestigen, nl. op het aantal plaatsen in den Jacob Van Artevelde, waaruit de beeldende kunsten nut kunnen trekken. Die leemte heb ik in mijne voordracht, den 27 Augustus 1893 op het stadhuis te Dendermonde gehouden, aangevuld en bij die gelegenheid het schitterend genie, wiens keurige bijdragen het *Volksbelang* tot het best geschreven weekblad der zeventien Nederlanden gemaakt hebben, een pluimpje op zijnen hoed gestoken, waarmee hij stilletjes afgedropen is. Het heeft mij diep gespeten dat ik dien dag de toetakeling van mijn boek door Mr L. W. nog niet kende, want dan zou ik hem geen pluimpje, maar eene pluim gelijk die van eenen tamboer-majoor der garde civique opgezet hebben. Toch heeft hij daar kunnen zien hoe, behalve andere aanzienlijke personen,

(1) Moet zijn *eerst*.

een Minister des Konings en de Gouverneur der provincie mij hunne hooge tevredenheid niet onthielden, terwijl hij, Mr L. W., van eenen zoon van Dendermonde. eenen vurigen vereerder van den beroemden stadgenoot, geheel iets anders dan eene lofspraak te hooren kreeg.

Het verwijt — bl. 134 — dat ik de verdiensten van den improvisator niet genoeg heb doen uitkomen, zal later wederlegd worden; ter loops moet ik mijnen beminnelijken recensent, die mij tot de voeten uitgekleed heeft, eventjes doen inzien dat de *leus* (1) van Zeeland niet luctor *sed* emergo (ik strijd, doch drijf boven) maar luctor *et* emergo (ik worstel en duik op) is.

Door zijnen ijver in het volbrengen zijner eervolle taak verblind, heeft Mr. L. W. mij aangewreven dat ik niet heb doen uitkomen « hoe de studie van Bilderdijk, Helmers, Rhynvis-Feith, Feitama, enz. diepe sporen heeft gelaten in heel het *werk* (2) van Van Duyse, hoe enkele van zijne verzen zekere overeenkomst vertoonen met die der Noord-Nederlanders. » Heeft hij dan niet oplettend gelezen? Men zou het moeten denken, want Helmers wordt onder anderen bl. 19, 36, Bilderdijk bl. 35, 36, 163, 167 en Feith bl. 171 en elders aangehaald als hebbende hem meer of min tot toonbeelden gediend. Wat komt Feitama, die hoofdzakelijk vertalingen van Fransche schrijvers gemaakt heeft, hier doen?

Voorts luidt het op bl. 135 : « S. mocht ook niet nalaten te spreken over de menigvuldige blijken van klassieke opvoeding, die zich bij Van Duyse voordoen — vooral daar dit destijds bij andere Vlaamsche dichters zelden voorkwam. Als b. v. de aanhef van zijn bovengenoemden Zangberg, reeds in het jaar 1829 geschreven :

« Hoelang, o rijmlaars gild, zult ge ons geduld misbruiken? »

Blijkbaar, een herinnering uit den aanhef van Cicero's eerste rede tegen Catilina :

« *Quousque tandem, Catilina, abutere patientia nostra!* » (3)

---

(1) Moet zijn het *devies*, omdat een wapen bedoeld wordt.

(2) Nog een ajuintje. *Œuvre* wordt in dien zin in het Fransch in het *enkelvoud* gebruikt, in het Nederlandsch moet het *meervoud* staan. Die geheele volzin is louter Fransch, bastaard-Nederlandsch.

(3) Nog een bewijs voor den splinter en den balk; in de uitgaven van Cicero staat : Quousque tandem abutere, Catilina, patientia nostra?

Wees gerust, mijn beste, dien uitval van Cicero kende ik reeds toen uw vader misschien nog niet naar school ging; gij hadt dit staaltje van neuswijsheid voor u kunnen houden; kijk maar eens in mijn boek en gij zult zien dat ik op bl. 26 Horatius, op bl. 26, 133, 134 Virgilius, op bl. 150 Herodotus, op bl. 182 Demosthenes, op bl. 238 Homerus vermeld heb.

« Wat erger is » — gaat de begaafde schrijver voort — « het boek is vol onnauwkeurigheden en dwalingen! Een enkel voorbeeld om dit te bewijzen. Op bl. 59 en volg. spreekt S. van de verhouding tusschen Van Duyse en *de Taal is gansch het volk*. « Op het dwaalspoor gebracht door E. Degerickx (*Schets eener geschiedenis van « de Taal is gansch het volk* »), vertelt ons de heer Micheels dat Van Duyse deel heeft genomen aan de stichting van deze maatschappij en dat hare spreuk (1) ontleend is aan een gedicht van hem in 1834 verschenen. »

Eilieve, waarom zou ik de echtheid van het verhaal door E. Degerickx gesteld, in twijfel getrokken hebben? Op welke bewijzen steunt Mr. L. W. om hem te logenstraffen? Waarom zou Pr. V. D. niet met J. F. Willems aan het stichten der maatschappij deel genomen hebben? Beiden verbleven toch niet ver van Gent; thans heeft die vereeniging leden in Duitschland, in Engeland, een zelf bevindt zich in Siam. Ik vraag in gemoede : is zulke haarkloverij critiek? Ook wegens eene drukfout in de kenspreuk, welke ik aan Buffon zou toegeschreven hebben, wil de spotzieke recensent een loopje met mij nemen. Dat geeft een denkbeeld van den ernst en de welwillendheid, waarmede Mr. L. W. zijne taak opgevat heeft.

Van hetzelfde gewicht is de aanmerking op bl. 139, nl. dat « over 's dichters verblijf te Laeken in mijn boek niets te lezen *staat* ».

Mr. L. W. zegt *is*, doch verkeerd. Hier heeft hij wederom bl. 23 overgeslagen; wellicht verlangde hij meer : ik hadde zeker moeten nasporen of de dichter, gelijk vele Brusselaars van den ouden stijl, zijnen *staminet* regelmatig bezocht, of hij zich aan faro dan wel aan lambiek te goed deed en

(1) *Kenspreuk*, a. u. b.

hoeveel pinten daags hij ledigde; of hij met de kaart speelde of ook wel eens dobbelde, want zoo iets moet stellig op zijne geestesontwikkeling eenen heilzamen invloed gehad hebben.

Op bl. 142 legt Mr. L. W. mij ten laste dat ik een briefje van Ledeganck aan Pr. V. D. gedagteekend den 23^n Juni 1828, na ontleding van het gedicht *de Wanorde* enz. geplaatst en daarbij niet vermeld heb dat de aanstaande zanger der *Drie Zustersteden* hetzelfde jaar met Pr. V. D. in eenen wedstrijd meegedaan en den tweeden prijs behaald had en, voegt hij er in eene nota bij : « De hr. M. had het moeten kennen, aangezien ik het reeds vermeld heb in het artikel over Ledeganck in de *Biographie Nationale.* »

Wat doet dat ter zake? Ik had het leven van Pr. V. D. en niet dat van Ledeganck te beschrijven. En daarbij, wie leest hier die *Biographie Nationale?* Een goed dozijn hoogstens. Het is waarachtig betreurenswaard dat ik het opstel van Mr. L. W. niet kende, toen ik mijn boek schreef, want de aesthetische bemerkingen van zulk eenen kunstrechter moeten van zelf doorloopende opflikkeringen van een uitstekend vernuft zijn.

In eene nota op bl. 145 vraagt S. : « Is V. D. ooit *student in de philosophie* te Gent geweest? Ik twijfel er erg aan. Het is jammer dat de hr. Micheels den tijd niet heeft gehad ons hieromtrent in te lichten. »

Waartoe zou dat gediend hebben? Ik heb gansch eenvoudig de woorden des dichters afgeschreven zonder er mij verder om te bekommeren. Waarschijnlijk moesten onder het Nederlandsch bestuur gelijk heden nog, de aanstaande studenten in de rechtsgeleerdheid eerst een jaar of twee de leergangen der faculteit van wijsbegeerte en letteren volgen en daarin een examen afleggen. Eene vitterij te meer bij den nauwgezetten criticus.

Van meer belang zijn de aanmerkingen van Mr. L. W. op hetgeen ik aangaande de verhouding des dichters tot de Orangisten neergeschreven heb. Doch hier heeft hij weer ofwel niet oplettend gelezen ofwel opzettelijk mijne woorden verdraaid. Immers hij verwijt mij dat ik de Orangisten als martelaars heb voorgesteld. Welnu, ik vraag hem, waar hij dat in mijn boek gezien heeft. Ten einde den lezer in staat te stellen over de waarheidsliefde van Mr. L. W. te oordeelen, schrf ik de plaats af.

« Die liefde, nl. voor het oude Nederland, was door de scheuring eerder versterkt dan verkoeld, doch hij had eenen onoverwinnelijken afkeer van politiek geknoei : met de Orangisten wilde hij volstrekt niet heulen; hij kende die mannen en wist zeer goed dat zij zich, behalve enkele loffelijke uitzonderingen, minder om het Vlaamsche volk, wiens taal de meeste niet liefhadden, dan om hunne eigene geldelijke belangen bekommerden. » Is dat nu duidelijk of niet? Waar zijn dan de martelaars? In de verbeelding van den recensent, niet in den tekst. Is het waar of niet dat verre weg de meeste Gentsche Orangisten voor de Nederlandsche taal maar weinig of niets overhadden? Is de *Messager de Gand*, hun tolk tot in het begin der jaren vijftig, niet daar om dat te staven? Dat zij den val der Nederlandsche regeering enkel om hunne *geldelijke belangen* betreurden, is insgelijks aan geenen twijfel onderhevig. Nu, dat was gansch natuurlijk en kan hun niet als een verwijt aangerekend worden; de meeste waren fabrikanten, voor wie de inkrimping der grenzen, de verwijdering uit de Nederlandsche koloniën aanzienlijke verliezen moesten te weeg brengen. Dit alleen en niets anders heb ik willen zeggen; aan martelaars en martelaarschap heb ik niet gedacht.

Thans ben ik tot de hoofdzaak gekomen, nl. het hoogleeraarschap in de Nederlandsche taal en letterkunde, het ideaal van onzen dichter.

Dit gedeelte van mijn boek en niets anders heeft, gelijk hooger aangeteekend staat, bij een paar leden van het bentje eene hevige trilling der zenuwen veroorzaakt, hen in het harnas gejaagd en Mr. L. W. als hunnen voorvechter doen optreden.

Doch daaraan zou ik mij niet gestoord hebben, want alwie iets laat drukken, moet, vooral wanneer hij al te behendige streken aan het licht durft brengen, tegenspraak te gemoet zien en voor geen gekwaak van kikvorschen bevreesd zijn. Maar Mr. L. W. heeft mij bl. 154, meer of min rechtstreeks, want hij zegt het mij niet ronduit in het gezicht, van *oneerlijkheid* beschuldigd, omdat ik vooruitgezet heb dat Pr. Van Duyse Jacob Heremans voor eenen onderkruiper hield (1), hetgeen ik uit den eigen mond van de eerbied-

(1) Op deze aangelegenheid heb ik in een opstel over Conscience's

waardige levensgezellin des dichters, die bij het uitspreken van dien naam haar misnoegen niet verborg, vernomen had. Dezelfde beschuldiging werd in het *Volksbelang* van den 16[en] September 1893 tegen mij uitgebracht. Wel nu, ik daag én Mr. L. W. én zijnen zich schuil houdenden bondgenoot in dat weekblad dringend uit om uit mijne lange loopbaan eene enkele, zegge eene enkele oneerlijke daad op te halen. Integendeel, meer dan eens werd mij door vrienden onder het oog gebracht dat ik te kiesch handelde en mij door sluwe intriganten, met welke ik het toch wel kon opnemen, het gras voor de voeten liet wegmaaien. Des noods zou ik het getuigenis kunnen inroepen van een paar brave menschen, die weten dat ik indertijd tot tweemaal voor eene mij aangeboden betrekking bedankt heb, omdat degenen, die ze bekleedden, door mijn toedoen zware verliezen zouden ondergaan hebben. Doch genoeg daarvan. Ik vraag den lezer verschooning voor die geheel persoonlijke mededeeling; hij zal het mij niet ten kwade duiden dat ik dergelijke aantijgingen niet onbeantwoord heb gelaten.

Blijkbaar denkt Mr. L. W. over eerlijkheid geheel anders dan gewone stervelingen. Vat ik goed zijne redeneering, dan is diegene een eerlijk man, — *honest Iago* bij Shakespeare — welke wetens en willens met behendige kunstgrepen eenen mededinger naar dezelfde betrekking schaak mat zet en hij, die dergelijke praktijken aan den dag brengt, een schobbejak, een verworpeling. De verkeerde wereld, niet waar? Leuk weg zegt Mr. L. W. op bl. 152 : « Wij vernemen uit het boek van den heer Micheels dat Pr. Van Duyse ook naar die plaats gedongen heeft. Het spreekt van zelf, dat, zijne dichtwerken

---

levensbeschrijving, door Pol. De Mont, in de *Dicht- en Kunsthalle*, 7[de] jaargang, bl. 358, gezinspeeld. Daar staat onder anderen : « Bij het lezen dier woorden » — nl. dat op aandringen van Conscience, aan wien de betrekking van hoogleeraar aangeboden was, zijnen vriend (?) J. Pr. J. Heremans de *bewuste* waardigheid vereerd werd — « zal menige onder de oudere flaminganten eenigszins verbaasd opgekeken hebben. De waarheid is dat Conscience niet zoo goedschiks van die betrekking heeft afgzien en dat er toen wel zoo iets, hetgeen de Engelschman *foul play* noemt, tegen den braven man bedreven is. Dit is mij door zeer geloofwaardige personen, onder welke één ten minste het uit den mond van Conscience vernomen had, indertijd verzekerd geworden. » Wel nu, die één was niemand anders dan Jan Van Beers.

daargelaten, al de wetenschappelijke verhandelingen in het Belgisch Museum en in andere tijdschriften, de opzoekingen in het Gentsche stadsarchief, de bekroonde verhandeling over den Nederlandschen versbouw, Van Duyse aanduidden als een ernstig*e* en degelijk*e* candidaat? Hieruit blijkt dat naar de zienswijze van Mr. L. W. niet de gedichten van Pr. V. D. maar wel andere werken, vooral zijne opzoekingen in het stedelijk archief, zijne aanspraak op eenen leeraarsstoel konden wettigen. Dus zijne buitengewone welsprekendheid, zijne uitgebreide kennis der Nederlandsche taal, zijn zoo hoog ontwikkeld gevoel voor het schoone, zijn aangeboren kunstsmaak, dat alles kon tegen eėn aantal geenszins aantrekkelijke, heden behalve zijn degelijk boek over den Nederlandschen versbouw geheel vergeten opstellen, niet opwegen.

Volgens het stelsel van Mr. L. W. zou b. v. bij het benoemen van eenen hoogleeraar in de Grieksche letteren de regeering de voorkeur moeten geven aan iemand, die zich in vindingrijkheid zou uitputten om te bewijzen dat Homerus nooit bestaan heeft en dat b. v. het afscheid van Hector en Andromache, het tweegevecht van Achilles met Hector, het smeeken van Priamus tot Achilles om het verminkte lijk van zijnen zoon te mogen naar huis meevoeren, maar oudewijvenpraat zijn. Stellig eene kostelijke vracht koren op den molen van de vijanden der oude talen en letteren

(*Wordt vervolgd.*) J. MICHEELS.

KERSELAAR.

(Een reisindruk.)

Voor C. Van Caeneghem.

Als dolende pelgrims in schimachtige gedaanten gleden de wolken voor den manesikkel, die aan 't verbleeken was door den glans van de blauwende hemelvout. De vogelen stamelden reeds hunne morgenbede en dronken den dauw, die aan sneeuwachtige doornhagen hing te biggelen.

Een witte smoor hing, als een tullen kleed, boven de Scheldevallei en sluierde 't lief Oudenaarde en de pertige dorpkens langs de rivier.

Uit alle hoeken van Zuid-Vlaanderen, uit de blauwe bergstreek van Ronse, zoowel als uit het geelgroene Leiedal, kwamen ontelbare bedevaartgangers in dichte drommen Maria, de Meimaagd, begroeten, in haar heiligdom, dat boven den berg als een toevluchtsoord voor de drenkelingen der wereldzee schijnt.

Gonzend stegen de gebeden uit den menschenzwerm, zacht was het prevelen van den mystieken rozenkrans en alle verzuchtingen versmolten in het ruischen van den wind en vlogen op zijne vlerken hooger dan de drijvende wolken, hooger dan de onzichtbaar wordende sterren.

Op den Keiselaarberg fezelden de populieren treurig hunne nachtvisioenen en lieten, bij de kleinste siddering, hunne tranen op de afgematte pelgrims nedervallen.

't Was nog half duister.

Binnen de kapel dansten de tongen der vlammende keersen op de altaren en aan den ingang spetterden en knetterden de eenvoudige lichtjes door godvruchtige volkshanden ontstoken.

Eensklaps borst het orgel in jubeltonen los en overstemde de geruchtmakende menigte.

Overweldigend klonk nu het *Magnificat*.

Grootsch, machtig, statig weergalmen de gewijde gezangen onder de stoute beuken eener kathedraal om dan langzaam, nauw hoorbaar weg te smelten met den wierookgeur, in de halfdonkere zijkapellen. 't Is een gerucht dat aan het sleeren eener engelenveder wonderwel moet gelijken.

Aandoenlijker echter galmt het *Magnificat* onder de bogen der Kerselaarskapel, wanneer het zonnestraaltje heimlijk 't Mariabeeld begroet en bedeesd de vensterramen komt tinten, maar vroo en welgezind als de ontwakende natuur.

Indrukwekkender is het schouwspel van die opeengepakte vrome landslieden, bruin geblakerd, gekromd voor de jaren, maar 't geloof bezittende in alle eenvoudigheid des harten, in alle reinheid des gemoeds.

Ziet ze toch bidden! bidden met het oog strak naar het wonderbeeld gericht, soms wijd opengesperd, in verrukking verzonken!...

Nu wipten de zonneborstels over straat en veld, over boom en rood pannendak. De aarde scheen roodgetint, de gewassen blonken van geelheid en hunne kruinen smolten in het goud der zonnestralen. De zilverachtige berken vonkten als de schubben van zeevisschen, terwijl ze daar stonden te trillen van levenslust.

Leven was 't alom. Duisternis en witte smoor waren verdwenen als een dreom. Op dien blijden Meidag verkondigde de gansche schepping den lof der H. Maagd, die eens een bloeienden kerselaar voor troon had verkoren, zoo de godvruchtige legende leert.

Nog altijd werd de berg beklommen door nieuwe bedevaarders. Ze schonken eene kleine aalmoes aan de ongelukkige blinden en kreupelen die voor de spitse ingangdeur der kapel hunne gebeden zaten te neuzelen.

Door het zonnelicht verhelderd, loech de landstreek hun tegen.

Aan den voet van den berg ontwiek het vergrijsd stedeken; in de weiden slingerde de rivier, die als smeltend zilver scheen, tusschen bronsgroene boorden; Eine, Neder-Eename, in de boomen verscholen, het oude Eename en 't witte Heurne monkelden naar de Schelde.

In het zuid-oosten glansden weer uitgestrekte meerschen aan den voet van heuvelen met donker sparrengroen begroeid en het oog rustte met welgevallen op den ronden berg van Tieghem, die het heiligdom van St. Arnold verbergt en op de helderblanke hoeven in frissche dalen verscholen.

En de nachtegaal zong, zong terwijl menschenstemmen lofliederen ter eere van Maria aanhieven.

Een engel met breede scherpe vleugels daalde over het landschap neder en strooide kalmte en vrede in het harte. Alles scheen nu lachend, alles scheen nu rein als het onbevlekte blauw maagdenkleed, dat God voor de Moeder zijns Zoons geweven heeft, en 's nachts met flonkerende diamanten bezaait.....

In Meimand '94. LEONCE DU CATILLON.

DAVIDSFONDS.

Den 17 Mei algemeene vergadering in de Halle der Hoogeschool, te Leuven, onder het voorzitterschap van Hoogleeraar Willems. Afgevaardigden van alle streken des Vlaamschen lands woonden de zitting bij.

De heer de Potter leest een merkwaardig en uitgebreid verslag over de werkzaamheden van het verloopen jaar, waarin hij op den vooruitgang van de vereeniging wijst, op de feesten welke het Hoofdbestuur inricht of bijtreedt (Herdenken Willems te Boekhout, oprichten des standbeelds van Prudens van Duyse te Dendermonde, bereiding van het eeuwfeest van den Boerenkrijg, Monument op den Groeningekouter te Kortrijk, Standbeelden van Professor David te Lier en Ledeganck te Eekloo enz. enz.), ook op de verbeteringen, waarvoor onze werkingen vatbaar zijn. Hij sluit zijne lezing met eene warme hulde aan den geachten algemeenen Voorzitter, aan wiens wijs beleid, krachtdadigheid en ijver wij den bloeienden toestand van het Davids-Fonds grootendeels te danken hebben. Dat iedereen daarmede ten volle instemde bewezen genoegzaam de luidruchtige toejuichingen, waarmede de heer Willems begroet werd.

De rekeningen over 1893 en het budget over 1894, in bespreking gelegd, werden met eenparigheid van stemmen aangenomen. De inkomsten van verleden jaar beliepen tot fr. 25182,53, en de uitgaven fr. 18805,09; de begrooting van het loopende jaar klimt tot fr. 25000,00.

Op voorstel der afdeeling Boom werd de wensch gestemd dat gedurende den tijd der tentoonstelling een Vlaamsch katholiek congres te Antwerpen zou gehouden worden; immers, bijeenkomsten van allerhanden aard zullen er plaats hebben, het ware te betreuren dat onze heilige Vlaamsche zaak alleen uitzondering moest maken. Er zal aan den Katholieken Landsbond gevraagd worden om de beslissing, in den zitdag verleden jaar te Brugge gestemd, en waarbij er in 1894 eene nieuwe vergadering zou gehouden worden, ten uitvoer te brengen.

De muziekuitgaven gaven ook aanleiding tot eene lange bespreking; nuttige wenken werden gegeven en men vernam met genoegen dat de muziekcommissie besloten heeft eenen bundel liederen uit te geven op oude Duitsche en andere muziek. Ter loops vernamen wij ook dat er volgens de Vlaamsche Bibliographie, sedert 1830, hier reeds 1800 Vlaamsche zangstukken (voor ééne stem) uitgegeven zijn.

Menige andere punten werden ook nog besproken, onder andere het uitgeven van een *Orgaan* voor het Davids-Fonds en het in aanbesteding leggen zijner drukwerken : op de redens door den voor-

zitter gegeven en die bewezen dat zulks niet wel wenschelijk was, werden de beide voorstellen verworpen. Een *Orgaan* vraagt eene bestendige Redactie, zou veel geldelijke opofferingen vergen, welke ontegensprekelijk niet zouden vergoed worden door eene ware belangstelling en door een capitaal nut voor onze instelling. Wat het tweede punt betreft, men vindt het beter alle drukkers, in al de gouwen van het land, de gelegenheid te geven te werken voor het Davids-Fonds, dan alles te concentreeren in de handen van een grooten drukker alleen. Overigens is in onderzoek of de besparing, op dit artikel, waarvoor het voorstel ingediend werd, langs geen anderen weg verwezenlijkt kan worden.

Lang reeds was het etenstijd als de zitting eindelijk kon gesloten worden; men zette zich in vriendenkring aan tafel in *Barcelone* en gulle heildronken werden ingesteld aan iedereen en door iedereen. Ook werd een telegram gezonden aan den vriend Lambert van Ryswyck, ziek te Westmalle, en wiens plaats op deze plechtigheid voor de eerste maal ledig was sedert het bestaan van het Davids-Fonds.

Eene nieuwe afdeeling is tot stand gekomen te Assche en eene is in vorming te Maaseik. — De zeer eerw. heer Kanunnik Muyldermans is bestuurlid genoemd voor de provincie Antwerpen; de heeren A. Janssens voor Oost- en Noterdaeme en Persijn voor West-Vlaanderen. — In 1895 zullen gedrukt worden : *Jaarboek*, een werk over *de Fransche Revolutie in Vlaanderen* door Th. Sevens, een nieuw deel van David's *Historie* en een roman. — Het feest aan Kanunnik Martens aan te bieden ter gelegenheid zijner benoeming tot ridder der Leopoldsorde, zal te Sint-Nicolaas plaats hebben den 10 Juni. — Het Davids-Fonds sluit zich zedelijk en geldelijk aan bij de gemengde commissie, ingericht voor het oprichten van een standbeeld aan Karel Ledeganck te Eekloo. De afdeeling van Zomergem, waar de zanger der *Drie Zustersteden* lange jaren het ambt van vrederechter waarnam, heeft een plaatselijk comiteit ingericht onder het eerevoorzitterschap van haren verdienstvollen inboorling, den eerw. heer Dr Claeys.

Het Davids-Fonds gaat rustig en kalm zijnen weg; bezadigd doet het zijn aanhoudend propagandawerk, helpt en steunt met raad en daad alle goede ondernemingen in het belang van ons princiep op touw gezet; en zoo vermeerdert en verbreidt het langzaam, maar zeker, zijne kracht en zijnen invloed. Zooals de heer Willems het zegde : van de 7000 leden moeten wij bij het vieren, binnen vijf jaar, van ons zilveren jubelfeest, tot 10000 geklommen zijn, en dan is onze macht voorgoed gevestigd. Wij weten het, eenige ongeduldigen vinden den stap van onze maatschappij niet koortsachtig genoeg, doch overhaasting mat af en gaat niet altijd gepaard met voorzichtigheid. Overigens is het hoofdzakelijk het doel niet van onze inrichting als strijdend lichaam op den voorgrond te treden, en daarbij heeft de ondervinding ons geleerd dat de groote macht en de overwegende, blijvende en steeds aangroeiende invloed van het Davids-Fonds juist gelegen zijn in dezes voorzichtigheid, in zijne kalmte en zijne bezadigdheid. Z.

WENKEN EN VRAGEN.

Kat. — Waar *kat* in een plaatsnaam voorkomt, zal dit woord wel de beteekenis hebben, die er door den Heer de Potter (Belf., '94, 5, 374) aan gegeven wordt. Uit het artikeltje van den heer Huysmans leeren wij wel dat de Bilsensche *Kattenberg* zijn ontstaan kan te danken hebben aan de naburige pachthoeve de *Kat*, evenals *Kattebroek*, *Katbogaerd* en *Katstege*. Doch het geeft ons niet de verklaring van den naam *de Kat*, waar het op aan komt. Heeft deze pachthoeve wellicht haar naam *de Kat*, omdat ze te eenigen tijd een versterking uitmaakte? Te Aalst is er een openbare plaats, die den naam draagt van *de Kat*. De huidige Leopoldstraat is thans nog algemeen onder den naam van *Kattestraat* bekend. Langsheen *de Kat* liep in vroeger eeuwen de vestingmuur rondom de stad. De heer de Potter, die de Geschiedenis der stad Aalst geschreven heeft, kon ons zelf best verklaren, waarom bewuste plaats *de Kat* heette.

Genieten van. — Wel zegt men in 't Fransch : *jouir de;* toch is *genieten van* zeer goed Nederlandsch en is zelfs veel gebruikelijker dan het bedrijvende *genieten*. In 't Oudgermaansch kwam dit werkw. met een 2^{den} nv. voor, zooals ook nog in Mnl.; *genieten van* is eenvoudig de omschrijving van die oudere constructie. Tusschen de twee zegswijzen *genieten van iets* en *iets genieten* bestaat eenig verschil in beteekenis. *Genieten* beteekent veelal niet meer dan *hebben*, *bezitten*. In *genieten van iets* ligt meer kracht; hierbij doet zich de gedachte aan 't genot, geschonken door 't lijd. voorwerp der uitdr., meer gelden. Zie over dit woord het art. van het *Wdb.* na.

Ook in het Duitsch wordt *geniszen* thans nog met den gen. gebezigd :

Der Weise *genieszt des Lebens* und gedenkt des Todes.

Luik. **H. M.**

Verfransching van Fransch Vlaanderen. — Johan Winkler's artikels over het Vlaamsch in 't Noorden van Frankrijk hebben zeker bij velen de vraag heropgewekt : hoe toch is het oude Moerenland van de zee tot omtrent de bron der Leie geheel verfranscht geworden? Die landstreek, schier zoo groot als eene der Belgische, werd op het einde der 12e eeuw door koning Filips-Augustus aan Vlaanderen ontrukt, doch kwam op het einde der 14e terug in 't grafelijk huis. Die twee eeuwen echter had Frankrijk vlijtig benuttigd. Met Filips Augustus begint voor goed het Fransche regeeringsstelsel van centralisatie en éénmakerij, en het Atrechtsche onderging dien invloed zoowel, dat zijn adel op die twee eeuwen tijds bijna geheel verfranscht geraakte en de overige bevolking niet onaangetast bleef. Toen het op 't einde der 14e eeuw in 't huis van Burgondië kwam, werd het niet opnieuw bij Vlaanderen gevoegd, maar bleef daarvan afgescheiden, met een eigen bestuur, en al den tijd tot tegen het midden der 17^{e} eeuw, wanneer Frankrijk het weder bemachtigde, werd niets gedaan om het Vlaamsch te doen herwinnen wat het reeds verloren had, want onze Burgondische vorsten waren zelven Franschen, en hunne opvolgers uit het huis Habsburg begrepen zoo weinig het gevaar der verfransching dat een hunner te Dowaai eene Fransche hoogeschool stichtte opzettelijk voor

de Atrechtsche jongelingschap. Al dien tijd dus bleef de toestand in het Atrechtsche gelijk twee eeuwen Fransch bezit hem gemaakt hadden, en het voorbeeld der verfranschte edelen kon niet anders dan hem nog blijven verergeren; toen Frankrijk bij het verdrag der Pyreneeën in 1659 de gouw behield, kon het zijn werk hervatten waar het gelaten had, en het voortzetten met de krachtdadigheid, die aan 't absolutisme der Bourbons eigen was.

Zoo kan ongeveer het verloop der gebeurtenissen, die de verandering veroorzaakten, samengevat worden. Ze nader toe te lichten ware voor geleerde zoekers eene belangwekkende, hoewel zware taak.

Antwerpen. A. WOLF.

Tuin. — **Terecht schrijft WINKLER dat het oudgermaansch woordje *tuin* omheining beteekent. Bij de door hem aangehaalde voorbeelden is nog te voegen, dat vroeger in ieder Vlaamsch huis, waar jonge kinderen waren, vóór den heerd of de kachel een meerendeels van latten getimmerde tuin stond, om te beletten dat de kleinen zich zouden branden. Ik heb er een gekend in het ouderlijk huis, en weet nog zeer goed, dat ik troef kreeg, wanneer ik den *tuin* omverstootte om met « solferpriemen » (toen kende men nog geen « lucifers »), vuur te maken...**

De Maagd van Gent zit met den Leeuw in den *tuin*, afgebeeld op oude platen. **FR. D.**

Tuin. — Belfort n° 4 bewijst dat het woord *tuin* nog gebezigd wordt in West-Vlaanderen, in den zin van *omheining*. Yper namelijk heeft het bewaard met die beteekenis in hare jaarlijksche kermis, die men *tuindag* heet, naar den titel der Patrones der stad, *O. L. Vrouw van Tuin.*

Na het merkweerdig beleg van 1383 schreven de zegevierende Yperlingen de ontzetting der stad aan de allerheiligste Maagd toe, wier bijstand, volgens hun godvruchtig gevoelen, Yper als door eenen *tuin* had verschansd. Uit dien hoofde is het eeuwenoud O. L. Vrouwbeeld, dat vereerd wordt in de prachtige hoofdkerk der stad, door eenen gevlochten *tuin* omringd.

Doorgaans schrijft men *thuyne*, volgens eene verouderde spelling, door A. Van den Peereboom afgekeurd in zijne *Ypriana.*

Te Brugge is er ook eene O. L. Vrouw onder dien titel vereerd.

Yper. B.

Telloor. — D. bewijst in den *Messager des Sciences historiques* dat het woord *teljoor*, *telloor* (tafelbord), algemeen in gebruik in Vlaanderen, niets is dan de verbastering van een Fransch woord. Het bewijs komt voor bij LE GRAND D'AUSSY (*Histoire de la vie privée des François*, I, 81) en vooral in den regel van FROISSART, waartoe hij verzendt : « Il y avoit un pain qu'on employoit ordinairement en guise de plat ou d'assiette pour poser et couper certains aliments. Humecté ainsi par les sauces et par le jus des viandes, il se mangeoit ensuite comme un gâteau. L'usage de ces *tranchoirs* (c'est ainsi que les siècles postérieurs nommèrent ces pains assiettes, à cause de leur destination) s'est maintenu fort longtemps... Froissart les appelle *tailloirs*, nom qui, comme l'autre, annonce quel était leur usage. »

MEYER (*Woordenschat*) geeft het woord : *tailloor*, en rangschikt het onder de bastaardwoorden.

Men vindt het in de meeste woordenboeken.

P. RICHELET stelt : *telioor;* KRAMERS, *teljoor.*

FR. DE P

ONPRACTISCHE MENSCHEN.

E dagvorstin legt zich op hare peluw neer,
« En groet het aardsche kroost als eene moeder teer.
« Zij heeft, zoo 't schijnt, de bedgordijn niet toegeschoven,
« Om ons niet gansch van licht zoo eensklaps te berooven.
« Zij bindt haar stralen saam tot bossen van kristaal
« En kleurt het Westen nog met purper en koraal.
« Welhaast nochtans verflauwt het stil en zoet geflonker,
« En 't Oostelijk halfrond valt zachtjes aan in 't donker.
« Maar zie!.. Bedrieg ik mij?.. O neen, de volle maan,
« In staatsiekleed gehuld, rijst in de hemelbaan.
« Zij schijnt ons om 't verlies van 't zonnelicht te troosten,
« Verdween het laatste straks, zij blikt ons uit het Oosten
« Zoo minzaam, teeder toe, en wil alsdoen verstaan
« Dat 't eerste licht verblindt, maar zij, Mevrouw de maan,
« Wel roemen mag dat zij er nimmer zal aan denken
« 't Gezicht van mensch, noch dier, te kwetsen of te krenken.
. . . .
« De maan laat ik nu daar en sla het oog ten hemel;
« 'k Bewonder bovenal het blikkrend stergewemel.
« Wat lichten pinken toe!.. Miljoenen in getal!
« Geen menschelijk vernuft, dat ooit ze tellen zal.
« En daar, die wijde baan, als een verlichte nevel!
« Is het de Melkenweg, der Schepping hoogen gevel?
« Ginds prijken hooger op de groote en kleine Beer,
« Waar houdt haar trouwe wacht de schoone Noordersteer,
« En Sirus in het Oost, nog grooter of nog dikker
« Dan onze zon. Hoe spoedt zij zich in haar geflikker!
« Wat heftigheid stelt zij in hare huppelglanzen!
« Zij noodigt ons als uit tot juichen en tot dansen. »
. . . .
Zoo sprak de droomer die, in zijn bespiegeling,
Ver boven 't aardsche, langs de baan des hemels ging,
En de wereld niet meer telde in 't zicht der starrenpracht...
Hij ging en ging... en plofte in eenen moddergracht.

Lebbeke. J.-F. VAN DROOGENBROECK.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Limburgsch Jaarboek. 1893-94 *Limburgsche Maatschappij voor Letterkunde en Wetenschap.* Bilsen, L. Simoens en J. Bollen, drukkers en uitgevers.

Het spijt ons zeer, dat wij ten opzichte van dit tweede Jaarboek der Limburgsche Maatschappij voor Letterkunde en Wetenschap spaarzamer in onzen lof moeten zijn dan ten opzichte van het eerste Jaarboek, waarover wij verleden jaar verslag hebben gegeven.

Toch zouden wij al zeer ondankbaar moeten aangelegd zijn, indien wij aan verscheidene der medewerkers van dit jaar onze dankbetuiging onthielden, voor de degelijke bijdragen welke zij ons te genieten gaven. In de eerste plaats noemen wij M. L. H. J. Lamberts Hurrelbrinck, wiens dubbel verhaal « Twee naamveranderingen », flink, levendig geschetst en vol ingehouden aandoening, het puikstukje van den bundel is. Wat de verzen betreft, de palm komt toe aan Doornkapper's gloedvolle uitboezeming « 's Dichters Heimkeer », ofschoon er voor menige bijzonderheid wel een en ander zoude op te merken zijn. De verzen van Mathias Maesen zijn bijzonder vloeiend, doch men zoekt er te vergeefs eene ook maar eenigszins eigenaardige gedachte in. Wij gelooven er niets van dat het verzen zijn, wat ons N. Newshub als zoodanig in de hand wil stoppen, en wij stellen voor een vraagteeken te stellen nevens het slotvers van zijn tweede stukje : hij drukt den wensch uit schilder te zijn om de diepblauwe oogen van een buitengewonen knaap te kunnen malen; en wanneer hij het goud van de zonnestralen, 't kristal van het meer, den weenenden luister der maan, de blankheid der lelie, het dons van de veeren der distel (distelvink?) enz., zelfs een vonkje van Gods eindeloos schoon zou hebben, weet ge wat hij met dat alles zou aanvangen?..

O! ware ik schilder, — ik weende me machtloos dood! Wij wenschen hem van harte nooit schilder te worden.

Onder de bepaald letterkundige bijdragen valt er overigens niets meer aan te stippen dat boven het middelmatige staat. Enkele staan zelfs beneden het middelmatige. In verscheidene wordt men pijnlijk getroffen door het gebrekkige der taal.

De wetenschappelijke bijdragen eveneens doen in belangrijkheid onder tegenover die van het vorige jaar. Jef Cuvelier bespreekt het nut en de methode van de studie der Limburgsche Plaatsnaamkunde; L. Lambrechts verhaalt ons van de sagen te Hoeselt in omloop. H. Swennen heeft zich veel moeite gegeven om allerlei inlichtingen te verzamelen over de schilders, welke in Limburg het licht zagen en is niet onverdienstelijk in zijne studie geslaagd. Cam. Huysmans leverde eene zorgvuldige en uitgebreide beschrijving van Manteliu's Leven en Werken. Jozef Croonenberghs deelt allerlei inlichtingen mede over de Vernieling van het kasteel van Stockheim door de Hollanders, den 2 September 1702, en Jan Duqué, eindelijk, toetst aan het Limburgsch dialect de zacht- en scherplange *e* en *o*.

Ten slotte drukken wij de hoop uit dat toekomende jaar het 3e Jaarboek moge beantwoorden aan al de verwachtingen, welke het 1e Jaarboek had doen ontstaan en welke dit 2e Jaarboek — niettegenstaande zijne verdiensten — slechts gedeeltelijk vervult. De medewerking van meer dan een dergenen, welke verleden jaar bijdragen ingezonden hadden en dit jaar zich onthielden, zal daartoe, hopen wij, het hare helpen bijdragen.

Jacques van Maerlant, par W.-L. DE VREESE. (Extrait de la *Biographie Nationale*.) Bruxelles, imprimerie Bruylant-Christophe et Cie, 1894.

Indien er in de *Biographie Nationale* weinige levensbeschrijvingen zooveel plaats beslaan als die van den belangrijksten en meest gevierden onzer Middeleeuwsche Vlaamsche dichters, stellig treft men er ook geene in aan, die met meer zorgvuldigheid en kennis van zaken bewerkt zijn dan het 30-bladzijden lange artikel op Jacob van Maerlant, van de hand van Dr. W.-L. de Vreese. Wat ons vooral getroffen heeft bij het aandachtig doorlezen dezer verdienstelijke studie, is de nadruk welke er gelegd wordt op den ontwikkelingsgang in Maerlant's gedachte en in zijne gedichten. Als inleiding tot de kennis van Maerlant's leven en werken zouden we niets geschikter, duidelijker, en vooral vollediger en betrouwbaarder kunnen aanduiden dan dit gewetensvolle opstel, waarin de uitslagen onzer zoo uitgebreide Maerlantswetenschap op beknopte en talentvolle wijze samengevat worden.

La nouvelle Psychologie, par J.-J. VAN BIERVLIET, professeur à l'Université de Gand. Gand, typographie A. Siffer. 1894. — Prijs : fr. 0,75.

Zoo luidt de titel van een net gedrukt brochuurtje van 43 bladzijden, waarin de heer J. van Biervliet, in eenen vorm dien hij voor allen begrijpelijk weet te maken, en met eene aantrekkelijkheid welke ook bij de meest oningewijden belangstelling opwekken moet, het ontstaan, het doel, de stelsels en de uitkomsten uiteenzet van de wetenschap welke hij terecht — in tegenstelling met de oude, over-

geleverde, wijsgeerige zielleer — als *nieuwe* zielleer betitelt : namelijk, de proefondervindelijke zielleer. De levendigheid, de uitgebreide wetenschap, de duidelijkheid, waarmede het omvangrijke onderwerp werd behandeld zullen minder verwonderen als men weet dat de schrijver eigenlijk niets anders heeft bedoeld dan een beknopt overzicht te leveren van de wetenschap, waarvan hij de eer had ter Hoogeschool van Gent het onderwijs in te voeren, de eenigste onder 's lands vier Hoogescholen tot hiertoe in het bezit van een laboratorium om de wetenschappelijke zielleer te beoefenen. Meer hoeft er dan ook niet gezegd om bij velen den lust op te wekken met de zoo aangenaam geschreven causerie van den Gentschen hoogleeraar kennis te maken.

Dauwpereltjes of Dichtkransje voor de Brave Kinders van Vlaanderen, door Frederikx. Gedrukt bij Hilaire Fournier, te Wytschaete. 1894.

De vereischten, waaraan iemand moet voldoen, die voor onze kleinen wenscht te schrijven, zijn wel van anderen aard, doch daarom niet minder gewichtig dan de vereischten, welke men stellen mag aan hen, die zich richten tot de groote menschen. De kindertaal is eenvoudig, en toch rijk. De gedachtenwereld van het kind is eng, doch vol wonderen. Het gemoed van het kind eindelijk is rein en teeder in zulke mate als slechts de bevoorrechten onder de volwassenen het zich nog kunnen voorstellen. Wij wenschen van harte den heer Frederikx geluk, die ons in zijn nederig bundeltje een bloemtuiltje van zulke lieve, welgeslaagde kinderdichtjes aanbiedt. En gezien den geringen prijs ervan, hopen we wel dat de bijval bij hen, die zich met de opvoeding der kinderen bezighouden en naar een geschikt lees- of prijsboekje voor de kleinen uitzien, den schrijver moge aansporen nog menigmaal zulke reine, glinsterende dauwpereltjes voor onze brave kinderen van Vlaanderen in het licht te zenden.

Yajnadatta's Dood. *Eene Episode uit het Râmâyana*, door C. Lecoutere. — Boisschot, drukkerij F. Van Herck. 1894.

Het is voor ons een waar genoegen de aandacht der lezers van *het Belfort* op deze sierlijke vertaling van een der schoonste brokken uit het Râmâyana te mogen vestigen. De jeugdige werklustige Leuvensche hoogleeraar, die het vorige jaar reeds in *het Belfort* zelf de aandoenlijke episode van Savîtrî, uit het andere groot Indisch epos, het Mahâbhârata, vertolkte, heeft er ook ditmaal voor gezorgd dat eene beknopte, zaakrijke inleiding en eene reeks toelichtende aanteekeningen voor den oningewijde al het onduidelijke wegnemen en hem de lezing ten volle genietbaar maken. Wij vragen ons alleen af, waartoe, in eene proza-vertaling, het wel dienen mag den lezer met het schema van de gebruikte çloka bekend te maken : voor wie niets van het Sanskrit af weet, zegt dat niets; en voor de anderen is het overbodig. — De heer Lecoutere bezit blijkbaar in hooge mate de gave zijne wetenschap mede te deelen, populair te maken; na de vertaling van

Savîtri, na de onlangs verschenen *Coup d'œil sur l'étude de la Lin-guistique*, laat dit afdrukje ons het beste verwachten van de leer-gangen van Germaansche Philologie, welke aanstaande jaar te Leuven door den schrijver zullen gegeven worden.

Vie du P. Jacques Lainez, second général de la Compagnie de Jésus, par le P. J. BOERO, S. J., suivie de la biographie du P. Alphons Salmeron, par le même auteur, 1 vol. gr. in-8° de 304 pages. En vent librairie St. Augustin, Gand. Prix fr. 3,50.

Jacques Lainez en Alfons Salmeron hebben een heilzamen invloed uitgeoefend op vele edele mannen hunner eeuw : heiligen, pausen krijgslieden, vorsten. Zoo wordt hun levensschets om zoo te zeggen een dramatisch verhaal der geschiedenis van dien tijd.

Een geur van levendige en groote deugd waait ook den lezer uit deze bladzijden tegen. Bij het toeslaan van het boek voelt men, dat men niet alleen belang gesteld heeft in het verhaalde, men gevoelt zich ook tot edeler levensbetrachting gestemd. Het werk biedt eene aange-name en versterkende lezing aan.

Vijf en twintig platen naar oude schilderijen gemaakt helpen de helden in het midden verplaatsen, waarin zij geleefd hebben; het is de omlijsting van het tooneel die den tekst nog verduidelijkt.

Exclusions et suspensions du droit électoral, commentaire des art. 20 à 23 et 61 du code électoral, par EDMOND DE BOCK, juge d'instruction au tribunal de première instance à Gand. Gent, A. Siffer Prijs fr. 1,25.

Dat hoogst nuttig werk, waarin de uitsluitingen en tijdelijke ont-heffingen of opschorsingen van het kiesrecht, behandeld in artikels 20 tot 23 en 61 van de kieswet, worden gecommenteerd, is een zeer nuttig werk niet alleen voor hen die gelast zijn de kiezerslijsten op te maken, maar voor alwie zich met kieswerking onledig houdt.

Zoohaast de nieuwe kieswet geheel van stapel zal geloopen zijn, verschijnen de andere kieswerken van den heer De Bock. Zooals men weet, heeft de heer De Bock zich eene specialiteit in het vak gemaakt, en worden zijne handleidingen geraadpleegd in de wetgeving en in de rechtsuitspraak.

La bombe glacée, saynète comique en un acte, par DANIEL AUSCHITZKY. — Prijs fr. 1,50.

Het is de koddige geschiedenis van eenen veearts, die vol schrik voor de anarchisten, bij toeval op den trein zit met eenen reiziger in bezit van eene ijsbom, voor eene bruiloftstafel bestemd. Die bom geeft aanleiding tot de geestigste zetten en de kluchtigste toestanden. Het stukje zal ongetwijfeld in de colleges veel bijval genieten.

Kon. Vl. Academie. — Woensdag 16 Mei hield zij hare maan-delijksche bijeenkomst onder het voorzitterschap van den eerw. heer Dr Claeys.

Na het behandelen van verscheidene bestuurzaken, werden de andidaten vastgesteld voor de openstaande plaatsen van briefwisselend n van eerelid, waarin ter zitting van 20 Juni zal voorzien worden.

Vervolgens wordt beslist dat de plechtige algemeene vergadering. al gehouden worden den donderdag 21 Juni, des namiddags te 2 uren. De eerw. heer Dr Claeys zal er het woord voeren over Ruusbroeck.

Eindelijk worden de verslagen gelezen over de talrijk ingekomen antwoorden op de uitgeschreven prijsvragen. Die belangrijke verslagen zullen in de *Mededeelingen* verschijnen, en de laureaten zullen in de plechtige vergadering van 21 Juni bekroond worden.

De Brabançonne. — De soldaten van het 14e linie hebben een exemplaar ontvangen der woorden van de *Brabançonne*, om in hun livret geplakt te worden. De koorafdeeling zal de vier strophen van dit lied aanleeren.

Goed : België is wel het eenigste land van de beschaafde wereld, waar niemand het nationaal lied kent! Maar — welken tekst geeft men den soldaten in de hand? Dien van den *Franschman* JENNEVAL, (LOUIS DECHEZ) waar men hoort :

Avec Nassau plus d'indigne traité!

ofwel dien van CH. ROGIER, waar de verbroedering met onze Noorderburen wordt aangepredikt :

Ouvrons nos rangs à d'anciens frères,
De nous trop longtemps désunis!
Belges, Bataves, plus de guerres,
Les peuples libres sont amis!

Ons dunkt dat de oude (eerste) Brabançonne, een lied van haat en nijd, moet vergeten worden, en dat de tweede, door wijlen den minister Rogier gedicht, de voorkeur verdient. De volksliederen van Engeland, Oostenrijk en andere landen zijn gebeden; het nationaal aria der Belgen moet geen kreet van vermaledijding zijn!

De Vlamingen hebben met de Brabançonne nooit hoog opgeloopen. De muziek heeft weinig waarde, de tekst is hatelijk. Wij vertaalden in den tijd de tweede, enkel wegens de bovenaangehaalde verzen, te merkwaardiger, omdat die uit de pen waren gevloeid van eenen muiter van 't jaar '30. Daar wij echter wel begrijpen dat men de Walen geene vertaling van *de Vlaamsche Leeuw* kan doen zingen, óns lied bij uitmuntendheid, en dat *la Belgique*, van Miry, allerliefst als melodie en goed van tekst, geen kans heeft in hoogere kringen, waar men houdt aan de herinnering van 1830, aangenomen te worden, uiten wij den wensch dat men den tekst van Rogier verspreide :

Le Roi, la Loi, la Liberté!

Hooger repten wij van de eerste *Brabançonne*. Eigenlijk is die niet de eerste, maar de tweede, want JENNEVAL (de tooneelnaam van

DECHEZ, die op de planken speelde) vervaardigde er eene den 27 Augustus 1830, ter eere van Oranje, welker aanhef luidt :

Aux cris de mort et de pillage,
Des méchants s'étaient rassemblés;
Mais notre énergique courage
Loin de nous les a refoulés.
Maintenant, purs de cette fange
Qui flétrissait notre citée,
Amis, il faut greffer l'Orange
Sur l'arbre de la liberté.

Dit eerste lied was gericht tegen het ministerie, en hield, in 't slotcomplet, eene bedreiging tot koning Willem :

Mais malheur si, de l'arbitraire,
Protégeant les affreux projets,
Sur nous du canon sanguinaire
Tu venais lancer les boulets!
Alors tout est fini, tout change,
Plus de pacte, plus de traité,
Et tu verras tomber l'Orange
De l'arbre de la Liberté.

Hooger zegden wij, dat men Rogier's lied diende te laten zingen door de Walen, ja; maar de Vlamingen? Moeten die ook Fransch zingen?

FR. D. P.

Allerlei. — In *Vlaamsch en Vrij* komt, benevens het portret van den eerw. heer A. Joos, eene waardeerende studie over dezen verdienstvollen schrijver. Wenschen wij dat hij welhaast, geheel genezen, zijn onderbroken arbeid kunne voortzetten. — De heer L. Mathot heeft een Vlaamsch stuk ontdekt, uitgaande van het Luiksch magistraat en gedagteekend van 1369. Het heeft betrekking op marktrechten en is een antwoord van de stad Luik aan de stad Antwerpen. Zoo men ziet, waren in de 14e eeuw de Walen inschikkelijker en heuscher dan nu jegens de Vlamingen, die dan nochtans nog hunne eigenlijke broeders niet waren. — Hoogleeraar J. Vercouillie heeft den prijs De Keyn (1000 fr.) behaald met zijne *Nederlandsche Spraakkunst* (in handschrift), en de heer Piters met *Anthologie de littérature française.* — Godefroid Kurth en Paul Fredericq zijn tot werkende leden bevorderd in de klas van letteren in de Belgische Academie; de heer Discailles tot briefwisselend lid. — In het bisschoppelijk college van N. D. de la Tombe, te Kain, bij Doornijk, is van de 5e klas af tot de hoogste het Vlaamsch verplichtend en wordt drie uren te week onderwezen. De werken van Verstraeten, Bols, Muyldermans en Conscience, zijn er classiek. In de twee hoogste klassen wordt het vaderlandsch gevoel opgewekt door den *Boerenkrijg* en *de Leeuw van Vlaanderen!* Daarenboven worden de leerlingen geoefend in het

spreken der Vlaamsche taal. In de Waalsche athenea schijnt de studie onzer taal ook meer en meer veld te winnen. Een leerling in het athenea van Verviers won reeds den prijs van Vlaamsch op zijne Vlaamsche mededingers. Dat iedereen zich daaraan spiegele! — De geleerde archeoloog-musicoloog, de heer Edmond Vanderstraeten, heeft een werk uitgegeven *Charles-Quint musicien*, waarin hij bewijst dat Philip de Goede en Philip de Stoute vurige bewonderaars waren der muziek, dat Karel de Stoute en Margareta van Oostenrijk zelf componeerden en dat Keizer Karel zich uitrustte van de staatkunde op zijn spinet, zijne fluit, zijn clavecyn en zijn orgel. Te Saint-Just beijverde hij zich met het herinrichten van den kloosterzang en bracht er verscheidene godsdienstige stukken in van onze Vlaamsche meesters. — Dezer dagen werd Frans Gittens, de verdienstelijke tooneelschrijver, de schepper van *Parisina*, *Karel van Gelderland*, *Melusina*, *De Maire van Antwerpen* enz., plechtig te Antwerpen gevierd. — De *Geschied- en Oudheidkundige Kring* alhier, onder het voorzitterschap van Jhr de Maere, heeft het gelukkig denkbeeld opgevat de Sint-Nicolaaskerk te Gent te herstellen en te ontdoen van de huizen die ze omringen: om de kosten te bestrijden zou men eene loterij met premiën inrichten, zooals destijds te Rijsel met goed gevolg gedaan is voor het bouwen van een museum. Hoe eerder, hoe liever! — In het verslag van den heer Wilmotte, hoogleeraar te Luik, over den vijfjaarlijkschen Staatsprijskamp van Fransche letterkunde, wordt met veel waardeering hulde gebracht aan de jongere richting, waarvan *La Jeune Belgique* de vaandrig geweest is. Lemonier, Giraud, Gilkin, Maeterlinck, Verhaeren, Severin, Nautet, Eekhoud, Destrée, Maubel, Goffin, de Monge, Picard, worden er besproken, alsook de eerw. heer Hoornaert, Carton de Wiart, Firmin van den Bosch, schrijvers in *Le Magasin littéraire*. Zij bekleeden eene eervolle plaats in deze lijst. — Dr Aug. Snieders, hoofdopsteller van *Het Handelsblad* te Antwerpen viert in December de 50e verjaring van zijn intreden in de pers.

† **Ernest Slingeneyer**, kunstschilder, oud-lid der Kamer, geboren te Loochristi in 1823. Hij was leerling van Wappers en legde zich inzonderheid op de geschiedkundige schildering toe, waarin hij blijken gaf van ongemeen talent. Bijzonderste gewrochten: De Wreker (1842), Dood van Classicus, Dood van Jacobsen (1845), Slag van Lépante (1848), Dood van Nelson te Trafalgar (1850), Slag van Brouwershaven (1852), Camoëns, la Saint-Barthélémy, De martelaar, Aanhouding van graaf Lodewijk van Crecy (1884).

In de Kamer was zijne jaarlijksche redevoering eene prachtige studie over kunst; hij was een oprechte Mecenas voor de jonge kunstenaars; Vlaamschgezind schonk hij zijn steun aan alle Vlaamsche wetten.

† **William Mac Cublagh Torrens**, Schotsche volksvertegenwoordiger in het Engelsch Parlement. Hij schreef onder anders het

leven van Lord Wellesley; de memoriën van burggraaf Melbourne en thans was onder pers eene geschiedenis der ministers. Bijzien le liep hij onder een rijtuig dat hem verbrijzelde.

† Pater **Martinoy**, S. J., geboren in 1821 te Kazan, in Rusland. Hij was medewerker der Bollandisten, schreef in de *Revue des questions historiques*, *Polybiblion* en *Etudes*; zijn bijzonderste werk is *Annus ecclesiasticus græco slavicus*. Hij was een diep geleerd man en hoog gewaardeerd om zijn karakter, zijn helderen geest en zijne veelomvattende kennis.

† **Sylvain Van der Gucht**, kunstschilder en bestuurlid der Aalstersche afdeeling van het Davids-Fonds. Hij schreef in den volkstrant : *Jan Clerken of de laatste binders van Vlaanderen*, *Gaston Blankaert*, *Het kasteel der verdoemenis*, *Doctor Goris Hals*. Hij was 71 jaar.

† **Sybrandus van den Anker**, S. J., secretaris sedert 25 jaar der Redactie van het gewaardeerd tijdschrift *Studiën op godsdienstig, wetenschappelijk en letterkundig gebied*. Hij stierf te Culemborg den 9 April laatst, 73 jaar oud. Vóór zijn optreden in *Studiën* schreef hij onder andere de levens van den H. Aloysius, H. Berchmans en Stanislas Kostka; in het tijdschrift zelf komen vele geprezen artikelen van zijne hand over de anti-semitische beweging, de katholieke beweging in Engeland, de Schismatieke Oostersche Kerk, de Parijsche Commune, de vruchten der leeke-opvoeding, de onderwijsquaestie, het algemeen stemrecht, het naturalisme, het eigendomsrecht, enz. enz.

† **Mgr Feye** rustend leeraar der Hoogeschool van Leuven. Hij was hoog geschat om zijne groote geleerdheid.

† **Sacher-Masoch**, beroemde Galicische letterkundige, die meer dan 100 romans schreef, waarvan vele van groote waarde.

BLADWIJZER.

(Eerste halfjaar van 1894.)

Philologische Bijdragen :